

שער הדין והשלום

בירור פסיקת האר"י ז"ל והשו"ע
זיע"א

רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר
עַל שְׁלֵשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד
עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת וְעַל הַשְּׁלוֹם
שְׂאֵמֶר אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם בְּשִׁעְרֵיכֶם.

אברהם בן מכלוף זיתון דכ"א

ארץ ישראל

ג' אייר התשפ"ב

לעילוי נר"ן

של כל בני ישראל בכל דור ודור

לתיקון עולם במלכות שדי

ולחע"הב

ולמחיקת והשמדת עמלק משורשו

ה' יקום דם כל בן ובת ישראל שגרצחו

כל הזכויות שמורות למחבר

אברהם בן מכלוף זית'ון ס"ט

אנחנו מצטערים על טעויות כתיב
והשתדלנו לתקן

אמנם החלטנו להדפיס כי הזמן מוגבל
והצורך גובר על שלימות החיבור

להקים שכינתא מעפרא לגאולה שלמה

לכבוד רשב"י ורבי מאיר בע"ה ע"ה

ולכבודם של

רבינו רבי יצחק בן רבי שלמה לוריא אשכנזי האר"י ז"ל

רבי יוסף בן רבי אפרים קארו בעל השו"ע

ותלמידם המובהק

רבי חיים בן רבי יוסף וויטאל קלברי

זי"ע ועל עם ישראל

אמן

בזכותם ה' יגאל אותנו ברחמים מרובים תבף ומהרה

אבי"ר.

להצלחת מיכאל ג'אווי ולמשפחתו

בשמירה עליונה ומעולה

הקדמת המחבר

י'שתבח ל'אל י'תברך,

אחיי ורעיי, במשך שנים רבות, התאמצנו לברר מה היא תורת האר"י ז"ל האמיתית והנכונה. לא קלה היתה המשימה, מפאת רגישות עליונה למנוע זלזול בכבוד ת"ח חלילה, מן הדור ההוא ומן הדורות הקודמים, וגם מחמת המלאכה המרובה והמתישה.

אין לנו שם ויד במערכת הרבנית, לא מוסדות ולא פרסום, מעמד או קהל. אלא חיברנו ספרים הקודמים, כי כן נדחקנו אותנו לחברם, מחמת עיוות שנעשתה, גם היום, לאר"י ז"ל ולמוהר"ח"ו וגם למרן כלל ישראל הוא רבינו ומורנו מרן השו"ע.

כל מגמתו של האר"י ז"ל היתה לתקן עולם במלכות שדי, בפרט ע"י תלמידו המובהק, רבי חיים וויטאל ז"ל. וכיאה ונאה, תיקן את התפילה, את המנהגים והדינים, ובירר את הזוהר על מתכונתו. אולם, פרסום תורתו הקדושה, היה מופנה לתלמידו הנאמן, שבידו היה תפקיד, על ידי התורה הזאת המתוקנת לחיי העולם הבא, להביא את הגאולה, בחזרת ההמון וחכמיו, בתשובה.

טמון בזוהר הקדוש, כי ע"י לימוד הסוד, נזכה לגאולה. מאידך, אנו יודעים שעיקר עולם התוהו, כוחו של עמלק, הוא הס"מ, הוא הספק והבלבול.

ולכן, אירע דווקא בלבול רב בכתבי האר"י ז"ל, בתורתו, בין בדרשות בין בהנהגותיו. והיה צריך ללומדי תורת האר"י ז"ל, לברר את האמת, לצאת מספק לוודאי. המלאכה הזאת נעשתה חלקית, עד היום. בדורות הקודמים, לחלק גדול של ת"ח, לא היה להם כל הכלים (הכתבים הנכונים) לברר באמת את מקורות האר"י ז"ל והזוהר. אולם, בדורנו, דור עקבתייה דמשיחא, היו אמורים ליישם את דברי האמת והשלום אהבו.

לכן, השתדלנו לברר את מקורות האמת של האר"י ז"ל ומוהר"ח"ו ז"ל. כי אם לא הצלחנו, לכל הפחות, השתדלנו.

נודה לה' בכל לבב, בסוד ישרים ועדה.

זית"א דכיא

דברים אחדים

דברים פשוטים

כל הספרים שנערכו ונכתבו במשך 450 שנה, לא הסתמכו על כתבי יד קודשו של מוהרח"ו שנעלמו רוב הזמן הזה. יש שיגידו "כך היה רצונו של רבון העולמים". אז נענה להם, מעכשיו יש לנו רוב כתי"ק של מוהרח"ו (שער התפלה, שער המצות, שער רוח הקודש, שער הגלגול בדפוס אהבת שלום, ויומנו של מוהרח"ו הנקרא ספר החזיונות בדפוס שובי נפשי, וגם ספר הרפואות שקראו בשם ספר הפעולות או תעלומות חכמה), אין זה "מרצונו של בורא עולם" ?

עוד. מחבר פלוני כותב ספר. גונו או מעלים חלקים מאותו ספר, ואינו משאיר אותם חלקים בידו. מה כוונתו ? שהוא רוצה שיגלו את אותם חלקים או שהוא רוצה להשכיח אותם ?

עוד. כתבו כל הספרים ע"פ עותקים כבר טרם הסתלקות האר"י ז"ל. האר"י ז"ל הזהיר מוהרח"ו שרק תורתו הנאמנה בידו, ולא ביד שום תלמיד אחר. למה, אם כן, סמכו על מחברים אחרים ?

עוד. בחוסר השלמת עותקים התחילו לפרש ולחדש תורת האר"י ז"ל, בלי סמכות כתי"ק של מוהרח"ו. וזה מה שהיה להם, כולל ר"י צמח ות"ח אחרים. והרבה פעמים חלקו על מוהרח"ו בלי ידיעה ברורה, כי אין ברירה, לא היה להם כתבי מוהרח"ו. ובנוסף, רבי שמואל ויטאל הוסיף על אביו מוהרח"ו. מה כל החכמים היו אמורים לעשות ?

גם, איך קבעו כללים, כמו לקרוא כתבי הגניזה שהם כתבי מוהרח"ו שעצמו גנו בצפת ובירושלים, בשם 'מהדורא בתרא' (רבי מאיר פאפיראש), כשמהדורא זאת נערכה קודם סיום עריכת 'עץ חיים' ח' שערים של מוהרח"ו ? מה בתרא ? מה שמוהרח"ו בעצמו ערך עד סוף חייו, או כתבים שחכמים אחרים מצאו בגניזות ? ממותי מגדירים תאריך חיבור ע"פ מציאותו, ולא על פי ערכתו ?

ועוד. אין מה להאשים ולבזות חלילה כל אותם ת"ח צדיקים ומקובלים מדורות הקודמים, שלא היה להם כתי"ק של מוהרח"ו ז"ל. סך הכל, עשו איך שיכלו, עם הכלים ואמצעים שהיו להם. אבל אנו, בדורנו, להמשיך את הטעות הזאת בלי לתקן ע"פ אותם כתבי יד של מוהרח"ו וע"פ אותם כללים, אינו שגגה אלא מזיד.

כל מטרת העבודה שלנו במשך השנים הללו, היתה להציג תורת רבינו האר"י ז"ל המקורית, כפי שמסר לרבינו מוהרח"ו ז"ל ובצורה שהוא בעצמו בחר לתקן, גם לת"ח וגם לציבור הרחב, היות שאינם דרושים וכוונות אלא הלכות, מנהגים ונוסח התפילה. במוג לבבנו, באים אנו לסיכום, שרוב אנשים שקיבלו לתקן וללכת ע"פ תורת האר"י ז"ל האמיתית, אינם מנהיגים ומקובלים, אלא דווקא, אלו שאינם מכת 'המצניעין', מכת 'החוקרים והבקיים', אלא יהודים פשוטים. וכנראה שאלו יהודים פשוטים שה' יגאל ולא כל אותן הכתות ואנ"ש למיניהם.

הספר הזה אינו מחקר. הוא אוסף של בירורים.

רק בעזרת האל יתברך נוכל להגיע לבירור המוחלט, וכדברי התנא הקדוש ע"ה: רבי טרפון אומר, היום קצר והמלאכה מרובה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית דוחק.

✧ מסירת מודעה על כבוד הראב"ד

אנו מוחים בכל כוחנו על בזיון ת"ח צדיק ואחד מגדולי הראשונים הוא הראב"ד, שאף שחלק לפעמים על דברי הרמב"ם, אין זו אלא דרך התורה. על זה אנו דוחים לעיגי השועלים הקטנים על כבוד הראב"ד זצוק"ל שעושים עצמם מקטרגי סרק ההולכים בקומה זקופה ובקול האוב הצרוח.

✧ יש לשמור אך לתקן כללי הפסיקה

אין במה שכתבנו שום ערעור על כללי פסיקת הפוסקים, אלא בירור בלבד. במידה שבעל השו"ע חיבר את ספרו לכלל ישראל, יצטרכו הפוסקים להבינו ולקבלו כפי שתינוק בית רבן יבין ויקבל אותו – כפשוטו. רק בבירור ההלכה, הרב הפוסק בלבד, ולא כל אחד ואחד, יעמיק בדיון, בפרט בבית יוסף, והוא פשוט.

אמנם, יש עוד לברר איך תינוקות של בית רבן ילמדו בעל פה דיני אישות, נידה וטהרה. ומה גם בחלק חושן משפט, שרוב הדינים מופנים לדיינים. בכל זאת, יש לשנן אותם בעל פה על מנת שאף אדם יאנה ויענה שום איש מישראל, או לפחות ללמדם ולקיימם.

גם מנהג ומסורת מעניקים הבנה נכונה של השו"ע, כהלכה ברורה, וכל תיבה שמרן השו"ע כתב, במקומה מונחה. לכן יש ללמדו בקפידה ובדייקנות, ולא לרחף על דבריו, וחלילה לשגות בדבריו.

✧ בענין סידור רפ"ד דפוס ונציה לק"ק הספרדים

מה שהגה מוהרח"ו תיקוני נוסח ע"פ רבו האר"י ז"ל בסידור זה, אינו מחייב להתפלל דווקא בנוסח ההוא, אלא העיקר הם תיקוני התפילה שהאר"י הקדוש מסר למוהרח"ו, ואף אין צורך בסידור הזה כלל, אחרי שיש לנו היום, ברוך הוא וברוך שמו, ספרי שער התפלה ושער המצות כתי"ק של מוהרח"ו, שבהם כל תיקוני התפילה, דינים ומנהגים שתקן ונהג רבינו האר"י ז"ל.

טבלים

אם חובה היא לנהוג מנהגי האר"י ז"ל, ואיך להבחין בין מנהגי חובה למנהגי רשות ?

הבירור פשוט, וגם עונה לשאלה מדוע רבי חיים ויטאל ז"ל לא נהג כל מנהגי רבו האר"י ז"ל, ולפעמים, אף החמיר עליהם (כענין בישול מילוי הבשר).

א. תיקון נוסח התפילה (דרוש נוסח התפלה) שקיבל מוהר"ח מהאר"י ז"ל הוא הכרחי, אלא שמחוץ לתיקונים האלו, אין לזוז ממנהגי ונוסח תפילת אבותיו של כל אחד ואחד. נמצא, כי שער י"ג או נוסח תפילה כללי לא קיים בדברי האר"י ז"ל, חוץ מהתיקונים שמסר למוהר"ח, וחוץ לדינים ונוסחאות המפורשים, בתלמוד ובחז"ל והזוהר.

ב. גם, כל נוסח המובא בכתבי מוהר"ח המוזכר באיזה דרוש, אינו מתיקון נוסח התפילה, ואינו חייב לקיימו, אלא אם כן מוהר"ח עצמו כותב שיש להגות כך או אחרת.

ג. הכלל הוא שאין גימטריה או כוונה יכולה לפגוע בנוסח התפילה, ובפרט בפסוק הפסוק. לכן, רע מאוד הוא לחדש נוסח ע"פ כוונה או יחוד (ולכן, יש לברר בענין נוסח 'זכר למעשה בראשית' או 'מי כמוך אב הרחמים', שבכר קיימים בנוסח התפילה, ואין להסיק מדרוש או כוונה, שום מנהג ושום נוסח, כי אין זה לעיכובא כלל, כמו שראינו הרבה פעמים, וכדוגמא, חתימת ברכת 'תקע בשופר', בא"י מקבץ נדחי עמו ישראל. שהרי, השם חב"ו, לא כולל תיבה הסופית 'ישראל'. ועוד כהנה רבות)

ד. דין או מנהג שמביא מוהר"ח, יש לו מעמד של הלכה ברורה, שיש לקיימו, ובפרט כשמוהר"ח מזכיר שיש לעשות כן, לכל אחד ואחד או לכל אדם (כלבישת בגדים לבנים בשבת)

ה. מאידך, כשמוהר"ח מזכיר מנהג שראה אצל רבו האר"י ז"ל, אבל לא קיבל במפורש ממנו, נראה שאין חיוב לעשותו, והרשות ביד כל איש ואיש לקיימו, וזה תוכן פירוש דברי בנו רבי שמואל ויטאל הכתוב שמי שרוצה לנהוג כמנהגי האר"י ז"ל (פירוש: חוץ מאלו המפורשים שקיבל מוהר"ח מהאר"י ז"ל השייכים לכלל ישראל) אין זו יוהרא. ולכן, נמצא כמה דינים שמוהר"ח לא קיים, כמו ב' נקבים בטלית קטן, כששאר גורי האר"י ז"ל האמיתיים (אלו שלמדו

עם האר"י ז"ל, ולא כל מקובל שנקרא כך אף שלא הכיר בכלל האר"י ז"ל) כן קיימו מנהג רבם הוא האר"י ז"ל (ולכן, רובם עשו ב' נקבים בטלית קטן, כמעיד רבי יהודה משען בכתביו).

ו. הרבה מקובלים הוסיפו הנהגות בעותקים שלהם, מנהגים כוונות דינים ואף דרושים, במקומות שלא גילה האר"י ז"ל דעתו הקדושה והנקייה. ובפרט, מנהגים של מקובלים ראשונים, הבאים 'להשלים'. אין זו לעיכובא, כל עוד שאינם מצויינים 'ע"פ האר"י ז"ל' כשאינם כן, או חולקים על דברי מוהרח"ו שקיבל אחרת מהאר"י ז"ל, וכפי שכתב הוא ז"ל עצמו בהקדמתו לשער כתבי מורי (הקדמה לעץ חיים)

ז. הקדמה 'סור מרע ועשה טוב' למוהרח"ו אינה בכלל הח' שערים.

ח. השער 'שער כתבי מורי' כולו אינו מה שקיבל מוהרח"ו מהאר"י ז"ל, ולכן לא שילב אותו לשאר ז' שערים שקיבל מרבו האר"י ז"ל, אף שאלו כתבי האר"י ז"ל עצמו.

ט. יש לזכור, כי מוהרח"ו קיבל אישור מהאר"י ז"ל, לגלות את תורתו, בזמן מאוחר (כמובא בספר החזיונות). מה שגרם כי רוב כתבי האר"י ז"ל שהועתקו, טרם הסתלקותו, אינם מדוייקים, בלשון המעטה. ויש להתחשב באורח חיים של אותם ת"ח בדורות האלו, שממש מסרו נפשם בהעתקת קונטריסים, וצמאים מאוד לעץ החיים, הוא האר"י ז"ל. ברם, נגרם עד היום בלבול רב, והנהגות משונות 'ע"פ' או 'בשם' האר"י ז"ל, ואינם כך. ועל זה באנו לתקן.

לכבוד מלך מלכי המלכים הקב"ה ולהקים שכינתא מעפרא

שער הדין

כללי השו"ע והב"י מתוך הקדמות מרן ז"ל

☞ תעלומת העלמות הקדמת בעל השו"ע

הקדמתו של השו"ע קצרה וקולטת. ואמנם, בכל הדפוסים במשך 400 שנה, המדפיסים העלימו את הקדמת מרן, אף שמופיע הקדמת הרמ"א, הבאר היטב, המגן אברהם, הט"ז, ואף הכף החיים (סופר).

תעלומה רצינית. בדור שלנו, לפני בערך כעשרים שנה (קצת יותר), התחילו עורכי השו"ע ונושא כליו, להקדים את הספר בארבעים דפים של הסטוריה, האמת, מאוד מעניינים. אלא שעוד פעם, אף שהקדמת מרן השו"ע נמצאת, היא עדיין טובעת ברוב התמונות והסברים שונים, באופן שאינה ניכרת לקורא. היה ראוי למקם את הקדמת המחבר בראש הספר. ברם, לא כך החליטו העורכים והמדפיסים, לדאבוננו.

נשאר לנו לשער איזה סיבה, אולי דחוקה, ואינה מסתמכת על שום נתון ברור. אלא אפשרית היא:

הקדמת מרן השו"ע זיע"א, נוגדת את כלל פוסקים האחרונים שקבעו לנו אופן ללמוד ולהבין את השו"ע. אולי, הקדמה זאת לא היתה רצויה בעיני הלמדנים. זה מה שנבאר באות הבא.

הקדמת מרן השו"ע

אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו ומשירי אהודנו:

במה אקדם ה' אכף לאלקי מרום, אשר ממעון קדשו מן השמים הופיע ברוב רחמיו וחסדיו, והשפיע מטובו על שפל אנשים כמוני, לחבר ספר הנותן אמרי שפר, החיבור הגדול שהברתי על הארבעה טורים, אשר קראתיו בית יוסף, אשר כללתי בו כל הדינים הנמצאים בכל הפוסקים, חדשים גם ישנים, עם מקומות מושבותם בהצריהם ובטירותם, בתלמוד בבלי ובתלמוד ירושלמי ובתוספתא, בספרא ובסיפרי, במכילתא ודברי המפרשים והפוסקים ובעלי התשובות, חדשים גם ישנים. ונתבאר שם כל דין ודין באר היטב, דבר דבור על אופניו, וארמון על משפטו ישב, תלוי עליו כל שלטי הגיבורים, אנשי השם אשר מעולם.

ראיתי אני בלבי, כי טוב ללקוט שושני ספירי אמריו בדרך קצרה ולשון צח וכולל, יפה ונעים, למען תהיה תורת ה' תמימה שגורה בפי כל איש ישראל. כי כאשר ישאלו לתלמיד חכם דבר הלכה, לא יגמגם בה, אלא יאמר לחכמה אחותי את, כשם שברור לו שאחותו אסורה לו כך יהיה ברור לו כל דין שישאל עליו הלכה למעשה, בהיותו שגור בפיו ספר זה הבנוי לתלפיות, תל שהכל פונים בו, לחלקו לחלקים שלושים, לתלמוד בו בכל יום חלק, ונמצא שבכל חודש הוא חוזר לתלמודו, ויאמר עליו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו:

זאת ועוד, התלמידים הקטנים יהגו תמיד וישננו לשוננו על פה, ותהיה גירסא דינקותא מסודרת בפיהם מקטנותם הלכה למעשה, וגם כי יזקינו לא יסורו ממנה. והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, בהניח להם מעצבם ומגייע כפם, ישעשעו נפשם בהגותם בספר זה, אשר כלו מחמדים, הלכה פסוקה, באין אומר ואין דברים.

וקראתי שם ספר זה שלחן ערוך, כי בו ימצא ההוגה כל מיניו, מטעמים ערוכים בכל ושמורים, סדורים וברורים. ומובטח אני בחסד עליון, כי על ידי ספר זה תמלא הארץ דעה את ה' הקטנים עם הגדולים, תלמיד עם מבין, חכם חרשים ונבון לחש. ובכן אפרוש כפי אל ה', יעזרני על דבר כבוד שמו, להיות ממצדיקי הרבים, ויזכני החל וגמור להיות מסודר בהלכתו, מתוקן ומקובל וטוב ויפה. והנני מתחיל לעשות כאשר יעדתי וה' יהיה בעזרי:

כללי השו"ע לפי הקדמת מרן השו"ע

1. **כי טוב ללקוט שושני ספירי אמריו בדרך קצרה ולשון צה וכולל**
ספר השו"ע הוא קיצור הבי"י. וברור, כי בהיותו מסתפק באיזה דין, הלומד יבדוק במקור, הוא הבי"י, ולא בפוסקים הבאים אחריו, בלבד.
גם, נמצא מקור בשו"ת התשב"ץ חלק ה' [שו"ת כת"י וקונטרס שו"ת נופת צוף] בקביעת כללים על לימוד הטור. ואף שהיה מוצדק לקבוע אותם כללים על הבית יוסף, מרן עצמו בהקדמתו לבית יוסף, נותן ללומד, לברור ולהחליט את ההלכה למעשה, ולא כופה על אף לומד את בירורו בהלכה.
וזה לשון מרן הבי"י בהקדמתו: "והסכמתי לכתוב דבריהם בשמם (של התלמוד, הפוסקים והזוהר). ובמקום שנראה לי לחלוק עליהם, אכתוב מה שקשה לי על דבריהם, ואכתוב דעתי, והמעייין יבחר הטוב בעיניו." עכ"ל.
ברור, שהשו"ע, היותו קיצור הבית יוסף, גם חל עליו אותם דברי מרן, שהמעייין יבחר הטוב בעיניו.
דיבור של מרן המתנגד לכל כללי השו"ע שקבעו האחרונים, מכנסת הגדולה עד לשדה חמד'. ולהלן, ניישב את דברינו ב"ה.
2. **התלמידים הקטנים יהגו תמיד וישננו לשונו על פה, ותהיה גירסא דינקותא מסודרת בפיהם מקטנותם הלכה למעשה, וגם כי יזקינו לא יסורו ממנה**
כדרך שינון המשנה, כך שינון השו"ע לקטנים, אף שאינם מבינים הכל, ידעו איך לקיים את המצוות, הלכה למעשה.
3. **ישעשעו נפשם בהגותם בספר זה, אשר כלו מהמדים, הלכה פסוקה, באין אומר ואין דברים.**
מרן השו"ע כותב פעמיים 'הלכה למעשה', וכאן, 'הלכה פסוקה'. ונראה שספר שו"ע לא היה מיועד אלא לפסק הלכה, ולא דיון הלכתי וביורור הלכה, שכבר נעשה בבית יוסף, כלשונו הקודם.
4. **וקראתי שם ספר זה שלהן ערוך, כי בו ימצא ההוגה כל מינין, מטעמים ערוכים בכל ושמורים, סדורים וברורים**
לדעת מרן ז"ל, אין שום סתירה בשו"ע, היות שכל הדינים 'סדורים וברורים', באופן כי כל כללי השו"ע אינם חלים עליו. כי הרי, כללי השו"ע מיעדים אך ורק לפוסקי הלכה. וספר השו"ע מיועד לכל עם ישראל, קטנים וגדולים.
ועוד, כי לפי דברי מרן, אין שום דין לברר בשו"ע, כי 'סדורים וברורים'.
5. **כי על ידי ספר זה תמלא הארץ דעה את ה' הקטנים עם הגדולים, תלמיד עם מבין, חכם חרשים ונבון לחש**
ברור לחלוטין, כי ספר השו"ע לדעת מרן, מיועד גם לת"ח וגם לבעלי בתים, כי תפקידו הוא לדעת כל דין ודין, הלכה למעשה.

כללי השו"ע והקדמת מרן

- א. יש לברר אם כללי השו"ע הם נכונים. הרי, מרן הב"י קובע את שורות לימוד ההלכה בספרו ה'בית יוסף', גם לא מסר לתלמידיו מפתחות מסויימים להבין את ספרו באופן אחד או אחר. רק הקדמתו מאירה לנו שכל אחד יבחר הטוב לעצמו, ולא דווקא את דעתו.
- ב. מכיוון שספרו 'השלחן ערוך' הוא קיצור הב"י, כדברי מרן עצמו ז"ל בהקדמת השולחן ערוך, הרי שלא שינה דעתו באופן לימוד ספרו המקוצר. יש ויש, הרי כל אחד בוחר מה טוב בעיניו. גם, מסורת אבותיו וסביבותיו מנתיבים לו דרך מסויים, באופן שלא יבחר אפס מאין.
- ג. המצאת כללי השו"ע מקורה באחרונים, ואף שבעל המפה גם כן הביא כמה מהם, מ"מ כללים אלו נשארים קיימים אך ורק מכח הסברא. אמנם, מחילה מכבודם ומכבוד תורתם, לא כן נמסרה התורה אלא ע"י הקבלה מחכם לחכם, מדור דור, ככללי המשנה או התלמוד. ובעניינינו, כללי הפסיקה קיימים אבל לא כללי השו"ע. וראה כל הפוסקים שרצו לקבוע כללים [אליה רבא, כנסת הגדולה, יד מלאכי ועוד] תמיד היססו בדבריהם ורק מכח סברתם נקבעו כללים אלו.
- ד. בענין מרא דאתרא, גם הרמב"ם וגם הרדב"ז נקבעו כמרא דאתרא בגלילות ארץ ישראל ואגפיה. אמנם, בענין מרן השו"ע ז"ל, יש לדעת כי מאה שנה אחרי הסתלקותו, עדיין בני עירו [צפת] לא קיבלו עליהם חלק מהוראותיו, והחזיקו במנהגייהם הקודמים [ארץ חיים כלל י"ט].
- ה. רצון מרן עצמו לא היה ששולחנו הטהור תהווה מחלוקות ועיונים, כי הרי, לפחות לגבי חלק ראשון שהוא אורח חיים, רצונו של מרן היה כי אף תינוקות של בית רבן ידעו אותו, שיהיה שגור בפיהם. גם לבעלי בתים. ואיך תינוקות של בית רבן ובעלי בתים יבוררו את ההלכה, ועוד ע"פ כללים מסויימים? כל אחד נהיה פוסק הלכה או ת"ח? אלא ודאי כי צורת כתיבת השולחן ערוך הוא כפשוטו, הלכה למעשה, וכל הדעות השונות הם לבחירת האדם, ולא סתם דיון דעות הלכתיות שונות מסובכות, שרק בני עליה יכולים לפענח. והם הם דברי מרן השו"ע עצמו. וזאת הסיבה שנעלמה הקדמתו לספרו במאות השנים, כי האמת, הקדמה זאת מפריעה מאוד לעולם שכולו סברות ופולפולים. וכמו שלא קיבלו באמת [אלא בתנאים מסויימים ובהכוונה מזוממת] את מרן השו"ע, כך לא קיבלו את האר"י ז"ל. ולא לחינם ששניהם התגלו באותו עיר ובאותה תקופה.

סאקצת מקומות בשו"ע

ולא הבאנו לשונות הרמ"א ז"ל כי הם רבים

שו"ע או"ח סימן יב

ז. ונדאי נפסקו ג' חוטין ואם נפסקו בב' צדדיו נמי פסול שמה שלשה חוטין הם אבל אם לא נחתכו אלא ב' ראשים מכשרינן בכדי עניבה, והלכה פסקרא ראשונה מיהו היכא דאפשר טוב לחוש לסברת רבנו תם: הגה: ונוהגין פרבנו תם.

☛ הרי, שאף שמרן בחר כסברא ראשונה, בכל זאת אינו פוסל את השנייה.

שו"ע או"ח סימן מו

ט. לא יקרא פסוקים קדם ברפת התורה, אף על פי שהוא אומרה דרוך תחנונים. ויש אומרים שאין לחוש, כיון שאינו אומרם אלא דרוך תחנונים. ונכון לחוש לסברא ראשונה: הגה: אבל המנהג פסקרא אחרונה, שהרי בימי הסליחות מתפללין הסליחות ואחר כך מברכין על התורה עם סדר שאר הברכות, וע"ש המשך לשון הרמ"א.

☛ והרי, אם היה ברור מאליו הכלל 'סתם ויש', לא היה מרן השו"ע מציין שנכון לחוש לסברא ראשונה [ועוד שנכון לחוש, ואין חיוב כלל]

שו"ע או"ח סימן נט

ג. יש אומרים שהקדשה שביוצר, יחיד אומרה, לפי שאינה אלא ספור דברים. ויש אומרים, שיחיד מדלגה, ואינה נאמרת אלא בצבור, ויש לחוש לדבריהם ולזהר שיחיד יאמרנה בנגון וטעמים פקורא בתורה: הגה: וכבר פשט המנהג פסקרא הראשונה, ויחיד אומר אותה, וכשעונין קדשה זאת אומרים אותה בקול רם.

☛ אם בכלל יש ויש, יש בתרא, למה השו"ע מציין שיש לחוש לייש בתרא? ועוד שהרמ"א חולק כ"ש קמא.

שו"ע או"ח סימן ערב

ד. מקדשין על יין לבן, והרמב"ן פוסלו לקדוש אפלו בדיעבד, אבל מבדילין עליו, ומנהג העולם פסקרא ראשונה.

הרי שמרן חיזק את סברא הראשונה ע"פ מנהג העולם, ולא כדברי הרמב"ן שהיא סברא אחרונה

שו"ע או"ח סימן פה

הגה: יש שכתבו שאין לאשה נדה בימי ראיתה לפנס לבית הפנסת או להתפלל או להזכיר השם או לגע בספר ויש אומרים שמתרת בפל, וכן עקר. **אבל המנהג במדינות אלו פסקרא הראשונה.** ובימי לבון נהגו התר, ואפלו במקום שנהגו להתמיר, בימים נוראים וכהאי גוונא שרבים מתאספים לילך לבית הפנסת, מתרין לילך לבית הפנסת כשאר נשים, כי הוא להן עצבון גדול, שהכל מתאספין והן יעמדו חוץ.

הרי אף הרמ"א לא פוסק באופן גורף כיש בתרא.

שו"ע או"ח סימן רפד

ב. אם חל ראש חודש בשבת, אין המפטיר מזכיר של ראש חודש כלל. ויש אומרים שאף על פי שאינו מזכיר בחתימה של ראש חודש, מזכירין אותו בתוך הכרחה שאומר את יום המנוס הנה ואת יום ראש חודש הנה, **והמנהג פסקרא הראשונה.**

ומה הטעם לכתוב 'והמנהג כסברא הראשונה, אם הכלל יסתם ויש, הלכה כסתם' ?

שו"ע או"ח סימן רצא

ה. צריך לעשותה בפת, ויש אומרים שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת מיני דגן, ויש אומרים שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים, אבל לא בפרות, ויש אומרים דאפלו בפרות יכול לעשותה. **וסברא ראשונה עקר,** שצריך לעשותה בפת אלא אם כן הוא שבע ביומר.

שו"ע או"ח סימן שכח

חולה שגפול מחמת חלי למשכב ואין בו ספנה, אומרים לעכו"ם לעשות לו רפואה אבל אין מחללין עליו את השבת באסור דאורייתא, אפלו יש בו ספנת אבר; ולחלל עליו

ישׁראל באסור דרבנן בידים, ישׁ מתירים אפלו אין בו ספנת אבר; וישׁ אומרים שאם ישׁ בו ספנת אבר עושין ואם אין בו ספנת אבר אין עושין; וישׁ אומרים שאם אין בו ספנת אבר עושין בשנוי, ואם ישׁ בו ספנת אבר עושין בלא שנוי; וישׁ אומרים אפלו ישׁ בו ספנת אבר אין עושין לו דבר שהוא נסמך למלאכה דאורייתא, ודברים שאין בהם סמך למלאכה עושין אפלו אין בו ספנת אבר; ודברי הסברא השלישית נראין.

הרי, ברור שמרן בירר בין כל החמש דעות האלו, ובכל זאת לא חייב כאחת מהסברות אלא שידברי הסברא השלישית נראין.

שו"ע או"ח סימן שלד

ישׁ אומרים שאין יכול לתן עליו משקין כדי שיכבה פשיגאע להם וישׁ אומרים שמתר לעשות פו בשאר משקים, חוץ מן המים, משום פבוס וישׁ מתירים אפלו במים. ודברי סברא שנית נראים.

ביטול מנהגים עתיקים לטובת מנהגים חדשים

ראינו בדור האחרון, שביטלו מנהגים עתיקים, לטובת מנהגים חדשים, במזימת לייסד תורה חדשה בשם 'מנהגי ירושלים' או 'נוסח ירושלמי' או 'נוסח ליוורנו'. לא רק שהכף החיים סופר, והפקודת אלעזר, מעידים על מציאות שונה, כי בזמנם עדיין לכל עדות היה בית הכנסת משלהם, גם 'מנהגי ירושלים' כיום הם לרוב מנהגי ישיבת 'בית אל', שהנהיגו שם הנהגות ע"פ הרש"ש ז"ל וגם ע"פ תקנות ר"י אלגאזי, עורך ומדפיס אותו ספר השנוי במחלוקת, בנוסף לת"ח שמקורם מסוריה ומטורקיה, כבעל 'מזבח אדמה' ו'שילחן גבוה'.

אם מברכים ברכת שעשה לי כל צרכי ביוה"כ ובט"ב

א. דברי מרן בסימן מ"ו בבית יוסף: "וכיון דאיכא פלוגתא במילתא, אין לברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה. ונראה לי שטוב לאמרה בלא הזכרת השם".

ב. מרן חזר בו בס' תרי"ג, ומסיק כדברי הרמב"ם, שאין לברך ברכה זו ביו"הכ: ואין כן דעת הרמב"ם שהרי כתב בפ"ו מה' תפלה ההולך יחף אינו מברך שעשה לי כל צרכי. וכבר כתבתי בזה בסימן מ"ו. עכ"ל. הרי שהב"י, השמיט בסימן זה, לברך אותה בשם ומלכות.

ג. מרן השו"ע לא פסק שיש לברך ברכה זו גם ביוה"כ ובט"ב, לא בסימן מ"ו ולא בסימן תרי"ג, אף שבב"י הוא דן בענין זה.

ד. בשו"ע, פוסק מרן בס' תרי"ג כי מותר לנעול סנדל של גומי או מפני הסכנה (כעקרב), ולכן, אפשר שיברך ברכה זאת, כי הרשות בידו, וכמו שהביא בב"י בשם הרא"ש והר"ן. אמנם, אינו כותב דבר, על לברך או לא, ברכה זאת.

ה. מכיוון שהשו"ע כבר כותב שהרוצה לברך ברכות השחר ואינו נתחייב בהם, יברך בלי שם ומלכות, וכדבריו בענין 'ברכת שעשה לי כל צרכי ביוה"כ בב"י ס' מ"ו, הרי בס' תרי"ג, לא מזכיר אותה בשו"ע, וברור שחזר בו, ואין לברכה כלל, למי שהוא יחף, וכדברי הרמב"ם. ומי שנועל, הרשות בידו.

ו. דברי האר"י ז"ל ברורים לחלוטין:

- בכל ימי השנה, מברכים את כל ברכות השחר, אף שלא נתחייב בהם, מפני מנהגו של עולם.

- ביוה"כ ובט"ב, לא מברכים 'ברכת שעשה לי כל צרכי', כי:

• קיים איסור בנעילת הסנדל באותם ימים

● ללכת יחף בב' ימים האלו, הוא מנהגו של עולם [לשון מוהר"ח"ו "שאז כל העולם יחפים"].

- כפי שמברך כל ברכות השחר מפני מנהגו של עולם בשאר ימות השנה, כך אינו מברך ברכת שעשה לי כל צרכי ביוה"כ ובט"ב, מפני מנהגו של עולם, וכדעת הרמב"ם והשו"ע.

- מכיוון שבזמן האר"י ז"ל היו הולכים יחפים ביוה"כ ובט"ב, והוא מנהגו של עולם דאז, ורק מי שהיה נועל סנדל במקרים מסויימים כמובא בשו"ע, והרשות בידו לברך כמובא בב"י, נראה שכיום, דברי האר"י ז"ל עומדים על תילם. כי אף שהעולם נועלים נעלי בד או גומי, הרי, מצד השו"ע שלא כתב לברך ברכה זאת, ומצד האר"י שאין לברך מפני מנהגו של עולם, מנהג העולם היום לרוב [המקיימים מסורת והלכה] הוא כמו מנהג העולם דאז, ונקרא יחף, שיש היכר בנעילת נעלי גומי או בד ביוה"כ ובט"ב, השונה משאר ימות השנה.

אם יש לברך ברכת 'הנותן ליעף כח'

א. מרן בב"י מסיים שאין מנהגם לברך ברכה זאת. אמנם בשו"ע, אינו פוסל לברכה, ובזהירות רבה כותב "שדבריהן (של המברכים) לא נראין".

ב. מקור הברכה בגאוני אשכנז הקדמונים, ונוסח התלמוד שלהם (ב"ח). והרי, המעיין ימצא כי בסידור רפ"ד (1524) נוסח הספרדים, מופיע את הברכה, עוד לפני שהבית יוסף נכתב. ולכן, גם חלק מהספרדים נהגו לברכה עוד לפני האר"י ז"ל והשו"ע.

ג. כפי שכתבנו, אין סב"ל בברכה זאת, היות שהשו"ע, אף שלא נטה לברכה, מ"מ, לא אסר או פסל לברכה. ואין שום חשש לברכה לבטלה.

ישן בלילה אם מותר לאכול קודם עמוד השחר

כאמור בזוהר ויקהל (רט"ו ע"ב) אסור לאכול עד שיתפלל שחרית. והוא הכתוב במס' ברכות (י' ע"ב). דנו הפוסקים בענין שתיית מים (או קפה, עם סוכר בלי סוכר), ומי שחולה, כמבואר בב"ס פ"ט, ולא נדין כאן במקרים האלו.

- לא מובא בזוהר שום פרט נוסף, אלא דרך כללות. והראשון שחידש בענין איסור אכילה אפילו מחצות לילה (הקם בחצות), הוא מוהר"ח בפירושו על הזוהר, ומובא גם ביאור החמה' לר"א אזולאי ז"ל. וידוע שמוהר"ח כתב פירושים אלו עוד לפני שלמד לפני רבו האר"י ז"ל.

- גם הזוהר לא הזכיר ענין שתייה בכלל, אלא רק אכילה, והוא כדין התלמוד.

- כפי שהזכרנו בכל ספרינו, פירוש הזוהר למוהר"ח הוא מן כתבי הגניזה. פירוש, שגנו אותם בעצמו, ולא חפץ בהם יותר. באופן שאין לסמוך עליהם בענין דעת האר"י ז"ל.

בכל זאת, צריך ביאור:

- כל חומרת הזוהר הוא במי שאוכל בלא תפילה.
- בהמשך, עוסק הזוהר במי שקם בלילה ואף עוסק בתורה, עדיין לא מיישב את כח נשמתו וכח דמו, אלא רק בתפילתו.
- גם מפורש בזוהר "ועל כן, מי שמתפלל תפילה עד שלא יאכל, מעמיד עצמו כמו שצריך וגו'". עיי"ש.

- עיקר הזוהר הוא במי שאוכל בזמן התפילה קודם שיתפלל. ולא במי שקם ואוכל, אף שזמן תפילה לא הגיע. כי כל האיסור, בין בתלמוד בין בזוהר, הוא במי שמתפלל לדמו קודם שיתפלל לקב"ה, והוא חוטא בגאווה, ומחדש כוחו באכילתו, כנחש, ועובר על איסור מעונן ומנחש.

- אף לתלמוד תורה בלילה, לפי דברי הזוהר (וכך פירש מוהר"ח) אין כח לחדש את כוח נשמתו וליישב את דמו אלא רק ע"י התפילה, בסוד, חדשים לבקרים. דוקא בבוקר בשעת התפילה, ולא קודם לה.

- האוכל בלילה אף מחצות, אינו מחדש כלל דמו ולא מיישב כוח נשמתו, כי אינו דומה למי שמתפלל לדמו, כאילו עובד ע"ז. הרי, שעת התפילה לא הגיעה, ואין לו שום חובה להתפלל כלל. ואם לימוד תורה לא מחדש כוח דמו וכוח נשמתו, כדברי הזוהר ומוהר"ח, ק"ו דק"ו, אכילה או טעימה בעלמא.

- וסימוכין לזה, כי עיקר תיקון חצות הוא דווקא להיות ניעור חצי שעה קודם אשמורת הבוקר, וכמובא בשער התפלה ע"פ האר"י ז"ל [ענין שכיבה].

- ועוד סימוכין לדברינו, בדברי רבי שמואל ויטאל [חיים שנים ישלם דף נב, סימן מז] הכותב על "אלו שנעורים באותו הלילה במשתאות וכיוצא בהם ואינם עוסקים בתורה, ולמחר משכימים לתפילתם", אם צריכים לברך ברכת התורה או לא. הרי, רבי שמואל ויטאל לא העיר מאומה על איסור אכילה או שתייה בלילה !

נמצא, כי האוכל בקומו בלילה, אינו עובר על איסור עונן ומנחש, ודלא כפירוש מוהר"ו שהוסיף על דברי הזוהר, אלא כשמוגיע זמן להתפלל, ולהאר"י ז"ל, חצי שעה קודם אשמורת הבוקר, יפסיק מיד. ובירור זה, הוא דוקא נ"מ ללילה שקודם תענית.

ברם, כבר מקובל בעם ישראל לא לאכול קודם התפילה, בין ביום בין בלילה, אלא לשתות קפה [ולא עסקנו כאן במי שחולה או חלש או רעב], ואם אין להחמיר, ודאי שאין להתיר על מנת להחליש דור יתום זה. ועץ חיים היא למחזקים בה.

אם בוצעים מהלחם משנה על הכיכר התחתון או על העליונה

יש שכתבו שע"פ השו"ע (ס' רע"ד) יש לבצוע על התחתונה וע"פ השו"ע על העליונה. ואינו כן בכלל. שלדעת האר"י יש לבצוע בכיכר הימני, שאוחז ב' לחמים צד בצד. ואפשר שהתחתונה תהיה גם הימנית.

ברכת האילנות בשבת

אין איסור, לא מדברי השו"ע ולא מדברי האר"י ז"ל. אלא ע"פ מקובלים אחרונים ע"פ סברא [כף החיים סופר]. אלא שפשוט נהגנו כקדמונים, לברך בימי חול המועד. ואם לא היו מבטלים מנהג זה הקדמון, לא היו צריכים להמציא זריזין מקדימין, שם לא חשש ליטול פרח בשבת.

אמירת התכבדו מכובדים בזמן הזה

וכבר הבאנו ב"שער האמת" וגם כאן בחיבורנו, שאין נהגו לאומרו בין ע"פ השו"ע בין ע"פ האר"י ז"ל.

מרא דאתרתא רשאי לשנות מנהגים [וגם במה שנהגו ע"פ הקבלה] והוא היפך דברי מרן הב"י בהקדמתו, שאפילו הוא בעצמו לא בא לבטל מנהגי הקדמונים. ומי יעז היפך ממרן?

בתפלה אזלינן בתר המקובלים

הולכים ע"פ האר"י ז"ל בתיקונים שתיקן לכל נפש, וחלילה לבטל נימה במנהג אבותיו, כפי שדרש וביקש האר"י ז"ל עצמו. [עיינן שער התפלה בדרוש הנוסח]

מנהג הספרדים שלא להוציא ציציות מחוץ לבגדיהם

הן ע"פ השו"ע, שיש ללבוש טלית קטן על כל בגדיו, בין ע"פ האר"י ז"ל שיש ללבושו תחת בגדיו על החלוק, מובא בבירור מוחלט שיש להוציא הציציות לבחון, על מנת להסתכל בהם תמיד. וכך נהגו רוב העולם, ובכלל הספרדים, וכמובא בספר 'גבורות האר"י' לר"י הלל שליט"א. כך גם מובא 'מקור חיים' לרבי חיים הכהן תלמיד מוהר"ו בדמשק. [והבאנו זה בגוף הספר עיין להלן]

עיטוף בטלית גדול קודם תפילין

השו"ע והב"י הלכו לפי אותם מקובלי ספרד שטעו בכוונת הזוהר זה [כמובא באר"י ז"ל]. וכבר הרדב"ז קרא תגר על חכמי צפת הלובשים טלית גדול אחרי תפילין בבית הכנסת.

להניח תפילין של ר"ת למי שאינו מפורסם בחסידות

כבר הופין גם לספרדים להניח תפילין דר"ת. והאמת, אין איסור גורף מלשוון השו"ע, אלא אזהרה. והתמוה הוא שחסיד לא רודף אחרי פירסום כל שהוא.

אם אבל ומצטער פטורים מתפילין

שו"ע יו"ד סי' שפ"ח א', וכך גם בשער התפלה ע"פ האר"י ז"ל. והוא ביום הראשון בלבד.

הש"ץ מקריא לכהנים גם את תיבת "יברכך"
בין האר"י ז"ל (שער התפלה) בין ע"פ השו"ע, אין להקריא לכהנים 'יברכך' אלא מתחילים הם
לבד.

מנהגנו שלא ליפול על פניהם בנפילת אפים
הפוך משו"ע ומאר"י ז"ל.

אמירת נחם בכל התפילות בט"ב
כך הוא מנהג השו"ע וגם כך מנהג מוהרר"ו.

הנחת תפילין בט"ב
לפי השו"ע, חייב בתפילין בט"ב בשעת מנחה. כך הוא מנהג צפת ומנהג ירושלים הקדמון, כמובא
בקונטרס רבני ירושלים שבסוף שו"ת חיים וחסד מוסאפיא.
מדברי הרמב"ם [תעניות הלכה י"א] נראה כי רק קצת חכמים לא היו מניחים תפילין בט"ב. אלא
שהמנהג השתנה, ונמצא כי קצת יותר ממאתיים שנה אחריו, כבר רוב העם לא היו מניחים אלא
במנחה, בין ספרדים בין אשכנזים.
ואדרבה, רק חסידים, בהצנע, היו מניחין תפילין בשחרית בבית, כמו שמצאנו אצל ר"י אבוהב
ור"א גלנטי. ואז היו הולכים לביהכ"נ לומר קינות עם כל הקהל.

ברכה להכניסו כבריתו של אברהם אבינו קודם המילה
היפך השו"ע, וגם האר"י ז"ל.

ברוך הוא וברוך שמו
לא נאריך בענין, רק נציין כי מנהג לענות ברוך הוא וברוך שמו, מקורו אינו ממרוקו, אלא בדברי
הגאונים, המובא באורחות חיים. ואח"כ בטור בשם אביו הרא"ש. וכך הסכים האר"י ז"ל. והעיקר,
שמרן השו"ע לא הביא עניית ב"ה וב"ש בתור מנהג, אלא להלכה ולדין, כלשונו [עיינן שם ס' קכ"ד]

סוגיית 'תורה לא בשמים היא'

מכיוון שהשעה דחוקה מאוד, נכתוב את הדברים בקצרה:

שום פוסק ראשון קבע כלל פסיקה נגד רוח הקודש, אלא דיברו בעיקר על נבואה [עיין רמב"ם] ועל חלומות.

- 'תורה לא בשמים היא' מופיעה בש"ס [בבא מציעא נ"ט ע"ב] בעיקר על רבי אליעזר ע"ה, בענין תנורו של עכנאי. כל הסוגיה באה ללמדנו כי הולכים בפסיקה אחרי הרוב, וגם אין להוכיח פסיקת הלכה ע"פ אותות ומופתים.

וזה לשון הגמרא:

אמר [רבי אליעזר לחכמים] להם, אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו. יצאתה בת קול ואמרה מזה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכ"מ. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא, מאי לא בשמים היא, אמר רבי ירמיה שכבר נתנה תורה מהר סיני אין אנו משגיחין בבת קול שכבר כתבה בהר סיני בתורה: אחרי רבים להטות. אשכחיה רבי נתן לאליהו. א"ל מאי עביד קוב"ה בההיא שעתא. א"ל קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני בני. ע"כ.

א. לא קבעו חז"ל שאין משגיחין בבת קול כי זו נבואה אלא כי 'אחרי רבים להטות', פירוש: אם בת קול היתה מופיעה לרבים (חכמים) ולא ליחיד (רבי אליעזר), כן היינו משגיחין בבת קול.

ב. אף שחכמים לא קיבלו הכרעת רבי אליעזר ע"פ אותות ומופתים (אימת המים, נטיית כותלים וכו') ואף לא ע"י בת קול שהעמידה את דרגת וחשיבות רבי אליעזר כפוסק הלכה, מ"מ, הגמרא לא מסתפקת בכלל שקבעו חכמינו ז"ל ע"פ הכתוב (אחרי רבים להטות), אלא דוקא ע"פ גילוי אליהו הנביא ז"ל לרבי נתן !!!

ג. איך האחרונים דחו את גילוי אליהו הנביא ז"ל כהוראה, כאשר הגמרא סוגרת את סוגיה זאת על ידו, שהקב"ה הסכים עם חכמים, והדין עמהם ?

ד. ועיין ביבמות ובעירובין, שכן פסקו ע"פ בת קול, ועוד הלכות שלמדו [כעין עם ריב"ל] מאליהו הנביא ז"ל.

ה. ועוד, מזה שתירצו התוספות (בבא מציעא שם) שאין שומעים לבת קול, הוא כשמתנגדת ל'אחרי רבים להטות', אבל להכריע בין בית שמאי לבית הלל, כן משגיחין על בת קול.

ו. ומה לנו לחשוש לפסוק ע"פ נבואה, כדברי הרמב"ם, אחרי שהנבואה פסקה מישראל? אמר רבי אבדימי דמן חיפה מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים אטו חכם לאו נביא הוא הכי קאמר אע"פ שניטלה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה [ב"ב י"ב ע"א] א"ר יוחנן מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות לשוטים [ב"ב י"ב ע"ב] ת"ר משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואף על פי כן היו משתמשין בבת קול [סנהדרין י"א ע"א]

ולכן, כל החשש הוא חידוש ע"פ נביא, חשש לנביא שקר, ולא נביא ממש, שאין לנו נביאים משנחרב הבית.

ז. דברי רבי שמואל ויטאל [הוספות דרס"ב] בענין 'לא בשמים היא': (...) הוא כי הנה נודע כי אליהו ז"ל נפרש מבני האדם ונעשה מלאך. ואחר שנעשה מלאך לא נשאר לו כח לפתוח ולהדש בתורה להיות כי לא בשמים היא ולא נשארה תורה בעליונים כלל. וע"כ איננו יכול זולתי לספר לת"ח התחתונים מה שנתחדש בישיבות העליונות של הת"ח הגדולים, ולכן אמר על פומא דאליהו ז"ל. עכ"ל.

ח. ועוד, מזה שכתב הרמב"ם והר"ן, שאינם עוסקים כלל וכלל ברוח הקודש ובגילוי אליהו הנביא ז"ל, שכן קיבלה הגמרא עצמה כמופיע בבא מציעא (שם) לרבי נתן, הוא שאין לחדש דין ע"פ נביא [אף שהחזירו אותיות מנצפ"ך וחבישת הערכה, הרי שלא חידשו אלא החזירו, ויש לדייק]. וראה כמה הזוהר והאר"י ז"ל מבארים את כל ענין, ואינו בגדר 'אותות ומופתים' גם לא בגדר 'בת קול' או 'נבואה' אלא לימוד ממש.

ט. וז"ל מוהר"ח על האר"י ז"ל: גם בענין עסק בהלכה של עיון בישיבה עם החברים, ראיתי למורי ז"ל מתגבר כארי בכח בעת שהיה עוסק בהלכה עד שהיה נלאה ומזיע זיעה גדולה. ושאלתי את פיו מדוע טורח כ"כ, והשיב לי כי הנה העיון הוא לשבר הקליפות שהם הקושיות שיש בהלכה ההיא שאינם מניחים לאדם להבין אותם (...) ולכן ראוי לטרוח ולהתיש כחו בהיותו עוסק בהלכה. [שער המצות דפ"ה]. ומי לא יבין את זאת?

י. ועוד: ושמעתי ממורי ז"ל שהיה תמיד מעיין ששה פירושים של פשט בהלכה ואח"כ פירוש השביעי בדרך הסוד, בסוד ו' ימי החול והשביעי יום שבת. [שער רוח הקודש ד"מא]

יא. ועוד: ואמנם מורי ז"ל היה מהיר בתכלית המהירות בעיונו ורב הפעמים היה מעיין בכל הלכה והלכה ששה דרכים בפלפול ועיון כנגד ששת ימי החול וא"כ היה מעיין דרך שביעי ע"ד הסוד כנגד יום השבת שאין בו קליפות. תכלית העיון הוא לשבר הקליפות שהם הקושיות. [שער המצות דפ"ה]

וכדי לסיים את דברינו, אלו דברי הרדב"ז (שו"ת ח"ד אלף פ"ד) עצמו, עליו נשענו לקבוע כלל תורה לא בשמים היא וכלל הלכה כתלמוד נגד הזוהר:

שאלה: קדושה מיושב או י"ג מדות, אם יכול יחיד לאומרם, כי יש מקצת מחמירים שלא לאומרן ויש מקילין, וכן נהגו הספרדים לאומרם ביחיד. והרמב"ם ז"ל אסר בפסק והתיר בתשובה ועל הפסק יש לסמוך. וכן כתב הרשב"א ז"ל סימן ז':

תשובה: כבר שאל דבר זה אחד מן הגדולים בחכמת הקבלה שמו ר' יעקב והיה שואל מן השמים ומכלל מה ששאל שאל על זה והשיבוהו שאסור ליחיד לאומרם שהם דברים שבקדושה ואין ליחיד לאומרה אלא בלשון ארמי וכן ראוי לעשות והנראה לע"ד כתבתי: שוב מצאתי בתשובות הרשב"א ז"ל שאין יחיד אומר קדושת יוצר ובתשובות אשכנזים ראיתי שהיחיד אומר י"ג מדות וקדושה בעיני תנאי כפול דמכלל הן אתה שומע לאו. ע"כ ע"ש.

הראת שאף הרדב"ז סומך על שאלות מן השמים, ולא כדברי חלק מהאחרונים, שחלקו גם על שו"ת מן השמים ודחו דברי החיד"א. וזה, נגד דעת הרדב"ז המפורשת!

אחרון אחרון חביב. נציג דוגמא אחת, קורא יקר:

הרבה פוסקים כתבו בענין איסור גיד הנשה בהנאה לפי הזוהר (וישלח דף ק"ע ע"ב). והשו"ע התיר. ועיין מה שהבאנו בפרק אין מחלוקת בין הזוהר לבין התלמוד להלן, אות י"ז: כל המאמר המופיע בדפוס הזוהר [פרשת וישלח ק"ע ע"ב] המתחיל ב-'על כן לא יאכלו בני ישראל וכו' (...) דאפילו בהנאה אסיר וכו', פשוט, אינו מהזוהר עצמו והוא מיותר !!!

ואיך חלקו על הזוהר כל אותם פוסקים ולא בדקו אם הוספה זאת מהזוהר עצמו או לא? על אי דיוקים האלו קבעו שלא הולכים אחרי הזוהר והאר"י ז"ל, כי לא בשמים היא?

לסיכום מהכתוב:

כלל תורה לא בשמים היא אינו חל על גילוי אליהו הנביא, גם לא על שאלות מן השמים, לא על הזוהר ולא על האר"י ז"ל, אלא על חידוש מנביא [שממילא לא קיים, משנחרב המקדש יב"ו], על חלומות, על אותות, מופתים ונסים, כדי להכריע הדין וההלכה. כל גילוי רוח הקודש לתלמיד חכם, מוגדר כלימוד וחינוכי תורה, ולא נבואה. האזהרה היחידה (והחשובה) היא לא לחדש מנהג או דין ע"פ דרשות ומאמרות, היפך דרכו של האר"י ז"ל, שהמעמיד את הדין והמנהג הקיים, ומפרשו ע"פ תורת האמת.

ומה שקצת פוסקים הכריזו ש'אין לנו עסק בנסתרות', הלוא, מי קבע לקיים חלק ממנהגי קבלה, וחלק לא? אין לנו עסק בנסתרות ובכל זאת מקיימים סדר לימוד ליל שבועות כפי האר"י ז"ל... ועוד הרבה ממנהגיו, וחלק לא. ואין שום הגיון וסדר בטיעון שלהם.

גילוי אליהו הנביא ז"ל להאר"י ז"ל

כמה מאחרונים ניסו לטייח את אמיתות קבלת האר"י ז"ל מפני אליהו ז"ל, והביאו דברי אגרות התניא, בשם הגר"א ותלמידו ר"ח מוולוז'ין, כי אין כל תורת האר"י ז"ל מפני אליהו הנביא ז"ל, אלא מעט מזער. גם כך אמר רבי אפרים כהן ראש מקובלי ירושלים בזמנו [לפי דברי המביא את עדותו], וכך מסכים ה'לשם' עם דברי שמועת הגר"א. וכך מובא בעין יצחק ובספר 'מיוסף עד יוסף' עיי"ש בפרק 'שער הפשט והסוד' דף קס"ו והלאה.

אלמלא שהמקור [אגרות תניא] מפוקפק בלבד, כדברי הר"י הלל בספרו האר"י וגוריו, לא היה צריך לר"י הלל שליט"א לטרוח לשוב לביזיון שנעשה לאר"י הקדוש.

הלוא, איך אפשר לסמוך על ספר אחד, אם חושדים במחברו? והדבר כ"כ פשוט. הרי, היו צריכים לסמוך על דברי מוהר"ח, שממנו קיבלנו כל תורת האר"י ז"ל המאומתת והנכונה.

וז"ל מוהר"ח בהקדמתו לעץ חיים [מובא בי'שער כתבי מורי', דפוס אהבת שלום]:
"הרב הגדול האלהי החסיד מורי ורבי כמהר"ר יצחק לוריא זלה"ה האשכנזי, מלא תורה כרמון במקרא במשנה בתלמוד בפלפול במדרשים והגדות, במעשה בראשית ומעשה מרכבה, בקי בשיחת אילנות בשיחת עופות בשיחת מלאכים, מכיר בחכמת הפרצוף הנזכרת בזוהר (...), יודע בכל משעה בני אדם שעשו ושעתידין לעשות, יודע במחשבות בני אדם טרם יוציאו מן הכח אל הפועל, יודע כל העתידות, וכל הדברים ההווים בכל הארץ, ובמה שנגזר תמיד בשמים, יודע בחכמת הגלגול מי חדש ומי ישן, ואיפה האיש ההוא באיזה מקום תלויה באדם העליון ובאדם הראשון התחתון, יודע בשלהבת הנר ולהבת אש דברים נפלאים, מסתכל וצופה בעיניו נשמות הצדיקים ראשונים ואחרונים, ומתעסק עמהם בחכמת האמת, מכיר בריח האדם כל מעשיו (...), וכל החכמות הנזכרות היו אצלו כמונחים בחיקו בכל עת שירצה מבלתי שיצטרך להתבודד ולחקור עליהם.

ועיניו ראו ולא זר דברים מבהילים לא נראו ולא נשמעו בכל הארץ מימי רשב"י עד הנה. וכל זה השיג שלא ע"י שימוש בקבלה מעשית חלילה וחס, כי איסור גדול יש בשימושן. אמנם כל זה היה לו מעצמו ע"י חסידותו ופרישתו, אחרי התעסקו ימים ושנים רבים בספרים חדשים גם ישנים בחכמה זאת.

ועליהם הוסיף חסידות ופרישות וזריזות וטהרה וקדושה, והביאתו לידי אליהו ז"ל שהיה נגלה אליו תמיד ומדבר עמו פה אל פה, ולימדו חכמה זאת. (...)

והנה, מלבד החקירות והניסיונות והמופתים אשר ראינו בעינינו מן הרב הנזכר (האר"י), הנה הדרושים והדברים עצמם אשר בחיבורינו זה יעידון יגידון, וכל רואיהם יכירום כי דברים עמוקים ונפלאים כאלה, אין יכולת בשכל אנושי לחברם, אם לא בכח השפעת רוח הקודש ע"י אליהו ז"ל". עכ"ל מוהרח"ו וממשיך שם בעניינים.

ברור, ואין צורך להביא ראיה, כי כבר כתוב בידי מוהרח"ו בכמה מקומות שכל מה שקיבל מוהרח"ו בעצמו, מרבנו האר"י ז"ל, היה בגילוי תמידי של אליהו הנביא ז"ל. ואין השכל סובלת את תחרות פוסקים ומקובלים אחרונים, לבזות ולפגוע בתורת האר"י ז"ל, בכבודו, ובכבוד תלמידו המובהק הנאמן רבי חיים ויטאל ב"ר יוסף, זיע"א.

פ הצפת מנהגים ע"פ הסוד

ספר שלמי ציבור קבע כלל ע"פ אותו ספר (ח"י), כי מנהגים ע"פ הסוד שמורים דווקא ל'מצניעין'. מאידך, ספר שלמי ציבור/שלמי חגיגה הפיצו לרבני קהילות, בנוסף לכל המחזורים וסידורים, לרוב, מאזמיר, קושטא וליוורנו. ובכל זאת, לא נמנו אילו מנהגי קבלה לעם, ואחרים ל'מצניעין'. תהליך ששסע דעת הלומדים ושיבש תורת האר"י ז"ל. כידוע היום [אך לא רשמית], מאיזה פלג הזדהו רבי יעקב אלגאזי וחבריו. אותו רבי יעקב בעל ספרי הלכה ומחבר 'שלמי ציבור ושלמי חגיגה, אותו רבי יעקב אלגאזי שנמנה, לאות כבוד מחמת גילו המתקדם, לראש ישיבת המקובלים בית אל בירושלים. עולה שאלה: האם מינו כל רבני וחכמי ירושלים הקשישים בישיבת בית אל או דווקא רבי יעקב אלגאזי?

פחות ידוע הוא כי לא סתם נמנה רבי יעקב אלגאזי בראשות ישיבת בית אל, אלא שכן תיקן להם תקנות וסדרים. עיין אות כ"ז להלן. ואכמ"ל.

גם ספרי הלכה כבאר היטב ומגן אברהם לא חדלו מלהביא מנהגי האר"י ז"ל, בנוסף לכל הפוסקים הספרדים האחרונים, ובפרט החיד"א דרך ספרי הלכה שלו. התפרצות מנהגי קבלה, הואצה ע"י הסידורים והמחזורים, ביניהם, סידור ליוורנו הראשון הקובע את מנהגי הסוד כמנהגי העם, הוא סידור תפילת ישרים לרבי חיים יוסף דוד אזולאי [הוא החיד"א] עם הגהותיו, והוא אבי אבות סידור 'תפילת החודש'.

אמנם, כבר מיד אחרי הסתלקות האר"י ז"ל נדפס כבר הספר יפה נוף לרבי יהודה זראקו [וניציה שנת של"ה 1575 למנ, ג' שנים אחרי הסתלקות האר"י ז"ל] המובא סדר פיוטי האר"י ז"ל בנוסחו השגוי.

גם בוניציה, 'תיקון שבת' הראשון [עוד לפני 'תיקון שבת מלכתא' המפורסם בפראג בשנת שע"ב 1612] מביא סדר סעודות שבת ע"פ האר"י ז"ל. ולכן, עותקי כתבי האר"י ז"ל, לרוב שגויים עד מאוד, בתוספת פירוש מעתיקים [לפעמים עלומי שם] הטעו הרבה פוסקים ומקובלים. ולא ניכנס לסוגיית השבתאות, אחרי שקונטריסים [סדרי תפילות, כוונות וייחודים] הובאו בקהילות רחוקות, בפולין באיטליה ובצפון אפריקה, בעיקר ע"י שדרי"ם מארץ ישראל, והגיעו לידי מקובלים בחו"ל, שקיבלו אותם והעבירו לבני הקהילות. גם קצת קשה היה להסתיר את תוכן אותם קונטריסים שבתאיים, שהיו עוסקים בגלוי בייחודים וגימטריות בשם אותו 'זה' של איזמיר ו'אחר' מעיר עזה.

כל המזימה נהיתה רשמית, בהדפסת ספר עילום שם בשם חמ"י, שקיבל, ערך והדפיס, לא פחות מרבי יעקב אלגאזי עצמו. ולא נאריך בנושא מכמה סיבות...

וכאן, לא נביא שום דוגמא, אלא המעיין יעיין בספרינו 'שער האמת' ויקביל לשאר ספרי זמננו. ועוד לחזון, מועד.

סוף דבר, כמה אחרוני אחרונים החליטו לבטל מנהגים קדמוניים מאוד, לחלוק על האר"י ז"ל (ועל השו"ע), ולייסד מנהגי מקובלים אחרונים, בפרט מירושלים ומישיבת בית-אל, תמורת אותם מנהגי האר"י ז"ל ומנהגי הראשונים, כדי ליצור מה שנקרא 'מנהגי ירושלים', שכידוע אין להם ממש קיום, היות שכל פוסק וכל מקובל היה מורה וכותב לפי דרכו, נוסח אבותיו ומה שקיבל מרבותיו, בין בחו"ל בין בארץ. ובפרט אותם פוסקים ומקובלים מקושטא ואיזמיר [כידוע הכריזו על אותו משיח שקר קוב יקבנו וברך יברכנו, שהיא בעצמה הכרזה מזעזעת, למי שנודע לו מאורעות תכ"ו ותוצאותיה], שהיה להם בית קיבול בארץ בירושלים, ובפרט ביסודות ישיבות ידועות ומעמד ראשון לציון, כפי שנראה מספרים שלהם (שולחן גבוה, פרי אדמה, וכו')

מנהגי האר"י ז"ל מיועדים לכל עם ישראל

מכל מה שנאמר ב400 שנים האחרונות, נקודה אחת היתה מאוד קשה להבנה. אותם ת"ח ופוסקים שהפיצו מנהגי האר"י ז"ל, ואף דרושים, דרך ספריהם, גם הסתייגו לאפשר להמון העם לקיים הנהגות האר"י ז"ל והזהר הקדוש.

א. הנהגות ודעת הלכתית מהזהר מופיעות כבר בכמה ראשונים, ודווקא הם, לא חששו שכל אחד ינהג כזוהר. הריקנטי, האגור, הרא"ם, הרמ"א, ובפרט, הבית יוסף, ועוד.

ב. בהתחלת ימי האחרונים, הרדב"ז, רבי יהודה כלין, רבי משה אלבאז, ועוד.

ג. מנהגי האר"י ז"ל הופצו גם בב' נושאי כלי השו"ע המפורסמים: המגן אברהם, והבאר היטב, ובעקבותיו רוב האחרונים כנסת הגדולה, הפרי חדש רבי יהודה עייאש, רבי אברהם אזולאי על הלבוש, ועוד.

ד. החיד"א הוא אחד מן הפוסקים הגדולים האחרונים, שקבע בתדירות רבה את מנהגי ע"פ קבלה בכל ספרים, ובסידורו 'תפילת ישראל' (דפוס ליוורנו עם הגהותיו).

ה. חכמי איזמיר (וטורקיה) הם הם שע"י הסתייגותם מצד אחד, והפצת מנהגי האר"י ז"ל (שלו רוב אינם מדויקים) מצד שני, הכניסו בלבול וחשד. הפצת מנהגי קבלה (ובחיבור הזה לא נעסוק בהשפעת כת השבתאים שר"י, שהכניסו טינופת בכל מה שקשור לקבלה, ע"י הדפסת ספרים, סידורים, ושליחת קונטרסים לכל 'חוג' לומדי קבלה בפולין, באיטליה, בצפון אפריקה, ובפרט בארץ, וכל זה ע"י שדרי"ם מירושלים) נתפסה כ'אופנה' דאז, אמנם, במזיד, הקימו כתות כתות של 'מצניעין', לומדי קבלה ומקיימי סיגופים וטקסים מיוחדים בסתר, על מנת לשמור על גחלת אותה כת מאיזמיר, בין ביודעין בין שלא ביודעין.

ו. אמנם, כבר בזמן מוהר"ח"ו, הותרה הגבלת האר"י ז"ל ללמוד בתורתו ולנהוג הנהגותיו [ועיין מה שכתבנו הלאה בפרק 'השתלשלות כתבי האר"י ז"ל' בענין בלבול הכתבים].

ז"ל מוהר"ח"ו בהקדמתו (הקדמת עץ חיים בשער כתבי מורי, דפוס אהבת שלום):

- "הרי מבואר שעד עתה היו דברי חכמת הזוהר נעלמים, ובדרא בתראה תתגלה ותתפרסם חכמה זאת, ויבינו וישכילו ברזי התורה, מה שלא השיגו בדורות הקודמים אחינו, ובוזה נסתקלה השגת הפתאים וקלי הדעת וכו'"

- "השער הא' (שער התפלה) בביאור כוונות התפלות של חול ושל השבתות וימים טובים ור"ח וחנוכה ופורים, וכל המעשים והמצוות הנוהגות בכל זמנים האלו".
- "ולכן אני הצעיר (מוהרח"ו) רציתי לזכות את הרבים ולהאיר את עיניהם"
- בנו של מוהרח"ו, רבי שמואל ויטאל מכריז: מתוך דברי מורי הרב (מוהרח"ו) ז"ל נראה שאין בזה משום יוהרא הרוצה להתנהג כמנהג הרב (האר"י) זלה"ה. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"צח. אהבת שלום]
- בענין החיד"א בכיכר לאדן (ס' ה' אות ז') שלא נאמרו דברים אלו (מנהגי האר"י ז"ל) אלא למצניעיהם.
- החיד"א חוזר בו בספרו 'מחזיק ברכה' על השו"ע ס' ר"ץ אות ב' וז"ל: ורבים שמקיימים מנהג רבינו האר"י זצ"ל בזה (שינה ביום שבת) ומה טוב אם יקיימו שאר הנהגותיו ואזהרותיו כי קדש הם. עכ"ל החיד"א.
- וכך כותב השערי תשובה בשם החיד"א ס' ר"צ וז"ל: וכתב בברכ"י שכתבו בשם האר"י שהיה ישן ב' או ג' שעות בשבת וכתב מח"ב שרבים מקיימים מנהג דאר"י ומי יתן אם יקיימו שאר הנהגותיו ואזהרותיו כי קודש הם ע"ש:

❧ דחיית דברי הקדמת ספר 'שלמי ציבור'

בענין יוהרא: רבי שמואל ויטאל כבר הקדים את התרופה למכה:

אמר שמואל: מתוך דברי מורי [מוהרח"ו] הרב ז"ל, נראה שאין בזה משום יוהרא הרוצה להתנהג כמנהג הרב [האר"י] זלה"ה. [סידור חמדת ישראל כת"ד ד"צח]

- שלמי ציבור: בענין כמה דברים שיש חילוק בין המקובלים לדברי הפוסקים:

○ ברכת הנותן ליעף כח

מביא המחבר [רבי ישראל אלגאזי] דברי הב"י בשם הרמב"ם הסמ"ג והרוקח ז"ל שלא הזכירו את ברכת הנותן ליעף כח, וכך נהגו [לא לאומרה] מסיים מרן הב"י.

א. האר"י ז"ל אינו חולק על הפוסקים, אחרי שברכה זאת כבר הובא בטור עצמו. ועיין הב"ח, שברכה זאת מופיעה בתלמוד שלהם.

ב. גם בב"י, וגם בשלחן ערוך, מרן לא אסר לאומרה. גם לא הזהיר, והביא דעתו שדבריהם לא נראין. באופן שנתן אפשרות לברך למי שחפץ כן.

ג. גם, חלק מהספרדים נהגו לברך ברכה הנותן ליעף כח עוד לפני לידת האר"י ז"ל [רצ"ד 1534 למנ"י]. היא מופיעה בסידור לספרדים שנת רפ"ד [1524] דפוס ונציה, סידור שעליו הגה מוהרח"ו.

○ אם יש לברך ברכות השחר אפילו שלא נתחייב בהם

א. האר"י ז"ל אומר שצריך לברך ברכות השחר כמנהגו של עולם. דעה זאת מופיעה כבר בר"ן ובליקוטי הרמב"ן, כמובא בב"י עצמו. הרי, לא רק שבאר"י ז"ל לא חידש, גם פוסקים קדמו לו!

ב. מרן הב"י (ס' תרי"ג) בענין ברכת 'שעשה ללי צרכי' ביוה"כ וז"ל: כתב בעל העיטור: איכא מ"ד שאין מברכין ב"ה נטילת ידיים ושעשה לי כל צרכי, כיון שאסור בנעילת הסנדל ובנטילת ידיים. ומסתברא כיון דבידו וברשותו הוא לנעול משום סכנת עקרב, יכול לברך כמו בשאר ימים. עכ"ל הב"י.

דברי האר"י ז"ל: צריך לברכן בכל יום כולן [ברכות השחר] אעפ"י שלא נתחייב בהם לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו, חוץ מברכת שעשה לי כל צרכי ביום תשעה באב ויום הכפורים שאז כל העולם יחפים. (שער התפלה ד"לה):

הרי שהאר"י ז"ל והב"י מסכימים: ביום שאינו נועל נעל והוא יחף, לא יברך ברכה זו.

○ אם מברך הנותן לשכוי בינה בלילה
כבר כתבנו לעיל כי לפי הר"ן והרמב"ן כן מברכים כל ברכות השחר כולן כדרך העולם, אף שלא נתחייב בהן. וכך פסק האר"י ז"ל.

○ **ברכת תפילין אם יברך מיושב**
מה שהביא מרן הב"י בריש סימן ח' ע"פ הירושלמי 'כל הברכות מעומד', כבר גילה האר"י ז"ל שאינו מהירושלמי אלא מחכם אחד. והשלמי ציבור הכריז מיד אחר מכן: 'ומטעם זה נהגו לעמוד כשמברכין על התפילין', בלי שום סמך וראייה. מה גם, שאינו מופיע בשו"ע, אם לעמוד או לשבת. משמע, כל אחד יעשה כמנהגו [הנכון, ולא המוטעה]. ועיין בשלחן לחם הפנים ח"ב ס' כ"ה, המביא רשימה של גאונים וראשונים שאינם מחייבים לעמוד או לשבת בזמן ברכת תפילין של יד. וכך כתב הרדב"ז ס' כ"ה.

○ **ברכת והערב נא**
בענין עניית אמן אחרי ברכת 'על דברי תורה'. המחבר (שלמי ציבור) מפרש דברי השו"ע (ובשו"ע עצמו ליתא) שאין לענות אמן אחרי ברכת 'על דברי תורה'. ומביא אח"כ את האר"י ז"ל שכן היה עונה אמן. הרי, יש חילוק בין מקובלים לפוסקים.
אמנם אינו נכון, כי מזהר"ו כבר כותב 'כדעת בעל הטורים'. ויש מזימה להפריד בין המקובלים לבין הפוסקים כל אורך הספר, מלווה באזהרות על יוהרא, שמנהגי קבלה רק למצניעין, וכל הספר מכיל הנהגות ע"פ הזוהר והאר"י ז"ל...

○ **אות ו': לברך על טלית קטן**
פשוט מכל דברי השו"ע בס' ח', שיש לברך על טלית קטן, וכך נהג האר"י ז"ל. ומה שכתב בס' ו' דיכול לברך על טלית קטן 'להתעטף', הוא בענין מטבע הברכה אם 'להתעטף' או 'על מצות ציצית' כמובא ברמ"א. ודלא כבעל השלמי ציבור שהבין 'שיכול לברך' הוא אם לברך או לא על טלית קטן.

○ **ז': לבישת טלית קטן על בגדיו**
האר"י ז"ל לובש מעל הבגדים כדעת הטור המפורשת [שיש לו ציצית בחלוקו, וכפירוש הב"י עצמו בסימן זה ס' ח', וז"ל ומתוך מה שאמר רבינו, או שיש לו ציצית בחלוקו – נראה שדרך טלית קטן ללבושו תחת בגדיו], דלא כפסקו בשו"ע.

○ **ח': אם התפילין מזומנים בידו ואין לו ציצית אין צריך להמתין על הציצית.** כדברי הרמ"א. ומביא הזוהר והאר"י ז"ל הכותבים הפוך. ואיך לא הביא לשון הרדב"ז ובכלל, לשון הב"י בשם האגור, ובשם מקובלי ספרד, ובשם רבינו יונה בספר היראה, שיש מ"מ ללבוש ציצית קודם תפילין. וכך פסק בשו"ע.

- ט': תפילין שהניח קודם שקיעת החמה אפילו הם עליו כל הלילה מותר הביא הרמב"ם והרא"ש, אבל שכח להביא את מרן השו"ע עצמו, ס' ל' ס"ד, לחלץ את התפילין עם שקיעת החמה.
- י': אין צריך לברך על טלית גדול אף מבעוד יום בערב יוה"כ השלמי ציבור כותב: 'ובספר הכוונות כתב דאפילו מבעוד יום אין צריך לברך עליו לפי סודן של דברים, כי בחינה זה נעשית מאליו. ועיין בספר נגיד ומצוה שנפל טעות סופר שם. עכ"ל השלמי ציבור.
- א. רבי שמואל ויטאל מעיד הפוך על מנהג אביו מוהרר"ו לברך מבעוד יום קודם שקיעת החמה ערב יוה"כ, וכמנהג התשב"ץ.
- ב. לשון האר"י ז"ל שהביא השלמי ציבור אינו קיים, לפחות בכתבי יד של מוהרר"ו (שער התפלה והוא העיקרי).
- ג. דברי ש"צ בהרבה מקומות מוכיחים שלא היו בידי כתבי האר"י ז"ל המדוייקים, להיפך, ודלא כמי שטען הפוך [עין יצחק ח"ג].
- י"א: לעשות פנים רצועות התפילין באיזה צבע שירצה בשם הטור (ס' ל"ג). והאר"י ז"ל אומר גם פנים התפילין בצבע שחור. וש"צ (שילמי ציבור). ושכח את הב"י בשם הרמב"ם ז"ל: וכתב הרמב"ם שאם לא יעשה הבתים שחורים יעשה הרצועה מצבע הבתים. צריך לומר דאחורי הרצועה קאמר, דאילו פני הרצועה אי אפשר לעשותם אלא שחורות, דהא הלכה למשה מסיני ניהו. וכתב הרמב"ם (שם): ונוי הוא לתפילין שיהיו כולם שחורות, הקציצה והרצועה כולה. כלומר, שגם אחורי הרצועה יעשה שחור, ולא נהגו כן עכ"ל הב"י. אף שלא נהגו בזמנו, מ"מ, זו היא דעת הרמב"ם.
- י"ב: יניח של ראש קודם שיכרוך רצועות יד הטור בשם הרא"ש. והאר"י ז"ל נהג כמהר"י ל' [מנהגים טו"ת ט']
- י"ג: לגלות תפילין של ראש כבר רבי אברהם חיון השיג עליו בשם מהריק"ש.
- י"ד: לא לחלוץ תפילין עד אחר קדושת ובא לציון והוא מנהג העם. האם באמת נחשב כמחלוקת בין מקובלים לפוסקים. ספקני.
- י"ד*: לחלוץ בר"ח אחרי הקדיש. (קודם מוסף) כך מופיע בשו"ע עצמו, ס' כ"ה ס"ג.

- ט"ו: המאחר לתפילה מדלג כדי להתפלל עם הציבור מביא שע"פ הרב [האר"י] ז"ל, צריך לומר פסוקי דזמרא בסדר, ולא בדילוג כי הוא מהפך סדר המדרגות.
 - א. לא מובא כלל בכתבי האר"י ז"ל.
 - ב. משמע הפוך בשער התפלה למוהר"ח: בענין מי שהפסיד ברכו הראשון בליל שבת, קודם ברכות ק"ש, יכוון בברכו בתרא קודם עלינו לשבח, לקבל תוספת רוח ותוספת נשמה דנשמה יתירה ביחד, כי אי אפשר לקבל תוספת נשמה בלי לקבל קודם לכן תוספת של רוח. מ"מ, אומר 'השכיבנו', מקבל תוספת נשמה באומרו 'והגן בעדנו ופרוס' וממשיך תפילתו, אף שלא קיבל 'תוספת הרוח' בברכו הראשון.
- ט"ז: הוספת פסוק 'וביום השבת' בפרשת התמיד בשבת שו"ע ס' מ"ח בשם הטור. והאר"י ז"ל בשם ספר המנהיג דיני תפילה ס' ט"ו [ע"פ תפילת חיים].
- י"ז: בענין הפסק בפסוקי דזמרא מביא כי האר"י ז"ל אפילו במקום שרשאי להפסיק לא היה מפסיק לומר עם הציבור, כדי שלא לבלבל סדר עליית העולמות, וכן כתבו שהיה נוהג כשהיו הקהל אומרים ה' מלך, והוא היה אומר סדר הזמירות, היה קם מעומד והוא לא היה אומר ה' מלך.
 - א. האר"י ז"ל נהג בזה כדברי השו"ע (ס"ו ס"ב) אם הוא עסוק במקום שאינו רשאי להפסיק כמו מברוך שאמר ואילך, לא יפסיק אלא 'אמר התיבות שהוא אומר' [לא מה שהציבור אומר כדברי הרא"ש בק"ש] בשעה שהציבור אומרים פסוק ראשון בניגון הציבור, שיהא נראה כאילו קורא עמהם. ע"כ מה שבעצמו מצטט הרב ש"צ.
 - ב. נמצאנו למדים כמה דברים. שלדעת האר"י ז"ל מותר להתקדם בתפילה ולא עם הציבור דוקא [דלא כמי שהחמיר בדור שלנו].
 - ג. שאף שהמחבר ש"צ מביא קודם את דברי השו"ע, הוא מציג את האר"י ז"ל באופן מוטעה. האמת היא, שכן האר"י ז"ל היה מפסיק אף בפסוקי דזמרה כדברי מוהר"ח: "וראיתי את מורי ז"ל שהוא לא היה מסדרם [ברכות השחן] בבית הכנסת אלא בביתו בקומו ממיטתו כפי הסדר הגז' בגמרא כנ"ל אבל כשהיה איזי אדם מברך ומסדר הברכות בבית הכנסת היה עונה אחריהם אמון, ואפילו אם היה באמצע הזמירות היה מפסיק לענות אחריהם 'אמן', אף אם היו המברכים רבים. ועיין מה שכתבנו בענין ברכת 'המעביר חבלי שינה' להלן. [שער התפלה דל"ה]. איני מבין איך אפשר כ"כ לטעות את הקורא/הלומד.

- י"ה: אין לכפול' ה' ימלוך' שבסוף השירה
מביא הב"י בשם אורחות חיים שאין לכפול כלל. אמנם, הב"י מביא בהתחלה את הרד"א, גדול
מסדרי נוסח הספרדים, שכן כותב לכפול' ה' ימלוך לעולם ועד'. ודעת האר"י ז"ל כדעת הרד"א
בזה.
- י"ט: לעמוד באמירת 'שתבח' ע"פ הגה.
אמנם, מפשט השו"ע (נ"א ס"ז) רק החזן עומד בישתבח. הרי, האר"י ז"ל והשו"ע חד נינהו בזה.
- כ': לעמוד כשאומרים קדיש לפי הרמ"א.
לא כן בשו"ע. וכך האר"י ז"ל שאין לעמוד אף פעם בקדיש אלא שאם נטפס מעומד, עונה עד
'בעלמא' ויושב.
- כ"ב: אין חויב לענות קדיש עד 'בעלמא' בשם השו"ע (נ"ו)
ועיין בב"י המביא את הרד"א לענות עד 'ואמרו אמין', וגם דעה נוספת בב"י (נ"ו) וז"ל:
ויש אומרים שצריך לענות בקדיש כ"ח תיבות, לקיים מה שנאמר כח מעשיו הגיד לעמו", וכ"ח
תיבות יש מ"אמן יהא שמיה רבא מברך" עד "דאמירן בעלמא". ע"כ. והוא כדעת האר"י ז"ל.
- כ"ג: אין לומר פיוטים בין ישתבח ליוצר בימים נוראים
א. לשון ש"צ: 'ושאר הוידוים שתיקנו ביום הכיפורים של הר"ן והריטב"א'. עכ"ל בעל הש"צ. רבי
שם טוב בן ארדוטיל. כך צריך לכתוב, ולא הריטב"א. הרי לא היה לבעל הש"צ כתבי האר"י ז"ל
המדויקים. ויד עוד הרבה מקומות שאינו מעתיק מכתבי יד קודשו מוהרח"ו הנכונים. ודלא
כדברי עין יצחק [ח"א/ג]
- ב. "וכל שכן בפיוטים שבין ישתבח ליוצר". דברי הש"צ. והם דברים הפוכים מהאר"י ז"ל
לחלוטין: דברי מוהרח"ו בשער התפלה: "ואף אם הם באמצע ברכות יוצר וישתבח היה
אומרים לפי שהם היו תנאים והיו יודעים מה שהיו מתקנים וכל דבריהם היו מיוסדים על פי
דרך האמת". [דק"ח]
- ג. יצא פולמוס נגד הפיוטים באמצע התפילה, בשם האר"י ז"ל, והוא עיוות גדול, כי הוא היפך
דעת האר"י ז"ל, שכן מותר לאומרים.
- ד. הדיוק באר"י ז"ל הוא הבדל בים פיוטי הראשונים שאינם מכוונים היטב לאמת, לבין פיוטי
הקדמונים שהם כן מכוונים לחכמת האמת.

- כ"ד: להשמייע קולו בתפילתו, ובפרט בראש השנה בקול רם
 - א. אף לשו"ע אין להרים קולו או להשמייע לאוזנו בתפילת העמידה, כפי שהוכחנו להלן [בפרק בדברים שהאר"י ז"ל והשו"ע מסכימים] וכדעת האר"י ז"ל ע"פ הזוהר. ודברי מוהר"ו ע"פ רבו ז"ל הם ברורים.
 - ב. מה שהביא הש"צ בשם השו"ע [תקפ"ב] "דבראש השנה מותר להתפלל בקול רם", אינו לשון השו"ע ז"ל: אף על פי שכל ימות השנה מתפללים בלחש, בראש השנה ויום הכיפורים נוהגין לומר בקול רם. ולהטעות לא חיישינו, כיון שמצויים בידם מחזורים.
 - ג. מלשון השו"ע, כן מתפללים כל השנה בלחש.
 - ד. שו"ע תקצ"ב: ?תפללו הצבור בלחש תפלת מוסף ט' ברכות, ושלח צבור ?תפלל גם כן עמקם בלחש. הרי, מפורש בשו"ע שמתפללים בלחש בראש השנה.
- כ"ה: כורע בסוף תפילתו ופוסע ג' פסיעות לאחוריו, יטה ראשו לצד שמאל ואח"כ לימין הש"צ מביא דעת מהר"ם דילונזאנו כי דעת הזוהר אינו כדעת הרמב"ם והטור.
 - א. דעת הרמב"ם והטור: גומר תפילתו, כורע, פוסע ג' פסיעות אחורה, וקודם שיזקוף, נוטה ראשו לשמאל, ואח"כ לימינו.
 - ב. דעת מהר"ם מלונזאנו ע"פ הזוהר: בעושה שלום כורע וזקף שמאלה, כורע וזקף ימינה.
 - ג. מלשון ריב"ל, הרי פוסע ואח"כ כורע, כדעת הזוהר.
 - ד. אין זה דעת הרמב"ם
- כ"ו: לומר נוסח יום המנוח הזה בשבת והמקור בנגיד ומצוה, והכניסו דברי ר"י צמח בגוף הפע"ח.
- כ"ח: אין לומר שום תיבות עם הש"ץ בחזרה מקור האר"י ז"ל בתוספתא דמסכת פיאה
- כ"ט: במודים דרבנן, לשחות תחילה וסוף וטוב לחוש לדבריו
 - מביא את השו"ע (קכ"ז ס"א) שטוב לחוש לדברי האומר לשחות גם בסוף, וטוב לחוש לדבריו. אמנם, השמיט את התחלת סעיף השו"ע: כשיגיע שליח צבור למודים שוחין עמו הציבור ולא ישחו יותר מדאי. ע"כ. הרי, שלשחות מעט גם האר"י ז"ל מסכים.

- ל': להטות על צד ימין בנפילת אפים כשיש לו תפילין ביד שמאל השמיט דברי השו"ע שפונים שמאלה ס' קל"א ס' א כדעת האר"י: כשנופל על פניו נהגו להטות על צד שמאל.
- ל"א: בשבת ויום טוב אין אומרים ברכו אחר קדיש בתרא עיין בב"י (קל"ג) המביא כמה מנהגים בזה של קהילות ישראל, והרי היה המנהג קיים עוד לפני הריב"ש.
- ל"ב: אין לומר קדיש יתום בשבת יום טוב מביא בשם האר"י ז"ל לומר קדיש יתום אפילו בשבתות וימים טובים. לשון מוהרח"ו ז"ל: ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שטוב לומר הקדיש הזה מי שהוא יתום כל השנה כולה אפילו בר"ח וימים טובים ובשבתות (...) וגם בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בג' תפלות היום ההוא לפי שאין הטעם כמו שחושבין המון העם שהוא מועיל להציל את אביו מדינה של גהנם לבד, כי הנה עוד בו תועלת אחר והוא להכניסו בג"ע ולהעלותו ממדרגה אל מדרגה, וא"כ גם בשבתות וי"ט צריך לאומרו. (ד"נג):
דברי הב"י [שע"ו]: כתב הכלבו על מה שנמצא בהגדה שפעם אחד פגע רבי פלוני באחד שהיה מקושש עצים וכו' אמר ליה אין מי שיצילני אם לא שיאמר בני קדיש א' או יפטיר בנביא על זה פשט המנהג לומר בנו של מת קדיש בתרא כל י"ב חדש. ע"כ
- ל"ג: להניח תפילין רק בשחרית ולא במנחה, וחזרת הש"ץ כבר עסק בענין זה הב"י [ס' קכ"ד וס' רל"ד], שיש לחזור תפילת העמידה בכל התפילות, וכך תיקנו חכמי צפת.
- ל"ו: לברך ברכת הלבנה מג' ימים הביא בשם ספר הכוונות שאין מברכין על הלבנה עד שיעברו ז' ימים וכדמשמע מדברי הזוהר. לא נמצא בזוהר ובפרט לא בכתבי האר"י ז"ל. ומה שכתוב ב'עמודי הוראה' על מורה באצבע להחיד"א אינו מוכרח כלל. אלא שאנו הולכים לפי השו"ע כשאין הדין ברור באר"י ז"ל. ולכן, ע"פ ר"י גיקטיליא (כמובא בב"י ובשו"ע), מברכים מיום הז' למולד.
- ל"ז: לקרוא רק פרשה ראשונה בק"ש על המיטה ע"פ הרמ"א הטור (רל"ט) הביא מנהג אביו הרא"ש לומר גם 'והיה'. והב"ח הביא את מהרש"ל לומר ג' הפרשיות להשלים רמ"ח תיבות-אבריו.

- ל"ח: לא להזכיר הטא בראש השנה – רמ"א
 - א. מפורש בשער התפלה: מורי ז"ל לא רצה שיאמרו בשבת שבין ר"ה ליו"ה ולא בשני י"ט של ר"ה אבינו מלכנו חטאנו לפניך או אבינו מלכנו מחול וסלח לכל עונותינו וכיוצא בזה בשאר אבינו מלכנו, שנזכר בהם בחינת חטאים ועוונות וידידים. (ד"שיט):
 - ב. מה שהש"צ הביא בשם האר"י ז"ל לומר בלחש בשעת תקיעות דמיושב, היה בלב, ולא היה משמיע לאזניו, כדברי מוהר"ח"ו (שער התפלה ד"שיט):
 - ל"ט: לתקוע תשר"ת ג' פעמים במלכויות, בזכרונות ובשופרות דברי רבי שמואל ויטאל בחיים שנים ישלם: נהרא נהרא ופשטיה. אמנם אינו כך לפי האר"י ז"ל. ועיין שו"ע ס' תקצ"ב ס"א, המביא מנהג בזמנו שהשתנה. [תשר"ת בשופרות, תש"ת בזכרונות ותר"ת בשופרות]. הרי, השו"ע חולק על עצמו? אלא ודאי שיש כמה מנהגים שונים.
 - מ: אין לערוך כפרות ערב יוה"כ דברי שו"ע. וכבר ידוע שהאר"י ז"ל היה נוהג בכפרות באשמורת הבוקר, ע"פ הגאונים, הקודמים למרן השו"ע. הרי שהאר"י ז"ל לא חולק על הפסיקה!
 - מ"א: כיוון הנענועים בדרך ימין, מזרח דרום מערב צפון ואין טעם להאריך, כי הרוואה יעיין בדברי הב"י עצמו (ס' תרנ"א), שיש כמה דעות באיזה כיוון לנענע.
- אף שיש עוד מה להגות, מ"מ, קורא יקר, מקווים אנחנו, שהבנתם כי אין הקבלה (ובפרט האר"י ז"ל) חולקת על הפסיקה, ואין כמעט מחלוקת בין מקובלים לפוסקים.

🌀 הגהות על ספר 'עין יצחק' ה"ג – כללי קבלת הוראות השלחן ערוך, כללים, כ"ה

ז"ל המחבר הראש"ל שליט"א: בדברים שיש מחלוקת בין הגמרא לקבלה, או בין המקובלים למרן השלחן ערוך, הלכה כדברי הגמרא או כדברי מרן השלחן ערוך וכן נהגו להורות כל גדולי הדורות, הראשונים והאחרונים, ולא חשו להורות לרבים להחמיר כדעת המקובלים. עכ"ל, ועיין שם המשך שלא לעניינו.

- א. כדברי מרן השלחן ערוך – זו אינו, כי הכלל אינו אומר דווקא למרן השו"ע, אלא לפוסקים.
- ב. וכן נהגו להורות כל גדולי הדורות – הרי, שלדעת המחבר, הרחיד"א, הבן איש חי וכף החיים סופר, הפוסקים קבלה במחלוקת בין הלכה לקבלה, אינם נמנים בין גדולי הדורות (חלילה).
- ג. ולא חשו להורות לרבים להחמיר כדעת המקובלים – הרי, תמוה להציג את דברי הזוהר והמקובלים, כחומרות בהלכה, כשמפורש, פסקו המקובלים לקולא. וכבר ידוע כי האר"י ז"ל עצמו היה מקיל בעירוב מדרבנן בשבת, ובבליעת ביצה שלמה, ובאכילת קנה סוכר עם בשר, ועוד. דעה זאת הלא נכונה (הקבלה מחמירה) שורשה (חלק נכבד) בספר 'זר זהב' לר"י צמח, שעירב חסידות המידות והנהגותיה, לדין והלכה בקבלה, ובפרט באר"י ז"ל. היפך בירור מוהר"ח"ו בספריו (כמבואר בסוף שער המצוות).
- ד. גם הר"הג המחבר שליט"א ב'עין יצחק' ממשיך בהערותיו התמוהות (אות כ"ה):
 - מחליף מושג 'פוסקים' במושג 'פשטנים', כאילו אין פוסקים מקובלים, ומקובלים אינם אלא דברי דרשות ואגדות. ומושג פשטנים בענין מחלוקת בין הלכה לקבלה, לא מופיע כלל בב"י עצמו. לא רק שבכל אורך הפרק [אם לא ספרו] אלא גם הר"הג שליט"א מחליף מושג 'מקובלים' והופך אותו ל'פשטנים', אלא שגם כופה דעת הב"י לדעתו ושם בפיו של מרן הב"י, שיודה מרן הבית יוסף שיש לתפוס עיקר כדעת הפשטנים, ואין זה אלא השערה בלבד.
 - מה שמביא הר"הג שליט"א בשם 'דברי מרן הבית יוסף בסימן כה, גבי ברכה על תפילין של ראש, שאין הפוסקים כותבים אלא מסקנא דתלמודא, אף שמצאינו שרשב"י כתב בזוהר ההיפך' (עכ"ל) והרי דברי הב"י ברורים עד מאוד. וכבר עסקנו בזה לעיל בפרק כללי הב"י בענין זוהר וש"ס. הרי, אם הכלל היה כ"כ ברור לב"י, לא היה צריך להוסיף עוד ב' תירוצים.

- ומה שנכתב בענין דברי השו"ע ביורה דעה (פ"ט ס"ב) שכתב ב'סתם' להקל נגד הזוה"ק בבשר עוף אחרי גבינה, נגד מה שמרן הסכים בב"י ליחומרת' הזוהר, כבר הסברנו כל הסוגיה במתכונתה בפרק ב' (אות א') להלן בפרק 'שיאן מחלוקת בין הזוהר לש"ס'.
- מה שכתב הר"הג המחבר שליט"א, 'דבכל מקום שנחלקו המקובלים עם הפשטנים יש לילך אחר המקובלים, אולם זה אינו, דהכא אינו מפני תורת הסוד, אלא משום שהזוהר קדמון יותר' ע"ש. ומוסיף אח"כ וז"ל הר"הג המחבר שליט"א: 'והיינו משום דרשב"י הוא תנא וקדמון יותר מאותם הראשונים שכתבו להניח (תפילין בחול המועד) ולא משום דפשט וקבלה הלכה כהקבלה. עכ"ל. ועוד וז"ל הר"הג המחבר שליט"א: 'דדוקא התם שדברי הזוה"ק נגד הראשונים, ובודאי שהזוהר קדום יותר מהראשונים, ולכן הלכה כזוהר'. ועוד כמה שורות וז"ל: 'אלא מפני שהזוהר הוא קדום יותר מהראשונים' [וכן היכא שהדין נמצא להדיא בתלמוד, בודאי דהלכה כהתלמוד]. עכ"ל המחבר הר"הג שליט"א.

מי לא ישים לב שהר"הג המחבר שליט"א קבע כי הזוהר ורשב"י הם קדום יותר מהראשונים, ולא הזכיר המחבר שליט"א כי רשב"י ע"ה הוא קדום לתלמוד? ולפי דברי הר"הג המחבר שליט"א, אם בדינים האלו, הולכים לפי הזוהר כי הוא קדום לראשונים, ק"ו דק"ו, שיש ללכת אחרי הזוהר נגד הש"ס, כי הרי הוא קדום לש"ס, כמו שהוא קדום לראשונים!

ובודאי שאין כוונת הרדב"ז והב"י, כי בגלל שהזוהר קדמון לש"ס, אז הולכים לפי הזוהר. כי אם כן, היו קובעים את הכלל ללכת אחרי הזוהר מפני קדמותו, והוא פשוט. אלא כי ספר הזוהר הוא חכמת הקבלה, והפוסקים הראשונים לא קיבלו מסורת איך לפסוק אחריו, מכיוון שהיה טמון אלף שנה, וגלוי לכמה יחידים בלבד. לא קיבלו במסורת כללי הפסיקה בענין הזוהר, ולכן לא רצו לחדש על הכללים שקיבלו בקבלה (מסורת הרגילה).

- בענין ציטוטו רבי יוסף אירגאס בשו"ת דברי יוסף (ס' כ"ה) כי 'הנסתר שבא בזוהר ובספרי המקובלים לא נצטוו בו אלא השרידים אשר ה' קורא יחידי סגולה הבאים בסוד ה' וכו'. עכ"ל הביא הר"הג המחבר שליט"א. ועיין באורך לעיל מה שכתבנו בפרק ד' (אות א'), שדברי מקובלים אלו, המחזיקים דעה כי הנהגות ע"פ קבלה אינם אלא לימצניעין או ליחידי סגולה, מקורה באותם חכמי אומיר ובאותו ספר השנוי במחלוקת (הנערך ע"י אותם חכמי אומיר), שלא רק הפיצו מנהגי קבלה לכל הת"ח, אבל גם לכל העם, במחזורים ובסידורים שלהם, מנהגים לרוב לא מדוייקים (כפי שהארנו בספרנו 'שער האמת' ובספרנו זה) ועוד, הפוך מהכלל השגוי שהם קבעו, נגד דעת מוהר"ח וכו' רבי שמואל ויטאל, כי אותם מנהגים אינם אלא לימצניעין וליחידי סגולה. מנהגי קבלה, שחלקם נמצאים כיום, בכל קיצורי הלכה, ובפרט ליהודי עדות המזרח (אירק, איראן, סוריה ולבנון).

- כתב המחבר הר"ה הג שליט"א בשם אביו הר"ה הג הראש"ל ז"ל וז"ל: 'זכוונתו (של החתם סופר) רק במקום שדברי המקובלים נגד דברי הפוסקים הפשטנים. ע' יביע אומר ח"ה ס' כה אות יד'. עכ"ל. וזה אינו ראוי כלל, כי מפרשים כוונת החתם סופר, וגם מייחסים דבריו לפוסקים פשטנים', מצב שאינו ניכר, אחרי שהרדב"ז עצמו היה מקובל (ספרו מגן דוד) גם מרן הב"י והשו"ע (ספר מגיד מיישרים, ועוד עדויות בנוכחות הרמ"ק ורבי שלמה הלוי אלקביץ) וגם בהיכרות מאוד קרובה להאר"י ז"ל (לא מחמת אותו סיפור בשבחי האר"י ז"ל על שמרן השו"ע היה נרדם בשיעורי האר"י ז"ל, סיפור שאין לו כל יסוד) אלא מפני עדות אלמנתו של מרן השו"ע, המעידה כי בנו נשא את בתו של האר"י ז"ל. וכמו רוב הפוסקים הספרדים שהיה להם יד בחכמת הקבלה, הרמב"ם בראשם [הלוא, לא אמר האר"י ז"ל שהרמב"ם לא למד קבלה, אלא שלא זכה בזוהר. (שער הגלגול כתי"ק של מוהר"ח"ו דפוס אהבת שלום ועיין גם שם הגדולים להחיד"א)]

- מה שכתב הר"ה הג המחבר שליט"א בשם הר"ה הג אביו הראש"ל ז"ל (שו"ת חזון עובדיה ח"א ס"ס לה ע' קצ"ו) שאף לדעת מרן הב"י (ס' קמ"א) שדברי הזוהר הם עיקר, אף במקום שהפוסקים לא כתבו כן, היינו דוקא במקום שמבואר בזוהר להדיא, אבל כשרבני המקובלים חולקים על הפוסקים, הלכה כהפוסקים, כשם שכן הדין כאשר הזוהר חולק על הגמרא שהלכה כהגמרא, שהפשט עיקר. עכ"ל. ותמיהה לחלוק על דברי הב"י עצמו.

- גם מה שכתב בענין 'גם בדברים שמרן לא ידע דברי האר"י ז"ל הלכה כדעת מרן'. הר"ה הג המחבר שליט"א עוסק בברכת 'הנותן לייעף כח', ומזכיר דברי הכף החיים בשם הברכ"י, שאילו מרן השו"ע היה רואה דברי האר"י ז"ל היה מודה וחוזר בו. האמת, שספק גדול שמרן היה חוזר בו מסיבה פשוטה: ברכת 'הנותן לייעף כח' אינו חידוש האר"י ז"ל אלא מנהג אשכנז קדמון המובא אף בב"י עצמו. ואין בזה שום ספק ברכה להקל, אלא דברי הב"י ברורים, שאין לנו להוסיף כל ברכות הנתקנות בש"ס. אלא, אף דברי הב"י, הוא בעצמו מודה כי גירסת התלמוד ביד חכמי אשכנז הקדמונים שונה, ונמצאה בו ברכת 'הנותן לייעף כח'. לא רק שהאר"י ז"ל לא חידש לברך ברכה זו הקיימת עוד מלפניו, אלא גם מסכים לנוסח התלמוד בידי חכמי אשכנז הקדמונים. באופן, כי יש באמת מזימה לסתור דברי האר"י ז"ל, בכל העוז, וכמו שנעסוק להלן באות ד' מפרקנו [גילוי אליהו הנביא ז"ל להאר"י ז"ל]. ועוד, שמקשר להאר"י ז"ל, פירוש, לכל חכמי הקבלה וגם לזוהר, סוגיית 'לא בשמים היא', שתרתי משמע, היא סוגייה שזייפו המתנגדים לחכמת הקבלה, כפי שביארנו בפרק א' (אות ב'). ולא נאריך במה שהר"ה הג המחבר שליט"א כתב בשם אותו ספר נפול 'אגרות התניא', שכבר הרב י. הלל שליט"א בספרו 'האר"י וגוריו' ענה להר"ה הג הראש"ל ז"ל אביו המחבר שליט"א לפני כמה שנים. מ"מ, הרחבנו נושא זה של 'אגרות תניא' ודברי ר"ח מוולוז'ין בפרקנו אות ד' להלן. ובענין ברכת 'הנותן לייעף כח' עיין מה שכתבנו לעיל בפרק ד' אות ב'.

- הר"הג המחבר שליט"א הביא מדברי שו"ת שמוש ומגן [לר"ש משאש ז"ל] ח"א ס' י"ב וז"ל: 'דפוק חזי שזה חמש מאות שנה עברו, וכל העולם פוסקים כהשלחן ערוך ולא כהאר"י ז"ל, זולת מקצת מקובלים כהחיד"א והבן איש חי וכו' שמחמירים כמותו (כמו האר"י ז"ל) והולכין אחריו בסגירת עינים. עכ"ל.

ואני הקטן אחרי מחילה מכת"ר, אענה לו: 'דפוק חזי דכל הסידורים והמחזורים וכל ספרי האחרונים, בפרט הספרדים, אבל גם מ'באר היטב' עד ה'משנה ברורה' לאשכנזים, שציטטו והביאו דברי האר"י ז"ל בין בהלכה בין במנהג בין בנוסח התפילה' !!! 'דפוק חזי סידור הר"ש משאש ע"פ מנהג מרוקו כמה מנהגי קבלה הביא והסכים' !

'דפוק חזי' מה נהג עצמו הר"ש משאש ז"ל או הסכים בשו"ת שלו, כמובא שספר 'ילקוט שמ"ש':

● אין ללכת ד' אמות בלא נטילת ידים. ואף להסבר הר"ש משאש, מ"מ המקור הוא בזוהר (אחת מהגרסאות) !

● אמירת תיקון לאה באשמורת הבוקר בלילי שבתות. כדעת הרב שערי ציון. והוא ע"פ הקבלה. ומה גם בכלל תיקון חצות לפשטנים ?

● כריכות בציצית לטלית גדול: ז', ח', יא, י"ג – והוא מהאר"י ז"ל עצמו !!!

● ללבוש טלית קטן מתחת לבגדים – כדברי האר"י ז"ל נגד מרן

● ז' כריכות התפילין בזרוע – כדעת האר"י ז"ל

● לברך ברכות השחר אף אם לא נתחייב בהם – כדעת האר"י ז"ל

● מביא מנהג קזבלנקה לומר נוסח 'ברוך שאמר' של פ"ז אותיות על פי הקבלה

● עניית קדיש עד 'בעלמא', מביא השל"ה שמקורו באר"י ז"ל

● 'אמירת לשם יחוד' לפני כל מצוה, והר"ש משאש ז"ל היה מקפיד בזה – והוא הרי לפי הזוהר והאר"י ז"ל !!

● הר"ש משאש עמד על כך שהנוסח השגור בפי החכמים היה 'וחננו מאתך חכמה בינה ודעת'. והוא כפי פירוש רבי שמואל ויטאל, ואף אינו מהאר"י ז"ל !!!

● חתימת 'ומכניע מינים' – כידוע מקורה מאותו ספר קבלי, נגד כל הראשונים !

ואלו קצת כמה דוגמאות, ולא מצאנו תועלת להביא יותר ...

- וממשיך הר"הג המחבר שליט"א: וכן אמר הרב האר"י ז"ל עצמו שלא ניתנו דבריו אלא למצניעיהן, ועושין אותם בצנעה, ולא לכל אדם שאין להם יד בקבלה. עכ"ל.

אין לשון כזה בכל שעריו של מוהרח"ו, אלא אפילו ליחידי סגולה: לא היה היתר לעסוק בתורת האר"י ז"ל אחרי הסתלקותו. עד גילוי האר"י ז"ל למוהרח"ו, שאז התיר להפיץ את תורתו לכולם, וכמובא בספר החזיונות וכפי דברי רבי שמואל ויטאל שאין יוהרא במי הנוהג במנהגי האר"י ז"ל. עיין הציטוט לעיל, בסוף פרק 'מנהגי האר"י ז"ל מיועדים לכל עם ישראל'.

- ומה שהר"הג המחבר שליט"א הביא בשם אביו הר"הג הראש"ל ז"ל בהליכות עולם (ח"ב פרשת ויצא אות ב') וז"ל: 'כי האר"י בעצמו לא אמר לצבור לשנות שום מנהג, וכל הנוסחאות שתיקן היו לו לעצמו ולסיעתו ההולכים בדרכיו'. והוא ממש היפך דברי מוהרח"ו זצ"ל המפורשים בדרוש נוסח התפלה בשער התפלה!

- ומה שהר"הג המחבר שליט"א הביא בענין ברכת האילנות בשבת שאסור לברכה בשבת מדברי הרב כף החיים, כבר אמרנו שאין לחדש שום הנהגה או הלכה ע"פ כוונות או ע"פ דרשות הזוהר והאר"י ז"ל. ולכן, אין לחוש לדברי הכף החיים בזה. ועוד הרשימה ארוכה, וה' יכפר.

הערות על ספר 'מיוסף עד יוסף' להבין תפיסת תורת האר"י ז"ל בדורות האחרונים. פרק 'שער הפשט והסוד' [דף קס"ג]

- לדעת מחבר הספר, בכמה מקומות הבן איש חי חולק על הזוהר או על האר"י ז"ל:
- א. להניח טבעת הנישואין באמה כנראה לפי הזוהר, והבן איש חי העמיד וקיים מנהג ירושלים ובגדאד, להניח באצבע.
☛ אלא שגם באר"י ז"ל [שער התפלה דף כ"ז], יש להניח באמה.
 - ב. הרב בא"ח כתב שמותר בהנאה, נגד דברי הזוהר (לא האר"י) שאסר את הגיד בהנאה.
☛ כי הבא"ח בירר וידע שאין איסור גיד הנשה בהנאה ע"פ הזוהר, כפי שהוכחנו בכמה מקומות בחיבורנו זה. ולכן, בהעדר איסור מן הזוהר, ומן האר"י ז"ל, הבן איש חי התיר כפי פסק השו"ע. ודו"ק.
 - ג. שתיית קפה שהוכן ע"י גוי בחול, האר"י אסר, והבא"ח כתב שאין בידינו לאסור לציבור.
☛ אמנם, אינו מופיע באר"י ז"ל אלא פת של גויים ועיין בשער המצוות.
 - ד. הבא"ח חזר בו בעוד יוסף חי, והתיר נגיעה בבגדיו קודם נטילת שחרית, נגד דברי האר"י שיסודם בזוהר.
☛ אינו מופיע באר"י ז"ל. ואף בזוהר, אינו מופיע בכל הגירסאות.
 - ה. כתב הבא"ח לכרוע מעט קודם עושה שלום, נגד דברי הזוהר, שיש שתי כריעות בעושה שלום.
☛ האמת היא, שאינו מפורש בזוהר לכרוע פעמיים בעושה שלום, אלא מקורו מדברי הרמד"ל על הזוהר ז"ל.
 - ו. לבא"ח להתפלל ערבית בזמן ודאי לילה, בניגוד לאר"י ז"ל, להתפלל בזמן שקרוב ליום.
☛ ואינו נמצא באר"י ז"ל, ועוד שיש דווקא להתפלל מנחה בדמדומי חמה, כדברי חז"ל.
 - ז. השתדל המחבר בכל כוחו להביא פוסקים מקובלים החולקים על דברי האר"י ז"ל, שיש להקל ע"פ הפשט ולא להחמיר, בענין מידת הפרשת חלה ע"פ הסוד. וכל זה, להוכיח לנו כי אף מקובלים חולקים על האר"י ז"ל. והוא חלק מאותם למדנים שעדיין לא הבינו כי האר"י הקדוש הוא מעל הפוסקים והמקובלים, ואין לנו להצדיק אותו מפני חולקים. ואף שיש עוד מה להעיר, אסתפק בהמתקת מילים ...

- ה. דף קס"ה: לאחוז ס"ת בלי מטפחות שלא בעת הקריאה, שלפי הגמרא והראשונים וכל הפוסקים, אסור. ולפי מה שהבא"ח העלה מדברי האר"י, מותר.
- ☛ יש לציין שאין שום חובה להבין ולהביא דברי האר"י ז"ל ע"פ מחבר אחר, וגם לא ע"פ הבן איש חי.
- ☛ בשער התפלה, מובא הפוך, שאין לאחוז ביריעה בלי מטפחת בשעת הקריאה, ומוהר"ח מביא דברי חז"ל, ואינו מבחין בין בשעת הקריאה בין שלא.
- ו. דף קס"ו: בהערה 3 בשם יבי"א בשם רבי אפרים הכהן, ומסיק בשם היבי"א כי "הרי זו פגיעה בכבודו של האר"י לומר דכל דברי האר"י רק מאליהו ולא חידש מאומה.
- ☛ מזימה חשובה: אם אומרים שלאר"י ז"ל אין חידוש בעצמו, כאילו זו פגיעה בכבודו.
- ☛ אם אומרים שאין הכל מאליהו הנביא ז"ל, הרי מחשבים האר"י ז"ל כמו כל פוסק אחר, ולכן אפשר לחלוק עליו.
- ☛ באופן שבין לטענה הראשון ובין לטענה השנייה, בנו את המערכת כדי לגדע את תורת האר"י ז"ל.
- ז. דף קס"ז: בענין ל"ג בעומר שהוא יום פטירת רשב"י, ומביא דברי הכף החיים ע"פ הגר"ז. ומסיק המחבר שהאר"י לא ידע כוונת הזוהר לאמתו בשם דברי שאול בשם הגר"א.
- ☛ מה נאמר ומה נצטדק. במה לנו לקבל דברי רבנים שלא היה בידם כתבי האר"י ז"ל האמיתיים וסמכו על פרי עין חיים מוטעה [כתב"י אחד מתוך עשרות], ועוד מבזים האר"י הקדוש. אין שום הוכחה כי ל"ג בעומר הוא יום פטירת האר"י ז"ל, גם ע"פ הזוהר וגם ע"פ האר"י ז"ל.
- ח. שם: חלק הגר"א על האר"י הסובר שיש לקחת ג' מצות בליל הסדר, וסבר הגר"א רק ב' מצות (ס' תעג סק"א)
- ☛ והמחבר לא טרח להזכיר כי הגר"א גם חולק על השו"ע ועל הרמ"א.
- ט. שם: מה שהגר"א הגדיר את כתבי האר"י ז"ל כמעורבבים.
- ☛ הרי הוא צדק. סדר רבי שמואל ויטאל ערבב דברי אביו מוהר"ח"ו. ושאר המקובלים סידרו והדפיסו בערבוביא גדולה ונוראה כתבי מהדורא קמא, כתבי הגניזה, הוספות מקובלים אחרונים [הרמ"ע, חברים של דמשק, רבי נתן שפירא, הרמ"ד"ל, הרמ"ז וכו'].
- יג. דף קס"ט אות א': מוסכם בין הפוסקים שיש חשיבות לדברי הזוהר יותר מלדברי האר"י [ובכל ספרו, המחבר לא מוסיף ז"ל ל' לאר"י]

☛ דבר חמור הוא. מי הבין הזוהר אם לא האר"י ז"ל ? והלואי שאותם אנשים היו לומדים את הזוהר ע"פ האר"י ז"ל, ולא היו מקבילים אותו לשאר המקובלים.

יד. דף קע"ב: בשם לחם חמודות שהזוהר חולק על התלמוד שלנו ואוסר לאכול בשר אחר גבינה.

☛ כבר הבאנו שאינו מן הזוהר. ואיך לא ביררו את המקור בזוהר, כשספרו של ר"א אזולאי [אור הלבנה] נדפס כבר לפני 120 שנה.

טו. דף קע"ג: בענין המקובלים שכתבו שיש לתקוע גם בתפילת לחש ומנהג הקדמון אינו לתקוע בלחש.

☛ מובא בשער התפלה למוהרח"ו לתקוע מאה קולות, ולתקוע ל' קולות בתפילת לחש. והרי, בספר שנים חיים ישלם לרבי שמואל ויטאל [הגהות על הרמב"ם והשו"ע, ומובא גם פסקי מוהרח"ו] מביא כמה מנהגים שונים בענין תקיעות השופר בראש השנה, וכתב בסוף, נהרא ופשטיה. ועיין בב"י, כל הדעות השונות בענין מספר התקיעות ומקומם, ובכל זאת, העיקר ל' קולות. וכבר ספר המנהיג מביא לתקוע בלחש.

טז. דף קפ"א: בענין לברך במקום מטונף ע"פ הזוהר.

☛ נכון שלפי האר"י ז"ל צריך לקבל שבת במקום נקי [עייין שער התפלה]. גם ר"י צמח מביא עדות על מוהרח"ו, שבמקום מטונף לא היה מחזיר להבירו תיבת 'שלום' אלא בלשון ברכה בעלמא, כי 'שלום' הוא שמו של הקב"ה.

והרי, הרמ"א כותב דין זה בס' ס"ב ז"ל: וְאִךְ לְכַתְּחִלָּה יַעֲשֶׂה כֵן, אִם הוּא בְּמָקוֹם שְׂאֵינוּ יָקִי לְגַמְרִי, וְאֵינוּ יָכוֹל לְנַקוּתוֹ מִשׁוּם אִיֶּס הַהָרָה בְּלִבּוֹ, וּבְלִבְדָּ שְׂלֵא יְהֵא הַמָּקוֹם מְטֻנָּף לְגַמְרִי, דְּאֶסוּר לְהַרְהֵר בְּדַבְרֵי תוֹרָה בְּמָקוֹם הַטְּנָפֶת (בֵּית יוֹסֵף סִי פ"ה). ועוד, ע"פ הב"י עצמו !!!

יז. דף קפ"ג: שלא לברך ברכת המפיל בק"ש על המיטה ע"פ הסוד.

☛ וליתא בזוהר, וגם באר"י ז"ל לא מובא כלל.

ומה שמובא בשם רב פעלים וחסד לאברהם [אלקעלאי] שהוא מנהג מקובלי ירושלים, כבר נודע לנו מה מקור הרבה הנהגות ממקובלי ירושלים, ובפרט מבית אל, אחרי שאותו רב שסידר הספר הנפול, והדפיסו, נמנה בראש כסא ישיבת בית אל ותיקן תקנות [ולא מפאת כבוד גילו מינו אותו].

יח. שם: בענין ברכת המפיל בליל פסח שאין לאומרה ע"פ קבלה [כף החיים ס' תפא סקי"ד].

ומסיק המחבר: רק שעל פי הפשט, לא מצאנו מי שאמר כך. עכ"ל.

☛ ואינו מן הזוהר ומן האר"י ז"ל. לא בלבד, אלא שכן ע"פ הפשט מובא לא לברך ברכת המפיל בליל פסח והוא ברמ"א עצמו : הגה: שלא לקרות על מטותו רק פְּרֻשֶׁת שְׁמַע, ולא שְׁאָר דְּבָרִים שְׁקוּרִין בְּשָׁאָר לֵילוֹת כְּדִי לְהִגֵּן, כִּי לֵיל שְׁמוֹרִים הוּא מִן הַמַּיְקִין.

ט. שם: ☛ אין סב"ל להאר"י ז"ל כלל, ובפרט בענין ברכת הנותן לייעף כח, שמקורו בראשוני אשכנז כמובא בב"י. וראה שמה, כי מרן לא הסיק שיש סב"ל בזה. ואף בשולחנו הטהור, לא פסל או אסר לברך ברכת הנותן לייעף כח. ועוד שגם חלק מהספרדים היו מברכים ברכה זו עוד לפני הב"י.

כ. שם: אין לתת צדקה בלילה ולא לקרוא מקרא בלילה ולא לומר תהלים בלילה. ☛ אין מקור כלל בזוהר ובאר"י ז"ל. בענין קריאת מקרא בלילה, האר"י ז"ל כתב בלשון לא ראוי, אבל לא אסר. ובפרט קריאת התהלים בלילה, שהיא מותרת לכתחילה, היות שהתהלים מעולם היצירה ולא מעולם העשייה, לכן אין התגרות בחיצונים.

כא. דף קפ"ה: מי שאין לו לולב לא מקיף, דלא כשו"ע. ☛ והרי, אם כתוב בכמה מקומות בכתבי מוהר"ח, שיש להקיף עם לולבו בידו, לא מובא שע"פ האר"י ז"ל שיש איסור להקיף בלי לולב. ובפרט בזמננו, שחוץ מהעיר צפת (כמובא באיגרות שלומיל), לרוב קהילות ישראל היה סט ד' מינים אחד לכל הקהילה, הגבאי היה מעביר לכל אחד כדי שייברכו וינענעו, ובסוף הד' מינים היו מגיעים בידי רב הקהילה [עדות זה השולחן גיג]. והרי, רק רב הקהילה היה מקיף לבד סביב הס"ת? וכל הקהילה מצפים עליו באין מעשה ודברים? ועיין בספרנו זה בפרק 'בירורים חדשים' שע"פ האר"י ז"ל אף מי שאין לו לולב יקיף.

כב. שם, בשם המקובל הרב עזריאל מנצור נר"ו. ☛ עובדה כי מוהר"ח לא נהג לחלוטין כרבו האר"י ז"ל, אינו מוכר על פי עדותו עצמו, אלא במה שבנו רבי שמואל ויטאל, וגרם לפגיעה ישירה בתורת האר"י ז"ל. האם אותם מחברים הבינו כי דווקא מוהר"ח לא הזכיר בכתביו שנהג אחרת, ומה שהרחיב בדברי רבו ז"ל, לא חפץ בו וגנוז? עובדה אמיתית כי רצון מוהר"ח שניקה ונקבל אך ורק דברי האר"י ז"ל כפי שהביאם, ולא הנהגותיו של מוהר"ח, בין המתאימות לרבו האר"י ז"ל, בין שלא.

כג. דף קפ"ז: שאין צורך ללמוד חק לישראל למי שלומד תורה כל היום. ☛ אף שכך נראה מהרמ"א, לא כן השו"ע יורה דעה ס' רמ"ו ס"ד: חִיב אָדָם לְשַׁלֵּשׁ לַמּוֹדוֹ, שְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה שְׁבַכְתָּב, דְּהִינּוּ הָאֲרָבַע וְעֶשְׂרִים; שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה, דְּהִינּוּ תּוֹרָה שְׁבַעל פֶּה, וּפְרוּשׁ תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב בְּכָלל זָה; שְׁלִישׁ בְּתַלְמוּד, דְּהִינּוּ שְׁבִיבִין וְנִשְׁפִּיל

אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מתוך דבר, ויזמה דבר לדבר וידון במדות שבתורה נדרשת בהם עד שיגיע היאך עקר המצות והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה, דברים שלמד מפי השמועה.

כיצד, הנה בעל אמונות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה, קורא ג' מהם בתורה שבכתב, ובג' תורה שבעל פה, ובג' גבין דבר מתוך דבר. במה דברים אמורים, בתחלת למודו של אדם. אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה, יקרא בעתים מזמנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה, כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רחב לבו וישוב דעתו.

הרי בהתחלה השו"ע עוסק בכל אדם. ואח"כ מחדד בענין מי שיש לו מלאכה [אף שלדעת השו"ע "או"ח בס' קנ"ו, לכל אדם צריך מלאכה או עיסוק חוץ מלימוד תורה].

כד. שם" נוסח 'וינוחו בו או בס' לפי הרש"ש דלא כהרחיד"א.

עייני הגהות רבי שמואל ויטאל על הלובוש, שכבר בזמנו מנהג הספרדים לומר בה-בו-בס. עוד לפני הרש"ש והחיד"א. ומרן הב"י גורס 'וינוחו בה' בתפילת ערבית ליל שבת.

ולא נאריך יותר, אף שהגהותינו הרבות נמצאות בכל הספר הזה [מיוסף עד יוסף, בפרק שער הפשט והסוד], כי הבאנו כמה דוגמאות עד כמה מחברי זמננו אינם מדייקים בדבריהם ואף לפעמים מזייפים כדי לחזק שיטה, עמדה או מעמד.

לסיכום, אפשר להבין שיש עוד מה לתקן, והמלאכה מרובה. אמנם, חשוב להבין כי דברי המקובלים, או ע"פ הסוד, ודברי האר"י ז"ל, אינם עולים בקנה אחד, ורק אחרי אר"י ז"ל וכתבי מוהר"ח ז"ל האמינים [כתבי יד קודשן] יש ללכת. וברוחו הקודש, כבר מוהר"ח ז"ל הזהיר אותנו לפני 450 שנה בהקדמתו לעץ חיים.

סיכום

הערות על הג' ספרים האלו, ועוד היד נטויה, אינם קיימות למטרת ביזוי ת"ח הלילה, אלא כדי להראות באופן ברור לקורא היקר, עד כמה, באורך הדורות, הסתלפה תורת האר"י ז"ל, גם בהבנת הזוהר, ובגילוי אליהו הנביא ז"ל, גם במעמד דעת האר"י הקדוש זיע"א, בהלכה בקבלה ובמנהג. קיימת גם תופעת מרבית שנים, הנובעת מהכשרת כתות מסוימות, בפרט בחכמי טורקיה ושאר עדות המזרח.

סג דברי הרש"ש על ספרים שאר המקובלים

גם בעיני יפלא איך כת"ר משגיחים על דברי ספרי שאר המקובלים מגון ח"י ומ"ח וכיוצא שדבריהם מעורבים ומיוסדים על שאר תלמידי הרב ז"ל, אשר לא סמך ידו עליהם, ואין ראוי לסמוך כי אם על דברי האר"י ז"ל ותלמידו מוהרר"ו זלה"ה. [שם ל"ג ע"ג] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

בפירוש מאמרי רשב"י ע"ה (...) בספר המצות (...) בספר הכוונות הישן (...) בספר עולת תמיד [שם כ' ע"ג/כ"א ע"ב/עג] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

אלא בע"ח ובספר מבו"ש ובח' שערים המפורסמים שכולם דברי אלהים חיים. [ל"ד ע"ב] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

כמ"ש בס' עולת תמיד [הקדמת רחובות הנהר דף ה' ע"ד] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)
וכתב הרב ז"ל בליקוטים [ט"ל ע"ג] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

אבל הישן אחר חצות אין להם שליטה עוד עליו ודלא כספר 'מקדש מלך' שכתב משם הרמ"ז ע"ה על מאמר הזוהר הנז' יע"ש. (ואם כן, לפי דברי הרש"ש, אין איסור לאכול אחר חצות לילה למי שנוער כל הלילה, וגם למי שהתעורר קודם חצות, וגם למי שרק אחרי חצות הלך לישון, ומה גם שראה דברי ה'מקדש מלך', והלוא אינו מכתבי מוהרר"ו) [שם כ' ע"ב] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

קצת ליקוטים שנמצאו מהרב זיע"א: עוד כונה אחרת ממוהר"ן [מ"ו ע"ד] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

הגהות על הזוהר להרח"ו.

א"ש: גם בדפוס המגיה תמה בזה. ואני חדשתי שמא אותיות בחמה במילואיהם שהם עשרה וזה החשבון כזה, ב"ת ח"ת מ"ם ה"א הרי נ"ה ועשרה. [שעה"מאמ ד"רסג]
א"ש: כך מצאתי ולא מצאתי את ידי להבין הענין כלל וראיתי בספרים אחרים לזולת כמה נוסחאות, וכלם אין להם הבנה כלל. [שער רוח הקודש דק"ו]
אף שקיימת מחלוקת בין רבי אברהם אזולאי לבין רבי יעקב צמח בתוכן הגהות מוהרח"ו על הזוהר, שהראשון אומר כי הם נכתבו עוד לפני שמוהרח"ו הכיר את האר"י ז"ל, והשני אומר כי מצא הפוך שוודאי כבר הכיר מוהרח"ו את רבו האר"י ז"ל, אפשר כי מוהרח"ו כתב חלק קודם הכירות האר"י ז"ל, וחלק אחרי הסתלקות רבו ז"ל, כפי שאירע לספר ע"ז דע"ן הטוב' למוהרח"ו.

ספר פרי עץ חיים

דף י"ז ע"א: א"ש: עיין פע"ח (?!?) [הגהות א"ש בשער הכוונות]
הרי שלרבי שמואל ויטאל כן היה, לפחות חלק, מכתבי הגניזה.
אין צורך לעיין בספר פרי עץ חיים כדי להבין שהוא ליקוט מת"ר נירות, ספרי כוונות (ישן של ר"א פנציירי ולר"מ טרינקי) מכתבי רבי משה יונה (כנפי יונה) וכתבי הרמ"ע מפאנו (בתוספות ר"י סרוק) ובפרט 'תק"ן ליקוטים' להרמ"ע, מ'גליא עמיקתא: לר"א פנציירי (והוא ליקוט) מהגהות ר"י צמח ועולת תמיד כפי סדר והגהות ר"י צמח, ומהגהות ר"נ שפירא הירושלמי. ואף בגוף הדרוש שתיקן ר"מ פאפיראש, מבינים שאינו מכתבי מוהרח"ו המקוריים. ודי למבין. אמנם, בהעדר כתבי מוהרח"ו ז"ל האמיתיים, שחלקם נדפסו בעשור האחרון, שהוא מן השמים כמובן, שה' רצה לגלות את אותם כתבים רק בדור האחרון הקרוב לגאולה השלמה, שהאמת נעדרת, ורק הרוצה בתשובה וחושק לאמת זוכה בגילויים ולנקות המעוות.

א"ש: בתחילה אכתוב דרוש אחד בקדושה ממה שנמצא מכ"י הרב האר"י ז"ל עצמו ואח"כ אכתוב מכתיבת אבא מורי ז"ל. ד"לח ע"ב [הגהות א"ש בשער הכוונות]. א"ש: מצאתי כתיבת יד מורי הרב ז"ל מועתק מידי הרב מהרי"א זלה"ה במחזור שלו כמנהג האשכנזים, ואמרת להעתיקו כאן אעפ"י שלא מלאני לבי לאומרו, ואולי כוונת הרב זלה"ה לאומרו כעוסק בתורה ולית קפידיא בזה וכו'. עכ"ל.

לכבוד מלך מלכי המלכים הקב"ה ולהקים שכינתא מעפרא

שער השלום

קדמות הזוהר לתלמוד ומסורת הזוהר

בעין יצחק (ח"ג עיין להלן בעניינים שונים מה שכתבנו) מזכיר כי הזוהר קדמון לראשונים. ובמח"מכ שליט"א, אין הדבר כן, אלא שהזוהר קדמון לתלמוד. ק"ו דק"ו, הוא קדמון לראשונים.

ואלו דברי מוהר"ח בהקדמת:

הנה החכמה הזאת היתה באתגלייא עד פטירת רשב"י ע"ה ואז ואילך נסתם חזון כנ"ל (...). וכל אחד מהחכמים היודעים בחכמה הזאת, מאז ואילך, היו עוסקים בה בהסתר גדול ולא באתגלייא, ולא היה מגלה אותה אלא לתלמידו היחיד בדורו (...). והיתה החכמה הזאת מתמוטטת ומתמעטת והולכת מדור אל דור עד הרמב"ן ז"ל אחרון המקובלים האמיתיים. ע"כ. [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ח שער כתבי מורי ד"י/י"ח]

שכללי הפוסקים בין התלמוד לזוהר

מקור כללי הפוסקים נגד הזוהר בשו"ת הרדב"ז

א. כלל גדול ביד הרדב"ז: בכל דבר שנכתב בגמרא או באחד מן הפוסקים או בעלי הלכה, אפילו שיהיה הפך ממה שכתוב בספרי הקבלה, אני מודה בו ולא אחוש למה שכתוב באחד מאותם הספרים. עכ"ל. [ח"ד סימן פ' (אלף קנא)]

פירוש כלל זה: הולך לפי הגמרא או הפוסקים נגד ספרי קבלה, כשהדין מפורש בש"ס ופוסקים, ואין מחלוקת בש"ס או מחלוקת בין הפוסקים.
להרדב"ז, גמרא בלי מחלוקת משמע דהלכתא היא [ח"ד אלף ק"פ]

ב. בכל מקום שתמצא ספרי הקבלה (כולל הזוהר כמובא בראש השאלה ע"י שם) חולקים על פסק הגמרא, הלך אחר הגמרא והפוסקים עכ"ל. [ח"ד ס' קי"א (לו)]

ג. בכל מקום שאינו חולק, כגון בני האי גוונא, שלא נזכר בגמרא ובפוסקים, אני ראיתי לסמוך על דברי הקבלה. עכ"ל. [שם]

ד. במחלוקת בין הפוסקים, דברי קבלה יכריחו. עכ"ל. [ח"ד אלף פ"ב]

ה. לשון הרדב"ז התמוה: אל תאשימני ותחשדני שאני פוסק הלכות ומורה הוראה על דרך הקבלה, אלא אני מחזיק את האמת בדרך האמת. עכ"ל. [ח"ד אלף ק"פ]

הדיבור הזה מראה לנו כמה גדולי הדור חשדו, עוד מלפני מאורעות שנת תכ"ו באיזמיר, לפסוק ע"פ הקבלה, ולחדש דינים והנהגות שאין להם מקור בקבלה [כאן: המסורת]

דעת מרן הב"י בענין כלל זה [ש"ס זוהר]

דברי מרן בשו"ת בית יוסף בשם דודו רבי יצחק ס' א' בענין יבום וחליצה, מה קודם:

"שאחר שהיא מחלוקת בין התנאים והאמוראים והפוסקים, אם מצות יבום קודם למצות חליצה, ולא איפסקא הלכתא כאחד מהם, וראינו חכמי הקבלה שסברתם שמצות יבום קודם למצות חליצה אם כן, ראוי לפסוק הלכה כהם. והשכל גוזר כן שאם חכמי הקבלה פסקו הלכה הפך פסק התלמוד, יפסוק הדין כתלמוד ערוך שבידנו. אבל אחר שלא נפסקה הלכה בתלמוד וגם כל הפוסקים לא פסקו הלכה כמי, אלא איש לדרכו פנו, ויש הכרעה בקבלה כאחד מהם, ההכרעה היא לחכמי הקבלה, וכן מקובלני מרבתי. וראיה, שהרי בחול המועד יש מחלוקת אם נניח תפילין אם לא, ולא אפסקא הלכה כמי, ואמר שמצאו חכמי ספרד מאמר במדרש הזוהר וכו' עכ"ל.

ע"ש המשך לשון מרן בענין תפילין בחול המועד, שקבלו בספרד את דברי הזוהר, ועזבו מנהגי הרא"ש. ואין צריך להזכיר כי בוודאי גם בספרד הצפונית היו להם מנהגים עוד קודם בואו הרא"ש להתישב שם.

נמצאנו למדים כמה עיקרים מאוד חשובים והם:

א. שהכלל להכריע כתלמוד במחלוקת בין תלמוד לקבלה, מבוסס על סברא [השכל גוזר כן], ולא על מסורת.

ב. הכלל האחרון (הקבלה מכריעה במחלוקת הפוסקים) היא מסורת שקיבל מרן מרבתינו [וכן מקובלני מרבתי], לעומת הכלל הראשון, שהתלמוד מכריע במחלוקת עם הקבלה, המבוסס ע"פ סברא.

ג. ואף מה שקבעו האחרונים בלשון מרן הב"י בכלל הזה (כשיש מחלוקת בתלמוד, או כשהדין ערוך בתלמוד, והזוהר חולק, הולכים כתלמוד) אינו מדויק, אחרי שהביאו רק חלק מדברי מרן הב"י ולא בשלמותם.

- וז"ל הב"י ס' כ"ה אות ה', בענין ברכת התפילין, אם מברכים ב' ברכות, או אחת בלבד: "ואיני יודע למה תמה על זה יותר מכמה דינים שמצאנו שכתב רבי שמעון בן יוחאי בספר הזוהר היפך ממסקנא דתלמודא, ואין הפוסקים כותבים אלא מסקנא דתלמודא וטעמא, משום דאפילו אם היו יודעים דברי רבי שמעון בן יוחאי, לא הווי חיישי להו במקום דפליג אתלמודא דידן. והמפרשים דלעולם צריך לברך שתיים משמע להו דבהדיא קאמר תלמודא הכי, ולפיכך פסקו כן. כל שכן שבימי הפוסקים עדיין לא נגלה ספר המאור הקדוש בעולם.

ועוד שאין המאמר ההוא מכריע שלא לברך אלא ברכה אחת, דהא אפשר דאיהו נמי סבר דמברך שתים ומה שכתב אף הכא ברכה אחת וכו'". עכ"ל הב"י.

- הפוסקים מותבים אלא מסקנא דתלמודא כי אינם חשים לזוהר במקום שהדין ערוך בתלמוד.
- הפוסקים שכתבו לברך ב' ברכות, פסקו ע"פ סברתם שכן דעת התלמוד [וזהמפרשים דלעולם צריך לברך שתים משמע להו דבהדיא קאמר תלמודא הכי, ולפיכך פסקו כן"]. הרי, שאם פסקו ע"פ משמעות התלמוד, סימן שאינו דין ערוך.
- ספר הזוהר לא היה נגלה להם, מ"מ, אם כן היה נגלה להם, לא היו חוששים לדברי הזוהר במקום שהדין ברור בתלמוד.
- אמנם, מה לב"י להוסיף לשון זה? ["כל שכן שבימי הפוסקים עדיין לא נגלה ספר המאור הקדוש בעולם"] משמע מדבריו כי אפשר שהיו פוסקים כפי הזוהר אם היה נגלה להם. הרי, שאין דין תלמוד כאן ערוך וברור, ובמקרה זה, היה אפשר לפסוק כזוהר [כשיש מחלוקת בתלמוד או הדין לא ערוך]
- אפשר להבין את הזוהר בצורה אחרת, והמאמר הזה אינו מכריע ["דהא אפשר דאיהו נמי סבר דמברך שתים"]

מכל האמור בלשון הב"י, מבואר שהכלל הזה לבד אינו מספיק, כי אם כן, מרן לא היה צריך להוסיף עוד ב' טענות [שהפוסקים הראשונים לא ראו את ספר הזוהר ושאפשר להבין מאמר הזה באופן אחר].

הרי מלשון הב"י, ברור שהיה אפשר לחלוק על התלמוד ע"פ הזוהר במקום שיש מחלוקת או לא דין ברור בתלמוד.

ועוד, ברור עד כמה הב"י חש לדברי הזוהר, ומשתדל להתאים דברי הזוהר לאותם פוסקים שפסקו לברך ב' ברכות.

ועוד, משמע מדברי הב"י, שאינו עוסק בסוגייה זאת אלא לטעם אותם פוסקים שחייבו לברך ב' ברכות.

ועוד, הב"י מביא בהמשך דברי מהר"י אבן חביב, שישמע חילוקי דעות המקובלים במאמר הזוהר הזה, ובכל זאת מהר"י חביב המשיך לברך ב' ברכות כמנהגו. הרי, שאם מהר"י אבן חביב היה הולך כדברי צד המקובלים המפרשים את הזוהר לברך רק ברכה אחת, הוא בעצמו היה שונה את מנהגו לברך ברכה אחת בלבד כדעת אותם מקובלים.

ומכל האמור, הוא בעצמו בשלחן ערוך, פוסק לברך רק ברכה א' !

א. כשאין הדין ערוך ומבואר בתלמוד, הזוהר מכריע, אף נגד כל הפוסקים.

- ב"י או"ח ס' נ"ט אות ג':
"נראה לעניות דעתי (דברי מרן) שמאחר שאין דבר זה [אמירת קדושה דזבא לציון ביחיד] מפורש בתלמוד, יש לנו לתפוס כדברי הזוהר, וכמו שכתבתי ס' ל"א בדין הנחת תפילין בחול המועד". עכ"ל מרן הב"י.

- ב"י או"ח ס' ל"א:
ועכשיו נהגו כל בני ספרד שלא להניחם בחול המועד. ושמעתי שמקודם היו מניחים אותם בחול המועד כדברי הרא"ש ואחר כן מצאו שכתב רבי שמעון בן יוחאי במאמר אחד שאסור להניחם בחול המועד ועל פיו נמנעו מלהניחם בחול המועד. וכן כתב מורי דודי הה"ר יצחק קארו ז"ל בתשובה, והמאמר ההוא איתיה במדרש הנעלם דשיר השירים על פסוק לריח שמניך טובים וז"ל (הזוהר): רב המנונא סבא הכי אמר וכו'. (עכ"ל הזוהר).
ומאחר שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש, מי יערב לבו לגשת לעבור בקום עשה על דברי רבי שמעון בן יוחאי המפליג כל כך באיסור הנחתם: עכ"ל הב"י.

- ב"י ס' קמ"א אות ב':
ורבינו הגדול מהרי"א (רבי יצחק אבוהב) ז"ל כתב: שמעתי שכתוב בספר הזוהר שאין לקרות כלל אלא אחד וראוי לחוש לדבריו אם האמת הוא כך שאני לא ראיתי כתוב אלא ששמעתי עכ"ל. ואני הכותב (מרן הב"י) זכיתי למוצאו והוא בפ' ויקהל וז"ל ואסור למיקרי וכו'.
כיון דלדברי הזוהר אסור לקרות אלא אחד לבד, ועכשיו שנהגו שש"ץ הוא הקורא העולה, אסור לקרות אף על פי שלדברי הפוסקים צריך לקרות ואם לא יקרא כתבו דהוי ברכה לבטלה, מאחר שלא נזכר זה בתלמוד בהדיא - לא שבקינן דברי הזוהר מפני דברי הפוסקים.

ועוד דהכא איכא למימר דכל שהעולה שומע מה שש"ץ קורא ומכוין לבו לדבריו הרי הוא כקורא דשומע כעונה הילכך צריך לזוהר העולה מלקרות עם ש"ץ. ומיהו אפשר שאפילו לדברי הזוהר רשאי לקרות, והוא שלא ישמיע לאזניו, וכן משמע מהלשון השני שכתבתי דמדמי ליה לתפלה שאסור להשמיע לאזניו ואע"פ שבלשון הראשון שכתבתי לא הזכיר אלא דיבור, אפשר דכל שאינו משמיע לאזניו לא קרי ליה דיבור. וכן ראוי לעשות לקרות העולה בנחת בענין שלא ישמיע לאזניו.

בני רומניא נוהגים שהעולה הוא קורא בקול רם כדי התלמוד וכדי שלא לבייש את מי שאין בקי בדקדוק הקריאה מעמידין מקרא אחד אצל העולה והמקרא אומר כל תיבה ותיבה תחילה ואח"כ אומרה הקורא ויש סמך למנהג זה ממאי דפירש"י בפ"ק דשבת (יב): אהא דתניא אבל מסדר הוא ראשי פרשיותיו שמתוך שראש הפרשה שגורה בפיו הוא נזכר בכלה למחר ומסייע את שבעה הקורים בנקודה וטעמיה בלחש ע"כ. ואע"פ שהנוהגים מנהג זה המקרא אומר התיבה בקול רם נראה דלא דמי למאי דאמרינן לא יקראו שנים בקול רם דהתם שניהם מוציאין התיבה מפיהם בבת אחת אבל אם כשהמקרא אומר התיבה העולה שותק וכשהעולה חוזר ואומר אותה המקרא שותק לעולם אין שם אלא קול אחד לבד ומהאי טעמא אפשר שאפילו לדברי ספר הזוהר ש"ד המנהג הזה: עכ"ל הב"י.

ראה שמרן הב"י מיישב את מנהג בני רומניא לדעת הזוהר. אם הזוהר לא היה נחשב בעיני הראשונים כספר מקובל פלוני או כספר מדרשי, בודאי שהב"י לא היה טורח ליישב את הפסיקה והמנהג לדברי הזוהר, אלא היה מביאו בעלמא. ואין הדבר כן, כפי שהבאנו כמה דוגמאות מהב"י.

ב. במחלוקת בין הפוסקים, ויש דעה בקבלה כאחד הפוסקים, הזוהר מבריע.

ב"י ס' קי"א:

לשון הטור: אבל אמן אחר גאל ישראל לא הוי הפסק ומצוה לענותו וכו' נתבאר בסימן ס"ו שפשוט המנהג ע"פ הזוהר שלא לענות אמן בין גאולה לתפלה ושם נתבאר ג"כ אם יכול להפסיק כדי להניח טלית ותפילין. עכ"ל הב"י.

ב"י ס' ס"ו:

עכשיו נהגו העולם שלא לענות אמן אחר "גאל ישראל"; ולא משום דסברי כהרמב"ם, דאם כן לא היה להם לענות אמן אחר "ישתבח" ולא אחר "יהללך", אלא טעמא משום דחשבי ליה הפסק בין גאולה לתפילה. וכבר כתבתי בסימן נ"א, שעל פי הזוהר נהגו שלא לומר אמן אחר "גאל ישראל". עכ"ל הב"י.

ג. מותר לבטל מנהג הפוסקים, לטובת מנהג ודין ע"פ הזוהר [מה שעשו בספרד בענין תפילין בחול המועד].

ב"י או"ח ס' ל"א:

ועכשיו נהגו כל בני ספרד שלא להניחם בחול המועד. ושמעתי שמקודם היו מניחים אותם בחול המועד כדברי הרא"ש, ואחר כן מצאו שכתב רבי שמעון בן יוחאי במאמר אחד שאסור להניחם בחול המועד ועל פיו נמנעו מלהניחם בחול המועד. עכ"ל הב"י.

ד. מנהגי הזוהר שקיבלום קהל, נקראים מנהג אבותינו

- ב"י או"ח ס' ס"א:

וכן כתב גם כן הרב רבי דוד אבודרהם, והביא מאמר זה שבמדרש רות (שם), וכתוב בו שחזר "ה' אלהיכם אמת", וכן נוהגין העולם. לכן כל המשנה ידו על התחתונה, גוערין בו ומבטלין את דבריו, ומקיימין מנהג אבותינו שהוא על פי ספר הזוהר, והם שקבעו מנהג זה ודאי דקדקו בדבר ומצאו שזהו אמת ויציב: עכ"ל הב"י.

- ב"י או"ח ס' קכ"ח:

כן ראיתי האשכנזים נוהגים ליטול ידיהם בשעת נשיאות כפים אע"פ שכבר נטלו ידיהם שחרית ושמעתי שכן היו עושים ג"כ בספרד ושהיו הלויים יוצקים מים על ידיהם ולא הייתי יודע מאין להם דבר זה ליטול ע"י הלויים עד שזכני ה' ומצאתיו מפורש במדרש הזוהר פרשת נשא וז"ל תנא כהן דבעי וכו'. וכן ראוי לנהוג. עכ"ל הב"י.

- ב"י או"ח ס' רט"ו אות א' (בענין עניית אמן אחר ברכת בונה ירושלים בברכ"המוז) וז"ל:

זו היא סברת הטור למדה מהרא"ש ז"ל. גם מנהג ספרד שהחזיקו להרא"ש לרבן עפ"ז היא מיוסדת, ולכן אחר ישתבח עונין אמן גם אחר הלל גם אחר גאל ישראל של שחרית. האמת שבוזה לבד לא נהגו כן ע"פ הזוהר. עכ"ל הב"י.

הרי, מפורש בדברי מרן הב"י, כי בני ספרד נהגו רוב מנהגיהם ע"פ הזוהר, ורק בדין זה [ואולי עוד כמה מזה] המשיכו אחרי הרא"ש.

ה. במחלוקת בין הפוסקים, הזוהר מכריע

- ב"י או"ח ס' ד' אות י"ב [בענין נטילת שחרית בכלי דוקא להעביר הזוהמא] וז"ל: "שהרי

בגמרא (שבת קט.) לא אמרו אלא בת חורין היא ומקפדת עד שירחוץ ידיו שלש פעמים ושכשוך רחיצה מיקרי. אבל מדברי הזוהר שכתבתי נראה דלא מהני להעביר הזוהמא אלא על ידי עירוני כלי דוקא". עכ"ל הב"י.

- ב"י או"ח ס' ק"א אות ב' [תפילת העמידה להשמיע לאוזנו] וז"ל:
אחרי שהביא הרשב"א בר"פ אין עומדין (שם) שהמתפלל ישמיע לאזנו רשאי
ומצוה לכתחלה כדאמרינן בירושלמי פרק היה קורא, דוחה את דברי התוספתא
דמכילתין בפ"ג. שלא ישמיע המתפלל לאוזנו כלל. וזו המסקנה של מרן הב"י:
ורבינו הסכים לדברי הירושלמי ומשמעותא דגמרא דיין ודחה מפניהם דברי
התוספתא וכ"כ בהגהות מיימונית פ"ה וכן הלכה. עכ"ל.

• אמנם, חזר בו בספרו בדק הבית וז"ל: ומ"מ מזהה שכתבתיו סימן קמ"א
מסכים לדברי התוספתא וראוי לחוש לו. עכ"ל. וכך פסק בשו"ע והוסיף תיבה
"בלחש", כמבואר בזהר, שהוא בליבו, ולא בפיו.

- כך הוא בב"י או"ח ס' תכ"ו אות ד', בענין מועד ברכת הלבנה, שאחרי שהביא
מסכת סופרים וראשונים, הרי מסיים בדברי בעל שערי אורה לברך עד שיעברו על
הלבנה ז' ימים, ע"פ הקבלה, וז"ל: והר"י גיקטיליא"א בעל שערי אורה כתב בתשובה
שע"פ הקבלה אין לברך על חידוש הלבנה עד שיעברו עליה ז' ימים: עכ"ל הב"י.

- ב"י או"ח ס' כ"ה אות ב' וז"ל: והדרך הנכונה לברך על טלית קטן ואחר כך יניח
תפילין של יד ושל ראש ואז יבוא לבית הכנסת ויתעטף בטלית גדול. ובזה יצא ידי
חובת רבי שמעון בן יוחאי שכתב בספר הזוהר פרשת ואתחנן וכו'. עכ"ל הב"י.

• הרי שחש לדעת הזוהר ולא הביא דעת רשב"י ע"ה כלאחר יד, לתת איזה טעם
או 'חתימת גומי', חלילה. ועיין להלן בפרק ג' מה שהרחבנו שם בדין הזה ע"פ
האר"י ז"ל.

- ב"י ס' רפ"ח אות ד' (בענין תענית חלום מיד למחרתו) וז"ל:
ומ"ש (הטור) וא"צ שיהיה התענית מיד ביום ראשון כ"כ המרדכי בפ"ק דשבת
וה"ה בפ"א מה' תענית. אבל בספר הזוהר כתוב בפר' ויקהל שצריך להתענות מיד
ביום המחרת כדי לתקן את אשר עוית בביטול עונג שבת. וגם בשם הרשב"א
מצאתי כתוב דהא דא"צ שיהא התענית מיד ביום א' דוקא מי שתשש כחו ואין
יכול להתענות ב' ימים רצופים שאל"כ ראוי לו שלא יתעכב לבקש סליחה וכפרה
ע"כ. עכ"ל הב"י.

וחוזר מרן הב"י (ס' תקס"ח אות ה') בדין זה בלשון הבא: ומ"ש וא"צ שיהיה
התענית האחר מיד ביום א' שלאחר השבת כ"כ המרדכי בפ"ק דשבת וה"ה בפ"א
מה' תענית. ובשם הרשב"א מצאתי כתוב דוקא מי שתשש כחו ואינו יכול

להתענות ב' ימים רצופים שאל"כ ראוי לו שלא יתעכב לבקש סליחה וכפרה ע"כ. וכבר כתבתי בסי' רפ"ח שהזוהר בפ' ויקהל מצריך להתענו' ביום שאחר השבת מיד וגם בהג"א בפ"ק דתענית כ' שהמנהג להתענות באחד בשבת ואין לשנות המנהג. עכ"ל הב"י.

הרי, שהב"י מביא את הרשב"א לחזק את דברי הזוהר. ואמנם, היה ראוי להביא בהתחלה את הרשב"א שהוא פוסק לחלוק על הטור והמרדכי. ובכל זאת מרן הב"י הביא קודם כל את הזוהר לחלוק על פוסקים.

1. ואף כשאין מחלוקת בין הפוסקים, הב"י פוסק כזוהר נגד הפוסקים.

- כך הוא בב"י או"ח ס' רעד אות א', בענין בציעת הפת בשבת, אם לבצוע על העליון או על התחתון, וז"ל הב"י: כתב הכל בו בסימן כ"ד (טז ע"ד) יש נוהגים לבצוע התחתון ולא העליון ואנו נוהגין לבצוע העליון עכ"ל וכן כתבו הגהות מיימון פ"ח מהלכות חמץ ומצה (על נוסח ההגדה אות ז) שמן הככר העליון בוצע. ואני ראיתי גדולים שבוצעין התחתון ושמעתי שכן נכון לעשות על פי הקבלה: עכ"ל.

אין מחלוקת בין הזוהר לתלמוד

א. נטילת ידיים שחרית בכלי [ב"י ס"ד]

דעת התלמוד: לרחוץ [נוסח הב"י: לשפוך על] ידיו ג' פעמים [שבת קט ע"א]

דעת הזוהר: בעירו כללי, כדי להעביר הזוהמא [ב"י זוהר פ' וישב]

דעת הפוסקים: רשב"א והרד"א מצריכים כללי לנטילת ידיים בבוקר.

דעת הב"י: כך נראה מהגמרא שצריך כללי לשחרית [ע"פ שבת כ"ה ע"ב]

פסק השו"ע: שו"ע ס' ד', ס"ק י' וי"ב, כדעת הרשב"א והזוהר, בשכשוך בכלי בדיעבד או בעירו כללי לכתחילה

תוספת ביאור: האר"י הקדוש הוסיף בסירוגין [שער התפלה דף ל"ו] ע"פ זוהר חדש

הרי שדעת הרשב"א ורד"א כדעת הזוהר.

ב. ברכה אחת בהנחת תפילין [ב"י ס' כ"ה אות ה']

דעת התלמוד: -לברך ב' ברכות [ירושלמי פ"ב הלכה ג']

-לברך ברכה אחת [בבלי מנחות ל"ו ע"א]

דעת הזוהר (פנחס): לפי הב"י, לא מכריע, ולפי האגור רק ברכה אחת

דעת הפוסקים נגד [ברכה א', ויש לברך ב' ברכות]: ר"ת, רא"ש, סמ"ג, טור, מהר"ם בן חביב

דעת הפוסקים בעד [לברך רק ברכה א']: רש"י, רי"ף, רמב"ם, רשב"א בשם גאונים, האגור

דעת הב"י: רק ברכה אחת, ע"פ הרי"ף, רמב"ם, רש"י והרשב"א וכך מנהג העולם.

פסק השו"ע: יברך ברכה א' בלבד

תוספת: יש לציין כי האר"י ז"ל לא פסל את מנהג אשכנז לברך ב' ברכות, אדרבה, מעמיד את מנהגם וטעמו ע"פ הסוד. אלא שהוא בעצמו ז"ל, היה מברך רק ברכה אחת. [עיין בשער התפלה]

רש"י, רי"ף, רמב"ם, רשב"א בשם גאונים והאגור, כדעת מי שאומר ע"פ הזוהר לברך ברכה אחת בלבד.

ג. ללבוש טלית קטן, תפילין וטלית גדול בבית הכנסת [כ"ה ס"ב] דעת התלמוד: דין לא ערוך

דעת הזוהר: ציצית ואח"כ תפילין [סוף פ' במדבר], והעיקר להיכנס לביהכ"נ מעוטר בתפילין.

דעת הפוסקים: הטור [ס' כ"ה] ורבינו יונה בס' היראה והאגור: ציצית קודם תפילין – נימוקי יוסף [הלכות ציצית] תפילין ואח"כ טלית גדול. רבינו יונה מציע להתעטף בטלית אחרת (משמע טלית גדול) בביהכ"נ למי שיש לו.

דעת הב"י: קיבל ממקובלי ספרד שיש ללבוש טלית קטן, להניח תפילין ובהגעתו לבית הכנסת, להתעטף בטלית גדול. וקרוב לדברי רבינו יונה בספר היראה.

פסק השו"ע: כדעת מקובלי ספרד ע"פ הזוהר.

ביאור: הרדב"ז [שו"ת ח"ד ס' רמ"ד (אלף שט"ו)] דוחה מנהג חכמי צפת, המתעטפים בטלית גדול בבית הכנסת, אחרי שהגיעו מעוטרים בתפילין, ומצריך שיש להתעטף בטלית גדול ואח"כ להניח תפילין, בבית, וכדעת הזוהר והטור, ואז לצאת לביהכ"נ.

תוספת: האר"י ז"ל [שער התפלה דף ו'] דוחה דעת קצת המקובלים [מה ששמע
הב"י בשם מקובלי ספרד] המקדמים תפילין לטלית גדול, אלא מצריך ללוש טלית
קטן [שלא מזויד אותו אף פעם חוץ במקווה ובבית המרחץ], טלית גדול, והנחת
תפילין, בבית, קודם לצאת לביהכ"נ. וכדעת האגור והרדב"ז.

☛ דעת הזוהר כרדב"ז והטור

ד. אסור להניח תפילין בחול המועד [ב"י ל"א אות ב']

דעת התלמוד: דין לא ערוך

מקור בזוהר: זוהר חדש – מדרש הנעלם (שיר השירים א' ג' – ח' ע"א)

דעת הפוסקים בעד: רשב"א (שו"ת א' תר"ץ) בשם התוספות והראב"ד, רבי יצחק
קארו

דעת (שיש להניח) הפוסקים נגד: הרא"ש, המרדכי בשם הירושלמי, סמ"ק, מהר"ם
מרוטנבורג (מובא בס' התרומה)

דעת הב"י: לא להניח תפילין בחול המועד

פסק השו"ע: אסור להניח בחול המועד כדעת הזוהר.

☛ דעת הזוהר כדעת רשב"א וראב"ד ור"י קראו

ה. אין לומר מזמור השמים מספרים בחול [ב"י נ' אות א']

דעת התלמוד: לא מובא – מקור בסדר עולם

דעת הזוהר: פרשת תרומה (קל"ו/ו' קל"ז)

דעת הפוסקים: אורחות חיים

דעת הב"י: מנהג לאומרו אף בחול

תוספת: לפי האר"י ז"ל, אין לומר 'מזמור השמים מספרים' אלא בשבת בלבד. ובימי חול יאמר 'למנצח בנגינות'. (שער התפלה דף ס"א)

דעת הזוהר כאורחות חיים

ו. יחיד אומר קדושה דיוצר [ב"י ס' נ"ט]

דעת התלמוד: מסכת ספורים (פ"ז הלכה י"ב), בן י"ג אומר אותה ביחיד. ועיין מחלוקת בברכות (כ"א ע"ב).

דעת הזוהר: (תרומה קל"ב ע"ב), יחיד אינו אומר לא קדושה דיוצר, ולא קדושה ד'ובא לציון'.

דעת הפוסקים נגד [ומסכימים לדברי הזוהר]: רמב"ם (פ"ז תפילה הלכה י"ז), כלבו, הר"ן (אוסר ביוצר). המנהיג ורבי נטרונאי. האגור, שבולי הלקט. רבי אליעזר מווירונא והרב ברוך. הרשב"א

דעת הפוסקים בעד: רבינו ירוחם, מהר"י אבוהב, רבי אברהם בנו של הרמב"ם, אורחות חיים. הר"ן (מתיר ב'ובא לציון'), רבני צרפת וקצת מהגאונים (הובא בתלמידי רבינו יונה בפרק מי שמתו י"ג ע"א). רבינו יונה והרא"ש.

דעת הב"י: כדברי הזוהר, שהיחיד אינו אומר, אלא בטעמי המקרא ובניגון.

פסק השו"ע: יש אומרים שהקדושה שביוצר יחיד אומרה לפי שאינה אלא סיפור דברים ויש אומרים שיחיד מדלגה ואינה נאמרת אלא בציבור ויש לחוש לדבריהם וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה.

ביאור: ברור מלשון השו"ע [ויש לחוש לדבריהם (ליש בתרא) וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה], שמרן נוקט ביש בתרא. ברם, אם כלל הפוסקים, יש ויש הולכים כיש בתרא, היה ברור לשו"ע, לא היה צריך למרן לכתוב 'שיש לחוש לדבריהם', והיה רק מוסף, שיחיד יזהר לומר הקדושה בטעמים. ודו"ק.

☞ דעת רמב"ם, כל בו ורשב"א ועוד, כדעת הזוהר

ז. נוסח 'ה' אלהיכם אמת' [ב"י ס"א אות ג']

דעת הזוהר: כך הוא הנוסח, ושהש"ץ יחזור (זוהר חדש, מדרש הנעלם, רות)

דעת הפוסקים בעד: רבי יצחק הכהן שולאל, רבי יעקב בירב, הרא"ם, הרד"א

דעת הב"י: מיישב את הנוסח ושכך בזוהר, וכך נהגו העולם

פסק השו"ע (שם ס"ג): כדי להשלים רמ"ח תיבות יאמר הש"צ בקול רם 'ה אלהיכם אמת'.

☞ רבי יצחק הכהן שולאל, רבי יעקב בירב, הרא"ם, הרד"א כדעת הזוהר

ה. עניית אמן אחר גאל ישראל

דעת התלמוד: לענות אמון דווקא בברכת 'בונה ירושלים' בברכ"המוז. [מ"ה ע"ב]

דעת הזוהר: אין עונים אמון אחרי גאל ישראל [ב"י]

דעת הפוסקים בעד: הרא"ש

דעת הב"י: כהרמב"ם

פסק השו"ע: אינו עונה אמון אחר ברכותיו, אלא אחר שתי ברכות או יותר שהם סוף הברכות. ונהגו לענות אמון אחר 'ההלל' ואחר 'ישתבח':

☛ דעת הפוסקים כדעת הזוהר: רי"ף, רמב"ם, רבינו יונה, רשב"א

ט. תפילת העמידה בלחש [ב"י ק"א אות ב']

דעת התלמוד: דין לא ערוך¹ בתלמוד בבלי

לרבי יוסי (בירושלמי ברכות פ"ב הלכה ד), יש להשמיע לאזנו לכתחילה.

בתוספתא (פ"ג הלכה ט'): ידבר אל לבו ולא ישמיע קולו כלל.

דעת הזוהר פרשת ויקהל: לא להשמיע כלל לאזניו אלא בלבו (אך לחתך בשפתיים)

דעת הפוסקים בעד להשמיע לאוזנו: טור, רשב"א בשם הירושלמי, הגהות מיימון

¹ אמנם, במסכת ברכות פ"ג דף כ ע"ב, מובא לשון זה: מיתבי, המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה, המגביה קולו בתפלתו הרי זה מגביהי השקר. ע"כ. המשמיע קולו לאחרים.

דעת הב"י: מסכים לדברי הרשב"א

פסק השו"ע: להתפלל בחיתוך אותיות, בלבו, משמיע לאוזניו בלחש, ולא ישמיע קולו.

ביאור: השו"ע מסכים לזוהר, אחרי שמוסיף 'ומשמיע לאוזניו בלחש'. והוספת תיבת בלחש, אינה קיימת לא ברשב"א ולא בירושלמי, גם לא בטור. אלא מקורה מהגהת מרן הב"י בספרו 'בדק הבית'. בב"י, מרן מסכים לרשב"א להשמיע קולו לאוזניו. אמנם, ב'בדק הבית', מוסיף שיש לחשוש לדברי הזוהר המסכים לתוספתא. ושם בזוהר (ויקהל), מפורש כי בלחש, פירוש, לרעותא דליבא, להשמיע בלב, ומפורש, לא לאוזנו.

תוספת: מוהר"ח"ו בשער התפלה, נזהר וכתב שלא כדעת הב"י [אפשר שבזמנו לא היו עדיין הגהות מרן לב"י, הנקראים 'בדק הבית' לעיני מוהר"ח"ו, אך, מ"מ, כן נדפס כבר השלחן ערוך, כמובא כמה פעמים בשער התפלה. והיות שבשו"ע פוסק גם כן כזוהר, ומרן הוסיף מילה 'בלחש' פירוש כדברי הזוהר, שישמיע ללבו ולא לאוזנו, וכדברי התוספתא, לכן, מוהר"ח"ו העדיף את גירסת דעת מרן יותר ברורה שבב"י [כדעת הרשב"א – להשמיע לאוזנו] ולדהותה. ודו"ק.

דעת הזוהר כתוספתא

י. נטילת ידי הכהנים ע"י לויים [קב"ח אות ו'ז']

דעת התלמוד: דין לא ערוך בתלמוד. דין נטילה לנשיאות כפיים ערוך [ברכות פ"ב ט"ו ע"א]

מקור בזוהר: ע"י לויים (פרשת נשא).

דעת הב"י: מנהג ספרד דוקא ע"י הלויים, ומקור המנהג בזוהר. וכן ראוי לנהוג [לשון הב"י]

פסק השו"ע (שם ס"ו): והלוי יוצק מים על ידיהם [של הכהנים].

☛ הב"י מסכים לזוהר שהוא מנהג ספרד

יא. להגביה יד ימין על יד שמאל בברכת כהנים

דעת התלמוד: לא ערוך בתלמוד

מקור בזוהר: פרשת נשא

דעת הפוסקים: הגהות מיימוניות (פרק י"ד) 'על פי הקבלה'.

דעת הב"י: הוספת בדק הבית: כ"כ בזוהר פ' נשא. עכ"ל

פסק השו"ע (שם י"ב): מגביהים ידיהם כנגד כתפותיהם ומגביהים יד ימנית קצת למעלה מהשמאלית ופושטים ידיהם.

ביאור: משמע מהוספת ה'בדק הבית', כי מקור הגהות מיימוניות הוא בזוהר. וכבר כתבנו בהערה², כי אפשר שהגהות מיימוניות הכיר את הזוהר.

דעת הזוהר כדעת הגהות מיימוניות ע"פ הקבלה

יב. נפילת אפיים בישיבה [ב"י קל"א אות ב'] ע"פ קבלה

דעת הפוסקים: דעת הריב"ש בתשובות שאין קפידה, אם בעמידה אם בישיבה.

דעת הב"י: יש להקפיד במיושב ע"פ חכמי הקבלה.

פסק השו"ע (שם ס"ב): נפילת אפים מיושב ולא מעומד.

תוספת: הב"י אינו מביא כאן דברי הזוהר, אלא ע"פ קבלה. כך הוא ע"פ האר"י ז"ל (שער תפלה)

הגהות מיימוניות נכתב ע"י רבי מאיר הכהן מרוטנבורג, מגדולי תלמידי מהר"ם מרוטנבורג,

² ואף עברו תקופה ביחד בבית הכלא. עיין דברי הב"י המביא את המקור בזוהר. אולי, אפשר לייחס דברי בעל הגהות מיימוניות [י"ז וכן ראוי על פי הקבלה] שהם מספר הזוהר. משמעות הדבר היא שספר הזוהר כבר היה מוכר בזמן רבי מאיר מרוטנבורג וגם לרבו מהר"ם מרוטנבורג עצמו. אם כן הדבר, הרי שיש להתבונן במה שכתב מרן הב"י על מהר"ם מרוטנבורג ז"ל, שלא ידע את הזוהר (בענין אכילת עוף אחרי חלב).

ג. קריאה בס"ת: אחד קורא ושני שותק. [ב"י קמ"א אות ב']

דעת התלמוד: דין לא ערוך - התלמוד [בבלי מגילה כ"א ע"א] והזוהר [ויקהל ר"ב ע"ב] מסכימים בענין שאין שניים יכולים לקרוא ביחד בעת קריאת התורה.

דעת הזוהר: פרשת ויקהל (ר"ב ע"ב) - רק אחד קורא בכל רם, ושני [והציבור] שותקין.

דעת הפוסקים נגד: טור בשם הרא"ש, שיש לעולה בתורה לקרוא עם הש"צ בנחת כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. וכך היא דעת התוספות (ב"ב דף ט"ו).

דעת הפוסקים בעד: רבי יצחק אבוהב [המובא בב"י] בשם הזוהר, וכך דעת הב"י.

דעת הב"י: ע"פ הזוהר נגד דברי הפוסקים, אסור שהשני יקרא אף בנחת או שישמיע לאזניו.

מוסיף הב"י: אפשר שדברי הזוהר מסכימים עם הרא"ש שיקרא בנחת כדי שלא יברך ברכה לבטלה. וע"פ אפשרות זאת, שפיר דמי מנהג בני רומניא לדעת הזוהר.

פסק השו"ע: העולה קורא והש"ץ שותק. אם הש"ץ קורא, העולה יקרא בנחת שלא ישמיע לאזניו.

ביאור: הרי, שרבי יצחק אבוהב וגם הב"י מסכימים לזוהר שרק אחד קורא בתורה והשני שותק. והב"י הוסיף בשו"ע כדעת הרא"ש, אבל הגביל שלא ישמיע לאזניו כדי לשמור את איסור הזוהר שלא יישמע ב' קולות ביחד. אמנם, הרי שמרן בספרו 'בדק הבית' על ס' ק"א [בטור] מוסיף שיש לחשוש כדברי הזוהר [אותו זוהר שמוכר כאן בענין קריאת התורה] המסכים לתוספתא, שאין להשמיע קולו כלל, ובלחשי, פירוש [בזוהר ובתוספתא] שישמיע ללבנו.

תוספת:

נוסח מזהרה"ו בשער התפלה [דקל"ט ודקפ"ב]. הוא 'והשני שותקין, בלשון רבים. ואינו טעות סופר, אלא נוסח הזוהר שכתוב בו, 'שותקין ושומעין'.

יש גם לציין, כי דעת הזוהר היא כאן לקולא, ולא לחומרה. מכיוון כי רק אחד צריך לקרוא בקול רם, והשני שותק, ככל הציבור. הרי, אם הקורא בקול רם הוא הש"ץ,

יוצא שהעולה לתורה, בין שהוא יודע בין שלא, שותק. נמצא, כי אף מי שאינו יודע לקרוא בתורה, יכול לעלות ולצאת ידי חובת קריאת הש"ץ. גם לדעת הזוהר [ולהאר"י ז"ל], אין שום חשש לברכה לבטלה, לעולה לתורה ושותק לגמרי, וסומך על קריאת הש"ץ. כי הרי, מטבע הברכה אינה על קריאת התורה, אלא נתינה [מצד המברך מקבל]. יוצא מזה, כי דברי הזוהר הם נכונים אף ע"פ הפשט, כי ברכת 'נותן התורה' חל על הקב"ה, והמקבל הוא המברך בעצמו. באופן, שהמברך עומד בברכתו כמי שמקבל מתן תורה. ולכן, כפי שהיה במתן תורה, צריך שרק א' יקרא בס"ת, והאחרים [כולל העולה לתורה], ישתקו. ועיין נוסח הב"י והשו"ע בענין הסומא, כי מרן לא גרס שסומא אינו עולה לתורה, אלא אינו קורא. ולאור דברי הזוהר [והאר"י ז"ל] מסתבר שאין שום קושיא, היות כי הש"ץ יקרא בקול רם, והסומא ישתוק, כפי כל עולה לתורה שאינו קורא בעצמו ושותק. ודו"ק.

דעת רבי יצחק אבוהב והב"י כדעת הזוהר

יד. לבצוע על כיכר העליון [ב"י רע"ד] ע"פ קבלה

דעת התלמוד: דין לא ערוך

דעת הפוסקים: כלבו (ס' כ"ד) לבצע על העליון. הגהות מיימון (פ"ח מהלכות חמין ומצה).

דעת הב"י: לבצע על התחתון ע"פ עדותו שראה גדולים. ושכן נכון ע"פ הקבלה [ולא הזכיר דבריו ע"פ הזוהר]

פסק השו"ע (שם ס"א): בוצע על שתי ככרות שאוחז שתיהן בידו ובוצע התחתונה:

תוספת: ועיין בשער התפלה למוהר"ח"ו, שלפי האר"י ז"ל יש להגביה העליונה [שלוקח את ב' הכיכרות העליונות שעל השולחן], אך לבצוע על כיכר הימין.

טו. להתענות מיד ביום למחרת השבת בענין תענית חלום [ב"י תקס"ח אות ה']

דעת התלמוד: פשט הגמרא בפ"ק דתענית (יב:) ובפ' אין עומדין (שם) והביאו הרי"ף בפ"ק דשבת:

דעת הזוהר: בפ"ר ויקהל שצריך להתענות מיד ביום המחרת כדי לתקן את אשר נגרם בביטול עונג שבת.

דעת הפוסקים בעד (להתענות מיד ביום א'): מרדכי בפרק קמא דשבת ופ"א דתענית. רשב"א (אם לא תשש כוחו), הגהות אשיר"י (פ"ק דתענית ס' ט"ז)

דעת הב"י: כדברי הפוסקים והזוהר.

פסק השו"ע (ס' רפ"ח ס"ד): מותר להתענות בו (בשבת) תענית חלום כדי שיקרע גזר דינו, וצריך להתענות ביום ראשון כדי שיתכפר לו מה שביטל עונג שבת. ואם תשש כחו ואינו יכול להתענות ב' ימים רצופים לא יתענה ביום ראשון ויתענה אחר כך:

ביאור: הזוהר לא החמיר במי שתשש כוחו, ואפילו לא עוסק בזה. ולכן מרן השו"ע, אף שהסכים לזוהר, מ"מ, סומך על הרשב"א במי שתשש כוחו. ואין שום מחלוקת.

דעת הזוהר כדעת המרדכי, הרשב"א והגהות אשיר"י

טז. אכילת בשר אחרי חלב [ב"י או"ח קע"ג – יו"ד פ"ט]

דעת התלמוד: בשר אחרי גבינה: אין לשהות כלום. ומים אמצעיים, רשות. ואם הוא באור היום או בלילה ויש לו נר יפה, אין צורך במים אמצעיים. (חולין קה ע"א)

דעת הזוהר: פרשת משפטים דף קכה ע"א: כל דברי הזוהר הוא לאכול בשר וחלב ביחד, לא אחד אחרי השני, וכך הוא תחילת הענין בזהר עצמו, שאסור לאכול בשר וחלב כאחד, בין באותה סעודה, בין באותו פרק זמן [זה הפירוש האמיתי 'בשעתא, כמובא בכל הזוהר].

באותה סעודה: צריך מים אמצעיים בין גבינה לבשר. (פנחס רמו ע"א)

באותו רגע: אף שאינו באותה סעודה.

חיזוק לדברנו: בהמשך הזוהר מביא דרבי רבי יוסי שנשאל על אכילת עוף וגבינה. ואוסר. הרי, לא מובא בזהר קודם או אחרי. אלא ביחד.

דעת הפוסקים: תוספות והרא"ש, מחייב בין גבינה לבשר, מים אמצעיים. ובין בשר לגבינה, בסעודה אחרת. הטור נוקט כר"ת שצריך מים אמצעיים בין גבינה לבשר.

דעת הב"י: יש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת מפני שכתוב בספר הזוהר פרשת משפטים וז"ל 'אשכחן דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא. עכ"ל הב"י.

הב"י אינו סומך על פשט לשון הזוהר, כרוב הפעמים, אלא מביא לשון הזוהר ע"פ אותם מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת [הרי שב"י לא הביא את מקרה השני שבזוהר, 'בשעתא חדא']. ולא כתוב בלשון הזוהר שאין לאכול בשר אחרי הגבינה באותה סעודה, כפירוש אותם מחמירין. כי הרי, פשיטא שאין לאכול ביחד בשר וחלב אף שלא באותה סעודה, ולכן לא הביא הב"י ענין 'בשעתא חדא'.

גם מחמיר הב"י מלאכול באותה סעודה, עוף אחרי גבינה.

פסק השו"ע או"ח קע"ג ס"א: מים אמצעיים רשות. והני מילי, בין תבשיל לתבשיל. אבל בין תבשיל לגבינה חובה.

פסק השו"ע יו"ד פ"ט ס"ב: אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר מיד ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם ואם הוא בלילה שאינו יכול לעיין אותם היטב צריך לרחצם וצריך לקנח פיו ולהדיחו והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה וכן בכל דבר שירצה חוץ מקימחא ותמרי וירקא לפי שהם נדבקים בחניכים ואין מקנחים יפה ואחר כך ידיח פיו במים או ביין במה דברים אמורים בבשר בהמה וחיה אבל אם בא לאכול בשר עוף אחר גבינה אינו צריך לא קינוח ולא נטילה:

ביאור: הרי שהשו"ע לא חוזר ביורה דעה' ממה שהוא פסק באורח חיים, המצריך מים אמצעיים בין תבשיל [בהמה כמובא בב"י אורח חיים קע"ג] לגבינה [שלאחריו, כמובא בב"י שם]. ומה שאמרו שהשו"ע ביורה דעה חזר מדבריו בב"י שהחמיר שם אף בעוף אחרי גבינה, אינו מדוייק. כי הרי, הב"י מביא דעת המחמירין על עצמם, ע"פ אותו מאמר הזוהר, באכילת בשר ולא עסקין באכילת עוף אחרי גבינה [בהמה, כמובא בזוהר עצמו, מהמשך בדברי רבי יוסי כמו שכתבנו לעיל]. עד שהביא מנהג מהר"ם שהיה מקיל באכילת עוף אחרי גבינה, אף דאמרו בית שמאי ובית הלל (חולין ק"ג ע"ב) שעוף וגבינה באותו שולחן, לא נאכלין.

ברם, מסיים הב"י על דברי עוף אחרי גבינה וז"ל: והא ודאי שהוא [מהר"ם] ז"ל לא ראה ספר הזוהר, ואפ"ה היה מחמיר על עצמו משום מעשה שהיה, ואף על פי שהוא מקיל בעוף היינו לפי שלא ראה ספר הזוהר. אבל אנו שזכינו לראותו, טוב ונכון להחמיר אפילו בבשר עוף: עכ"ל. הרי, מפורש שאין חומרת הזוהר עצמו, אלא חומרה בעצה [טוב ונכון]. באופן, שמה שפסק מרן ביו"ד ס' פ"ט ס"ב, אינו מקיל על הזוהר עצמו, אלא על החומרה שעבו בעוף, ע"פ הזוהר.

תוספת: מאמר הזוהר המובא בב"י אינו מפרש ענין בשר אחרי גבינה, ורק בפרשת פנחס (רמ"ו ע"א), יש איזכור במים אמצעיים בין גבינה לבשר. והרי, שאין האר"י ז"ל נוקט כזוהר לפי אותם 'מחמירין לעצמם' המובא בב"י. ברור, שפירוש הזוהר אינו כמותם (כפי שכבר ראינו בענין הב"י ששמע ממקובלי ספרד ללבוש טלית קטן ואח"כ להניח תפילין, לצאת לביהכ"נ ושמה, להתעטף בטלית גדול, ע"פ אותו מאמר זוהר שהביא האגור. ואינו כן, שהאר"י ז"ל חלק עליהם במפורש, כפי שכתבנו לעיל), ולכן, האר"י ז"ל נהג כמנהג העם שהרא"ש הביא [עיין לשון הטור קע"ג וז"ל: וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ולא נהגו העולם כן, אלא נוהגין שלא לאכול גבינה אחר הבשר אפילו הוא בשר עוף, ואין לשנות המנהג, הילכך אין לאכול גבינה אחר הבשר עד

שישה כשיעור מזמן סעודת הבקר עד זמן סעודת הערב. עכ"ל] כמובא בשער המצוות [דף לח, דפוס אהבת שלום] וז"ל: "מורי (האר"י) ז"ל נהג שבכל אותו היום שאכל גבינה, לא היה אוכל בשר עד הלילה. עכ"ל וכפי חומרת מור עוקבא לעצמו בפרק כ"ה. [חולין]

דעת הזוהר בחיוב מים אמצעיים בין גבינה לבשר כדעת תוספות, רא"ש וטור.

יז. הנאה בגיד הנשה [זוהר פרשת וישלח - ב"י יורה דעה סי' סה]

דעת התלמוד: מחלוקת בין רבי יהודה לרבי שמעון, והלכה כר"י.

ע"פ הזוהר: פרשת וישלח ק"ע ע"ב [על כן לא יאכלו בני ישראל וכו' (...)] דאפילו בהנאה אסיר וכו' [

דעת הפוסקים האוסרים : תוספות, חכמי לונגיל [הביאם הרא"ש], בשם רבינו יונה,

דעת הפוסקים המתירים: הרמב"ם, הרא"ש, הרשב"א.

דעת הב"י: ומיהו בספר הזוהר פ' וישלח, נראה שהגיד אסור בהנאה ולכן טוב ליזהר: עכ"ל. ועיין דרכי משה (ס"ק י"ב). אמנם, קצת יותר למעלה כותב הב"י שאין ראייה מהזוהר שהגיד אסור בהנאה.

פסק השו"ע (שם ס"י): גיד הנשה מותר בהנאה:

ביאור: אף שמצא הב"י להיזהר ע"פ הזוהר, הרי שהב"י עצמו לא מצא ראייה בזוהר לאסור גיד הנשה בהנאה, ולכן, לא חלק על הזוהר אלא חומרה בעלמא. וכך פסק בשו"ע שמותר. וליתא כלל בדברי האר"י ז"ל !!!

ויש להתבונן למה הב"י כתב בנוסח זה 'נראה שהגיד אסור בהנאה ולכן טוב ליזהר'. הרי, מופיע מפורש בזוהר הזה [וישלח ק"ע ע"ב] שהגיד אסור בהנאה !

אלא, שהקב"ה זיכני (ואין גבול להודות לה) לפענח דברי הב"י, והוא: הסתייגות הב"י כי חשש שכל הפרק הזה המופיע בזוהר פרשת וישלח ק"ע ע"ב [על כן לא יאכלו בני ישראל וכו'] (...) דאפילו בהנאה אסיר וכו', [אינו מן הזוהר עצמו. וכך הוא: ספר אור הלבנה למהר"א אזולאי דף ג"ה פרשת וישלח דף ק"ע ש"ב וז"ל: 'על כן לא יאכלו בני ישראל גיד הנשה וגו' כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה דאפילו בהנאה אסיר ואפילו ליהביה לכלבא וגו', עד, וכל מאן דאכיל בתשעה באב כאילו אכיל גיד הנשה. כל זה מיותר דלא איתיה בכל הספרים הישנים ואינו מהזוהר'. עכ"ל קודש של רבי אברהם אזולאי זצ"ל !!! עכשיו מבינים למה לא נמצא כלל בדברי האר"י ז"ל, ואף הב"י לא סמך לגמרי על מאמר הזה. ודו"ק.

❖ לא נמצא בזוהר

יה. לרדוף אחרי מצות שילוח הקן [ב"י רצ"ב]

דעת התלמוד: אין לרדוף אחרי מצוה זו אלא בהזדמן לקיימה. (חולין קל"ט)

דעת הזוהר: לא מפורש, לא בתיקוני זוהר (תיקון ו' כ"ב ע"א), ולא בזוהר חדש (רות צ"ד ע"ב)

דעת הפוסקים בעד: בעל חוות יאיר (ס"ז), ובעקבותיו הברכ"י (רצ"ב), הבין ופירש מהזוהר, כי יש לחזור אחרי מצות שילוח הקן, וחייב לקיימה, ולא בהזדמן כדברי התלמוד (חולין קל"ט). ואין להגיע למסקנת דברי הזוהר כפי פירוש החוות יאיר, שיגרש את אם העופות ואז היא תצטער ותבקש רחמים על גוזליו ויעורר רחמי ה' על בניו בגלות. אלא הפוך. כשמקיים אז גורם לזה. לא שיקיים כדי לגרום רחמנות ה' על בניו בגלות, כי הרי, זו הנהגה הבאה אחרי פירוש מאמר, דרש, שכבר הזהירו אותנו הראשונים, שאין להמציא דין או הנהגה ממדרש או ממואמרים, אלא כשהדין מפורש בלבד יש לקיימו.

דעת הב"י: ומ"ש [הטור] ואינו מזומן אצלו: גם זה משנה שם (קלח): ויליף לה בברייתא [קלט]: מדכתוב כי יקרא פרט למזומן:

תוספת:

מצטטים דברי שער הגלגולים הקדמה ט"ז, שכפי שיש חיוב לקיים את כל מצוות התורה, כך צריך וחייב לחזור אחרי מצות שילוח הקן. ואינו כן, אלא הפוך. וזה לשון שער הגלגול כתי"ק של מוהרח"ו [דפוס אהבת שלום דף כ"ח]: בדיבור המתחיל: "והנה יש חילוק בענין הגז' וכו' (...). אמנם היא מצוה שאינו מחוייב לרדוף אחריה כמו שילוח הקן דכתיב בה 'כי יקרא קן ציפור וכו'. עכ"ל מוהרח"ו. ומה שעוסק שמה, אינו דווקא בדין, אם חייב לרדוף אחריו או לא, אלא אם צריך לחזור בגלגול ולקיים את אותה מצוה. וכבר מובא במפורש בשער המצוות (כתי"ק דפוס אהבת שלום דף קמ"ג) "ז"ל מוהרח"ו ע"פ רבו האר"י ז"ל: וזה אומר (בפסוק) כי יקרא, דרך מקרה, פרט למזומן כמו שאמרו ז"ל, לפי שזווג הזה הוא דרך מקרה כנוכר. עכ"ל. הרי, שבשום מקום האר"י ז"ל הביא את הזוהר לחייב לקיים את מצות שילוח הקן. לא רק שמוהרח"ו כותב הפוך, כפשט המקרא וחז"ל, אלא מי יעלה בדעתו שהאר"י ז"ל היה חולק על מאמר מפורש בזוהר. ואין.

מ"מ, מפורש בדברי האר"י ז"ל, שאין אנו חייבים לרדוף אחרי מצות שילוח הקן, וכפי הגמרא. ועוד, שאינו מצטט את הזוהר, גם הבית יוסף לא מביא את הזוהר, משמע שהבינו אותו כפשוטו, ולא חידשו שיש לרדוף אחרי מצות שילוח הקן, כדברי בעל חוות יאיר.

👉 לא נמצא בזוהר

סיכום

- א. מכל האמור בפרק זה, דעת הזוהר קיימת במחלוקת בחז"ל או בפוסק הלכה, אף שלא הכיר את הזוהר.
- ב. כל פעם שהשו"ע הקיל על דברי הזוהר, הסיבה היא, כי אין זה מפורש בזוהר אלא נובע מפירוש חלק מהמקובלים, ואין חשש ברור אלא חומרה בעלמא. הרי, מרן הב"י סומך על הזוהר רק כשהוא מצייט אותו כפשוטו.
- ג. אין הזוהר חולק על התלמוד בשום מקום כמעט, ואדרבה, הוא מאיר אותו כדברי מוהרח"ו בהקדמתו.
- ד. לרוב המקומות, יש לזוהר תיאום לתלמוד או לפוסקים.
- ה. הזוהר קודם לתלמוד ולפוסקים, ואינו צריך שום סמך, אלא שיש להיזהר מאוד להעמיד את דברי הזוהר כפשוטם [בענין ההלכה], ולא לסמוך על מפרשים ודרשות, אלא ע"פ האר"י הקדוש המאומת.

לרוב אין מחלוקת בין השו"ע להאר"י ז"ל

סימן רלא ס' א'

אסור לישון ביום חול והיא רעה לצדיקים,
ובעת הצורך להחזיק גופו, לא יאריך בשנתו.

אר"י ז"ל ביום, השינה רעה אל הצדיקים
וטובה אל הרשעים זולתי ביום שבת כמו
שית' ענינה בסדר היום וגם גבי ענין השבת
וע"ש. [אין ראוי לאדם ליישן וכו' – שער התפלה דף קצ"ז]

שרע אם אי אפשר לו ללמד בלא שנת
הצהרים, יישן, ובלבד שלא יאריך בה,
שאסור לישון ביום יותר משנת הסוס
שהוא שתין נשמי, ואף בזה המעט לא
תהא פונתו להנאת גופו, אלא להחזיק גופו
לעבודת ה' ותברך:

סימן ג' ס"א

אין לומר 'התכבדו מכבדים' בכניסתו לבית הכסא
שרע כשיכנס לבית הכסא יאמרו התכבדו מכבדים וכו'. ועכשו³ לא נהגו לאמרו.

סימן ז' ס"א

אין חובה לברכת 'אשר יצר' אלא כשפונה את עצמו

אר"י ז"ל אין לברך על ברכת נטילת ידים ועל
ברכת אשר יצר, אם לא נתחייב בהם [דף ל"ה ענין
ברכות השחר]

שרע כל היום כשעושה צרכיו בין
קטנים בין גדולים מברך אשר יצר,
ולא על נטילת ידים, אף אם רוצה
ללמד או להתפלל מיד:

להאר"י ז"ל דכ"א

³ כבר כתבנו בשער האמת' כי גם מהאר"י ז"ל אין לומר כיום 'התכבדו מכובדים', שאינו מופיע
בחי' שערים למוהר"ח, ואף מוהר"א אזולאי בספרו מעשה חושב [רימון ב' דף ז'] מציין "ומצאתי
כתוב ואני מסופק אם הוא מן הרב [האר"י] זלה"ה". ומה שכתב ר"מ פאפירוש בספרו אור צדיקים,
אינו אלא ע"פ ר"י סרוק ולא יצא מידו של מוהר"ח. באופן כי דעת האר"י "ל בענין זה מסכימה
לדעת השו"ע.

סימן ג' ס"ו
מותר ליחיד לישון בין מזרח למערב

שרע וכן אסור לישון בין מזרח למערב אם אשתו עמו, ונכון להזהר אפלו כשאין אשתו עמו.

סימן ר"ם ס"ז
שרע מטה שישן בה עם אשתו, צריך שתהא ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום.

אר"י ז"ל ענין נתינת המיטה בין צפון לדרום יהיה⁴ דוגמת אדם הראשון כשנברא, וכדוגמא שיעור קומה העליונה: ראשו למזרח כנגד הדעת הנקרא מזרח ממזרח אביא זרעך, ורגליו למערב יסוד ומלכות כנו' אצלינו בענין נטילת הלולב, וידו הימנית בדרום שהוא החסד, ויד השמאלית בצפון שהיא הגבורה. (שער המצות בראשית ד"י)

זית"א דביא

4 א. דעת השו"ע כי איסור זה (ע"פ הרמב"ם) דהיינו בשעת התשמיש, וכשהוא יחידי, אינו חיוב אלא אזהרה.

ב. לשון מוהר"ו ברור: אין לסדר את המיטה אלא כרוב הפוסקים, בין צפון לדרום, וכפי שהוא בעצמו כותב בהתחלה: ענין נתינת המיטה בין צפון לדרום יהיה. ועובדה היא, כי בכל לשונות מוהר"ו מבאר מה הוא הדין [עיין בנעילת נעליים ועוד], ומביא דעת האר"י ז"ל במפורשות. וכאן לא ניסח דבריו בענין נתינת המיטה בין מזרח למערב, גם לא העיר שהוא נוסח או מנהג טעות. על כרחך שיש לקיים כפשט מוהר"ו לסדר בין צפון לדרום לתשמיש, לפחות.

ג. דברי מוהר"ח ע"פ הזוהר ברורים וז"ל: ראשו למזרח כנגד הדעת הנקרא מזרח ממזרח אביא זרעך, ורגליו למערב יסוד ומלכות כנו' אצלינו בענין נטילת הלולב, וידו הימנית בדרום שהוא החסד, ויד השמאלית בצפון שהיא הגבורה. עכ"ל.
פירוש:

- דווקא בשעת התשמיש.
- גם תנועת איברי הגוף, אף שאפשר שהיא תהיה ממשית ולא רק בחינה, מ"מ, ברורה לתשמיש ולא לשינה רגילה, שאסור לישון על הגוף ועל הגב מחמת חשש לקרי.

סימן ד' ס"י

כשיטול ידיו, ימלא הכלי ביד ימין
ואח"כ יעבירו ליד שמאל וישפוך על ידו הימנית

ארי ז"ל בתחלה נוטל הכלי של המים בידו הימנית ונותנה בידו השמאלית, ואח"כ שופך מים מידו השמאלית אל ידו הימנית (דל"ו)

ש"ע נוטל כלי של מים ביד ימין, ונותנו ליד שמאלו כדי שפיריק מים על ימיו תחלה.

סימן ד' ס"ב

יערה ג' פעמים על כל יד להעביר רוח רעה ולדעת האר"י ז"ל, בסירוגין.

ארי ז"ל בתחלה נוטל הכלי של המים בידו הימנית ונותנה בידו השמאלית, ואח"כ שופך מים מידו השמאלית אל ידו הימנית, ואח"כ ישפוך מים מידו הימנית אל ידו השמאלית, הרי פעם א', וחוזר בסדר הזה פעם שנית ושלישית באופן שתרחוץ כל יד ויד ג"פ. ולא תרחצם יחד ג"פ כל יד אלא פעם א' ביד זו ופעם אחרת ביד השנית בסירוגין. (דל"ו)

ש"ע ידקדק לערות עליהם⁵ מים ג' פעמים להעביר רוח רעה ששורה עליהן.

סימן ו' ס"ב

יברך ברכת על נטילת ידיים מיד בקומו ממיטתו והוא מנהג בני ספרד.

ארי ז"ל יש לסדר את כל ברכות השחר בביתו בקומו ממיטתו (ד"לח):

ש"ע יש נוהגין להמתין לברך על נטילת ידים עד בואם לבית הפנקס ומסדירים אותם עם שאר הברכות,

ובני ספרד לא נהגו כן: **הגה:** ועל כל פנים לא יברך בי פעמים, ומי שמברכה בביתו לא יברך בבית הפנקס, וכן מי שמברכה בבית הפנקס לא יברך בביתו (כל בו סי' ב') ומי שלומד קדם שיפנס לבית הפנקס, או מתפלל קדם יברכה בביתו ולא יברך בבית הפנקס ואפלו בכהאי גוונא, יש נוהגין לסדרה עם שאר ברכות בב"ה ואין מברכין בביתם (מהרי"ל הלכות תפלה).

אין זכר בדברי הבית יוסף והשו"ע שיש לערות ג' פעמים בסירוגין והוא מהאר"י ז"ל ע"פ זוהר חדש.

⁵ אין זכר בדברי הבית יוסף והשו"ע שיש לערות ג' פעמים בסירוגין והוא מהאר"י ז"ל ע"פ זוהר חדש.

כתב הרמב"ן בליקוטיו. אבל הרמב"ם כתב שכל ברכה מהם שלא נתחייב בה אינו מברך אותה, וזה שנהגו לברך ברכות אלו כולן זה אחר זה בבית הכנסת בין נתחייבו בהם בין לא נתחייבו בהם טעות הוא בידם, עד כאן לשון הר"ן ז"ל. וכיון דאיכא פלוגתא במילתא, אין לברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה. ונראה לי שטוב לאמרה בלא הזכרת השם.

הגה: ויש אומרים ודאפלו לא נתחייב בהן מברך אותן, דאין הברכה דוקא על עצמו, אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם. וכן המנהג ואין לשנות (טור ותוס' הרא"ש פ"ק ה"א ור"ן פ"ק דפסחים וכל בו).

סימן מ"ז סי"ג

1. המשכים קודם אור היום, יברך כל ברכות השחר וברכות התורה בביתו.
2. ימתין לומר פרשת התמיד וקרבות עד שיאור היום.

אר"י ז"ל ענין מנהג מורי ז"ל בקומו בלילה אף אם היה קודם אור היום, היה מסדר כל הברכות של שחר עד פרשת העקידה ואח"כ היה קורא ועוסק בתורה. [ד"לה]:

שו"ע המשכים קודם אור היום ללמד, מברך ברכת התורה, ואינו צריך לחזור ולברך פשילת לבית הכנסת. המשכים קודם אור היום, מברך כל סדר הברכות חוץ מברכת הנותן לשכוי בינה ופרשת התמיד שימתין מלאמרם עד שיאור היום:

הארכי... זית"א דכ"א... ארכי... זית"א דכ"א... ארכי... זית"א דכ"א...

7 איך יברך כל הברכות? הלוא בס' מ"ו ס"ח כתב השו"ע הפוך. אלא הדבר פשוט: כמובא בב"י, היו נוהגים לברך את הברכות עוד שוכבים במיטה. והרי, כותב כאן לברך את כל ברכות השחר קודם אור היום, למי שמשכים, והיא דעת האר"י ז"ל: בקומו בלילה, בהכרח מן המיטה, אחרי נטילת ידים, סדר ניקיון והלבשה כמובא בשער התפלה: והנה בתחלה נוטל האדם ידיו בשחרית (...) ואח"כ יפנה ויעשה צרכיו (...) ואמנם ע"י שתי הברכות שמברכין על נטילת ידים כשנוטל ידיו וברכת אשר יצר כאשר נפנה. [דמ"ג] חילוק דעותם רק בברכת לשכוי בינה. וכך מנהג חלק מהספרדים לברכה עוד מלפני תקופת הב"י כמובא בקצת סידורי הספרדים הקדמונים. ודעת האר"י ז"ל שכן לאומרה.

סימן ו' ס"ד

יש נוהגים לענות 'אמן' על כל מי

שמברך ברכות השחר בבית הכנסת

שר"ע יש נוהגין שאחר שברך ברפת

השחר וענו אחריו אמן חוזר אחד

מהעונים אמן ומברך, ועונים

אחריו אמן, וכסדר הזה עושין כל

אותם שענו אמן תחלה, ואין

לערער עליהם ולומר שפבר יצאו

באמן שענו תחלה, מפני

שהמברך אינו מכון להוציא

אחרים, ואפלו אם היה המברך מכון להוציא

לצאת בברכתו:

אר"י ז"ל וראיתי את מורי ז"ל שהוא לא היה

מסדרם [ברכות השחר] בבית הכנסת אלא

בביתו בקומו ממיטתו כפי הסדר הגו' בגמרא

כנ"ל אבל כשהיה איזי אדם מברך ומסדר

הברכות בבית הכנסת היה עונה אחריהם אמן,

ואפילו אם היה באמצע הזמירות היה מפסיק

לענות אחריהם אמן אף אם היו המברכים רבים.

ועיין מה שכתבנו בעניין ברכת המעביר חבלי שינה:

להלן. [דל"ה]

אחרים, ואפלו אם היה המברך מכון להוציא אחרים, הם מכונים שלא לצאת בברכתו:

סימן מ"ו ס"ו

יש לברך ברכת 'הנותן ליעף כח'

שר"ע יש נוהגין לברך הנותן ליעף

כח, ואין⁸ דברייהם נראים: **הגה:** אף

מנהג פשוט בבני אשכנזים לאמרה.

אר"י ז"ל ברכת הנותן ליעף כח היה הוא ז"ל

נוהג לאומרה שלא כדבריבעל ספר שלחן ערוך

ז"ל. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-

דקפ"ה]

⁸ מלשון השו"ע, לא מוכרח שיש או אין לברך ברכת הנותן ליעף כח, אלא השאיר הרשות ביד כל

אחד, אף שדעתו נוטה שאין לברכה. וזה לשון הב"י [ס' מ"ו]:

[טור] עוד ברכה אחת יש בסידורי אשכנז הנותן ליעף כח ונתקנה על שאדם מפקיד נשמתו בערב

וכו'. אף על פ שיש סמך יפה לברך ברכה זו, מאחר שלא נזכרה בתלמוד איני יודע איך היה רשות

לשום אדם לתקנה. ומצאתי שכתב האגור שראה מקטרגים עליה מטעם זה, והרמב"ם וסמ"ק

והרוקח לא הזכירוה והכי נקטינן: עכ"ל הב"י.

מלשון הב"י בסייפא [והכי נקטינן], הרי שמנהגם לא לברכה. בכל זאת, בשו"ע לא הכריע כלשונו

בבית יוסף, ונראה שחש לדברי הטור שיש לאומרה. ע"פ סידורי אשכנז. ועיין דברי הב"ח המזכיר

שבתלמוד שלהם כן מוזכר ברכה זו. ודעת האר"י ז"ל שכן לאומרה.

סימן מ"ז ס"ו
הנוסח הנכון הוא והערב עם ו"ו

א"ר ז"ל והערב נא ה' אלהינו וכו'. נראה שהם שתי ברכות וכמו שכתב בעל הטורים, כי והערב נא היא ברכה שניה בפני עצמה ואינה סיום ברכה ראשונה [דק"פ נוסח התפלה]

ש"ע אומר והערב עם ו"ו: הגה: ויש אומרים בלא ו"ו וכן נהגו (רמב"ם פ"ק ז' מהלכות תפלה ורשב"א בשם המאור ואבודרהם) אבל יותר טוב לומר ב"ו. לשון הב"י: ולענין מעשה נראה

לומר "והערב" עם ו"ו, שהרי לדברי האומרים שהיא ברכה אחת, אם חיסר הו"ו הוי מפסיק באמצע הברכה; ולדברי האומרים שהיא ברכה בפני עצמה, אף על פי שאמרו עם ו"ו אין בכך כלום. עכ"ל הב"י. ב"י סימן תרי"ג

אין לברך ברכת⁹ שעשה לי כל צרכי בט"ב וביו"ה

א"ר ז"ל צריך לברך בכל יום כולן [ברכות השחר] אעפ"י שלא נתחייב בהם לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו, חוץ מברכת שעשה לי כל צרכי ביום תשעה באב ויום הכפורים שאז כל העולם יחפים. (ד"ה)

סימן ב' ס"ד
ינעל תחילה נעל ימין, בין אם הוא קושר, בין שלא

א"ר ז"ל ואם אין קשרים במנעלים ינעול תחלה של ימין ואח"כ של שמאל. [דל"ח]

ש"ע ינעל מנעל ימין תחלה. הגה: ובמנעלים שלנו שאין להם קשיירה ינעול של ימין תחלה (תוס' פ' במה אשה דס"א).

⁹ בענין ברכת 'שעשה לי כל צרכי', אין מקור בשו"ע לאומרה בט"ב וביו"ה. אדרבה, מדבריו, אם לא נועל נעליים, הרי אינו מברך כי אינו נהנה וכדעת הרמב"ם שהביא המחבר בבית יוסף. ובמקרה של ספק, מברך בלי שום ומלכות כמובא בשו"ע בס' מ"ז ס"ח, וז"ל: פל הברכות האלו, אם לא נתחייב באיזה מהן, כגון שלא שמע קול התרנגול, או שלא הלקה, או לא לבש, או לא חגר, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם:

סימן ב' ס"ה

חולץ נעליו משמאל, בין שקשר אותם בין שלא קשר אותם

שרע כְּשֶׁחֹלֵץ מְנַעְלָיו חוֹלֵץ שֶׁל שְׂמאל¹⁰ תְּחִלָּה.

סימן צ"ד ס"י"ד

ילך לבי"הכנ על מנת להיות א' מעשרה ראשונים ודוקא בתפילת שחרית

אר"י ז"ל הא דאמרינן דמצוה גדולה היא להיות האדם א' מעשרה הראשונים בבהכ"נ צריך שאחר שיבא לבה"כ אחד מעשרה ראשונים לא יצא משם עד שישלים שם תפילתו. [דל"ב]

שרע יְשָׁכִים אָדָם לְבֵית הַכְּנֶסֶת, כְּדִי שְׂיִמְנָה עִם הַיְּרֵאשׁוּנִים.

סימן צ"ז ס"ב

אסור לירוק בבית הכנסת

אר"י ז"ל גם ראיתיו [את האר"י ז"ל] גזר מלרוק בבית הכנסת כלל, ואם נודמן לו רוקהיה מבליעו בטליתו או בולעו בגרונו (ד"לד):

שרע אָסוּר לוֹ לְרוֹק; וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ שְׁלֹא לְרוֹק, מְבַלְּיעוּ בְּכֶסֶתוֹ¹¹ בְּעֵינָיו שְׁלֹא יְהֵא נְרָאָה; וְאִם הוּא אֶסְטָנִיס, וְאִינוּ יָכוֹל לְהַבְלִיעוּ בְּכֶסֶתוֹ, זֹרְקוּ לְאַחֲרָיו.

¹⁰ הרי, שלפי כל הדעות המובאות בפוסקים, תמיד חולצים בסדר שהניחו. אם מסיימים את ההנחה בשמאל, אז מתחילים לחלוץ בשמאל. כדוגמת הנחת תפילין שמתחילים ביד ומסיימים בראש בעמידה, כך חולצים קודם הראש בעמידה ואח"כ תפילין של יד. וזה הדבר מובא בבית יוסף סימן ג' וז"ל: **הדא מילתא נינהו, שזיה תחילת הדבר וזה סופו, שכל הנועל – סופו לחלוץ.** וכך גם רבינו יונה בספר היראה. ומ"מ, הצטרך מרן הב"י לסברא דחוקה כדי ליישב דברי בעל הטורים. והאמת, לא ממש מוכרח מדברי הב"י שם ע"פ התוספות. גם לא פלא שהרי"ף והרמב"ם לא הביאו דין זה שהם נקטו כרבי חננאל שאין קפידא בזה ואויל כרב אשי ע"פ מנהג רב כהנא. ולכן, אופן ניעול נעליים להאר"י ז"ל מסתיים בשמאל על מנת שיחלוץ בשמאל וכמובא בשער התפלה כי כל חליצה או פירוק בגדים מתחיל בשמאל.

¹¹ ומוהרש"ו הגה שטוב יותר לצאת מבית הכנסת. אמנם, בשעת תפלת י"ח לא יוכל לצאת וינהג כאר"י ז"ל. וכיום משתמשים בנייר לקנח.

סימן צ"ד סי"ח
קדושת בית המדרש גדולה משל בית הכנסת

אר"י ז"ל קדושת בית המדרש המורה מקדושת
בית הכנסת. [שער המצות ואתחנן דפ"ד]

ש"ע בית המדרש קבוע קדוש יותר
מבית הכנסת, ומצוה להתפלל בו
יותר מבית הכנסת, והוא שיתפלל
ב'י':

סימן י"ז ס"ב
נשים פטורות מציצת שהזמן גרמא

אר"י ז"ל נשים פטורות מן הציצית. [ד"ג]

ש"ע נשים ובעבדים פטורים מפני
שהיא מצות עשה שהזמן גרמא:

סימן י"א סט"ו
בין אם הטלית תחת או מעל בגדיו, צריך להוציא¹² הציציות לחוץ

אר"י ז"ל גם יוציא הציציות החוצה כדרך
השלכתם. [דכ"ד ע"ב].
והנה, כיוון שאלו האורות של הציציות עוברים
דרך היסוד דאימא כנ"ל, ויוצאין לחוץ בגילוי, לכן
נקרא הציציות בלשון כנף. (דכ"ג ע"ב).

ש"ע יש אומרים שצריך לזקק
שיתלה הציצית לארך הטלית
דבעינן שתהא נוטפות על הקרן
פרוש תלוי על הקרן, ואם הנה
ברחבו לא הנה נוטף שהרי כלפי
קרסע הנה תלוי:

¹² ברור ומבואר כי אין להכניס ולהסתיר הציציות, כי מה בא האר"י ז"ל ללמד אותנו בדיבור הזה, שמימלא הציציות במקיפין? אלא דווקא להוציא אותם החוצה. ודו"ק.
ואין מקום להסתפק בדברי האר"י ז"ל במילים האלו שמימלא יוצאין לחוץ, הרי הם בגילוי. אלא ללמדנו שהם צריכים להיות בגילוי ממש ולא מכוסים.

סימן ח סי"א
לבוש טלית קטן תחת בגדיו

שרע עקר מצות טלית קטן ללבשו על בגדיו פדי שתמיד יראהו¹³ ויזכר המצות.
לשון ב"י סימן ח':

א דכ"א

¹³ פשוט הוא כי עיקר טלית קטן וגדול היא הטלת ציציות, באופן כי עיקר המצוה היא הסתכלות בציצית, מלשון מציין מן החרכים. ולא הבגד עצמו הוא העיקר, בין שיהיה תחת או מעל מלבושו. ועיין לשון הטור סי' כ"ד שאינו מדובר בטלית אלא בציציות. (טוב ונכון להיות כל אדם זהיר וזריז במצות ציצית, שיהיה לו בגד קטן מצוייץ שילבש אותו כל היום. כי עיקר מצוה על זכירת המצות, ובכל שעה ובכל רגע צריך לבד. דוגמא לדבר, כאדם המזהיר לחבירו על ענין אחד, שקושר קשר באזרו כדי שיזכרונו. ועל כן יש בה חמשה קשרים כנגד חמשה חומשי תורה, וארבע כנפים, שבכל צד שיפנה ויכור. [...]) כתב בעל העיטור: ואותם שמקבצים הציציות בשעת קריאת שמע ונותנין על העינים, אפשר שנוהגין כן משום "וראיתם אותו", על שהיה עטיפתם תחת מלבושם. עכ"ל הב"י.

- א. עיקר המצוה וזכירתה הוא בהסתכלות בציציות/פתילות.
- ב. בין שהבגד (טלית קטן) יהיה תחת או מעל הלבושים, אין נפקא מינה בזה, העיקר שהציציות יהיו מגולות, כדי תמיד להסתכל בהן.
- ג. דין 'לועג לרש' לא מבחין בין ציציות טלית קטן לטלית גדול, אף שבגמרא עוסק בהנכנס לבית עלמין עם תפילין וטלית גדול, שציציותיו נגררות על הקברים. במקרה שציציות טלית קטן ארוכות ונגררות על הקברים גם טוענות איסור 'לועג לרש'.
- ד. דעת הב"י להלביש טלית גדול מעל בגדיו אינו מסורת אלא סברתו האישית ע"פ מה שמשתמע מלשון הטור בס' כ"ד.
- ה. מכיוון שעיקר המצוה הם הציציות, אין סיבה ללבוש הטלית קטן על בגדיו, שאין זה אלא יוהרא ואינו מועיל כלל. ולכן, בא לשון האר"י ז"ל החרוף.
- ו. בארץ ישראל, אין ענין ללעג הגויים, ולכן אין סמך להכניס את הציציות במכנס. באופן שיצוא קרח מפה [השו"ע, שבהכרח הציציות מבחזין] וקרח מפה [מלשון מוהר"ח ז', ברור שיש להוציאן לבחזין]
- ז. מה שקצת ת"ח נסחפו לומר שאין לבישת טלית קטן אלא דווקא לת"ח היא טעות, היפך לשון השו"ע המפורש וגם בב"י.
- ח. מנהג הספרדים הקדום הוא להוציא הציציות בחזין, כך הביא הר"י הלל בספרו גבורות האר"י. ואני הזעיר, מצאתי לשון ברור וקולט בספר מקור חיים לר"ח הכהן מדמשק תלמיד מוהר"ח ז' וז"ל: "משמע כי הטלית קטן צריך להיות תחת הבגדים שהרי שם נאמר כי כאשר פשט בגדיו באו הציציות וטפחו לו על פניו. אמנם מן הטעם האמור, כי ענין ראייה הוא מכיוון כנגד התכלת, והוא תיקון אל העין, עכשיו יוציא הציצית בשעות היום מתחת בגדיו ויסתכל בו ויזכור מעשה המצות". עכ"ל.

ומתוך מה שאמר רבינו [הטור], או שיש לו ציצית בחלוקו, ראה שדרך טלית קטן ללבושו תחת בגדיו. אבל ממה שאמר בסימן כ"ד כי עיקר מצוותה על זכירת המצוות, ובכל שעה ובכל רגע צריך שיזכור, נראה שעיקר מצות טלית קטן ללבושו מלמעלה¹⁴, כדי שתמיד יראהו ויזכור המצוות. וכך כתב נימוקי יוסף בשם הריטב"א.

סימן כ"ד ס"א

שר"ע אם אין אדם לובש טלית בַּת אַרְבַּע כְּנָפוֹת, אִינוּ חַיֵּב בְּצִיצִית, וְטוֹב וְנָכוֹן לְהִיּוֹת כָּל אָדָם זָהִיר לְלָבֵשׁ טְלִית קָטָן כָּל הַיּוֹם, כְּדִי שְׂיִזְכֹּר הַמְצוּת בְּכָל רֶגַע. וְעַל כֵּן יֵשׁ בּוֹ חֲמִשָּׁה קְשָׁרִים כְּגַדְד חֲמִשָּׁה חֲמָשִׁי תוֹרָה, וְאַרְבַּע כְּנָפִים שֶׁבְּכָל צֶד שְׂיִפְנֶה יִזְכֹּר וְנָכוֹן¹⁵ לְלָבֵשׁוֹ עַל הַמְּלַבּוּשִׁים. לְפָחוֹת יִזְהַר שְׂיִהְיֶה לְבוּשׁ צִיצִית בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה.

אר"י ז"ל גם הטלית הקטן היה לובשו למטה משאר מלבושיו על גם חלוקו שלא כדעת המתיהרים ללבושו על כל בגדיו וטעות גמור בידם הפך האמת [ד"ד]: ולכן הוא נלבש על החלוק מתחת המלבושים שלא כאותם הנוהגים ללבושו על המלבושים וטעות הוא בידם [ד"מג]

סימן ג' ס"י"ג **הגה:** וְאַפְלוּ טְלִית קָטָן שֶׁתַּחַת בְּגָדָיו אֵין צָרִיךְ לְפָשֵׁט.

¹⁴ כי פשוט הוא שעיקר קיום מצוות הציצית [ועשו' ונתנו' וזהיה לכם' וראיתם' וזכרתם] אינה אלא בציציות ולא בבגד עצמו, וכמו שהסברנו לעיל. באופן כי אין שום מצוה ללבוש הטלית קטן מעל בגדיו, היות כי עיקר המצוה הם הציציות. ובמקרה שלובש טלית קטן מעל בגדיו והציציות טחונות בבגדיו ואינם נראים לחוץ, במה ייזכר? ועוד, כי בוודאי בימות הגשמים, לא ילבש את טלית הקטן מעל מעילו. נמצא כי אין היכר כלל בטלית קטן ואיך יזכור את המצוה?

ואם טוענים שגם הציציות תחת המעיל ואינם נראים, אשוב לו כי הרי, אזהרת לועג לרש' היא מחמת שיגרר את הציצית על קברי מתים, ולא כי הם נראים להם. ולכן, הציציות צריכות להיות ארוכות עד שיעברו שפת המעיל. ואם לא כן, שעיקר המצוות הוא הציצית ולא הלבוש עצמו, המחבר בס' כ"ג היה פוסק כי אסור להיכנס לבית הקברות עם טלית קטן מעל בגדיו. והרי, הוא ז"ל דן שם רק בציצית שיש לכסות.

¹⁵ נראה שמרן השו"ע קצת חזר בו מסימן ח' ס"א, וכתב כאן ש'נכון'. משמע אינו חובת המצוה.

סימן כ"א ס"א
ציציות תשמישי מצוה

אר"י ז"ל אין קדושה חלה על הטלית כמו התפילין אבל הציציות הנמשכין ויוצאין מן הטלית הוזה יש לנו בהם יותר השגה ולכך נקרא תשמישי מצוה שאינן נזרקין כמש"ל (ד"ה)

שרע חוטי הציציות שנגפסקו יכול לזרקן לאשפה מפני שהוא מצוה שאין בגופה קדושה, אבל כל זמן שהם קבועים בטלית אסור להשתמש בהם, כגון לקשר בהם שום דבר, וכיוצא בזה משום באי מצוה. ויש אומרים דאף לאחר שנגפסקו אין לנהג בהם מנהג בציור לזרקן במקום מגנה אלא שאינן צריכין גניזה (כל בו הלכות שבת) ויש מדקדקין לגנזן והמחמיר ומדקדק במצות תבוא עליו ברכה (מהרי"ל הלכות ציצית)

סימן י"א ס"ט

1. מיקום הטלית הציציות בטלית הוא בג' אצבעות מסיום שפת הטלית.
2. משערין ביושר באורך.

אר"י ז"ל אין להטיל ציציות בטלית עד שירחיק ג' אצבעות בלבד מסיום שפת הטלית כלפי מעלה (ד"ז):

שרע יעשה נקב בארך הטלית לא למעלה מג' אצבעות מפני שאינו נקרא כנף, ולא למטה מכשעור שיש מקשר גודל עד סוף הצפרן, משום שנאמר על הכנף ואם הנה למטה מקשר גודל, הנה פחת הכנף:

סימן י"א ס"ט

אר"י ז"ל אלו הג' אצבעות נמדדות ברחבן ולא באורכן ומלא קשר גודל הוא לאורכו (...) ולכך משערין ג' האצבעות ברחבן זו ע"ג זו להורות מיתוקן שבדרך ירידה. [ד"ז]

הגה: ומוזדין זה בישר ולא באלקסון מן הקרן (בית יוסף).

סימן י"א ס"ב
ציציות צריכות שיזור וכיפול

שרע וצריכין שזירה ושיהיו צריך שיהיו החוטמים כפולים ושזורים ודבר שזורין לשמן. זה הוא חובה לעיכובא [די"ב]

סימן י"א ס"ד
יקשור בין כל אוויר ב' קשרים

אר"י ז"ל ענין ה' קשרים וד' אווירים שיש בכל כנף וכנף. [די"ד]

ובתחלה יקשור שני קשרים סמוך אל הכנף, ובאריגה הראשונה הסמוכה אל כנף הטלית יעשה ז' כריכות, ויקשור שני קשרים אחרים. ויעשה אריגה שנית מן ה' כריכות ויקשור שני קשרים. ויארזג בשלישית י"א כריכות ויקשור שני קשרים. ויארזג ברביעית י"ג כריכות, ויקשור שני קשרים. והרי הם ט"ל כריכות כמנין ט"ל אותיות דאחי"ה דההי"ן כנ"ל וכמספר ה' אח"ד. [די"ד]

שרע יקח ד' חוטים מצד זה וד' מצד זה ויקשר שני פעמים זה על גב זה ואחר כך יכרף חוט הארץ סביב השבעה קצת כריכות, וקושר שני פעמים זה על גב זה וחוזר וכורף. וכן יעשה עד שישלים לחמשה קשרים כפולים וארבעה אווירים ביניהם מלאים כריכות.

סימן כ"ד ס"ד
כשאומר וראיתם אותו יסתכל בציצית

אר"י ז"ל ודע כי האדם צריך להסתכל בציציות בכל שעה ורגע וכמ"ש וראיתם אותו, והוא תועלת גדול לנשמה שלא תזדמן חטא לידה אם יזהר בכך, וגם ישיג תועלת גדול. [דט"ו].

שרע יש נוהגין להסתכל בציצית כשפוגעים לוראיתם אותו ולתן אותם על העינים, ומנהג ז"ה הוא וחיובי מצוה: הגה: גם נוהגים קצת לנשק הציצית בשעה שרואה בם והכל הוא חיוב מצוה (בית יוסף).

סימן י"ח ס"א

לילה לאו זמן ציצית בטלית גדול

ש"ע לילה¹⁶ לאו זמן ציצית, הוא דאמעיט מוראיתם אותו. **אר"י ז"ל** דע כי לילה לאו זמן ציצית הוא כנו' בגמרא אמנם אין זה אלא בענין טלית גדולה שבו מתעטף אדם ראשו [דקפ"ה].

סימן י"ח ס"א

טלית קטן המיוחד ליום וללילה יברך עליו ביום, כדעת הרמב"ם והרא"ש ביחד.

ש"ע להרמב"ם כל מה שלובש בלילה פטור אפלו הוא מיוחד ליום, ומה שלובש ביום חייב, אפלו מיוחד ללילה. ולהרא"ש פסות המיוחד ללילה פטור, אפלו לובשו ביום. וכסות המיוחד ליום או ליום ולילה חייב, אפלו לובשו בלילה:

אר"י ז"ל ואח"כ ע"י שתי ברכותיהם¹⁷ נתקן אור מקיף שלהם [דמ"ג]

סימן ח ס"ה

יברך על טלית קטן 'להתעטף בציצית'

ש"ע מברך להתעטף בציצית. אם שנים או שלשה מתעטפים בטלית פאחת פרוש בפעם אחת כלם מברכים. ואם רצו, אחד מברך, והאחרים יענו אמן.

להתעטף בציצית

¹⁶ הרי מורן השו"ע כותב במפורש בס' ח' ס"ק י"א כי עיקר המצוה הוא לראות תמיד הטלית קטן. ולא כתב טלית גדול שהוא בשעת התפילה בלבד
¹⁷ טלית קטן וטלית גדול. נראה כי דעת האר"י ז"ל כדעת הרמב"ם, אף שטלית קטן זמנה גם בלילה [דקפ"ג] מ"מ יברך עליו אלא ביום, ולא כשקם ממיטתו קודם אור היום.

סימן ח ס"ו

ש"ע על טלית קטן יכול¹⁸ לברך להתעטף, אף על פי שאינו מתעטף אלא לובשו.

ארי ז"ל גם ראיתי שהיה מברך ברכת להתעטף בציצית בהיותו בבית הטבילה כנו. [די"ד]

סימן ח ס"א

יברך בשעת העיטוף בעמידה

ש"ע יתעטף בציצית ויברך מעמד.

ארי ז"ל היה נוהג לעטף בו את ראשו ממש ומברך להתעטף בציצית ואח"כ היה שומטו מעל ראשו ומכניס ראשו בתוכו ומורידו על שני כתיפיו למטה על גופו כדרך לבישתו. [די"ד]

סימן ח ס"ג

בטלית קטן, יעטוף גם הראש בעמידה, ילך ד' אמות וילבש אותו כדרכו אח"כ.

ש"ע טליתות קטנים ש'לנו שאנו נוהגים ללבש, אף על פי שאין בהם עטוף, יוצאים בהם ידי חובת ציצית, וטוב להניח אותם על ראשו רחבו לקומתו, ולהתעטף בו ונעמד בך מעטף לפחות כדי הלוח ד' אמות, ואחר כך משכנו מעל ראשו, וילבשנו.

ארי ז"ל מורי ז"ל, כשהיה לובש טלית קטן ביום כשהיה יוצא מבית הטבילה ומבית המרחץ וכיוצא בזה, היה נוהג לעטף בו את ראשו ממש ומברך להתעטף בציצית ואח"כ היה שומטו מעל ראשו ומכניס ראשו בתוכו ומורידו על שני כתיפיו למטה על גופו כדרך לבישתו. [די"ד]

א דכ"א ז"ת

18 ולא כתב השו"ע 'כול' כי הברכה רשות, אלא שהוא דרך לבוש ולא דרך עטיפה ממש, אף שנוסח הברכה היא 'להתעטף'.
ברור לפי האר"י ז"ל שיש קודם להתעטף בראשו, ואז לברך ואח"כ לשמטו מהראש אל הגוף כדרך מלבוש. וכך הוא פסק השו"ע ס' ח' ס' ק א'. אמנם, לאפוקי הטלית גדול, עיקר לבישתו של הטלית קטן הוא על הגוף, ולא עיטוף הראש. והרבה לא קיבלו פשט מרן השו"ע. אמנם, דברי האר"י ז"ל והשו"ע דרבי אלהים חיים הם ומסכימים זה לזה.

יתעטף בטלית גדול ואח"כ יניח תפילין

אר"י ז"ל צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף הפך סברת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול אחר שהניחו ציצית קטן ומכ"ש (ומי כיל שיכון) שאין לעשות כדברי האחרים האומרים שהתפילין קודמין לכל בחינות הציצית. [ד"ו-ז]

ובהאיר היום היה מתעטף בתחלה בציצית ואח"כ היה מניח תפילין, הפך מן המקדימים התפילין אל הטלית, וטעות גמורה היא בידם כמו שיתבאר סודם למטה ב"ה. ואח"כ היה מתחיל תפלתו ואומר מן פרשת העקידה ואילך. [ד"ה]:

אר"י ז"ל ובהאיר היום היה מתעטף בתחלה בציצית ואח"כ היה מניח תפילין, הפך מן המקדימים התפילין אל הטלית, וטעות גמורה היא בידם כמו שיתבאר סודם למטה ב"ה. [ד"ה]:

היה [האר"י ז"ל] הולך אח"כ מעוטף בטליתו ומוכתר בתפילין מביתו עד בית הכנסת והיה מוכרח לעשות כן ביום כי לילה לאו זמן תפילין הוא. (ד"ב):

סימן כ"ה ס"ב

בבית ילבש טלית קטן ויעטוף טלית גדול ובסוף יניח תפילין

שר"ע מי שהוא זְהִיר¹⁹ בְּטִלִית קָטָן וְלִבְשֵׁנוּ, וְיָנִיחַ תְּפִלִּין בְּבֵיתוֹ, וְיִלְבֹּשׁ לְבוּשׁ בְּצִיצִית וּמִכְתָּר בְּתְּפִלִּין²⁰ לְבַיִת הַכְּנֶסֶת, וְשָׁם יִתְעַטֵּף בְּטִלִית גְּדוֹל: **הגה:** וְהַעוֹלָם נִהְיָ לְהִתְעַטֵּף אַף בְּטִלִית גְּדוֹל קֹדֶם וּלְבַרְדּוֹ עָלָיו וְאַחַר כֵּן מִנִּיחַ הַתְּפִלִּין וְהוֹלֵךְ לְבַיִת הַכְּנֶסֶת.

שר"ע כ"א ס"ג

מותר להיכנס לבית הכיסא בטלית קטן

שר"ע מותר ליכנס בציצית **ארי"ז** ולכן צריך לזוהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה ובשוכבו על מטתו יניח הטלית קטן וישכב עמו במטה ואין שום זמן להסירו מעליו אלא בכניסתו לבית המרחץ. [ד"קצד]

¹⁹ קריא: טלית גדול. וכך הוא בב"י המעיד על ששמע מפי מקובלי ספרד ע"פ הזוהר, שיש ללבוש טלית קטן, להניח תפילין, ובבוא בבית הכנסת, לעטוף טלית גדול. ולכן בסימן זה, מרן השו"ע הביא דברי אותם מקובלים. אמנם, הוסיף בשו"ע לשון 'מי שהוא זְהִיר בטלית קטן'. והסיבה פשוטה, כי לא מובא בזוהר אם מדובר בטלית קטן או גדול. גם לשון שהב"י מביא בשם הר"ן בספר היראה, אינו מכריח עטיפת טלית גדול בבית הכנסת, אלא אם יש לו טלית נוספת, אז ילבש אותה שמה, אחרי שהגיע בטלית קטן ובתפילין מביתו לבית הכנסת, כפשט הזוהר, בלי הוספת שלב ג', להתעטף בטלית גדול בבית הכנסת.

²⁰ דעת מקובלי ספרד כפי ששמע בעצמו מרן השו"ע בב"י [שם]. מרן השו"ע הסכים לדברי הזוהר, ורק מדברי מקובלי ספרד הכנים ענין זה לעטוף טלית גדול בבית הכנסת. באופן, שאם ידע את דברי האר"י ז"ל שבירר באמיתות דברי הזוהר הקדוש, כי דבריו מורים שיש לעטוף בטלית גדול בבית קודם התפילין, היות שיש תמיד לשאת את הטלית קטן על גופן [חלוקן], הרי שהשו"ע היה מודה להאר"י ז"ל. כי הביא מרן הב"י דברי מקובלי ספרד, והלוא, לא הביא דברי מקובלים אחרים. משמע שאם ידע דעת האר"י ז"ל על הזוהר, היה מודה בה, כפשט הזוהר ורבינו נסים בספר היראה. בכל אופן, דעת השו"ע כדעת האר"י ז"ל, שיש ללבוש קודם טלית מצויצת ואח"כ תפילין. ודו"ק.

סימן ח ס"ד

יתעטף כעטיפת הישמעאלים

אר"י ז"ל ולכן כשמתעטף האדם בטלית צריך שיאחז בצד הימני של הטלית בשתי הציציות שבו וישליכם לצד שמאל סביב גרונו על הכתף השמאלי לאחור (...) ושתי הציציות האחרים השמאלים ישארו תלויים דרך פניו של אדם ולא באחור. [ד"א/ד]:

שרע מחזיר שתי ציציות לפניו ושתיים לאחוריו כדי שיהא מסובב במצות.

סימן טז ס"א

שיעור הטלית כפי קומת ראש וגוף האדם

אר"י ז"ל צריך להקפיד בשיעור רוחב הטלית שיקיף כל ראשו וגם כל גופו עד החזה פנים ואחור. [ד"ו].

שרע שיעור טלית שחבב בציצית שיתפסה בו בארץ וברחב כל ראשו ורבו של

קטן המתהלך לבדו בשוק, ואינו צריך אחר לשמרו: **הגה**: ואז חבב בציצית ודוקא שהגדול לובשו פעמים עראי ויוצא בו לשוק (בית יוסף בשם בן חבב ובשם מהרי"א):

סימן ל"ב ס"ד

אם הוא בקי, יקפיד בחסרות ויתרות בכתיבת סת"ם

אר"י ז"ל יש נמנעים מלקיים מצוה זו מפני שני דברים. א' שאינם יודעים לכתוב וחושבין שעיקר המצוה לכתובו בידו, והב' הוא לפי שאין בזמנינו יודעים ובקיאים בחסרות ויתרות ופתוחות וסתומות כנז' בגמ'. [שעהמ"צ דק"מו]

והנה ראיתי למורי ז"ל שצוה לסופר א' שיכתוב לו ס"ת א' כמנהג ס"ת שלנו ולא חשש אל מיעוט בקיאותינו בהם.

שרע צריך לדקדק בחסרות ויתרות, שאם חסר או יתר אות אחת פסולים ונמצאו המניחים אותם מברכים בקל יום ברכה לבטלה, וגם שרוי בכל יום בלא מצות תפלין, ונמצא עגש הסופר מרבה, לכן צריך להיות מאד ירא שמים וחרד לדבר השם, המתעסק בכתיבת תפלין ותקונן.

סימן ל"ב סי"ט

הכותב תפילין חייב לומר בפה לשם קדושת תפילין

א"ר ז"ל קודם שיתחיל לכתוב, יתפלל ויאמר: ירמיוא"א שתשרה שכינתך במעשה ידי ותצילחני בכתיבתי זאת שאני כותב תפילין אלו לשם קדושת מצוה תפילין שציוונו ה' אלהינו, ותצילני מטעות הכתיבה ומטעות הכוונה אמנו וכייה"ר צון. [די"ח]

ש"ע בתחלת הכתיבה יאמר בפיו: אני כותב לשם קדושת תפילין. ומלבד זה בכל פעם שכותב אצורה צריך לומר שכותב לשם קדושת השם:

סימן ל"ב סנ"ב

צורת קשר התפילין של ראש הוא דל"ת פשוטה

א"ר ז"ל קשר הראש בצורת דל"ת גדולה [ד"כו]: ש"ע נכניס הרצועה תוך המעברתא, ונעשה קשר כמין דל"ת בשל ראש, וכמין יו"ד בשל ג'ד, להשלים אותיות שדי עם הש"י: ש בשל ראש:

סימן כ"ז סי"א

יזהר שרצועות התפילין לא יגעו בקרקע ויגעו עד הטבור

א"ר ז"ל ובענין הרצועות, ראיתי מקפידים להניחם תלויות ולא להניחם באבנט כדי שלא יגעו בארץ אם הם ארוכות. ומורי ז"ל אמר לי כי אדרבה ראוי הוא להניחם באבנט ולהשים שם קצות הרצועות כדי שלא יגעו בקרקע: [דכ"ז] גם הזהירני [האר"י ז"ל למוהר"ח] עוד לזה (...) שלא יגעו הרצועות של התפילין בקרקע. [ספר החזיונות ח"ד דת"ח] [עיין בהקדמת מוהר"ח סור מרע ועשה טוב]

ש"ע ישלשל הרצועות שיהיו תלוים לפניו ויגעו עד הטבור, או למעלה ממנו מעט. **לשון ב"י** (שם): וזה שכתב רבינו: וישלשל הרצועות שיהיו תלויות לפניו.

לשון ב"י (שם): והתוספות כתבו בסוף פרק "הקומץ", שיש אומרים שתיגע ראש האחד עד טיבורו וראש השני עד הלב, ושמה שום מדרש יש, עד כאן. [...] והרמב"ם כתב בפרק ג שאורך השתי רצועות עד שיגיעו לטיבור או למעלה ממנו מעט:

סימן ל"ג ס"ג

צריך שעור הרצועות יהיה מעובד לשמו

אר"י ז"ל ענין הרצועות נודע כי צריך שיעבדם לשם קדושה. וטוב שתעבד שתי עורות א' לרצועת הראש וא' לרצועת היד דכ"ב

ש"ע עור הרצועות צריך שיהיה מעור בהמה חיה ועוף הטורים, וצריך שיהיה מעבד לשמו.

סימן ל"ג ס"ג

הרצועות יהיו שחורות פנים ואחור לדעת התלמוד והרמב"ם

ש"ע רצועות בין מעור בין מקלף פשרות. הלכה למשה מסיני שיהיו הרצועות שחורות מבחוץ, אבל מצד פנים יעשה מאיזה צבע שירצה, חוץ מאדם, שמה לאמרו שמדם חטטיו נצבעו והאדימו.

כסף משנה [תפילין סוף הלכה ג']:

ושהיו הרצועות שחורות. בפרק הקומץ (שם) אמר רב יצחק רצועות שחורות הל"מ ואמר בגמרא דהיינו מבחוץ אבל מבפנים מאי זה גוון שירצה ובלבד שלא יהיו אדומות:

ולעולם יזהר וכו'. שם אמר רב נחמן בר יצחק ונוייהן לבר ומוכח התם דקאי ארצועות שהן חלקות מצד אחד וצבועות שחורות והוא נוייהן:

לשון ב"י (שם): וכתב הרמב"ם שאם לא יעשה הבתים שחורים יעשה הרצועה מצבע הבתים:

אר"י ז"ל צריך להשחיר את הרצועות פנים ואחור שחורות כעורב דכ"ב

צריך לומר דאחורי הרצועה קאמר, דאילו פני הרצועה אי אפשר לעשותם אלא שחורות, דהא הלכה למשה מסיני נינהו. וכתב הרמב"ם (שם): ונוי הוא לתפילין שיהיו כולם שחורות, הקציצה והרצועה כולה. כלומר, שגם אחורי הרצועה יעשה שחור, ולא נהגו כן (ב):

סימן ל"ז ס"ב

קצת מצות תפילין כל היום למי שנוזהר

ש"ע מְצוּתָן לְהִיּוֹתָם עָלָיו כָּל הַיּוֹם אֲבָל מִפְּנֵי שְׁצָרִיכִים גּוּף נָקִי שְׁלֵא יִפְיחַ בָּהֶם, וְשֵׁלֵא יִסִּיחַ יְדַעְתּוּ מֵהֶם, וְאִין כָּל אָדָם יָכוֹל לִזְהַר בָּהֶם, נְהַגוּ שְׁלֵא לְהַנִּיחָם כָּל הַיּוֹם וּמִכָּל מְקוֹם צָרִיד כָּל אָדָם לִזְהַר בָּהֶם לְהִיּוֹתָם עָלָיו בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה.

סימן כ"ה ס"ד

עיקר מצות תפילין בעת תפילת שחרית

ש"ע צָרִיד שֶׁהָיָה תְּפִלִּין עָלָיו בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה: **א"ר"י ז"ל** עיקר מצות התפילין הוא בבוקר בעת התפלה לפי שאז יש מוחין גמורים. אבל בשאר היום, שאינן אלא מכה רשימו בלבד, אין כל כך מצוה וחובה כמו בזמן התפלה. [דכ"ג]

סימן כ"ז ס"א

מקום הנחת תפילין הוא בקיבורת

ש"ע מְקוֹם הַנְּחָתָן שֶׁל יָד בְּזְרוּעַ שְׁמַאל בְּבָשָׂר הַתּוֹפֵחַ שְׁבַעֲצָם שְׁבִין הַקּוּבְדִ"ו וּבֵית הַשָּׁחִי, וְנִטָּה הַתְּפִלָּה מֵעַט לְצַד הַגּוּף בְּעַנְיָן שְׁשָׁזִכְף זְרוּעוֹ לְמִטָּה יְהִי כְּנֶגֶד לְבוֹ, וְנִמְצָא מְקָיִם וְהָיָה הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל לְבָבָד:

סימן כ"ז ס"ח

יכרוך על אצבעו האמצעית ג' כריכות.

ש"ע אַרְבֵּי רְצוּעָה שֶׁל יָד כְּדִי שְׁתַּקִּיף אֶת הַזְרוּעַ, וְיִקְשֹׁר מִמֶּנָּה הַקָּשֶׁר וְתַמְתַּח עַל אֶצְבַּע אֲמִצְעִית, וְיִכְרֹךְ מִמֶּנָּה עַל אֶצְבָּעוֹ שְׁלֹשָׁה כְּרִיכוֹת, וְיִקְשֹׁר.

א"ר"י ז"ל וצריך לכרוך שם ג' כריכות והכריכה העליונה תהיה בפרק האמצעי של האצבע הזה ושתי כריכות תחתונות בפרק התחתון המחובר אל כף היד, שלא כדברי המתיהרים לכרוך כל ג' הכריכות בפרק התחתון ושיבוש הוא בידם. [ד"כז]

סימן ל"ד ס"ב

יניח זוג של ר"ת וזוג של רש"י ביחד

אר"י ז"ל כי תחלה יכניס בזרועו תפלה דיד כסברת רש"י, ואח"כ יכניס תפלה של יד כסברת ר"ת, ושניהם יניח במקום הנקרא קבורת של פרק העליון שבזרוע השמאלי, ואותו של רש"י יהיה יותר למעלה סמוך כלפי צד הכתף, וש"ל ר"ת יהיה יותר למטה ממנו סמוך אל פרק האמצעי.

שר"ע ירא שמים יצא ידי שניהם, ויעשה שתי זוגות תפלין, ויניח שניהם, ויכון בהנחתן באותם שהם אלבא דהלכתא אני יוצא ידי חובתי, והשאר הם פרוצות בעלמא, כי מקום יש בראש להניח שני תפלין, וכן בפרוץ ואם אינו יודע לכוון המקום ולהניח שניהם נחד, גנים פדברי האחד של זד ושל ראש ויניח האחרים על סמך ברכה ראשונה.

סימן כ"ח ס"א

וכן בתפלה של ראש, יניח תחלה תפילין דרש"י ואח"כ יניח תפילין דר"ת למעלה מתפילין דרש"י, וכן ג"כ הקשר של תפילין דרש"י יניח יותר למטה בעורף, והקשר דר"ת יהיה למעלה ממנו בעורף עצמו. [דכ"ח]

שלא יסיח דעתו מן התפילין

אר"י ז"ל יזהר מאד שלא להסיח דעתו מן התפילין בעודן עליו אלא בעת שמתפלל תפלת העמידה ובשעה שעוסק בתורה כי בשתי זמנים אין חשש [שעהמ"צ דקנ"ג]

שר"ע ח"ב אדם למשמש בתפלין בכל שעה שלא יסיח דעתו מהם, וימשמש בשל זד תחלה, וכשיאמר וקשרתם לאות על זדך ימשמש בשל זד, וכשיאמר והיו לטטפת בין עיניך ומשמש בשל ראש. עיין להלן בדיני קריאת שמע.

סימן א' ס"ה

סדר תפילת שחרית

אין לומר פרשת המן בין ביחיד בין בציבור

ש"ע טוב²² לומר פרשת העקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופרשת עולה ומנחה ושלמים וחסאת ואשם: **הגה:** ודוקא בליחיד מתר לומר י' הדברות בכל יום אבל אסור לאמרם בצבור (תשו' הרשב"א סימן קפ"ד).

לשון הב"י ס' א'

ש"ע טוב לומר פרשת העקדה ופרשת המן ועשרת הדברות, תנן בפרק ה' ממסכת תמיד, אמר להם הממונה: "ברכו ברכה אחת", והם ברכו, וקראו עשרת הדברים.

אר"י ז"ל הייתי נוהג לומר בכל בקר קודם התפלה פרשת המן ועשרת הדברות וכיוצא בזה בפרשיות אחרות, ומנעני מורי ז"ל שלא לאומרם ובפרט בעשרת הדברות. הזכיר לי טעמו של דבר כי הרי בימי הראשונים קבעום בתפלה ומפני המינין שלא יאמרו שאין עוד תורה ה"ו מן השמים אלא עשרת הדברות, לכן ביטלום, ומי זה יערב אל לבו לחזק את המינין ולנהוג מה שביטלו רז"ל בגמרא. (דל"ה)

ואף על גב דאמרינן בסוף פרק קמא דברכות שביטלום מפני תרעומת המינים, ופירש רש"י, שלא יאמרו לעמי הארץ: אין שאר התורה אמת, ותדעו, שאין קורין אלא מה שאמר הקב"ה ושמעו מפיו בסיני. איכא למימר דהיינו דווקא בציבור; אבל ביחיד, דליכא משום תרעומת המינים, טוב לאומרם, שעל ידי כן יזכור מעמד הר סיני בכל יום, ומתחזק אמונתו בזה.

ופרשת העקדה, כדי לזכור זכות האבות לפני הקב"ה, וגם להכניע יצרו לעבוד השם יתברך כמו שמסר יצחק נפשו. ופרשת המן, כדי שיאמין שכל מזונותיו באין לו בהשגחה.

אשר יתקן ע"פ דברי האר"י ז"ל

²² דברי השו"ע תמוהים. הרי בב"י כותב בעצמו שאזהרה זאת דווקא לציבור. ובשו"ע לא הביא שהיה יתר ביחיד, אלא לפי פשט השו"ע, בין ביחיד בין בציבור טוב לומר פרשיות האלו. ואילו, מוהר"ח מחדד ע"פ האר"י ז"ל שאף ביחיד אין לאומרם, בין בסדר התפילה בין קודם לה בין אחריה.

סימן נא ס"א

יאמר הודו לה' קראו בשמו קודם ברוך שאמר

ארי ז"ל ע"י הקדיש יש בו כח עתה כדי לחזור הוא עצמו ממש בחינת יצירה וכנגד זה אנו אומרים מזמור לה' קראו בשמו וכו'. (...) ואמנם מנהג אשכנז הוא לאומרו אחר ברוך שאמר (...) ולכן אין לאומרו רק בין העשיה אל היצירה שהוא אחר קדיש העשיה וקודם ברוך שאמר שהוא תיקון היצירה. ומורי ז"ל נהג בזה כמנהג הספרדים. [דנ"ט]

שרע אומרים ברוך שאמר קדם פסוקי דזמרה, וישפבח לאחריהם.

סימן נ"א ס"ז

יעמוד כשאומר ברוך שאמר

ארי ז"ל ובהגיעו לברוך שאמר, יקום מעומד עד סיום הברכה מלך מהולל בתשבחות. [דקפ"ב] [דק"פ-דקפ"ה] יקום ויאמר בעמידה מן ויברך דוד' עד שיאמר ד' תיבות א'תה הוא יהו"ה: האלהים בלבד וישב. [ד"סד] [דק"פ-דקפ"ה]

הגה: ונהגו לעמד כשאומרים ברוך שאמר, וישפבח.

סימן צ"ב ס"י

ארי ז"ל יתן צדקה ביד רחווה, בכל בקר, כי עיקר ניתנה הוא בשחרית כשאומרים ויברך דוד, בסוד אני בצדק אחזה פניך, קודם שיתפלל תפלת שמנה עשרה. [דס"ד] [דקצ"א] ולא יהיה קמצן כלל. [שעהמ"צ דק"נא] צריך לתת הצדקה בעת שאומר ואתה מושל בכל'ל, ביד הגבאי ב' פרוטות ביחד, ואח"כ נותן עוד ביד הגבאי פרוטה שלישית [דק"ף]

יתן צדקה בשחרית שרע טוב לתן צדקה קדם תפלה:

סימן סח ס"א

מותר לומר פיוטים בין ברוך שאמר לישתבח, וגם כן בברכות ק"ש

א"ר ז"ל אף באמצע ברכות יוצר וישתבח, יאמר פיוטי הקדמונים, לפי שהם היו תנאים והיו יודעים מה שהיו מתקנים, וכל דבריהם היו מיוסדים על פי דרך האמת. [דק"פ-דקפ"ה]

ש"ע יש מקומות שפּמפּסיקים בברכות קריאת שמע לומר פיוטים, ונכון²³ למנע מלאמרם, משום דהוי הפסק: **הגה:** ויש אומרים דאין אסור בדבר (הר"י

ס"פ אין עומדיו וקרב"א וקט"ו) וכן נוהגין בכל המקומות לאמרם, והמקל ואינו אומרם לא הפסיד, ומכל מקום לא יעסק בשום דבר, אפלו בדברי תורה אסור להפסיק ולעסק כל זמן שהצבור אומר פיוטים, כל שכן שאסור לדבר שום שיחה בטלה. ומכל מקום מי שלומד על ידי הרהור שרואה בספר ומהרהר, לית ביה אסורא, דהרהור לאו כדבור דמי, אלא שמתודך כד יבואו לדבר, ויבואו לידי הפסק, ועל כן אין לאדם לפרש עצמו מהצבור במקום שנהגו לאמרם, ויאמר אותם עמהם וע"ל סי' צ' סעיף י' (מהרי"ל ודברי עצמו):

סימן נז ס"א

בעת שהש"ץ אומר ברכו יאמר וישתבח ויתפאר וכו'

א"ר ז"ל ובהתחיל ש"ץ לאומרו [ברכו] תאמר בלחש אותו הסדר שנמצא במחזורים והוא וישתבח ויתפאר שמו של ממהב"ה וכו' (ד"ס):

ש"ע אומר שלים צבור: ברכו את ה' המברך, ועונין אחריו: ברוך ה' המברך לעולם ועד, וחוזר שלים צבור ואומר: ברוך ה' המברך לעולם ועד: נהגו שהשלם צבור מאריך בברכו והקהל אומרים יתברך וישתבח וכו' בעוד שהוא מאריך בברכו (טור).

ז"ל בשמו !!!

²³ מלשון השו"ע [יונון למנוע מלאמרם] אין איסור בדבר. ופלא כי מקובלים אחרונים החמירו על דברי האר"י ז"ל, שדווקא הקיל מלומר בתוך ברכות היוצר, פיוטי הקדמונים [ולא שלא הראשונים, כידוע]. באופן שאין זו הפסק לדעת האר"י ז"ל. וכמה טעו וכתבו היפך מדברי האר"י ז"ל בשמו !!!

סימן ס"א

נוסח הברכה הוא אהבת עולם ולא אהבה רבה

שרע ברכה שניה אהבת עולם: **אר"י ז"ל** אין ראוי לומר אהבה רבה אלא אהבת עולם. [דס"ז]

סימן נח ס"א

האר"י ז"ל לא היה תמיד נוהג להתפלל בוותיקין

אר"י ז"ל והטעם הוא לפי שגם לזה צריך תנאי אחר והוא שאותם שמתפללין תפלת הותיקין וקורין ק"ש עם הנ"ץ החמה צריך שיהיו חסידים גמורים שתועיל כונתם ומחשבתם לקיים אותם המוחים שלאחר הצות לילה שיחזרו מעצמן. והנה אין כל אדם ראוי לכך בזמנינו זה ולכן אפי' המתפללים תפלת הותיקין צריך שיקראו ק"ש ב"פ בתפלת השחר [דע"א]. היה קורא ק"ש פעמים אף כשהיה נוהג בוותיקין. [דע"א]

שרע זמן קריאת שמע של שחרית, משיראה את חברו הרגיל עמו קצת ברחוק ד' אמות, ויכירנו, ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות שהוא רביע היום. ומצוה מן המבחר לקרונה בנותיקים שהיו מכוונים לקרונה מעט קדם הגץ החמה כדי שייסיס קריאת שמע וברכותיה עם הגץ החמה, ויסמך לה התפלה מיד בהגץ החמה.

סימן נח ס"א

אר"י ז"ל אבל אנו, רוב העולם, אין אומרים הק"ש קודם הנץ החמה אלא עד אחר הנץ החמה ממש. לכן אנו צריכין לקרות ב"פ ק"ש כדי להחזיר המוחין ע"י מדרגה אחר מדרגה משא"כ כמנהג הותיקין לפי שהמוחין אשר באו אחר הצות לילה אין צורך לטרוח להחזירם וכמעט שהם חוזרים מעצמם וכאשר אומרים ק"ש אז באים מוחין אחרים חדשים מעולים מאותם שהיו מחצות לילה.

שרע ומי שיוכל לכוון לעשות, בן שָׁרוּ מְרָבָה מֵאֵד: **הגה:** שעור הגץ החמה הוא כמו שעור שעה אחת קדם שיעלה כל גוף השמש על הארץ (מ'מוני פרק א').

סימן ס"א ס"ה

יתן ידו על עיניו לכוון בשעת אמירת פסוק 'שמע ישראל'

אר"י ז"ל שמע ישראל וכו' ויסגור עיניו ביד ימינו עד שישלים בשכמו"ל. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

שרע נוהגין לתן ידיהם על פניהם בקריאת פסוק ראשון, קדי שלא יסתכל בדרך אחר שמונעו מלכוון.

סימן ס"א ס"יג

יאמר 'ברוך שם כבוד' בלחש

אר"י ז"ל בשכמל"ו איננו כתוב בתורה, ולכן אנו אומרים אותו בלחש, אבל ייחוד הת"ת הוא בפסוק שמע ישראל שנכתב בתורה אשר לכן נאמר בקול רם. [דע"ח]

שרע אחר פסוק ראשון, צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בנשאי,

סימן ס"ג ס"ב

יקרא קריאת שמע בישיבה

אר"י ז"ל ומן הראוי היה לקום מעומד בעת הק"ש (...) אבל להיותינו עתה עדין בעולם הבריאה אין אנו חייבים לאומרה מעומד כמו בתפלת שמונה עשרה לפי שאז אנחנו בעולם האצילות (...) לכן אין אנו צריכים לקרות ק"ש בעמידה, וזהו טעם סברת בית הלל כל אדם קורין כדרכן שלא כסברת בית שמאי בבקר כל אדם יעמדו ובערב יטו ויקראו. [דע"ט]

שרע מי שרוצה להחמיר לעמד קשה הוא יושב, ולקרותה מעמד יקרא עברין.

סימן ס"ב ס"ג

הקורא ק"ש בלחש ישמיע לאוזניו

אר"י ז"ל בק"ש תקנו שישמיע לאוזניו. [דקצ"א]

שרע צריך להשמיע לאזנו מה שמוציא בפיו, ואם לא השמיע לאזנו, יצא, ובלבד שיוציא בשפתיו.

סימן כ"ד ס"ב

יואחו הציציות בשעת ק"ש ויניחם על לבו כל ג' הפרשיות

א"ר ז"ל ותניא יד השמאלית בהיותה אוחות ד' הציציות בצד שמאל כנגד הלב שהוא בשמאל כי משם מקבלת המלכות תמיד, ותעשה כך עד שתאמר ודבריו חיים וקיימים ונאמנים וכו' אחר אמת ויציב כמו שיתבאר שם. [דס"ז]

וכך קודם שיאמר שמע ישראל צריך שבידו השמאלית יאחו הד' ציציות ויהיו מונחין על לבך (ד"ע"ז).

בויאמר דפרשת ציצית, תקח ראשי חוטי ד' הציציות ביד ימין ושרשם הנאחזים בכנפות הטלית יהיו ביד שמאל בהיותה נתונה עדין ממש ע"ג הלב לצד שמאל. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

סימן כ"ד ס"ד

יסתכל בציציות ב'וראיתם אותו'

א"ר ז"ל ובהגיעך אל פסוק 'וראיתם אותו' וזכרתם וכו' (...) תסתכל בהם בפסוק זה שתי פעמים זו אחר זו. [דצ"ז]

וכשתגיע אל 'וראיתם אותו' וכו' תעבירם ע"ג עיניך ותנשק אותם כמובא בשו"ת הגאונים ובסמ"ק נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה]

שרע יש נוהגין להסתכל בציצית כשמגיעים ל'וראיתם אותו ולתן אותם על העינים, ומנהג יפה הוא וחיבובי מצנה: **הגה:** גם נוהגים קצת לנשק הציצית בשעה שרוצה בם והכל הוא חיבוב מצנה (בית יוסף).

סימן ס"א סכ"ה

ימשמש בתפילין של יד ושל ראש כשאומר 'וקשרתם לאות' וגו'

א"ר ז"ל ובאומרך 'וקשרתם לאות' וכו' תחזור ותמשמש בתפלה של יד ושל ראש על דרך מ"ש לעיל. [דצ"ז]

שרע כשיאמר וקשרתם לאות על ידך, ימשמש בתפילין של יד. וכשיאמר והיו לטטפת בין עיניך, ימשמש בשל ראש,

וכשיאמר וראיתם אותו ימשמש בשני ציציות שלפניו. עיין לעיל.

סימן ס"א ס"ג

חוזר הש"ץ ה' אלהיכם אמת' והוא תשלום מנין רמ"ח תיבות.

ש"ע בקריאת שמע יש רמ"ח תיבות, וכדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם, מסיים שלים

צבור ה' אלהיכם אמת, וחוזר ואומר בקול רם ה' אלהיכם אמת: **הגה**: ובזה כל אדם יוצא, הואיל ושומעין מפיו של השלים צבור ג' תיבות אלו (בית יוסף בשם א"ח) ואם היחיד רוצה גם כן לאמרם עם השלים צבור, אין אסור בדבר (דברי עצמו)

סימן ס"ו ס"י

ביו ביחיד בין בציבור, יאמר 'אמת ויציב' ולא יתחיל ב'ויציב' בלבד בהשמטת תיבת 'אמת', בין בשחרית בין בערבית

ש"ע כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית, ואמת ואמונה ערבית, לא יצא ידי חובת המצוה כתיקנה: **הגה**: מי שהוא אנוס

ודחוק, ואין לו פנאי להתפלל, מיד אחר קריאת שמע יקרא קריאת שמע עד אמת, וימתין לומר שאר הברכה עד שיתפלל, שאז יאמר ויציב ויכוון כו', ויתפלל כדי שיסמך גאולה לתפלה (בית יוסף בשם רוקח סימן שכ"א):

סימן צ"ה ס"ג

יניח ידו השמאלית על לבו ויכפה עליה ידו הימנית

ש"ע מניח ידו על לבו כפותין, הימנית על השמאלית, ועומד כעבד לפני רבו, באימה, ביראה ובפחד, ולא יניח ידיו על חלציו, מפני שהוא דרך יהרא.

ארי ז"ל שאתה מתפלל תפלת י"ח בלחש, אתה צריך להבק שתי ידך ולאוסרם יחד ולקשרם ולהניח יד ימינך על יד שמאלך פני כף ימין ע"ג אחורי כף שמאלית. [דקפ"ן]

סימן ק"א ס"ב

יתפלל תפילת העמידה בלחש ובחיתוך אותיות בשפתיו, ולא ישמע אפילו לאזניו שרע ולא יתפלל בלבו לבד, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע²⁴ קולו.

אר"י ז"ל אבל התפילה [העמידה] צריכה להיות בלחש היפך סברת מהרי"ק בבית יוסף²⁵, שפסק שיותר טוב הוא להשמיע לאוזניו. וכך גם בקריאת ס"ת, שאחד קורא והשני שותקים²⁶. ולכן, בק"ש תקנו שישמיע לאוזניו. [דקל"ט ודקפ"ב].

סימן ק"א ס"ב

שרע ואם אינו יכול לכוון בלחש, מתר להגביה קולו; והני מלי גינו לבינו עצמו, אבל בצבור²⁷, אסור, דאתי למטרד צבורא. **הגה:** ואם משמיע קולו בביתו כשמתפלל, כדי שילמדו ממנו בני ביתו, מתר (טור).

זית"א דכ"א

²⁴ ולא כ"כ מובן כל הפולמוס סביב מחלוקת בין האר"י ז"ל לשו"ע שאינה קיימת כלל: דברי השו"ע ברורים: משמיע לאוזניו בלחש ולא משמיע קולו לכתחילה. וכן היא דעת האר"י ז"ל. כבר הסברנו גם כי השו"ע הוסיף תיבת 'בלחש' שהוא מן הזוהר.

²⁵ בב"י הישן שהיה בידי מוהר"ח"ו [בלי הוספות ספר 'בדק הבית'], נכון שמרן מסכים לדעת הטור להשמיע לאוזניו בתפילת העמידה דלחש, כמו בקריאת שמע. וכך כתב הגהות מיימוניות. ועל זה בא לחלוק מוהר"ח"ו על הב"י ע"פ האר"י ז"ל. בספר מרן 'בדק הבית' שהוא בתרא לב"י, הרי שמרן הב"י הוסיף כי יש לחשוש לדברי הזוהר המסכים לתוספתא, שיש להתפלל ח"י ברכות בלי להשמיע לאוזניו כלל. הרי שהשו"ע מסכים לדעת האר"י ז"ל ע"פ הזוהר הקדוש. ולכן, מובן עכשיו לשון מוהר"ח"ו, החולק על דברי הב"י, אך, לא חולק על דברי השו"ע, המסכימים לאר"י ז"ל.

²⁶ לקרוא: שותק

²⁷ ואיך יכלו לטעות כל כך בלשון השו"ע, שאף בצבור, מפורש כי אסור להגביה קולו ?

סימן צ"ה ס"ד

יכוון רגליו בשעת הקדשה

שרע טוב לכוון רגליו גם בפעם שאומר קדשה עם שליח צבור. **ארי"ל** גם תזהר בתכלית הזהירות לכיון הרגלים בעת הקדושה של נקדישך ונעריצך וכו' בסוד 'ורגליהם רגל ישרה', ששני הרגלים יהיו כדמות רגל אחד בלבד. [דקמ"א]

סימן קכ"ה ס"ב

העונה קדושה ידלג על רגליו

שרע טוב לכוון רגליו בפעם שאומר קדשה עם שליח צבור. **הגה**: ויש לשא העינים למרום בפעם שאומרים קדשה, וכן מנענעים גופן ונושאים אותן מן הארץ (טור ושבולי לקט) ואין לדבר באמצע הקדשה (מהרי"ל ובית יוסף בשם מהרי"א ודרד ארץ זוטא). ומי שאמר סדר קדשה, ובא לבית הפניקס ומצא צבור עונין קדשה, חוזר ועונה עמהם (תשובת הרשב"א סי' רמ"ט).

ארי"ל כשתענה קדוש קדוש קדוש וכו' יהיה בקול רם ובעינים סגורות ובדילוג כלפי מעלה כמו שנבאר [כנו' בתנחומא וכנו' בפוסקים בשם פירקי היכלות. דף קמ"ג]. והנה ענין הגז' שהוא לומר נקדישך ונעריצך בלבד בקול רם והשאר בלחש זה נזכר בתוספתא אחת של מסכת פיאה וע"ש.

סימן קכ"ג ס"ב

מי שסיים תפילתו לא יחזור לשבת במקומו

שרע במקום שפלו הגי' פסיעות יעמד, ולא יחזור למקומו עד שגיע שליח צבור לקדשה, ולפחות עד שיתחיל השליח צבור

ארי"ל קודם נקדישך, צריך האדם לחזור ולפסוע ג' פסיעות לפניו במקום שהיה עומד בהיותו מתפלל בלחש. [דק"פ-דקפ"ה]

להתפלל בקול רם. **הגה**: והשייץ יעמד כדי הלוך ד' אמות, קדם שיתחזר למקומו להתפלל בקול רם (תשו' הרשב"א סי' תל"ו); וכן יחיד המתפלל יעמד במקום שפלו פסיעותיו כשעור זה, קדם שיתחזר למקומו (בית יוסף בשם ר' ירוחם וירושלמי). יחיד שמתפלל בצבור וסיים תפילתו קדם לשליח צבור, אסור להחזיר פניו לצבור עד שישים שליח צבור תפילתו (בית יוסף בשם שבולי הקט).

סימן קכ"ג ס"ב

שיעור הפסיעות הוא רגל ברגל

שר"ע כְּשֶׁפּוֹסֵעַ, עוֹקֵר רֶגֶל שְׂמַאל תַּחֲלָה; וְשֶׁעוֹר פְּסִיעוֹת אֵלּוּ, לְכֹל הַפְּחוֹת, הוּא כְּדֵי שְׂיִתֵּן גּוֹדֵל בְּצַד עֶקֶב וּלְכַתְּחִילָה לֹא יִפְסִיעַ פְּסִיעוֹת גְּסוֹת יוֹתֵר מִזֶּה. (בית יוסף בשם א"ח ודברי עצמו, לפי הטעם שכתב בית יוסף לגי פסיעות בשם ר' האי).
אר"י ז"ל אח"כ תפסוע ג' פסיעות לאחריך ויהיו פסיעה אצל פסיעה ממש ולא תרחיב רגליך יותר מכדי שיעור פסיעה ממש (ד"קלד):

סימן ק"ט ס"ב

המתחיל את העמידה עם ש"ץ יאמר הקדושה מילה במילה איתו

שר"ע אִם מֵתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל עִם שְׁלִיחַ צְבוּר, כְּשֶׁיִּגְיַע עִם שְׁלִיחַ צְבוּר לְנִקְדֵי שֶׁךְ, יֵאמֵר עִמוּ מִלָּה בְּמִלָּה כָּל הַקְּדוּשָׁה, כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר.

אר"י ז"ל גם צריך שתאמר מלה במלה עם השליח ציבור כל סדר הקדושה מן נקדישך ונעריצך עד סיום כל הקדושה כולה. אמנם צריך ששתי תיבות אלו של נקדישך ונעריצך תאמר אותם בקול רם, ושאר התיבות עד עניית קדוש קדוש קדוש תאמר בלחש עם השליח צבור. [דף קמ"ג]

סימן קכ"ח סל"ד

קטן ואף בר מצוה אינו עולה לדוכן לברכת הכהנים, ויכול להצטרף לגדולים בני 20 או שהתמלא זקנו

אר"י ז"ל הנה נודע שאין הכהן עולה לדוכן לישא את כפיו יחידי אלא עד שיתמלא זקנו או עד שיהיה גדול מבן עשרים שנה ומעלה: (ד"קמו):

שר"ע קִטּוֹן שֶׁלֹא הִבִּיא שְׂתֵי שְׁעָרוֹת, אֵינּוּ נוֹשֵׂא כַּפָּיו בְּפָנָיו עֲצֻמוֹ כָּלֵל אֲבָל עִם כְּהֻנָּה שֶׁהֵם גְּדוֹלִים, נוֹשֵׂא לְלִמּוּד וּלְהִתְחַנֵּךְ. וְכִי שֶׁהִבִּיא שְׂתֵי שְׁעָרוֹת, נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, אֲפֹלוּ בְּפָנָיו עֲצֻמוֹ, וּמִיָּהוּ דוֹקָא בְּאַקְרָאֵי בְּעֵלְמָא וְלֹא בְּקַבִּיעוֹת, עַד שְׂיִתְמַלֵּא זְקֵנוּ, שְׂאֵז יִכּוֹל לִשְׂא כַּפָּיו אֲפֹלוּ יְחִידֵי בְּקַבֵּעַ. וְכֹל שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁנִים שְׁרָאוּי לְהִתְמַלְאוֹת זְקֵנוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹא נִתְמַלֵּא, קָרִינוּ בִּיה נִתְמַלֵּא זְקֵנוּ.

סימן קכ"ח סי"ג
כהנים שעולו לדוכן, יתחילו לבד בהתיבה הראשונה ('יברכך')
בלי לחזור אחרי המקריא

ש"ע מתחילין³² הכהנים לומר: יברכך. ואחר כך מקרא אותם שליח צבור
מלה במלה, והם עונים אחריו על כל מלה עד שייסימו פסוק ראשון, ואז
עונים הצבור: אמן; וכן אחר פסוק ב'; וכן אחר פסוק ג'.

אר"י ז"ל והוא כי צריך אל כל העם והקהל שכאשר הכהנים
יברכו ברכת כהנים שהיא ברוך אתה ה' אקב"ו וכו', קודם
שיאמרו מילת יברכך (...). [דקמ"ז]

סימן קכ"ח סי"ב

שיעור הגבהת הידיים בברכת כהנים

אר"י ז"ל מה שצריך הכהן
לישא את כפיו כנגד ראשיהם
ממש למעלה כנזכר במשנה
וצריך להזהר בזה להגביהם
ממש כנגד ראשו: (ד"קמה):

ש"ע מגביהים ידיהם כנגד כתפותיהם³³,
ומגביהים יד ימנית קצת למעלה
מהשמאלית, ופושטים ידיהם וחולקים
אצבעותיהם ומכונים לעשות ה' אוירים: בין
ב' אצבעות לב' אצבעות אור אחד; ובין אצבע
לגודל; ובין גודל לגודל. ופורשים כפיהם, כדי
שיהא תוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים.

בית יוסף:

מגביהין ידיהן כנגד כתפיהן משנה שם (לח.). במדינה כהנים נושאים את ידיהם כנגד
כתפיהן במקדש ע"ג ראשיהם ופירש"י טעמא מפני שבמקדש מברכין את העם בשם
המפורש שכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם: וכתוב הגהות מיימון פי"ד ויש להגביה
הימנית קצת למעלה מן השמאלית כדכתיב וישא אהרן את ידיו כתיב וכן ויהי ידיו
אמונה וכן ראוי על פי הקבלה עכ"ל: בדק הבית: וכ"כ בזוהר פ' נשא

א דכ"א ז"ת

³² לבד. והוא תלמוד מפורש סוטה [פרק ז'] דף לט, ב.

³³ עיין במשנה סוטה פרק ז', שהוא דין ברכת הכהנים במדינה, פירוש, מחוץ המקדש. ובמקדש,
ידיהם מעל הראש. ונראה שהאר"י ז"ל נקט כסתם תנא קמא, שהכהן גדול כנגד הציץ, פירוש כנגד
הראש, ולא למעלה כדברי רבי יהודה.

סימן קיט ס"א

ישאל כל צרכיו בברכת שומע תפילה

שרע ובברכת שומע תפילה וכן בסוף התפילה בין קדם יהיו לרצון בין אחריו יכול לשאל בין בלשון יחיד בין בלשון רבים, בין צרכיו ממש בין צרכי רבים.

אר"י ז"ל גם ראוי אל האדם לשאול על מזונותיו

ופרנסתו בברכת שומע תפילה להורות שהוא בוטח

בו ית' אשר בידו מזון לכל חי ע"ד תפלת רב ייסא

סבא בכל יום קודם אכילתו כנז' בפ' בשלח: [דק"ל]

גם צריך לשאול מזונותיו מן ה' ית' דרך קצרה

במקום הזה קודם שיאמר ומלפניך מלכנו וכו'

[דקפ"ד]

סימן קכג ס"א

כשפוסע פסיעות לאחוריו

שרע כורע ופוסע ג' פסיעות לאחוריו, בכריעה אחת, ואחר שפסע ג' פסיעות בעודו כורע, קדם שיזקף, כשיאמר עושה שלום במרומי, הופך פניו לצד שמאלו; וכשיאמר הוא יעשה שלום עלינו, הופך פניו לצד ימינו; ואחר כך ישתחוה לפניו, כעבד הנפטר מרבו. **הגה:** ונהגו לומר אחר כך יהי רצון שיבנה בית המקדש כו', כי התפלה במקום העבודה ולכן מבקשים על המקדש שנוכל לעשות עבודה ממש (דברי עצמו).

אר"י ז"ל אח"כ תפסוע ג' פסיעות לאחריך ויהיו

פסיעה אצל פסיעה ממש ולא תרחיב רגליך יותר

מכדי שיעור פסיעה ממש (ד"קלד):

סדר הוידוי ונפילת אפים

סימן קלא ס"א

אין להפסיק בין (חזרת) העמידה לנפילת אפיים

ש"ע אין לדבר בין תפלה לנפילת אפים.

אר"י ז"ל בין חזרת התפלה אל נפילת אפים אין

להפסיק כלל ועיקר זולתי בוידוי א' של אלהינו

ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל תתעלם

וכו' אשמנו בגדנו גזלנו וכו'. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

סימן קלא ס"א

בנפילת אפיים יטה בצד שמאל

ש"ע כשנופל על פניו נהגו להטות על צד שמאל.

אר"י ז"ל שיזהר כשנופל על פניו שלא ישים

פניו דבוקות תוך ידו השמאלית ממש אמנם

ישים פניו על זרועו השמאלי (ד"קעא):

סימן קל"א ס"ב

יאמר נפילת אפיים היא בישיבה

ש"ע נפילת אפים מישיב ולא מעמד.

אר"י ז"ל ואח"כ זוקף ראשו, ונשאר מיושב,

ואומר אבינו מלכנו אבינו אתה וכו' עד עזרנו

אלהי ישענו וכו' למען שמך. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

סדר קריאת ס"ת

סימן קמט ס"א
מצוה ללוות הספר תורה

ש"ע ואם יש לבית הפנסת שני פתחים, יכולים לצאת בפתח אחד קדם שיצא הספר תורה בפתח האחר, ובלבד שילכו אחר הספר תורה וילוהו למקום שמצניעין אותו שם. **הגה:** ובמקומות שמצניעין אותו בהיכל, שהוא הארון בבית הפנסת, מצוה לכל מי שעוברת לפניו ללוותה עד לפני הארון שמכניסין אותה שם (דברי עצמו ומהרי"ל). וכן הגולל ילך אחר הספר תורה עד לפני הארון, ועומד שם עד שיחזירו הספר תורה למקומה (הגה' מימוני פי"ב מה"ת) וכן נוהגין במגביה הספר תורה, כי הוא עקר הגולל וכמו שנתבאר; ויש שכתבו שמביאים התינוקות לנשק התורה, כדי לחבבה ולזרזם במצוות, וכן נוהגין. (אור זרוע).

ארי"ל ובתחילה נבאר מנהגו של מורי ז"ל שהיה נוהג לנשקו וללוותו ולידך אחרי הס"ת כשמוליכין אותו מן ההיכל אל התיבה לקרות בו (ד"קעא):

סימן קל"ד ס"ב
יסתכל בכתב הס"ת בהגבהתו

ש"ע מראה פני כתיבת ספר תורה לעם העומדים לימינו ולשמאלו, ומחזירו לפניו ולאחריו, שמצוה על כל אנשים ונשים לראות הכתב ולקרע ולומר: וזאת התורה וכו' תורת ה' תמימה וכו'.

ארי"ל ואח"כ היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין הס"ת ומראין אותו לעם הקהל כנודע ואז היה מסתכל ומביט באותיותיו של הס"ת ממש, והיה אומר כי ע"י הסתכלות האדם תוך הספר תורה מקרוב באופן שיוכל לקרוא האותיות היטב, ע"י זה נמשך אור גדול אל האדם המסתכל בו. [דקע"ב]

סימן קל"ט ס"ד

יסתכל בפרשה בס"ת קודם שיברך.

ארי ז"ל כשעולה לקרוא בספר תורה, צריך ליהדר שבעלותו יפתח מקום הקריאה ויסתכל בפסוק אשר עתיד לקרוא ולהתחיל בו ואח"כ תסתום הכתיבה ע"י המפה של הס"ת כמו שנוהגים כדי שלא יהיה פתוח לבטלה משום כבוד התורה, ואז תברך ברכת התורה שלפניה ואח"כ תפתח ותקרא (ד"קעגד):

שרע כל הקורים מברכים לפניך ולאחריה, ופותח הספר קדם שיברך ורואה הפסוק שצריך להתחיל בו ואחר כך יברך.

סימן קל"ט ס"ד

יסגור הס"ת קודם שיברך ברכה אחרונה

שרע ולאחר שקרא, גולל.

ארי ז"ל ואח"כ תחזור ותסתום הכתיבה ואז תברך ברכת התורה שלאחריה, ואעפ"י שיש פוסקים שכתבו שאין צורך לכל זה כנו' בס' בית יוסף ועיין שם באורך (ד"קעגד):

סימן קל"ט ס"א

יאהז בס"ת בב' ידיו בשעת הברכה

שרע הקורא בתורה צריך לאחז בספר תורה בשעת ברכה

ארי ז"ל גם צריך ליהדר בעלותו לקרוא בס"ת שיאהז בב' ידיו בס"ת עצמו ולא בתיק שלו אלא ביריעה עצמה של הס"ת יד אחת מצד זה ויד השנית מצד זה. אבל תאהז אותו ע"י המפה של הס"ת ולא בידך ממש כי הנוגע בידו ממש בס"ת בלתי היותו ע"י מפה או דבר אחר, עליו ארז"ל כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום וכו' ח"ו. (ד"קעד):

סימן קלט ס"א

מי שקורא יקרא בקול רם, גם בפרשת הקללות.

שרע במקום שנהגו שהעולה עצמו קורא בקול רם, אם לא סדר תחלה הפרשה פעמים שלש בינו לבין עצמו, לא יעלה; ובמקום שהסדר קורא הוא צריך לסדר תחלה (בית יוסף).

ארי ז"ל גם ראיתי למורי ז"ל כשהיינו מתפללין בבית מדרשו ביום שבת שעלה ביום שבועות וקרא עשרת הדברות בפיו בקול רם כדרך שנוהגין חכמי הקהלות כמנהג ספרד, וכן בפרשת בחוקותי ראיתי שעלה ביום שבת ההוא וקרא בפיו בקול רם סדר הקללות: (ד"רסז)

סימן קמ"א ס"ב

אם החזן הוא הקורא בתורה, העולה יקרא בלחש

שרע לא יקראו שנים אלא העולה קורא ושליח צבור שותק, או שליח צבור קורא והעולה לא יקרא בקול רם; ומכל מקום צריך הוא לקרות עם השליח צבור, כדי שלא תהא ברפתו לבטלה, אלא שצריך לקרות בנחת, שלא ישמיע לאזניו. ואפלו משמיע לאזניו ליכא למיחש, דלא עדיף מתפלה, כדלעיל סימן ק"א (נדעת עצמו).

ארי ז"ל בקריאת ס"ת, שאחד קורא והשני שותקים. [דקל"ט ודקפ"ב].

סימן כ"ח ס"ב

1. יחלוץ תפילין של ראש תחילה ובעמידה.

2. יצניע תפילין של ראש בכיסו אחרי הליצתו.

שרע תפילין של ראש חולץ תחלה משום דכתוב והיו לטטפת בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שתיים. צריך לחלץ תפילין של ראש מעמד ימים בתיק של ראש, ועליו של יד, כדי ששפא להניחם יפגע בשל יד תחלה.

ארי ז"ל ואח"כ יסיר תפלה של ראש מעומד ויצניענה בכיס ויסיר תפלה של יד מיושב כמו שהוא בעת הנחתם ויצניענה בכיס ואח"כ יסיר הטלית. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

סימן קנה ס"ב

יאכול פת שחרית אחרי התפילה ולא ילמוד מיד

שריע קודם שילך לבית המדרש יוכל לאכל פת שחרית אם הוא רגיל בו, וטוב שירגיל בו.

אר"י ז"ל וזהו מנהג מורי ז"ל אחר שהיה יוצא

מבהכ"נ ואוכל אכילתו היה מתעטף בציצית

ואח"כ לובש תפילין. ואח"כ קורא את הקריאה

הזאת. (שעה"מז ואתחנן דפ"ז)

סדר תפילת מנחה

ס' רל"ד

עיקר תפילת מנחה הוא העמידה

בית יוסף

סדר תפלת המנחה בציבור אומרים אשרי וקדיש וכו' כ"כ הרמב"ם בפ"ט מה"ת והתוספות בר"פ אין עומדין (לב:) וכבר כתבתי בסימן כ"א אם אומרים בסוף המזמור ואנחנו נברך יה וכו' וכתב הרד"א בשם הר"י שמצוה לומר קודם אשרי פרשת את קרבני לחמי וכן נהגו וגם נוהגין לומר גם כן מזמור מה ידידות משכנותיך:

אר"י ז"ל גם במנחה אומרים קדיש קודם העמידה

לפי שלא זכרנו כלל ענין הבריאה כנודע, כי אין

חיוב בתפלת המנחה רק לומר תפלת שמנה עשרה

לבד [דני"ו].

עיקר תפלת המנחה אינה אלא העמידה בלבד. וכל

אותם המזמורים שאומרים קודם תפלת המנחה

אינם אלא מנהג בעלמא. [דס"ח]

סימן רלב ס"א

יש לחזור עמידה דמנחה אפילו בשעה דחוקה

אם השעה דחוקה, יתפללו בלחש ואחר כך לאמר שלים צבור מגן, ומחיה, ויענה קדשה, ומסים: האל הקדוש, אם אין שהות ביום לגמר י"ח ברכות.

אר"י ז"ל גם היה נוהר מאוד שלא לאומרה

[תפילת מנחה] אלא סמוך לשקיעת החמה כנוכר

בגמרא על פסוק יראוך עם שמש [דקצ"א]

ואפילו אם היה קרוב לשקיעת החמה ולא עוד

אלא אפילו אם היה בערב שבת קרוב לשקיעת

החמה היה אומרה בלחש ואח"כ בקול רם. (שם):

סימן לו ס"ד

יחלוץ תפילין של ראש קודם שקיעת החמה

שר"ע הנה בא בדרך ותפילין בראשו ושאקה עליו חמה, או שהנה יושב בבית המדרש ותפילין בראשו, וקדש עליו היום וניח ידו עליהם עד שיגיע לבית, ואם יש בית קרוב לחומה שמשותפין שם, חולצין ומניחם שם.

אר"י ז"ל והיה נוהר בתכלית שלא להיות מעוטף

בטלית ולא בתפילין אחר שקיעת החמה ותכף

היה מסירם [תפילין של ראש ואח"כ הטלית גדול

(ד"קפה)] מעל ראשו בעת שקיעת החמה והיה

חושש מאד בדבר הזה. [דקצ"א]

סעודה

סימן קע"ה ס"ד

יברך ברכת הטוב והמיטיב כשהוא שותה עם חברו

שר"ע אין לברך הטוב והמיטיב אלא אם כן יש אחר עמו, דהכי משמע: הטוב לו, והמיטיב לחברו; והוא הדין אם אשתו ובניו עמו, אבל אם הוא יחיד, לא.

אר"י ז"ל כשבא להם יין בתוך המזון [...] וזהו הטוב לדידה שהם החסדים [...] והמיטיב לאחרני וכו'. [שעה"מצ דקו"א]

סימן קס"א ס"ד

שיעור נטילת ידיים עד חיבור היד לזרוע

שר"ע שיעור נטילת ידיים, כל היד עד קנה של זרוע ויש אומרים עד מקום חברו האצבעות לכף היד, וראוי לנהוג כדעת הראשון.

אר"י ז"ל נטילת ידיים שיעורה כל היד שהוא היד האצבעות והכף עצמה עד פרק הזרוע. [שער המצות דצ"ד]

סימן קסב ס"א

לדעת הרי"ף, מי שנוטל ידיו עד מקום חיבור הזרוע, יגביה ידיו

שר"ע הנוטל צריך להגביה ידיו למעלה, שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים. **הגה**: והוא הדין אם משפילן מתחלת הנטילה עד סופה דשפיר דמי, רק שיזהר שלא יגביה תחלה ראשי אצבעותיו ואחר כך ישפילם, דאז יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו הידים (בית יוסף בשם מהר"י בן חביב); והינו כשאינו נוטל כל היד עד מקום חיבור היד עם הזרוע.³⁴ **לשון הבי"י** (שם): ודע שהרי"ף הביא הא דהנוטל צריך שיגביה ידיו למעלה כדי שלא יצאו מים חוץ לפרק וכו' בסוף פרק אלו דברים. ופירשו תלמידי

אמנם, המשך דברי השו"ע מורים כי באופן שנוטל ידיו עד חיבור הזרוע, אינו צריך הגבהה. ע"ש.

ה"ר יונה, שיעור הנטילה עד הפרק שהוא בין חיבור היד והזרוע כדכתבין לעיל. ועכשיו בא להשמיענו שבשעת הנטילה, צריך שיזהר שלא יגביה ידיו למעלה עד שינגבם מפני שאם יגביהם יקבלו המים ששופך באחרונה לטהר המים שעל הידים טומאה מהזרוע ויחזרו ויטמאו הידים ולא עלתה לו נטילה עד כאן. עכ"ל [עיי'ן שם המשך דברי הב"י]

אר"י ז"ל ואח"כ היא נטילת הידים והגבהתן למעלה אחר הרחיצה כדי שלא יחזרו הקליפות להתאחו בהם כבראשונה (...) ולכן צריך להעלותם עד כנגד הראש ממש. [שער המצות דצ"ה]

סימן קסז ס"ד

יאחו הלחם בנ' ידיו

שר"ע יתן שתי ידיו על הפת בשעת ברכה, שיש ביהן י' אצבעות כנגד י' מצות התלויות בפת ולקח יש י' תבות בברכת המוציא וי' תבות בפסוק מצמיח קציר לבהמה וי' תבות בפסוק עיני כל אליך ישברו וי' תבות בפסוק ארץ חטה ושעורה וי' תבות בפסוק ויתן לקח.

אר"י ז"ל ואח"כ תיקח הלחם בן שתי ידיך מזה ומזה ותברך המוציא וכו' ובמלת המוציא תגביה שתי ידיך האוחזות בלחם למעלה מעט. [שער המצות דצ"ו]

סדר מים אחרונים

סימן ק"פ ס"ה

אין להשאיר סכין בשולחן בשעת ברכת המזון

ש"ע נוהגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון, ונהגו שלא לכסותו בשבת ויום טוב.

לשון הב"י (שם): וכ"כ הרד"א וכ"כ בשבלי הלקט וכתב עוד בשבלי הלקט מפי החבר רבי שמחה שמעתי טעם אחר פעם אחת היה אחד מברך בה"מ וכשהגיע לברכת בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית לקח הסכין ותקעו בבטנו. וע"כ נהגו לסלקו בשעת ברכה. ושני טעמים אלו כתובים בא"ח. ונוהגים בשבתות וי"ט שלא לכסות הסכין ולפי טעם רבי שמחה אין לחלק בין שבת לחול מ"מ מנהגן של ישראל תורה היא. עכ"ל.

אר"י ז"ל גם צוה [האר"י ז"ל] לי [מזהרה"ו] בענין הסרת הסכין מעל השולחן להזהר מאד להסיר אותו לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד. [שער הגלגול ד"קמט]

סימן קפ"א ס"ד

יטול מים אחרונים על אצבעותיו בלבד ולא על רוב ידו.

ש"ע אינו צריך לטל אלא עד פֶּרֶק שְׁנֵי שָׁל אֶצְבָּעוֹת.

אר"י ז"ל כי תחבר ד' האצבעות יד ימינך לבד והגודל לבד (...) וכסדר הזה תכוין בה' אצבעות יד שמאלך (...) וב' כוונות אלו תכוין בהיות אצבעות ידיך כפופות כלפי מטה כנודע כי במים אחרונים צריך להשפיל אצבעותיו כלפי מטה. (שער המצות עקב דק"ח)

יום השבת

ענין יום ששי

סימן רנ"ס"א

יש להשכים בבקר יום ששי לקנות צרכי שבת, ודווקא ביום ששי
ש"ע יִשְׁכְּמוּ בַבֶּקֶר בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לְהַכִּין צָרְכֵי שֶׁבֶת וְאַפְלוּ יֵשׁ לוֹ כֹּמֶה עֲבָדִים
לְשִׁמּוֹשׁוֹ וְשֶׁתִּדָּל לְהַכִּין בְּעֶצְמוֹ שׁוֹם דְּבַר לְצָרְכֵי שֶׁבֶת כְּדִי לְכַבְּדוֹ.
א"ר"י ז"ל צריך האדם ליזהר לקנות כל צרכי שבת
ביום הששי ולא ביום המישי (...) ובכל מה שיקנה
יזכיר ויאמר לכבוד שבת (ד"רכה):

סימן רמ"ט"ג

1. רק חלק אנשי מעשה היו מתעניין ערב שבת.
2. מצוה לטעום מאכלים ערב שבת.

ש"ע דַּרְךְ אֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂה לְהִתְעַנּוֹת בְּכָל עֶרֶב שֶׁבֶת.
א"ר"י ז"ל לא היה אנשי משמר מתעניין ביום ששי
מפני כבוד השבת פירוש, כדי לקבל תוספת נשמת
השבת [דרכ"א].
ראוי לאדם לטעום כל התבשילין שמבשל בע"ש
לכבוד השבת (...) וזה סוד טועמיה חיים זכו שתיקנו
בתפלת מוסף וכו' (ד"רכו):

סימן רפה ס"א

קריאת שמו"ת הוא בכל השבוע וישלימה בשבת. ולדעת האר"י ז"ל, יקראה כולה ערב שבת מהתחלתה.

ש"ע אף על פי שאדם שומע כל התורה כלה כל שבת בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע שנים מקרא ואחד תרגום, פרשת אותו השבוע, אפלו עטרות ודיבן.

אר"י ז"ל תחלה יקרא מקרא של תורה פר' השבוע ההיא, ואם הוא יום ראשון של השבוע יקרא ששה פסוקים הראשונים שבאותה פרשה. וביום שני יקרא ד' פסוקים שלאחריהם. ביום ג', ה' פסוקים שלאחריהם. וביום ד', ששה פסוקים שלאחריהם. וביום ה', חמשה פסוקים שלאחריהם.

וככלות כולם הם כ"ו פסוקים. [שער המצות ואתחנן דפ"ז] לפי שגם בו צריך לקרוא מקרא והוא כי אז בליל ששי תקרא בקומך ממתך אחר חצות לילה ואם לא תוכל לקום תקראם קודם שתישן ששה ועשרים פסוקים אחרים, שלאחריה כ"ו פסוקים שקראת בה' ימים הראשונים של השבוע כנו, ואח"כ תקרא מנה שתראה

כמנהגך. [שער המצות דפ"ז]

וביום ששי אז תקרא כל הפרשה כלה מתחלתה ועד סופה שנית מקרא וא' תרגום כנודע. (ד"רכה):

סימן רפה ס"ד

מצוה מן המובחר לקרות את שמו"ת קודם סעודה שחרית. ומ"מ, לא יבטל סעודת שחרית אם עוד לא סיים את שמו"ת, ולא יעבור חצות היום בלי לקדש.

שר"ע מצוה מן המבחר שישלם אותה קודם שיאכל בשבת, ואם לא השלים קודם אכילה ושלם אחר אכילה עד המנחה; ויש אומרים עד רביעי בשבת; ויש אומרים עד שמיני עצרת דהינו בשמחת תורה, שאז משלמים הצבור.

אר"י ז"ל והיה [האר"י ז"ל] דוחק עצמו לקרותה ביום

ששי והיה אומר כי זה סוד והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. זולתי אם אירע לו איזהי אונס גדול מאוד אז היה קורא הפרשה שמו"ת אחר סיום תפלת שחרית דיום שבת קודם סעודת שחרית כמו שצווה רבינו הקדוש לבניו ולא כאותם הקורין אותה באמצע תפלת שחרית דשבת (ד"רכה):

סימן רפה ס"ה

מותר לקרוא שמו"ת בשעת קריאת התורה אבל לא בשעת התפילה.

שר"ע יכול לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה.

אר"י ז"ל לא יקרא אותה באמצע תפלת שחרית דשבת

(ד"רכה)

סימן רסב ס"ב

חייב שיהיו לו לכבוד שבת בגדים נאים ולא רק בגדים נקיים, והעיקר לעשות היכר
שהוא לובש בגדי שבת

שרע ישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת ואם אי אפשר לו, לפחות ישלשל
בגדיו למטה דרך כבוד.

ארי ז"ל ודע כי מורי ז"ל הזהירני בענין זה שנאמר
ונעל"ד שגם לכל בני אדם הוא צריך לעשות כן. והוא
שאזהר ששום מין מלבוש וכיוצא בו מכל מזה שלבש
האדם בימי חול אין ראוי ללבושו ביום השבת ואפילו
החלוק של שבת אין ראוי ללבושו בימי החול כלל. [דרכ"ט]

סימן רסב ס"ג

מנהג התנאים לצאת ממש לקבל את השבת

שרע ילבוש בגדיו הנאים וישמח בביאת שבת כיוצא לקראת המלך וכיוצא
לקראת חתן וכלה, דרבי חנינא מעטף וקאי בפנינא דמעלי שבתא ואמר:
'בואו ונצא לקראת שבת מלפנתא. ר' ינאי אומר: בואי כלה, בואי כלה.'

ארי ז"ל ובמס' בבא קמא פ' הפרה ואם היה רץ
בערב שבת מפני שהוא רץ ברשות ושם אמרו
בגמרא דרבי ינאי וכו' הוה אמרי בואו ונצא לקראת
שבת מלכתא וכו' ואין ספק כי אם הוא קצת סברת
קלי עולם החושבים כי די בקבלת שבת תוך הצרו
של אדם לא היו אומרים בא ונצא, כנראה כי היו
תוך לעיר והיו מתחברין לצאת לשדה לקראת
השבת אורח הנכבד. וגם שא"כ למה יפטרו את
הרץ בערב שבת תוך רשות הרבים מן הנזקים כיוון
שאין ריצתו לתכלית יציאתו מחוץ לעיר ובפרט כי
עלה דההיא קאמר ההוא עובדא דרבי ינאי וכו'.
(ד"רלד/ה)

סימן רסב ס"ג

הגה: וילביש עצמו בבגדי שבת מיד אחר שרחץ עצמו, וזהו כבוד השבת. ועל
כן לא ירחץ לשבת אלא סמוך לערב, שילביש עצמו מיד. (הגהות מרדכי
החדשים).

ארי ז"ל אה"כ [רחיצת פניו ידיו ורגליו] צריך
ללבוש בגדי שבת (ד"רכט).

סדר ערבית דליל שבת

סימן רס"ט ס"ז

יאמר ויכלו אחר עמידת ליל שבת, ולא להתחיל מתיבות 'יום הששי' **שרע** חוזרים⁴⁰ לומר ויכלו, משום יום טוב שחל להיות בשבת שאין אומרים אותו בתפלה, וגם להוציא למי שאינו יודע; ואומרים אותו בקול רם ומעמד.

ארי ז"ל אומר אחר העמידה ויכלו (ד"רנו):

סדר קידוש לליל שבת

סימן קפ"ג ס"ד

יקבל הכוס בב' ידיו ויעבירו ליד ימינו

שרע מקבלו בשתי ידיו, וכשמתחיל לברך נוטלו בימינו, ולא יסיע בשמאל. **הגה:** והינו דוקא שלא תגע השמאל בכוס, אבל אם נותן השמאל תחת הימין, לסיעה, מתר (בית יוסף בשם שבולי הלקט).

ארי ז"ל בתחלה תקבל הכוס מיד זולתך משתי ידיו

אל שתי ידיך ותחזיקהו בתחלה בשתי ידיך גם שניהם (...)
ואז תחזיק הכוס בידך הימנית לבדה מבלי סיוע
ידך השמאלית (...)
אנו מניחין הכוס ביד הימין (ד"רנט):

סימן קפ"ג ס"ד

יגביהו טפח.

שרע ומגביהו מהקרקע טפח, אם הוא יושב על גבי קרקע; ואם הוא מסב בשלחן, מגביהו מעל השלחן

ארי ז"ל ולכן טוב הוא להשים הכוס כנגד מקום

החזה ותכוין שאתה מאיר בו בשתי ידיך האוחזות בו
וגם מן החזה שלך (ד"רנט):

ארי ז"ל אומר אחר העמידה ויכלו (ד"רנו):

⁴⁰ באותו נוסח המופיע בתפילת העמידה שבלייל שבת, ואינו מתחיל בתיבות 'יום הששי'

סימן רע"א ס"י

יעמוד בקידוש ליל שבת, והוא לדעת השו"ע והאר"י ז"ל ומסתייע קצת גם לדעת

הרמ"א

שר"ע ואומר ויכלו מעמד, ואחר כך אומר בורא פרי הגפן ואחר כך קדוש. **הגה:** ויכל לעמד בשעת הקדוש, ויותר טוב לישיב (כל בו); ונוהגים לישיב אף בשעה שאומר ויכלו, רק כשמתחילין **עומדין** קצת לכבוד השם כי מתחילין יום הששי ויכלו השמים ונרמז השם בר"ת.

אר"י ז"ל אח"כ תאמר הקידוש מעומד: [דרנ"ח]

סימן רע"א ס"י

יסתכל בנרות שבת קודם לקדש ויתן עיניו בכוס

הג"ה:

וקשמתחיל יתן עיניו בנרות (מהרי"ל ושל טוב), ובשעת הקדוש בפוס של ברכה, וכן נראה לי. עין לעיל סימן קפ"ג סעיף ד'.

אר"י ז"ל יש להסתכל בנרות שבת רק פעם אחת לפני

הקידוש [דרנ"ז]

גם הזהירני עוד לזה (...) ולהסתכל בכוס של ברכה ולכוין במים שאתה נותן בתוך היין שהוא בגמט' ט' יודיין שיש בד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן.

עד כאן הוא מה שאמר [האר"י ז"ל] לי [מהרח"ן] ביום הג"ל שלשה ימים קודם שחלה מורי ז"ל. [ספר חיונות דת"ט]

סימן רע"א ס"ב

יטול ידיו אחרי הקידוש ולא קודם לו

שר"ע אחר שקדש על פוס, נוטל ידיו ומברך על נטילת ידים ואם נוטל ידיו קודם קדוש גלי דעתיה דריפתא חביבא ליה, לא יקדש על היין אלא על הפת.

אר"י ז"ל אח"כ תשתה כוס היין. אח"כ תטול ידך. וצריך

שבעת שתנגב ידך ובשעה שתברך ברכת על נטילת ידים תגביה שתי ידך וקופות למעלה כנגד ראשך משתי צדדי ראשך. גם יהיה כל זה מעומד (גם בכל נטילת ידים בג' סעודות דשבת צריך לקיים שני הדברים הנז' שיהיה מעומד ושיגביה ידיו עד כנגד ראשו) (ד"רסא)

סימן רעד ס"א

יחוש לב' הדעות [שו"ע והאר"י ז"ל] ויבצע על הלחם הימני שהוא גם הכיכר התחתונה,

כשהוא נוטל הכיכרות באלכסון, הראש נטוי לצד ימין

ש"ע בוצע על שתי כפרות שאוחז שתיהן ביזדו⁴² ובוצע התחתונה. **הגה:** ודוקא בגלילי שבת (דברי עצמו), אבל ביום השבת או בגלילי יום טוב בוצע על העליונה (כל בו והגהות מימוני פ"ח מהלכות חמץ ומצה), והטעם הוא על דרך השקלה.

אר"י ז"ל וברצותך לומר ברכת המוציא או תקח ב' לחמים העליונים שבד' אמצעים ותחבר שניהם בב' ידיך. [דרס"ב]

וב' שולי הלחמים יהיו דבוקים זה בזה וב' פנים שלהם יהיו פן זה מצד ימין ופן זה מצד שמאל. ואז יתראה כאלו שני לחמים נעשו לחם א' ובו שתי פנים מב' צדדיו ויהיה כדמיון לחם הפנים שבמקדש. [דרס"ב]

סימן קפ ס"א

ישאיר המפה על השולחן עד אחר ברכת המזון ואף כל השבת

ש"ע אין להסיר המפה עד אחר ברכת המזון:

אר"י ז"ל מורי ז"ל היה נוהג להניח השולחן במקומו בליל שבת והמפה פרוסה על השולחן וכוס של הקידוש ושל ברכת המזון מונח עליו. והיה מניח כלשהו מיפות יין בכוס שהוא כדי להשאיר שם ברכת ליל שבת בסוד אסוך שמן הנז' באלישע כנז' בזהר. (ד"רסד): גם היה משייר בשולחן תחת המפה הפרוסה קצת פתיתין ופירורין של פת לסיבה הנז' אבל לא לחם שלם משום העורכים לגד שלחן ח"ו ולא איקרי הכי אלא בלחם שלם (ד"רסד):

זית"א דכ"א

42 כבר השו"ע כתב בדיני בציעה שיש לאחוז הפת בב' ידיו.

סימן שכ"ו ס"ח

מותר לטבול במקווה בשבת, והרי שטבילה אינה רחיצה

שר"ע אָדָם מִתְּרֵי 43 לְטָבֵל מִטְּמֵאתוּ בַשַּׁבָּת.

אר"י ז"ל הנה אם נטמא בקרי או בתשמיש המטה אין צורך להזכיר כי הטבילה או מוכרחת אבל אף אם לא הוצרך לטבול לסיבה הנז' צריך לטבול בבוקר יום שבת. [דרס"ה]

סדר מנחה של שבת וסעודה שלישית

סימן רצ"ב ס"ב

הסדר הוא 'צדקתך כההרי אל' 'צדקתך אלהים' 'צדקתך צדק'

שר"ע אומרים 44 צְדָקְתְךָ.

לשון הטור (שם):

ובספרד אומרים תחלה "צדקתך כהררי אל" ואחריו "וצדקתך אלהים" ואחריו "צדקתך צדק לעולם", וזה נכון יותר שבזה הסדר כתובות בספר תהלים. ע"כ לשון הטור.

אר"י ז"ל דע כי סדרן הם כמנהג בני ספרד צדקתך כהררי אל וכו' וצדקתך אלקים עד מרום וכו' צדקתך צדק וכו' שלא כמנהג בני איטליא שמהפכים אותם למפרע ממה שמעלה. [ער"ה]

43 יש להבין דברי השו"ע, כי אם פסק כרמב"ם, שנתבטל חיוב טבילה לבעל קרי, ומותר לו ללמוד ולהתפלל, הרי שאין מקור להתיר לטבול בשבת, כי אין צורך להיטהר לשיטת מרן השו"ע. ואינו דומה לטבילת בעל קרי ביום הכיפורים, שחל איסור סיכה ורחיצה לדעת האוסרים, עיין מה שכתבתי להלן בעניין זה. אלא על כורחנו שהשו"ע מבחין בין רחיצה לטבילה, לכן מתיר לטבול ביום שבת. ועיין להלן בשו"ת הקצר.

44 הבית יוסף בסימן זה לא כתב דבר, משמע שכן מסכים עם דברי הטור בסדר אמירת 'צדקתך' וכמו שהבאנו לשונו.

סימן רצ"ב ס"ב

א"א 'צדקתך' ביום שא"א נ"א במנחה

שרע ואם חל בו יום שא"א לא יהיו אומרים בו במנחה נפילת אפים, אין אומרים צדקתך.

ס' תקנ"ט ס"א

שרע חל תשעה באב במוצאי שבת, אין אומרים צדקתך במנחה בשבת.

אר"י ז"ל אין אומרים צדקתך בראש חודש שחל להיות בשבת, לפי שביום השבת היא מפילה אליו. [דע"ה]

סימן רצ"א ס"ד

אין לקדש בסעודה שלישית

שרע אינו צריך לקדש בסעודה שלישית, אבל צריך לבצע על שתי כפרות. **אר"י ז"ל** ולכן אין בחינת קידוש על היין בסעודה זו כמו בסעודת הלילה ובשחרית שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שפסק לקדש על היין בכל השלש סעודות. (...) אמנם עם כל זאת באמצע אכילת הסעודה זו צריך לשתות יין ולברך עליו ברכת בורא פרי הגפן אבל לא לקדש עליו קידוש היום בתחילת הסעודה כבשאר הסעודות. [ער"ה/רע"ו]

סימן רצו ס"א

שר"ע סדר הבדלה: זין, בשמים, נר, הבדלה וסימנך יבנ"ה. וצריך לזהר שלא
יהא הכוס פגום.

אר"י ז"ל ודע כי אין להטיל מים בכוס של הבדלה בשום
אופן וכמ"ש בס' בית יוסף בשם מהר"י גיקאטלייא ז"ל
(ד"ריט):

סימן רצ"ז ס"ד

ברכת הריח על הדם דווקא

שר"ע נהגו לברך על הדם כל היכא דאפשר. **הגה:** ויש אומרים דאין לברך על
הדם היבש דאינו מריח, רק על שאר בשמים (טור בשם הר"ר אפרים והר"א
מפ"ג), וכן נהגו במדינות אלו. ונ"ל דיש להניח גם הדם עם הבשמים, דאז
עושין ככ"ע.

אר"י ז"ל ואמנם מן אותם שתי אגודות הדם שיש לך
מוכנים מן שבת כנודע, תזהר כאשר תקנה אותם שיהיו
בתוכם ג' הדסים משולשים כשרים, ועתה כליל מוצאי
שבת, בעת ברכת עצי בשמים תקח ג' הדסים הנזכ' בידך
הם לבדם ותריח בהם ויהיו ג' הדסים אלו נקשרים קשר
א' ואגודה אחת (ד"ריט):

סימן רח"צ ס"ב

יברך על אבוקה, ולכל הפחות, על נר חדש ולא על נר ששבת ביום שבת

שר"ע מצוה מן המבחר לברך על אבוקה. ויש מי שאמר שאם אין לו אבוקה
צריך להדליק נר אחר לצורך הבדלה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית. **הגה:**
ונר שיש לו שתי פתילות מקרי אבוקה (אגדה).

אר"י ז"ל היה מדליק נר של שעה ומברך עליו בורא
מאורי האש ולא היה מבדיל על הנר אשר בבית רק
באבוקה מיוחדת. [דרי"ט]

סימן רח"צ ס"ג

יכפה צפרניו בכף ידו באופן שיסתכל בצפרניים

שרע נוהגים להסתכל בכפות הידיים ובצפרניים. **הגה:** ויש לראות בצפרני יד זמין ולאחז הכוס ביד שמאל, ויש לכפף האצבעות לתוך היד שאז רואה הצפרניים עם הכפות בבת אחת ולא יראה פני האצבעות שבפנים (זהר פ' בראשית ובפ' ויקהל).

אר"י ז"ל אלא צריך לזקוף ירך הימנית ואצבעותיה כלפי מעלה ופני האצבעות כנגד פניו ואח"כ תכופ ראשי אצבעותיה אל תוך כף היד ותשאיר אחורי אצבעותיה כנגד מעלה נגד הנר אמנם אצבעותיה יהיו כפופות למטה ע"ג הגודל כנו'. ויסתכל בצפרניו בלבד ולא בתוך פני האצבעות. וכנו' בזו' פ' ויקהל ובפ' בראשית בדכ"א ע"א. [דר"כ]

אין זמן מוגבל לערוך סעודה רביעית [מלווה מלכה]

סימן ש"ס"א

שרע לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת כדי ללוות את השבת, אפלו אינו צריך אלא לכזית.

אר"י ז"ל לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ההיא [מוצ"ש] כמו שנבאר למטה ב"ה, וראיה לזה ענין סעודה רביעית. (ד"ריט):

אנו עושין סעודה רביעית במוצ"ש וכוונתה היא לכון להמשיך אור קדושת סעודות שבת לכל סעודות ימי החול. [רכ"א]

סדר ראש חודש וברכת הלבנה

סימן תכ"ג ס"ד

יחלוץ את התפילין קודם מוסף דראש חודש

ש"ע נוהגים לחלץ תפילין פשוטים להתפלל מוסף.

סימן כ"ה ס"ג

ש"ע וביום ראש חודש חולצים אותם קודם תפלת מוסף: **הגה**: והוא הדין בחל המועד ודוקא במקום שאומרים במוסף קדשת כתר. מיהו נוהגים לסלקם קודם מוסף בכל מקום (בית יוסף):

אר"י ז"ל גם זהו ענין שנהגו להסיר התפילין קודם תפלת מוסף בר"ה קודם שיתחיל עמידת מוסף אחר קדיש שאומרים אחר ס"ת להיכל (ד"רעה):

מועדים

סדר חג הפסח

סימן תע"ג ס"ה

יכין את החרוסת בפרות שנמשלו בהם ישראל.

הגה: ואם אין לו אחד מאלו הירקות, יסח לענה או שאר ירק מר, (אגור). וחרסת געשה עב, זכר לטיט, ואחר כך נותנין בו מעט חמץ או זין אדם זכר לדם, (טור). ועושין החרסת מפרות שנמשלו בהם ישראל (תוספות פ' ע"פ) כגון, תפוחים, תאנים, אגוזים, רמונים, שקדים; ונותנין עליו תבלין, כגון קנמון וזנגביל הדומים לתבן שהיו מגבלין בו הטיט (טור).

אר"י ז"ל כי הנה חקרתי את פיו אמו של מורי ז"ל (הארי"ל) מה מיני פירות היה מניח בחרוסת, ואמרה לי כי אלו הם הדברים שהיה רגיל תמיד מורי להניח בחרוסת ג' מיני תבלין והם שבולת נרד וזינגביל, וקנילה הנקרא קנמון. וז' מיני פירות והם ענבים, ותאנים, ורימונים, ותמרים, ואגוזים, ותפוחים, ופיראס. (ד"ש)

סימן תע"ג ס"ו

יחלק את המצה האמצעית בב' חלקים, א' לאפיקומן והב' לאכילת מצה

שרע ויסקח מצה האמצעית ויבצענה לשתיים, ויתן חציה לאחד מהמסבין לשמרה לאפיקומן, ונותנין אותה פחת המפה, וחציה השני ישם בין שתי השלמות הא לחמא עניא עד מה נשתנה. **הגה**: ויאמרו בלשון שמבינים הנשים והקטנים, או יפרש להם הענין וכן עשה ר"י מלונדרי כל ההגדה בלשון לע"ז, כדי שבינו הנשים והקטנים. (כל בו ומרי"ל). ואז יצנה להסירם מעל השלחן ולהניחם בסוף השלחן כאלו כבר אכלו, כדי שיראו התינוקות וישאלו.

אר"י ז"ל המצה השניה נחלקת ונפרסת לשתי פרוסות כנודע, חציה לאכילת מצה וחציה לאפיקומן. (...) [דרצ"ט]

סימן תעה ס"א

בוצע על השלמה העליונה ועל החצי פרוסה.

שרע יטל ידיו ויברך על נטילת ידים, ויסקח המצות בסדר שהניחם, הפרוסה בין שתי השלמות, ויאחזם בידו ועל אכילת מצה, ואחר כך יבצע מהשלמה העליונה ומהפרוסה, משתייהן ביחד, ויטבלם במלח. **הגה**: ואין המנהג לטבלה במלח בלילה ראשונה, דפת נקי אין צריך מלח. ויאכלם בהסבה ביחד מפל אחד, ואם אינו יכול לאכל כשני זיתים ביחד, יאכל המוציא תחלה ואחר כך של אכילת מצה.

אר"י ז"ל המצה השניה נחלקת ונפרסת לשתי פרוסות כנודע, חציה לאכילת מצה וחציה לאפיקומן (...) אנו מחברין אותה עם (...) מצה הראשונה השלמה ומברכין עליהם המוציא ואכילת מצה, המוציא כנגד השלימה ואכילת מצה כנגד הפרוסה. [דרצ"ט]

סימן תעה ס"א

טעם מרירות לשו"ע הוא ע"י ניעור המרור מהחרוסת ולהאר"י ז"ל הוא לעיסת המרור להרגיש את מרירותו

שו"ע ואחר כך יקח כזית מרור וישקענוו כלו בחרוסת, ולא ישקנוו בתוכו שלא יבטל טעם מרירותו, ומטעם זה צריך לניער החרוסת מעליו, ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא הסבה.

אר"י ז"ל וזהו הטעם שצריך שירגיש טעם חרוסת [שעל המרור] ואם בלעו לא יצא ידי חובתו עד שילעסנו בשינוי כי ע"י טחינת השינים מתמתקים ומתדקקים כחות הדין אשר בה כמבואר אצלנו בכוונת האכילה ע"י ל"ב שיניים וע"ש. [דרצ"ט/ד"ש]

וענין המרור הוא בגימ' מו"ת והוא בחחינת הדין הקשים שצריך לטוחנו וללועסו בשינים כדי למתק המרירות שבם כנודע בסוד השחקים הטוחנים מן הצדיקים לעתיד לבוא. וזהו סוד מ"ש רז"ל בלע מרור לא יצא כי צריך ללועסו ולטוחנו כדי למתק הדין שבו. [דת"ג מזולתו]

סימן תעט ס"א

לא ישתה כוס יין של רשות בין כוס שלישי לרביעי

שו"ע אחר כך מוזגין לו כוס שלישי, ומברך עליו ברפת המזון ובזרא פרי הגפן, ושותהו בהסבה; ולא יברך אחריו ולא ישתה, בינו לכוס רביעי.

אר"י ז"ל ולכן אלו השתי הכוסות [האחרונים] אין ראוי להפריד ביניהם לשתות כוס אחר של רשות (...) ולכן בין שלישי לרביעי לא ישתה כנו' במשנה. [דרצ"ט/ד"ש]

סימן תצ"ג ס"ג

אין להסתפר בר"ח אייר

שר"ע יש נוהגים להסתפר בראש חדש אייר, וטעות היא בידם.
אר"י ז"ל לא היה מורי ז"ל מגלה ראשו⁴⁹ אלא בערב הפסח ובערב חג השבועות ולא היה מגלה לא ביום ר"ח אייר ולא ביום ל"ג לעומר בשום אופן. (ד"שיב)

סימן תפט ס"א

מצוות העומר באנשים ולא בנשים

שר"ע בליל שני אחר תפלת ערבית מתחילין לספר העמר, ואם שכח לספר בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה. ומצוה על כל אחד לספר לעצמו.
אר"י ז"ל ובוה תבין טעם למה מצוות ספירת העומר תלויה באנשים ולא בנשים וכו' [דש"ו]

סימן ע"י ס"א

נשים פטורות ממצוות שהזמן גרמא

שר"ע נשים ונעבדים פטורים מקריאת שמע מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא.

סימן תקפ"ט ס"ג

שר"ע אשה פטורה משום דהוי מצות עשה שהזמן גרמא.

אר"י ז"ל ארז"ל כל מצוות עשה שהזמן גרמא אנשים

חייבים ונשים פטורות.

וכל מ"ע שאין הזמן גרמא כלם חייבים

וכל מל"ת בין זמן גרמא בין שלא הזמן גרמא כלם חייבים

חוץ מבל תשחית ובל תקיף וכו'. [שער המצות ד"ד]

⁴⁹ והרבה ספרי מקובלים אחרונים, העלימו תיבת 'ראש', ואף גירסו 'מסתפר' במקום 'מגלח', והוא פשוט שהוטעו, כי אכן, אין לגעת בזקן כלל, בכל ימות השנה לדברי האר"י ז"ל. ולכן, רק הראש יש כן לגלח או לא.

סדר בין המיצרים

סימן תקנ"א סי"ז

לא יברך ברכת שהחיינו בבין המצרים, גם לא בשבת ובר"ח אב

שרע טוב לזהר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש, אבל על פדיון הבן אומר, ולא נחמיץ המצנה וכן בפרי שלא ימצא אחר ט' באב, מתר לברך ולאכלו בין המצרים (בנימין זאב סי' קס"ג ותשובת מהרי"ל).

ארי"ז"ל גם צריך לזהר ולימנע מלאכול בימים ההם שום פרי חדש ושלא ללבוש שום לבוש חדש כדי שלא יצטרך לברך עליו ברכת שהחיינו (...) וענין זה נוהג אף בשבתות ובר"ח אב (ד"שיח):

סימן תק"ס ס"ב

יתן אפר מקלה במצחו במקום הנחת תפילין

שרע וכן התקינו שהעורף שלחן לעשות סעדה לאורחים, מחסר ממנו מעט ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם; וכשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב, משיגה מין ממיני התכשיט שנוהגת בהם, כדי שלא יהיה תכשיט שלם. וכשהחתן נושא אשה, לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת תפילין. **הגה:** ויש מקומות שנהגו לשבר כוס בשעת חפה, או לשום מפה שחורה או שאר דברי אבילות בראש החתן (כל בו). וכל אלה הדברים כדי לזכר את ירושלים, שנאמר: אם אשפחך ירושלים וגו' אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי.

ארי"ז"ל כונת האפר ונתינתו במצח במקום הנחת התפילין. [שער רוח הקודש ד"פא]

סימן תקנ"ט ס"ג

יושבים על הארץ עד שעת תפילת מנחה

שרע ליל תשעה באב ויזמו, יושבים בבית הכנסת לארץ עד תפילת מנחה ועכשו נהגו לישב על ספסליהם מיד אחר שיצאו מבית הכנסת שחרית, ומאריכין עם הקינות עד מעט קדם חצות. ואין מדליקין גרות בליקה, כי אם גר אחד לומר לאורו קינות ואיכה.

אר"י ז"ל מזה שנהגו ביום ט"ב במנחה לומר פסוקים של נחמות, ולקום ולשבת על הספסלים למעלה (...) ונמצא כי לעת מנחת הערב שהציתו האש בהיכל אז אמרו ישראל מזמור וקבלו נחמה על צרתם. א"כ, המנהג הנז' טוב ונכון הוא. [דשי"ח]

ראש השנה

סימן תקפא ס"א

יאמר סליחות דווקא באשמורת עם כל הקהל כבני ספרד

שרע נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חדש אלול ואילך עד יום הכפורים.

אר"י ז"ל סדר הסליחות של בני ספרד באשמורות לילי חדש אלול העיד לי הר"י סאגיש ז"ל שהוא ראה למורי ז"ל אומרם מלה במלה עם הצבור. (ד"שיח שער התפלה):

סימן ת"ר ס"ב

מי שאין לו פרי חדש לליל השני, אין צורך לחפש אחריו, ויברך שהחיינו בקידוש

שרע בקדוש ליל שני מניח פרי חדש ואומר שהחיינו; ואם אין מצוי פרי חדש, עם כל זה יאמר שהחיינו.

אר"י ז"ל בליל השני של ראש השנה צריך לברך ברכת שהחיינו בקדוש הלילה ואין צורך לחפש אחר פרי חדש כלל (ד"שיח):

סימן תקצו ס"ב

הגה: והולכין אל הנקר לומר פסוק: ותשליך במצלותי גם כל חטאתם וגו' (מנקהים).

אר"י ז"ל ענין המנהג שנהגו האשכנזים לילך ביום ראשון דר"ה אחר תפלת המנחה מעט קודם שקיעת החמה אצל הים הגדול או אצל מעיין או באר מים חיים וקורים אותו תשליך. הנה הוא מנהג יפה ויותר טוב הוא אם יהיה חוץ לעיר ויעמוד על שפת הים או על שפת הבאר או אצל המעיין ויקרא שם ג' פסוקים של מי אל כמוך וכו' ישוב ירחמנו וכו' תתן אמת ליעקב וכו' שבסוף מיכה המורשתי שאלו הם בחינת י"ג תיקוני דיקנא עלאה דא"א. (ד"שיט):

סימן תקצו ס"ג

אין לישון בראש השנה אלא אחרי חצות היום

הגה: וגם נוהגים שלא לישון ביום ראש השנה (ירושלמי), ומנהג נכון הוא.

אר"י ז"ל נלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שאין לישון ביום ר"ה (...) האמנם נלענ"ד כי שמעתי ג"כ ממורי ז"ל שאין זה אלא עד חצי היום ומאז ואילך יכולין ליישן (...) ואני זוכר שראיתי למורי ז"ל שאחר חצי היום שכב על מטתו ויישן (ד"שיט):

אז"ל דכ"א

⁵¹ מפורש שהאר"י ז"ל לא דיבר רק על עצמו אלא על כל איש ואיש, והוא מלשון מוהרח"ו ז"ל ומאז ואילך יכולין ליישן ובוודאי שמוהרח"ו ז"ל לא היה לוקח כזאת אחראיות להטעות אנשים והיה מדייק בלשונו – ולכן, מותר על כל איש ואיש לישון בראש השנה אחרי חצות היום.

סימן תר"ב ס"א

בשבת שובה אין לומר באבינו מלכנו פסקאות המזכירות חטא ועוון

שר"ע בכל הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים מרבים בתפלות ותחנונים. **הגה:** ואומרים אבינו מלכנו ערב ופקר, מלבד בשבת (טור); ואפלו אם חל מילה, שאין אומרים תחנון, אפלו הכי אומרים אבינו מלכנו (מנהגים); ואומרים בכל יום שלשה פעמים ודוי קדם עלות השחר, מלבד בערב יום כפור שאין אומרים אותו אלא פעם אחת (רוקח); ואין נותנין חרם, וכן אין משיבין אדם בבית דין, עד אחר יום כפור (מהרי"ל).

אר"י ז"ל ענין אבינו מלכנו שאומרים בעשרת ימי התשובה אחר העמידה. מורי ז"ל לא רצה שיאמרו בשבת שבין ר"ה לר"ה ולא בשני י"ט של ר"ה אבינו מלכנו חטאנו לפניך או אבינו מלכנו מחול וסלח לכל עונותינו וכיוצא בזה בשאר אבינו מלכנו שנזכר בהם בחינת חטאים ועונות ויודים. (ד"שיט):

יום הכיפורים

סימן תרה ס"א

השו"ע לא אסר פדיון כפרות בערב יו"ה.

שר"ע מה שנוהגים לעשות כפרה בערב יום כפורים לשחט תרנגול על כל בן זכר ולומר עליו פסוקים, יש למנע המנהג. ויש מהגאונים שכתבו מנהג זה, וכן כתבו אותו רבים מן האחרונים, וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואין לשנות, כי הוא מנהג ותיקין.

אר"י ז"ל המנהג הנז' בספרי הגאונים היה מורי ז"ל נוהר בו מאד לקיימו (ד"שנב)

יקח תרנגול לבן, זכר לזכר נקבה לנקבה.

הגה: ונוהגין לשח תרנגול זכר לזכר, ולנקבה לוקחין תרנגולת (בית יוסף בשם תשב"ץ), ולוקחין למעברת ב' תרנגולים אולי תלד זכר; ובוחרין בתרנגולים לבנים, על דרך שנאמר: אם יהיו חטאיכם פשנים פשלג ילבינו (ישעיה א, יח) ונהגו לתן הפפרות לעניים, או לפדותן בממון שנותנים לעניים (מהרי"ל). ויש מקומות שנוהגין לילך על הקברות ולהרבות בצדקה, והכל מנהג פה. ויש להסמיך שחיטת הפפרות מיד לאחר שהחזירו עליו. וסמיך גדיו עליו, דמות הקרבן; וזרקין בני מעיהם על הגאות או בחצר, מקום שהעופות יכולין לקחת משם (טור).

אר"י ז"ל והיה לוקח תרנגול א' לבן לכל א' מבני הבית הזכרים, ותרנגולת א' לבנה לכל אחד מבני הבית הנקבות. ואפילו לאשה מעוברת ישחוט עליה מספק שנים א' תרנגול זכר וא' נקבה מספק אולי הוולד זכר או נקבה, ועוד תרנגולת אחרת בשביל האשה עצמה, נמצא שהם ג' תרנגולים ב' נקבות וא' זכר לכל אשה מעוברת. וזמן שחיטתו הוא בליל יום הכיפורים באשמורת קודם⁵² עלות השחר אחר הסליחות. (ד"שנב)

סימן תר"ז ס"ו

ילקה בערב יו"ה אבל בלי הקפדה כלל

שר"ע כל הקהל לוקים מלקות ארבעים אחר תפלת המנחה, שמתוך כך? תן אל לבו לשוב מעברות שבגדו. **הגה:** ונהגו שהנלקה אומר ודו"ים בשעה שנלקה, והמלקה אומר: והוא רחום זכר עון וגו', שלשה פעמים שהם ל"ט תבות כנגד ל"ט מכות (מנהגים)

אר"י ז"ל סדר המלקות הוא להכות הכאה א' בכתף הימני והכאה שנית כתף השמאלי כנגד שתי החסדים המכוסים שם הנק' חסד וגבורה והכאה שלישית על החזה בשליש עליון דת"ת המכוסה. [שער המצות דק"מה]

הגה: ונהגו להלקות ברצועה כל דהו, דאינו רק זכרון למלקות; וישח רצועה של עגל, על דרך שנאמר: גדע שור קונהו (כל בו); והנלקה לא יעמד, ולא ישב, רק מטה (מנהגים) פניו לצפון ואחוריו לדרום (מהרי"ל). יום הכיפורים

52 משמע שאין לומר סליחות ביום ערב ראש השנה שהוא ערב מועד משיאייר היום.

אינו מכפר אלא על השבים המאמינים בכפרתו, אבל המבעט בו ומחשב בלבו: מה מועיל לי יום כפור זה, אינו מכפר לו (רמב"ם פ"ג מהלכות שגגות).

ארי"ז"ל וראיתי למורי ז"ל שלא היה כ"כ מקפיד ונוהר ללקות מלקויות כמו בענין התענית. והטעם הוא כי אין בדור הזה דיינים סמוכין ומומחין ואין המלקות בזה"ז רק קבלת צער בלבד ולכן לא היה מקפיד בו ונוהר כ"כ, אבל בזמן שהיה לוקה היה מקבל ד' מלקויות כנגד מה שחטא בד' אותיות ההוי"ה ולא היה לוקה לא פחות, ולא יותר. (שער המצות כי תצא דקמ"ו)

סימן י"ח ס"א

1. ערב יו"ה קודם השקיעה, יתעטף בלית גדול עם ברכה.

2. אם מתעטף אחרי השקיעה, לא יברך.

הגה: ואחר תפלת ערבית אף על פי שעדין יום הוא אין לברך עליו (פסקי מהרא"י סי' קכ"א) ובגליל יום כפור יתעטף בעוד יום ויברך עליו (תש"ב"ץ).

ארי"ז"ל המנהג שנהגו להתעטף בציצית ליל יום הכפורים הוא מנהג נכון. (ד"שנב)

ליל יום הכפורים ולא הוצרך אל תפלותינו כמבואר אצלנו, לכן אין צורך שנברך עליו ברכת להתעטף בציצית.

(ד"תיז ממה ששמע מוהר"ח"ו מזולתו)

א"ש: אע"ג שכתב מורי הרב ז"ל [מוהר"ח"ו], אני ראיתיו שהיה הולך לכתחלה קודם שתשקע החמה וכן היה מברך על העטיפה כדרכו להתעטף בציצית, וכן אני נהגתי אני אחריו. ואפשר שדברי הרב זלה"ה [הארי"ז"ל] לנכנס לב"ה בליל יום הכיפורים אחר שקיעת החמה.

סימן תריט ס"א

יש לומר כל נדרי דווקא בלילה ולא מבעוד יום.

ש"ע ליל יום הכפורים נוהגים שאומר שליח צבור: בישובה של מעלה ובישיבה של מטה, על דעת המקום ועל דעת השקהל, אנו מתירין להתפלל עם העברנים. ונוהגים שאומר: כל נדרי וכו' ואחר כך אומר: שהחננו, בלא כ"ס.

ארי"ז"ל מנהג שנוהגין להוציא ספר תורה או ג' ספרי תורה בליל יום הכפורים ואומרים עליו התרת נדרים שהוא

כל נדרי וכו' (ד"שנב)

בענין התרת כל נדרי בליל יום הכפורים [ד"שנט מזולתו]

סימן תרי"ט ס"ב

יאמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' בכל רם כל יום הכיפורים

שרע בליל יום הכיפורים ומקרתו אומרים: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, בקול רם.

אר"י ז"ל אומרין בשכמל"ו ביום הכיפורים בקול רם. (ד"שנג)

ולכן אומרים בשכמל"ו בקול רם ביום הכיפורים. [שער כתבי מורי ד"קנד]

סימן תרכ"ג ס"ו

אומרים בנעילה ה' הוא האלהי"ם ז' פעמים

שרע בסוף הסליחות אומרים ז' פעמים: ה' הוא האלהים ופעם אחד: שמע ישראל, וגי פעמים: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (מנהגים) ועין לעיל סימן ס"א ותוקעים תשר"ת. **הגה**: ויש אומרים שאין לתקע, רק תקיעה אחת (מרדכי והג"מ סוף הלכות יום כיפור ואגור), וכן נוהגין במדינות אלו; ותוקעין לאחר שאמר קדיש לאחר נעילה, וקצת מקומות נהגו לתקע קודם קדיש.

סימן ס"א ס"ב

שרע ה' הוא האלהים שאומרים אותו ביום כיפור בתפלת נעילה ז' פעמים, מנהג פשוט הוא: **הגה**: יש אומרים שיש לזהר שלא לענות על שום ברכה ב' פעמים אמן (בית יוסף בשם אהל מועד).

אר"י ז"ל מה שנהגו לומר אחר תפלת הנעילה שבעה פעמים ה' הוא האלהי"ם והשליח ציבור אומר פעם א' והקהל עונים אחריו וכן עד ז' פעמים (ד"שס): ונעל"ד שכפי זה היה ראוי לאומרו אחר תפלת לחש דנעילה ולא אחר החזרה. ואיפשר כי הטעם הוא שלא להפסיק בין הלחש והחזרה [...] לכן אומרים ה' הוא האלהי"ם אחר חזרת הנעילה (ד"שסא)

הג סוכות

סימן תר"ל ס"ג

סוכה שיש דופן מפולש, יתן פס או קנה בדופן הג'

שרע היו לה שני דפנות זו כנגד זו וביניהם מפלש, עושה דפן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחד משתי הדפנות, וכשרה; וגם בזה צריך לעשות צורת פתח, שיתן קנה מהפס על הדפן האחר; ויש אומרים שאין זה צריך צורת פתח. **הגה:** אבל אם איכא דפן ז' בלא לבוד, אינו צריך כאן צורת הפתח עד סוף הכתל, הואיל ואכא דפן ז' שהוא שעור הכשר סכה; וכל שכן שאין צריכים צורת הפתח כשהדפן שלמה; ומה שנהגו בצורת הפתח כשיש לה דפנות שלמות, אינו אלא לנוי בעלמא (ר"ן והמגיד פ"ד וכל בו ובית יוסף בשם מרדכי).

אר"י ז"ל והנה הנקבה עומדת בין שתי הדפנות העשויות כמבוי מפולש ולכן צריך שיביא פס טפה ומשהו ויעמידנו בדופן השלישית המזרחית בפחות משלשה אל הדופן הימנית ואל הדופן השמאלית, באופן שהפס הזה יהיה ממש מכוון בשוה באמצע שתי הדפנות הימנית ושמאלית, וע"י נכשרת סוכה זו שהרי אינה מבוי מפולש. (... ונמצא כי שיעור הפס הזה הוא טפה. [דש"ע])

סימן תרנב ס"א

עיקר מצוות נטילת הלולב בשעת ההלל

שרע מצות לולב ביום ולא בלילה; וכל היום כשר לנטילת לולב, שאם לא נטל שחרית, יטלנו אחר כך. ומכל מקום זריזים מקדימים למצות ונוטלים אותו בבקר; וזמנו הוא משתבץ החמה.

אר"י ז"ל והנה טוב הוא שאחר עלות השחר שהוא כבר יום קודם שתתפלל תטול הלולב בתוך הסוכה ותברך עליו, ואח"כ הד' נענועים של ההלל יהיו בבית הכנסת. (ד"שסה)

סימן תרנב ס"א

שר"ע ועקר מצותו בשעת ההלל, ואם צריך להשפיע לצאת לדרך, נוטל משעלה עמוד השחר. **הגה:** והמדקדק יאחז הלולב בידו כשנכנס מביתו לבית הכנסת, גם בשעת התפלה, וכן יחזירו לביתו, כדי לחבב המצות (טור). **אר"י ז"ל** ומה טוב היה אם היית מתפלל בסוכה כדי שתטול הלולב בברכתו בשעה הראויה אליו שהוא אחר תפלת שחרית קודם ההלל (ד"שסה):

סימן תרנ"א ס"א

צריך לחבר הלולב עם האתרוג ולנענעם ביחד

שר"ע צריך לחבר האתרוג ללולב בשעת נענועו ולנענע בשניהם יחד. **אר"י ז"ל** וזהו טעם איסור הפרשת האתרוג מן הלולב בעת נטילתו וצריך לחברם יחד כי הלולב הוא היסוד והאתרוג היא עטרתו הדבוקה עמו בלי פירוד. (ד"שעא) גם צריך שלא להפריד כלל את האתרוג מן הלולב אלא שתי ידיו סמוכות זו לזו ומתדבקין יחד הלולב והאתרוג. (ד"שסה)

סימן תרנ"א ס"ט

לא יטה ראש הלולב למטה בעת הנענועים מטה מעלה,

אלא יחזיק דרך גידולתו של הלולב [ראשו למעלה].

שר"ע הנענוע הוא שמוליד ידו מפנגדו והלאה וינענע שם ג' פעמים בהולכה וג' פעמים בהובאה, טורף הלולב ומכסכס העליון בכל נענוע (ר"ן פ' לולב ה"ז), ואחר כך מטה ידו לצד אחר ועושה כן; וכן לכל צד מארבע צדדיו ומעלה ומטה; **הגה:** ויש מדקדקין שלא להפך הלולב כשנענעוין למטה (מהרי"ל ובית יוסף בשם אביו, וכן שמע ממהר"ר ש"כנא שראה פן ממהר"ר יעקב פולק) **אר"י ז"ל** גם תזהר שלעולם תקח הלולב ותנענעהו כדרך גדילתו שהוא שורשו למטה וראשו כלפי מעלה אפילו בעת שתנענע כנגד מטה שלא כאותם הנוהגין אז לכופ ראש הלולב כלפי מטה והשורש בידיהם כלפי מעלה, אבל תניח הלולב כמו שהוא ראשו למעלה וסופו למטה אלא שתשפיל ידך יותר למטה ממקומם ושם תנענע הלולב ג"פ ראשו למעלה וסופו למטה. (ד"שסה)

סימן תרנ"א ס"ח

1. ינענע הלולב בעת שמברך.

2. הרוצה לנענע בעת ההקפות הרשות בידו.

ש"ע ינענע בשעה שמברך.

אר"י ז"ל בעת נטילת הלולב שלא ע"י זמן הקפה צריך לנענע הלולב הנענועים הנודעים להמשיך החסדים מן מקורם ושרשם [...] אבל בזמן ההקפה אין צורך לנענע הלולב כי הוא בסוד אור המקיף הנגלה ואין צורך נענוע. (ד"שסה)

ואח"כ מקיפין את המזבח או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (...) לכן אין מנענעין את הלולב בזמן ההקפות (ד"שעא):

סימן תרס ס"א

1. יניח ספר תורה על הבימה ויקיף בעת.

2. ההקפה יטול הלולב בידו ולא ינענע.

ש"ע נוהגים להעלות ספר תורה על (הבימה) ולהקיפה פעם אחד בכל יום ובשביעי מקיפים אותה שבעה פעמים, זכר למקדש שהיו מקיפים את המזבח וההקפות לצד זמין. **הגה**: ומוציאים שבעה ספרי תורה על הבימה ביום שביעי (מהרי"ל), ויש מקומות מוציאים כל ספרי תורה שבהיכל (מנהגים), והכי נוהגין במדינות אלו, **ובשבת אין מקיפים (טור)**, ואין מוציאים ספר תורה על הבימה.

אר"י ז"ל ואח"כ [אחרי ההלל] מקיפין את המזבח או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (ד"שעא):

סימן תרס ס"ב

הקפות למי שאין לו לולב

שר"ע נוהגים להקיף אף מי שאין לו לולב:

אר"י ז"ל והמקיפים ע"י הקפת המזבח או הס"ת בזמנינו זה של הגלות ע"י הקפת הלולב ומינו. (ד"שסח):
וזה ע"י נטילת הלולב וע"י הקפת המזבח כלולב. (דשע"ח)
והוא הולכת הלולב בידו⁵³ בעת ההקפה. (ד"שעט):

סימן תרס ס"א

1. יקיף פעם א' כל יום בימי חול המועד.

2. ביום השביעי (הושענא רבה) יקיף ז' פעמים

שר"ע נוהגים להעלות ספר תורה על (הבימה) ולהקיפה פעם אַחַד בְּכָל יוֹם וּבְשִׁבְעֵי מְקִיפִים אוֹתָהּ שְׁבַע פְּעָמִים, זָכָר לְמִקְדָּשׁ.

אר"י ז"ל ואח"כ מקיפין את המזבח או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומינו (...). לכן אין מנענעין את הלולב בזמן ההקפות (ד"שעא):

ואח"כ ביום הושענא רבה, ע"י המישה בדי הערבה שאנו מחבטין אותם על הקרקע אנו מעוררין את הגבורות האלו עצמן, אחר שאמרו קדיש תתקבל לאחר סדר ז' ההקפות (ד"שפאב):

א דכ"א ז"ת

⁵³ נראה מדברי לשונות מוהרח"ו, כי מי שאין לו לולב בידו, לא יקיף, כי הקפת המזבח ולולב בידו דבר אחד. גם מחמת סיבה זו, נראה שלא יקיפו בשבת, כי הלולב מוקצה, ומדברי השו"ע נראה כי יקיפו גם בשבת ואין ההקפה תלויה בנטילת לולב בידו, כמובא בשו"ע שמי שאין לולב יכול להקיף. עיין בשו"ת הקצר להלן, כי ברור שע"פ דעת האר"י ז"ל, אף מי שאין לו לולב יקיף את התיבה בשעת ההקפות, לפחות כדי להמשיך החסדים דמקיפין שהוא מושך ע"י עצמו. וחסדים דפנימו, ע"י הקפה עם הלולב ביד.

סימן תרסד ס"א

לא יאמר ויעבור וי"ג מידות כי הוא כמו יום טוב

שר"ע ביום שביעי, שהוא הושענא רבא, נוהגים להרבות במזמורים כמו ביום טוב. **הגה**: וא"א נשמת, ואומרים: מזמור לתודה, ואומרים: אין קמוד, שמע ישראל וכו', כמו ביום טוב; ואומרים קדיש של אחר תפלת מוסף בנגון יום טוב; ואין רגילין לעשות מלאכה של חל עד אחר יציאה מבית הכנסת; ויש לומר פזמון זכר ברית פשיש מילה בהושענא רבא, ואומרים אותו קדם אפא אפון חן כו'.

אר"י ז"ל וזהו טעם אותם שנוהגים לומר סליחות בליל הושענא רבא אחר הצות קרוב לאשמורת הבקר. האמנם אסור לומר ויעבור ושלש עשרי מידות או הסליחות אשר הם כיוצא בזה אלא יאמר רחמנא אדכר לן וכו' אלהינו שבשמים וכו' דעני לעני ענין וכו' ה' הוא האלהים וכו' ה' עשה למען שמך וכו' וכיוצא בזה בלבד יוכל לומר. (ד"שסה):

סימן תרסד ס"א

יש סימן בצל הלבנה בליל הושענא רבא

שר"ע כתבו הראשונים ז"ל שיש סימן בצל הלבנה בליל הושענא רבא מה שיקרה לו או לקרוביו באותה השנה ויש מי שכתב שאין לדקדק בזה, כדי שלא לתרע מזליה, גם כי רבים אינם מבינים הענין על בריו; ויותר טוב להיות תמים ולא לחקר עתידות פני"ל. ומרבים קצת בנרות כמו ביום הכפורים.

אר"י ז"ל ולכן אחר הצות לילה הוא שיוצאין לראות צל שלהם בלבנה כי כבר נגמר הדין. (ד"שסה):

סימן תרסד ס"א

מקיפים ז' פעמים ביום הושענא רבה

הגה: ונוהגים להתיר בו אגודו של לולב, ומקיפים ז' פעמים, ומרבים בתחנונים על המים.

ארי"ז מחבטין אותם על הקרקע אנו מעוררין את הגבורות האלו עצמן, אחר שאמרו קדיש תתקבל לאחר סדר ז' ההקפות (ד"שפא"ב)

סימן תרס"ד ס"ד

יטול ערבה כשרה כערבות הלולב הכשרות

שריע שעור ערבה זו אפלו עליה אחד בבד אחד.

הגה: מיהו מלער הוא להיות עליה אחד בבד אחד (טור בשם רב האי); על כן נהגו לעשות הושענות זפים, משום: זה אלי ואנוהו ושעור ארקה, כשעור ארקה ערבה שבלולב. **הגה:** וכל הפוסל בערבה שבלולב, פוסל בערבה זו (מדברי ר"ן פרק לולב וערבה); וחובט בה על הקרקע או על הפלי פעמים או שלש. **הגה:** ויש אומרים שצריך לנגע בה (טור בשם רש"י); ונהגו לעשות שתיהן, מנענעין בה ואחר כך חובטין אותה ערבה, ולא נהגו כן, אלא להקיף בו גם בערבה.

ארי"ז ואח"כ ביום הושענא רבה ע"י חמישה בדי הערבה שאנו מחבטין אותם על הקרקע אנו מעוררין את הגבורות האלו עצמן אחר שאמרו קדיש תתקבל לאחר סדר ז' ההקפות (...) קח ה' בדים של ערבה כשירות כמו אותם שבלולב (ד"שפא"ב)

סימן תרס"ד ס"ב

אין לחבוט בערבות שבלולב

שריע ונוטלים ערבה ביום זה, מלבד ערבה שבלולב, ואין מברכין עליה. **הגה:** ונהגו ששמש בית הכנסת מביא ערבה למזכר, כמו שהיה המנהג בזמן שביית המקדש קנים (ר"ן פ' לולב וערבה).

סימן תרס"ד ס"ו

שר"ע אין אדם יוצא ידי חובתו בערבנה שבלולב, אפלו הגביה אותה שני פעמים אחד לשם לולב ואחד לשם ערבנה; ויש אומרים שיוצא בה. **אר"י ז"ל** ולא תקחם קודם עם הלולב כמנהג קצת עמי הארץ כי אין ראוי לעורר הגבורות והדינין בזמן כניסת החסדים (ד"שפא"ב):

סימן תרסט ס"א

מוציאים ס"ת לבימה להקיף אותם

הגה: ועוד נוהגין במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושמרת כל ספרי תורה שבהיכל ואומרים זמירות ותשבחות, וכל מקום לפי מנהגו. ועוד נהגו להקיף עם ספרי התורה הבימה שבבית הכנסת, כמו שמקיפים עם הלולב, והכל משום שמחה.

אר"י ז"ל מה שנהגו להוציא הספרים מחוץ להיכל וגם להקיף עמהם התיבה בשחר ומנחה ובערבית במוצאי יום טוב מנהג אמיתי הוא (...) וז"ל [הזוהר] ונוהגין ישראל למעבד וכו' וראיתי למורי ז"ל נזהר מאד בדבר זה להקיף אחרי הס"ת או לפניו או לאחוריו ולרקד ולשורר לפניו בכל יכלתו בליל מוצאי י"ט אחר תפלת ערבית והיה מקפיד מאוד לעשות אז שבעה הקפות שלימות זולת ההקפות של יום שמחה תורה (ד"שסו):

גם בזמן הזה אנו אומרים פזמונים ובהם מזכירין זכות ז' אבות בז' ההקפות כמו שתיקנו מסדרי התפלות כל א' כפי מנהגו (ד"שעט):

חנוכה

סימן תרעו ס"א

נוסח ברכת הדלקת חנוכה הוא 'להדליק נר חנוכה'

שרע המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות: להדליק נר חנוכה, ושעשה נסים, ושהחנינו; ואם לא ברך זמן בליל ראשון, מברך בליל שני או כשאיזכר. **ארי"ל** והנה בברכה ראשונה שהיא להדליק נר חנוכה

נרמזו שלשתם. [דשפ"ג]

סימן תרע"ו ס"ה

סדר ההדלקה הוא מימין לשמאל, עד ביום האחרון נר שמיני תהיה הקרוב למשקוף

ארי"ל היה נוהג בנוסח הכתוב בבית יוסף על הטורים ובספר שלחן ערוך.

והוא כי בלילה הראשונה ידליק הנר שבצד ימינו שהוא היותר רחוק מן הפתח מכל שבעת הנרות. ובלילה ב' ידליק נר השני לו שהוא יותר סמוך אל הפתח יותר מן הראשון, ואח"כ יפנה לימין וידליק הנר הראשון. וכן ע"ד זה כל שאר הלילות עד שנמצא כי בלילה האחרון מדליק הנר שבצד שמאל שהוא הנר היותר קורב וסמוך אל הפתח ומתחיל בו ונפנה לצד ימינו הקורב קרוב קודם, ונמצא כי הנר הראשון מכולם שהוא בצד ימין והמדליק הוא גדלק אחרון בלילה האחרונה.

[דשפ"ג]

שרע נתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני, ובליל ב' כשיוסיף נר אחר סמוך לו נתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאלי, כדי להפנות לימין. וכן בליל ג' כשיוסיף עוד אחר סמוך לשני נרות הראשונות, נתחיל בנוסף ובו נתחיל הברכה, ואחר כך יפנה לצד ימין, וכן בכל לילה; נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים נתוסף הנס.

פורים

סימן תר"ץ ס"א

לפני לקרוא את המגילה, יפשוט אותה כולה כאיגרת

שר"ע מנהג כל ישראל שהקורא קורא ופושטה כאגרת, להראות הנס, וכשיגמר, חוזר וכורכה כלה, ומברך.

אריז"ל וזהו סוד קריאת המגילה התפשטותה בעת קריאתה לטעם פרסום הנס. [דשפ"ה]

סימן תרצ"ה ס"ב

בענין מצוות פורים ושתיית היין

שר"ע ח"ב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע⁵⁴ בין ארור המן לברוך מרדכי. **הגה:** ויש אומרים דאינו צריך להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלמודו (כל בו) וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. (מהרי"ל). ואחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכונ לבו לשמים.

אריז"ל קיום מצוה לעשות סעודת פורים משתה ושמחה וזהו ענין אכילה ושתייה כמבואר אצלנו. [דשפ"ו]

א דכ"א ז"ת

⁵⁴ ביארנו ב'שער האמת' כי דרוש שתיית היין בפורים שער הכוונות, אינו מהאר"י ז"ל שמסר למוהר"ח, אלא הוספה מאוחרת, וכפי שהכרענו בספר 'שער האמת', וגם כאן בספרנו בחלק 'ביאורים חדשים', ע"ש.

תפילות ומנהגים מ'שער כתבי מורי' ו'שער התפלה'

שמוהרח"ו הסתייג ולא הכניסם בגוף השערים

○ בקשת יום השבועות בסוף חזרת התפילה

זה מצאתי בספר המחזור של מורי ז"ל כמנהג האשכנזים בסוף חזרת העמידה דש"ץ דיום א' דשבועות שם כתוב מבחין כ"י מורי ז"ל ענין זה וז"ל, יום שבועות יקרא י"ג מדום ג' פעמים ואח"כ יאמר רבונו של עולם מלא כל משאלותי לטובה והפק רצוני ותן שאלתי לי ולבני ביתי לעשות רצוניך בלבב שלם, ומלטנו מיצר הרע ומפגע רע ותן חלקנו בתורתך וזכנו ללמוד תורה וחכמה ולעשות מעשים טובים וכו' (...). ויחזור התפלה ג' פעמים, ואח"כ יקרא ג' פעמים ואני תפילתי לך ה' עת רצון וכו' וכן יעשה במוסף וביום שני ביוצר. [דברי מוהרח"ו שער כתבי מורי ד"קנז]

○ בקשת יום צום בי' ימי תשובה ובחודש אלול בעת הוצאת ס"ת

זה מצאתי בספר מחזור של מורי ז"ל כמנהג האשכנזים כתוב בחוץ קודם תפלת אלול ועשרת ימי תשובה וז"ל יום צום ישאל אדם חיים וכפרה יעמוד בשעת הוצאת ס"ת ויקרא ג"פ י"ג מידות ואח"כ יאמר רבש"ע יאמר רבונו של עולם מלא כל משאלותי לטובה והפק רצוני ותן שאלתי לי ולבני ביתי חיים טובים וארוכים בכבוד ובמנוחה ביראתך ובתורתך בשלום ובהשקט ובבטחה ופדני מכל צרה וצוקה ועון וממות ומכל שעות רעות המתרגשות ויוצאות לעולם וכפר עונותינו ואשמתינו וכן יהי רצון. ויזכיר שאלתו ג' פעמים וכן במוסף ובמנחה כדי שישלים שאלתו ג"פ ותנתן שאלתו, ויקרא ג"פ פסוק ואני תפילתי וכו'. [דברי מוהרח"ו שער כתבי מורי ד"קנז]

גם זה מ"כ אחר הנ"ל [התפילה ביום צום קודם תפלת אלול ועשרה ימי תשובה] וז"ל יום צום וכו' כמש"ל עד ואני תפילתי כנ"ל וכתוב סמוך לו אלו השמות ואולי שצריך להזכירם או לכונן בהם תקף אחר נוסח התפלה והשאלה הנז' ואלו הם

בראשית י"ב שמות ענן (וכו עד) עזרא ה'בן

ואני חיים חקרתני מהיכן מוצאם וידעתי כי הם אות ראשונה ואחרונה מתיבה שניה דפסוק אחרון של הספר דוק ותשכח. [דברי מוהרח"ו שער כתבי מורי ד"קנז]

הרי, אף מוהרח"ו מודה כי אותם שמות כנגד כ"ד ספרים, יש להזכירם או לכונן בהם אחרי הבקשה ביום צום, ולא קישר אותם לקריאת כ"ד ספרים בליל שבועות או בקריאת שמות שבועות! ואף לא הכניס אותם ב'שער התפלה'.

○ בקשה בחזרת מוסף יום הכפורים

גם זה מצאתי בחזרת מוסף יוה"כ כתוב מבחין כנגד איה מקום כבודו וכו' י"ר מלפני אבינו שבשמים שתמלא את שאלתינו וכו' ולא מצאתי יותר מאלו התיבות הנז' פה. ובמחזור אחר שלו

מצאתי כתיבת ידו עצמה שמסיים את שאלתי וכו' בשם יְהוָה כְּמוֹשׁ"ל. [דברי מוהרח"ו שער כתבי מורי ד"קנו]

גם זה מצאתי במחזורו ז"ל וז"ל **"ביוה"כ בשעה שש"ץ אומר אי"ה מקום כבודו להעריצו ישאל אחת משלש ואמר בשם יְהוָה והם קבוץ בג' מ"ו". ונלע"ד [מוהרח"ו] פירושו שישאל שיתנו לו א' מג' שאלות שירצה לשאול ולא יותר ובהכרח יענו אותו א' מהם. גם יכוין לי"ה נקוד בקבוץ וקבוץ שהם ד' יודין ופתח בגימט' מ"ו וזה יכוין בשתי אותיות י"ה במלת אי"ה. [דברי מוהרח"ו שער כתבי מורי ד"קנו]**

ולא ידעתי אם זה כתבו בתחילת ימיו שעדיין לא נכנס בפרדס החכמה אלא העתיקו מספרים אחרים ולזה דעתי נוטה. [דברי מוהרח"ו שער כתבי מורי ד"קנו]

נראה שמוהרח"ו כתב על כל התפילות וכוונות האלו, ולא על בקשה בחזרת הש"ץ באמירת "אי"ה בלבד. מ"מ, ודאי שהסתייג בכל מה שמוכא בהגהות האר"י ז"ל במחזורים שלו. ואם אין זה מעכב להגיד אותם, אין לערבב אותם בתורת האר"י ז"ל כפי שמוהרח"ו קיבל ממנו.

○ נוסח 'אב הרחמים' במוסף

ובתפלת המוסף [ש"לר"ה וי"ה ושבת בנתיים] תאמר אב הרחמים וגם זה נוהג בתפלות יום הכפורים (ד"שדמ)

א"ש כך קבלתי מאבא מורי ז"ל [מהרח"ו] לומר אב הרחמים גם בתפלת מוסף של יום שבת שאירע באמצע עשרת ימי תשובה. עכ"ל. [הגהות א"ש בשער הכוונות ד"צו ע"ב]

והנה הוספות של המדפיסים בשער הכוונות [שם] שאין להם מקור לא בכת"ק שער הכוונות לרבי שמואל ויטאל, וגם לא בשח' שערים [כת"ק] למוהרח"ו:

עוד שמעתי מפי מגידי אמת מן החברים שלנו שאמר להם מוז"ל שגם במנחה של יום שבת יאמר אב הרחמים והדבר מבואר כי במנחה דשבת וכו'. והם דברי ר"י צמח ולא קיבלם לא ממוהרח"ו ולא מבנו רבי שמואל ויטאל. עוד הוספה שנייה: גם מצאתי כתוב במחזור של מורי זל"ה שעשה הגהה כי גם בתפלת נעילה יאמר אב הרחמים כמו במוסף וכן שמעתי מפיו כשהיה מתפלל. עכ"ל שער הכוונות הנדפס.

○ בקשת 'יהא רעווא' ואמירת 'אתקיננו'

וקודם התפלה (יהא רעווא) **יאמר אתקיננו סעודתי וכו'.** [התרכ"ו מזולתו]

מצאתי כתוב בקונטרס א' ונלע"ד שאינו משם מורי ז"ל, וזהו. זאת התפלה טוב לאומרה קודם כל סעודה מן ג' סעודות של שבת וזה סדרה, יהא רעווא וכו'. [שער התפלה דת"י מה ששמעתי מזולתני]

באופן כי להאר"י ז"ל אין לומר אתקיננו, וגם לא תפילה זאת קודם הסעודה המתחילה ביהא רעווא.

עניינים שהוכנסו בשם האר"י ז"ל ואינם אלא דברי מוהרר"ו בספר הרפואות שלו

ראיתי במופת כי הרגיל לאכול זיתים הרבה וכך המהלך על גב העורות השטוחים ודורס עליהם מביא שכחה גדולה לאדם ההוא. [ח"ב ל"ב]

חמוץ בלי שאור. ויועיל זה למוצאי חג הפסח כדי שלא יחמוץ בשאור של הגויים וכו'. [ח"ב ל"ד]

בענין המגפה: (...) וזה ע"י שמות ופסוקים. הגיד לי הרי"ט צהלון בשם מורי ז"ל (...) אמור בכל יום אחר תפלת שחרית ומנחה וערבית אחרי י"ח ברכות העמידה קודם אלהי נצור וכו' זה המזמור של למנצח בנגינות מזמור שיר וכו' (...) אמור בכל יום מזמור ויהי נועם כלו ז"פ וכו'. [ח"ב קצ"א]

ענין זמן המגפה ב"מ. (...) אמור מזמור אלים יחננו ויברכנו וכו' אחר תפלת העמידה קודם אלהי נצור שחרית מנחה ערבית בכוונה זו (...). [ח"ג ע"ח]

שמעתי גם ראיתי קצת במופת כי כל מי שמתפלל תפלת נעילה של חזרה בקול רם כשליח צבור ביום הכפורים, מסוכן ח"ו באותה שנה. ולכן שג"כ יהיה שליח צבור בתפלה אחרת כמו מוסף או מנחה או שחרית של יום הכפורים. או אם יהיה שליח צבור של תפלת מוסף של יום ראש השנה הראשון או האחרון יספיק ואין סכנה. [ח"ג ס']

כל רב ישיבה שלומד בישיבתו א' מוגי מסכתות אלו והם יבמות ונדה ובתרא, הוא מסוכן שימות טרם ישלים אותה לקרותה. ורש"י ז"ל נפטר במס' בתרא. ומורי זלה"ה נפטר בהיותו קורא מסכת יבמות דרך בקיאות עם תלמידיו. [ח"ג ס"א]

להשחיר עור הרצועות מצד הבשר כמו שהוא מצד השיער. [ח"ד מ"ה]

מצאתי כתוב בס' לקח טוב. כל השומר אות ברית קדש שלא למנפו בשום עבירה כלל, כאשר יתפחד מן חיות רעות או בהמות או מזיקין, יגלה ויראה להן אות ברית קדש שלו ולא יוכלו להזיקו. [ח"ד קס"ט]

☛ הרי שהוא מעשה ממש ולא דרשה בעלמא

לחן. קבלת האשכנזי ז"ל. [ח"ד רצ"ד ע"ש]

למי שרוצים לתלותו על העץ ח"ו יכתוב בקלף צבי זה החותם עם השם וישאנו עליו ארקנהאל, והוא ינצל ויתלו אחר בקומו ולא יראהו ולא יכירוהו ויחשבוהו שהוא הוא התלוי. מהרמ"ק למורי ז"ל. [ח"ד ח']

לייסורין ירחץ ידיו ג"פ ולא יקנחם. ויאמר (שם) ביט שר הקדש הצילני מזאת הצרה וכו'. [ח"ד ל"ב]

להצליח בכל מעשה ידיך תכתוב מזמור כל העמים תקעו כף וכו' כולו ותלהו תמיד עליך. וג"כ אמור אותו ז"פ בכל יום. [ח"ד ל"ג]

לכל סכנה בים צריך טבילת ידים אפילו שידיו טהורות וכו' [ח"ד קט"ו מספר מעיר פאס]

שמעתי כי השוחט אותם עופות שהם כמין יונים שנקראים קירים בלשון ערבי לפי שתמיד צועקות כאלו אומרות קירים. הנה בעל הבית ההוא ימות באותה שנה. וגם המגדלים בתוך ביתו הוא בהכרח שימותו א' או שנים מאנשי הבית ההיא. גם שאר היונים שמעתי שאינן סימן טוב לגדלם בבית לא לסבת הבנים ולא לסבת מיעוט ההצלה בממון. ולכן טוב להתרחק גם מלגדל תורים. [הדברים ששמעתי מפי מגידי אמת בנסיון גמור ח"ד כ"ז]

לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה וכו' יאמר מזמור זה בליל ראשונה של ראש השנה ובליל יום הכפורים קודם הקדיש בתרא ותקראנו פעם א' בלבד, ותכוין בשם ההוי"ה של לה' הארץ ומלואה בניקוד זה יהו"ה ולא יחסרו לו כל מזונותיו כל השנה ההיא וזה נקרא שם הפרנסה. ואם הוא בביתו יאמר אותו אחר קריאת הגבר בלילות הנזכרות. וזהו סוד ונסיתיו והוא אמת ובחון כל השנים העוברות עלי. נוסח אחר ליהו"ה. [דברי מוהר"ו ב'דברים ששמעתי מפי מגידי אמת בנסיון גמור' ח"ד פ']

אם תקח יום י"ד בשבט ב' תפוחים וחתוך א' מהם לשנים לאורך (...) למחרת שהוא יום ט"ו בשבט ראש השנה לאילן, תחתוך תפוח השני ותראה שגרעיניו וכו'. [ח"ד כ"ז הפעולות שניסיתי ממה שמצאתי כתוב ולא עלתה פעולתם בידי]

ס' תיקוני האר"י ז"ל לתפילה כמובא בדרוש נוסח התפלה

(שער התפלה למוהרח"ו דק"ף – דקפ"ה)

למען לבאר סופית סוגייה זאת, יש להבין ה' דברים:

א. תיקוני התפילה שהאר"י ז"ל מסר למוהרח"ו, שווים לכל קהילה ולכל נפש, ספרדים ואשכנזים.

ב. רצון האר"י ז"ל הוא שכל אחד ישמור באדיקות, במנהגי נוסח אבותיו, בלי לשנות נימה, מלבד אותם תיקוני התפילה:

ולכן ראוי כל א' וא' להחזיק במנהג סדר תפלתו כמנהג אבותיו לפי שאין אתנו יודע מי הוא משבט זה ומי הוא משבט זה. (...) וכיון שאבותינו החזיקו במנהג ההוא אולי הוא מן השבט ההוא הראוי לו אותו המנהג ועתה בא לבטלו ואין תפלתו עולה למעלה אם לא בדרך הסדר ההוא. עכ"ל.

ג. רוב הדברים שנאמרו על נוסח האר"י ז"ל (כולל סידורי חסידות) אינם אלא שגויים, ויש לתקן לפי האר"י ז"ל כמובא בשער התפלה כתי"ק למוהרח"ו, גם לחסידים (וכי, אין דיבור מפורש מהבעש"ט זיע"א שהתנגד לזה, ואין להמציא בשמו ז"ל).

ד. האר"י ז"ל דחה פיוטים שלא נתחברו ע"פ חכמת האמת, אלא במתכון חז"ל שע"י נתקנה סדר התפילה ברוח הקודש, כמובא בתלמוד. ולכן, האר"י ז"ל התנגד נחרצות בפיוטים שאינם מיוסדים על אדני פז, פירוש, שמיוסדים על חכמת שכל האנושי, ולא ע"פ מסורת חז"ל והשראת רוח הקודש.

ה. יש להבחין בין מנהגי מוהרח"ו לבין מנהגי האר"י ז"ל. באופן כי מה שנהג מוהרח"ו ז"ל בדמשק להתפלל (לפעמים וכעדות בנו רבי שמואל) בקהל לפי הסדר שלהם וגם פיוטיהם, שהאר"י ז"ל לא היה חפץ בהם, על מנת למנוע מחלוקות ו"לא תתגודדו", אינו מורה את דעת האר"י ז"ל, אלא בחירת מוהרח"ו בלבד.

מנהגי טעות שגילה האר"י ז"ל

- דע לך כי מורי ז"ל לא היה אומר שום פזמון ושום פיוט ושום בקשה שאלו שסידרו האחרונים כמו ר' שלמה בן גבירול וכיוצא בו, לפי שאלו האחרונים לא ידעו דרכי הקבלה ואינם יודעים מה שהם אומרים וטועים בסדר דיבורם בלי ידיעה כלל ובפרט פזמון יגדל אלהים חי. [דק"פ].
- אותם האומרים ישתבח יתפאר יתרוםם וכו' ביודי"ן, הם טועים [דנ"ב].
- יוצר משרתים ואשר משרתיו: צריך לומר ואשר באות ו' שלא כאותם הטועים לומר אשר משרתיו בלתי וא"ו. [דס"ז]
- ולכן אותם הנוהגים לומר אחר תיבות זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ושבת קדשך וכו' הם טועים טעות גמורה כי הם מוסיפים בחשבון התיבות, ואין לומר סדר גרסא זו אלא בקידוש של ימים טובים בלבד, והטועים העתיקוהו משם בסדר קידוש השבת. [דר"ס]
- ענין מנהג מורי ז"ל בקומו בלילה אף אם היה קודם אור היום, היה מסדר כל הברכות של שחר עד פרשת העקידה ואח"כ היה קורא ועוסק בתורה, ובהאיר היום היה מתעטף בתחלה בציצית ואח"כ היה מניח תפילין, הפך מן המקדימים התפילין אל הטלית, וטעות גמורה היא בידם כמו שיתבאר סודם למטה ב"ה. ואח"כ היה מתחיל תפלתו ואומר מן פרשת העקידה ואילך. [ד"לה]
- הטלית הקטן היה (האר"י ז"ל) לובשו למטה משאר מלבושיו על גם חלוקן שלא כדעת המתיהרים ללובשו על כל בגדיו וטעות גמורה בידם הפך האמת. [ד"יד] ולכן הוא נלבש על החלוק מתחת המלבושים שלא כאותם הנוהגים ללובשו על המלבושים וטעות הוא בידם. [ד"מג]
- אין להקפיד להניח סימן בטלית לשים תמיד צד א' של הטלית על הראש כמו שנוהגין האשכנזים, ומנהג זה הוא טעות [ד"ח]
- בבהכ"נ צריך שאחר שיבא לבה"כ אחד מעשרה ראשונים לא יצא משם עד שישלים שם תפלתו. ואותם הנוהגים להיות מעשרה ראשונים בבהכ"נ זה ואח"כ יוצאים והולכים להתפלל בבהכ"נ אחר שלא היו שם מעשרה ראשונים, טעות גמורה הוא בידם ולא תחשב למצוה כלל. [דל"ב]
- ולא תאמר הפסוק הזה [ואני ברוב חסדך אבא ביתך וכו'] אחר שנכנסת [אלא בפתח בית הכנסת], כי מנהג זה הוא טעות ביד הנוהגין אותו (ד"לג):

- פטום הקטורת תיכף אחר פרשת התמיד אנו אומרים סדר פטום הקטורת קודם פסוק וערבה לה' מנחת וכו' (...) לא כאותם הנוהגים לאומרו קודם פרשת התמיד וטעות הוא בידם. [דמ"ו]
- מורי ז"ל לא היה קם מעומד בעניית אמן יהא שמיה רבא של הקדיש, ואמר לי כי אותו הלשון שהוזכר בירושלמי דמשמע ממנו שצריך לקום מעומד הנה הוא טעות ואיננו מן התלמוד ירושלמי עצמו אלא הגהת איזי חכם שהגיהו, והאחרונים [פוסקים ראשונים לדידן] הטפסוהו אח"כ בתוך דברי הירושלמי. [ד"נח].
- גם בענין מה שנוהגין קצת בני אדם לפסוע לאחוריהם ג' פסיעות אחר הקדושה ולומר שלום, [לימינם ולשמאלם וכל זה מנהג בטעות] נוסח (דק"פ-פ-דקפ"ה)

בירורים חדשים קצרים

עם לשון מוהרר"ו

ומקורות במקובלים אחרונים

וספר החזיונות כתי"ק דפוס שובי נפשי

- הבאנו קצת דברי ממקובלים אחרונים [אחרי הסתלקות האר"י ז"ל] על מנת לברר בין דבריהם לבין דברי האר"י ז"ל במקור מוהרר"ו
- לפעמים אין אנו כותבים על מנהגים מסויימים במקובלים אחרונים, אלא מציגים אותם כמותם, כדי שהקורא יבין את מקור קצת ממנהגים 'חדשים', שיש להם באמת מקור מסויים
- יש להבין כי 'גורי האר"י ז"ל' אינם דור שני או תלמידי תלמידים של האר"י ז"ל או מקובלים אחרים, אלא תלמידיו הישרים והקרובים בלבד כפי שמוהרר"ו ז"ל מביא
- עיקר הספרים:
 - . היכל הקודש לרבי משה אלבאז מדרום מרוקו שנכתב שנתיים אחרי הסתלקות האר"י ז"ל
 - . גליא עמיקתא לרבי אפרים פנציירי שהיה מתלמידי מוהרר"ו בדמשק
 - . תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו, והיא גירסא משופרת מספרו 'כנפי יונה'
 - . כנפי יונה להרמ"ע ע"פ ספר הכוונות לרבי משה יונה
 - . ספר הכוונות לרבי משה טרינקי
 - . רנו ליעקב, נגיד ומצוה זור זהב מרבי יעקב צמח
 - . הגהות על פרי עץ חיים ואור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש
 - . מאורות נתן, ספר הכוונות לרבי נתן שפירא הירושלמי והגהותיו
 - . ספר הכוונות ישן לרבי משה זכותו והגהותיו
 - . נהר שלום לרבי שלם שערבי

הגהות על ספרי מקובלים האחרונים

[בכל ספריהם כיום, ההוגים תמיד מחזירים את מקור המאמר לפרי עין חיים או למבוא שערים, שלא רק שאינם מהאר"י ז"ל אלא מכתבי מוהרח"ו עצמו שהרחיב בדברי רבו ז"ל וחשש שסברתו אינה מתאימה לתורת רבו ז"ל המקורית – גם קובעים ספר פרי עין חיים ומבוא שערים כמקור אמין ועליוני, כשבמציאות, הם עירבוביא של כתבים ועתקות של מחברים שונים, ואין להם מקום בסדר הכתבים שערך מוהרח"ו ז"ל, אלא סידרו רבנים שלא הכירו כלל את מוהרח"ו או גרוע ביותר, שלא הגיעו בידם את כתבי מוהרח"ו המקוריים]

דוגמא: נעילת נעליים.

כותב מוהרח"ו בשם האר"י ז"ל בשער התפלה [דל"ה]:

"ענין נעילת מנעליו. כבר ידעת המחלוקת שיש בסדר נעילתם ומה שתיקנו הפוסקים לצאת ידי מחלוקת הוא שילבש תחלה מנעל ימין ולא יקשרנו ואח"כ ילבש נעלו השמאלי ולא יקשרנו, ואח"כ יקשור של ימין ואח"כ יקשור של שמאל. ואם אין קשרים במנעלים ינעול תחלה של ימין ואח"כ של שמאל". עכ"ל.

בנו רבי שמואל ויטאל סותר את עצמו, שבהגהתו לשער התפלה כותב כי לענ"ד יש טעות סופר בכת"ק מור אביו מוהרח"ו ובשער הכוונות שלו כת"י גורס כשער התפלה שיש לקשור בתחילה בנעל ימין.

אלא, שהר"י צמח בספרו 'עולת תמיד' מוגיה שיש לנעול ימין תחילה, וקשירת שמאל תחילה [וכדברי הטור והשו"ע]. היפך דברי מוהרח"ו ובנו רבי שמואל, אף שבגוף הספר 'עולת תמיד' כתוב כגירסת שער הפלה, לקשור בנעל ימין תחילה. בעקבות דברי ר"י צמח, כל דפוסי 'שער הכוונות' ו'עולת תמיד' גרסו כמוהו, נגד נוסח המקורי בשער התפלה ובשער הכוונות כת"ק לרבי שמואל.

ואלו [חלק] מדפוסי 'שער הכוונות' המסכימים לר"י צמח ואינם רושמים דברי האר"י ז"ל המקוריים:

- שער הכוונות סדרת כתבי רבינו האר"י ז"ל (תשכ"א) ירושלים עם פירוש יפה שעה
- שעה"כ עם הוספות מעלות הסולם [ח"א הוא שער השישי]
- שעה"כ הכולל ב' ספרים, צדק שלום ויפה שעה [הוצאת מדרש ששון תשע"ה]
- שעה"כ דפוס ירושלים תרס"ב [הרב הלפריין] מוסאיוב
- שעה"כ ח"א – דברי חיים דוב [דפוס תלפיות תשס"ו]
- שעה"כ עם הגהות השד"ה והרב שב"ח [ישיבת החיים ירושלים וכולל עטרת מרדכי]

- שעה"כ ימות החול – מהדורא חדשה שפתי דעה [מכון דעה להסכיל ירושלים תשע"ו]
- שעה"כ הגהות רבי מאיר פאפיראש, הרש"ש, הרב אביגדור עזריאל, החסיד חו"ח, והחסיד דב"ש [ירושלים תרל"ג] עם הגהות ר"י פתייה [קודם שחיבר 'מנחת יהודה':]
- שעה"כ [דוד שריר, משה בן אברהם קשטרו] שאלוניקי תר"ב
- ספר שמן ששון ח"ג פתח עניים [מדרש ששון תשע"ב]
- והרשימה עוד ארוכה, ועוד, לא בדקנו את העתקות כתבי יד.

אולם, רוב דפוסים פרי עץ חיים (פע"ח), גורסים כנוסח 'שער התפלה'; ולכן צודקים:

- דפוס קארעץ [תקמ"ב] דפוס ראשון
- דובראוונא [תקנ"ח]
- קארעץ [תקע"א]
- כהרובשוב [תקס"ט]
- לבוב [תר"ך]
- ירושלים [תשמ"ח]

☛ בפע"ח, הוסיפו הגהת רבי נתן שפירא [הירושלמי] וכותב שם, כי נוסח הפע"ח (הנכון והאמיתי, כאן, כשער התפלה למוהרח"ו ושער הכוונות כת"י לרבי שמואל) הוא טעות ספר, ויש לגרוס כנוסח הטור והשו"ע. וכמו שמופיע בספרו 'מאורות נתן' [עם הגהות הרמ"ז שמיישב נוסח שער הכוונות ושער התפלה הנכון]. והוא בעקבות הגהת רבי שמואל ויטאל.

☛ בפע"ח, כת"י ק ה'לשם שבו: מחק את נוסח פע"ח כדי להעמיד נוסח שער הכוונות המוטעה.

☛ שער הכוונות לרבי יוסף אדרעי סופר הרש"ש, גורס כשער התפלה ושער הכוונות כת"י רבי שמואל ויטאל. גם שער הכוונות עם הגהות מכת"י הרש"ש. והרש"ש עצמו לא היגה דבר. משמע כי מסכים עם גירסת מוהרח"ו בשער התפלה וגירסת 'עולת תמיד'.

אמירת לייחדא - לשם יחוד

מוהרח"ו ע"פ רבי משה יונה: וקודם שהאדם יעשה המצוה או הצדקה ההיא יאמר לייחדא קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו בשם כל ישראל, וכיין לחבר יה שהם דחילו ורחימו עם זה שהם קב"ה ושכינתיה. [שער"ה קד"ק קנא - ממה שמוהרח"ו שמעו מתלמידים ולא מרבו האר"י ז"ל]

"לייחדא" קודם מצוה ותפילה וחיבור י"ה בו"ה בכוונה בלבד [שער רוח הקודש ד"קנא] [הקדמות ודרושים שלער המצות ד"ג] [שער כתבי מורי ד"קסח]

ענין ר"ה וי"ה וסוכות. נודע דבעי לייחדא קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו. [שער התפלה תי"ז מזולתו]

מקובלים אחרונים

מליקוטי החברים: וצריך קודם שעושה המצוה או הצדקה לומר לייחדא קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו [חברא י"ה עם ו"ה בשם כל ישראל]. [שער עולם היצירה] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז ירגיל עצמו קודם כל ברכות הנהנין וברכות המצות במקום שמוותר להפסיק, לומר תמיד לייחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו בשם כל ישראל. [ס"ה א'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

על כל המצות המזדמנות לאדם שלא נקבע עליהם ברכה יאמר הריני עושה מצוה זו לקיים מצות עשה לייחדא קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו בשם כל ישראל ויאמר פסוק בכל דרכיך דעהו וגו' וגם יאמר שעושה כן לצאת ידי חובה. [סכ"ד ט'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

זכור

א. מקור לייחדא נמצא בספר הזהר ב' קי"ט א: - ז' בזהר ג' רמ"ו ב: - כ' תקוני הזהר ג' א:א' - זהר ג' רמ"ו ב: בי"ט - זהר ג' פ' ג' א:ה' - זהר א' ק"נ א:י"ז - תקוני הזהר צ"ז ב:ו' - זהר חדש, תקונא קדמאה ל"ו.

ב. מוהרח"ו לא הביא בשער התפלה ולא בשער המצות לומר לייחדא קב"ה. אמנם מזכיר בהקדמתו לישער המצות ולשער כתבי מורי את ענין לכוון לייחד קב"ה ושכינתיה במצוות ובלימוד תורה. וכך נראה מהזהר הקדוש.

גם בשערי קדושה (חלק ב ג' י"ז) מוהרח"ו מביא את ענין לייחד קב"ה לשכינתיה אך אינו מזכיר שיש לאומרו וז"ל: מאן דמיחד לקודשא בריך הוא בשכינתיה קודשא בריך הוא מווג ליה בבת זוגיה בההוא עלמא, מאן דקריב בשכינתיה לגביה, הכי שמקיים כל מצוותיו האלה. כאשר היא עולה למעלה. עכ"ל מוהרח"ו.

לכבוד מלך מלכי המלכים הקב"ה ולהקים שכניחא מעפרא

- ג. הנוסח שמזכיר מוהרר"ו בשם רבי משה יונה נמצא בשער רוח הקודש בנספח 'מה ששמעתי מזולתו' (של האר"י ז"ל), והוא "לייחדא קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו בשם כל ישראל"
- ד. משמע מלשון שער רוח הקודש, ע"פ רבי משה יונה, שיש לאומרו קודם כל קיום מצוה, כולל התפלה.
- ה. מכל הזכרות מוהרר"ו נמצא כי אין לאמר י"ה בו"ה אלא לכוון
- ו. גם אין היפוך 'ברחימו ודחילו' בכל הזוהר אלא רק פעם א' (לעומת עשרות פעמים שהזוהר מזכיר בדחילו ורחימו) בתיקוני הזוהר כ"ה ב' [בד"ה ו' דא אורייתא דשריא בפומא]
- ז. הראשון שמזכיר נוסח 'לשם יחוד' במקום 'לייחדא' הוא הרמ"ק בפירושו לזוהר אור יקר על זוהר חדש, בדרישות בעניני המלאכים, ריש דרישה שישית, וז"ל: "לכן צריך להיות כל מעשיו לשם שמים (...). ובדיבור יזכיר בו לשם יחוד קב"ה ושכינתיה. עכ"ל הרמ"ק, ובעקבותיו, גם תלמידו המובהק רבי אליהו דא וידאש בעל הראשית חכמה: בשער הקדושה (ט"ז:ל"ד), דווקא בענין תשמיש המיטה, ובתוצאות חיים מרבה להביא אמירת 'לשם יחוד' ואף מזכיר את רבו הרמ"ק, שכן יש לומר 'לשם יחוד' קודם התשמיש.
- ח. השל"ה הקדוש עיבד את נוסח לשם יחוד ע"פ הזוהר הרמ"ק והראשית חכמה, והוסיף בסוף 'ההוא טמיר ונעלם', ולרוב זה נוסחתו: לשם יחוד קב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם, וממשיך אח"כ לפרט את המצוה שעומד לקיים. תולדות אדם, הקדמה א'-ווי העמודים, הקדמה ד'-מסכת יומא, דרך חיים ע"ג-מסכת שבת, דרך חיים ה'-מסכת שבועות, נר מצוה ק"ט-מסכת פסחים, נר מצוה קפ"ד-מסכת חולין, תורה אור מ'-מסכת חולין, נר מצוה ס"ה-מסכת תענית, נר מצוה ל'-מסכת חולין, דרך חיים א':י"ח-מסכת תמיד, נר מצוה קס"ו-מסכת חולין, נר מצוה צ"ו-מסכת פסחים, מצה שמורה י"א-שער האותיות, אות א' אמת ואמונה ס"ז-שער האותיות, קדושת האכילה, מאכלות אסורות ח':י'-שער האותיות, הלכות ביאה ג':ט"ז
- ט. אמירת פסוק זיהי נועם' קודם כל מצוה וניתוסף אח"כ לנוסח לשם יחוד, מקורו בעותקים אחרים, ועיין ביכנף רננים' לר"א אזולאי [כנף ב' בדה"מ "ואח"כ יאמר הרי קבלתי עלי עול]

סיכום:

מוהרר"ו ז"ל לא מזכיר לומר 'לייחד' או 'לשם ייחוד' קודם מצוה, תפילה או צדקה, לא בשער התפלה: שהוא עיקר ספר כוונות ודיני תפילה ושאר הלכות אורח חיים, וגם לא בשער המצות: שהוא עיקר הלכות וכוונות המצות. רק מזכיר לאומרו ע"פ רבי משה יונה, בנספח 'מה ששמעתי מזולתי' לשער רוח הקודש. מוהרר"ו מזכיר בכמה מקומות לכוון לייחד קב"ה ושכינתיה, כי הוא מדברי הזוהר בכמה מקומות. אמנם, ברור כעת, כי מוהרר"ו לא קיבל מהאר"י ז"ל לומר 'לייחדא' או 'לשם ייחוד'. ואף בעל הראשית החכמה קיבל מרבו הקדוש הרמ"ק ע"ה לומר 'לשם ייחוד' דווקא קודם התשמיש, ולא קודם כל תפילה ומצוה. ולענ"ד הקט"ו והזע, אף שהאומר 'לייחדא' או 'לשם ייחוד' קודם כל מצוה, תפילה וצדקה לא הפסיד, מ"מ אין מקור לאומרו ע"פ האר"י ז"ל כפי ש(לא) מסר למוהרר"ו.

קימה מהמיטה

מוהרח"ו והנה בתחלה נוטל האדם ידיו בשחרית [דמ"ג] [דל"ו].

מקובלים אחרונים

ענין יפנה ויטול ידיו בבקר (...) ויברך על נטילת ידים [עג] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

בירור

כך הוא הסדר, ליטול ידים קודם, ואח"כ להתפנות וכו'. הנה, עיקר הנטילה הזאת היא להעביר רוח רעה. השו"ע מזהיר שם, שלא יגע בשום מקום בגופו או בדבר אכילה ומשקין. הרי, הטומאה יכולה לפגוע, ולכן פשוט שיש קודם כל ליטול ידיו.

מקובלים אחרונים

ואפילו ישן אחר חצות אחר שיאמר הברכות ותיקון חצות, אין בכך כלום ולא שליט עליה עוד רוח מסאבא, ולא טעים עוד טעמא דמותא אחר שנתעורר בחצות והמשיך המוחין לז"א ע"י הברכות, כי סכנת האחיזה והשליטה הנזכר של הקליפות, הוא על מי שהיה ישן מקודם חצות ועבר עליו חצות ולא נתעורר, אז שולטים עליו הקליפות כנו". [שם כ' ע"ב] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

בירור

אם כן, לפי דברי הרש"ש, אין טעם להעביר רוח הטומאה, רוח רעה של המיתה אחרי חצות לילה, והלוא, מה הטעם ליטול ידים בכלל אם לא לקראת היכון לתפילה או לחידוש הבריאה? ואין זה כדברי האר"י ז"ל המפורשים בשער התפלה למוהרח"ו, כי נטילת ידים דשחרית הוא בלילה כדי להעביר הזוהמא. ועוד, לעיל כתב הרש"ש, סדר נטילת ידים דשחרית בקומו ממיטתו בסירוגין, ומפורש בדברי מורה"ו בשער התפלה, ממה שקיבל מהאר"י הקדוש זיע"א, כי רק בכוח הסירוגין מבטלים הזוהמא הזאת. ואם אין זוהמא, כדברי הרש"ש, אין מקום ליטול בסירוגין, ומספיק בנטילה בעלמא, כיוצא מבית כסא וכמי שנגע במקומות מכוסים, להתנקות מידיו העסקניות, ודו"ק (גם עוד הוספה, הרי שאם הבן איש חי זצ"ל תלה דינו בנטילת ידים לסעודה ג"פ, ע"פ דברי אלו של הרש"ש, הדבר תמוה, אחרי שבסירוגין הוא דווקא לנטילת ידים דשחרית.

מקובלים אחרונים

אבל הישן אחר חצות אין להם שליטה עוד עליו ודלא כספר 'מקדש מלך' שכתב משם הרמ"ז ע"ה על מאמר הזוהר הנו' יע"ש. [שם כ' ע"ב] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

בירור

אם כן, לפי דברי הרש"ש, אין איסור לאכול אחר חצות לילה למי שנוער כל הלילה, וגם למי שהתעורר קודם חצות, וגם למי שרק אחרי חצות הלך לישון, ובעוד שעדיין אינו זמן להתפלל תפילת שחרית.

נטילת ידים סמוך למיטתו

מקובלים אחרונים

ודע שחסידים הראשונים היו מניחין קיתון של מים לפני מטתם בענין שכשיעורר משנתם ועדיין הם על המטה, מיד נוטלין ידיהם ומערין עליהם מים שלש פעמים להעביר רוח רעה כדי לברך הברכות כל אחת בזמנו [פ"ח עו] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז
ואם אין לו בית הכסא תוך ארבע אמות סמוך למטתו, ירחץ ידיו תחלה, דלא ליקום כאשר הביא אלוך בידו, ואח"כ הולך ונפנה היטב וחוזר ורוחץ ידיו. [קפ"ה. ס' תם - האר"י ז"ל] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו - כנפי יונה מהדורה אחרונה

יתגבר האדם כארי לעבודת בוראו, ויקום בחצי הלילה, וירחץ ידיו תכף ומיד בתוך ארבע אמות למטתו (...) ושיהיו בדילוג ואם לאו אינה הולכת. [ח"א, כנף א'-קימת חצות] כנף רננים לרבי אברהם אזולאי
כאשר מתעורר האדם משינתו תכף צריך ליטול ידיו קודם שיגע במלבושיו כלל, וגם אסור לילך ארבע אמות בלי נטילה זו של שחרית כמ"ש בזוהר [מגן] עולת תמיד [שערי יצחק]
אסור לילך ד' אמות בלי נט"י והוא כעובד ע"ז. [ס"ד ג'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

קול הרמ"ז י': ולכן אסור לילך ד' אמות בלי נטילה, שהוא כנגד תנה"י כמ"ש האר"י זלה"ה בד' אמות של הלכה (אדם ישר ע' פ', פע"ח שער הנהגת הלימוד פה ב. זית"א: לא מצאתי) [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז וברכה זו היא כאשר מתעורר האדם משינתו תיכף צריך ליטול ידיו קודם שיגע כלל במלבושיו, וגם אסור לילך ד' אמות בלא נטילה זו של שחרית, כמ"ש בזוהר על פסוק אשר הביא אלוה בידו. [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

בירור

א. מקור ליטול ידיים סמוך למיטתו עם נטלה וכלי בספר תולעת יעקב לרבי מאיר אבן גבאי בשם הזוהר. גם הסדר היום. ומביאו הראשית חכמה בקונטרס תוצאות חיים. וכך הגיה ר"א אזולאי בספרו 'אור הלבנה, השמטות ונוסח הזוהר [לספר בראשית]. עולת תמיד מ'כתבי הגניזה' למוהרר"ו בפרק שער התפלה.

ב. אין זכר להנהגה זאת בכל ספרי האר"י ז"ל, אלא בעולת תמיד (שער התפלה) ואף שמובא שם כי אסור ללכת ד' אמות בלי נטילת ידיים, לא מובא כי הוא חייב מיתה (וכך הסיק הרב 'אבן השוהם'). אמנם, כבר הסברנו כמה פעמים כי ספר 'עולת תמיד' הערוך ע"י ר"י צמח, הוא מחלק 'כתבי הגניזה' שגנו מוהרר"ו בעצמו, ולא חפץ בהם (מה שתהיה הסיבה). לא זו בלבד, אלא שמוהרר"ו לא הזכיר דבריו ב'עולת תמיד' בספרו 'שער התפלה' או 'שער המצות', וכדוגמה, ג' כריכות רצועת תפילין של יד סביב הקיבורת המובא ב'עולת תמיד' אך הושמט 'בח' שערים למוהרר"ו. וגם כאן, אין איזכור של אסור ד' אמות בלי נטילת ידיים וגם לא שהוא חייב מיתה, בכל ח' שערים של מוהרר"ו, ולכן, בירר ובחר לא להביא חומרה זאת מהזוהר חדש, ולפי דברי בעל 'אבן השוהם' שכנראה בעיני האר"י ז"ל, השמטה זאת אינו מהזוהר חדש עצמו, וכך דעתנו. אולם, מי שרוצה לנהוג כך, הרשות בידו, אך אין זו הנהגת האר"י ז"ל, וגם לא של מוהרר"ו, ונוכח שענינו במקום זה לעסוק בבירור פסקי ומנהגי האר"י ז"ל דווקא. ולא מנהגי קבלה בכלל.

מוהרר"ו ויסדר ברכותיו על סדר הגמרא וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהל' תפלה. [דרי"ג]

בירור

הרי שיש לברך ברכות השחר כשהאדם כבר לבוש ומוכן, ודלא כפי מנהג העולם בזמנם, שהיו מברכים עדיין במיטתם בלי לבוש [עיין גמרא וב"י], כך שיוצא מידי כל השיטות.

מוהרר"ו וכן כשיוצא מבית הכסא [שער ההקדמות ד'רמג]

מקובלים אחרונים

והוא הדין בכל פעם שיצטרך לנקביו ביום, צריך לערות על ידיו שלשה פעמים רוח רעה השורה בבית הכסא [פ"ג דף סז] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבא וכן כשהאדם פונה עצמו בבית הכסא צריך לרחוץ הידים ג"פ כנוצר בזוהר פ' בראשית דף י'. [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

בירור

משמע מדברי מוהרר"ו כי יש ליטול ידיים ג"פ גם ביציאתו מבית הכסא, ולא הבחין בין נטילה לנטילה.

מקובלים אחרונים

אמר מאיר, ק"ל והלא לקמן כתב שהרב היה נוהג לסדר הברכות בלילה, וכוונות העולמות יש לכוין מתחילת אלהינו. [פרק ו' דף י"ב] הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עין חיים [דפוס אהבת שלום]

זיכור

ובמחילה מכ"ת, מפורש במהרח"ו ע"פ האר"י ז"ל, שיש לכוין בעולמות כבר מברכת נטילת ידים של שחרית [שער התפלה דף מ"ב]

מוהרח"ו בסירוגין (ד"ל)

מקובלים אחרונים

כשקם אדם בבקר צריך לרחוץ ידיו ג"פ ליד ימין, וג"פ ליד שמאל. [רצ"ז. ס' תקמז - ר"י סרוק] תק"ן לקוטנים להרמ"ע מפאנו - כנפי יונה מזהדורה אחרונה

סדר הנטילה: תחילה נוטל הכלי כו' (...) ואח"כ שופך נטילה א' מידו השמאלית על ידו הימנית (...) וחוזר ושופך נטילה ב' מידו הימנית אל ידו השמאלית (...) ושופך נטילה השלישית מידו השמאלית לימנית (...) וחוזר ושופך מידו הימנית לשמאלית נטילה רביעית (...) וחוזר ושופך מידו השמאלית לימנית נטילה חמישית (...) וחוזר ושופך נטילה ששית מידו הימנית לשמאלית (...) וע"י השפשוף נמשך השפע לקו האמצעי. [שם כ' ע"א] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי) ובשלושה נטילות דיד ימין (...) ובג' נטילות דיד שמאל (...) ובשפשוף הידים (...) ובהגבהת הידים [שם] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

זיכור

- א. מקור נטילת ידים בשחרית ג' פעמים בסירוגין נמצא בזהר חדש [המכונה בפיו של מוהרח"ו "זוהר כתב יד" על רות.
- ב. בעל 'אור החמה' (ר"א אזולאי) על פרשת וישב מביא מקור בסירוגין, מרעיא מהימנא כתיבת יד. גם כן מביא ה'מקור חיים' לר"ח הכהן מדמשק תלמיד מוהרח"ו בשם הזוהר.
- ג.

מוהרר"ו ותמיד יכוין לכלול הכל בימין ואח"כ הימין נתנו אל השמאל. ועיין במה שנבאר בענין לבישת המנעלים. [דל"ה]

זכור

מבואר בדברי האר"י ז"ל, שבין לבישת הבגדים, בין לנעילת נעלים וקשירתן, יש לנהוג באותה צורה. קריא:

- א. מחזיק הבגד ביד ימין – לנעול נעל ימין
 - ב. יד שמאל מחזיקה בצד שמאל של הבגד – נועל נעל שמאל
 - ג. מלביש יד ימין – קושר נעל ימין
 - ד. מלביש יד שמאל בסוף – קושר נעל שמאל בסוף
- באופן, כי אין טעות סופר בדברי מוהרר"ו, ודלא כהגהת בנו רבי שמואל ויטאל, ויש לקשור קודם נעל ימין ואח"כ נעל שמאל, כדרך לבישת הבגדים. ולכן, כותב מוהרר"ו שיש תמיד לכוון לכלול בימין ואח"כ בשמאל, בין בלבישת הבגדים, בין בנעילת נעלים עם קשירה, בין בנעילת נעלים בלי קשירה, כמופיע להלן.

מוהרר"ו וראיתי את מורי ז"ל [דל"ה]

זכור

הרי שמוהרר"ו היה נוכח אצל רבו האר"י ז"ל בעת קומו ממיטתו, כפי שמעיד כאן.

מוהרר"ו ואח"כ יקשור של ימין ואח"כ יקשור של שמאל.

עולת תמיד [שער התפלה לח שערי יצחק] [ט"ו] וכך הוא בנוסח ספר הכוונות זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח [שער התפלה פ"ג] וכן נוסח ספר הכוונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

מקובלים אחרונים

קשירת הנעליים של שמאל תחילה [ס"ח/ט ס' רב - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

הגהת צמח: לשון זה לא ראיתי (...) ולכן נ"ל שצ"ל ככתוב בדין כי בזה מקיים ב', דהיינו נעילת הימין תחילה וקשירת השמאל תחלה. [לט] עולת תמיד [שערי יצחק] נעילת מנעלים: (...) ואח"כ קושר מנעל ימין ואח"כ קושר של שמאל. נלע"ד נתן (...) ועל זאת הנוסחאה מפרש בסוף הדרוש הסוד שלו אלא שנפל טעות סופר בו. [שם] נוסח ספר הכוונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

בירור

פלא, כי רבי שמואל ויטאל לא ראה אף פעם אביו לנעול נעליו, ומצטרך לסמוך על הלבוש [שמצטט בהתחלה] ועל השו"ע. אמנם הוא רבי שמואל בעצמו בשער כוונות שלו [כת"י] גורם כשער התפלה [ימין, שמאל, קשירת ימין וקשירת שמאל]. ומה שמובא בשער הכוונות הנדפס, אינו מכריע כידוע מרוב השיבושים שלו. ולכן גם ר"י צמח ושאר המקובלים [חוץ מהרמ"ז בספר הכוונות שלון] הלכו כהגהת רבי שמואל ויטאל, היפך אביו הוא מוהר"ו בשער התפלה. מה עוד, שרבי שמואל ויטאל לא העיר כאן שיש 'טעות סופר', כפי שכבר העיר על אביו כמה פעמים באורך שאר התפלה. ומהדרוש הקודם [המתחיל במילים: כאשר האדם לובש מלבושיו וכו' דף ס' לשער התפלה דפוס חדש] ברור שיש קודם לכלול הכל בימין ואח"כ הימין נותנו אל השמאל. וראיה מזה ממה שנכתב כמה פרקים אח"כ [דף ס"ב] וז"ל: ונבאר עתה ענין המחלוקת הנ"ל [...] נמצא כי מנעל ימין שהוא הזכר ננעל תחלה [...] ולכן תיקנו התקנה הנזכרת שינעול תחלה הימין ולא יקשרנו וכו' כנ"ל. עכ"ל מוהר"ו. ועוד, אם מוהר"ו היה גורם כשאר ראשונים והשו"ע, ינעל תחילה בימין ולא יקשרנו, וינעל בשמאל ויקשרנו, ואז יקשור ימין, והיה שונה את הנוסח בקשירת שמאל או ימין, אפשר היה להבין שהוא טעות סופר. אבל בדברי מוהר"ו אין מקום לטעות כזאת, כי בניית המשפט היא באופן שדחק את ענין הקשירה בסוף, דלא כגירסת הפוסקים. והרי, אם לא היה שינוי, למה היה גורם אחרת ממה שמקובל בספרי הפוסקים [ראשונים, ואף אצל המקובלים, והשו"ע]? על כרחק ששינה את הנוסח, וסדר הדברים [נעילת ימין, נעילת שמאל, קשירת שמאל וקשירת ימין] כי אינו כפי הפוסקים. וכך הגיה הרמ"ז בספר הכוונות שלו.

מוהר"ו כל הי"ח ברכות שיש מן על נטילת ידיים עד סוף ברכות התורה (ד"ה) חוץ מברכת על נטילת ידיים ומברכת אשר יצר ששתי ברכות אלו אם לא נתחייב בהם אין לו לברך עליהם. [דף ל"ה ענין ברכות השחר]

מקובלים אחרונים

והנה כל הי"ח ברכות שהוא מן הנותן לשכוי בינה עד סוף ברכת התורה חייב אדם לברך בכל יום אע"פ שאינו חייב בהם ביום ההוא, כגון שלא ישן בלילה ההוא כלל או לן בכסותו ובאזורו ובמצנפתו או אם לא הותר מנעליו וכיוצא בו [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז ואח"כ הי"ח ברכות שיש מן הנותן לשכוי בינה עד סוף ברכת התורה [שם פ"ה] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז ענין הי"ח ברכות שהוא מן הנותן לשכוי בינה עד סוף ברכת התורה [שם פ"ז] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז ברכת התורה הם ג' ברכות, ועל כן צריך לענות אמן בין ברכה ראשונה לשניה שלו שהוא 'זה ערב נא וכו'. [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז הגהות הרש"ש ז"ל על ספר הכונות: דרוש א"י עמ"ש גם הי"ח ברכות שיש מן ברכת ענ"י ג"ב טעות סופר הוא זה, וצ"ל מן ברכת הנותן לשכוי כו' וכך היא הגירסא בספר הכונות ישן ובספר עולת תמיד. [מ"ו ע"א] נהר שלום להרש"ש [מכון הארת מרדכי] אה"כ יאמר הי"ח ברכות שהם מן הנותן לשכוי כו' עד סוף ברכת התורה [שם כ"ב ע"ב] נהר שלום להרש"ש [מכון הארת מרדכי]

זיכור

הרי, מפורש כי ברכת נטילת ידים וברכת אשר יצר, אינם מח"י ברכות השחר, כי אם לא נתחייב האדם בהם, אין לברכן. אמנם, ח"י ברכות השחר, אפילו שלא נתחייב בהם יש לברכן בכל מקום, כדבי האר"י ז"ל. על כרחך, כי ח"י ברכות מתחילות מברכת 'המחזיר נשמות לפגרים מתים', ולא מברכת 'הנותן לשכוי בינה'. והרי כותב מוהר"ח ח"י ברכות מנטילת ידים עד ברכות התורה. אם ב' ברכות הראשונות (נט"י ואשר יצר) אין מחשבון הח"י ברכות, הברכה הראשונה שמיד אחרי ברכת 'אשר יצר', אינה 'הנותן לשכוי בינה' אלא 'המחזיר נשמות'. ועוד, כי ענין ח"י ברכות מנטילת ידים מוזכר בשער התפלה למוהר"ח לפחות ד' פעמים, ואיך יטעה ד' פעמים רצופות באותו ענין? ולכן, אין כאן טעות סופר. גם א"א לטעון טעות סופר כל פעם שלא מסכימים עם דעת וחידוש האר"י ז"ל.

סדר הברכות: 1-אלהי נשמה וחתמתה ברכת 'לפגרים מתים' // 2- הנותן לשכוי בינה 3- פוקח עורים / 4- מתיר אסורים / 5- זוקף כפופים / 6- מלביש ערומים / 7- הנותן ליעף כח / 8- רוקע הארץ / 9- המכין מצעדי גבר / 10- שעשה לי כל צרכי / 11- אוזר ישראל בגבורה / 12- עוטר ישראל בתפארה / 13- שלא עשאני גוי / 14- שלא עשני עבד / 15- שלא עשני אשה / 16- 'המעביר שינה' וחתמתה 'על דברי תורה' / 17- המלמד תורה לעמו ישראל / 18- נותן התורה.

הרש"ש העתיק מספר כונות ישן לרבי משה טרינקי או גליא עמיקתא, וגם כך בפע"ח, שהנוסח בענין ח"י ברכות הוא ברכת התורה 'ברכת' בלשון יחיד, כשהרש"ש עצמו משתמש בדרך כלל ב'ברכות התורה' בלשון רבים, וכנוסח 'שיר התפלה' כתי"ק למוהר"ח

והמעשה שהביא הרש"ש שם מוזהר ויקהל קצ"ה, עם רבי אלעזר ורבי יוסי, הוא דווקא חיזוק דברי האר"י ז"ל לברך ברכת 'הנותן לשכוי בינה', שהמעשה דוקא אחרי חצות, לומר שזו זמנה של ברכה זו. אבל אין קשר לענין ברכות התורה בחצות.

מוהר"ח ענין מנהג מורי ז"ל בקומו בלילה אף אם היה קודם אור היום, היה מסדר כל הברכות של שחר עד פרשת העקידה [ד"ה]

מקובלים אחרונים

והנה אחר שבירך האדם בקומו ממטתו שתי ברכות (...) צריך שיאמר ברכות התורה, שאסור לומר דברי תורה קודם שיברך עליהם, ואז יאמר אלו הג' פסוקים בכוונה ובניגון, א' ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד (...) ואח"כ ישב בארץ ויאמר על נהרות בבל [קצ"ו] גליא עמיקתא לר"א פנצ'יירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

והנה, אחר שברך האדם בקומו ממטתו שתי ברכות ראשונות שכזרנו בכונתם, יברך על התורה תחלה, ויאמר אלו הג' פסוקים בכוונה, הא' ונהר יוצא מעדן וגו' – הפסוק השני יה' אלהי אתה ארוממך וגו' – הפסוק הג' אודך על כי נוראות וגו' (...) אח"כ יאמר ברכי נפשי עד תתחדש כנשר נעורכי ואח"כ יאמר פסוק צמאה נפשי לאלהים לאל חי (ועוד פסוקים עיין שם) ואח"כ ישב בארץ ויאמר על נהרות בבל כלו וכו'. [קפ"ו ס' תם - האר"י ז"ל] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

צירור

מפורש כי האר"י ז"ל היה מברך כל ברכות שחר עד סוף ברכות התורה בלילה, ולא היה ממתין עד אור היום.

מוהר"ו ובהאר"י היה מתעטף בתחלה בציצית ואח"כ היה מניח תפילין, הפך מן המקדימים התפילין אל הטלית, ומעוה גמורה היא בידם כמו שיתבאר סודם למטה ב"ה. [ד"לה]

צירור

כוונת האר"י ז"ל בענין המקדימים התפילין אל הטלית, אלו מקובלי ספרד, כמו בא בבית יוסף (וכבר הבאנו את זה לעיל) והיו בצפת כדברי הרדב"ז שקרא עליהם תגר. ולכן, החושב כי ע' פנים לתורה, הוא מקום לחדש כל דרוש ופסוק והלכה, אינו כך.

מוהר"ו כבר הודעתיו, ליל הוא קודם חצות, ולילה הוא אחר חצות, ועל כן אנו מברכין ברכה זו אחר חצות לילה ואילך. [ד"לו]

צירור

הרי, כי נוסח ברכה זו אינו להבחין בין יום ובין לילה, אלא לילה, ומטבע ברכה זו מורה על לברך אותה בלילה, קריא, אחרי חצות, והוא פשוט.

מוהר"ו ואפילו אם היה באמצע הזמירות [ד"לה]

מקובלים אחרונים

לשון כפול וכונתו (של רשב"י) שצריך להתפלל עם הציבור וגם שיהיה מתפלל עמהם יחד במה שהם מתפללים. [קצ"ו] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

צירור

הרי שהאר"י ז"ל לא חש להתקדם בתפילתו לעומת הציבור שעדיין לא התחילו כמעט. ופשוט שהיה עונה אמן על ברכות השחר שלהם בבית הכנסת, מכיוון שכבר יצא ידי חובת ברכות אלו באמירתן ביתו.

מוהרח"ו ברכה זו סמוכה לחברתה [דל"ז]

בירור

חתימתה היא ברכת 'המחזיר נשמות לפגרים מתים'. להורות לנו כי מתחילה ב'אלהי נשמה' וחותמת ב'המחזיר נשמות לפגרים מתים'. הרי ברכה א' היא.

וזו גם ברכה הראשונה של ח"י ברכות. ומובן כי הרש"ש ז"ל לא חישבן אותה בח"י ברכות אלא התחיל את ח"י ברכות ב'הנותן לשכוי בינה', כי לשיטתו יש לקום קודם חצות לילה, על מנת לא לטעום בטעם המיתה. אמנם אין כן דעת התלמוד, הפוסקים, ובפרט לא דברי האר"י ז"ל, אלא הפוך. ולדעת האר"י ז"ל, יש להתחיל ח"י ברכות ב'המחזיר נשמות', היות כי אף קודם חצות לילה נקרא דינים תקיפים, וזו עיקר טעם המיתה וטומאת הזוהמא, שממנה כן טועמים, ועל כן, יש ליטול ידים להעביר טומאה זו, כמובא בכמה דוכתי בכתבי מוהרח"ו ז"ל.

מוהרח"ו ועל כן אנו מברכין ברכה זו אחר חצות לילה ואילך. [דל"ז]

בירור

מבואר שכן מברכים ברכת 'הנותן לשכוי בינה' אפילו בלילה, כל עוד אחרי חצות. והוא ממתבע הברכה, שכתוב בה 'בין יום ובין לילה', דווקא 'לילה' ולא 'ליל', ולכן, אחרי חצות הנקרא 'לילה', ועוד קודם אור היום.

מוהרח"ו ברכת הנותן ליעף כח נכון לאומרה והיא אחת מן י"ח ברכות האלו שתיקנו קודם התפלה. [דל"ז] ואעפ"י שיש מוחין בדבר הזה, עם כל זאת ראוי הוא לאומרה על כל פנים. [דנ"ח] היה הוא ז"ל נוהג לאומרה שלא כדברי בעל ספר שלחן ערוך ז"ל. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

בירור

גם חלק מהספרדים היה כן מברך את הברכה הזאת, עוד לפני כתיבת הב"י, כמו שמצאנו בסידור רפ"ד דפוס וניצ'יה, בספר אבודרהם, וברשב"ץ, שכולם מבני יהדות ספרד, ודלא כדברי מרן הב"י.

מוהרה"ו בברכת המעביר שינה מעיני וכו' תכוין הפך ממה שביארנו בכוונת ברכת המפיל 'חבלי'
שינה על עיני. [דס"ב]

זכור

כך נוסח השו"ע, 'המעביר שינה' בשחרית, ו'המעביר חבלי שינה' בברכת המפיל לק"ש על המיטה.

מוהרה"ו גם ראיתיו עונה אמן באמצע שתי ברכות של אשר קדשנו 'על דברי תורה' ובין 'ברכת והערב
נא ה' אלהינו' וכו' כנראה שהם שתי ברכות וכמו שכתב בעל הטורים כי 'הערב נא היא ברכה שניה
בפני עצמה ואינה סיום ברכה ראשונה'. [דק"פ נוסח התפלה]

זכור

כך הוא הנוסח בספר היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז [פ"ח עו] וגם בנוסח ספר הכונות מאורות נתן עם
הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

מקובלים אחרונים

גם ראיתיו עונה אמן בין ברוך וגו' על 'דברי תורה' אל 'הערב נא' וכו' (...) כי הערב
נא היא ברכה שניה של התורה. [י"ב] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפש]
צמח: וכן כתוב הערב נא בלתי וי"ו להורות שהיא ברכה בפני עצמה ואינה דבוקה
עם הקודם אליה. [קי"ד] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח
קול הרמ"ז: ונלע"ד חיים לפי זה אין לומר והערב נא בוי"ו. [ז' שער הברכות] נוסח
ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

זכור

ברכת 'הערב נא' היא ברכה בפני עצמה. אם כן יש ליישב הי"ח ברכות מה הן.
באופן כי הם ב' ברכות, והרי 'על דברי תורה' היא חתימת ברכת 'המעביר שינה' ואף שיש בתוכה ג' חתימות,
ברכת א' היא כדין השו"ע.

גם נוסח הברכה להאר"י ז"ל היא 'על דברי תורה' ולא 'לעסוק' כנוסח האשכנזים.

תיקון הצות

מוהרר"ו ותקח אפר מקלה ותשים על מצחך במקום הנחת תפלין, גם תכוף ראשך ותחבק פניך בקרקע ממש, ותכוין בזה על שריפת התורה שנעשית אפר. [דקצ"ז] [שער רוח הקודש ד"פא]

זיכור

יש לבדוק מה טעם לשים אפר על המצח במקום הנחת תפלין, שהרי זמן תיקון חצות בלילה הוא, ואין תפלין בלילה. וכבר ידוע מנהג הקדמונים לשים אפר על מצח החתן ביום חתונתו, לזכר החרבן, וכדברי רש"י, אפ"ר במקום פא"ר שהוא התפלין. ומ"מ, דבר זה מחזק את מנהגנו להניח אפר בט"ב במקום התפלין.

מוהרר"ו ויבכה כמו חצי שעה או יותר על טירוד רחל וגירושיה וגלותיה ועל חרבן בית המקדש [ד"ה]

זיכור

מזה השתבש נוסחאת מוהרר"ו בספרים אחרים, בענין לבכות חצי שעה על חרבן הבית אחרי חצות היום בזמן בין המצרים. דבר שאינו מופיע כלל ב"שער התפלה" אלא רק לבכות, ובבין המצרים אין שיעור קבוע לבכייה זו.

מוהרר"ו ודע כי פעם אחרת שמעתי אח"כ ממורי ז"ל סדר המזמורים הנ"ל באופן זה:

זיכור

מצאנו כי כל פעם שמוהרר"ו כותב פעם אחרת, הכוונה למה שקיבל מהאר"י ז"ל בתרא, והוא החשוב.

מוהרר"ו וזה הוא סוד דוד הע"ה שהיה עוסק בתורה ובשירות ומירות כל הצות לילה

זיכור

כך שיש מקור חזק לסדר הבקשות והתשבחות המסודרות קודם תפילת שחרית בסידורי בני ספרד. וכמה מצער שבסידורים העכשוויים, הורידו אותן בקשות.

ואח"כ תעסוק בתורה שעה אחרת [דרי"ה]

זיכור

הרי כי זמן המועט ללימוד תורה הוא שעה.

ציצית

מקובלים אחרונים

כפי האמור למעלה אין להסיר הטלית אפילו בשעת הזווג וגם כפי הדין [ל'] זר זהב
לר"י צמח – הגהות צמח
למעלה נראה כן ממה שאין להסיר אותו בשום זמן ואפילו ישן ואפילו במטה כל זה
מורה על מה שנ"ל. [ל"א] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח
צריך לשכב בטלית קטן ואפילו לשמש מטתו מותר. [ס"ז ח'] אור צדיקים לרבי מאיר
פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

מוהר"ו צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף, היפך
סברת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול, אחר שהניחו ציצית קטן. [ד"ו-ז]

זיכור

הרי שיש ללבוש טלית קטן בהתחלה, ואח"כ טלית גדול ובסוף תפילין. ומה שאמר האר"י ז"ל 'היפך סברת קצת
המקובלים', רמז לאותם מקובלים מספרד שדעתם הובאה בב"י ומהם שמע מרן הב"י. וכבר הרדב"ז העיר על
מנהגי מקובלי צפת הנוהגים כדברי הב"י. [ועיי' מה שכתבנו בחיבור זה לעיל]

מוהר"ו אין קדושה חלה על הטלית כמו התפילין אבל הציציות הנמשכין ויוצאין מן הטלית הזה
יש לנו בהם יותר השגה ולכך נקרא תשמישי מצוה שאינן נזרקין כמשו"ל (ד"ה)

זיכור

פירוש, שהציציות [הפתילות] אינם הטלית עצמו שהוא תשמיש מצוה ואפשר לזרוק אם עבר פסול.

מוהרה"ו ט"ל כריכין דציצית שהם י"ג חולייין. [די"ז]
3-3-3-1 (13) / 2-3-3-3 (11) / 3-3-2 (8) / 1-3-3 (7)

מוהרה"ו אלא שגם בשאר ג' הציציות אנו מניחין בהם התכלת. [די"ז]

ציור

ולא באחד מוד' כנפות הטלית בלבד, ודלא כמו שכתבתי ב'שער האמת'.

בענין ב' חורים בטלית קטן

מוהרה"ו גם ראיתי למורי ז"ל שבציצית קטן היה עושה שני נקבים סמוכים זה לזה [די"ד]

מקובלים אחרונים

גם כן היה עושה האלה"י הרי"א זלה"ה בציצית קטן שני נקבים סמוכים זה לזה בכל כנף מוהד' כנפות (...) ואמר החכם האלה"י זלה"ה שכך דעת האגור. [רימון ב'] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי ואמר הרב ז"ל שכך דעת האגור (ב' נקבים בטלית קטן) [כ] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

ציור

יש להבין ולהפנים, כי אם רבי שמואל ויטאל לא היה מזכיר מנהג אביו מוהרה"ו לעשות רק חור אחד בטליתו הקטן, ולא כמנהג האר"י ז"ל, כל הספרדים היום, או לפחות, אלא המסכימים ללכת ע"פ האר"י ז"ל, היו עושים ב' חורים בטליתם הקטן, כדברי מו"ר האר"י ז"ל. בכך, נחלשה חשיבות תורת האר"י ז"ל, וגרם שכיום "לומדי" כתבי האר"י ז"ל, לא מקיימים דיני ומנהגי האר"י הקדוש, שאחד תלוי בשני. ועל זה נאמר: שקר הח"ן. ואם דיני ומנהגי האר"י ז"ל לא היו מיעדים אלא לכת של מצניעין, לא היה להם [כל הפוסקים, מיד אהרן והבאר היטב עד ימינו] להזכיר אותם בכל בחיבורם ובסידורם. יש לציין, כי אף הגהת רבי שמואל ויטאל, המעיד על אביו מוהרה"ו, שלא היה נוקב טליתו הקטן בב' נקבים כמנהג האר"י ז"ל, מ"מ, מקור אחד בספר לרבי יהודה משען כתי"ק, מביא שכולם, משמע כל התלמידים הקרובים להאר"י ז"ל, כן ניקבו ב' נקבים בטלית קטן, כדברי רבם האר"י ז"ל. הראת לדעת, כי מתקופת האר"י ז"ל עד שנתפרסמו הגהות רבי שמואל ויטאל, כולם היו נוהגים כפשט מרן האר"י ז"ל ומובא בכל העותקים

מוהר"ח^ו גם יוציא הציציות החוצה כדרך השלכתם. [דכ"ד ע"ב] והנה, כיוון שאלו האורות של הציציות עוברים דרך היסוד דאימא כנ"ל, ויוצאין לחוץ בגילוי לכן נקרא הציציות בלשון כנף. (דכ"ג ע"ב)

צירוף

אין שום טעם ע"פ ההלכה להסתיר את הציציות, אלא אם הוא דר במקום של גויים, וגם ע"פ קבלה, פשוט טעו והלכו אחרי דרשות במקום לשמור דברי האר"י ז"ל המפורשים, וכך דרכם של מקובלים אחרונים לסתור דברי האר"י הקדוש זיע"א ע"פ ריבוי דרשות וכוונות.

מוהר"ח^ו הטלית הקטן היה (האר"י ז"ל) לובשו למטה משאר מלבושיו על גם חלוקו שלא כדעת המתיהרים ללובשו על כל בגדיו וטעות גמור בידם הפך האמת. [ד"ד] ולכן הוא נלבש על החלוק מתחת המלבושים שלא כאותם הנוהגים ללובשו על המלבושים וטעות הוא בידם. [ד"מג]

מקובלים אחרונים

וכל זה סוד טלית קטנה שחייבים כל ישראל להתעטף בזה (...) שהיא סוד שניתן רשות לכל ישראל אפילו להמון העם להתעטף בה. [פ"ה ע'] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

צירוף

יש לשאול את כל הפשטנים למה אינם לובשים טלית קטן על בגדיהם כדברי השו"ע. גם מה שהובא בשם אחד מגדולי מרוקו בדור האחרון, שהיה גוער במי שאינו ת"ח ולובש טלית קטן, שאין זו דעת גדולי מרוקו הקדמונים. וכבר מופיע בספר 'היכל הקודש' לרבי משה בר מימון אלבאז ז"ל דברים מנגד, וז"ל (דיני ציצית דף ע'): "וכל זה סוד טלית קטנה שחייבים כל ישראל להתעטף בה" (...) "שהיא סוד ציצית שניתן רשות לכל ישראל אפילו להמון העם להתעטף בה". עכ"ל

מוהר"ח^ו מורי ז"ל ל' כשהיה לובש טלית קטן ביום כשהיה יוצא מבית הטבילה ומבית המרחץ וכיוצא בזה, [ד"ד]

צירוף

אולי הכוונה לבית הכסא ? אמנם מה הצורך להוריד את הטלית קטן אחרי שהוא תחת הבגדים ? ואולי בגלל הציציות, ואם כן הוכחה שהיו מגולים בחוץ. אולם, היה ז"ל יכול אז להכניסם או להסתירם, או אם כי לא היה אפשרות כזאת ולכן היה מוריד טליתו הקטן בעת כניסתו לבית הכסא, ובהכרח היה מלבישו בחורה בברכה.

מוהרח"ו הציצית קטן שאין מעטפין בו לא הראש ולא הזרועות. אבל הציצית הגדול המעטף את הראש. [ד"ד]

זיכור

מבואר מלשון מוהרח"ו, כי טלית קטן שלהם כמו שלנו, שהם פתוחים לגמרי, ואין בית קיבול לזרועות.

מוהרח"ו ע"י שתי ברכותיהם נתקן אור מקיף שלהם [דמ"ג] הגחת טלית קטן ועיטוף טלית גדול. [דנ"ט]

זיכור

משמע כי לילה הוא הפסק, ואף שלילה לאו מצות ציצית, אינו אלא על טלית גדול כדברי מוהרח"ו, מ"מ לית לן לברך בלילה אלא ללבושו בלבד. ולכן, באשמורת הבוקר יש לברך גם על טלית קטן וגם על טלית גדול. פירוש הדבר, כי ברכת טלית גדול אינה פוטרת טלית קטן.

מקובלים אחרונים

וזה העיטוף של טלית קטן בביתו קודם שילבוש את מלבושיו ויצא מפתח ביתו [שם פ"ד מוהחברים] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

זיכור

אלא שכבר ממבואר במוהרח"ו שהאר"י ז"ל היה יוצא מפתח ביתו מוכתר בטלית גדול ותפילין.

מקובלים אחרונים

ואח"כ על ידי לבישת טלית קטן על בשרו [שם] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

זיכור

מדברי האר"י ז"ל, על חלוקו ולא על בשרו ישר.

מוהרח"ו טלית גדול בביתו

מקובלים אחרונים

בכל יום אחר שנכנס לבית הכנסת בין בחול בין בשבת, ילבש הטלית עם הציצית כמנהג העולם. [ק"ץ. ס' תמוג – האר"י ז"ל] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

זכור

הוא רק למי שהולך לבית הכנסת קודם אשמורת הבוקר להיות מעשרה הראשונים ודלא כמנהג הר"י ז"ל.

מקובלים אחרונים ענינים שונים

בטלית קטן יעשה הציציות שלפניו ארוכים יותר שיהיו מזומנים לראות תמיד. [ס"ז י"א] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

מליקוטי החברים: ראוי לומר פסוק 'מה יקר יסדך אלהים וגו', בקול ערב אחר עטיפת הציצית עם ג' פסוקים שלאחריו. [שער הציצית] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

מקובלים אחרונים

נתן: נלע"ד שמפני זה צריך לומר להתעטף בציצית (בי"ת בפת"ח) – קול הרמ"ז ח': צריך לומר בציצית בשב"א. [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

זכור

הוא בעקבות דברי ר"י צמח בור זהב שכתב ע"פ סברתו (על פי דרישתו) שיש לומר בציצית בפת"ח. והחיד"א פסק כהרמ"ז.

מקובלים אחרונים

ויסמן אותו החוט (של ציצית) בקשר א' שיקשור בסופו כדי שלעולם יכרוך בו החוליות כולם. [שער הציצית ש"ג פ"א] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

זכור

אינו כן במוהרח"ו אלא שהאר"י ז"ל היה מסכים לקשור כל חוט וחוט מחמת בילוי והתרת שזירת הפתיל.

מקובלים אחרונים

מע"ח: באופן שיהיו כל בחינות הציציות מתגלין לחוץ (...) ואפשר שלכך צריך שיתגלה הכל מצד החיצון וזה בטלית קטן דווקא. [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

בירור

הוא פשוט, כי הרי בטלית גדול על כורחו הציציות נגלות בחוץ.

מוהרר"ו אין להקפיד להניח סימן בטלית לשים תמיד צד א' של הטלית על הראש כמו שנוהגין האשכנזים, ומנהג זה הוא טעות [ד"ה]

בירור

אם מוהרר"ו היה מסתפק בהתחלת המשפט, כי אין להקפיד וכו', בלבד, היינו מבינים שעדיין נמצאים מי שבכל זאת עוטר את טליתו הגדול בעטרה. אמנם, שאר דבריו מהאר"י ז"ל אינם נותנים מקום לספק: זה הוא מנהג טעות.

צורת האותיות

מוהרר"ו י' - אות הצד"י פשוטה מורכבת משתי אותיות י' ון' פשוטה כזה ין' [שער הפסוקים דרע"ה מזולתו]

אות ין' ארוכה היא אותיות י' ו-ן' (ח"ב ס' נ"ה ספר החזיונות כתי"ק מוהרר"ו דפוס שובי נפשי)

בירור

אולי צריך לתקן, אות הצד"י ארוכה (סופית) ולא פשוטה. וכך הוא בספר החזיונות ין' ארוכה (שהוא חלק נפרד מיומנו של מוהרר"ו, והוא חלק ד' בדפוס שובי נפשי)

כתיבת תפילין

מוהרח"ו קודם שיתחיל לכתוב יתפלל ויאמר ירמיאו"א שתשרה שכינתך במעשה ידי ותצליחני בכתיבתי זאת שאני כותב תפילין אלו לשם קדושת מצוה תפילין שציוונו ה' אלהינו ותצילני מטעות הכתיבה ומטעות הכוונה אמון וכו' הי"רצון. [די"ח]

זיכור

הרואה יראה שאין איזכור של 'לשם יחוד' או 'יהי נועם' בסוף.

הכנת התפילין

מוהרח"ו הוא בחינת שם שד"י שבתפילין שהם ש' של בית תפלה של ראש - וד' דקשר תפלה של ראש - ויו"ד דקשר תפלה של יד. [תקכ"א]

זיכור

דלא כמי שנוהג כי אות שי"ן של שד"י היא בכריכת הרצועה סביב היד, אחרי ג' כריכות שבאצבע [אמה].

הנחת התפילין

מוהרח"ו הגה תחלה תניח תפלה של יד מיושב ולא מעומד. [ד"ז]

זיכור

מוהרח"ו כבר הקדים לנו שיש להניח של יד מיושב וראש מעומד, על כורחינו כי עד שיניח של ראש, ישאר מיושב, בין הנחת היד, לברכה ולכריכות הזרוע. ובפרט, שכבר האר"י ז"ל הזהיר אותנו כי מה שמובא בירושלמי לעמוד בכל דבר שבקדושה, אינו מהירושלמי עצמו. גם לא נמצא בשום מקום בדברי האר"י ז"ל שיש לקום לברך ואח"כ לשבת לקשור תפילין של יד, שאין הפסק גדול מזה, אף שנקרא עדיין עוסק במצוה.

מוהרה"ו בתחלה יקשור תפלה של יד בזרועו השמאלי במקום הקבורת, ויכסה זרועו עם הטלית כדי שתהיה הנחת תפילין בהצנעו. [ד"כז]

מקובלים אחרונים

אבל קודם שיקשור ג' כריכות במקום הקשר של הקבורת אסור להניחם, אך אחר שקשר ג' כריכות הנזכרים (...) ואחר כך שהניח תפילין של ראש טוב הוא שישים סופי קצוות הרצועות בתוך אבנטו כדי שלא יגעו בארץ, הפך מן אותם המקפידין להניחם תליות בארץ [קיב] עולת תמיד [שערי יצחק] וישב כי מצותה (של התפילין דיד) מיושב (...) וישים בלבו היוד הסמוך לתפילין וסודו ויעשה השלש כריכות ויתכון לשם שדי וכי השלש כריכות כנגד נצח והוד יסוד לחבר את האהל ולתת השכינה על לבו ועל זרועו השמאלי [פ"ו עד] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

וג' כריכות עושים מהרצועה כל הקבורת [צ"א] גליא עמיקתא לר"א פנציירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

לכן עושים מהרצועה ג' כריכות על הקבורת וט' על הזרוע (...) וג' כריכות עושים על פרק ראשון של אצבע האמצעי. [צ"א] גליא עמיקתא לר"א פנציירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

יכוין לעשות שלש כריכות על הקבורת ותשע על הזרוע ושנים שנכנסו במעברתא, הרי י"ד, ושלש כריכות עושים על פרק ראשון של אצבע האמצעי (...) ושתי פעמים כורכים הרצועה על היד [צז] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי] מהחברים: יכרוך ג' כריכות על הקבורת וט' על זרוע וב' שנכנסו במעברתא, הרי י"ד. וג' כריכות עושין על פרק א' של אצבע האמצעי, הרי י"ז. (...) וב' פעמים כורכין הרצועה על היד, א' בהליכתו על האצבע וא' בהבאתו, הרי י"ט. והמעט הנותר מן הרצועה, מכניסין בכריכה שעל הזרוע לבד. [שער התפילין פ"י] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

בירור

כך הוא בפרי עץ חיים בשם החברים. אלא שבהמשך הדרוש האמור להיות מגוף דברי ר"ם פאפיראש, גם כן עוסק בענין ג' כריכות סביב הקיבורת, ואינו מהאר"ז ל"ל וממוהרה"ו.

מקובלים אחרונים

ויקשור התפילין בקבורת הזרוע כשין ש' ג' כריכות (...) ויכרוך כריכה א' בפרק האמצעי של פרק האצבע וב' כריכות אחרות בפרק התחתון של אצבע, הסמוך לכף [רימון ג'] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי ויקשור התפילין בקיבורת הזרוע כעין שין ג' כריכות [קרב] עולת תמיד [שערי יצחק] עוד חבר אחד שאלתי אותו על אמיתות מנהג אותם הכריכות, והשיב לי כי הוא היה עושה ג' כריכות בקבורת כנגד ג' עליונות דילה ועם ז' כריכות שבזרוע הם עשר שלה. [ס' זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח] אח"כ יוציא התפילין של ראש, ודע כי אפילו קודם שיכרוך ז' כריכות בזרוע, יכול להוציא תפילין של ראש מן הכיס. אבל קודם שיקשור ג' כריכות במקום הקשר של הקיבורת, אסור. אך שקשר ג' כריכות הנ"ל, יכול להוציא מן הכיס. (...) אז יכרוך ג' כריכות באצבע האמצעי של יד השמאלית הנקרא אמה [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז ויקשור התפילין בקבורת הזרוע כעין ש' ג' כריכות [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז ויקשור התפילין בקבורת הזרוע כעין שין שלש כריכות, ואח"כ יקשור בפרק האמצעי של הזרוע ז' כריכות וכו'. [ס"ח ב'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

זכור

הרי שמוהר"ו לא הזכיר בשער התפלה, מה שמוזכר ב'עולת תמיד', שיש לכרוך ג' כריכות סביב הקיבורת. גם ר"י צמח מעיד על רבי שמואל ויטאל, שאין לכרוך ג' כריכות סביב הקיבורת, וכך רבי שמואל קיבל מאביו מוהר"ו שקיבל מהאר"י ז"ל. והאמת היא שאין תזכורת כזאת בח' שערים. מוכרח לנו להבין כי 'עולת תמיד' אינו מהדורא בתרא, ובהיותו כתבי הגניזה, מוהר"ו לא תמך בהם. ומפשט לשון מוהר"ו בשער התפלה, לא מוזכר ענין ג' כריכות בקיבורת, הן, שאין לעשותם.

כריכה אחת בלבד בקיבורת

מקובלים אחרונים

והנה אחר כמה שנים התפללתי פעם אחד בבית החכם השלם כמה"ר ר' שמואל בקור' שמו ויטאל נר"נ, וראה סדר הכריכות שעשיתי ואמר שאין זה סדורם והראה אותי הסדר שהוא היה כורך והיה באופן זה כי כשהיה עובר הרצועה בזרועו, היה מהדק סביב וקושר היו"ד עם התפלה והמשיך הרצועה אל הזרוע לעשות שאר הכריכות. אבל שם בקבורת לא עשה שום כריכה כלל ועיקר כי אם כאמור לעבור הזרוע והקבורת ברצועה ולהדבק היו"ד עם התפלה כנ"ז בדין ובזוהר ובדברי הרב זלה"ה. ואמר חכם בקורא שמו (רבי שמואל ויטאל) שכן הרב אביו זלה"ה (מוהר"ו)

למד אותו והוא עצמו הניח לו התפילין כסדר זה בפעם ראשונה שהלביש תפילין שאביו הרב זלה"ה לבשם לו אז, וכן אמר לו הרב אביו זלה"ה שכן הרב יצחק זלה"ה היה נוהג לעשות, וממנו למד הרב אביו זלה"ה. [נ"ט] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

והנה בזה שהבאתי, נחלקו עלי קצת מן החברים יצ"ו ועמהם החכם הנעלה כמה"ר ר' שלמה פיקאסו נר"ו בטענות סברה בלתי רמוז מן הכתב, והנה אחר טענותם בהיותנו בבית החכם הנעלה כמה"ר ר' צמח בילקייירי נר"ו בתפלת ערבית. והנה אותה הלילה ראיתי בחלומי הרב זלה"ה אשר האמת כון עלליו ר' יצחק זלה"ה, ואמר לי הנה בספר הכונות בדף עצמה שמצאת כתוב אורך הרצועה, הנה שם תמצא ראייה יותר ברורה נכונה וחזקה, והוא שתמצא ענין קשירת תפלת של יד, יקשור תחלה תפלה של יד ויקף ז' כריכות סביב הזרוע כנגד ז' הערות, ר"ל, שיקשור תחלה היו"ד עם תפלה של יד וזהו קשירת היו"ד לבד, ותקף ימשיך הרצועה סביב הזרוע לעשות ז' כריכות ולא אמרתי כי אם קשירת היו"ד כדברי רשב"י, מן הטעם שכתוב בשמי, וכן אמרתי כמו שכתוב, וכן תעשה. ע"כ החלום. [ס/ס"א] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

ציור

מובא בעולת תמיד שיש לכרוך ג' כריכות סביב הקיבורת. בכל זאת, הר"י צמח מביא עדות ברורה ממורשו"ו על אביו מוהרח"ו ז"ל, שקיבל מהאר"י ז"ל, לא לכרוך ג' כריכות האלו אלא רק אחת, שוא קשר התפילין לקיבורת. וכך נראה משער התפלה כתי"ק של מוהרח"ו, שלא הביא לכרוך ג' כריכות בקיבורת [מאידך, לא נזכיר מאומה שקיבל מרבו האר"י ז"ל לכרוך רק כריכה אחת ולא פסל מנהג ג' כריכות בקיבורת].
הרי, שר"י צמח לא סמך על דברי רבי שמואל ויטאל, המעיד שכן הוא ע"פ האר"י ז"ל כפי שקיבל אביו הוא מוהרח"ו, ור"י צמח מצא עילה לשאלת חלום, אבל החמור הוא שהרי, אפילו על עולת תמיד שהוא בעצמו ערך מכתבי הגניזה, לא סמך

מוהרח"ו ואין התפלה של ראש צריכה לברך עליה (ד"מ) אבל סברת חכמי אשכנז המברכין גם על תפילין של ראש. (שם)

מקובלים אחרונים

נתן: נלע"ד מאחר שנעשה תפילין של ראש גם כן על ידינו, לכן ראוי לברך גם כן על של ראש ברכה בפני עצמה [שער התפילין] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

ציור

גדולת האר"י ז"ל ותלמידו מוהרח"ו, שאינם מפלים אף עדה, ומזכירים לצורך, גם מנהג הספרדים וגם מנהג אשכנזים, הטובים ומוטעים כאחד. ולכן, באורך הדורות, יש רבנים מפורסמים וענקיים שמצאו נכון להתווכח אם האר"י ז"ל היה ספרדי ואשכנזי. ומחילה מכבודם, אף שודאי לאר"י ז"ל עצמו היתה חכמה נפלאה, פוסק ומקובל וצדיק ביחד, עיקר תורתו

שמסרה לתלמידו רבי חיים ויטאל, אינה לפי חכמתו אלא דרך גילויי התמידיים של אליהו הנביא, סימן עיקרי למוהרח"ו לקבל דברי רבו ז"ל, כמופיע ב'שער כתבי מורי'. האם נאה והגון לחשוב כי אליהו הנביא ז"ל היה ספרדי או אשכנזי? התשובה ברורה.

מוהרח"ו כריכת הרצועה סביב האצבע האמצעי הנקרא אמה כדרך הטבעת העגול של הקידושין הניתן באצבע. וצריך לכרוך שם ג' כריכות והכריכה העליונה תהיה בפרק האמצעי של האצבע הזה ושתי כריכות תחתונות בפרק התחתון המחובר אל כף היד, **שלא** כדברי המתיהרים לכוך כל ג' הכריכות בפרק התחתון ושיבוש הוא בידם. [ד"כז]

זיכור

וכך הוא באור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [ס"ח ג'] [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

מקובלים אחרונים

לכן עושים (...) וג' כריכות עושים על פרק ראשון של אצבע האמצעי. [צ"א] גליא עמיקתא לר"א פנצירי – ת"ר נירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק יכוין לעשות (...) ושלש כריכות עושים על פרק ראשון של אצבע האמצעי (...) ושתי פעמים כורכים הרצועה על היד [צז] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

זיכור

לכרוך ב' פעמים הרצועה על היד אינו מהאר"י ז"ל.

מקובלים אחרונים

מהחברים: וג' כריכות עושין על פרק א' של אצבע האמצעי, הרי י"ז. [שער התפילין פ"י] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז גם בענין התפילין (...) [והיה מצחק מן האומר שכל הג' כריכות יהיו בפרק התחתון. [כח] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי] והיה מצחק מן האומרים שהשלשה כריכות יהיו בפרק תחתון. [ל"ג] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

זיכור

"והיה מצחק" אינו כלל מדברי מוהרח"ו כתי"ק.

יש להזהר שרצועות התפילין לא יגעו בקרקע, ונראה שאזהרה זאת היא לכל אדם ולא למוהרח"ו בלבד. (ח"ד ס' נ"ט ספר החזיונות כתי"ק מוהרח"ו דפוס שובי נפשי)

ג' כריכות האצבע מעומד

מקובלים אחרונים

וגם השלשה כריכות של אצבע תסירנה מעומד כמו בהנחה [פ"ה] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

מכלל שגם הג' כריכות של האצבע ותפילין של ראש תסירם מעומד כמו בהנחה. [נג] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

נוסח כתבי הרב זלה"ה [האר"י ז"ל]: כשמניח תפלה של יד יקשור תחלה ויקיף ז' כריכות סביב הזרוע כנגד ז' הנערות ואח"כ ישים תפלה של ראש ואחר שבא בעלה שהוא תפלה של ראש אז יתן לה הקידושים שהם ג' כריכות באצבע הנקרא אמה: וזה מעומד: עכ"ל נוסח ב'זר זהב' [ג"ח] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

וכשחולץ מן האצבע יסירנה מעומד כמו בהנחה. [ס"ד] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח והנהגים לשים דיד מעומד, שכל המצות צריכים בעמידה להקים השכינה, ועוד כי הם ביד דז"א דכורא שאין לנשים תפילין. [תמ"ד] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

בירור

לשון נגיד ומצוה ומובא גם בספרו זר זהב [דנ"ו] להר"י צמח ואינו נמצא בכתבי מוהרח"ו ז"ל: "גם אמר הרב זלה"ה שהג' כריכות באצבע דיד שמואל ישים מעומד וכו'. עכ"ל.

והוא מצא כתוב כך בספר הכוונות שיש לכרוך מעומד. אלא שאינו מובא כלל בכתבי מוהרח"ו ז"ל. ומה שבנו רבי שמואל ויטאל מצא לכרוך בישיבה אינו מוכרח ורק מסברתו. ולכן, מכיוון שמוהרח"ו כתב שיתחיל לחלוץ התפילין בתפילין ביד, הפך דברי השו"ע שיש לחלוץ את הראש קודם [וכך מובא בגמרא וברוב הראשונים], מצא רבי שמואל ויטאל לחלוץ קודם הכריכה בישיבה ואז לקום ולחלוץ הראש ולשבת עוד פעם לחלוץ הזרוע. ועל כורחך שלפי דעת מוהרש"ו יש לכרוך באצבע בישיבה כדי לקיים דברי אביו ז"ל לחלוץ בדרך שהוא הניח. ותמוה שרבי שמואל לא ראה אף פעם את אביו מוהרח"ו להניח ולחלוץ כדי שלא יעיד לנו? וואין הכרעה בדברי האר"י ז"ל ע"פ מוהרח"ו ז"ל.

מוהרח"ו ואחר שתגמור עלינו לשבח וכו' ועל כן נקוה לך וכו', אז תסיר בתחילה תפלה של יד מיושב על דרך שהנחת אותה מיושב כנ"ל

בירור

ועיין דברי מוהרח"ו מתוקנים ומסודרים היטב בפקסא הבאה, וברור שיש לחלוץ קודם תפילין של ראש ובעמידה. וקצת קשה על דברי רבי שמואל ויטאל שהגה כאן, וניסה ליישב בין האר"י ז"ל לבין השו"ע, כשבפיקסא הבאה, לשון מוהרח"ו ודברי האר"י ז"ל ברורים, ורבי שמואל לא הזכירם.

חליצת התפילין

מקובלים אחרונים

ויש להניח של יד מיושב ושל ראש וכריכות האצבע מעומד, וכן איתא בזוהר[ח"א דף קל"ב ע"ב] וכן בחליצתו. [ס"ח ו'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

כי מ"ש הרב להסיר תפילין של יד קאי על השלש כריכות שעל האצבע תחילה, ואח"כ מסירים תפילין של ראש, ואח"כ חוזרים (לשבת) ומסירין תפילין של יד מהזרוע, וזה בדברי מהרי"ק (רבי יוסף קארו ז"ל), וזה לענ"ד אמיתות הענין. וכן נהגתי אני כל ימי, וכמדומה לי שכן היה נוהג אבא מארי ז"ל, ותו לא מידי. [הגהת א"ש בשער הכוונות]

פלא, שאינו מביא בבירור את מנהג אביו. וכנראה, שכתב את זה בסוף ימיו.

בירור

ולא כתב מוהר"ו לשבת מחדש כדי לכוון ג' כריכות האצבע. משמע, בעמידה, ונפקא מינה לדברי רבי שמואל ויטאל שניסה לגשר בין האר"י ז"ל לשו"ע, בדין חליצת התפילין. באופן כי חליצת האצבע בעמידה, כחליצת תפילין של ראש, ויושב אח"כ לחלוץ תפילין של יד, ובוה צדק ר"י צמח. והוא מפורש בדרוש נוסח התפלה כפי שקיבל מרבו האר"י ז"ל, והוא בסוף כל דרושי תפילת שחרית, והוא בתרא.

מוהר"ו ואח"כ תסיר תפלה של ראש, ואח"כ תסיר הטלית, כי כמו שהנחת הטלית קודם התפילין, כך יהיה הטלית בראשך עד אחר שתסלק התפילין. [דף כ"ח]

בירור

הרי, מובא בלשון מוהר"ו כי בימי החום או השקיעה, היה אר"י ז"ל מסיר תפילין של ראש, ומשאיר תפילין של יד. עובדה כי תחילת חליצת התפילין היא בראש ולא ביד.

מוהרר"ו ואח"כ יסיר תפלה של ראש מעומד ויצניענה בכיס ויסיר תפלה של יד מיושב כמו שהוא בעת הנחתם ויצניענה בכיס ואח"כ יסיר הטלית. [נסח תפילה למוהרר"ו] וצריך להסיר ולהלוץ תפלה של יד מיושב על כל פנים כנו'. [דכ"ח]

ציור

מוהרר"ו לא הזכיר בשום מקום חליצת הכריכות שהם טפלות להנחת תפילין עצמן.

מוהרר"ו דע כי מורי ז"ל בתחלה היה מניח תפילין דרש"י ודר"ת ביחד בשחרית ומתפלל בהם תפלתו כמ"ש בפ' הקומץ רבה יש בראש להניח בו שני זוגות תפילין ר"ל ביחד דאילו בזה אחר זה יש מקום לאלף זוגות. [דכ"ח] והיה משים בבוקר שתי זוגות תפילין דרש"י ודר"ת. [דכ"ח]

מקובלים אחרונים

יזהר מאוד בהנחתן (תפילין דר"ת) ואם אי אפשר להניח יחד (רש"י ור"ת) יניחם אחר התפילה ויקרא בהם קריאת שמע שלימה בכוונה ופרשת היראה ופרשת התשובה. [ס"ט ג'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

ציור

והוא היפך דברי מוהרר"ו המפורשים שיש להניח דווקא ביחד.

מוהרר"ו טעם למה יום ראשון חלוק משאר הימים כי אז נק' אונן ומשם ואילך נק' אבל (...) ולכן אסור להניח תפילין ביום ראשון (...) ולכן מותר בתפילין כל אותם הימים משני ואילך. [שער המצות ד"כ] (...) ואז נקרא אונן גמור. ולכן אסור להניח תפילין ביום הראשון [של אבלות] (...) ומיום השני ואילך, מתחילין ליכנס המוחין גדלות מדרגה אחר דרגה עד תשלום ז' ימי האבלות. ולכן מותר בתפילין כל אותן הימים משם [מיום השני] ואילך. (שם)

מקובלים אחרונים

מצות קבורת המת ושאר דיני האבילות. ואמנם כל זה במוחין דאימא שמשם התפילין, אך מוחין דאבא אינם נכנסין כל ז' ימי האבילות וכו'. אמר מאיר, ומזה יש לדקדק שלא להניח תפילין דר"ת בימי האבילות, כי הם סטרא דאבא וצריך עיון. [ויחין] גהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עין חיים [דפוס אהבת שלום]

ציור

ר"א פירא הגיה ע"פ הברכ"י בשם הרש"ש, כי אלו הכתיבות אינם מהכתבים אמיתיים. ובנהר שלום דף צ"ב ע"ג. ונראה הפוך משער המצות כתי"ק למוהרר"ו דף כ"ו, כמובא לעיל.

מקובלים אחרונים

ובזה יובן איך לא כתב הרב ז"ל גבי אבל שאסור להניח תפילין דר"ת (...) כמו"ש קצת המקובלים, שלא יניח האבל תפילין דר"ת שאין הענין כן, אלא שחייב להניחם כשאר כל המצות שהרי הוא חייב בכל המצות (...) ואין האבל אסור אלא בדברי תורה [שם כ"ד ע"ד] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

ציור

הרש"ש דייק מדברי מוהר"ח, הכותב שמוותר התפילין כל ימי האבלות, ומוהר"ח לא הבחין בין תפילין דרש"י לתפילין דר"ת, משמע שמוותר להניח שניהם ביחד כימי חול.

סדר בית הכנסת

מוהר"ח א"ב אני ראיתיו שהיה בא לכה"כ ולא היה מקיף שום הקפה ואיפשר כי בשביל שלא בא מן עשרה ראשונים לפי שהיה מתאחר לבא כנ"ל ולכן לא היה מקיף מפני הרואים שנראה כיוהרא כנלע"ד (כן נראה לעניות דעתי). [שם]

מקובלים אחרונים

צמח: אמרו לי החברים (מדמשק) שהרח"ו ז"ל היה עושה הקפה אחת בכל יום וביום השבת היה עושה ז' הקפות. וכן עיקר. [מ"א] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי] ואמרו לי החברים יצ"ו שהרב חיים ז"ל היה עושה בכל יום הקפה אחת אל התיבה, והיה אומר פסוק אחד של מזמור אלהים יחוננו, ובשבת היה עושה שבעה הקפות, והיה אומר בכל הקפה פסוק אחד, וזה יותר נכון כנז"ל. [קנ"ו] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

הקפות בית הכנסת: כשהאדם נכנס בבית הכנסת ישתחוה כנגד ההיכל ואח"כ יאמר מזמור אלהים יחוננו ויברכנו ויש בו ז' פסוקים ויעשה כנגדם שבע הקפות אל התיבה לא אל בית הכנסת, וטוב הוא שיכוין שבכל פסוק יגמור הקפה אחת וכו'. הר"י אליהו פלקון משם מורי ז"ל. ואני צמח שמעתי אומרים שהרב ר' חיים זל"ה היה עושה הקפה אחד ופסוק אחד וביות השבת היה עושה שבע הקפות ונ"ל כי זה עיקר. [ק"ב] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

ציור

מוהר"ח במילת יוהרא רק פעם אחת והוא בהקפת התיבה. ויש לשאול, הרי איך האר"י ז"ל לא חשש ליוהרא בכל מנהגיו? אפשר כי רוב מנהגיו היו גם כן נהוגים בדורו בצפת. אולם, גם הקפת התיבה היתה נהוגה ואינה חידוש. והתשובה היא בדברי רבי שמואל ויטאל: מתוך דברי מורי [מוהר"ח] הרב ז"ל, נראה שאין בזה משום יוהרא הרוצה להתנהג כמנהג הרב [האר"י] זל"ה. עכ"ל. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"צח] מ"מ, מה שהביא ר"י צמח בשם רבי אליהו פלקון משם מורי ז"ל' ביזר זהב' תמוה, אחרי שמוהר"ח עצמו העיד על רבו ז"ל שראה אותו.

היוצא מפתח ביתו

מקובלים אחרונים

היוצא מפתח ביתו ונוגע במוזזה, בשם שד"י יכוין בשם יצר שבמלוי אותיותיו למפרע עש בס"ת שד"י וכו' [נ"ט. ס' קפב - האר"י ז"ל] תק"ן ליקומים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

בירור

הוא מקור להגהת רבי שמואל ויטאל, שכידוע, גם הכניס בשער הכוונות, דברי מקובלים אחרים ולא מהאר"י ז"ל בלבד.

מקובלים אחרונים

ויאמר הריני הולך לבית הכנסת של אברהם אבינו סבא קדישא עליו השלום, ויחדא שכינתא בדרועא דימינא דקב"ה, כי הזיווגים של שחר הוא בחסד ולכן הוא בהכ"נ של אברהם. [סי"ב א'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

בירור

הרי ש'לייחדא' או 'לשם ייחוד' אינו מוזכר ...

מקובלים אחרונים

יאמר 'בבית אלהים' נהלך ברגש' כנ"ל ויאמר הריני הולך לבית הכנסת של יצחק אבינו ליחדא שכינתא וכו' [תפילת מנחה סכ"ה ד'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

אמר מאיר, מסופק אני אם צריך לומר פסוק זה של בבית אלהים נהלך ברגש, והאומרו לא הפסיד, שאין זה ברכה לבטלה ולא שינוי מטבע. [ר"מ פאפיראש הגהות על פע"ח שער הקרבנות פ"א]

בירור

עיין בשער התפלה, שאין לומר את הפסוק הזה אלא לכווננו.

הנהגות בית הכנסת

מוהר"ח^ו גם ראיתיו נזהר מלרוק בבית הכנסת כלל, ואם נזדמן לו רוק היה מבליעו בטליתו או בולעו בגרונו (ד"לד)

מקובלים אחרונים

גם ראיתי למוורי זלה"ה שלא היה רוקק כל זמן היותו בבית הכנסת. [כ] סדר הכונות
לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

מוהר"ח^ו אמר לי מורי ז"ל שיש ברקיע שנים עשר שערים כמוני י"ב שבטים וכל שבט ושבט תפלתו עולה דרך שער א' מיוחד לו והם סוד הי"ב שערים הנז' בסוף ספר יחזקאל. והנה אין ספק כי אם תפלות כל השבטים שוות לא היו צריכות אל י"ב שערים וכל שער ושער יש לו דרך בפני עצמו אלא ודאי מוכרח הוא שכיון שתפלותיהם משונות לכן צריכות שערים מיוחדים לכל א' וא', כי כפי מקור ושורש נשמות השבט ההוא כך צריך להיות סדר תפלתו.

ביכור

ואין זה עולה בקנה אחד עם מה שאמרו שיש שער י"ג. כי אם יש שער י"ג הכולל כל נוסח תפילות ישראל, גורם ביטול דברי האר"י ז"ל שלכל שבט ושבט יש שער משלו.

מוהר"ח^ו ולכן ראוי כל א' וא' להחזיק במנהג סדר תפלתו כמנהג אבותיו לפי שאין אתנו יודע מי הוא משבט זה ומי הוא משבט זה.

מקובלים אחרונים

צמח: מאחר שאין לנו ברור איזה מספרד ואיזה מקטלונאי וכדומה יכול כל האדם לאהזו בסדר שכתב הרב זלה"ה שהוא היותר ברור ונכון ומסודר ואמיתית כנודע, והוא זלה"ה אע"פ שהיה אשכנזי היה אומר הודו לה' קראו בשמו וגו' קודם ברוך שאמר כמנהג הספרדים ולא אח"כ כמנהג האשכנזים, ואע"פ שנתן טעם בדרך סוד לשתי המנהגים, עכ"ז היה עושה כספרדים. וכן בסדור אשכנזים כתוב אהבה רבה אהבתנו והרב זלה"ה אמר שאין לומר כי אם אהבת עולם מן הטעם הנודעת. [דף י'] זר זהב
לר"י צמח – הגהות צמח

ביכור

והוא היפך ממש מדברי האר"י ז"ל!

מקובלים אחרונים

כל אחד ואחד יזהר להחזיק במנהגו מנהג אבותיו מלבד מזה שאנו אומרים היפך זה.
[סי"ב ט"ז] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן
(1690)

צירור

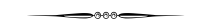
והוא היפך המתנגדים לאר"י ז"ל, האומרים שאין להתפלל כנוסח האר"י ז"ל שהוא ע"פ קבלה, ולשמור נוסח קדמון של כל עדה ועדה.

ראשון, מה הוא נוסח העדה? נוסח שהשתמר אלפיים שנה, או נוסח שסבל מגלים יהודים מכל פינות העולם? ורואים את זה עם מנהג המסתערבים, שנוסחם שונה מנוסח בני רומה או מנוסח בני ספרד. באופן, כי אין נוסח קדמון מדויק, והושפע ממונהגי התפילה של עדות שלמות שהיו מגיעים לאותו מקום, וממש, לפי התקופה וכמות התושבים החדשים, מנהג ונוסח הקדום היה נבלע בתוך הנוסח "החדש".

עובדה גם אצל האשכנזים, שבתקופת רש"י, נוסח הקדיש היה דומה לזה של הספרדים, ומאוחר יותר, מחמת המאורעות וצנזורה כת הנוצרים המרושעים, הורידו מנוסח הקדיש "ויקרב משיחיה". נוסח שברוב קהילות אשכנז היום, ממשיכים, ואינם מתקנים את הטעות.

שנית, דווקא האר"י ז"ל אומר לנו לשמור את נוסח אבותינו !!! ואפשר, כי תדמיית תורת האר"י ז"ל סבלה במשך 500 שנה, מחוסר דיוק.

שלישית, קיימת תופעה חדשה, לחזור להתפלל כנוסח פרובנס, ואחד מהם הוא נוסח אביניון, שקצת מהגולים לקחו איתם לצפון אפריקה. ובוודאי שאינו נוסח המסתערבים התושבים הראשונים בצפון אפריקה, שנוסחם היה קרוב יותר לנוסח הרמב"ם. גם, אין אחד שקיים את תפילות נוסח הב"י והשו"ע, והוא תמוה.

מקובלים אחרונים

אמר מאיר, כתב הרב המובהק כמהר"ר ישעיה הלוי [השל"ה] ז"ל ולפי נוסח האשכנזים נ"ל שסדר קדושה עד פסוק ה' אלהי אברהם תהיה בבריאה (...) אך סדר הספרדים נאה יותר שיש קדיש בין כל עולם. ומ"מ איני יכול לשנות מנהג אבותי ז"ל.
[שער הקדישים פ"א] הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום]

מוהרה"ו ושמעתי בשם מורי ז"ל כי הקליר שסידר קרובץ דמהזור אשכנזים הוא ר' אלעזר בן שמעון כנז' במדרש על פסוק מכל אבקת רוכל, זה רבי אלעזר בן רבי שמעון שהוא קראי ותנא ופייטן וקרובץ, אבל אני לא שמעתי ממורי ז"ל.

מקובלים אחרונים

גם לי העיד הרב יצחק כהן משום מורי זלה"ה כי הקלירי הוא רבי אלעזר ברבי שמעון ע"ה [ז] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי] וצ"ל כי הקליר הוא בודאי ר"א בן רשב"י. [סי"ז י"ד] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

זכור

נראה כי מוהרה"ו מסתייג משמועה זאת, שלא שמע ישירות מרבו האר"י ז"ל.

סדר תפילת שחרית

מוהרה"ו קודם שהאדם יסדר תפילתו בבית הכנסת מפרשת העקידה ואילך צריך שיקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך ויכוין לאהוב כל אחד מבני ישראל כנפשו וכו' [דל"ד/ה]

מקובלים אחרונים

קודם שיכנס לבית הכנסת ישים על לבו מצות ואהבת לרעך כמוך ואח"כ יכנס. [ל"ט] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי] קודם שיתפלל האדם בשחרית צריך לקבל עליו מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך וכו' [מ"ב] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי] אחר שישב בבית הכנסת יכוון לקבל מ"ע של ואהבת לרעך כמוך לאהוב לכל בר ישראל וכו' [סי"ב ד'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690) אמר מאיר, יש להסתפק אם גם במנחה וערבית צריך לקבל עליו מצות עשה זו קודם התפלה, ואני נהגתי לקבל גם במנחה וערבית. [הגהותיו על פע"ח שער הקרבנות פ"ב] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

זכור

ובשער התפלה למוהרה"ו לא מופיע כי יש לקבל עול מצות ואהבת לרעך כמוך בכל התפילות כי אם בשחרית.

מוהר"ח^ו והענין הוא שצריך לומר כשנכנס פסוק ואני ברוב חסדך אבא ביתך וכו' [דל"ג] ולכן בכל הימים וגם בכל תפלה מג' תפלות ערב ובוקר וצהריים שאתה נכנס בבי"הכנ (..) ואחר שאמרת פסוק זה בפתח בי"הכנ אז תיכנס אחר כך בבי"הכנ. [דף ל"ב]

מקובלים אחרונים

הנכנס לבית הכנסת ימלך באבהן יאמר פסוק ואני ברוב חסדך אבא ביתך (...) ויאמר מה טובו אהלך יעקב [קצ"ט] גליא עמיקתא לר"א פנצ'יירי – ת"ר ניירות וקונטרסי התכרים בצפת ובדמשק

זיכור

אמירת פסוק 'מה טובו' היא הוספה. ונכון שזה פסוק, ומה כ"כ חמור לאומרו? וכך פעל רבי שמואל ויטאל בהרבה מקומות. אלא שהדבר אינו כן. הרוצה לנהוג מנהגי האר"י ז"ל, יש לו לנהוג באדיקות רבה, א', כי אם מוסיפים וגורעים מדברי האר"י ז"ל, אז אין יותר טעם למה שהאר"י ז"ל תיקן ונהג – ב', הרוצה להוסיף על תיקוני ומנהגי האר"י ז"ל, שלפחות ידע בבירור שמה שמוסיף אינו מהאר"י ז"ל.

מוהר"ח^ו ואחר כך יאמר מזמור אלה"ם יחננו ויברכנו וכו' אשר יש בו ז' פסוקים וכנגדם יקיף ז' הקפות סביב התיבה שבאמצע בה"כ (...) [דף ל"ב]

מקובלים אחרונים

ואח"כ יאמר 'הרי קבלתי עלי עול מלכות שמים שלימה שתיקנתי בעזר האל, שהסרתי הקליפות מהעשיה ומהיצירה ומהבריאה ומהאצילות (!!!). ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ואח"כ יאמר אלהים יחננו וגו' [שער עולם העשיה] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

זיכור

- א. לא מובא לומר ויהי נועם בשער התפלה ולא בשער המצות
 - ב. גם לא תפילה זו 'הרי קבלתי עלי עול מלכות שמים שלימה שתיקנתי וכו' כמופיע למעלה.
- ומה ראו לנסח תפילה שאינה מופיע כלל בדברי האר"י ז"ל. אבל מעוות ביותר, שאותם אחראים לאחזקת קבר רבינו האר"י ז"ל בצפת, רשמו במצבתו, את אותה תפילה לאהבת כל ישראל, שאינה מהאר"י ז"ל עצמו.

מוהרר"ו אסור לאדם להתפלל תפלתו בעצבון ואם עושה כך אין נפשו יכולה לקבל האור העליון הנמשך אליו בעת התפלה. אמנם בעת שמתודה הווידי ובפרט שטאיו אז טוב להתעצב בלבד אבל בשאר התפלה נמשך לו נזק נפלא גדול ע"י עצבותו. אבל צריך להראות לפניו ית' הכנעה גדולה באימה וביראה אמנם תהיה בשמחה יתירה וגדולה ככל האיפשר. [דל"ד]

צירוף

כל אותם החזונים [וגם לא חזונים] העומדים בפני התיבה, ומתפללים בתחנונים כדברי התלמוד, ועושים לנו כל יום, יום תשעה באב, בלי התלהבות, [והגרוע ביותר אותם פייטנים המופיעים בקהל, ואינם מתפללים אלא עוברים הופעה חיה, ומבטלים רצון הקהל, ומקררים התלהבות הקהל עד כדי לגרום בריחת הצעירים שאינם סובלים את אותה גאווה של פייטנים והפקרות הציבור] ובלי שמחה, ידעו עכשיו שעוברים על איסור. וגם רוח אינו חוזר בתשובה. אנו כעת מבינים עד כמה לא שמרו דברי האר"י ז"ל, שבמקום לכוון בכוונות מקובלים אחרונים ולדפדף בקריאה ובראיה בעלמא, היו צריכים להתלהב בתפילה בלי מה שנקרא "פוזות". ואין התלהבות גדולה מזו של תפילה בציבור ביחד ממש, ובניגונים שהקהל מכיר, ב-י-ח-ד. ולכל הפחות, שהיחיד יתלהב וישמח, אם כל הקהל ורבניו רדומים ומסופקים.

מוהרר"ו נוסח האדרת והאמונה לחי העולמים וכו' עולם שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים [דר"ל/דרמ"ג]

מקובלים אחרונים

שבח שאומרים מלאכי השרת לפני כסא הכבוד, לאומרו בכל יום ויום (האדרת והאמונה) [נ"ז] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

צירוף

דווקא ביום שבת, כך עולה מדברי מוהרר"ו בשער התפלה.

מוהרר"ו הייתי נוהג לומר בכל בקר קודם התפלה פרשת המן ועשרת הדברות וכיוצא בזה בפרשיות אחרות, ומנעני מורי ז"ל שלא לאומרם ובפרט בעשרת הדברות. (דל"ה)

מקובלים אחרונים

צריך לומר פרשת המן וי' הדברות. [סי"ג ג'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

צירוף

היפך דברי מוהרר"ו המפורשים.

מוהרה"ו גם מעולם לא התפלל תפלתו בקול רם אפילו סדר התפלה של מיושב מגון הזמירות וכיוצא בהם להורות הכנעה ואימה ויראה לפני השי"ת. (ד"לד)

צירוף

דלא כמנהג החדש שכל אחד לא שט לבו לשני, בין שמפריע לשאר המתפללים בין שלא, ומרים קולו כאילו בית הכנסת הוא ביתו. ואלו אנשים גסים, עדרי צאן, בלי שום ביישנות וכבוד לזולת. ומה נעשה שלא נמצא אחד שיעיר להם ויחנך אותם, בפרט בדרכו של האר"י הקדוש זיע"א, שמנהגו עדיין קיים בחלק ממנייני קהילות ספרד, שאינם מן המלומדים.

מוהרה"ו אף מכיפת הירדן כל שהיא ולא כל שהוא נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

צירוף

רוב הסידורים טעו, ותקנו 'כל שהיא' במקום 'כל שהוא' בלבד, ולא התייחסו למילה 'כיפת' שצריך לגרום במ"ם 'מכיפת'.

מקובלים אחרונים

ביאור י"ג מידות לרבי ישמעאל: מקור מספר הכוונות לר"א פנציירי, ומופיע גם בתק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו. כנף רננים לרבי אברהם אזולאי מצאתי כתוב: חמשה הלוליות שהם עשר כשתמנה אותם תחילה וסוף (...) ואני מסופק אם הוא מהרב זלה"ה. [כנף ג'] כנף רננים לרבי אברהם אזולאי ברוך שאמר והיה העולם. ברוך הוא. ברוך עושה בראשית. ברוך אומר ועושה. ברוך גוזר ומקיים. ברוך מרחם על הארץ. ברוך מרחם על הבריות. ברוך משלם שכר טוב ליראייו. ברוך חי לעד וקיים לנצח. וכו' [ק"ד ס' שח - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

צירוף

אינו נוסח האר"י ז"ל. ואין מה לערער על נוסח האר"י ז"ל שכבר קיים בראשונים, או בסידורים קדמונים, כי האר"י ז"ל לא בא רק לחדש אלא בעיקר לתקן ולברר מה לעשות ומה לא.

מקובלים אחרונים

מזמור למנוצח בנגינות כנגד ז' קני המנורה [שנ"ח] גליא עמיקתא לר"א פנציירי – ת"ד
גיירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

זיכור

מובא כבר בפירוש הסידור להרוקח זיע"א.

ג' פסוקים אחרי פיטום הקטורת [ה' צבאות עימנו וכו']

מקובלים אחרונים

עוד נלע"ד שמואל, שהיה אומר ג' פסוקים האלו כדי שלא לומר הקדיש על דבר ריקם
(...) ונעל"ד שמואל, שגם האמרם לא הפסיד כאדם הקורא בתורה, וכונת הרב ז"ל היה
לומר שאין בהם חיוב. [ד"רצא] ואם ירצה יאמר שאר פסוקים ואין קפידא. [סידור חמדת
ישראל כת"י ד"רצה]
א"ש: עוד אני אומר פסוקים אחרים ומזמורים אחרים ונלע"ד שאין בהם קפידא כאדם
הקורא בתורה, ואם לא יועילו לפחות לא יזיקו כנלע"ד. [סידור חמדת ישראל כת"י ק"ש על
המטה ד"שי]

זיכור

אמנם, אין זאת הנהגה של האר"י ז"ל, ודעת הרש"ו בלבד.

סדר מהודו עד ישתבח

מוהר"ו ואף אם הם באמצע ברכות יוצר וישתבח היה אומרם (הפיוטים) לפי שהם (המחברים) היו
תנאים, והיו יודעים מה שהיו מתקנים וכל דבריהם היו מיוסדים על פי דרך האמת. [דק"ף]

זיכור

הסתייגות היחידה מהאר"י ז"ל בפיוטים, היא מקורן, אם נכתבו ברוח הקודש, כגוף התפילה שניתקנה ברוח
הקודש ע"י כנסת הגדולה של עזרא, או דרך מלומדים שאף שהם גאונים בפייטנות ושירה היהודית, מ"מ סידרו
דבריהם כלא הוגן.
אמנם, בלי שום ספק, להאר"י ז"ל אין שום הפסק באמירת פיוטים בתוך התפילה, היפך אותם מקובלים אחרונים
שהלכו אחרי אזהרת מרן השו"ע, ולא לפי האר"י הקדוש זיע"א.

מוהרה"ומופתיו ומשפטי פיהו, ולא פיו נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

בירור

יש לבדוק אם זו מהמסורה בספר תהלים, או תיקון התפילה בלבד.

מוהרה"ומוילת ימלך חסר וא"ו [דס"א]. מלך בב' פתחי"ן – ימלוך בו"ו. [דצ"ה]

בירור

בלי ו"א"ו אינו מנוסח התפילה אלא גימט' ע"פ הכוונה

מוהרה"ו צריך לתת צדקה זו עתה מעומד, והטעם הוא לפי שהצדקה היא מצות עשה וראוי הוא לעשות המצות מעומד. [דס"ד]

בירור

והוא כללו של דבר ולא בתפילה בלבד. משמע שכל מצות עשה, יש לעמוד כדי לקיימה, מלבד אותן מצות שיש לשבת, כהנחת תפילין של יד.

סדר הקדיש

מוהרה"ו ואז היה נוהג שלא לישב עד שיענה אמן יהא שמיה רבא וכו' מעומד עד דאמירן בעלמא ואח"כ היה יושב [דף קפ"ד]

מקובלים אחרונים

צמח: מכלל האמור משמע כי כל הקדישים הבאים כשאדם עומד כבר הוא עומד קודם הקדיש ולכן אינו ראוי לשישב עד שיענה. ואם כן, גם בקדיש שאחר ההלל הוא כמו קדיש של אחר העמידה וכן הקדיש של אחר ספירת העומר. [קל"ג] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

בירור

באופן, שאין לעמוד כל הקדיש. גם מבואר במפורש כי אמן של יהא שמיה רבא, קשור דווקא אליו, ודלא כדברי רבי שמואל ויטאל בהגהותיו. ולכן יש לענות 'אמן יהא שמיה רבא וכו', שהוא ממנין הכ"ח תיבות.

מוהר"ו ותכוין כי יש כ"ה אותיות בז' תיבות האלו של יהא שמייה רבא מברך וכו' ובז' שמות הנז' יש כ"ט אותיות, כ"ה כנגד כ"ה אותיות ואות היתירה כנגד מלת אמ"ן. [דר"ן]

ציור

אות יתירה היא הו"ו של 'ולעלמי', כנגד "אמן", הרי כ"ט אותיות. גם כאן וגם בנוסח הקדיש שקבע מוהר"ו ע"פ רבו האר"י ז"ל בדרוש נוסח התפלה כמו שקיבל ממורו האר"י ז"ל, קובע מוהר"ו שיש לומר 'ולעלמי ולא לעלמי בלי ו"ו, מכיוון שיש כ"ט אותיות ולא רק כ"ה אותיות.

ולכן, הספירה הנכונה לדעת האר"י ז"ל היא כך:

אמ"ן - יהא - שמייה - רבא - מברך - ל - ע - ל - ם
א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' י' יא' יב' יג' יד' טו' טז' יז' יח'

ו - ל - ע - ל - מ - י - א

יט' כ' כא' כב' כג' כד' כה' כו' כז' כח' כט' [כנגד אמ"ן]

מוהר"ו אח"כ יש כ"ה תיבות מן "יהא שמייה רבא מברך וכו' עד דאמירן בעלמא" (...) ואז צריך לחזור ולענות עוד אמ"ן. [דנ"ד] דף נ"א/נ"ו [דקפ"ד] תכוין עוד בכ"ה תיבות שהם כ"ה תיבות שיש מן יהא שמייה רבא וכו' עד דאמירן בעלמא. [דע"ז]

ציור

מה שכתב רבי שמואל ויטאל תמוה, כי אינם אלא כ"ז תיבות, אולי מונה עמהם מילת אמ"ן או אמ"ן הראשון יהא שמייה וכו' או האמן האחרון בעלמא ואמרו אמ"ן.

מוהר"ו יתגדל ויתקדש שמייה רבא. בעלמא די ברא [דנ"ז] כרעותיה וימליך מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה. בחייכון וביומכון ובחיי דכל בית ישראל בעגליא ובזמן קריב ואמרו. אמ"ן יהא שמייה רבא מברך לעלם | לעלמי עלמייא יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמייה דקודשא בריך הוא לעילא מכל ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמ"ן. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) ונוסח קדיש זה היה נוהג בכל הקדישים אף בקדיש שאומרים היתומים על מיתת אביהם. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

מקובלים אחרונים

לעלמי עלמויא [קכה] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]
ונלע"ד שזהו הטעם של האשכנזים שבנוסח שלהם יש י"ד תיבות מן בעלמא די ברא
כרעותיה וימליך מלכותיה בחייכון וביומכון ובחיי דכל בית ישראל בעגליא ובזמן
קריב' הם י"ד תיבין. אך אני לא קבלתי רק כפי נוסח הספרדים [שם פ"ד] נוסח ספר
הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

צירוף

אלו דברי הר"ן שפירא הירושלמי. והוא יום לשנות הרבה פעמים מנהגי האר"י ז"ל לטובת מנהגי אשכנז.

מקובלים אחרונים

ונלע"ד כי זהו הטעם של אשכנזים שבנוסח שלהם יש י"ד תיבות מן בעלמא עד מלת
אמן יש"ר וכו' כזה, בעלמא דברא כרעותיה וימליך מלכותיה בחייכון וביומכון ובחיי
דכל בית ישראל בעגליא ובזמן קריב, הם י"ד תיבות, אך אני לא קבלתי רק כפי נוסח
הספרדים [שם, תשלום סוד הקדיש] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן
שפירא והרמ"ז
צריך לומר לעילא מן כל ברכתא בשתי תיבות כדי שיהיו כ"ח תיבות וגם כי כן הוא
לשון התרגום [נ"ד] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]
צמח: מכאן ומקדיש דערבית של שבת נראה שצריך לומר מן כל ולא מכל בתיבה
אחת, והוא כדי שיהיו כ"ח תיבות וגם כי מן כל הוא תרגום. [קכ"ה] זר זהב לר"י צמח –
הגהות צמח
[בנוסח הקדיש יש לומר מן כל' וכן 'חי העולמים' בפתח, והוא תשובה על שאלה
ס"ב] [כ"ו ע"ד] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

צירוף

היפך נוסח האר"י ז"ל המפורש בדברי מוהר"ח"ו כמו שהבאנו.

מוהר"ו ואמנם אלו הי"ד צריך לחלקם לשנים ותחלה תעורר את הארבע אותיות הפשוטות של ההוי"ה שהם ד' תיבות יתגדל ויתקדש שמיא רבא ואח"כ תעורר את עשר אותיות שבמילוי ההוי"ה בעשר תיבות שיש מן בעלמא עד משיחיה כפי נוסח הספרדים. [דפ"ט]

צירוף

ובמה שהתקשו בי"ד תיבות מ'בעלמא' עד 'משיחיה', הרי כבר כתב בזה מוהר"ו בדף פ"ט

ענין ברכו

מקובלים אחרונים

ובאותה תקיעה עומדים על רגליהם אותם שהחיה סנדלפו"ן, ואחר שהם עומדים על רגליהם עומד מטטרו"ן המוסב שמו ישראל ואומר ברכו אל ה' המבורך, וכל גדודי מעלה ומטה גם האנשים יענו אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד. [רס"ע. ס' תקטו - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו - כנפי יונה מהדורה אחרונה

מוהר"ו ובעוד שהשליח ציבור אומר ברכו יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים וכו' ככתוב בסידורים הדפוסים. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) (ד"סה)

צירוף

גם בימי שבת וגם בימי חול. ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: שהוא ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם ומרומם על כל ברכה ותהלה: והוא הנוסח המופיע בסידור שבו התפלל האר"י ז"ל ומוהר"ו.

מוהר"ו אין לומר "ובכן ישתבח" אלא בשבת כי אומר קודם נשמת כל חי נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

מקובלים אחרונים

נתן: נלע"ד שצריך לכיין באומרו 'ובכן ישתבח' עמו ובכן אבוא אל המצלך וכו' [שער עולם הבריא] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

צירוף

אמנם, רבי נתן שפירא גם כולל ימי חול, ומפורש בשער התפלה כי אין לומר 'ובכן' אלא בשבת.

מוהרח"ו בהתחילך ברכה זו תמושמש בתפלה של יד (ד"ס)

מקובלים אחרונים

באמרו יוצר אור ובורא חשך צריך למושמש בתפילין של יד ובתפילין של ראש שהוא עובדה. צמח: בכל מקום אשר תמצא וגומר, ר"ל, בספרים שלי חסר שם. הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות]

בירור

ויש למושמש בתיבות "יוצר אור", כמופיע בישער התפלה: למוהרח"ו, המתחיל בדיבור "יוצר אור וכו' בהתחילך ברכה זו תמושמש בתפלה של יד". ולא בתפילין של ראש.

מוהרח"ו בקול דברי אלהים חיים, ולא קול דברי נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

מקובלים אחרונים

וצריך לומר 'בקול דברי' כמנהג האשכנזים, ולא 'קול' בדברי' כמנהג הספרדים [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

בירור

לא מובא בקול דברי עם בי"ת, גם לא מוזכר שהוא מנהג הספרדים או אשכנזים בדברי מוהרח"ו.

מוהרח"ו צריך להפסיק בין מלת ובנעימה למלת קדושה נוסח (דק"פ-דקפ"ה) קדושה בשוריק ולא בחולם, וכן כתב אבודרהם וגם רש"י ז"ל. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

מקובלים אחרונים

וצ"ל עונים באימה ואומרים ביראה כמו הספרדים ולא כמו האשכנזים שמלגים באימה ואומרים 'עונים ואומרים ביראה' [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

בירור

לא מוזכר בדברי מוהרח"ו בתיקון נוסח התפילה שקיבל מהאר"י ז"ל.

מוהר"ו אין ראוי לומר אהבה רבה אלא אהבת עולם. [דס"ז]

מקובלים אחרונים

צריך לומר אהבת עולם ולא אהבה רבה כמנהג הספרדים. רק בשבת יאמר אהבה רבה. [סט"ז ט"ז] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

ציור

האר"י ז"ל לא הבחין בין חול לביו שבת.

מוהר"ו לייחדך ליראה ולאהבה את שמך וכו' נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

מקובלים אחרונים

וכשאומר להודות לך וליחדך ולאהבה את שמך [צ"ד] גליא עמיקתא לר"א פנצ'יירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק
וכשאומר להודות לך וליחדך ולאהבה את שמך [קמז] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]
צריך לומר להודות לך וליחדך ולאהבה את שמך הכל כמנהג הספרדים. [סט"ז י"ח]
אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

ציור

בכל המקורות האלו, לא מובא תיבת 'ליראה' כמוזכר בדברי מוהר"ו בשער התפלה. גם יש לומר 'ליחדך' בלי ו'.

מוהר"ו ואח"כ תקבצם יחד שרשי ארבעתם בידך השמאלית ותניחם על לבך [כל זמן קרית שמע] עד [ודבריו חיים וקיימים כמבואר במקומו]. כנוצר בהגהות מיימוניות בשם המדרש על הפסוק כל עצמותי תאמרנה וכו'. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה] [ד"צז] [ד"ח] [דס"ז]

מקובלים אחרונים

ומשעה שאדם אומר 'זהבא עלינו ברכה ושלום' יקח שתי ציציות שלפניו בידו השמאלית ומסתכל בהם (...) וכשמתחיל פרשת 'ויאמר' יקח אותם בימינו ועיניו עליהם ולא יסיר אותם עד שיאמר ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים. [קי"א ס' שיד - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

מוהרח"ו בהגיעך אל מהר והבא עלינו ברכה ושלוש וכו' תזקוף שתי צידי הטלית על שתי כתפותיך באופן שישארו שתי ציציית מאחור ושתי ציציית לפנים [ד"צ]

מקובלים אחרונים

מי שהוא בחינת קין יעלה הטלית על הכתפים (בימהר והבא עלינו) אבל מי שהוא משרש הבל יפרידם על זרועותיו וכנפיהם פרודות מלמטה/מלמעלה. והרב חיים ז"ל היה נוהג לעלות אותם למעלה מפני שהיה יודע שהוא בא משורש קין. [ס"ד] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

בירור

משמע כי היו לובשים טלית גדול כשכל הטלית עוטף את הגוף וצדדי הטלית מושפלים ולא מרומים על הכתפיים. ואין זה שייך למוהרח"ו בלבד כדברי ר"י צמח.

מוהרח"ו אהבת עולם וכו' והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך וכו' נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

מקובלים אחרונים

וצ"ל והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך וכו' ולא להפך כמו שאומרים הספרדים [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

בירור

לא מוזכר בדברי מוהרח"ו שהספרדים היו אומרים הפוך.

זמן קריאת שמע דשחרית ומנהג ותיקין

מוהרח"ו האמנם אני ראיתי למורי ז"ל שאפי' כשהיה מתפלל כמנהג הותיקין ולומר ק"ש קודם הנץ החמה אפ"ה היה אומר ק"ש ב"פ. [דע"א]

בירור

ברור כי מוהרח"ו מעיד על רבו האר"י ז"ל, שלא היה מתפלל תמיד בוותיקין.

מוהר"ח אב"ל אנו כללות העולם שאין אומרים הק"ש קודם הנץ החמה אלא עד אחר הנץ החמה
נמש' [דע"א]

צירוף

ומה אנו ומה חיינו שמוהר"ח"ו מכליל את הציבור עם רוב העם שאינם מתפללים ק"ש בנץ החמה.

מוהר"ח"ו אנו כופלים ב' פעמים ה' אלהיכם אמת (...) ואח"כ ע"י השליח ציבור (...) הנה על ידו נכפלים
ונעשין גם הם ג' מוחין אל הנקבה ע"י חזרתו למופלם פעם שנית. [דקנ"ב]

מקובלים אחרונים

ומי שיתפלל ביחיד חסר ממנו איברים כנגד הג' תיבות שחסר מק"ש (...) וטוב
שיאמר היחיד 'אל מלך נאמן' להשלים הרמ"ח תיבות [צ"ח] גליא עמיקתא לר"א
פנצ'ירי – ת"ד נירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק
ומי שיתפלל ביחיד (...) שיאמר היחיד 'אל מלך נאמן' להשלים הרמ"ח תיבות. [קנה]
סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]
צמח: והנה כאן לא נזכר מה צריך לומר להשלים רמ"ח תיבות אם הוא יחיד, וכונתה
ט"ו ווי"ן הנזכר בדין צריכים לכונות אחרות. והנה אולי שהרב זלה"ה נסמך על מה
שכתב ברמ"ח תיבין דק"ש שעל המטה שבהכרח היא ביחיד ושם כתוב בס' כונות
דף קפ"ג ב' וז"ל: ויכוין כי הוא עושה מרכבה (...) ולכן צריך שיאמר תחילה אל מלך
נאמן או יחזור ה' אלהיכם אמת ע"כ. והנה בעל הלבוש כתב בס' זה ס' ה' ויאמר אל
מלך נאמן וכן נראה לי וכו'. [קנ"ד] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

צירוף

ברור מלשון מוהר"ח"ו שיש גם ליחיד, גם למתפלל בציבור, לכפול בעצמו בסוף ק"ש ג' תיבות ה' אלהיכם אמת,
מלבד השליח ציבור הכופל אותן תיבות.

מוהר"ח"ו וכשתחבר ו' שמות אלו של אלהי"ם דקטנות עם הרמ"ח איברים דגדלות כנו', יהיו בגמט'
רומ"ח [דקי"ח]

צירוף

והגהת רבי שמואל ויטאל תמוהה, ש"אותיות רמ"ח וחמ"ר הם חסירי ו', ויתכן שהוא [אביו-מוהר"ח"ו] מילא
אותם באמצעות ששה אלהים דקטנות הנזכר". עכ"ל רבי שמואל. והרי, מפורש בדברי מוהר"ח"ו

מוהרה"ו ותכוין כי הנה ענין הגרון כבר נתבאר אצלנו כי הוא ג"פ יב"ק שהוא בחינת המוחין דקטנות שהם שם אלה"ם ובחינת מוחין דגדלות הקר' שם הוי"ה. [דקי"ט] (טור א' שורה ראשונה)

זכור

ג"פ יב"ק גמט' ג"פ אלה"ם וג"פ הוי"ה. ולכן גרון [ג"פ אלה"ם] נקרא מעבר יב"ק, שהוא מעבר של שם הוי"ה ושם אלה"ם. [גם ע"פ שער הפסוקים ל'].
ודלא כהגהת רבי שמואל ויטאל שכתב שצריך עיון ותיקון בדברי אביו מוהרה"ו, כי מוהרה"ו דווקא דייק בלשונו ולא כתב כי ג"פ יב"ק הוא גמט' גרון, כדרכו בקודש המסמן גימטרייה עם ב' גרשים בתיבה עצמה, אלא כתב "ותכוין כי הנה ענין הגרון וכו'. ואין זו גמט'.

מוהרה"ו בעת שאומרים ישראל תהלה לאל עליון גואלם כמו שיתבאר לקמן. [דקנ"ו] ובאומרך תהלה לאל עליון גואלם צריך להגיה ולומר תהלות בלשון רבים כמו שנבאר ב"ה והוא מנהג אשכנז. [דקנ"ו] (סוף טור ב')

זכור

בא ללמדנו, כי אין לסמוך על נוסח התפלה המופיע בעץ חיים למוהרה"ו המוזכר בדרושים, אלא אם כן הוא חלק מנוסח התפלה ע"פ האר"י ז"ל כפי שקיבל מוהרה"ו עצמו. וראיה לזה, שבדרוש הזה לכוונת ק"ש, גורס מוהרה"ו בהתחלה "תהלה לאל עליון" בלשון יחיד, ובהמשך רב, מזכיר שיש לומר נוסח "תהלות" בלשון רבים. וכך הוא בכל שער התפלה, כל פעם שיש נוסח התפלה בלי ציון של מוהרה"ו לגרוס כך או אחרת במפורש, אל תשית לבך, כי כן דרכו של מוהרה"ו בדרושים. והוא נפקא מינה חשוב בענין נוסח הקדיש ועוד דיוקי נוסח התפלה.

כריעות העמידה

מוהרה"ו וכבר נתבאר כי ע"י שתי הכריעות עלתה המלכות עד נצח והוד דזעיר אפי' אחור באחור - ועתה בשתי זקיפות אלו עולה עד הת"ת דזעיר מאחוריו. [דקס"ז]

מקובלים אחרונים

מעץ חיים: מהדורא בתרא: הנה בכריעות של תפלה באבות תחלה וסוף יש ב' כריעות וב' זקיפות (...) וזקיף ברכין לגבי גופא סוד ה"א לגבי וא"ו (...) עכ"מ מהדרושים חדשים. [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

בירור

הוא משער כתבי מורי, שהכניס רבי שמואל ויטאל בספרו שער הכוונות, בגוף הספר, כידוע. ולא כן בירור מוהר"ו כפי שקיבל ישירות מרבו האר"י ז"ל מפי אליהו הנביא ז"ל.

בירור

יש שטעו [לא מדובר על השל"ה ועל המ"א, שלא היה תחת ידם כתבי מוהר"ו המדוייקים] לא הבינו דברי שער כתבי מורי בענין הכריעות וחשבו שיש לכרוע הברכיים שהם נצח והוד, והרי שיבוש זה מקורו בסדר שער הכוונות לרבי שמואל ויטאל, שהכניס דברי שער כתבי מורי שלא נמסר ישירות למוהר"ו כידוע, מאת רבו האר"י ז"ל, בגוף דברי אביו מוהר"ו בשער התפלה, דברי האר"י ז"ל שקביל מוהר"ו פה אל פה. ויש להוסיף, כי הנהוג בכריעות הברכיים, אם הוא על מנהג קדום, יש לו על מי לסמוך. אמנם, אם כורע ברכיים בעקבות דברי השל"ה והמ"א, הרי כבר האר"י ז"ל גילה דעתו ע"י מוהר"ו, שמכל מאמרי הזוהר, יש לכרוע הראש והגוף בלבד [גם בזקיפות].

מקובלים אחרונים

ואז צריך לכרוע במודים (...) בב' כריעות כנגד ב' ההי"ן (...) ובעבור זה צריך למהר לכרוע במודים כשישמע שליח ציבור כשהוא מתפלל. [ק"ו] גליא עמיקתא לר"א פנצ'יירי – ת"ד ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק אין לחוש בכריעות זקיפת בסוף (מודים) וטעם אחר נראה לי מפני כי בזוהר ותקונים והרב כנז"ל אמרו כל הזוקף זוקף בשם ובסוף מודים דרבנן לא יש שם נזכר. [רנ"ג] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

בירור

אמנם גם במודים הא' שבתפלת העמידה, אין הזכרת השם בסופו, ולכן גם שמה אין לכרוע ולזקוף פעם נוספת אלא בהתחלה בלבד כשאומר 'מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' וכו'.

מוהר"ו וכשיגיע אל ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו וכו' אומר וידוי על חטאיו או בדרך קצרה רבש"ע חטאתי עויתי פשעתי לפניך יהי רצון מלפניך שתמחול ותסלח ותכפר לי על כל מה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום שנבראתי ועד היום הזה, ואם ירצה יתודה באריכות בפרטות כרצונו. ואח"כ יאמר ומלפניך מלכנו וכו' נוסח (דק"פ-דק"פ"ה)

מקובלים אחרונים

גם ראוי לאדם כשאומר העמידה בלחש שיאמר וידוי בשומע תפלה. ונל"ד ששמעתי, שיותר טוב שיאמר חטאתי עויתי פשעתי וכו', בלשון סתם ולא יפרט הטאים, ואיני זוכר. [י] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

ציור

היפך דברי מוהרח"ו.

מוהרח"ו ותכוין שע"י המשכת הטל הזה במלכות יושפע גם לך מן השם הגדול חכמה ובינה ודעת להבין כל התורה. [דקכ"ז]

מקובלים אחרונים

רבי שמואל ויטאל חידש את נוסח ברכת חונן הדעת אף שבשער התפלה לאביו כתוב רק לכוון:

א"ש: נלע"ד מכאן שע"ל בנוסח הברכה זו חכמה בינה דעת והשכל כנראה מדברי הרב. [הגהות א"ש בשער הכונות דף ל"ו ע"א: העמידה דרוש ה' ו.]. והם סוד דעת ובינה וחכמה שבו. [הגהות א"ש בשער הכונות דף ל"א ע"א] [עמידה דרוש ב] - א"ש: מכאן יש ראיה להזכיר בברכה הזו ג' לשונות חכמה ובינה ודעת. עכ"ל.

ולזה אנו שואלים שיחוננו דעה וחכמה ובינה מאתו חנם [ק"ג] גליא עמיקתא לר"א פנצ'יירי - ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק והוא נוסח ספרד הקדמון.

מוהרח"ו שמע קולינו ה' אלהינו אב הרחמן רחם עלינו וכו' נוסח [דק"פ-דקפ"ה]

מקובלים אחרונים

צ"ל אב הרחמן שמע קולנו. [סי"ח ח'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

ציור

רבי מאיר פאפיראש גרס כמובא בדרוש ונעלם ממנו כי נוסח הברכה כפי תיקון האר"י ז"ל נמצא בדרוש נוסח התפלה שקביל מוהרח"ו מרבו האר"י ז"ל.

מקובלים אחרונים עניינים שונים

ברך עלינו – כי בזו הברכה והוא סוד הפרנסה בשם חת"ך שבסופי תיבות [קסז] סדר
הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

זיכור

ויש שהוסיפו השם 'דיקרנוס' א' שהוא במקובלים הראשונים, אמנם עיקר בקשת הפרנסה לדעת האר"ז ל אינו
בברכה זו אלא ב'שמע קולינו'.

מקובלים אחרונים עניינים שונים

מוהר"ר ישראל סרוק שהוא תלמיד הרב זלה"ה היה אומר: יר"מ יאו"א שתקבץ כל
טפה וטפה וכו' [ע"ב] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]
משם הרב יוסף דון ששמע מהרב נר"ו, קודם יהיו לרצון דהעמידה יאמר פסוק יהיו
כמויץ לפני רוח ומלאך ה' דוחה' ויכוין שר"ת עולה פ"ר וכו' [סדר ברכת כהנים] נוסח
ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז
אחר תפילת י"ח קודם אלהי נצור וכו' יאמר שיר למעלות אשא עיני וגו' כנ"ל בתפילת
שחרית בשם עשרה מאורות (להרמ"ע מפאנו). [סכו"ד] אור צדיקים לרבי מאיר
פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

אחר כל ג' תפלות טוב לומר מזמור ה' רועי ומזמור אלהים יחוננו [פ"ה] נגיד ומצוה לר"י
צמח [דפוס שובי נפשי]

וכורע כריעה אחת לפניו ויאמר יהיו לרצון אמרי פי וגו' (...) והופך פניו לצד שמאלו
ונותן שלום לשמאלו (...) והופך פניו לצד ימינו ונותן שלום לימינו [פכ"ה קטז] היכל
הקודש לרבי משה בר מימון אלכאז

בענין איסור הדיבור בשעת התפילה ובשעת קריאת התורה. צמח: מצאתי זה
מכתבת יד מאדם גדול, וראיתי לכותבו פה, אעפ"י שהלשון אינו צה. [קמוז] עולת
תמיד [שערי יצחק]

זיכור

ברור כי ר"י צמח הוסיף בכמה מקומות בעולת תמיד אחרי שערך אותו, ואין לנו 'עולת תמיד' בגירסתו המקורית.

ברכת כהנים

מוהר"ו כי צריך אל כל העם והקהל שכאשר הכהנים יברכו ברכת כהנים שהיא ברוך אתה ה' אקב"ו
וכו' קודם שיאמרו מילת "יברכך" [דקמ"ז]

מקובלים אחרונים

ומתחילים הכהנים לומר יברכך ואחר כך מקרא אותם שליח צבור מלה במלה והם
עונים אחריו מלה במלה עד שיסיימו פסוק ראשון ועונין הציבור אמן וכן פסוק שני
וכן שלישי [פכ"ו קית] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

זיכור

מפורש בדברי מוהר"ו כי מיד אחרי הברכה, הכהנים מתחילים לבד 'יברכך' ולא המקריא.

מוהר"ו ענין עניית הקהל השומעים הברכות מפי שליח ציבור ברוך הוא וברוך שמו בעת שמזכיר
שם הוי"ה של הברכה. (ד"קמט)

מקובלים אחרונים

כששומע (אדם מפי חבירו) איזה ברכה חייב לענות ברוך הוא וברוך שמו וכו' [ס"ה ו']
אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

זיכור

והוא מהטור, כי אף שאפשר להסיק כן מדברי מוהר"ו, מ"מ בשער תפלה עוסק דווקא בעניית ברוך הוא וברוך
שמו לברכות הש"ץ בחזרת התפילה. וכך גם בשו"ע ס' קכ"ד, אף שהסעיף אחריו עוסק גם בעניית אמן, וענין
אמן יתומה וכו', ולא שייך להיזהר באמן יתומה רק בברכות חזרת הש"ץ.

מקובלים אחרונים

אם אין שם כהנים אומר שליח ציבור 'אלהינו ואלהי אבותינו' וכו' עד 'ואני אברכם',
ואין הצבור עונים אחריו אמן אבל אומרים כן יהי רצון [פכ"ה קטז] היכל הקודש לרבי
משה בר מימון אלבאז
בספרים לא נזכר שום כונה לתיבת של יהי רצון (לברכת 'ברכנו ברכה המשולשת' בחזרת
העמידה בלי כהנים) ולא אמרו בזוהר ולא שמעתי אם יש בה סוד. [רנ"ד] זר זהב לר"י צמח
– הגהות צמח

צמח: מקור לא להסתכל בכהנים בברכת כהנים ע"פ מעשה שאירע למוהרח"ו כהות עיניו חזקה, כי הסתכל מוהרח"ו באר"י ז"ל בק"ש ובקדושה ובברכת כהנים. [רנ"ה] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

צירוף

ואחמ"ר, אין הדבר כן, אלא בגלל שמוהרח"ו הסתכל אז בפני רבו ז"ל.

מוהרח"ו ובהגיע השי"ץ אל נקדישך וכו' צריך האדם לחזור ולפסוע ג' פסיעות לפניו במקום שהיה עומד התחלה בהיותו מתפלל בלחש ויסתום עיניו בכונה גמורה. [דקמ"א] כשמגיע השליח ציבור אל נקדישך וכו' יכול האדם לחזור למקומו הראשון במקום שהתפלל ונשאר שם עד ברכת כהנים או עד נפילת אפים נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

מקובלים אחרונים

והיה נשאר שם עד נפילת אפים (...) וגם קדוש קדוש קדוש והשאר היה אומרו תיבה בתיבה עם שליח ציבור ובעוצם עיניו (וניגון). הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות] וגם בחזרת העמידה היה עיניו סגורות והיה מכוין לענות אמן אחר כל ברכה וברכה שהיה שומע מפי השי"ץ. ע"כ מעץ חיים. [שער ק"ש] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

מוהרח"ו גם תזהר בתכלית הזהירות לכוין הרגלים בעת הקדושה של נקדישך ונעריצך וכו' בסוד ורגליהם רגל ישרה, ששני הרגלים יהיו כדמות רגל אחד בלבד. [דקמ"א]

מקובלים אחרונים

ודע שהאלה"י כמהרי"א זלה"ה היה מזהיר מאד לתלמידיו לכוין הרגלים בעת שאומר ש"ץ נקדישך וכו'. כנף רננים לרבי אברהם אזולאי

צירוף

מלשון זה, מבואר שאינם ממקור כתבי מוהרח"ו כתבי יד קודשו.

מוהר"ח ודע כי פעם א' אמר לי מורי ז"ל שאמר לאחד מן החברים סוד אחד בענין נפילת אפים
ושלא רצה לגלותו לי לפי שיש ח"ו סכנה בדבר (...) שיוהר כשנופל על פניו שלא ישים פניו דבוקות
תוך ידו השמאלית ממש אמנם ישים פניו על זרועו השמאלית (ד"קעא)

מקובלים אחרונים

ואז צריך ליפול על פניו (...) ואין ראוי להסתכל (...) וצריך לסתום עיניו ולשים ידו
עליהם ולהראות עצמו כמות [ק"ח] גליא עמיקתא לר"א פנצ'ירי – ת"ר ניירות וקונטרסי
החברים בצפת ובדמשק
כשנופל על פניו יפול על שמאלו ולא על הידים עצמם אלא נגד זרועו. [סי"ט ז'] אור
צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

זכור

- א. שאין להסתכל לא מופיע בכתבי מוהר"ח
- ב. לא ליפול על הידים הוא טעות כי הסכנה היא לשים פניו בתוך כף ידו השמאלית כדברי מוהר"ח.

מקובלים אחרונים

מהאר"י ז"ל: כשאדם מתפלל עם הצבור אומר ויעבור ה' וגו', וכשהוא מתפלל
ביחיד אומר י"ג מידות בא"ת ב"ש מצפ"ץ מצפ"ץ וכו'. ונלע"ד נתן שצריך עיון
במקום אחר שאומר להפך. [שער שלש עשרה מדות] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם
הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

זכור

ואינו מהאר"י ז"ל אלא מר"י צמח.

סדר קריאת ס"ת

מוהר"ח וכך גם בקריאת ס"ת, שאחד קורא והשני שותקים. [דקל"ט ודקפ"ב]
ותיבת 'שותקין' בלשון רבים, כי מוהר"ח העתיק מהזוהר.

מוהר"ח וזמן הרבה התפלל מורי בביתו עם מנין עשרה ולא חשש שיהיה שם ספר תורה לקרא בו
בין בחול בין בשבת (ד"קעב)

זכור

וזה עונה לענין שביום ששי בבוקר היה הולך אחרי התפלה לבית הכנסת ומוציא ס"ת לקרוא בו שמו"ת.

מוהר"ו ואח"כ היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין הס"ת ומראין אותו לעם הקהל כנודע ואז היה מסתכל ומביט באותיותיו של הס"ת ממש, והיה אומר כי ע"י הסתכלות האדם תוך הספר תורה מקרוב באופן שיוכל לקרוא האותיות היטב, ע"י זה נמשך אור גדול אל האדם המסתכל בו. ונמצא כי פתיחת ההיכל הוא נעשה בתחלה (...) ופתיחת הספר תורה עצמו נעשה אח"כ. [דקע"ב]

זכרון

כבר כתבנו, כי אין מקור בראשונים לפתוח ס"ת בהיכל, או לומר בשבת 'ברוך שמייה' ועדיין הס"ת מונח בהיכל, או להוליך הס"ת פתוח עד לתיבה, ומשבשים את כל השלבים, ומבטלים המנהג הנכון והקדמון להגביה את הס"ת פתוח בתיבה.

מוהר"ו גם צריך לזיזוהר בעלותו לקרוא בס"ת שיאחו בכ' ידיו בס"ת עצמו ולא בתיק שלו אלא ביריעה עצמה של הס"ת, יד אחת מצד זה ויד השנית מצד זה. אבל תאחו אותו ע"י המפה של הס"ת ולא בידך ממש כי הנוגע בידו ממש בס"ת בלתי היותו ע"י מפה או דבר אחר, עליו ארז"ל כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום וכו' ח"ו. (ד"קעד)

זכרון

קופסה כי איך יאחו בתיק כמו אשכנזים וגם יכסה ע"י מפה? ואם כן היה מכסה ישיר עם התיק עצמו כמנהג אשכנז

- א. מדובר בס"ת כמנהג עדות המזרח, שתיק הס"ת הוא תיבה בעץ
- ב. אמנם גם בענין ס"ת למנהג אשכנז וחלק מבני ספרד:
 - התיק הוא הנרתיק בכד עבה כידוע
 - יריעות הס"ת עצמו
 - מפה הוא הגרט"ל, החגורה העבה או אפשר גם במפות שנהגו לתלות ברימוני הס"ת

מוהר"ו ואחר שאחזת אותו בשתי ידיך ונתכוונת בכוונה הנז' אז תכוין לכלול יד השמאל ביד הימין כנודע ואז תסלק משם יד שמאלך ותשאר יד ימינך לבדה אוחזת בס"ת כל זמן קריאתך בו כנו'. [דקע"ד]

זכרון

כדרך שקשר מנעליו בצד ימין קודם שמאל

מוהרה"ו ענין הקדיש שאומרים אחר קריאת הס"ת הוא ממש ע"ד כוונת הקדיש שלאחר נפילת אפים (ד"קעד) תקף אחר הקריאה סוגרין ס"ת ומהזירין אותו למקומו תוך ההיכל (דקע"ג) גם מורי ז"ל היה נוהג בזה הקדיש או בשאר הקדישים הנאמרים אחר העמידה או אחר חזרת ספר תורה למקומו שאז כל העם עומדין. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

מקובלים אחרונים

קול הרמ"ז א': נלע"ד שלכן אין מחזירין ס"ת למקומו בחול אלא אחר כל קדושא דסדרא [עולם האצילות כלול בכריאה] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

זיכור

ואם היה אחרי הקריאה כנהוג היום, הרי כל הקהל יושבין. הוכחה שקודם הקדיש מחזירין ס"ת להיכל וכל הקהל עומד לכבודו ורק אח"כ אומרים קדיש

מוהרה"ו אשרי יושבי וכו' ויענך וכו' ובא לציון וכו'. וקדיש תתקבל. תפלה לדוד וכו'. קדיש יהא שלמא וכו'. קוה אל ה', אין כאלהינו וכו' פטום הקטרת וכו' הכל נוסחו כמו פטום הקטרת שאומרים בסדר הקרבנות כנ"ל ויאמר אחריו ג' פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות וכו' ה' הושיעה וכו' תנא דבי אליהו וכו' אמר ר' אלעזר וכו' וקדיש על ישראל. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

זיכור

והוא נקרא קדיש יתמא. וכך מגדיר אותו האר"י ז"ל כי קדיש יתמא הוא הקדיש הנאמר אחרי סוף הקטורת בסוף תפילת שחרית. עיין בפרק אבילות להלן. גם לא מוזכר שיר של יום, וכבר ר"א אזולאי בכנף רננים העיר שהפירוש על שירי היום המובא, אינו מהאר"י ז"ל. אמנם, ידוע בדרוש למוצ"ש בענין זיהי נועם [דרכ"ד] כי טוב להזכיר כל יום ביום 'פלוגי' בשבת, והיא ממצות הכנת שבת. האם יעלה על דעתנו לומר סתם במשך היום 'יום ראשון בשבת' ?

מוהר"ו והנה ראיתי מדקדקים שלא לומר מלות אלו של התרגום בקול רם אלא בלחש והם 'ומקבלין דין מן דין ואמרינן' וכן 'ונטלתני רוחא' ויש שאינן חוששין בזה ואומרים אלו המלות הנז' בקול רם עם שאר קדושת לשון הקדש. ומורי ז"ל נהג לאומרים בקול רם ולא היה מקפיד בדבר זה. [דקע"ו]

מקובלים אחרונים

ומה אשר נהגו לומר סדר זה בלחש (...) ושאר הפסוקים אומרים אותם בקול רם. ונתקן בלשון ארמי כדי שיבינו עמי הארצות שלא היו מכירין בלשון קדש כי אם בלשון תרגום (...) ולפיכך אומרים אותה בלחש. [ק"ג] גליא עמיקתא לר"א פנצ'יירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

מקובלים אחרונים

ואחר כך נהגו לומר שיר שהיו הלויים אומרים על הדוכן. [ק"ג] גליא עמיקתא לר"א פנצ'יירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק
ואחר כך נהגו לומר שיר שהיו הלויים אומרים על הדוכן [קפז] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]
צ"ל בכל יום מזמור של שיר לויים. [סכ"א א'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

בענין שירי הלויים בכל יום: עד כאן מצאתי ונראה לי שאינו מן הרב, ממורי זצוק"ל. [כנף ו'] כנף רננים לרבי אברהם אזולאי

בירור

הוא פירוש רבי יהודה רומנו ז"ל ולא קיבלו מהאר"י ז"ל.

מוהר"ו והנה ג"כ אני מסופק כי בימים שאין בהם ויעבור היכן נרמזו שתי הזיווגים האלו של לאה ושל רחל לרוחות ולנפשות. ואמנם בימים שיש בהם הלל כבר ביארנו כי זיווג לאה הוא בקריאת ההלל. עד כאן לשון הקונטרס שלי שמצאתי כתוב כשישמעתיו מפי מורי ז"ל. [דרל"ז]

בירור

ולכן בימים שא"א תחנון, לא אומרים מזמור 'יענך'. וכך הוא בתיקון חצות בליל ר"ה או ראין בהם תחנון, שאין לבכות על חרבן ואין אומרים מזמור 'זיענך' עיין בפרק על ראש חודש להלן.

בציעת הפת

מוהר"ח¹ גם צריך שתדע (...) שבתוך הסעודה אם הוא בחול יתעצב אל לבו על החרבן כנ"ל בשם הזוהר [שער המצות ק"ט]

זכור

מבואר היטב, כי אין לזכור חרבן הבית בסעודות שבת וימים טובים ור"ח או כל יום שאין בו תחנון, אלא בימי חול הרגילים בלבד. ק"ו בסעודות בימים שאין בהם תחנון, כשבת יו"ט, ר"ח וכו', שאין להזכיר כלל ענין החרבן בסעודות. וק"ו דק"ו, בברכת המזון שיש לברך בשמחה יתירה [עיין להלן] ובפרט בימי שבת ויום טוב, ואין שום מקור וסיבה להוסיף בפסיקא רצה והחליצנו את המשפט 'הגם' או 'אע"פ' ששתינו וכו', שהוא ממש היפך דברי האר"י ז"ל.

מוהר"ח² אחר שתבצע הלחם צריך לטבול אותו במלח (...) ותכוין למתק הגבורות ע"י החסדים ע"י טיבול זה כי כל מלח הוא קצת מרירות ודין. [שער המצות דק"ס מוולתו]

מקובלים אחרונים

וצריך לטבול ג' פעמים במלח נגד ג' הויות הממתיקין את מרירות המלח ג' גבורות ועל ידי טיבול זה הקליפות מסתלקין מהשלחן. [סכ"ג י"ז] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

זכור

כבר הסברנו כי מקור הדברים כנראה מספר 'מעבר יבוק' ואינו מוהאר"י ז"ל, וכך הביאו ר"א אזולאי במעשה חושב והמקובלים אחריו. האר"י ז"ל לא נתן שיעור לטבילת פרוסת המוציא במלח. ונזכיר פעם נוספת, כי הרבה מכוונות המופיעות בכתבי מוהר"ח³, הועתקו עברו עיבוד ונתחלפו מכוונה למעשה ממש.

מקובלים אחרונים

גם האזוב על השלחן מבריה כל מיני מזיקין (...) וגם ההזמה לזימון מברחת אותם. [צ"ו ס' רסה - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו - כנפי יונה מהדורה אחרונה

ליקוטים ענין מים אחרונים (...) גם האזוב טוב להניח על השולחן מפני שהוא מבריה כל מיני מזיקין ובפרט זאת הקליפה שכן אזוב גימט' י"ה ע"ה וגם הזמנה לזימון מברחת אותם. [ע"ה] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

בִּירוּר

'פרי עץ חיים' ו'טעמי המצוות' דין אחד יש להם, ומכילים המון שיבושים והוספות שאינם מהאר"י ז"ל. בענין האזוב על השולחן כבר הבאנו כי מקור הדברים בזוהר אלא כי האזוב מרחיק החיצונים, אמנם לא בזוהר ולא באר"י ז"ל יש רמז להביא אזוב לשולחן להרחיק החיצונים ואין זו אלא חידוש ע"פ דרשות הזוהר.

מוהר"ו אמנם אלו הפסוקים צריך לאומרם אחר מים אחרונים קודם ברכת המזון מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' כל המזמור ואח"כ פסוק אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי (...) וכדי לסלקו משם צריך למימר הב לן ונברך כמ"ש בינוקא דפ' בלק. תחלה תאמר המזמור והפסוקים כנו' עד סוף הפסוק ואנחנו נברך יה וכו' [שער המצות דק"ט]

בִּירוּר

מדברי האר"י ז"ל, וכך גם בזוהר ואף מדברי התלמוד, אין שום חיוב לומר 'הב לן ונברך' בג' אנשים, אלא אפילו ב' יאמרוהו ואפילו יחיד. פירוש, כי אין קשר בין 'הב לן ונברך' לברכת הזימון בג' (לכל הפחות).

מוהר"ו אמרו בגמ' שצריך להגביהו טפח ובזוהר אמרו זרת, וב' שיעורים אלו מולם עולים למקום אחד כי שיעור טפח הוא שיעור ה' אצבעות (...) ואמנם שיעור זרת הוא ב' טפחים. [שער כתבי מורי ד"לה]

בִּירוּר

עיין שיעור טפח בענייני סוכה להלן

מוהר"ו נטילת ידים שיעורה כל היד שהוא ה' האצבעות והכף עצמה עד פרק הזרוע. [שער המצות פ' עקב דצ"ד]

מקובלים אחרונים

ושיעור הנטילה עד מקום חיבור האצבעות לכף היד [פ"ה קלח] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז והנה, לא נזכר בספרנו בנטילת ידים של סעודה אם עד פרק הזרוע או האצבעות, אבל אמר הרב זלה"ה שצריך לכוין כמו נטילת ידים שחרית, ושם כתוב עד פרק הזרוע, והוא כדעת הראשון כזכר בדין (בשו"ע) הכתוב כאן, וכן ראוי לעשות כפי הסוד הכתוב שם. [של"ה] זר זהב לר"י צמה – הגהות צמה

זיכור

- א. מפורש בלשון מוהרח"ו כי שיעור נטילת ידיים עד פרק הזרוע ולא עד פרק כף היד
- ב. דברי ר"י צמח תמוהים, אחרי שדברי מוהרח"ו המפורשים ב'שער המצות' פרשת עקב עוסקים דווקא בנטילת ידיים לסעודה ומיד אחרי ענין נטילת ידיים בא ענין ברכת המוציא. ע"ש.

מקובלים אחרונים

צריך לפרוש עצמו מבשר ויין כל ימי השבוע כדי שלא לבוא לידי חטא אפילו בשוגג [ע"ו] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]
צריך לפרוש עצמו מבשר ויין כל ימי השבוע כדי שלא יבא לידי חטא אפילו בשוגג, ופעם א' שתיתי יין עם מומר א' שעשה תשובה והראה לי במצח ששתיתי יין נסך, וספרתי ואמר לי שעכ"ז אני צריך תיקון ואז נתן לי תיקון לזה. [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

זיכור

- א. החומרה שב'מחברת הקדש', משמע כי 'כדי שלא לבוא לידי חטא' מרומז על עוון שז"ל, ולא ענין אחר.
- ב. הרי שקשרו מעשה מוהרח"ו ששתה יין נסך בשוגג עם יהודי מומר (שנתן למוהרח"ו להאמין שחזר בתשובה, ואינו כן אלא המומר בכוונה רימה את מוהרח"ו) עם ענין, שאינו מופיע בכתבי מוהרח"ו, לפרוש בשר ויין.

סדר ברכת המזון

מוהרר"ו באומרך כי הוא זן ומפרנס לכל, צריך להגיה ולומר כי הוא אל זן ומפרנס לכל. [שם ק"י] בא"י הזן את הכל.

בירור

ודלא כפי הכתוב בקצת סידורים "האל הזן אותנו" וגם לא "בא"י האל הזן את הכל" אלא "כי הוא אל זן ומפרנס לכל".

סדר הנהגות היום ולימוד תורה

מוהרר"ו ויש מוצאין הדברים מפשטן אבל מהם הוא ריק שאינם יודעים לדרוש, אבל דע שורשו של דבר כי ממש הוא כפשוטו. [שער המצות ד"ק]

בירור

אמנם, בענין זוהמת הנחש בחווה, מגלה האר"י ז"ל, כי אינו כפשוטו חלילה.

מוהרר"ו והביאתו לידי אליהו ז"ל שהיה נגלה אליו [להאר"י ז"ל] תמיד ומדבר עמו פה אל פה ולימדו חכמה זאת (...). [הקדמת ספר עץ חיים למוהרר"ו שער כתבי מורי ד"י]

בירור

ויש מי שהביא ספר שו"ת תניא, להראות כי לא נגלה להאר"י ז"ל אליהו הנביא אלא ב' פעמים בלבד, ובחר אותו מתבר להעלים דברי מוהרר"ו המפורשים כאן...

סדר לימוד היום

מוהרח"ו וזהו מנהג מורי ז"ל אחר שהיה יוצא מבהכ"נ ואוכל אכילתו, היה מתעטף בציצית ואח"כ לובש תפילין. ואח"כ קורא את הקריאה הזאת. (שעה"מזצ ואתחנן דפ"ז)

בירור

דלא כרבי נתן שפירא הכותב שיש ללמוד מיד אחרי התפילה בטלית ותפילין ולאכול אח"כ.

מוהרח"ו וככלות כולם הם כ"ו פסוקים. [שער המצות ואתחנן דפ"ז]

בירור

נמצא שאינו משלים את כל הפרשה בשבוע אלא ביום שישי, שיש לחזור על כל הפרשה עד תומה, שמו"ת.

סדר תפילת מנחה

מוהרח"ו והיה נוהר בתכלית שלא להיות מעוטף בטלית ולא בתפילין אחר שקיעת החמה ותכף היה מסירם מעל ראשו בעת שקיעת החמה והיה חושש מאד בדבר הזה. [דקצ"א]

בירור

הרי ברור שהאר"י ז"ל לא היה מסיר מראשו תפילין בעת שקיעת החמה בערב שבת, ומשאיר תפילין של יד על זרועו בקבלת שבת, שיש לאומרה ממש בשקיעה, כמובא לקמן בשער התפלה. להורות, שיש להתפלל מנחה בערב שבת עוד קודם מנחה קטנה, כדי להתפלל בטלית ותפילין, כמובא בלשון מוהרח"ו בדף הזה: " גם היה [האר"י ז"ל] נזהר מאד שלא לאומרה [תפילת מנחה] אלא עם טלית ותפילין. עכ"ל. ועוד, ברור שאם היה האר"י ז"ל מתפלל תפילת מנחה בערב שבת בטלית ותפילין, ובדוחק היה מסיר תפילין של ראש בשקיעה, ורץ לשדה לקבל את השבת, עדיין בתפילין של יד עליו, ולכל הפחות, הטלית, הרי לא היה צריך לחזור אח"כ בביתו לעשות את סדר קבלת שבת, ולהתעטף בטלית גדול מצויצת כהלכתה כמעיד מוהרח"ו, מכיון שכבר היה עטוף בטלית של מנחה. להורות, כי בודאי אין סמך להתפלל מנחה של ערב שבת סמוך לשקיעה בטלית ותפילין.

מוהר"ו גם במנחה אומרין קדיש קודם העמידה, לפי שלא זכרנו כלל ענין הבריאה כנודע, כי אין חיוב בתפלת המנחה רק לומר תפלת שמנה עשרה לבד [דנ"ו]

זכרון

הרי, שהחצי קדיש הזה לא נאמר על פסוקי תהלים של אשרי אלא על העמידה. שאף שהיו מתחלים תפילת מנחה מן העמידה ישיר, היינו צריכים גם לומר קדיש קודם. גם, אף שאין חיוב אלא בעמידה בלבד כדברי מוהר"ו, הרי שהזכיר בעצמו כי האר"י ז"ל היה קורא פטום הקטורת גם במנחה.

סדר תפילת ערבית

מוהר"ו ענין המזמורים שנהגו לומר קודם תפלת ערבית לא היה מורי ז"ל נוהג לומר שום מזמור כלל זולתי ג' פסוקים של ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה' הושיעה וכו'. וכן ע"ד זה בליל מוצאי שבת לא היה נוהג לומר אותה האלפא ביתא ואותם מזמורים כלל. [דקצ"א]

מקובלים אחרונים

ונלע"ד שמואל שאין הפסד לאומרים [מזמורים ואלפא ביתא במוצאי שבת] אמנם כונת הרב ז"ל היא לומר שאין בהם שום כוונה ותועלת אל הנשמה במוצאי שבת. [סידור חמדת ישראל כת"ד ד"ג].

זכרון

אמנם, אין כן דברי האר"י ז"ל, ועוד אם אין תועלת לנשמה במוצ"ש, מה מטרת אמירת אותם תהלים? ומה טעם הנהגת האר"י ז"ל, אם אין הפסד לומר שאר המזמורים במוצ"ש?

מקובלים אחרונים

יאמר שיר המעלות הנה ברכו וגו' ה' צבאות ג' פעמים ה' צבאות ג' פעמים ה' הושיעה ג' פעמים הושיעה את עמך וגו' מי יתן מציון וכו' [סכ"ו א'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

בירור

- א. אף שלא מובא כי יש איסור, מכיון שכל ענין הספר הזה הוא דוקא לעסוק במנהגי האר"י ז"ל, ולא מנהגי המקובלים השונים, הרי שהוא ז"ל לא נהג.
- ב. השאלה היא אם רבי שמואל ויטאל לא היה "מתיר" לומר מזמורים אחרים, האם היו אומרים אותם כשידוע כי האר"י ז"ל לא נהג כן ?

מוהר"ח"ו ואח"כ אומר קדיש וברכו ותפלת ערבית. [דקצ"א]

בירור

הרי לומדים מזה שכן האר"י ז"ל היה גם לפעמים ש"ן.
גם מה שהעיר רבי שמואל כי אותם ג' פסוקים הם כדי שלא יהיה החצי קדיש שקודם ברכו על דברי ריקם. הרי שאם כן, לא היה תיקון כל שהוא דווקא בג' פסוקים האלו וסגי במנהג המרווח לומר כל אותם מזמורים.

מוהר"ח"ו ולכן פסוק זה (אדני שפתי תפתח וגו') נאמר מעומד כי כל עניני דכורא הם בעמידה. אבל ברכת השכיבנו היא בהיכל קדש הקדשים דנוקבא דבריא, ולכן אין בו עמידה כי כל עניני הנוקבא הוא ביושב. [דר"ן]

בירור

ויש לבאר, כי הרי לפי דברי מוהר"ח"ו כאן, אין לקום בהשכיבנו, בודאי שלא לקום בחצי קדיש שקודם העמידה, ויעמוד באמירת ה' שפתי תפתח בלבד. אלא שכתוב להלן שיש לעמוד באמירת 'ופרום עלינו סוכת שלום' בערבית דליל שבת, לקבל תוספת קדושת הנשמה דנוקביה. והרי כאן כותב שבעניני דנוקבא יש לשבת. גם קבלת שבת ואמירת באי כלה באי כלה באי שבת מלכתא היא בעמידה והרי, מקבלים נפש דנוקבא.
גם במה שמוהר"ח"ו כתב שכל עניני דכורא בעמידה הם, כנראה שר"י צמח הלביש על זה לקום באמירת נשמת כל חי לקבל נפש דדכורא. וממילא, רוח ונשמה דדכורא מקבלים אותם בעמידה [רוח בה' שפתי תפתח שבשחרית, נשמה באמירת כתר שבמוסף].
גם כן כמה שהבינו כי יש לקום בחצי קדיש קודם ברכו הראשון דליל שבת, כי הלבישו עליו בחינת נוקבא, ואין האמת כן, ובפרט, כי מפורש בידי מוהר"ח"ו שרבו ז"ל לא היה קם לשום קדיש אלא אם כן היה נשאר מעומד. לא שהיה עומד או קם.

מקובלים אחרונים

'יראו עינינו'

תקנו ראשי ישיבות שבבבל ז"ל לומר אחר ברכות קרית שמע של ערבית 'ברוך ה' לעולם אמן ואמן' ופסוקים אחרים ויש בכלן י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפלה להודיע שהתפלה רשות, ואין צריך לסמוך גאולה לתפילה, ושלחו התקנה לארץ ישראל, וקבעוה גם הם והסכימו עליהם ולכך אומרים אחריהם קדיש [פמ"ה קנה] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז ואינו עונה אמן אחר ברכת המולך בכבודו שאינו עונה אמן אחר ברכותיו אלא אם כן היו שתי ברכות או יותר [פמ"ה קנה] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז אותם הי"ח (פסוקים) שנוכרו למעלה 'יראו עינינו' וגם ברכת 'המולך בכבודו', אין נוהגים לומר וכן לא נזכרו בספרים, ולכן אין לאומרו אפילו במקום שאומרים אותו. [תי"ח] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

כירוך

האמנם, דברי ר"י צמח מתנגדים לדברי האר"י ז"ל המפורשים, שכל אחד צריך לשמור מנהגי אבותיו, כל עוד אינם מתנגדים לתיקוני התפילה שהאר"י ז"ל גילה ומסר למוהר"ח, כמובא בדרוש נוסח התפלה בשער התפלה, אחרי דרושי תפילת שחרית, ע"ש.

מוהר"ח וכדי להשלים מספר רמ"ח תיבין צריך שטרם שתתחיל הק"ש תאמר אל מלך נאמן או אחר שתסיים הק"ש תכפול שנית ה' אלהיכם אמת כנודע כי אין בק"ש רק רמ"ה תיבין. [שם]

מקובלים אחרונים

יאמר ברכת המפיל, ואח"כ אחריו יאמר 'אל מלך נאמן', שמע וכו' [עב] סדר הכנות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

כירוך

דלא כמו שכתבתי בשער האמות, כי יש דווקא לומר "ה' אלהיכם אמת", אלא יבחר בינו לבין "אל מלך נאמן". ומה שטעיתי הוא בעקבות מה שמוהר"ח הביא ממה ששמע מזולתו, ושם מופיע "ה' אלהיכם אמת" בלבד. ואין זו דעת מוהר"ח המפורשת בשער התפלה עצמו.

מוהרר"ו פסוק בידך אפקיד רוחי שצריך לאומרו בשינת הלילה אחר שתאמר זה הפסוק תכוין בשם אלו"ה. [התרי"ז]

זיכור

דלא כמובא בפרי עץ חיים שיש לכוון בקום האדם ממיטתו.

מוהרר"ו ענין נתינת המיטה בין צפון לדרום הוא יהיה דוגמת אדם הראשון כשנברא וכדוגמא שיעור קומה העליונה ראשו למזרח כנגד הדעת הנקרא מזרח ממוזרח אביא זרעך ורגליו למערב יסוד ומלכות כנז' אצלינו בענין נטילת הלולב וידו הימנית בדרום שהוא החסד ויד השמאלית בצפון שהיא הגבורה. (שער המצות בראשית ד"י)

מיטת מוהרר"ו בדמשק היה מסודר ראשו במערב ומרגלותיו למזרח (ח"א ס' י"ט ספר החזיונות כתי"ק מוהרר"ו דפוס שובי נפשי)

מקובלים אחרונים

ותהיה המטה לצד מערב כנגד הארון שהיה במערב והשכינה שורה עליו ככלה יושבת על המטה ושכינה במערב [פמ"ט קסח] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז אומר וימינו דא הוא דרום, משמע שמדבר בעת הזווג, ואז פניו כלפי קרקע שהוא אשתו, ואז צד ימינו לדרום, עיין בתקונים דף ק"ב סע"ב. [תמ"ג] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח ויזהר שיהיה מטתה ראשה למזרח ורגליה למערב בסוד יסוד ומלכות, ויהיה יד שמאלו לצפון העולם בסוד גבורה, ויד ימינו לדרומה שהוא חסד. [סכ"ז י"א/ב] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

מקובלים אחרונים עניינים שונים

צמח: בספרי הרב זל"ה לא נזכר ברכת השכיבנו בק"ש שעל המטה כי אם בתפלת ערבית. ואמרו לי שהחכם הזקן ר' אפרים פנצירי היה אומר אותו בלתי ברכה אחרונה. [דר"ג, ועיין בשו"ע] הגהות צמח לפע"ח ונגיד ומצוה: וטוב הוא לאומרו. סידור ר"י צמח הקצר דף ס"ז: והנה מאחר שבספרים יש ביאור על השכיבנו בסוד המיטה, א"כ, אעפ"י שלא נזכר בש"ק על המיטה כי אם במקום אחר (בספרים אחרים ולא בכתבי מוהרר"ו ז"ל) עכ"ז צריך לאומרו גם בק"ש על המיטה, וזהו הכתוב בספרים. עכ"ל. הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות] השכיבנו לא נזכר בספרי הרח"ו זל"ה בק"ש על המטה כי אם בק"ש של ערבית. צמח: שמעתי מחברים ה"י שרבי אפרים פנצירי היה אומר אותו בלי ברכה בסוף, וטוב הוא לאומרו כן. [ק"ט] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי] רבש"ע הריני מוחל וסולח וכו' כנדפס בסידורים וכו' [ק"ט] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

סדר ערב שבת קודש

מוהר"ח^ו תחלה יקרא מקרא של תורה פר' השבוע ההיא, ואם הוא יום ראשון של השבוע יקרא ששה פסוקים הראשונים שבאותה פרשה.
וביום שני יקרא ד' פסוקים שלאחריהם.
ביום ג', ה' פסוקים שלאחריהם.
וביום ד', ששה פסוקים שלאחריהם.
וביום ה', חמשה פסוקים שלאחריהם.
ובכללות כולם הם כ"ו פסוקים. [שער המצות ואתחנן דפ"ז]

מוהר"ח^ו בליל ששי תקרא בקומך ממתוך אחר הצות לילה ואם לא תוכל לקום תקראם קודם שתישן ששה ועשרים פסוקים אחרים, שלאחריה כ"ו פסוקים שקראת בה' ימים הראשונים של השבוע כנו', ואח"כ תקרא מה שתראה כמנהגך. [שער המצות דפ"ז]

מוהר"ח^ו ובליל ששי תקרא כ"ו פסוקים אשר בפרשה עצמה אשר אחרי כ"ו פסוקים הראשונים (...)
ואם בענין הדיבור והלימוד בתורה כבר ביארנו בסדר המקרא שנוהג בכל יום ויום שצריך לקרות בכל ליל ששי כ"ו פסוקים מפרשת השבוע באותה הכוונה שנתבאר שם בשער המצות בפ' ואתחנן במצות ת"ת. [שער המצות דפ"ט]

מוהר"ח^ו ודע כי צריך לקרות כל אלו הפסוקים כדרך שקוראין הפרשה בערב שבת, כל פסוק מהם שני פעמים מקרא ופעם השלישית תרגום. [שם]

מוהר"ח^ו דע, כי בכל פעם שתקרא איזי מקרא אפילו בשאר ימי השבוע צריך לקרותו ב' מקרא וא' תרגום. [שער המצות]

מקובלים אחרונים

אמר מאיר, וחבריו כתבו שבליל ו' לא יקרא הפסוקים עם התרגום כלל, גם כתבו שיקראם באשמורת הבוקר לא בתחילת הלילה. [ואתחנן] הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום]

צירור

מכל לשונות מוהר"ו עולה כי:

- א. בדברי מוהר"ו, לא מוזכר שיש לקרוא כ"ו פסוקים הראשונים, החלוקים במשך השבוע (כל יום מספר פסוקים שונים), ב' מקרא וא' תרגום.
- ב. שיש לקרוא כ"ו הפסוקים בליל ששי כדרך שקרא הכ"ו פסוקים בשבוע
- ג. מפורש כי כל פסוק שקורא אפילו בשאר ימות השבוע, יקרא אותו ב' מקרא וא' תרגום, משמע, גם בליל ששי, שלא הבחין או העיר שקריאת הפסוקים בליל ששי היא שונה מקריאת הפסוקים בשאר ימי השבוע
- ד. גם מפורש שיש לקרות הכ"ו פסוקים בליל ששי קודם לישון, או, בדרך המובחרת, אחרי חצות לילה בקומו ממתנו, ולא באשמורת הבוקר כדברי הר"מ פאפיראש המובאים כאן.

מוהר"ו ואף גם במקרה זה לא היה טובל רק אחר שהתחילה שעה המישית מיום שישי (ד"רכה)

מקובלים אחרונים

אך במקרה היה טובל (ערב שבת) קודם זה, וגם זה לא היה רק אחר ארבע שעות מביום שישי. [כן] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי] ולא קודם זה, וכ"כ בדף מ"ה. [קל"ב] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

מוהר"ו ואחר קריאת הפרשה היה טובל הטבילה של ערב שבת (ד"רכה)

מקובלים אחרונים

הטובל ערב שבת מן המנחה ולמעלה, כשהוא בתוך המים ישתחוה למערב, ואם אינו יודע איזהו מערב העולם, יצייר בדעתו ד' רוחות וישוח למערבו (...). וכשיוצא פוסע לאחוריו כמו שיוצא מבית הכנסת. [קכ"ד/ה. ס' שלג - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו - כנפי יונה מהדורה אחרונה

סוד הטבילה. ערב שבת או קודם מנחה או אחר מנחה, צריך להיות אחר חצות [רי"ב. ס' תנח - האר"י ז"ל] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו - כנפי יונה מהדורה אחרונה

- סדר הכונות לרבי משה טרינקי [לז] [שובי נפשי]

- נגיד ומצוה לר"י צמח [קל"ו] [דפוס שובי נפשי]

ויותר שהטבילה סמוך ללילה הוא יותר טוב. [סכ"ח י"ט] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

מוהר"ו בערב שבת לא היה מגלה ראשו אלא קודם חצות היום. (שער המצות קדושים דנ"ט)

מקובלים אחרונים

גם היה נוהג שלא לגלח אחר חצות שהוא עת מנחה גדולה. [נ] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]
שצריך לגלח דוקא ביום ששי עד ה' שעות ולא יאחר מה' שעות מהר"ן זלה"ה [כ"ח]
מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]
ובפרט אם הוא משורש קין שממנו יצא קרח שצריך לגלח ראשו [כ"ז] מחברת הקדש
[דפוס יריד הספרים]

מוהר"ו ראוי לאדם לטעום כל התבשילין שמבשל בע"ש לכבוד השבת (...) וזה סוד טועמיה חיים
זכו שתיקנו בתפלת מוסף וכו' (ד"רכו)

מקובלים אחרונים

מנהג נכון להתענות ביום ו'. [סכ"ה א'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת
שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

בירור

ואיך יטעום אם הוא מתענה ?

מקובלים אחרונים עניינים שונים

מצוה גדולה היא לקנות דגים לכבוד שבת ולאכול בכל ג' סעודות דגים, ובפרט
בסעודה שלישית. וראיתי כתוב שאין לאכול דג בחול כי אין כח בחול להעלות
הניצוצות, רק הכל בזכות שבת. [סכ"ח ו'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש

ויזהר לפנות כל קורי עכביש מביתו כדי לגרש הקליפה הנקראת שממית בידים
תתפש. [סכ"ח ח'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש

בירור

הנהגות האלו כבר מובאים בספרי המקובלים בתקופת האר"י ז"ל, ואף קודם לכן, ועיין סדר היום, ספר החרדים
ועוד. אמנם, ממעשה הרוח בספר החזיונות (ח"א ס' כ"ב ספר החזיונות כתי"ק מוהר"ו דפוס שובי נפשי), עולה כי היו
נוהגים לאכול דג דוקא בליל שבת. וכך נהגו עד היום רוב ישראל, ולא דווקא בסעודה שלישית. וכך נראה מפשט
הגמרא מעשה 'מוקיר שבת' ועוד.

מוהר"ו דע כי צריך האדם לטבול שתי טבילות זו אחר זו. והראשונה היא להפשיט בגדי החול של הנפש והשנית היא לכבוד שבת לקבל התוספת (ד"רכו)

מקובלים אחרונים

תקן עצמך בטבילה שתטבול פעם אחת להסיר הזוהמא, ואח"כ ב' טבילות אחת כנגד נעשה, ואחת כנגד נשמע. [קט"ז] גליא עמיקתא לר"א פנציירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

ואח"כ יטבול ויאמר הרי אני טובל כדי לתקן זכור שהוא ע"ב קס"א לקבל שמור (...). ויטבול פעם אחרת ויאמר הריני טובל להעלות שמור כנגד זכור להדבק בו (...). ואח"כ יטבול ויאמר הרי אני טובל כדי לחבר זכות זכור ושמור יחד. [קי"ג. ס' שט"ו - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

סדר טבילות ערב שבת: א' – להפשיט הזוהמא, ב' – להפשיט בגדי חול, ג' – לכבוד שבת קודש, – פוסע לאחוריו ויאמר הפסוק אם תשיב וגו'. [סכ"ח כ'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש

זיכור

דף ש"ם הוספת המהדיר מס' כ"ב מספר הכוונות ופע"ח: "ושמעתי מה"ר יצחק ארזין ז"ל ששמע ממורי זלה"ה שאם הוא בעל קרי צריך שיטבול ג"פ א' להסיר בגדי הטומאה וא' להסיר בגדי חול וא' להמשיך עליו תוספת שבת". ע"כ. והדבר לא ברור:

- א. כי כבר מוזכר לטבול כל יום [עיין שער רוח הקודש].
- ב. שאם כן, משמע שדלעת האר"י ז"ל אין לטבול כל יום, וזה אינו.
- ג. עיין בלשון מוהר"ו בענין טבילת שחרית של שבת, כי טבילת שחרית עולה גם כן להיטהר מטומאת קרי או/ו מטומאת תשמיש, וגם לקבל קדושת יום השבת.

מוהר"ו וכשתעלה מן הטבילה אל תנגב עצמך במטפחת כי מימי שבת צריך שהגוף ישאב אותם (ד"רכו)

זיכור

לא שהבגדים ישאבו, כי אם כן, מה הטעם שבגדי חול ישאבו מי הטבילה של שבת, ורק אחרי גילוח הראש, קציצת צפרניים, רחיצת הגוף, אז ילבש בגדי שבת?

מוהרר"ו מנהג מורי ז"ל תכף בסיימו תפלת שחרית דיום ששי היה הולך לבית הכנסת או לבית מדרשו אם היה שם ספר תורה כשר והיה מוציאו וקורא בו הפרשה שנים מקרא וא' תרגום והוא היה קורא המקרא מתוך הספר תורה והיה לו תלמיד א' שהיה מקרא לו התרגום מתוך ספר תרגום והוא אומר אחריו וכן היה עושה בכל פסוק ופסוק עד שמשלים הפרשה (ד"רכה)

מקובלים אחרונים

בערב שבת מן המנחה ולמעלה דהיינו בשיש ומחצה, או לכל המאוחר בתשע ומחצה, שהוא זמן מנחה קטנה, צריך להכין קליפת נוגה והעלותה בקדושה, בקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. [ק"ך. ס' שכו - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

- ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז [שער השבת פ"ג]

מוהרר"ו אח"כ [אחרי העירוב] היה חותך וקוצץ צפרניו לכבוד שבת מידי ומרגליו. (ד"רכז)

מקובלים אחרונים

ואחר הפרשה יקוץ את צפרניו [ק"ך. ס' שכו - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

מהחברים: וזהיר בה (קציצת צפרניים) לבקדים אותה קודם מנחה קטנה [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

מוהרר"ו והיה קוצצם כסדרן ולא היה חושש ולא מקפיד אל אותו הסדר הנז' בספר אבודרהם (ד"רכז)

מקובלים אחרונים

סוד וסדר קציצת צפרנים. מתחיל בגודל ימין ואח"כ באמה וזרת וכו' (...) אבל בצפרני הרגלים אין צריך לסדר זה, כי תמיד הם מכוסים ולא ימשלו בהם [ער"ג. ס' תקכה - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

המגיד אמר (לר"י קארו ז"ל) שאין לחתוך ציפרני ידים ורגלים ביום אחד, רק של רגלים ביום ה', ושל ידים ביום ו'. [סכ"ח ג'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

ענין קציצת הצפרנים שכתב אבודרהם הסדר שלהם, לא היה הרב זלה"ה רוצה להקפיד בזה כלל, והיה מלעיג. [נח] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

בירור

- א. האר"י ז"ל לא היה חותך צפרניים בסדר המובא בספר אבודרהם, וגם לא בסדר מגיד מישרים, אף שלא מוזכר בבית יוסף ולא בשו"ע.
- ב. שהאר"י ז"ל היה מלעיג אינו קיים בכתבי מוהרח"ו ז"ל.

מוהרח"ו והנה ראיתי למורי ז"ל שבשחרית יום שבת היה מוליך עמו הטלית והחומש מביתו לבית הכנסת וגם היה מוליכו בבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת תוב"ב, אותה הנודעת, ולא היה מקפיד וחושש לחקור בענין העירוב הנעשה בשיתופי כל מבואות צפת תוב"ב או אשר נעשה לבית הטבילה ההיא אם היו נעשין כהלכתן או לאו (ד"רכו)

מקובלים אחרונים

גם ראוהו מוליך הטלית והספר שלו מביתו לבית הכנסת באופן שהיה מתפלל בתוך הספר כדי שיכוין בוונה גדולה [נ] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי] תחום שבת: ראיתי למורי ז"ל מוליך הטלית והספר מביתו לבית הכנסת, וגם היה מוליכן לבית הטבילה של כנסת הגדולה ביום השבת ולא היה מקפיד. [קמ"ב] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

בירור

נראה שהאר"י ז"ל לא היה יוצא מפתח ביתו בשבת מעוטף בטלית, דלא כבימי חול. גם בסדר הכונות לר"מ טרינקי וגם בנגיד ומצוה, לשון מוהרח"ו אינו מדויק ושלם.

מנחה ערב שבת

מקובלים אחרונים

קבלתי ממורי ז"ל שלא להניח תפילין בערב שבת במנחה [סכ"ה ח"י] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

מוהרה"ו אחר תפלת מנחה היה מקיים מצות עירוב כמו שיתבאר. [דשמ"ב]

בירור

ברור שתפילת מנחה בערב שבת לא היתה סמוך או קרוב לשקיעה, כי איך יערב אח"כ אם כבר נכנסה שבת. ולכן לעיל כתב כשהיה האר"י ז"ל מתפלל קרוב לשקיעה בערב שבת אלא דרך מקרה ולא קבוע.

מוהרה"ו אחר תפלת מנחה היה מקיים מצות עירוב כמו שיתבאר. [דשמ"ב]

מקובלים אחרונים

אחר העמידה של מנחת ערב שבת, יאמר דא חקל תפוחין קדישין [קע"ט] גליא עמיקתא לר"א פנציירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק - תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה [רכ"ו. ס' תעג - ר"י סרוק]

מוהרה"ו גם צריך האדם ללבוש בגדי לבן ולא של צבעים אחרים. וקבלתי ממורי ז"ל שכפי צבע וגוון המלבושים שלובש האדם ביום השבת בעולם הזה כך ממש יתלבש בעולם הבא אחר פטירתו תמיד בימי השבת. ואמר לי כי בקבלת שבת פעם אחת נתגלה אליו נשמת חכם שנפטר בימיו וראהו לבוש שחורים ואמר לו כי לפי שבעולם הזה היה לובש שחורים ביום השבת שלכך היו מענישין אותו שם להלבישו אחר פטירתו בגדים שחורים אף בימי השבת. [דרכ"ט]

בירור

ברור כי מי שאבותיו נהגו ללבוש שחורים בשבת יש לו ע"מ לסמוך, אף כי ברור שבמקור, בני ישראל לא היו לובשים שחורים בימי אבילות, שהוא מנהג אומות העולם, ק"ו בשבת קודש. וזו חלק מאריכות הגלות המרה. מאידך, רק בכתות מסוימות מחוץ למסורת התורה, היו לובשים לבן גם בימי השבוע.

מוהר"ו ודע כי אין לפחות מן ארבעה בגדי לבן והם המלבוש העליון והתחתון והאזור אשר על לבוש התחתון והחלוק אשר על בשרו. [דרכ"ט]

מקובלים אחרונים

ארבע בגדי לבן תחתון הוא החלוק שעל בשרו והוא משלים כאן במקום מכנסים. ועליון הנראה בחוץ משלים במקום כתנת. והאזור. והמצנפת. [פ"א ס' רלב - האר"י ז"ל] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

וכשילבש בגדיו דהיינו כסות נקייה, יאמר ג"פ כל כלי יוצר עליך לא יצלה. [שם] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

- אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690) [סכ"ח כ"א]

מוהר"ו הזחירני שבעת שילבש החלוק של שבת בערב שבת שיכוון בשם קדוש הנקרא זהרריאל וזה השם של החלוק של ה' ית' כנו' בסר פרקי היכלות דרבי ישמעאל, וכוונה זו מועילה מאוד אל האדם כדי שימשיך את הקדושה עליו. [דרכ"ט]

מקובלים אחרונים

וא"ל כי כשאלבוש החלוק בע"ש שאכוין בשם זה דריא"ל שם החלוק של הבורא ית"ש בנוזכר בפרקי היכלות [ל"ד] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים] לבושי שבת: ואמר לי כי כשאלבש בע"ש החלוק של שבת אכוין בשם זה דריא"ל [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז ואמר לי כשאלבוש בע"ש החלוק של שבת אכוין לשם זה דריא"ל [שם פ"ד] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז כשתלבש הלבוש תכוין בשם אכתריא"ל וכשתלביש מנעליך תכוון בשם יוצפחירו"ן וכשתרחץ ידיך תכוון בג' ההי"ן בניקוד אני לדודי [ל"ה] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

בירור

פשוט שאף במהדורא זאת החדשה, לא ראו לתקן בפשיטיה שהשם הוא זהרריאל, רק הגיהו שיש נוסח אחר

גרות שבת

מוהרר"ו וזהו סוד חיוב האדם להדליק בכל ליל שבת שתי גרות [שער רוח הקודש ד"סז]

מקובלים אחרונים

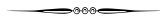
נר של ארבע פיות [שם] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

מוהרר"ו אז תסגור עיניך ותשים ירך השמאלית על החזה ויד ימנך ע"ג יד שמאלך ותכוין באימה ביראה כעומד לפני המלך לקבל תוספת קדושת השבת.

זיכור

לאפוקי מי שכתב לפתוח עיניים בתפילת ערבית, הרי ק"ו לעצום אותן ועיין להלן.

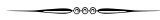

מקובלים אחרונים

ויש נהגו לקרות 'לכו נרננה' מזמור צ"ה צ"ו צ"ז וצ"ח ומזמור הבו לה' בני אלים [פ"ן קסו] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

זיכור

ובזכרוני, כבר מוזכרים בסדר היום, ובתפילה למושה להרמ"ק, וגם בתיקוני שבת לר"א הלוי ברוכים

מקובלים אחרונים

ומצאתי כתוב: ודע שיש תוספת שבת והכנסת שבת (...) ע"כ מצאתי ונ"ל שאינו מן הרב זל"ה. [כנף ג'] כנף רננים לרבי אברהם אזולאי

מוהר"ו וצריך לומר ב' פעמים בואי כלה בואי כלה הראשונים בקול רם לפי שהם כנגד חכמה ובינה דיצירה העולים, אבל בואי שבת מלכתא, צריך לאומרו בלחש ולא בקול רם.

ביכור

דווקא בואי שבת מלכתא בלחש, ולא תוך אמוני עם סגולה, להאומרים 'לכה דודי' והוא מנהג טעות.

מקובלים אחרונים

ויאמר באי כלה באי כלה, וכנגדם רמוז במזמור הבו ב' פעמים כלה. [ק"ז] גליא עמוקתא לר"א פנציידי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק וצריך לומר באי כלה באי כלה [מב] וצריך לומר שלש פעמים בואי כלה באי כלה באי שבת מלכתא [מח] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי] - מחברת הקדש [מ"ד] [דפוס יריד הספרים] - נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז אה"כ יזמר פזמון לכה דודי להר"ש אלקוויץ ויאמר באי כלה באי כלה ב"פ ופעם הגי' יאמר בלחש באי כלה. [סכ"ט ב'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

מקובלים אחרונים

צמח: והוא יחמול עליך חמלה, וגם ברינה, ומועד ושבת יאמר וגם בשמחה, וכ"ז הוא שהיה נוהג הרח"ו ז"ל וכן אמרו לי החברים ה"י. [קמ"ד] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

הנה הרב ר' חיים זלה"ה היה אומר ולא חמל עליך חמלה, ובשבתות היה אומר ברנה, ובשבתות של ימים טובים או חול המועד היה אומר בשמחה. [שער קבלת שבת] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

- מחברת הקדש [מ"ד] [דפוס יריד הספרים]

ביכור

ואני הקטן, לא הבנתי דברי ר"י צמח, שהרי, כותב 'מועד ושבת יאמר וגם בשמחה', ואיזה יום אחר יאמר 'לכה דודי' אם לא בשבת ?

גם נוסח בסידור מוהר"ו 'חמדת ישראל' כת"י (אהבת שלום) הוא הנוסח הרגיל ובלי שינויי ר"י צמח.

מוהרה"ו ואח"כ תלך לביתך ותכנס ותתעטף בטלית מצוייצת בציציות כהלכתה ותתעטף בו ראשך כנודע סביב גרונך ונז' במסכת שבת פ"ב ופי"ו ובהרמב"ם ז"ל בהל' שבת פ' ל' (ד"רמד)

בירור

בלי ברכה, היות שמתעטף אחרי השקיעה.

מוהרה"ו אח"ך תבא לביתך ותתעטף בציצית ותקיף השלחן כמבואר אצלנו ע"ש. והנה תסדר השלחן בי"ב ככרות (...) ותסבבנו שהוא דוגמת הבריאה ותסבבנו באור המקיף לכל המידות ויאמר מזמור שיר ליום השבת. ואח"כ יקרא ד' פרקים הראשונים ממס' שבת שיש כ"ד פרקים כנגד כ"ד קישוטי הכלה ולמחרת וגם לערב במנחה ישלים כ"ד פרקים קודם סעודה שלשית. [דת"ט מזולתו]

בירור

ויש להקיף כשכבר הלחם מסודר, ולא שיכנס הביתה ויסדר את שולחנו.

סדר ערבית דליל שבת

מוהרה"ו ואין הפרש בין יוצר זה דערבית דשבת לערבית דחול זולתי בענין מה שאנו מוסיפין לומר ופרוס עלינו סוכת שלום וכו'. [דשע"ה]

בירור

מפורש כי חוץ מבחינה זאת ונוסח השכיבנו השונה בליל שבת, אין שינוי, פירוש, שיש להתנהג גם כלילי חול בעצימות עיניים מתחילת ברכת המעריב ערבים. והמחזק דיבורנו הוא שגם בקבלת שבת יש לעצום עיניים.

מקובלים אחרונים

ומתחיל שליח ציבור מזמור שיר ליום השבת ועומד לפני התיבה ואומר ברכו את ה' המבורך [פנ"א קסו] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאו

בירור

מכאן שהאר"י ז"ל היה מגיע לבית הכנסת בשעת שהציבור היה אומר מזמור שיר ליום השבת, הלוא, היה מתפלל ערבית של שבת בבית כנסת הספרדים

מקובלים אחרונים

אח"כ ילך לבית הכנסת, ויכוין במלת ברכו כשאומר החזן והוא עונה ברוך ה' המבורך לעולם ועד לקבל **נפש** יתרה של שבת. [שם] גליא עמיקתא לר"א פנציירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

זיכור

אולי ט"ס נפלה כאן, כי אין תוספת 'נפש' בברכו אלא 'רוח' דנוקבא.

מקובלים אחרונים

ומצאתי כתוב אלו העניינים ואני מסופק אם הם מהרב זלה"ה, לכן הגתי אותם לבדנה בסוף הכנף: ערב שבת אחר קבלת שבת כמו שנתבאר אצלנו אח"כ ילך לבית הכנסת ויכוין במלת ברכו כשאומר החזן והוא ברכו את ה' המבורך לעולם ועד (...) עד סוף הכנף הג'. כנף רננים לרבי אברהם אזולאי

מוהרח"ו אחר שעשית כל הסדר הנז' תלך לבית הכנסת ובעוד שהעם אומרין מזמור שיר ליום השבת או קודם שיאמרו הקדיש של קודם ערבית או תכוין בתוספת שבת יותר מעולה (ד"רמט)

מקובלים אחרונים

ואז בעוד שאומרים מזמור שיר ליום השבת או קודם שיאמרו הקדיש של ברכו הראשון [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז ור"ג שפירא הירושלמי נקט כאן כדברי השו"ע, אמירת 'ברכו' למנהג אשכנז, ואמירת 'מזמור שיר ליום השבת' למנהג הספרדי. ואינו כן ע"פ דברי האר"י ז"ל, כי היו הספרדים אומרים גם מזמור שיר ליום השבת, גם חצי קדיש ואחריו ברכו. מהאר"י זלה"ה: צריך לענות בליל שבת ברכו את ה' המבורך בשמחה רבה, שב"ת ש'מחה ב'רכו ת'ברך. [סדר ערבית ליל שבת] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

זיכור

אינו מהאר"י ז"ל.

חצי קדיש בעמידה

מקובלים אחרונים

צמח לפע"ח: מכאן היה נראה כי הקדיש שאומרים אחר קבלת שבת שאז עומד, שצריך לענות אותו קדיש קודם שישב. הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר נידות]

- [נ"ב] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

פירוש

ממילא, להישאר מעומד אחרי אמירת קבלת שבת או מזמור שיר ליום השבת בעמידה, מובן, אמנם, רוב בתי כנסת הספרדים היום יושבים אחרי 'מזמור שיר ליום השבת' לשמוע את דרשת הרב, ואז קמים לקדיש, וזה ממש היפך דברי האר"י ז"ל שאין לקום בשום קדיש. ועוד, כי קבלת תוספת נשמה יתירה (שהוא רוח דנוקבא) אינו בחצי קדיש אלא בעניית ברכו.

מקובלים אחרונים

וצריך גם כן שיאמר וינוחו 'בה' [פנ"ג קע] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

פירוש

כך גורס מרן הב"י, וכך מזכיר ר"ש ויטאל בהגהותיו לספר הלבוש, כי כך הוא מנהג הספרדים לומר בה-בו-בם.

מוהרח"ו אומר אחר העמידה ויכולו (ד"רנו) כי בליל שבת אומרים שני פעמים ויכולו הראשון בתפלת שימונה עשרה של ערבית והשני הוא אחר העמידה שאומרים כל הקהל ביחד. [ד"ן]

מקובלים אחרונים

ואומר ש"צ ויכלו ועונין הקהל אחריו ויכלו בקול רם ומעומד [פנ"ד קעא] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

מוהרח"ו ואח"כ תאמר מזמור לדוד ה' רועי וכו' [דרנ"ו]

בירור

וכך נהגו הספרדים עוד לפני האר"י ז"ל, לומר מזמור זה בסוף תפילת ערבית דליל שבת, כמובא בסידור רפ"ד.

בענין ברכת מעין ז' בפסח שחל בשבת עיין בפרק 'פסח'

מוהרח"ו ואם אמך קיימת בחיים חייתה, תלך ותנשק ידיה (...) ענין הנשיקה שנוהגין לנשק ע"ג הידים (ד"רנ"ז)

בירור

משמע שכן היו נוהגים רוב העולם ולא רק ע"פ הסוד.

מקובלים אחרונים

גם היהודים [יחידים] נוהגים לנשק ידי אמם בליל שבת, אמר שהוא מנהג טוב [ב] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

בירור

מוזכר בדברי מוהרח"ו, שכך היו נוהגים בפשטות. ועד היום, קיים מנהג זה של ילדים המנקשים גב ידו של אב המשפחה, לאות כבוד.

מקובלים אחרונים

הגהת באר יעקב: ספר תיקוני שבת נדפס לראשונה בויניציאה שנת ת' (1640 למנ')

בירור

ואינו כן, כי תיקון שבת הראשון יצא מרבי אברהם הלוי ברוכים, ואח"כ תיקון שבת מלכתא לרבי דוד הלוי בפראג בשנת שע"ב

מוהר"ו ואח"כ קה בידיך שתי אגודות הדס (...) וקהם בין שתי ידיך ימנית ושמאלית ותחברם יחד
ותברך עליהם בורא עצי בשמים אח"כ תריח בהם (ד"רנז/ח)

זיכור

ובכל אגודה יש ג' עלי הדס משולשים כשרים, כמובא בענין הבדלה.

מקובלים אחרונים

ואחר תפלת ערבית מתקבצים כל בני הבית ומביאים את השלחן תחת המנורה,
ואומרים בקול רם זה השלחן אשר לפני ה'. ואומרים ג"כ בלשון תרגום דא פתורא
דשבת מלכתא (...) ולקוחים שתי אגודות, ולוקח בעל הבית אחד בימינו ואחד
בשמאלו כנגד זכור ושמור. [שם] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה
אחרונה

זיכור

המנהג תמוה להביא את השולחן תחת המנורה, וזה בוודאי על מנת שהשולחן תהיה בצפון והמנורה בדרום.

מקובלים אחרונים

ומקיף את שלחן שבע פעמים, ובני ביתו מקיפים אחריו, וכלם יחד משוררים בנעימה
כשהם מקיפים ואומרים אזמר בשבחין וכו'. אח"כ מתירין האגודות ובוררין מתוכן
ארבעה בדים שיהיו עבות כמו הדס שבללולב, ולוקח בעל הבית שלש מהן בשמאלו
וקושרן ביד ימין באותו בד רביעי קשר שאינו של קיימא. [שם] תק"ן ליקוטים להרמ"ע
מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

זיכור

זו אחד המקורות הקדומות של שירת: אזמר בשבחין (ואף לא כגירסת מוהר"ו 'אסדר בשבחין') קודם הקידוש,
וגם של זו הקפות סביב השולחן. לא זה ולא זה קיימים אצל האר"י ז"ל ובכתבי מוהר"ו.

מקובלים אחרונים

ויעמוד אצל השלחן ויאמר דא סעודתא דחקל תפוחין קדישין. [סכ"ט ט'] אור
צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

בירור

ובהרבה עותקים ודפוסים דילגו תיבת 'היא' (דא היא).

מקובלים אחרונים

בכל סעודה מסעודות השבת ושל מוצאי שבת בכלל, צריך להכריז תחילה 'אלין
סעודתי מהימנותא שלימתא'. [קל"ב] גליא עמיקתא לר"א פנציירי – ת"ר ניירות
וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

- [ס"א/ב ס' קצ"א - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה
אמר המחבר אברהם (ר"א אזולאי ז"ל) מצאתי כתוב ונראה לי שאינו מן הרב זלה"ה
וז"ל: בכל סעודה מסעודות שבת ושל מוצאי שבת בכלל, צריך להכריז תחלה אלין
סעודתי מהימנותא שלימתא וכו' [רימון ח'] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי
וזה לך סדר הקידוש על דעת הרב ז"ל, ונוסח זה תמצאנו בספר תורת אמת דף י'.
[קמ"ז] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

בירור

פלא כי ר"י צמח לא הביא ישר נוסח מספר הכוונות.

מקובלים אחרונים

בליל שבת ראוי לומר קודם קידוש מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר. [קמ"ז] נגיד ומצוה
לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

בירור

כבר כתבנו כי מוהר"ח"ו לא הביא בגוף 'שער התפלה' לומר מזמור זה קודם סעודות שבת, אלא קידוש שחרית
בלבד, וכך העיד בנו רבי שמואל ויטאל בסידורו (דפוס אהבת שלום) 'חמדת ישראל', שכך נהג מוהר"ח"ו לומר
'מזמור לדוד ה' רועי רק בקידוש של שחרית. ומה שכתוב שיש לאומרו בכל הסעודות, הוא מקונטרסי החברים,
ממה ששמע מזולתו, ולא מה שמוהר"ח"ו קיבל ישירות מהאר"י ז"ל.

מזיגת הכוס

מוהרר"ו ובקונטריס אדם אחר מצאתי (...) וכשתמזוג הכוס עם המים. [דתי"א מזולתו בענין קידוש השבת
[דשחרית]

מוהרר"ו גם כשתמזוג היין במים תכוין להמתיק הגבורה שהיא יין עם המים שהם החסד. [שעהמ"צ
דק"סא מזולתו]

יש להסתכל בכוס של ברכה ולכוין במים שאתה נותן בתוך היין (ח"ד ס' נ"ט ספר החזיונות כתי"ק
מוהרר"ו דפוס שובי נפשי)

מקובלים אחרונים

- קידוש דליל שבת: צמח: אמרו שהרב חיים זלה"ה היה נוהג למזוג כוס של הקידוש
קודם, ואח"כ היה אומר הקידוש מעומד, והיה טועם הכוס מיושב. [דף ר"רי"א]
הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות]
- [קמ"ח] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]
- [סכ"ט ט"ו] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן
(1690)

בירור

- ב' המקומות שמוהרר"ו מזכיר למזוג היין בח' שערים, הוא מהחברים (שבצפת) ולא מה שקיבל מהאר"י ז"ל.
אמנם, מוהרר"ו בעצמו חותם שכן צריך לעשות ב' מקומות:
א. במעשה הרוח בספר החזיונות (אף שאינו מפורש וזה דיבור הרוח ולא של מוהרר"ו ע"פ רבו האר"י ז"ל)
ב. גם בח"ב לספר החזיונות והוא מה שקיבל מרבו האר"י ז"ל, כפי שהבאנו למעלה.
ג.

מוהרר"ו אח"כ תאמר הקידוש מעומד [דרנ"ה]

מוהרר"ו ואחר הקפה הב' תשב מיושב במקומך ותקבל הכוס בב' ידיך ע"ד מה שנ"ל בקידוש דליל
שבת ממש. [דע"ה]

מקובלים אחרונים

- מעין חיים: מורי זלה"ה היה נוהג לומר כל הקידושים של שבת וימים טובים מעומד,
ואח"כ היה יושב והיה טועם מן היין של קידוש. [שער הקידוש] נוסח ספר הכונות
מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז
- [ס"ז] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

בירור

והוא הפסק בין ברכה לטעימה, ואינו מובא במוהרח"ו. אמנם, מדברי ר"י צמח בספרו 'רנו ליעקב', אפשר להבין שהיא עדות שהביא רבי שמואל ויטאל על אביו רבי חיים. ואם כן, אין זה מהאר"י ז"ל וז"ל כת"י 'רנו ליעקב' לרבי יעקב צמח: נטילת ידיים של הסעודה בליל שבת (...). צמח: אמר שהרב ר' חיים זלה"ה היה נוהג למזוג כוס של הקידוש קודם ואח"כ היה אומר הקידוש מעומד, והיה טועם הכוס מיושב. גם אמר לי החכם השלם בכ"ר שמואל נר"ו שאביו זלה"ה היה נוהג וכו'. עכ"ל.

מכל העדויות שהביא מוהרש"ו לרבי יעקב צמח מובא גם אם האר"י ז"ל נהג בזה [כמו ז' כריכות רצועת התפילין של יד ולא יותר], ואם לאו, הרי שמנהג זה שייך רק למוהרח"ו ז"ל. אמנם כמפורש בדברי מוהרח"ו, כי יש לעמוד בקידוש של ליל שבת ולשבת בקידוש יום השבת. ועל זה לא היה צריך ר"י צמח להביא שמועה מפי החברים שבדמשק, כי מופיע בספר/סדר/שער הכוונות. וגם כמובא כאן, ב'שער התפלה'.

מוהרח"ו אח"כ תשתה כוס היין (ד"רסא) ולכן צריך שהאדם (...) ישתה הוא עצמו היין הזה. [דשצ"ב]

בירור

ולעומת בציעת הפת, לא כתב מוהרח"ו שיעביר הכוס לכל המסובין שיטעמו.

מקובלים אחרונים

אח"כ (אחרי הקידוש !!) תשתה מעט מים פחות מרביעית, ותכוין לפטור המים שבתוך הסעודה, כבתוך הסעודה של חול לעיל. [קמ"ז] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

בירור

אינו כן, כי הקידוש פוטר את המים בסעודה, וכפשט רוב הפוסקים. והוא ערוב דברים, כי אזהרה זו שקיבל מוהרח"ו מהאר"י ז"ל שייך לסעודת חול כשאין יין, ופשוט.

סעודת ליל שבת

דברי מוהר"ח^ו

- בליל שבת כשעומד במקומו לקדש: דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין [דרנ"ז]

- ביום שבת בקידוש קודם לומר סברי מרנן: דא היא סעודתא דעתיקא קדישא [דע"ר]

- בסעודה שלישית קודם הסעודה: דא היא סעודתא דזעיר אפיין [דער"ה]

מקובלים אחרונים

מצאתי כתוב סעודת ערבית נגד יצחק (...) ניצל מחבלי משיח וצ"ל דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין וז"א וע"ק אתיין לסעדא בהדיה. סעודתא דחשרית נגד אברהם (...) ניצל מדינה דגיהנם וצ"ל דא היא סעודתא דע"ק וז"א וחקל תפוחין קדישין אתיין לסעדא בהדיה. סעודתא דמנחה נגד יעקב (...) ניצל ממלחמות גוג ומגוג וצ"ל דא היא סעודתא דז"א וע"ק וחקל תפוחין קדישין אתיין לסעדא בהדיה. סעודתא ד' אחר הבדלה וזכותא ניצל מחיבוט הקבר וצ"ל דא הוא סעודתא דדוד מלכא, עד כאן מצאתי כתוב. [ס"ח] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

ומסדר בשלחנו י"ב ככרות בסעודה של ערבית (ואומר) דא סעודתא דחקל תפוחין קדישין וז"א ועתיקא קדישא אתיין לסעדא בהדה, וסעודה זו היא כנגד יצחק (...) וניצול מחבלי משיח [קל"ב] גליא עמיקתא לר"א פנצ'ירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

- תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה [ס"א/ב ס' קצ"א - ר"י סרוק]

סדר הכיכרות על השולחן וביצעת הפת (בשבת)

מוהר"ו ענין הלחם שבסעודה זו (שחרית) הוא ממש ע"ד הלחם שבסעודת הלילה ויהיו י"ב לחמים מסודרים בסדר הנ"ל בסעודת הלילה ממש. [דע"ר]
גם בענין הלחם המסודר עליו צריך לזהר לשים בכל סעודה י"ב לחמים על השולחן כנגד י"ב חלות לחם הפנים [דרס"א]
וכן הוא ג"כ בכל שלש הסעודות שבת. [דרס"א]

מקובלים אחרונים

מנהג ותיקין הוא להסדיר מערב שבת שנים עשר ככרות על השולחן כנגד ו"ו מלאה שבשם בן. ארבע מהן בסעודת הערב. נשארו שמנה ככרות לסדרן על השולחן שחרית, ואוכלים ארבע מהן. נשארו ארבע למנחה ואז אוכלים שתיים ומשיירים שתיים למוצאי שבת [קמ"ה. ס' ת. - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה - [רטו] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

צריך לסדר על השולחן ד' ככרות בכל סעודה מוג' סעודות [פמ"ח קסג] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז
ויבצע על ככרות שתיים, א' כנגד זכור וא' כנגד שמור, ולזה נקרא לחם משנה, וצריך לפחות שיהיו ד' לאפוקי י"ב ככרות. [שם] גליא עמיקתא לר"א פנצ'ירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק
תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה -
[רד] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

כירור

- א. סדר י"ב ככרות כלשון הזוהר, אולם החלוקה לא מופיעה בזוהר, ומשמע שדברי הזוהר כדרך האר"י ז"ל שלכל סעודה יהיו י"ב ככרות.
- ב. מטרת מוהר"ו היא למסור תורת רבו האר"י ז"ל בלבד, נקייה וחצה, ובלי שום הזכרת דעותיו ומנהגיו של מוהר"ו, ולכן לא תמצא בכת"ק למוהר"ו, הנהגה והגהה אישית, אלא במה שקיבל מהאר"י ז"ל בלבד
- ג. מנהג ודעת מוהר"ו, אינה קובעת תורת האר"י ז"ל
- ד. לכן, חיברנו מקודם ספר 'פסקי ודיני האר"י ז"ל' על מנת להפריד בין מה שניתוסף בשם מוהר"ו ובנו רבי שמואל, לתורת האר"י ז"ל המקורית כפי שקיבל תלמידו המובהק מוהר"ו ז"ל.

מוהר"ו ויקח הלחם בין שתי ידיו ויברך ברכת המוציא (...) ויגביה הלחם בין אצבעותיו למעלה. [שער המצות דק"סג מזולתו]

צירוף

דף שצ"ד בענין בציעת הפת, הוספת המהדיר מס' קכ"ג: מביא שער המצות פ' עקב ע' ק"ס מזולתו: "ולכן אל תגביהם [ב' הכיכרות] למעלה ותרחיקם מהב' הכיכרות התחתונות". ואח"כ מביא הפע"ח והגהות צמח שיש להגביה הכיכרות בב' ידים.

א: אין דין ב' כיכרות ביום חול [לבדוק לשון מוהר"ו שחולק על רבו ר"ם אלשיך בזה]
ב: אינו מובן שהמהדיר הביא לשון שער המצות מזולתו [מה ששמעתי מזולתי דף דף ק"ס הוצאת אהבת שלום], ולא טרח להביא לשון מוהר"ו בגוף שער המצות כפי שקיבל מרבו האר"י ז"ל, וזה בדף צ"ז: "ואח"כ תקח הלחם בין שתי ידיך מזה ומזה ותברך המוציא וכו' ובמלת המוציא תגביה שתי ידיך האוחזות בלחם למעלה מעט." עכ"ל מוהר"ו.

הרי, שבימות החול מביא לשון לחם, ולא ב' הכיכרות. גם מרחיב אח"כ בענין הגביה במצוות [עיין שם]. אמנם, בודאי שיש לעשות כמובא בשער המצות להגביה במילה 'המוציא' למעלה מעט, וכמובא ברוב ספרי הפוסקים והשו"ע, היות כי כוונת בציעת הפת בשבת מסובבת על מילה של המוציא ולחם, כמובא בשער התפלה דף זה [שצ"ד] בענין בציעת הפת בשבת.

מוהר"ו וב' שולי הלחמים יהיו דבוקים זה בזה וב' פנים שלהם יהיו פן זה מצד ימין ופן זה מצד שמאל. ואז יתראה כאלו שני לחמים נעשו לחם א' ובו שתי פנים מב' צדדיו ויהיה כדמיון לחם הפנים שבמקדש. [דרס"ב] ואז תברך ברכת המוציא.

ויקח הלחם בין שתי ידיו ויברך ברכת המוציא (...) ויגביה הלחם בין אצבעותיו למעלה. [שער המצות דק"סג מזולתו]

מקובלים אחרונים

גם אמר לי החכם בכ"ר שמואל נר"ו שאביו זלה"ה היה נוהג כשהיה עושה המוציא ליקח שני הכיכרות העליונות והיה מדבק אותם אהור ואחור ולא היו נוגעות בשני הכיכרות התחתונות, ושה המעשה. [דף ר"י/ר"א] הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות]

ומורי הרב זלה"ה ה"ה הר"ם אלשוך אמר לי כי בשבת הכוונה באצילות (...) ובעת הברכה תגביה ידך למעלה במלת המוציא והלחם יהיה נתון בין ב' ידיך [ע' מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

(...) לכן אל תגביהם למעלה מן הככרות תחתונות כדי שתשפיע יו"ד בה' ו' בה' ויבצע מן הימין [ע"א] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

צירוף

וכבר ישבנו את ענין הגביהת הלחם בשעת הברכה, בין בשבת בין בחול.

מוהר"ו ואח"כ תבצע תחלה ממנו [מן הלחם] שיעור כזית ותאכלנו אתה (...) ואח"כ תבצע בציצה
שנית כשיעור כביצה ותתן לאשתך (...) ואח"כ תבצע ותתן לשאר בני הסעודה היושבים שם. (דרס"ב)

מקובלים אחרונים

ליקוטים: סדר האכילה: באמריך ברכת המוציא ותחתוך הפרוסה ותטבול במלח [שער
הסעודה] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

כירור

הבציעה ביד, החיתוך בסכין.

תפילת יהא רעווא

מוהר"ו וקודם התפלה (יהא רעווא) יאמר אתקינו סעודתי וכו'. [דתרכ"ו מזולתו]

מוהר"ו מצאתי כתוב בקונטרס א' ונלע"ד שאינו משם מורי ז"ל, וזהו: (לשון הקונטרס שמצא
מוהר"ו ואין זו דעת מוהר"ו שטוב לאומרה) זאת התפלה טוב לאומרה קודם כל סעודה מן ג' סעודות
של שבת וזה סדרה, יהא רעווא וכו'. [דת"י מה ששמעתי מזולתו]

מקובלים אחרונים

א"ש: אעפ"י מצאתי כתוב זה, ואעפ"י שמורי הרב זלה"ה מגמגם אם הוא משם רבו
מהרי"א זלה"ה אם לאו, ועכ"ז אמרתי אם לא יועיל לא יזיק. והנה תפלה טובה לקודם
כל סעודה מן כל הג' סעודות דשבת וסה סדרה: יהא רעווא וכו'. [סידור חמדת ישראל כת"י
ד"עד].

ומה נעים אם קודם שיברך המוציא יבקש רחמים ויאמר יהא רעווא מן קדם סתימא
דכל סתימין ריוא דכל רעוין סתימא דכולא וכו' לנא ולכל ישראל ברחמי. [קע"ו. ס'
תלד - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

כירור

יש להקשיב לדברי מוהר"ו בלבד שהיה הוא בעצמו מגמגם במקור בקשת יהא רעווא, ואין להקל על דבריו או
על דברי האר"י ז"ל עצמו, שהמיקל בדבריהם, שאם לא מועיל לא יזיק, הרי מבטל תוכן אזהרתם וטעם
חששותם.

מקובלים אחרונים

אחר האכילה יאמר השיר שנדפס בתיקוני שבת של הקדוש רבינו יצחק לוריא ז"ל.
[סכ"ט י"ט] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן
(1690)

מוהרר"ו [אם תרצה תקרא שמונה פרקים הראשונים בליל שבת וד' אמצעים בסעודת שחרית וד' אחרונים בסעודת מנחה. [דרס"ג]

מוהרר"ו אבל רוב הפעמים **מה שהיה נוהג מורי ז"ל** הוא לומר ד' פרקים הראשונים ממס' שבת בלילה, וד' פרקים השניים בשחרית, וד' פרקים השלישיים במנחה [דרס"ג]

מקובלים אחרונים

ומה שמורי ז"ל היה נוהג כי בסעודה של לילה היה קורא ד' פרקים של שבת וכו'. אמר מאיר, נראה שלא היה מקפיד על ההשלמה דמסכת שבת, או אפשר שהיה משלימן זולת עת הסעודה. [שם פי"ח] הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום]

זיכור

נלע"ד שר"ם פאפיראש צדק, וכך משמע מדברי מוהרר"ו ב'שער התפלה'.

מוהרר"ו גם ככל נטילת ידים בג' סעודות דשבת צריך לקיים שני הדברים הנז' שיהיה מעומד ושיגביה ידיו עד כנגד ראשו. [דשצ"ב]

זיכור

פירוש, כמו בימי חול, עיין שער המצות.

שאר דיני ליל שבת

מוהרר"ו מורי ז"ל היה נוהג להניח השולחן במקומו בליל שבת והמפה פרוסה על השולחן וכוס של הקידוש ושל ברכת המזון מונח עליו. והיה מניח כלשהו טיפות יין בכוס ההוא כדי להשאיר שם ברכת ליל שבת בסוד אסוך שמן הנז' באלישע כנז' בזוהר. (ד"רסד)

מקובלים אחרונים

- גם היה נוהר להשאיר ולהניח השולחן במקומו ליל שבת והמפה פרוסה על השולחן, והכוס של ברכת המזון עליו [ג] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]
- [שם פ"ח] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז וצריך להניח בכוס של ברכת המזון וכן בכוס של הקידוש מעט יין בשלחן עד סעודת שחרית. [דף רכ"ד] הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות]
 - [ס"ז] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

זכור

משמע מדברי מוהרר"ו, ממילת 'מונח' בלשון יחיד, כי הוא אותו כוס. גם לא כתב כוס של הקדוש וכוס של ברכת המזון. ובפרט כי אין היחיד מברך ברכת המזון על כוס.

מים אחרונים וברכת המזון (בשבת ובכלל)

מקובלים אחרונים

עיטוף שמעטף בטליתו לכבוד כוס של ברכה (...) עטוף שהמברך על הכוס הוא רומז לתפארת ישראל לכן יתעטף בטלית [פמ"א קמח] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

צריך לומר ברכת מזון בכובע בראשו כדמשמע ממצעה דמשק שדבר על מוה"ר ישראל נאגרה [ק"ז] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

מוהר"ו אמנם אלו הפסוקים צריך לאומרם אחר מים אחרונים קודם ברכת המזון מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' כל המזמור ואח"כ פסוק אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי (...) וכדי לסלקו משם צריך למימר **הב לן ונברך כמ"ש בינוקא דפ' בלק**. תחלה תאמר המזמור והפסוקים כנו' עד סוף הפסוק ואנחנו נברך יה וכו' [שער המצות דק"ט]

מקובלים אחרונים

מים אחרונים: וטוב לומר זה חילק אדם ר'שע, ר"ת אח"ר [צ"ה ס' רסה - ר"י סרוק]
תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

יאמר בכל יום אחר אכילה על נהרות בבל קודם בהמ"ז ובשבת וביום שאין אומרים בו תחנון יאמר מזמור בשוב ה' את שיבת ציון וגו'. [סכ"ג י"ט] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

מוהר"ו ולכן אומרים זה הפסוק אברכה את ה' וכו' **תמורת הב לן ונברך ואח"כ פסוק סוף דבר הקול נשמע וכו' ואח"כ תהילת ה' ידבר פי וכו' ואח"כ פסוק ואנחנו נברך יה וכו'**

מקובלים אחרונים

ברכת זימון תקנו חז"ל שתכף לנטילה אחרונה שאנו נותנין הזוהמא לכח הטמאה, מיד אומר אחד מן המסובין **הב לן ונברך** [פל"ט קסג] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבא
כי **הב לן ונברך** היא הזמנה לשכינה (...) ונברך שאכלנו משלו' היא הזמנה להאציל כח והשפעה וברכה וכו' [פל"ט קסג] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבא
וקודם שיברך (ברכת המזון) יאמר **הב לן ונברך**. [קכ"ז. ס' שלז - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

כוס של ברכת המזון איקרי כוס ישועות (...) וקודם שיברך יאמר **הב לן ונברך** [רל"ב. ס' תפד - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

צירוף

בכל אורך הספר תק"ן ליקוטים בענין כוס ברכת המזון, לא מבחין בין אם נומל הכוס ביחיד או בג'.

מקובלים אחרונים

ויטול ידיו למים אחרונים ויאמר ידי אסחי כו' ויאמר המזמור והפסוקים וברכת המזון
תיכף בלי הפסקה [ע"ז] מתברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

זיכור

וכידוע שאינו מהאר"י ז"ל.

מקובלים אחרונים

ומזה נראה לי שאין ראוי לומר בברכת המזון ביום השבת בבונה ירושלים 'אל תצריכנו
ה' אלהינו לידי מתנות בשר ודם' וג"כ 'הרחמן הוא לא יצריכנו לבריות' (...) כי אם
הוא עני, בשעה שיאמר 'אל תצריכנו וכו', מיד יזכור עצבו ותבוא בלבו דאגה ואנחה
כי יזכור צרתו, ולכן הנהגתי עצמו (...) רצה והחליצנו (...) כי אתה הוא בעל הנחמות
והישועות (...) וכן ב'הרחמן' איני אומר כל דבר שישכב לי שום עצבון ודאגה [פנ"ח
קפא] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

מוהרח"ו גם צוה לי בענין הסרת הסכין מעל השלחן להזהר מאד להסיר אותו לגמרי ולא יספיק
לכסותו בלבד. [שער הגלגול ד"קמט] גם אמר לי שמי שהוא משורש קין, צריך ליזהר להסיר הסכין מעל
השלחן בעת ברכת המזון לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד כי כלי הזיין הם בקין כנודע. [שער רוח
הקודש נ"ה אזהרות לשורש קין]

צריך להסיר הסכין לגמרי מהשולחן ולא מספיק לכסותו (ח"ד ס' ט"ז ספר החזיונות כתי"ק מוהרח"ו
דפוס שובי נפשי)

מקובלים אחרונים

גם כשבאים לברך ברכת מזון מעבירין הסכין מעל השולחן [פל"ח קסב] היכל הקודש
לרבי משה בר מימון אלבאז

מוהר"ו בברכה ג', בהגיעך אל תיבת 'את' אשר בבפסוק "ואכלת ושבעת וברכת את" וכו', אז תמוזג היין ותשליך המים לתוך הכוס כנודע. כי מיילת את היא המלכות הנקראת כוס. ותביט ותסתכל במים ההם בעת שתתנם בכוס. [שם ק"י]

מקובלים אחרונים

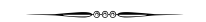
ומגביהו (הכוס) כנגד החזה כמו כוס של קידוש בלילי שבתות (...) ומוזגו במים במילת 'את ה' אלהיך'. [שם] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

מוהר"ו ובברכה רביעית תכוין באומרך ג' ההטבות הוא מטיב הוא הטיב הוא יטיב לנו וכו'. [שער המצות פ' עקב דק"י]

מקובלים אחרונים

וכן צריך לומר בנוסח ברכה רביעית, שלשה הטבות הוה עבר ועתיד, הוא מטיב הוא הטיב הוא יטיב, וכן אומר גם כן שלש גמולות הוא גומלנו הוא גמלנו הוא יגמלנו [פ"מ קמו] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז נתן: נלע"ד שלכן צריך לומר הוא הטיב לנו הוא מטיב לנו הוא יטיב לנו [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז מהר"ן זלה"ה נלע"ד שצריך לומר הוא הטיב לנו הוא מטיב לנו הוא יטיב לנו [פ"א] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

מקובלים אחרונים

ובחול יאמר מגדיל ישועות מלכו בחיריק (...) ובשבת יאמר מגדול בחולם. [שם] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

צירור

כבר מוזכר בראשית חכמה

סדר שחרית דשבת

מוהרח"ו הנה אם נטמא בקרי או בתשמיש המטה אין צורך להזכיר כי הטבילה אז מוכרחת [דרס"ה]

מקובלים אחרונים

וכל שכן אם יקיים האדם מצות עונה שהוא צריך לטבול לקריו [שם] תק"ץ ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

טבילת שבת שחרית: ואם נטמא בקרי צריך לטבול שני טבילות [פ"ב] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

ציור

ומדברי מוהרח"ו עולה כי טומאת קרי לחוד וטומאת תשמיש לחוד.

מקובלים אחרונים

ואחריו מזמור לתודה (בשחרית שבת) [קכ"ג] גליא עמיקתא לר"א פנצייירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק - [רו] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

ציור

אמת שרוב הספרדים לא נהגו לומר 'מזמור לתודה' בשבת, אולם יש מחלוקת בענין יום הכפורים כמובא בב"י.

מקובלים אחרונים

וה' ער לא ינום ולא ישן [פס"ב קפט] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז בפ"י ישרים: ישרים צדיקים חסידים קדושים, ר"ת יצח"ק – תתרומום תתברך תתקדש תתהלל, ר"ת רבק"ה [פס"ב קין] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

מוהרח"ו וכשתאמר ברוך הוא ומבורך בפי כל הנשמה. [שער המצות דקנ"ז מזולתו]

ציור

אמנם, מהמיקום שלו [בשער המצות ולא בשער התפלה] נראה שמוהרח"ו לא החשיב כחלק מנוסח התפילה.

ברוך שמייה' בחול ובמנחה של שבת

מוהר"ו מורי ז"ל היה נוהג ונוהג בכל יום שבת בשחרית בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל לומר אותו הנוסח הכתוב בס' הזוהר פ' ויקהל בריך שמייה דמארי עלמא וכו'. [דרס"ז]

מקובלים אחרונים

א"ש: מדברי מורי הרב ז"ל נראה שלא היה נוהג לאמרו [ברוך שמייה] אלא בכל יום שבת בשחרית בלבד. ואני נוהג לאמרו בכל עת דמפקי ס"ת בציבורא בין בחול ובין בשבת כפשטות ס' הזוהר, ואעפ"י דיש לומר שלא דיבר הרשב"י ז"ל כי אם בתפלות השבת כמבואר שם בשאר הכונות. [סידור חמדת ישראל כת"ד"צח]

ברוך שמייה: משמע שאין לאומרו כי אם ביום שבת, ואפילו הכי, אינו אסור לאומרו גם בחול בשעת הוצאת ס"ת. [נגיד ומצוה והגהות צמח בפע"ח] הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות] - [קנ"ז] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

בירור

מקור אמירת בריך שמייה בכל פתיחת הס"ת הוא מרבי שמואל ויטאל ואינו ע"פ אביו מהר"ו ובוודאי לא ע"פ האר"י ז"ל. וכך הביא בנגיד ומצוה. אדרבה, מבואר בדברי האר"י ז"ל שרק בשחרית של שבת יש לאומרו כמובא במפורש בזוהר. וכך נהג הגר"א ז"ל, אף שהרחיד"א בעקבות רבי שמואל ויטאל, נהגו בשבת וביו"ט, מ"מ אין לנו לזוז מדברי האר"י ז"ל ומוהר"ו ז"ל, לומר בריך שמייה רק בתפילת שחרית של שבת.

מקובלים אחרונים

תרין רימונים (...) וכנגדם משימים על ס"ת תרין רימונים, וכוונה זאת צריך לכוין המשים אותם. [פ' נגיד ומצוה לר"י צמח] [דפוס שובי נפשי] אמר אברהם המחבר, מצאתי כתוב ונ"ל שאינו מן הרב זלה"ה וז"ל: ז' שעולים לספר תורה בשבת הם ב' עטרין לז"א דהיינו ספר תורה וכו'. [רימון ט'] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי

מוהרר"ו ואח"כ היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין הס"ת ומראין אותו לעם הקהל כנודע (...) ופתיחת הספר תורה עצמו נעשה אח"כ. [דקע"ב]
מוהרר"ו גם צריך לזהר בעלותו לקרוא בס"ת שיאחו בב' ידיו בס"ת עצמו ולא בתיק שלו אלא בריעה עצמה של הס"ת [ד"קעד]

מקובלים אחרונים

סוד פתיחת התיק (...) וזה סוד פתיחת התיק של ס"ת להוציא ולהראות הכתב שבתוכו לחוץ אל כל האנשים – צמח: מכאן שצריך תיק לספר תורה. [פ"א] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

זכור

כבר ידוע שגם הספרדים נהגו במעיל כמנהג האשכנזים, ואין שום הוכחה כי המקור בקהילות אשכנז, אלא במנהגים קדמוניים, שנחלקו גם לספרדים וגם לאשכנזים, ואין להתמקד תמיד בענין השפעות של רב או עדה מסויימים על רבנים ועדות אחרות.

מוהרר"ו אבל תאחו אותו ע"י המפה של הס"ת ולא בידך ממש כי הנוגע בידו ממש בס"ת בלתי היותו ע"י מפה או דבר אחר, עליו ארו"ל כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום וכו' ח"ו. [ד"קעד]

מקובלים אחרונים

ויניח קודם הקריאה שתי ידיו על התורה הנגללת בשני העמודים [קל"ו] גליא עמיקתא לר"א פנצ'ירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

זכור

לכן, צריך להזהר כדברי מוהרר"ו לאחוז במפה ולא ברצועות עצמן, ודלא כמובא בגליא עמיקתא.

מוהרר"ו ואחר שאחזת אותו בשתי ידיך ונתכוונת בכוונה הנז' אז תכוין לכלול יד השמאל ביד הימין כנודע ואז תסלק משם יד שמאלך ותשאר יד ימינך לבדה אוחזת בס"ת כל זמן קריאתך בו כנז'. [דקע"ד]

מקובלים אחרונים

מעל הספר (תורה) [שם] גליא עמיקתא לר"א פנצ'ירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק
- [קע"ב. ס' תלא - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

זכור

מדברי מוהרר"ו נראה שיש לסלק ידו השמאלית מהס"ת בשעת הקריאה, ולא בשעת הברכות.

מוהרר"ו ואח"כ היה חוזר הוא למקומו הראשון ויושב שם מיושב עד סיום קריאת הפרשה ולא היה נזקף מעומד כמו שיש נוהגים כן. (ד"קעב)

מקובלים אחרונים

צריך להיות מעומד בשעת קריאת התורה וטוב לישב בין גברא לגברא שיהא ניכר שעומד אח"כ לכבוד הס"ת. [ס"כ ו'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

זכור

היפך מנהג האר"י ז"ל המפורש לעיל.

מקובלים אחרונים

ועכשיו שיש"צ קורא לכולם כיון שהסומא יודע לקרות, אינה ברכה לבטל, דומה לברכת יוצר אור, וכתוב ותורה אור, וכפי דרך הרב זלה"ה נראה לי שכיון שהתורה שבעל פה לית לה עינין, לכן יש קצת מציאות שיוכל הסומא לשמוע מן החזן. [ש"ב] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח

זכור

ברור שהרבה התבלבלו בדברי השו"ע, שלא אסר אלא שהסומא יקרא בעצמו בעל פה. אבל בשום אופן מרן השו"ע אסר לסומא לעלות לתורה, היות כי הש"ץ יכול להוציא י"ח, ואדרבה בדרך הזוהר ורבינו האר"י ז"ל ע"ה, כי אחד צריך לקרוא בקול רם, בין העולה לתורה, בין לבעל קורא המוציא י"ח העולה לתורה, ורק אחד צריך לקרוא ואסור ששניים יקראו ביחד, וכבר כתבנו לעיל.

מוהרר"ו גם נמצא שהששי והשביעי (יש לגרום והשלישי) אעפ"י שאינן עושין שום תיקון בידם כמו שעושין הכהן והלווי שמגלים מקום הסתום כנו' עם כל זאת צריכין שיהיו אנשים היותר חשובים במעלה שבכל העולים אז כדי שיהיו ראויים לקבל האורות הגדולים המגולים ההם כנו'. [דקע"ג]

זכור

הרי ממה שנכתב קודם לכן [פסיקא לעיל והוא בדף הקודם דף קע"ג לשער התפלה] יש לגרום הששי ושלישי. וכך משמע מדברי מוהרר"ו בענין הס"ת בשבת דף ת"ב/ב"ת"ג. ואף שנראה כי הנכון כמו שכתבנו, מ"מ, מוהרר"ו היה אמור להקדים השלישי לששי. והיות כי כתב הששי והשביעי, שהוא מקומו הטבעי, אף שעליית השביעי הוא הגרוע מכולם, מ"מ, עדיין לא ברור לגמרי. עיין להלן בשו"ת הקצרה.

מוסף של שבת

מוהר"ו דע כי צריך לומר כמנהג בני אשכנז שהוא סדר תכנת שבת וכו' הנתקן על פי סדר אלפא ביתא דתשר"ק ובאחרונה מוסיפין ה' אותיות מנצפ"ך והם מסיני נצטוו צווי פעליה כראוי. יהרמ"י או"א שתעלינו כו'. [רס"ח]

מקובלים אחרונים

וזהו נוסח לימה צוית על הר סיני מצות שבת זכור ושמור, ותקנו בנוסחאות קדמונים לומר תכנת שבת על סדר תשר"ק [פס"ו רא] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

סעודת יום שבת

מוהר"ו ואח"כ תאמר מזמור לדוד ה' רועי וכו' (...) ואח"כ תאמר ושמרו בני ישראל את השבת וכו' עד וביום השביעי שבת וינפש (...) ואח"כ תאמר פסוק אז תתענג על ה' וכו' [דע"ר]

מקובלים אחרונים

סעודת שחרית: בסעודה זאת שהיא סעודת החתן אומר זאת היא סעודת החתן או יאמר 'הביאו לנו סעודת המלך' או יאמר 'הביאו לנו סעודת זכור' (...) ומטעם זה, נהגו בכל קהלות ישראל הקדושים לומר 'מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר' לפי שיש בו זאת הכוונה בעצמה (...) הרי כי המזמור הזה הוא הזמנה לבעל הסעודה, ונהגו גם כן לומר 'אם תשיב משבת רגלך' (...) ונהגו עוד לומר פסוק 'אז תתענג על ה' וכו' (...) ואומר 'ושמרו בני ישראל'. [פס"ט רט] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

מוהר"ו ענין הלחם שבסעודה זו הוא ממש ע"ד הלחם שבסעודת הלילה ויהיו י"ב לחמים מסודרים בסדר הנ"ל בסעודת הלילה ממש. [דע"ר]

מקובלים אחרונים

שחרית מסדר ח' ככרות ואומר דא סעודתא דעתיקא קדישא וז"א וחקל תפוחין קדישין ועתיקא קדישא אתיין לסעדא בהדיה והיא כנגד אברהם (...) וניצול מדינה של גהנם [קל"ב] גליא עמיקתא לר"א פנצירי - ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

- [ס"א/ב ס' קצ"א - ר"י סרוק] תק"ן ליקושים להרמ"ע מפאנו - כנפי יונה מהדורה אחרונה

מקובלים אחרונים

ובשחרית דשבת יאמר אסדר לסעודתא כו' למבצע כו' ויטול ידיו (למים אחרונים)
ויאמר ידי אסחי כו' ויברך ברכת המזון תיכף בלי הפסקה. לסעודה ג' דז"א יאמר בני
היכלא וכו' לחן אלהי עוז תהלתי ויאמר למבצע כו' ויטול ידיו ויאמר ידי אסחי כו'
ויברך ברכת המזון תיכף בלי הפסקה. [ע"ז] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]
אזמר בשבחין וכו' למבצע על ריפתא וכו' [ע"ז] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

ציור

הדבר תמוה, היות כי פיוט סעודת שחרית שבת שתיקן האר"י ז"ל, אינו בכלל יאמר (אסדר) בשבחין. ומכל
הערבועיא הזאת נולדו מנהגים שאינם כתקנת האר"י ז"ל, ובפרט אמירת 'למבצע על ריפתא' בכל סעודה
וסעודה, שהוא מנהג עקום ונפול עד מאוד.

הנהגות שבת קודש

מוהרח"ו ולכן נכון הדבר לישן ביום שבת אחר האכילה וכך היה נוהג מורי ז"ל לישן ביום שבת אחר
האכילה שיעור ב' וג' שעות כי אדרבא זהו מכלל עונג השבת. [רע"א]

ציור

ולא רק בגלל השגות בשעת השינה, אלא ממש לקיים מצות עונג שבת.

מוהרח"ו גם ירמוז למ"ש בספר הזוהר פרשת שלה, כי כשהאדם מחדש דברי תורה בעוה"ז ביום
השבת, מעטרים לאביו כמה עטרות בעוה"ב, וזהו זכור את יום השבת לחדש בו דברי תורה, ועי"כ
תגרום להעטיר עטרות לאביך בעוה"ב ולכבודו, ולכן סמיך ליה כבוד את אביך וכו'. [שער הפסוקים
דרנ"ג מזולתו]

ולכן סמך פה איש אמו ואביו תיראו, לכבדם ביום השבת על ידי חדושי תורה, וזהו ואת שבתותי
תשמרו. [שער הפסוקים דרנ"ט מזולתו]

מקובלים אחרונים

טוב לקראת בשבת קבלה לברך, כמו שהיו נוהגים הקדמונים. [גם פע"ח, במחמרת
הקודש, נגיד ומצוה, והגהת א"ש] הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח
ת"ר ניירות]
וגם כתוב בעין חיים זלה"ה שאין לקרות בשבת כי אם קבלה. [קכ"ט] זר זהב לר"י צמח
– הגהות צמח

ציור

רבי שמואל ויטאל הוא שחידש שיש ללמוד דוקא קבלה בשבת, ונראה שר"י צמח לקח ממנו, אף כי פשוט הוא
וכבר מובא במס' חגיגה שהיו לומדים בשבת ב'אגדתא'.

מנחה של שבת

מוהר"ח הוא אחר קדיש קדושת וּבא לציון קודם שיאמר השליח ציבור פסוק ואני תפילתי וכו' כדי שתתעטף בציצית בעת רצון (ד"רעב)

מקובלים אחרונים

ולכן צריך להניח הטלית כשאומרים עת רצון [במנחה של שבת צ"ב] גליא עמיקתא לר"א פנצ'יירי – ת"ר נירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק

יתעטף בטלית בעת אמירת ואני תפילתי במנחה ועיין בסידור. [סכ"ט כ"ו] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

מקובלים אחרונים

שבתות קדשך וינוחו בם [פע"א רטו] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

זיכור

עוד לפני הגהת הרב 'פת לחם' שיש לגרוס 'שבתות' בלשון רבים ולא 'שבת' קדשך בלשון רבים. אמנם, כבר החיד"א כתב שאין הולכים ע"פ הדקדוק בענייני קבלה (אמנם, היה גם צריך להזהיר את הדורות הבאים, שאין לשנות את דקדוק ובפרט בנוסח התפילה ע"פ דרשות וסברות של סוד, וזה מפורש ברבי שמואל ויטאל שאין לשנות ע"פ דרשות או גימטריאות). באופן, כי בה-בו-בם אלו בחינות השבת, וראה כי אות ה' ואות ו' משלימים אחת לשניה על מנת ליצר אות ס'. ולכן, האומר שבת קדשך ינוחו בם יש לו ע"מ לסמוך, שכ"כ כתוב בכמה סידורים קדמונים עוד לפני ד' או ה' מאות שנה.

סעודה שלישית

מקובלים אחרונים

במנחה מסדר ארבעה ככרות ואומר דא סעודתא דז"א וחקל תפוחין קדישין ועתיקא קדישא אתיין לסעדא בהדיה והיא כנגד יעקב (...) וניצול ממלחת גוג ומגוג [קל"ב] גליא עמיקתא לר"א פנצ'ירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק - [ס"א/ב ס' קצ"א - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

זיכור

כבר מובא בשער התפלה כי יש לסדר י"ב כיכרות בכל ג' סעודות שבת. (עיין לעיל).

הבדלה

מקובלים אחרונים

מאד הוזהרנו מורי זלה"ה שלא לשתות מים קודם שיאמר הבדלה, ואמר לי בפירוש כי כל השותה מים באותו זמן שימותו באסכרה. [דף רכ"ח גם בפע"ח ונגיד ומצוה] הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות] - [קס"ד] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי] - [שער מוצאי שבת] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז אסור לשתות מים קודם הבדלה כי ימות מיתת אסכרה ב"מ, והוא שכבר בירך ברה"מ אבל אם עדיין בתוך משך הסעודה מותר. [סכ"ט ל"א] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

זיכור

ור"י צמח ב'נגיד ומצוה' הרגיש שאינו ממוהרח"ו, ולכן כתב אזהרה זאת בלי להזכיר שמו של מוהרח"ו או של האר"י ז"ל.

מקובלים אחרונים

בסוד ההבדלה כשאדם מדליק האבוקה יכוין כי דונג הוא שם ס"ג [רטז] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

זיכור

והוא מתק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו.

מוהרר"ו היה מדליק נר של שעוה ומברך עליו בורא מאורי האש ולא היה מבדיל על הנר אשר בבית רק באבוקה מיוחדת. [דרי"ט]

מוהרר"ו לא היה מדליק נר במוצ"ש קודם לומר 'אתה חוננתנו' בעמידה (ח"א ס' כ' ספר החזיונות כתי"ק מוהרר"ו דפוס שובי נפשי)

מקובלים אחרונים

ובח"ב של הזוהר (ויקהל ר"ח) משמע שצריך לברך על נר של שבת, וכן פירש הרח"ו ז"ל (ע"פ אור החמה שם) וכן משמע מבראשית (כ"א) בההוא שרגא עי"ש. [קס"ז] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]
צמח: מלשון הזוהר ויקהל דף ר"ח נבין שצריך לברך במוצאי שבת על אור ששבת, וכן ביאר הרב ר' חיים זלה"ה בביאורו וע"ש. ומהבדלת מוצאי יוה"כ הכתובה בספר הכונות (רס"ג ע"ב) משמע כן בטעם בדבר טוב. [קע] עולת תמיד [שערי יצחק]

זיכור

הראת כי דברי ר"י צמח הם ממש היפך מנהג האר"י ז"ל.

סעודה רביעית – מלווה מלכה

מקובלים אחרונים

במוצאי שבת אחר ההבדלה מסדר שלחנו עם ב' ככרות (...) ואומר דא סעודתא דדוד מלכא ובזכותה ניצול מחיבוט הקבר. ומספר כל הכרות כ"ו כמנין הוי"ה. [קל"ב] גליא עמיקתא לר"א פנצירי – ת"ר ניירות וקונטרסי החברים בצפת ובדמשק - [ס"א/ב ס' קצ"א - ר"י סרוק] תק"ן ליקושים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

זיכור

מפשט מרן השו"ע יש לבצוע על כיכר אחד בלבד, ולא מוזכר בכתבי מוהרר"ו.

מוהר"ח^ו גם דע כי במו"ש קודם הצות הלילה אסור להתאבל ולבכות על החורבן שלא כדברי אותם נוהגים היפך מזה לומר קינות אחר תפלת ערבית דמו"ש ונותנים טעם לדבריהם מפני שאז נחרב בית המקדש בעת מו"ש כנודע. אבל דע לך כי הוא אסור גדול לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה והיא כמו"ש למטה בע"ה וראיה לזה ענין סעודה ד' וכמו"ש ענינה בע"ה ואפי' בבחי' תוס' הנשמה יש המשך קדושה בלילה זה כמו"ש בע"ה ולא עוד אלא שאפילו אחר הצות לילה של מו"ש לא היה מורי ז"ל מרבה בבכיה על החורבן משאר לילות אף עפ"י שנחרב הבית בליל מו"ש כנז' אלא היה בוכה ומתאבל כבשאר הלילות: [רי"ט]

מקובלים אחרונים

במוצ"ש יש להאריך בבכי יותר משאר הלילות כי ביום ראשון חרב בית המקדש. [ס"א]
[ו'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

ציור

היפך דברי האר"י ז"ל המפורשים. והוא תמוה.

סדר ראש חודש וברכת הלבנה

מוהר"ח^ו סידר משמרות ערב ראש חודש לתלמידי האר"י ז"ל בצפת (ח"א ס' י"ח ספר החזיונות כתי"ק מוהר"ח^ו דפוס שובי נפשי)

מקובלים אחרונים

וזהו טעם מנהג אנשי מעשה שנהגו להתענות לצער עצמן בכל ערב ראש חודש [פע"ד רכז] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

ציור

מוזכר גם בהנהגות מקובלי צפת לר"א הלוי ברוכים

נהגו לעשות סעודה על סיום מסכת וגם לכבוד ראש חודש וחנוכה (ח"ב ס' כ"ח ספר החזיונות כתי"ק מוהר"ו דפוס שובי נפשי)

מקובלים אחרונים

בארצות המערב נהגו להדליק נרות לכבוד ראש חודש כמו בשבת ויום טוב, ויש להחליף גם כן הבגדים בר"ח. [סל"א ב'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

בירור

כבר הבאנו בסידורנו 'משח זית'א' כי יש מקור ממקובלים בצפת (הגהות על הזוהר) ושכך היה נוהג רבי אברהם הלוי. והוא מפורש בקונטרס שלו 'תיקוני שבת'.

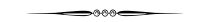

מוהר"ו ובלילי ר"ח סימנם כלא"ה שהם כ'איל תערוג, ל'ה' הארץ ומלואה, א'להים יחנו וכו', ה'ללויה אודה ה' בכל לבב. והענין הוא כי אם הם לילי ראשי חדשים או ימים שאין בהם נפילת אפים, אין לבכות ולהתאבל על החרבן ח"ו וגם אין לומר כל המזמורים והפסוקים הנ"ל, זולתי יתחיל ויאמר אלו המזמורים שסימנם כלא"ה [כ'איל תערוג, ל'ה' הארץ ומלואה, א'להים יחנו, ה'ללויה אודה ה' בכל לבב] בלבד ולא עוד, ואח"כ יעסוק בתורה. [דרי"ד]

בירור

הרי שבימים שאין בו תחנון יש לומר תיקון חצות במזמורים שסימנם כא"ל בלבד. אמנם, לא כן במוצאי שבת, שאף שלא היה האר"י ז"ל מרבה בכיה, בכל זאת לא היה שונה מסדר תיקון חצות לימי חול שיש בהם נפילת אפים. יוצא מזה, כי אף בשבת היה אמור לומר תיקון כא"ל. אלא, שבחצות ליל שבת הוא דווקא עת למצוות עונה לת"ח. ולא נמצא בשום מקום כי האר"י ז"ל היה מקיים מצוות עונה, ואח"כ היה קורא תיקון חצות [אלא אדרבה היה קורא ק"ש על המיטה כשמועה ששמע מוהר"ח ו] או שכן היה קורא תיקון חצות כא"ל, ולא נזכר דבר על זה, ובוודאי שלא היה יושב בפתח המזוזה כמנהג המתאבלים על ירושלים. אתה הראת כי נפקא מינה ליום שחל בו ר"ח או יום שאין בו נפילת אפים לדלג על כל מזמור שיש בו הזכרת החרבן או צרה, בפרט מזמור יענך ה' ביום צרה: ק"ו דק"ו בליל שבת קודש.

שאלה נוספת, והיא איך קבעו במוסף ראש חודש שבשבת הזכרת חרבן וחטאי ישראל, דבר שאינו מופיע אפילו במוסף ראש חודש ביום חול. ונראה כי דווקא לדעת האר"י ז"ל אין להזכיר עוון ועצבות וחרבן בימי שבת ר"ח ויו"ט.

מקובלים אחרונים

בר"ח [וביו"ט] ובימים שאין בהם נפילת אפים, אין לבכות ולהתאבל ח"ו, רק יתחיל המזמורים שסימנם כלא"ה וכו' [כ'] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

זיכור

במקור, שער התפלה למוהרר"ו כתי"ק, לא מוזכר "וביו"ט", ובימים טובים, גם לא 'שבת', מסיבה פשוטה, כי אין כלל לומר תיקון חצות בשבת וכו"ט, ואינם דומים לימים שאין בהם תחנון, שבחינת קודשתם גדולה משל אותם ימים שאין בהם נפילת אפים.

מוהרר"ו גם זהו ענין שנהגו להסיר התפילין קודם תפלת מוסף בר"ח קודם שיתחיל עמידת מוסף אחר קדיש שאומרין אחר חזרת ס"ת להיכל (ד"רעח)

מקובלים אחרונים

לכן צריך לחלוץ התפילין קודם מוסף היינו קודם הקדיש. [צ"ה] מתברת הקדש [דפוס יריד הספרים]
מנהג הרב חיים ז"ל שלא להניח תפילין בראש חודש אחר שאמרו קדושת כתר עד שחרית של יום ב' כי הלילה מפסקת. והרמ"ע חולק במאמר אור ישר ויש להניח. [ס"ט ח'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

זיכור

יש לבדוק מקור השמועה הזאת. עוד, הרי קצת קשה להקביל דברי מוהרר"ו, תלמיד מובהק להאר"י ז"ל, לשאר המקובלים, אפילו מן הגדולים כהרמ"ע מפאנו. עוד, ר"מ פאפיראש בהגותו לפרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום – פרק שער הכוונות לתפילה דף ד'] כותב שיש להניח תפילין במנחה של ראש חודש לפי שיש ירידה בחטאת ר"ח, וכדברי מהרמ"ע ז"ל במאמר צבאות ה'.

מקובלים אחרונים

ולפיכך ראוי להניח תפילין במנחה דיום ראש חודש כשאר כל הימים כי אין חילוק ביניהם (...). זהו מקצת הטעם הפשוט שאיני מניח באמצע היום דר"ח ומניח במנחה [נהר שלום י"ט ע"ג] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

זיכור

מה שכתב הרש"ש שאין להניח תפילין בר"ח אחר התפלה כי אם במנחה, לא נמצא בכתבי מוהרר"ו. ואיך יעשה הרוצה ללמוד תורה עם תפילין ומה גם שהאר"י ז"ל עצמו היה לומד ביום עם תלית ותפילין ?

מקובלים אחרונים

מצאתי כתוב בספר ישן למען יאריך ימים תאמר בכל ר"ח בין שחרית למוסף היינו
אחר ההלל יאמר פסוק זה 'ואברהם זקן' (...) כן יהי רצון מלפניך אלהים חיים וכו'. וכן
יאמר ג' פעמים [צ"ה] מהברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

זיכור

כמדומני נמצא גם בספר 'נגיד ומצוה':

מוהר"ח"ו אחר שאומרים ברכת הלבנה צריך האדם לומר ג'פ' שלום עליכם שלום עליכם שלום
עליכם (...) בלשון תפלה שלא יהיה עוד קטרוג בעולם [ד"ריט]

זיכור

הרי, מוהר"ח"ו לא עסק בענין ברכת הלבנה אלא דווקא בדרוש ליל מוצאי שבת, ולכן הדבר ברור כי בין האר"י ז"ל
בין מוהר"ח"ו זיכור הלבנה במוצ"ש.

מקובלים אחרונים

ברכת הלבנה להר"א הלוי (ברוכים): קודם ברכת הלבנה צריך לומר 'הללו את ה' מן
השמים' עד 'חק נתן ולא יעבור' [שער ראש חודש פ"ג] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם
הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז
מהרב ז"ל שיש לומר קודם הברכה 'מזמור הללו את ה' מן השמים' [שם] נוסח ספר
הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז
ליקוטים קודם ברכת הלבנה צריך לאמר הללויה הללו את ה' מן השמים וגו' עד חק
נתן ולא יעבר [צ"ו] מהברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

זיכור

מבואר כי מקור אמירת חצי המזמור הזה קודם ברכת הלבנה אינו מהאר"י ז"ל ולא ממוהר"ח"ו אלא מרבי אברהם
הלוי ברוכים ז"ל.

לכבוד מלך מלכי המלכים הקב"ה ולהקיסר שכינתא מעפרא

מקובלים אחרונים

ברכת הלבנה: ששים ושמונים לעשות רצון קונהם. לשון יחיד הוא בלא יוד, אך בא כעין לשון רבים, לרמוז לשני שמות של קונה שהם מלוי דאך, שהאחד בנצח בהוד דאימא המאירים בעולמות בי"ע. [רנ"ה. ס' תקי - ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

לעשות רצון קונהם אמר לשון רבים [צ"ז] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים] סדר ברכת הלבנה [כנף ז'] כנף רננים לרבי אברהם אזולאי

זיכור

והוא מילה במילה מתק"ן ליקוטים ע"פ ר"י סרוק, ע"ש.

מקובלים אחרונים

סדר ברכת הלבנה: אמר המחבר בחפשי באמתחות הכונות מצאתי קונטרס שם ישן נושן ונ"ל שאינו מן הרב האלק"י כמהרי"א זלה"ה, לכך הצגתי לבדנה. [רימון כ"ו] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי (והוא מתק"ן ליקוטים)

מקובלים אחרונים ענינים שונים

ג' דילוגים שאנו מדלגין בג"פ קדוש (...) ואלו הם ג' דילוגים של ברכת הלבנה לחברה עם בעלה. [צ"ז] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

מוהר"ו אחר שאומרים ברכת הלבנה צריך האדם לומר ג"פ שלום עליכם שלום עליכם שלום עליכם (...) בלשון תפלה שלא יהיה עוד קטרוג בעולם [ד"ריט]

מקובלים אחרונים

ברוך עושד, ברוך יוצרד, ברוך בוראד, ברוך קונד (...) ואומר תפול עליהם וגו' ישר והפוך ג"פ (...) ויאמר אח"כ תנא דבי ר' ישמעאל לא זכו וכו' (...) ואומר שלום עליכם. [רנ"ז. ר"י סרוק] תק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

זיכור

המדויק יציין כי לא מובא לומר ג' פעמים 'שלום עליכם' כדברי מוהר"ו.

מקובלים אחרונים

ברכת הלבנה: אחר אמירת ג"פ שלום עליכם (...) וינעור שולי בגדיו להבריה הקטרוג והחצונים, ובהגהת באר יעקב, הזכיר שער הכוונות דף ס' ע"ב. [ק"ע] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]
וצריך לנער שולי הבגדים כדי להבריה החיצונים והקליפות שנבראו מן קטרוג הלבנה [צ"ז] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]
שער ט"ו בשבט מהרמ"ע זלה"ה [ק"יא] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

סדר חג הפסח

מוהר"ח^ו ראוי לזוהר שלא ללבן הכלים של נחשת עם בדיל מהותך כדרך העולם להשתמש בהם מצה עד שיגעילם בתחלה, לפי שזה הבדיל שהותך עליו נעשה קליפה על הנחשת ומונע פליטת החמץ מתוכו אם יגעילוהו אח"כ, והליבון בבדיל עצמו אינו מועיל לפי שהליבון נתנו לו חכמים ז"ל שיעור שיתזו ממנו הניצוצות וליבון הבדיל לולא הנישאדי"ר לא הותך הבדיל, וע"י הנישאדי"ר יספיק חום האש בלבד אף אם לא יתלבן שיעור נתיזת ניצוצות, ולכן יותר טוב להגעילו בתחלה לפלוט החמץ ואח"כ ילבנהו הגוי לפניו בבדיל, וזוהר שלא יכבה הכלי אח"כ במים שלפני האומן שבהם מכבה הכלים של החמץ. [שער המצות דק"סד מזולתו]

זכור

קטע זה מופיע בסוף שער המצוות, מזה ששמע מוהר"ח^ו מזולת האר"י ז"ל [מהחברים בצפת]. אולם, זו השמטה שהוסיף מוהר"ח^ו עצמו, ואינו מזולתו, אלא ממה שמוהר"ח^ו שמע עצמו מרבו האר"י ז"ל. ולכן, ענין ליבון הכלים שבסוף שער המצוות, מקורו מהאר"י ז"ל ממש, ואינה הוספה מזולתו.

מקובלים אחרונים

מהר"ן זלה"ה נלע"ד כי אלו ה"ג לאה שבפנים הם ג' מצות שמורים כי הם שמורים מן המזיקין (...) והוא שאינו יודע לשאול והנה כשנעשה השימור הזה בימי הפסח ממילא הם נשמרים בשאר ימות השנה אף אם יאכל חמץ, וזהו שאלת ר"א לר"ש אביו ע"ש בזוהר בא ו"ת לקמן. [קמ"ט] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]
והחברים היו מחמירים כמנהג האשכנזים [קמ"ט] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]
מצאתי כתוב שמעתי משם כמהרי"א זלה"ה שכל המשמר פסח כראוי בכל עינינו שהוא תועלת לנפש לכל השנה, והחברים היו מחמירין כמנהג האשכנזים. ע"כ מצאתי. [רימון י"ג] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי

זכור

וכל הנהגות האלו אינם מהאר"י ז"ל.

מוהר"ו כי הנה חקרתי את פיו אמו של מורי ז"ל (האר"י ז"ל) מזה מיני פירות היה מניח בחרוסת, ואמרה לי כי אלו הם הדברים שהיה רגיל תמיד מורי להניח בחרוסת ג' מיני תבלין והם שבולת נרד וזינגביל, וקנילה הנקרא קנמון. וז' מיני פירות והם ענבים, ותאנים, ורימונים, ותמרים, ואגוזים, ותפוחים, ופיראס.

בירור

"פיו" ולא פיה, כפי שקצת טעו. והסיבה פשוטה: עדות זאת תכליתה היא אופן הכנת החרוסת של האר"י ז"ל, לא עדות אימו. גם, מוהר"ו סידר כאן בסוף דרוש "ענין פסח ויציאת מצרים", כי אינו מה שמוהר"ו שמע מהאר"י ז"ל ישירות, וגם לא מה ששמע מתלמידים אחרים או מה שראה בקונטרסים. ונראה כי מוהר"ו מחשב יותר את עדות אימו של האר"י ז"ל משאר עדויות, שמועות או דיבורים של שאר התלמידים, ולכן סידר עדות זאת, בסוף פרק "ענין פסח ויציאת מצרים", אבל בכל זאת בגוף הספר, ולא בסופו כנספח. הענין לא מוסבר. כי הרי, אם אלו דווקא המינים שהאר"י ז"ל היה שם בחרוסת, וכמו שמפורש כותב מוהר"ו, למה כותב אח"כ שמה שנהגו האשכנזים הם היותר מוכרחים. הלוא אין זו דעת ומנהג רבו האר"י ז"ל. אלא מה שהביא בתחילה בשם אימו האר"י ז"ל הוא עיקר.

מקובלים אחרונים

הנה צריך לעשות החרוסת מתפוחים ואגסים ואגוזים, ופורשים עליו חתיכות קידה וקנמון וזכר לתבן וכו'. [דף רל"ב] הגהות ר"י צמה – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות]

מוהר"ו אבל האשכנזים נוהגין לשים עיקר החרוסת מן ג' דברים אלו, ואלו הם היותר מוכרחים והם ר"ת אב"ן בלשון אשכנזי והם אגוזים, ותפוחים, ופיראס. כי בלשון אשכנזי ר"ת ג' פרות אלו הם נטריקון אב"ן ונותנים סימן: ובחרוש"ת אב"ן למלאת. (ה"ש)

מקובלים אחרונים

סימן אל החרוסת הוא חרושת אב"ן וכו'. אמר מאיר, ובלשון זה מצאתי גם כן בספר הדרת קדש מחזור האשכנזים, ונמצא שזה אינו ע"פ הסוד, רק מאמר הרב (מוהר"ו) סתם ע"פ מנהג האשכנזים, כן נראה לי. [שער חג המצות פ"ו] הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום]

בירור

לענ"ד הדלה נוטה לדברי הר"מ פאפיראש, מפשט לשון מוהר"ו שהוסיף על דברי עדות אימו של האר"י ז"ל, ואינו חלק מעדותה, ונראה כי האר"י ז"ל היה מוסיף ג' תבלינים כמו האשכנזים וגם ז' מיני פירות כמנהג הספרדים - לבדוק

מקובלים אחרונים

וצריך לערוך שלחן לשמחת הכלה מבעוד יום ולהכין הקערה ולסדר בתוכה שלש מצות עשויות לשמן בלישתן ועריכתן ואפייתן והקערה רמו לשכינה שבה כלול הכל, כי יש בה שלש מצות (...) עם הקערה עצמה וכו' גם כן המרור והחרוסת (...) ובקערה גם כן שאר ירקות (...) ומטבילין אותם בחומץ שהוא עיקר כוחן ונותנין הכל בקערה אחת (...) שהוא המרור והחרוסת ושאיר ירקות והנה הקערה כלולה מהכל ומושללת בכל [פע"ח רמז] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאו להר' חיים כהן בשם הר"י ז"ל מעץ חיים: סדר סידור הקערה ליל פסח וכו' [שער חג המצות פ"ו] נוסח ספר המונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

מקובלים אחרונים

והוא טעם למי שנברך על כל כוס וכוס לפניהם ולאחריהם. [רמ"ד] מהברת הקדש [דפוס יריד הספרים]
- [רמ"ז] מהברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

כירוך

אמנם הוא לפי מנהג אשכנז, ובכתבי מוהר"ח, כולל 'שער התפלה, כולל' מה ששמעתי מזולתו, לא מוזכר לברך על כוס אלא הראשון. ונראה שאינו מעכב, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.

מקובלים אחרונים

ואם חל פסח בשבת, אחר העמידה אומר שליח צבור 'ויכלו' עד 'אשר ברא אלהים לעשות' ואין אומר ברכה מעין שבע, שלא נתקנה אלא מפני המזיקין, והנה בליל פסח אין שם מזיקין שהוא ליל שמורים [פע"ח רמז] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאו צמח: ברכה מעין ז' צריך לאומרה כפי טעם הסוד הכתוב בכוונות ולפי שמציאותו לא נמצא כי אם בלילי שבת לבד, אפילו כשחל יום ראשון של פסח בשבת, אומרים אותו, מה שאין כן כפי הפשט. [קמ"ה] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי] הלל גמור בליל פסח משלים לכוונת ברכה מעין שבע בשבת, בליל פסח שחל בחול אצטריך למלתא כדאמרינן [רט"ו] מהברת הקדש [דפוס יריד הספרים] יו"ט דפסח שחל להיות בשבת צ"ל ברכת מעין ז' כשאר י"ט שחל להיות בשבת, אעפ"י שנראה שאין לה מקום, מ"מ צ"ל גם בליל פסח שחל להיות בשבת, בין שהוזכרה בתלמוד שבת דכ"ד, ולא חלקו בין פסח לשאר י"ט, ואותו החילוק שכתב הר"ן הוא מסברא. [שם ל"ב ע"ב] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

מקובלים אחרונים

וכנגד הפרוסה אנו אומרים הא לחמא עניא (...) ואנו לוקחים חציה שהיא אות ד' הנקרא לחמא עניא. [שם] ספר הכונות בית מועד

זיכור

כבר דנו בענין זה, ואין רמז בדברי מוהר"ח להרים מצה הפרוסה בעת אמירת 'הא לחמא עניא', אף שמנהג קיים כבר במנהגי מהרי"ל. גם כן, אין תיבת 'ואנו לוקחים' בשער התפלה. ואדרבה, רבי שמואל ויטאל בסידורו חמדת ישראל' כתי' (דפוס אהבת שלום) מזכיר להרים הקערה, ולית לן הגבהת המצה כלל.

מוהר"ח שאינו יודע לשאול. [דשט"ו]

זיכור

מופיע גם שמה בדרוש נוסח לשאל בלי ו"ו.

מקובלים אחרונים

קול הרמ"ז ח': ולכן אנו חוזרים ושופכים ג' שפיכות בדצ"ך עד"ש באח"ב [שם] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז מהר"ן זלה"ה (...) לכן צ"ל עשרה מכות על כוס שני הרומזת לבינה (...) לכן בהגיע אל עשר מכות צריך להביא לפניו כלי שבור שהוא פגום שהוא רמז נגד ארור וצריך לשפוך עם הכוס בכל מכה ומכה מעט יין בכלי הפגום, ולא כיש נוהגין לטבול האצבע בכוס וזורקין לחוץ עם האצבע אלא שצריך לשפוך דוקא עם הכוס עצמו (...) גם כן מה שנשאר תוך הכוס מן היין אין ראוי לשפוך אותו אלא אדרבה צריך למלאות יין אחר כדי שיהיה מלא בסוד כוס מלא להורות שנכנס לתוכו יין חדש גבורות חדשים לתקון פרוצה כנוודע והבן זה. [קפ"ז/קפ"ח] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

זיכור

'בקערה שבורה' הוא מסדר נטילת ידים דשחרית בסדר היום לר"מ בן מכיר זיע"א. וכך העיר לי אח"הב ישראל יצ"ו, ה' ישלם לו כל משאלות לכו לטובה. גם בענין השפיכות, לא מצאתי מקור בדברי ר"י צמח, בספריו האחרונים שהדפסו מחדש בדיוק רב (שובי נפשי ואהבת שלום), לא בנגיד ומצוה, לא בעולת תמיד וגם לא ברנו ליעקב. רק בפרי עץ חיים בהגהת צמח הידועה "שמעתי מחכם אחד בשם הרח"ו ז"ל וכו". מ"מ, ברור שאינו מהאר"י ז"ל.

מוהרח"ו ולכן נחלקת לשנים וחציה הראשונה שצורתה ו' מניחין לאפיקומן, וחציה השני שצורתה ד' (...) אנו מחברין אותה עם (...) מצה הראשונה השלימה ומברכין עליהם המוציא ואכילת מצה, המוציא כנגד השלימה ואכילת מצה כנגד הפרוסה (...) והציור הג' שהוא ג' ווי"ן זה נרמז במצה התחתונה השלישית. [דרצ"ט]

מקובלים אחרונים

ונוטל המצות בידו המצה העליונה (...) והשנייה, רצה לומר החצי (...) ומברך וכו' [פע"ט רנג] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

זיכור

נראה שע"פ האר"י ז"ל, יש לאחוז בבי מצות בלבד בשעת ברכת המוציא וברכת אכילת מצה, על השלימה העליונה ועל החצי הפרוסה, ודלא כהשו"ע שיש לאחוז בג' המצות ביחד בשעת ברכות אלו. גם מלשון האחרון, הרי שמצה השלישית אף שהיא גם כן שלימה במצה הראשונה, מ"מ לא מכנה אותה שלימה אלא שלישית ואף 'התחתונה', לודא לנו כי המצה השלישית היא התחתונה מתחת הפרוסה שהיא מתחת המצה העליונה הנקראת השלימה.

מקובלים אחרונים

אמר מאיר, אל תחשוב שפירושו לצייר עליהם (על המצות) האותיות ממש, שזה אסור, ואפשר דהוי כמוחק את השם ומוחק ביו"ט כמ"ש הרב בעל המפה, אלא פירוש הציור בכוונה. [שם] הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עין חיים [דפוס אהבת שלום]

זיכור

והרב שמ"ן התיר אם האותיות הם במצה עצמה ע"פ הרב כנה"ג. רבי אברהם אזולאי. (ע"פ ביאור באר יעקב, (שם) והמדהים הוא שר"מ פאפיראש לא מזכיר לחלוטין את סדר הקערה של ר"ח הכהן, אף שסידר עצמו פרי עין חיים' ואף לא בהגהותיו על פע"ח.

מוהרח"ו וזהו הטעם שצריך שירגיש טעם חרוסת [שעל המרור] ואם בלעו לא יצא ידי חובתו עד שילעסנו בשיניו כי ע"י טחינת השינים מתמתקים ומתדקקים כחות הדין אשר בה כמבואר אצלנו בכוונת האכילה ע"י ל"ב שיניים וע"ש. [דרצ"ט/ד"ש]

זיכור

ולפי ההיגיון, מדובר במרור ולא בחרוסת כמובא בכל ספרי הפוסקים הראשונים והתלמוד.

מוהר"ו ודע כי ראיתי אנשי מעשה נוהגים לעסוק בד"ת כל ליל פסח עד הבקר וכמ"ש מעשה ברבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה וכו' שהיו מספרין ביציאת מצרים כל אותה הלילה וכו'. [דרצ"ה]

מקובלים אחרונים

בליל א' דפסח היה (הכוונה להאר"י ז"ל) נעור כל הלילה והיה קורא בסדר יציאת מצרים עד הבוקר והיה מספר ביציאת מצרים כי אז אסור הזיוג אבל בליל ו' דפסח שאז הוא קריעת ים סוף, מותר בזיוג [קמ"ט] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים] בליל פסח ראשון היה כל הלילה נעור והיה קורא בסודות יציאת מצרים והיה מספר ביציאת מצרים עד הבקר. [שם] ספר הכונות בית מועד

זיכור

מה שכתוב ב'מחברת הקודש' ו'בית מועד', אינו נכון, והחליפו שמה 'אנשי מעשה' ב'אר"י ז"ל', ואין זו עדות מוהר"ו.

עובדה שכאן מזכיר ענין 'בליל פסח ראשון' אלא שכבר האר"י ז"ל היה בארץ ישראל, ולא היה אלא ליל פסח אחד. ואולי הבינו א' כראשון ולא כאחד? מ"מ אין זה עדות מוהר"ו.

מוהר"ו תבין ענין איסור הזווג בליל פסח מש"כ בשאר לילי ימים טובים שהותר הזווג אלינו ואדרבה יש חיוב מצות עונה יען כי על ידי התחתונים נעשה אז זווג העליון אבל בליל פסח שאין הזווג העליון נעשה על ידינו נאסר לנו זווג התחתון. (ד"רצה)

ומה שהוסיף ר"י צמח אם אינו טבילת מצוה, הוא בעקבות דברי מוהר"ו: 'יש חיוב במצות עונה'. משמע, שלא בליל טבילת מצוה. ויש לבדוק העיון.

מקובלים אחרונים

צמח: ליל שביעי של פסח טוב לקום לפחות קודם אשמורת הבוקר, לקרות סוד קריעת ים סוף והשירה בזוהר (בשלח) [ק"ף] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי] צמח: שמעתי משם הר"ח ז"ל שהיה אומר כי בלילות הללו, כמו שביעי של פסח, וליל שבועות, וליל הוש"ר, מצוה לפרש ולגלות עומק החכמה, לפי שבאלו הימים הזמן גרמא והוא זמן מוכן לסודות וראוי לפרשם אז. [קפ"ב] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

זיכור

אמנם הוא מהרמ"ק, עיין אבן השוהם.

עניני יום טוב, ז' של פסח ואסרו חג

מוהרח"ו דע כי כשחל י"ט באמצע השבוע בתוך ששת ימי החול אז הוא דומה לערב שבת אבל כשחל י"ט במוצאי שבת אז כבר זעיר ונוקביה ביום השבת שהוא ערב י"ט היו שלימים (...) ועתה במוצאי שבת שהוא י"ט נגרע הארתו כי אז יורד למטה באימא כנ"ל. [דתכ"ו]

בירור

לכן, מבואר כי אין לומר במוצאי שבת בשבוע שחל בו יום טוב, את יושב בסתר עליון, שהוא כנגד ו' ימי המעשה, והרי, יום טוב החל בשבוע, דומה לערב שבת.

מוהרח"ו גם בלילי ימים טובים וראשי חדשים דינם כלילי שבתות, ואף ת"ח מותר בהם אחר הצות לילה אעפ"י שאין בהם כ"כ קדושה כמו בליל שבת. [שער המצות ד"י]

בירור

עין אחרי פרק ק"ש על המיטה בימי חול. אם בלילי ר"ח ובימים שאין בהם תחנון, אין להתאבל על החרבן [כמובא בפרק על ראש חודש], ק"ו דק"ו בימים טובים ובשבת קודש.

מוהרח"ו איסור הזיווג בליל פסח ובליל שבועות (ד"רצה): ליל שמחה תורה (ד"שסה)

בירור

ויש שהביאו בשם האר"י ז"ל גם בלילי ראש השנה. ולא מובא בכתבי מוהרח"ו הנכונים, והוא מזולתו. ואדרבה, נראה כי בימים טובים חיוב לקיים לפחות מצותו ביום טבילת אשתו. להלן בשו"ת הקצר.

יום ל"ג לעומר

מוהרח"ו הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו. [דש"ו]

מקובלים אחרונים

ואחר תפלת ערבית מתחילין לספור העומר (...) היום יום אחד לעומר 'הרחמן יחזיר עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו' ואומר אחריו מזמור אלהים יחננו ויברכנו וכו' [פע"ט רנה] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז
לכן אנו אומרים אחר ברכת העומר וספירתו 'הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש למקומה' [קצ"ט] [רכ"ו] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

מקובלים אחרונים

בליל שבת וליל יום טוב מברכין וסופרין אחר הקידוש בבית הכנסת, ובמוצאיהם סופרים אחר קדיש תתקבל קודם ההבדלה, ואם חל יום טוב במוצאי שבת, שאז אומרים קידוש והבדלה על הכוס, סופר קודם הקידוש (ע"ש) [פ"ף רנו] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז
ומכאן לעושיין ב' ימים של גלויות שאין להתחיל ספירת העומר בליל שני של פסח עד גמר מצות של כוס ד' ופשוט הוא [רט"ו] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

זיכור

הוא כדעת הרמ"ע. אמנם לא מוזכר בכתבי מוהרח"ו, וכנראה שיש לברך כרגיל אחרי תפילת ערבית של ליל שני דגלויות, ולא אחרי סדר שני של פסח. וכדעת הרש"ש ושאר המקובלים.

מקובלים אחרונים

וענין ברכת העומר לבני חו"ל, ודאי צ"ל אחר ערבית כשאר לילות, כי אין לה שייכות עם הסדר בלילה זו לבני חו"ל, כי מצות ספירת העומר היא מצות עשה דאורייתא (...) והסדר בלילה זו לבני חו"ל הוא ממצות דרבנן (...) לפיכך, צ"ל ברכת העומר תיכף אחר ערבית דיו"ט ב' ולא יאחרנה עד אחר הסדר. [שם ל"ב ע"ב] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

מוהר"ו ובפרט כי רשב"י הוא א' מחמשה תלמידיו הגדולים של ר' עקיבא ולכן זמן שמחתו הוא ביום ל"ג לעומר כפי מנהגי שבארנו לעיל בענין יום ל"ג לעומר. [דש"י"ב]

זכרון

מפורש [ולכן] כי יום שמחת רשב"י בל"ג בעומר הוא בגלל שהוסמך ע"י רבי עקיבא. ולכן זו הפירוש שמועתנו. ומה היא שמועה? במסכת סוכה כ"ח ע"א, מובא כי שמועה (שמעתתא) היא ההלכה שקיבל תלמיד מרבו. ועיין בראשונים (כמו ברמב"ם הלכות יובל) כי המסורת בין רב לתלמיד נקראת שמועה. הרי שדברי רשב"י עצמו ע"ה שגילה להאר"י ז"ל כי אין להתאבל ביום ל"ג לעומר וכמסופר (עיין להלן) עם רבי אברהם הלוי ברוכים שנענש על כך, ואומר רשב"י "ביום שמועתנו". א': משמע לא רק קבלת תורת ומסירת הסמיכה לרשב"י אלא גם לד' חבריו. ב': ל"ג לעומר הוא ממש מסורת תורת רבי עקיבא לה' תלמידיו, וזו שמחת רשב"י. ודווקא בין פסח לעצרת, שהיא קבלת התורה. ומה שכתב מוהר"ח ו' כי רשב"י הוא א' מחמשה תלמידיו הגדולים של ר' עקיבא" הכוונה היא אחד או ראשון. ואכן, אם הכוונה היא ראשון, מובן ששמחת רשב"י היא גדולה משאר חבריו.

מוהר"ח ו' ובאומרוך היום כך וכך לעומר. [דש"י] ובאומרוך המספר יום כך וכך לעומר. [דתס"ג] כי בליל ראשון תאמר היום יום א' לעומר. [דתס"ג]

מקובלים אחרונים

מהר"ן (...) ביום ל"ג בעומר [ר"ג] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

זכרון

נוסח האר"י ז"ל ומוהר"ח ו' הוא עם למ"ד, לעומר, ולא בב"ת בעומר. כך הוא ל"ג לעומר. וכך הוא נוסח השו"ע ס' תצ"ג ס"א.

מוהר"ח ו' גם העיד לי הה"ר אברהם הלוי יצ"ו כי בשנה הנז' הלך גם הוא שם והיה נוהג לומר בכל יום ויום בברכת תשכון נחם ה' אלהינו את אבילי ציון וכו' וגם בהיותו שם אמר נחם וכו' ואחר שגמר העמידה א"ל מורי ז"ל כי ראה בהקיץ את רשב"י עומד על קברו ואמר לו אמור לאיש הזה אברהם הלוי כי למה אומר נחם ביום שמועתנו. והנה לכן הוא יהיה בנחמה בקרוב. ולא יצא חדש ימים עד שמת לו בן א' וקבל עליו תנחומין. וכתבתי כל זה להורות כי יש שורש במנהג הנז'. [דש"י"ב]

זכרון

אפשר כי מוהר"ח ו' רצה לבסס המנהג בעקבות כמה רבנים בצפת שרצו לכטל את עלייה למירון בל"ג בעומר, כמוכא בספר 'שבחי האר"י' [מקור הסיפור הזה אינו מאומת]

מוהר"ח במ"ט ימים אלו לא היה מורי ז"ל מגלח ראשו אלא בערב הפסח ובערב חג השבועות, ולא היה מגלח לא ביום ר"ח אייר ולא ביום ל"ג לעומר בשום אופן. (ד"שיב)

מקובלים אחרונים

מורי זלה"ה היה נוהג שלא לגלח מערב פסח עד ערב שבועות, לא בר"ח אייר ולא בל"ג לעומר.

צמח: אמרו לי החברים שהרב ר' חיים ז"ל היה מגלח ערב ליל מ"ח לעומר, ושאלו אותו למה לא המתין עד מ"ט. והשיב כי ערב מועד כל בני אדם מגלחים והספר טרוד בהם. ונ"ל צמח, שסוד היה לו בזה ולא רצה לגלות אותם ודחה אותם באותה התשובה. ונכל לומר שאולי הוא היה משער המ"ח של החמישים ככתוב אצלנו בתוך השערים שהוא מונה, ושם אמר שאינו זוכר סדר ואולי שהיא שער המ"ח כנוכר. [דף רל"ח, והוא העתיק מדברי הגהת א"ש, עם תוספת בסוף] הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות]

כירור

נראה שמדברי ר"י צמח, בשמועות החברים כלול גם רבי שמואל ויטאל, מכיון שזאת הגהתו בשער הכוננות.

מקובלים אחרונים

מאיר (אנאשיכון): הנה זה ימים הוגד לי מפי מגידי אמת שמהר"ח ז"ל היה מסתפר ביום מ"ח לעומר והיה הדבר קשה בעיני (...) וביום מ"ח לעומר נכנס הרשימו דגדלות ב' (...) הרי הוא כמו שכבר נשלם זעיר בכל הבחינות הצריכות לו ולכן צריך לשמוח בו אז יכול לשמוח בו ולהסיר מעליו השערות שהם דינין (...) ואין צריך להמתין עד שיכנס העצמות גדלות ב' דאבא כמו ביום ז' של פסח. [ספירת העומר] ספר הכוננות בית מועד

אש"ל: ואני קיבלתי מאמו"ר זלה"ה (רבי בנימין הלוי) שראה לרבו מוהר"ח רופא זלה"ה שיעק מים ע"י האר"י וגם מכל הרבנים ההולכים לראות את פני האדון דא רשב"י בימי חג השבועות שהיו בימים ההם שרובם ראו את האר"י שכולם היו מסתפרים ליל מ"ט תקף אחר ספירת העומר. [ספירת העומר] ספר הכוננות בית מועד קול הרמ"ז א': וכיון שכן, נראה דאין להסתפר בכל זה הזמן אפילו ארע בו ברית, וכך השיבותי אל מוהר"ר שמועון באקי נר"ו. [ח"ד בית מועד פסח ויצאת מצרים] נוסח ספר הכוננות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

ובענין הגילוח בימי העומר צריך להזהר לשמור מאד שלא לגלח בשום אופן אלא ביום מ"ט וכמנהג האר"י זלה"ה, ולא כמ"ש קצת מקובלים אחרים לגלח כמ"ח (...) ונסתפקתי ספק גדול אם חל יום מ"ט בשבת, אם מותר לגלח כמ"ח ולא אפשרי לי, ולולי שהכרחוני לגלח, כמעט לא הייתי מגלח. גם לא התרתי לחתן לגלח קודם שבועות בכמה ימים [ל"ג ע"א/ב] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

זיכור

אין ספק שנוצר בלבול רב בכרך המקובלים בענין הלז, ואף שמוהר"ו נהג, כנראה, אחרת, דברי האר"י ז"ל המפורשים הם העיקר, ואין לגלח ראשו אלא ביום מ"ט קודם חצות כפי שנהג בערב שבת.

סדר הג השבועות

מוהר"ו וכשתסיים לקרות כל הפרשיות על הסדר הנז', תקרא כל נביא ונביא וכל כתוב וכתוב מן הכתובים ע"ד הנז' ג' פסוקים ראשונים וג' אחרונים שבכל א' וא' מהם עד שתסיים כל הארבעה ועשרים ספרים.

זיכור

- א. אחרי שמוהר"ו הטיל ספק בהנהגות כוונות ותפילות שהוא בעצמו העתיק מכתבי רבנו ז"ל, וליקט אותם בשער 'כתבי מורי', באו אחריו כמה מהמקובלים, ובראשם רבי שמואל ויטאל, ודחו כמה תפילות [יהא רעווא, י"ג מידות ביום חג ועוד] ע"פ דברי מוהר"ו, כי אולי האר"י ז"ל ליקט כל זה מספרים אחרים או/ו היה בצעירותו ועדיין לא בקי בחכמה זאת, והנה, הכניסו בסדר קריאת המקרא לליל שבועות, כפי אותו סדר כוונת הכ"ד ספרי התנ"ך, שגם מופיע במקום של כל התפילות האלו [בישער כתבי מורי] המוטלות בספק.
- ב. ולחזק את דברנו: מוהר"ו לא סידר כפי רבי שמואל ויטאל ושאר המקובלים שאימצו אותה כוונה והפכו סדר קריאת הכ"ד ספרי המקרא, אלא כפשט סדר המקובל בתלמוד ובפוסקים הראשונים: "כל נביא ונביא" ו"כל כתוב וכתוב מן הכתובים" [דף תע"ח]
- ג. כפילות דברי מוהר"ו ז"ל [כל נביא ונביא] ו"כל כתוב וכתוב מן הכתובים" לא משאיר לנו ספק, כי מוהר"ו לא קיבל סדר הכ"ד ספרים כפי אותה כוונה, וגם לא הכניס אותה בשער התפלה.
- ד. גם מה שהוסיף רבי שמואל ויטאל לסדר המקרא [בפרשת פנחס] ובסידורו 'חמדת ישראל' בפרשת כי תשא ובפרשת אמור, הוא על דעתו, ולא על דעת האר"י ז"ל ומוהר"ו.
- ה. גם, לא מופיע שיש לקרוא בלחש דברי ירמיהו או איכה או פרשת הקללות וכו', מכיון כי אין חשש לקללות עצמן, אלא להזכרת חרבן ואבילות ביום טוב, וכמפורש בדברי מוהר"ו על האר"י ז"ל שהיה קורא את פרשת הקללות הוא בעצמו בכל רם. מה שמפריך גם המנהג לומר פסוק 'זרה אף' בק"ש בלחש.

אפשר תמיד לפרש, למה מוהר"ו רשם בעירובי פסוקים מסויימים בנביאים וכתובים [מגילת רות, יחזקאל, חבקוק], כעין סדר כתובים קודם נביאים.

אמנם, דבריו ברורים לעיל: **תקרא כל נביא ונביא וכל כתוב וכתוב מן הכתובים**. ולכן, לאור דברי מוהר"ו, היה צריך לקרוא בסדר הגמרא והב"י [לפחות].

מקובלים אחרונים

וחייבין כל בעלי תורה בליל שבועות לעסוק בתורה שבעל פה כל הלילה (...) ולקרות תחלה פסוקים מן התורה והנביאים ומן הכתובים, ואחר כך קובעין קריאתם בתורה שבעל פה משנה ותלמוד והלכות ואגדות וסודות התורה [פפ"ד רעג] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאו
כבר כתבנו לעיל סדר קריאת ליל שבועות כנז"ל. ומצאתי כתוב בשם האלה"י כמהר"י א' זלה"ה שצריך לכוין הכוונה הזאת [רימון י"ז] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי

ציור

הב' אותיות בקבוץ קמץ ולפי זה סידר ר"א אזולאי את סדר הכ"ד ספרים כשאר המקובלים אבל אינו כן בשער התפלה כתי"ק, ועובדה כי מוהר"ו לא הזכיר שמה ענין כוונות הכ"ד ספרים ובסדר מסיים ומשונה ממה שמובא בגמרא ובפוסקים – ואף ר"א אזולאי, קודם לכן, כפי שכתב, הביא סדר לימוד ליל שבועות וכדברי מוהר"ו, "מכל נביא ונביא וכן מכל כתוב וכתוב מן הכתובים.

מקובלים אחרונים

קיצור כ"ד שמות מכ"ד ספרים [קפ"ג] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]
מורי ז"ל היה מכוין בשמות היוצאים מס"ת הספרים ארבע ועשרים, ביום ראשון של שבועות היה מכוין בהם במוסף וביום שני ביוצר וכו' [קפ"ד] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]
מהר"ן זלה"ה והנה נלע"ד (...) ונודע כח קבוץ הוא בהוד וזה הטעם שצריך לנקוד כל אלו הכ"ד שמות שהם ד"ד תכשיטי בלה כולם בקבוץ וקמץ (...) שיר השירים אסתר רות איכה קהלת יהושוע ואלעזר שופטים שמואל מלכים ישעיה ירמיה יחזקאל הושע תהלים משלי איוב דברי הימים דניאל עזרא נחמיה [רמ"ח] מהברת הקדש [דפוס יריד הספרים]
מס' עץ חיים: והוא הסדר האמיתי והנכון והנה מורי זלה"ה היה מכוון באלו השמות יום ראשון דשבועות במוסף (...) וצריך לנקד אות ראשונה בקבוץ ו"ן ואות שניה בקמץ. [כוונות חג השבועות] ספר הכונות בית מועד
לימוד ליל שבועות: צמח: בתלמוד יש סדר אחר, ועיין במס' בתרא פ"א דף י"ד.
[קפ"ג] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]
וצריך לקרות דניאל קודם דברי הימים (קודם עזרא). [קפ"ד] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]
ירמיה יחזקאל ישעיה תרי עשר רות תהלים איוב משלי קהלת שיר השירים איכה דניאל מגילה עזרא דברי הימים. אמר מאיר, כך נזכר בשולחן ערוך יו"ד סימן רפ"ג.
[שם] הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום]

ציור

הרי, שאף רבי מאיר פאפיראש, לא עירבב בין סדר הנביאים לסדר הכתובים, והכתובים עומדים במקומם אחרי הנביאים וכפי פשט מוהר"ו בשער התפלה, ודלא כשער הכוונות ושאר המקובלים האחרונים.

מקובלים אחרונים

תכוין בסוף כל ספר בא' מכ"ד קישוטי כלה הנזכרים בימי אלול מכתב יד מורינו ז"ל (האר"י ז"ל שער כתבי מורי), והניקוד בכל שם קיבוץ וקמץ. אמר מאיר, יש להסתפק מה שייכות יש להודו זה עם כתר זה וכו'. [חג השבועות] הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום]

עוד בספר ילקוט קטן הנזכר, בליל שבועות בקריאת התורה יכוין בב' אותיות ממלה ב' שבפסוק אחרון שבכל ספר וספר, והם אות ראשונה ואות אחרונה של המלה בניקוד קובו"ץ וקמ"ץ, קבו"ץ בראשונה וקמ"ץ באחרונה עכ"ל [שם] ספר הכונות בית מועד

אש"ל מכתב יד אמו"ר זלה"ה (אביו רבי בנימין הלוי) ס' ילקוט קטן שלו ליל שבועות מתקן כתר לז"א בסוד הקריאה וזהו סדר הקריאה: בראשית עד אלה תולדות השמים - וג' פסוקים מתחלת כל פרשה וג' מסוף - ופרשת יתרו מבחודש הג' עד סוף - משפטים ויאמר ה' אל משה עלה אל ההר - כי תשא מפסול לך עד סוף - ואתחנן מויקרא משה עד וכתבתם - ראה ז' שבועות - רות כולו - נביאים ראשונים ואחרונים ג' מתחלה וג' מסוף - וה' מגילות גם כן - ופסוקי איכה יקרא בלחש - ובתורה שבעל פה משנה א' מתחלת המסכת הוא' מסוף - ומנין המצוות - וזהו בראשית רבי שמעון הוה יתיב וכו' דף ח' עד כי טוב ה' די"ט אמור וספרתם לכם דצ"ח ופנחס - גם בספרי האר"י זלה"ה עד אור היום. [שם] ספר הכונות בית מועד
אחר כל הסדר הנזכר נוהגים החברים לקרות אדרא רבא מזמן הרב אפרים פנצ'ירי ז"ל. [קפ"ד] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]
ליל שבועות לומדים הסדר של הרב ואין ישנים אפילו רגע, ויש שלומדים גם כן זוהר אדרת נא"ש. ספר הכונות בית מועד

מקובלים אחרונים

ומספר תיקוני שבועות בדפוס העיד מוהר"ם זכות נר"ו ששמע מאמו"ר (אביו הוא רבי בנימין הלוי) שזאת הכוונה (כתר לז"א מא"א - יו"ד ה"י יו"ד פעמיים יו"ד ת' ה"י פעמים ה"י רכ"ה הרי הכתר) קבלה פה אל פה מהרב הגדול כמהר"ח"ו (וצריך לתקן, כמהר"ח) רופא זלה"ה שקבל מהאר"י זלה"ה. [שם] ספר הכונות בית מועד

מקובלים אחרונים

לליל שבועות אסור הזווג. צמח: ספרו לי החברים יצ"ו שהיו נוהגים לקראת ליל שבועות בבית של הרב רבי חיים זלה"ה, וליל אחת של שבועות נקבצו בביתו כמנהגם ולא בא חבר אחד, ושאלו החברים של הרב רבי חיים זלה"ה למה לא בא פלוני, ואנמר הרב שאולי נדמנה לו טבילת של מצוה. [דף רל"ט] הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות]

זיכור

בענין ליל הטבילה, יש הגהת ר"י צמח ב'שפר תיקונים' להרמ"ז ור"נ שפירא, שהיו בקשר שלושתם.

מקובלים אחרונים

ואני הש"ל (שלמה הלוי) מצאתי בסידור אשכנזי בליל שבועות וכמדומה לי שהוא מועתק מסידור מוהר"ר ישראל נר"ו שהוא הרב ישראל בנימין ז"ל [שם] ספר הכונות בית מועד
מוהר"ן זלה"ה נלע"ד כי בשאר ימות השנה שאדם ניער לילה א' ועוסק בתורה ניצל מכרת א'. אמנם בליל שבועות מי שיזכה להמשיך כתר ז"א להכתיר אותו בודאי שיזכה להנצל מכמה כריתות שחייב עליהם [רמ"ח] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

זיכור

ואינו כן בדברי מוהר"ח ואלא כל לילה הוא כרת אחד.

בין המצרים

מוהרח"ו מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש לשבת באבילות אחר חצי היום בכל אלו הימים ולבכות בכיה ממש של חרבן הבית. [דף שי"ז] וטעם היות זה אחר חצות היום הוא כי אז הוא התעוררות הדינין בסוד כי ינטו צללי ערב אשר לסיבה זו נשרף ההיכל אחר חצות היום. ודבר זה עושה תועלת גדולה בנפש האדם. [דף שי"ז]

מקובלים אחרונים

בין המצרים טוב לבכות לפחות חצי שעה אחר חצי היום. [ר"ה. ס' תנא – האר"י ז"ל]
תק"ן ליקוטם להרמ"ע מפאנו – כנפי יונה מהדורה אחרונה

באותם ימים שבין המצרים בין תמוז לאב, טוב להתאבל אחר חצות היום, כי אז הוא סוד הדינין, ולבכות חצי שעה או יותר על חרבן בית המקדש [ח] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]
ומורי הרמ"ז אמר לי (דברי תלמיד הרמ"ז הוא רבי בנימין הכהן) שנהג בימים אלו (בין המצרים) בתיקון היום גם כן סדר החרבן בלילה, וגם אחרי כן המזמורים לתיקון לאה [סוד בין המצרים] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

ציור

- א. לא מובא בכתבי מוהרח"ו שיש לבכות חצי שעה אלא בכיה ממש. ומה שככתבו 'חצי שעה' נלקח בדרוש תיקון חצות בלילי חול.
- ב. מוהרח"ו לא סידר לומר תיקון חצות ביום בבין המצרים אלא לשבת באבילות.

ראש השנה

מקובלים אחרונים

נהגו פרישות מראש השנה עד מוצאי יום הכיפורים וליל הושענא רבה ושמיני עצרת ובב' ימים ראשונים שלפסח וליל ז' דפסח וג' ימים קודם שבועות כל שכן שבועות עצמו, וי"ז בתמוז ומר"ח אב עד ליל י"א אב, וי' טבת, בשם האר"י ז"ל. [סכ"ז י"א] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

כתב בעל ראשית חכמה בשם הרמ"ק כי הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים הם כמו חול המועד ואסורים במלאכה, רק בעסק התורה והתשובה והתבודדות, וכ"כ הר"ר יונה ז"ל. [סל"ו ג'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

מקובלים אחרונים

לעולם יהיה אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא והוא תלתן ובערבי הוא חולבא, וכרתי והוא בצל המדברי וכו' [פפ"ו רעט] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז ונוהגין בליל ר"ה לאכול תפוחים עם דבש מיד אחר הקידוש ומברך בורא פרי העין, ויאכל ואח"כ יאמר יהי רצון מהאו"א שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה, וסודו בסידור האר"י ז"ל. [סל"ה ט"ו] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

צירוף

כך מובא בהגהות ר"א אזולאי על הלבוש, ונראה לי שר"א אזולאי קדם לר"מ פאפיראש והכניסוהו בפרי עין חיים. מ"מ הוא מנהג קדמונים (עד הגאונים) אך לא מוזכר בכתבי מוהר"ח'ו.

מקובלים אחרונים

אמר המחבר (ר"א אזולאי) מצאתי כתוב מכתבת ידי האלקי כמהר"ח זלה"ה וז"ל: בראש השנה בשעת הוצאת ספר תורה, יאמר י"ג מידות ג' פעמים ואח"כ יאמר רבש"ע מלא משאלותי וכו' (...). וכן יעשה במוסף וביום ב' ביוצר. עכ"ל. ונראה לי שאינו מהרב האלה"י כמהר"א זלה"ה. [רימון י"ט] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי

מקובלים אחרונים

ואני הצעיר הכותב מצאתי בזה המזמור כתוב כולו עם השמות בספר א' קטן של המקובל האלהי נתן שפירא (מהר"ן) זלה"ה (...) ועל דרך זה השמות של המזמור ובכיוון חשבון הנקודות של השמות עולה דיקרנו"סא שם הפרנסה. [רפ"ג] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

ענין התקיעות דר"ה מגדולי צפת תוב"ב משם האר"י ז"ל במוסף דר"ה. [רצ"ג] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

אמר המחבר לא נמצא בהעתקות שבידינו תשלום הדרוש הזה (סוד תקיעות השופר "אח"כ סוד השברים הם בסוד יצחק וכו') אמנם מפה החכם האלקי החסיד כמוה"ד סולימאן נ' אוחנא נר"ו קבלתי תשלום הענין והוא שבתרועה עולה הגבורה מן ההוד דאימא ומתחברת בחסד ביסוד דאימא (...) בקול שופר שהיא תקיעה אחרונה. עד כאן. [רימון י"ט] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי

מוהר"ו נלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שאין לישון ביום ר"ה (...) האמנם נלענ"ד כי שמעתי ג"כ ממורי ז"ל שאין זה אלא עד חצי היום ומאז ואילך יכולין ליישן (...) ואני זוכר שראיתי למורי ז"ל שאחר חצי היום שכב על מטתו ויישן (ד"שיט)

מקובלים אחרונים

אחר תפלה מיד מקדשים ואוכלים ומיד הולכין לבית הכנסת ולומדים תיקונים ולא היו ישנים כל היום וכן ביום ב'. ספר הכונות בית מועד

בירור

לדאבוננו, הרבה הוסיפו ופירשו דברי מוהר"ו שרק להאר"י ז"ל היה מותר לישון, ומי כאר"י ז"ל שירשה לעצמו לנהוג כמותו. וכבר הבאנו שדברים אלו דברי הבל, כי לא רק שמותר לנהוג מנהגי האר"י ז"ל, וכדברי רבי שמואל ויטאל, אלא גם במילים של מוהר"ו מפורש כי מי שרוצה לישון בראש השנה אחרי חצות היום, הרשות בידו.

מקובלים אחרונים

ולכן כשתאמר ותשליך במצולות ים כל חטאתם, תכוין שהשליך כל החטאות והמקטרג במצולות ים העליון, ולכן טוב לאמרו על שפת הים או מעיין נובע או באר מים חיים כנז"ל. [דף רמ"ג] הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ד ניירות]

מ"כ בכתבי הרמ"ז נר"ו: ויאמר מי אל כמוך ג' פעמים ואח"כ ינער בגדיו. [שער השופר (תשליך)] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

צירוף

- א. אין זכר להנהגות האלו בכתבי מוהרח"ו כתי"ק.
- ב. גם ביארנו בכמה מקומות, שאין לכפול ג' פעמים אלא לומר פעם א' הג' פסוקים 'מי אל כמוך וגו'.

פיוטי ראשונים בימים נוראים

מקובלים אחרונים

הגהת רבי שמואל ויטאל: אמר שמואל, אע"פ שכתב זה אבא מארי ז"ל, ראיתיו שבשהיה ש"ץ בקהל בימים נוראים היה אומר כל הוידוים הנזכר, משום שמנהגם של ישראל תורה. [הגהות א"ש בשער הכונות ד"ן ע"ב]

צירוף

וצריך ביאור.

כי בשו"ת באר מים חיים [ס' י"ט], רבי שמואל ויטאל מעיד על אביו רבי חיים ז"ל: והיו מתפללים בפניו או תוקעין בפניו או עושין איזה דבר בפניו שלא כרצונו [של מוהרח"ו] ואדרבא היה שותק בשביל שלא ללבן פן שום נברא. אבל בזמן שהוא היה נעשה ש"ץ אז בהכרח היה מתפלל כרצונו. עכ"ל רב שמואל ויטאל, ע"ש. והאמת, שלא לחינם רבי שמואל כתב ג' פעמים "בפניו" [בפניו של מוהרח"ו], פירוש בקהלו [בין בביתו ובבית מדרשו], היה מתפלל כדרכו ע"פ רבו ז"ל. אמנם, מי שלא היה נוהג כמותו ז"ל במניינו, מוהרח"ו ז"ל לא היה מוכיחו, וזה מורה על ענוונותו של רבי חיים ויטאל זיע"א. ומה שרבי שמואל ויטאל העיד על אביו [בשער הכונות ובסידורו חמדת ישראל] כי כשהיה מוהרח"ו עובר בתיבה בקהל, היה מתפלל כמנהג המקום, בין הפיוטים והוידוים שלא חפץ בהם רבו האר"י ז"ל, והוא למנוע מחלוקות להתפלל כמנהג המקום. והרי אין שום סתירה בין עדות רבי שמואל בשער הכונות לבין עדותו בשו"ת שלו [באר מים חיים]. ודו"ק. אלא, שבעקבות הערת ר"ב ויטאל, הירבו החולקים על האר"י ז"ל, כי הרי מוהרח"ו נהג לכבד את מנהג המקום. איש להפריד בין מנהגי האר"י ז"ל למנהגי מוהרח"ו, שלא תמיד הלך כדרך רבו ז"ל.

ב. בלי הגהות ר"ש ויטאל, כל המקבל תורת האר"י ז"ל היה נוהג כמותו, ולא היה גורם לשסע בין דברי האר"י ז"ל לבין הנהגות מוהרח"ו.

ג. עובדה היא שמוהרח"ו לא הוסיף מדליו על דברי רבו ז"ל, אלא מקורם מבנו רבי שמואל ויטאל. ללמדנו, שאף כי לפעמים היה מוהרח"ו נוהג אחרת מרבו האר"י ז"ל, לא היה חפץ שהקורא ידע את זאת, על מנת להשאיר תורת האר"י ז"ל שלמה.

נוסח 'מי כמוך אב הרחמים' בלשון רבים

מקובלים אחרונים

א"ש כך קבלתי מאבא מורי ז"ל [מוהרח"ו] לומר אב הרחמים גם בתפלת מוסף של יום שבת שאירע באמצע עשרת ימי תשובה. עכ"ל. [הגהות א"ש בשער הכוונות ד"צו ע"ב] עוד שמעתי מפי מגידי אמת מן החברים שלנו שאמר להם מוז"ל שגם במנחה של יום שבת יאמר אב הרחמים והדבר מבואר כי במנחה דשבת יש עליה דומיא דתפלת המוסף והוא פשוט. ע"כ הוספת ר"י צמח.

זכור

הוספה זאת אינה ע"פ האר"י ז"ל ולא ע"פ מוהרח"ו או מוהרש"ו אלא ע"פ סברא כמבואר בלשונו.

'אגודה אחת' בסגול"ל

מקובלים אחרונים

א"ש: גם קבלתי על פה אגודה אחת בסגול. [הגהות א"ש בשער הכוונות ד"צו ע"א]. גם יאמר מלת אגודה אחת נקודה האל"ף בסגול. [סידור חמדת ישראל כת"י ד"רלה]

זכור

ואינו ע"פ האר"י ז"ל ולא ע"פ אביו מוהרח"ו, כי בכמה מקומות הוסיף רבי שמואל ממקובלים אחרים, ודרכו של רבי שמואל ויטאל לציין כי ראה או שמע או קיבל מאבא מארי מורי ז"ל שהוא אביו מוהרח"ו.

יום הכפורים

מוהרח"ו רחיצה (ליוה"כ) כי אחי"ה דהיהי"ן הוא בגימט' מקו"ה כנ"ל ושם אחי"ה דהיההי"ן הם המים הנקיים בתוך המקוה כי כל בחינת מים הם ממילוי יודי"ן כנ"ל ושניהם בגימט' רחיצ"ה גם רחיצ"ה בגימט' שד"י עם הכללות. [דתקמ"ג]

זכור

משמע כי טבילה במקוה אסורה ביוה"כ כאיסור רחיצה. ומה שכתבתי ב'שער האמת' בענין מקוה ביום הכיפורים הוא בעקבות דברי רבי שמואל ויטאל, ולצערי הרב, נעלם ממני דברי מוהרח"ו המפורשים, כי מקוה ורחיצה, איסור אחד הוא.

מוהרר"ו צריך לברכן בכל יום כולן [ברכות השחר] אעפ"י שלא נתחייב בהם לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו, חוץ מברכת שעשה לי כל צרכי ביום תשעה באב ויום הכפורים שאז כל העולם יחפים. (ד"ה)

מקובלים אחרונים

ונלע"ד נתן: לפי זה אסור ללבוש שום מנעל בעולם אפילו שאינו עור כי גם ביוה"ך המנעל של קדושה אינה לובשת כנוצר וצ"ע. [שער יום הכפורים] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

זכור

האמת כי משמוע מדברי מוהרר"ו, כי כל העולם יחפים, שאין ללבוש שום מנעל כלל משום סוג. ועיין מה שכתבנו בשו"ת הקצר בספרנו זה.

מוהרר"ו המנהג שנהגו להתעטף בציצית ליל יום הכפורים הוא מנהג נכון. ועיין לקמן בדרושים ששמעתי מזולתי בשם מורי ז"ל. (ד"שנב)

מקובלים אחרונים

מה שאנו מתעטפים בטלית גדול בליל יוה"כ וכו' שאז שולטת המלכות רחל לפי שמדת וכו'. אמר מאיר, קצת קשה שאם כן היה ראוי שהשנים גם כן יתעטפו בטלית בלילה זו. [שער יום הכיפורים פ"ב] הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום]

זכור

והרי מפורש בשער התפלה, כי נשים פטורות ממצות טלית, הלוא, אם כן, גם בימי חול היו יכולות להתעטף. ופטורתן היא מצוותן, ולכן קושייתו אינה קושיא.

מוהרר"ו מנהג שנוהגין להוציא ספר תורה או ג' ספרי תורה בליל יום הכפורים ואומרים עליו התרת נדרים שהוא כל נדרי וכו' (...) אבל בענין הוצאת הספר תורה, שמעתי מחבר א' שציווהו מורי ז"ל ליל יום הכפורים פעם אחת שיקנה המצוה ההיא של הוצאת הספר תורה בלילה ההיא בכל מה שיוכל לקנותו כי היה אז צריך לתקן איזו ענין והודיע לו כונה גדולה שיכוין בעת שיוציא הס"ת, ונראה מזה כי יש סמך במנהג הזה להוציא הס"ת. (ד"שנב)

זכור

הרי שמוהרר"ו הזהיר מאוד לא לפרסם שמו של אותו חבר, מה שאחרים לא עשו, כי התפרסם מה תיקונו...

מקובלים אחרונים

וצריך לומר 'כל נדרי' קודם יציאת הכוכבים שאם יצאו הכוכבים כבר קדש היום ואסור להתיר נדרים בשבת וביום טוב [פצ"ד שיב] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאי

מוהר"ו מנהג שנוהגין להוציא ספר תורה או ג' ספרי תורה בליל יום הכפורים ואומרים עליו התרת נדרים שהוא כל נדרי וכו' (...) אבל בענין הוצאת הספר תורה, שמעתי מחבר א' שציווהו מורי ז"ל ליל יום הכפורים פעם אחת שיקנה המצוה ההיא של הוצאת הספר תורה בלילה ההיא בכל מה שיוכל לקנותו כי היה אז צריך לתקן איזי ענין והודיע לו כונה גדולה שיכוין בעת שיוציא הס"ת, ונראה מזה כי יש סמך במנהג הזה להוציא הס"ת. (ד"שנב)

מקובלים אחרונים

סדר כל נדרי שמוציאין ליל ס"ת יוה"כ ואומרים כל נדרי, א"ל הר"י מישעין (משען) כי מורי זלה"ה ציוה ליל יוה"כ שיקח הוא ספר א' הנקרא ספר כל נדרי כנוכר בזוהר פנחס ויקנהו בממון רב כי הוא צריך לו מאד ונתן לו אז כוונה רבה (...). והנה קצור של היחוד הנזכר שצריך לכוין בפסוק אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה ס"ת קר"ע מה שהיה צריך להתענות רגל תעניות מנין לצדיק ע"ה יכוין לקרע ולהעלות מתוך הקליפות אותן טיפות וכו' [ש"ו] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים] משם הרב זלה"ה כוונה לספר כל נדרי, אור זרוע לצדיק ס"ת קרע, תכוין מה שהיה צריך להתענות רגל תעניות כמנין לצדיק ע"ה [יום הכפורים] ספר הכונות בית מועד

זכור

לא הבחינו בין הוצאת ס"ת בשעת 'כל נדרי' שהוא מנהג עתיק, לבין סגולת הס"ת אז, כתיקון לאותו עוון.

מוהר"ו גם היה נוהג מורי ז"ל להיות ניעור כל ליל יוה"כ ועוסק בתורה (דשנ"ג)

זכור

ד' מזמורים להינצל מהקרי בליל יוה"כ מקורו בשער רוח הקדש ממה שמוהר"ו שמע מזולת האר"י ז"ל, ולכן לא הכניס בגוף שער התפלה.

מקובלים אחרונים

ליל יוה"ך אחר ערבית לומדים אדרת האזינו ומהם פירוש הרב וגם לומדים מסכת יומא וזוהר פרשת אחרי מות, וכל היום אין מבטלים אפילו רגע. ספר הכונות בית מועד

מקובלים אחרונים

ומחזיר שליח ציבור התפלה (שחרית יום כיפור) ומתודה באמצע התפילה על כל הקהל וצריכין כל הקהל שיהיו עומדין על רגליהם בשעה שהשליח צבור מתודה [פצ"ה שטן] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

נטילת לולב

מקובלים אחרונים

בערב סוכות אז מועיל מאד הצדקה (...) וכן אמרו לי שמנהג הרב ר' חיים זלה"ה ליתן אז הקופה של העניים מן הטעם הנ"ז. [קמ"א] זר זהב לר"י צמח – הגהות צמח הרח"ו זלה"ה היה נותן לערב סוכות הקופה לעניים ואמר שאז מועיל הצדקה מאד, מפני שאז רחל הנקראת צדק עולה במקום הצדקה. [ס'] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

כי מהרח"ו זלה"ה היה נוהג בכל ערב ר"ה לעשות פדיון באופן זה" בערב ר"ה היה מונהג הק"ס פרוטות מנין לבד והיה שומרן ובערב יוה"כ היה עושה הפדיון ושומרן ובערב סוכות מחלקן. וז"ש בספר הכוונות שמהרח"ו היה מחלק הקופה והכוונה הקופה זו של פדיון, לא שהיה גבאי. והעושה פדיון זה באופן זה בודאי שמשלים שנתו. עד כאן מצאתי בגליון ספר הכוונות החכם השלם מאיר בקייאם נ"ר שקיבל מרבו הר"י וילנא זלה"ה, נאם אברהם מריאנדה. [ענין סוכות] ספר הכוונות בית מועד

ה"גה לרבי אהרן הסבעוני: ומה טוב ומה נעים ליחד להם מקום ישיבתם בסוכה מוצע שש ומשי ורקמה וכרים נאים ונכבדים וכבודם ע"כ. [פצ"ט שטן] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

צירור

אמנם קצת קשה, כי אמור האושפיזא מאותו יום לשבת באותו מקום שיושב המזמין, והוא ענין עמוק עיין שער התפלה בענין ז"א וכו' ואין כאן מקום להאריך. והוא דומה לכסא אליהו שעליו צריך הסנדק לשבת עם התינוק הנימול, ולא בכסא אחר מיוחד לאליהו הנביא ז"ל, והוא מנהג חדש שאין לו שחר, ועוד שבהרבה מקרים, נותנים כסא לא מכובד לכבוד אליהו הנביא, וכל המנהג החדש הזה משובש. ולכן, מובן שהוא עונש לאליהו הנביא ז"ל לשבת במקום שהסנדק אינו ראוי. כך מובן טעם עונש שהעניש הקב"ה לאליהו הנביא ז"ל. ואשריו מי שזוכה כי אליהו הנביא ז"ל נוכח בברית מילה, ויש דברים בגו. אכמ"ל.

מקובלים אחרונים

ובכל ימי הסוכה כשאדם נכנס לישב בצל הסוכה ידע בודאי שנכנסים עמו שבעה צדיקים שהם סוד הסוכה והם אברהם יצחק יעקב ומשה ואהרן ויוסף ודוד, וצריך ליזהר בכבודם וקודם שישב יחלוק להם כבוד ואומר להם 'תיבו אושפיזין עליאין קדישין תיבו תיבו אברהם יצחק ויעקב יוסף ומשה ואהרן ודוד, ואח"כ ישב בסוכה.] פצ"ט שכו] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

בהננסתך לסוכה (לפתח הסוכה) תזמין אותם בפה ותאמר בסוכות תשבו שבעת ימים תיבו אושפיזין עליאין קדישיו תיבו תיבו אושפיזין מהמנותא תיבו זכאה חלוקיהון דישראל דכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו עיין בספר נפש החכמה (לרבי משה די ליאון, ולא נמצא שם כל הנוסח שמוכא כאן). [סל"ח ב'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

צירור

- א. יש להזמין האושפיזין מתוך הסוכה, ולא בפתח
- ב. יש להזמין אותם לשבת כמופיע בווהר ולא להיכנס בלבד
- ג. לכן יש לומר 'תיבו' ולא 'עולו'.

מקובלים אחרונים

וכשתבין הסוד על נכון, תבין שצריך שיהיה הלולב מוקף בהדסים, והשתי ערבות יהי בד אחד מהם לימין הלולב, ואחד מהם על שמאלו כשיהיה פני הלולב כנגד פני האדם, וצריך שיהיו הערבות קצרין מן ההדסים כדי שיהיו ההדסים גבוהים מהם מעט כשנאגדים יחד. [פק"א שכט] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

אופן קשירת הלולב עם מיניו, תשים שלשה הדסים אחד בצד ימין ואחד בצד שמאל ואחד באמצע, והלולב תקח אותו השדרה כנגד פנים, כיצד, הימין שלו יהיה לימין והשמאל שלו לשמאלך, ואותו הבד של הדס שתשים באמצע תטה אותה לצד ימין (...). והשני ערבות תשים אחת מימין כנגד נצ"ח, ואחת משמאל כנגד הו"ד. [ר"ג/ר"ד] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

אמר המחבר (ר"א אוזלאי) מצאתי כתוב וזה לשונו: אמנם אופן קשר הלולב עם מיניו כזה: תשים מן הג' ההדסים א' בצד ימין וא' בצד שמאל לשדרת הלולב וא' באמצע למעלה לשדרה. והלולב תיקח אותו השדרה כנגד פניך (...). והב' בדי הערבות הם נ"ה, לכן תשים א' מימין וא' בשמאל. כן שמעתי ממהרי"ץ (רבי יעקב צמח) בשם

האלקי הרח"ו שאמר לו בשם האלקי כמהרי"א זלה"ה, כך מצאתי (דברי ר"א אזולאי) כתוב. [רימון כ"ב] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי

מליקוטי החברים קשירת הלולב ומינוי תשים ג' הדסים א' בימין וא' בשמאל וא' באמצע והלולב תקח השדרה נגד פניך צד ימין שלו לימיניך ושמאלו לשמאל שלך והדס דאמצע תטה לצד ימין כי כבר נודע כי לולב הוא היסוד (...) ותשים א' בימין וא' בשמאל כך שמעתי ממהר"י צמח בשם הרח"ו זלה"ה שא"ל משם מורי זלה"ה. [ש"ך] מהברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

וב' ערבות הם נ"ה, ותשים א' בימין וא' בשמאל. כך שמעתי מהר"ן שאמרו בשם הרח"ו, שאמר בשם מורי זלה"ה [שער הלולב סוף פ"א] נוסח ספר הכונות מאורות נתן עם הגהות רבי נתן שפירא והרמ"ז

סדר ד' המינים (כפי המובא בפע"ח, ועוד, הדס א' שמאל הלולב, הדס א' ימין, הדס א' באמצע מוטה לימין, ערבה א' ימין, ערבה א' שמאל, ושדרת הלולב כנגד פני הנוטל): כך שמעתי מהר"ן שאמרו בשם החכם מהר"ח זלה"ה שאמר לו בשם מורי זלה"ה. [הלולב ונענועין] ספר הכונות בית מועד

בירור

- א. אין לאגוד את הלולב למעלה אלא שהעלים יהיו פרודים במקצת אבל מחוברים ללולב כדי לכסכם, וכמובא בתיקוני זוהר דף פ"ט. קונטרס בשבוע דוד לרבי דוד הכהן סקאלי ס' ט'
- ב. הלולב עומד בין הדסים וב' הערבות, על שם 'סולו לרוכב בערבות בי"ה שמו'. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל שחי לפני השל"ה הקדוש.
- ג. איגוד ערבה בשמאל והדס בימין ע"פ הסוד. מטה משה בשם דרשות אבן שועיב ז"ל. שלחן לחם הפנים ס' תרנ"א
- ד. הרדב"ז ס' ר"ע: וכן ראיתי שהיו נוהגין המקובלים הראשונים והיו קושרין ההדס בימין האדם והרעבה [כך מוסיף הרדב"ז בימין דוד: אות ה'] בשמאלו, וכן אני נוהג אחריהם.
- ה. סדר הלולב ע"פ האר"י ז"ל, אינו ממנו, שאינו מובא בכתבי יד קודשו לרבי מורנו הר"ב חיים ויטאל זצ"ל, אלא בספר 'פרי עץ חיים', שאינו אלא ליקוט מאוחר, ובו הרבה תוספות זרות; וכלל לא מהאר"י ז"ל עצמו או מתלמידו המובהק, מוהרח"ו. וכך מצאנו מאה שנה קודם הפע"ח, כי מקור סידור ההדס והערבה המופיע בפרי עץ חיים, מקורו הטוב, בספר 'היכל הקודש' לרבי משה בר מימון אלבאז מתרודאנת ז"ל [דרום מרוקן] ס' ק"א, וכמנהג קצת מקובלים ראשונים.

מקובלים אחרונים

יטול תמיד שדרת הלולב נגד פניו ולא האדמדומית בו, בסוד וראית את אחורי. [סל"ח ח'] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

ציור

- א. כשמברך ומעיין בו, יהיו פניו כנגד השדרה, מפני שהוא רמו להקב"ה שהוא עליון על הכל, כך הלולב גבוה על שלשת המינין ורמו 'וראית את אחורי ופני לא יראו'. מנורת המאור לרבי ישראל אנקאוואה זצ"ל
- ב. נוטל האדום שבלולב שהוא פניו כשנוטלו למצוה כלפי פניו והשדרה לחוץ. ספר המוסר לרבי יהודה כלץ ז"ל וכך כותב רבי יוסף אלאשקר ז"ל מתלמסאן בספרו 'צפנת פענח'
- ג. כשאומר הלל, יטול האדום שבלולב, שהוא פני הלולב, כנגד פניו של המתפלל, והשדרה לחוץ. מנורת המאור לרבי ישראל אנקאוואה זצ"ל
- ד. יש ליטול את הלולב, פני הלולב כנגד פני המתפלל, ושדרה לחוץ, כמובא בדרשות אבן שועיב, וכך ברבי דוד אבודרהם בשם רבינו סעדיה גאון. ודלא כנוטל שידרת הלולב כנגד פניו ע"פ הסוד והאר"י ז"ל. אוצר המכתבים ח"ב אלף קו
- ה. אמנם, יש לציין, כי המנהג ליטול את הלולב שדרתו כלפי פני המתפלל, אינו כלל מהאר"י ז"ל, וכפי שכבר הרחבנו בספרנו 'שער האמת'. מקור שמועה זו הנמצאת בספר 'פרי עץ חיים', אינו מן האר"י ז"ל, כידוע לכל המעיין והבודק, והבאנו לעיל באות א' בשם בעל 'מנורת המאור', כי כבר בעל מנורת המאור היה נוהג כך.

ו. נסיף מעט ונביא את לשון הרדב"ז [שו"ת ח"א ס' ק"ע] וז"ל:
שאלה. ממני איך אני נוהג בנטילת הלולב פנים כנגד פנים או אחור כנגד פנים ?

תשובה. אני [הרדב"ז] נוטל אחורי הלולב כנגד פני, לקיים וראיתי את אחורי וגו' וכן ראוי לפי סוד המצוה, וכן נמצא בספרי הקבלה, וכן כתוב בספר שבלי הלקט בשם המדרש. ואפילו לפי הפשט ראוי לעשות כן, שהרי כך הוא דרך גדילתו, כשאדם פוגע תחלה בדקל שדראות הלולבים כנגד פניו, וכן ראיתי שהיו נוהגין המקובלים הראשונים, והיו קושרים ההדס מימין האדם והלולב והערבה משמאל, ולא היו קושרים הדס שוטה כלל אלא ג' הדסים ושתי ערבות ולא יותר, וכן אני נוהג אחריהם: עכ"ל הרדב"ז ז"ל.

הראת לדעת, כי מנהג ליטול שדרת הלולב כלפי פני המתפלל, ופני הלולב האדומות לחוץ, שורשו אינו באר"י ז"ל אלא במקובלי ראשוני ספרד עוד לפני גירוש הראשון [1391 למנ].

מוהרר"ו ולכן נענוע הראשון לצד דרום כנגד החסד, ואח"כ נענוע השני כנגן הצפון שהיא הגבורה, והשלישי במזרח שהוא הת"ת, והד' והה' מעלה ומטה שהם שחקים נצח והוד זה ע"ג זה, והששי במערב שהוא היסוד שעליו אמרו שכינה במערב. גם סדר שש קצוות אלו נו' בס' התקונין. (ד"שסה)

מקובלים אחרונים

לשבעת ימי החג (...) וסדר הקפות הנענוע - מעלה - מטה - דרום - צפון - מזרח - מערב [קנ"ב. ס' תיד - ר"י סרוק] תק"ן ליקומים להרמ"ע מפאנו - כנפי יונה מהדורה אחרונה

מוהרר"ו בעת נטילת הלולב שלא ע"י זמן הקפה צריך לנענע הלולב הנענועים הנודעים [שס"ה]

זכור

- א. בעת נטילת לולב, אפשר כי הכוונה בשעת הברכה 'על נטילת לולב'
- ב. אמנם מבנין המשפט, ברור כי מוהרר"ו מתכוון על כל פעם שנטילים הלולב יש לנענע חוץ בזמן ההקפות
- ג. לכן דברי מוהרר"ו כאן אינם מבחינים בין הברכה לבין ד' נענועי הלולב שבהלל, אלא לאפוקי ההקפות שאין לנענע

סך מספר הפעמים של נטילת לולב הם:

פעם ראשונה בעת הברכה,

ואח"כ ד' פעמים אחרות באמצע סדר ההלל. והם:

בהודו לה' כי טוב הראשון פעם א'

ובאנא ה' הושיעה נא כפול שני פעמים

ובהודו לה' כי טוב האחרון פעם א' [דשס"ה]

זכור

וקצת התבלבלו בין נטילה לבין נענוע.

א. מוהרר"ו על פי רבו האר"י ז"ל, מונה ה' נטילות הלולב [ולא ה' נענועים]

ב. מכאן ברור כי כל נענוע הוא גם נטילה

והנה טוב הוא שאחר עלות השחר שהוא כבר יום קודם שתתפלל תטול הלולב בתוך הסוכה ותברך עליו

ואח"כ הד' נענועים של ההלל יהיו בבית הכנסת.

זיכור

גם כאן לשון מוהרח"ו ברור, שיש ליטול הלולב קודם התפלה בסוכתו בברכה, וד' הנענועים בהלל בבית הכנסת, והרי לא מנה ד' נענועים, משמע כי אין נענועים בברכה, ודלא כדברי רבי שמואל ויטאל.

ומה טוב היה אם היית מתפלל בסוכה כדי שתטול הלולב בברכתו בשעה הראויה אליו שהוא אחר תפלת שחרית קודם ההלל. [תקנ"ב]

זיכור

בין קודם לתפילה אחר עמוד השחר בין להתפלל בסוכה, הרי שהנטילה היא בשעת הברכה, ולא מרומז כאן שום נענוע, כלשונות הקודמות, שמוהרח"ו מבחין בין נטילת הלולב בברכה לבין הנענועים שבהלל.

והמשכת החסדים (...) שניהן נעשין ע"י מצות הלולב אלא שע"י נטילת לולב ועשיית הנענועים נכנס האור הפנימי [שם"ז]

זיכור

ראה כי יש צורך לכתוב 'נטילת לולב' וגם 'עשיית הנענועים', הרי שזה לחוד וזה לחוד.

ואעפ"י שבכל יום יש נטילת לולב בכל נענועיו להמשיך אלו החסדים בה [שע"א]

כי גם ענין ההלל הוא נעשה עם נטילת לולב להמשיל החסדים הפנימים ולכן ביארנו לעיל שצריך לנענע ד' נענועים בקריאת ההלל ונזכרו בס' התיקונין דף מ"ח תיקון כ'. [שע"א]

ולכן ענין נטילת הלולב ניטל אחר תפלת שחרית קודם תפלת מוסף (...) וענין היות הנענועים ששה לשש קצוות (...) ולכן מנענעים נענוע א' בכל קצה משישה קצוות העליונים השרשיים [דתקס"ב]

זיכור

בג' לשונות מוהרח"ו האלו, מבואר היטב שכל נענוע זו גם נטילה. ואין כן ההיפך, כי נטילה אינה נענוע.

וענין ד' נענועים שבתוך קריאת ההלל צריך שיכוין בכל פעם כנגד הוי"ה א' במילואה. נלע"ד חיים שהם סוד ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. [דתי"ח מזולתו]

ציור

אין ספק כי ישנם ד' נענועים בלבד והם בעת קריאת ההלל. עד כאן, מוהרר"ו לא מנה את ברכת הלולב ונטילתו הראשונה בסך מספר הנענועים.

והנה ד' נענועי הלולב כל נענוע יש בו ח"י זמנין שהם ג"פ בכל קצה מושש קצוות, וד' פעמים ח"י הם ע"ב כמנין חס"ד. [דתקס"א]

ציור

הרי שכוונת שם ע"ב אינו כוללת ברכת הלולב ונטילתו הראשונה אלא ד' הנענועים שבהלל בלבד.

ולכן אחר נטילת לולב ונענועיו בברכה ובהלל אז עושין ההקפות [שע"א]

ציור

עכשיו מבינים היטב דברי מוהרר"ו האלו, כי נטילת לולב בברכה ונענועיו בהלל. ראייה מזה, מכל הלשונות לא הביא שיש לנענע בשעת נטילת לולב, ובפרט לא מוזכר כלל ענין הנענועים בנטילת הלולב בסוכה באשמורת הבוקר ואף לא בתפילת שחרית בסוכה, אלא ד' נענועים בהלל בלבד.

מקובלים אחרונים

והענין באופן זה בג' ניענועים שלצד דרום דברכה דיום א' (...) ובג' ניענועי צפון (...) ובשלישה ניענועי מזרח (...) ובג' ניענועי מעלה (...) ובג' ניענועי מטה (...) ובג' ניענועי מערב (...) וכן על דרך זה ביום שני [מ' ע"א] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי) וביום ז' (דסוכות), בג' ניענועי דרום של הברכה יכוין וכו' [מ' ע"א] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

ציור

הרש"ש נקט נענוע ונטילה ביחד, באופן שבזמן הנטילה הראשונה בשעת הברכה הוא גם עת הנענוע הראשון, ואינו כדברי האר"י ז"ל ע"פ תלמידו המובהק הוא מוהרר"ו ז"ל.

סיכום:

מדרוש הלולב בישער התפלה; עולה כי יש לכאורה לנענע בהלל בלבד ד' נענועים, כל נענוע ו' קצוות (דרום-צפון-מזרח-מעלה-מטה-מערב) והם מספר ע"ב גימט' חס"ד. אף שכתבנו כי אין לנענע בשעת

הברכה שהיא הנטילה, ראה באותו דרוש ובפרט בד"ה "ועתה נבאר סוד הנענועים", כי יש גם לנענע בזמן הנטילה בשעת הברכה.

ולענ"ד, נענועי הנטילה הראשונה בשעת הברכה, היא לעורר אורות הסתומים אשר בו"א והיא הארה – ושאר הנענועים שהם ד' שבהלל, היא המשכת אותם אורות. ולכן, צריך לנענע גם בברכה, שהיא התעוררות ההארה, וגם אותם ד' נענועים שבהלל שהם ההמשכה. כך מובן שינוי לשון מוהר"ח"ו בין נטילה לבין נענועים. וה' יאיר דרכנו באמת.

מוהר"ח"ו בעת נטילת הלולב שלא ע"י זמן הקפה צריך לנענע הלולב הנענועים הנודעים להמשיך החסדים מן מקורם ושרשם (...) אבל בזמן ההקפה אין צורך לנענע הלולב כי הוא בסוד אור המקיף הנגלה ואין צורך נענוע. (ד"שסה)

זיכור

מבואר היטב כי אין נענוע בלי נטילה.

מוהר"ח"ו ולכן אחר נטילת לולב ונענועיו בברכה ובהלל או עושין הקפות. [דתקס"א]

זיכור

ומה שכתב כאן מוהר"ח"ו הוא דרך כללות, נטילת לולב בברכה ונענועיו בהלל. ולא בא כאן מוהר"ח"ו לעסוק בברכה ובנענועים, אלא שסדר ההקפה היא אחרי נטילת לולב בברכה והנענועים בהלל. ודו"ק.

מוהר"ח"ו ונמצא כי צריך לכיין כי ע"י הקפת האדם בעצמו נמשכין המקיפין של החסדים התחתונים. [דתק"ס]

וע"י הלולב שבו מקיפין המזובה או התיבה הוא ממשיך המקיפים של חסדים העליונים. [דתק"ס]

זיכור

האר"י ז"ל לא גילה דעתו שמי שאין לו לולב לא יקיף. אלא כל מי שיש לו לולב יקיף התיבה עם לולבו [ושאר מיניו]. אבל מי שאין לו לולב לא יקיף? לא מובא, ועוד עיין שו"ע שפסק כי אף מי שאין לולב מותר לו להקיף. והדבר מבואר כאן היטב: אדם שאין לו לולב יקיף לפחות למשוך המקיפין של החסדים התחתונים. הרי, שבהקפת האדם לבד בלי לולבו, כבר פועל למשוך מקיפים של החסדים התחתונים. באופן שאף מי שאין לו לולב יקיף גם, וברור.

ענין הושענא רבה

מקובלים אחרונים

סדר הושענא רבה: מסדרין הברכות והזמירות ומוסיפין זמירות השבת ונשמת כל חי' וקדיש ויוצר של חול והתפלה כשאר ימי חול המועד (...) ואחר מוסף מפיקין התיבה שבע פעמים בלולב וערבה כנגד שבע ספירות על זה הסדר: אברהם בהקפה ראשונה, ושניה ליצחק, ושלישית ליעקב, ורביעית למושה, וחמישית למושה לאהרן, וששית לפנחס, ושביעית לדוד. [פק"ב שלד] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

שמחה תורה

מוהרח"ו מה שנהגו להוציא הספרים מחוץ להיכל וגם להקיף עמהם התיבה בשחר ומנחה ובערבית במוצאי יום טוב מנהג אמיתי הוא (...) וז"ל [הזוהר] ונהגין ישראל למעבד וכו' (ד"שסו)
מוהרח"ו וראיתי למורי ז"ל נזהר מאד בדבר זה להקיף אחרי הס"ת (...) בליל מוצאי י"ט אחר תפלת ערבית והיה מקפיד מאוד לעשות אז שבעה הקפות שלימות זולת ההקפות של יום שמחה תורה. (ד"שסו)

מוהרח"ו אבל בענין ההקפות שביום לא נמצאתי עמו ולא ראיתיו. גם ראיתיו בליל מוצאי י"ט שהלך לבית הכנסת א' והקיף ז' הקפות והלך לדרכו ומצא בית הכנסת אחר שנתאחרו בהקפות וחזר להקיף עמהם. (ד"שסו)

בירור

לא מובא הקפות ליל שמחה תורה. גם מפורש כי יש להוציא הס"ת ולהקיף איתם סביב התיבה, ולא מובא להשאיר ס"ת על הבימה.

מקובלים אחרונים

ונהגו לשמוח בשמחת התורה בשעת סיומה והתחלתה והמסיים והמתחיל עושים סעודה לשמחת התורה ומתנדבים לכבוד התורה (...) כי עושין סעודה לגמרה של תורה [פק"ב שלה] היכל הקודש לרבי משה בר מימון אלבאז

מוהר"ו ולכן מזכירין את הגשמים בתפלת מוסף שביום הזה (שמיני עצרת) ואומרין משיב הרוח ומוריד הגשם. [דתקע"ז]
והנה ענין הזכרת הגשמים בתפלת מוסף ביום זה. [דתקע"ז]

צירוף

נראה שדווקא היה האר"י ז"ל מזכיר בתפלת עמידה של מוסף בלבד, ולא קודם כמו שנהגו ונקרא "תיקון הגשם" [או תיקון הטל בפסח], מכיוון שרוב הבקשות והפיוטים שיש בסדר התיקון הזה מקורם בפיוטי הראשונים שהאר"י לא היה חפץ לאומרם כידוע.

חנוכה

מוהר"ו היה נוהג כנוסח הכתוב בבית יוסף על הטורים ובספר שלחן ערוך. [דשפ"ג]

מקובלים אחרונים

מורי זלה"ה היה נוהג להדליק הנרות של חנוכה כנוסח של מהרי"ק בבית יוסף. [דף רל"ג] גהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות]
מורי זלה"ה היה נוהג להדליק נרות חנוכה כנוסח של מהר"י קרא"ו זלה"ה בבית יוסף ולא באופן אחר [ק"י] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

צירוף

תופעה מעניינת היא שברוב העותקים הביאו מקור הבית יוסף והשמיטו 'ובספר שלחן ערוך' שכן מופיע ב'שער התפלה'.

מקובלים אחרונים

אמר המחבר בחפשי בספרי הכוונות מצאתי כתוב כוונת חנוכה: כשתשים השמן תכוין בשם ב"ש שהוא אותיות שמן בא"ת ב"ש (...) ובמ"ק עולה י"ב הרי ב"ת ועם י"ה הרי ז"ת. עד כאן מצאתי ונראה לי שהוא מהרב האלה"י כמהרי"א זלה"ה [קימון כ"ה] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי
כשתשים השמן תכוין בשם ב"ש [שם] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]
בחנוכה כשתשים השמן, תכוין בשם ב"ש שהוא שמן בא"ת ב"ש וכו' [מ/מ"א] נהר שלום להרש"ש (מכון הארת מרדכי)

צירוף

במחילה רבה, אינו מהאר"י ז"ל אלא ר"י סרוק ונמצא בתק"ן ליקוטים.

סדר פורים

מוהרח"ו כי השתיה טפילה בכלל האכילה והאכילה היא העקרית. [דרוש ליום כיפור דתקמ"א] כי עם היות ששתיהן באות ממקור א' עם כל זאת האכילה היא גבוהה במדרגתה מן השתיה. [דרוש ליום כיפור דתקמ"א]

בירור

הגהת רבי שמואל ויטאל: עד כאן [סוף ענין פורים במילים "הנק' אסת"ר על שם שמסתתרת"] הגיעו דרושי הרב ז"לה"ה [האר"י ז"ל]. מבואר, כי מה שהוסיפו בשער הכוונות וספרים אחרים, ושער רוח הקודש שהוסיף והכניס רבי שמואל ויטאל בספרו 'שער הכוונות'. טוב כי המהדיר במס' ל"ג ציין כי הוספות על פורים מרבי יעקב ישראל'יג"א.

מקובלים אחרונים

יש נותנים בכל שנה מחצית השקל שהוא קרוב לחצי גרוש. ספר הכוונות בית מועד הגה"ה כתב מורנו ישראל בנימין שאין לסמוך בזה הדרוש (דע כי בזמן הגלות בבל היתה מלכות) [ק"י"ד קט"ו] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

שתייה עד דלא ידע

כתוב בשער הכוונות דף ק"ט ע"ב [טור ד'] וז"ל: ומ"ש שרז"ל חייב איניש לבסומי בפוריא עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (...) ונלע"ד (...) וכו'. עכ"ל שער הכוונות מהנדפס [פירוש, לא בשעה"כ המקורי למוהרש"ו].

מקובלים אחרונים

וצריך שתהיה השתיה מרובה מאכילה (...) לכן דת של תורה שאכילה היא מרובה משתיה אבל בפורים שנכנסין מוחין וכו' (...) לכן בפורים השתיה מרובה מאכילה והבן זה [קט"ז] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

לכן בפורים השתיה מרובה מאכילה להורות שסוד השתיה הוא עודף ומרובה על סוד האכילה [שם] לכן צריך לשתות י"ן הרבה בפורים כדי שיתקיים הז' שמות [שם] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

והנה ביום הגדול הזה שיש אותה הארה גדולה אנו רוצים שגם לאותו ניצוץ יגיע חיות לעצמו אך לא שיגיע לו כל כך להאיר לקליפה, לזה צריך שישתכר האדם ביום זה עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, אולי ישגה ויתן ברכה לאותו ניצוץ שבקליפה

ויתברך הוא, אבל לא תהיה ברכה בכוונה שא"כ יגיע לו הרבה ויתברך גם הקליפה
ח"ו [קט"ז] מחברת הקדש [דפוס יריד הספרים]

לכן צ"ל ברוך המן להמשיך האור גם אל הניצוץ הזה לכן צ"ל שלא בכוונה, אחר שהוא
שיכור וכבר יצא מדעתו שאם יהיה בכוונה ח"ו יאיר ג"כ אל הקליפה [קכ"ה] מחברת
הקדש [דפוס יריד הספרים]

מהר"ן זלה"ה נחע"ד מ"ש הרב זלה"ה שצ"ל ברוך המן בלא דעת וכו' [קכ"ז] מחברת
הקדש [דפוס יריד הספרים]

ביכור

והרי, מוהרש"ו ז"ל כתב כמה מילים לפני חתימת שער הכוונות ואלו הם: אמר שמואל עד כאן הגיעו כל ספר
הדרושים של הרב זלה"ה ולא הפלתי דבר א' מדבריו ארצה תל"י. עכ"ל שער הכוונות מהוספת המדפיסים.

באופן שענין "עד דלא ידע" אינו מופיע בשער התפלה כתי"ק למוהר"ח"ו.

אמנם, כן מופיע בשער הכוונות לר"א פנצ'ירי [והוא קצת תמוה, כי ר"א פנצ'ירי ערך את ספריו ע"פ כתבי ת"ר
ניירות, שלכאורה לא היו בנויים על כתבי הגניזה. והאפשרות היחידה היא שר"א פנצ'ירי קיבל עתק כתבי הגניזה
כשהוא נסע למצרים, ושם פגש ר"י סרוק ועוד כמה מקובלים, ומשמע גם ר"א אזולאי. וידוע שר"א פנצ'ירי ערך
ספר הכוונות שלו אחרי גלי עמיקתא. אלא שסוף כתיבת ספר הכוונות שלו הוא בשנת ש"ס (1600 למנ"ג), ולכן,
כעשר שנים בערך קודם גילוי כתבי הגניזה שבירושלים ע"י ר"א אזולאי. ולכן, אי אפשר שהוספה זאת תהיה
מכתבי הגניזה, וגם לא ממוהר"ח"ו שבוודאי היה מכניסה בספרו שער התפלה].

בכל אופן, הוספה זאת קיימת גם בנגיד ומצוה לר"י צמח, וגם במעשה חושב לר"א אזולאי. אמנם, הפלא הוא
שכך נמצא גם בסידור כת"י 'חמדת ישראל' לרבי שמואל ויטאל, ואף הוסיף עליה חידוש משלו. ומלשון רבי
שמואל ויטאל בסידורו, נראה שאין מקור הדברים מהאר"י ז"ל, וכבר הבארנו כי הכניס בשער הכוונות [וגם ספר
הכוונות לר"א פנצ'ירי] דברים שאינם לא מהאר"י ז"ל וגם לא מאביו רבי חיים ויטאל [עיי' בקונטרסנו גושפנקא
דפרזלא].

גם הר"י עדס שליט"א הרגיש (בספרו דברי יעקב על סידור הרש"ש ח"ב דף שנ"ד אות ד') כי בספק, הלשון הזה
מהאר"י ז"ל [ויש להעיר כי סידורו כת"י של מהרש"ו 'חמדת ישראל', אינו כתיבת ידו אלא מן המעתיק]. והבחר
יבחר, ועיינו בשוכן מרומים תלויות.

דיני מאכלים

מוהרר"ו ענין סברת הרמב"ם ז"ל בענין בישול תרנגולת שמליהו הממלאים בתוך הלל התרנגולת בטפילה של בשר מחותך דק מעורב בביצים ופלפלין וכיוצא בזה, וכן חתיכות בשר עצמו כמו הצלעות או הפלדא"ש שממלאין אותו בטפילה הנז', וכן בני מעיים שמחתכין אותן ע"ד הנז' יש מחמירין לבשל הבשר שבתוכם בתחלה קודם שיתנוהו במילוי הנז' משום חשש דם. ואני ראיתי למורי ז"ל שלא היה חושש לסברה זו. [שער המצות ד"נו]

בירור

משמע שאין חשש בין בשר לבשר אלא בין בשר באפיית בצק כמובא להלן.

מוהרר"ו אבל אם היו עושין אותו כך, ודאי שהוא יותר הגון.

בירור

זו הגהת מוהרר"ו שאינה עולה עם דברי רבו ז"ל שלא היה חושש.

מוהרר"ו גם טוב לזוהר כשאוכל פת של מי שאינו מוחזק בכשרות שיפריש מנגנו חלה קודם שיאכלנו ובפרט בפת של פלטר שרוב פעמים אינן זהירין להפריש חלה. [שם]

בירור

הרי שבפסקא הבאה, כותב הפוך, לזוהר לא לאכול אפילו מן הפלטר. והפירוש פשוט. כאן הוא ע"פ הדין. להלן היא חומרה למי שרוצה להיות חסיד. וראינו כבר כמה פעמים, שהאר"י ז"ל היה מעמיד כל דין ודין על מתכונתו, ולא דווקא היה נוהג חומרות יתירות.

מוהר"ח^ו גם יזהר שלא לאכול פת של גוים אפילו מן הפלטר כלל, ואפילו בספק צריך ליזהר לבדוק אם הפת שמוכר החנוני ישראל אם הוא של פלטר גוי בדרך שנוהגין בארץ ישראל שיש חנוני ישראל שמוכר פת של פלטר גוי. [שער המצות דף קנ"ב בחומרות למי שרוצה להיות חסיד]

מוהר"ח^ו ואעפ"י שכבר ביארנו תיקונו בשער הנק' שער רוח הקדש והוא תיקון המוציא ש"ז לבטלה הנה התיקון ההוא יועיל לנקות לו עונו שלא יכנס לגהנם ושימחלו לו עונותיו אלו. [דר"ז]

צירוף

ומה ראו כל המקובלים להחמיר בתעניות, בפרט בענין זה של עוון שז"ל, כשהתיקון האמיתי נמצא בק"ש על המיטה, ואפשר לכל אדם לעשותו בנקל, אף שאין לו יד בקבלה [לפחות לכוון באמירת פסוק "שמע ישראל" בג' הוי"ת וב"לעולם ועד"]. גם ענין חומרת הזוהר בעוון זה אינו בעקבות התיקון שלו אלא הפסקת העוון הזה, ולכן קשה עוון הזה המצוי ברוב הדורות, כי דווקא מצוי בהשג, חלילה.

מוהר"ח^ו ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שטוב לומר הקדיש הזה [קדיש יתום] מי שהוא יתום כל השנה כולה אפילו בר"ח ובימים טובים ובשבתות (ד"ג): גם בענין מה שנהגו האבילים לומר קדיש על אביהם ואמם שנפטרו בשנה ההיא, טוב לאומרו אפילו בשבתות וי"ט ור"ח לפי שאין טעם הדבר כדי להציל את אביו מדינה של גהנם בלבד, אמנם גם הוא מועיל להעלותו בג"ע עצמו ממדרגה אל מדרגה [דנ"ח]

צירוף

ופירוש 'כל השנה כולה', מובן שהיא שנת אבלותו של האדם, כי אם לא, היה כותב שטוב לאומרו תמיד, אפילו בר"ח ב"ט ובשבתות. ולכן בא מוהר"ח^ו להעיד על האר"י ז"ל שהיה אומר קדיש זה בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בג' תפלות היום ההוא. [דף פ"א]. הרי, מוהר"ח^ו לא מינה ביום שמתו אביו ואימו של האר"י ז"ל, היות כי אימו עדיין בחיים היתה אחרי מות בנה הוא האר"י ז"ל.

מוהר"ו איסור הזיווג בליל פסח ובליל שבועות (ד"רצה): ליל שמחה תורה (ד"שסה)
ואעפ"י שבשאר הימים שבין ראש השנה לשמיני עצרת מותרים בתשמיש המטה (...) אבל עתה
ביום שמיני חג עצרת לא יש זוג אלא ברחל לבדה והנה אין זוג שלה אלא בתפלת מוסף כנוכר.
(ד"שסה)

כירוך

הרי, הראתה להבין, כי דברי מוהר"ו "שבשאר הימים שבין ראש השנה לשמיני עצרת", אינם כוללים ימי ראש
השנה, כפי שלא כולל יום שמיני חג עצרת, שאסור בזווג. נמצא כי גם בלילי ראש השנה הזווג נאסר כליל שמיני
חג עצרת, ורק הימים שביניהם מותרים.

מוהר"ו כי בזווג התדירי שאינו להוליד נשמות אם האיש רוצה למנוע עצמו ממנו מותר, והרשות
בידו, לפי שזווג הזה למעלה נעשה מאליו בתלי מעשים התחתונים, אבל גם זה הוא בתנאי שגם
אשתו לא תקפיד בדבר הזה ותמחול לו על ככה, אבל אם מקפדת בדבר צריך לקיים מצות עונה
זו. [שער המצות ד"ט]

מקובלים אחרונים

מצות עונה: (...) הרי גם כן אם האשה אינה מקפדת, פטור האיש. אבל אמר הרב
זלה"ה שעם כל זה, טוב לקיימה והטעם מפני ש(מ)צוה מן התורה. [תל"ה] זר זהב לר"י
צמח – הגהות צמח

מוהר"ו ענין הזווג בחודשי העיבור והיניקה. ודאי כי בזמנים האלה חייב האדם לקיים מצות עונה,
ואין לומר כי אדרבה נראה שהוא לבטלה ח"ו. [שער המצות ד"ט] (...) אבל אני שמעתי מאחרים
שכפי הסימנין שהכירו במורי ז"ל שלא היה מקיים מצות עונה בזמנים הנז' דעיבור ויניקה, אבל
נלע"ד שאינו כן, כפי מה שאני ראיתי בו סימנים אחרים. [שער המצות ד"ט]
מוהר"ו מי שאינו ת"ח מותר לשמש מטתו בלילי החול ולא ביום, ואף בלילה אינו מותר לו אלא
אחר חצות לילה. [שער המצות ד"י]

מקובלים אחרונים

צמח: ויש נשים שבימי מניקתם מתעברות וצריך לזהר [קל"א] נגיד ומצוה לר"י צמח
[דפוס שובי נפשי]
אמנם אם אשתו מעוברת או מניקה אין לחוש על כך והטעם כנ"ל וכו'. אמר מאיר,
אם כן אפשר שגם יהיה מותר בתחלת הלילה בזווג, אחר שאין הולדת וולד להם
שיקחו נשמה מגולגלת, ודע כי זה שקר, וגם זה הענין עצמו מוכחש מהזהר, שאמר
שתלמיד חכם המשמש מטתו בחול עובר על ערות כלתך לא תגלה (...) וזה הועתק

מכתב יד הרח"ו זלה"ה, ואפשר שכתב זה קודם שלמד עם מורינו הרב זלה"ה. [טעמי המצוות פ' בראשית] הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום]

צירוף

לא מובן כל כך הערת ר"מ פאפיראש:

- א. האר"י ז"ל לא התיר לת"ח ואף לא לעם הארץ קודם חצות לילה בימי חול
- ב. ר"מ פאפיראש מסיק לבד כי אם מותר בימי עיבורה ויניקה, אז גם קודם חצות, אלא שאין אלו דברי מוהר"ח"ו כמובאים לעיל
- ג. מדברי מוהר"ח"ו בזמן העיבור והיניקה, לא זו בלבד היתר אלא גם חיוב לקיים עונה

מקובלים אחרונים ענינים שונים

יזהר מאד שלא לפרוש מאשתו באבר חי, אלא ימתין עד שימות ויתמצה הטיפות וכו'. [סכ"ז ט"ו] אור צדיקים לרבי מאיר פאפיראש [דפוס אהבת שלום] דפוס ראשון בשנת ת"ן (1690)

צירוף

עיין ב"י יו"ד קצג ושו"ע (שם) ס"א, שהיא דעת הראב"ד לחומרא, ולא כן פסקו רוב הראשונים, הטור והשו"ע. ועוד שאין ראיה מדברי האר"י ז"ל שהיה מחמיר בכך.

מקובלים אחרונים ענינים שונים

צמח: וצריך נטילת ידים אחר התשמיש כדמשמע בזהר פנחס רמ"ז [קל"א] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשין]

תיקון הבא על הבהמה או על עוף או על כל מין חוץ ממין אדם, צריך לכונן בשם ב"ן דהה"ן. [תיקוני עונות פ"ה]. אמר מאיר, כתב הרמד"ל ז"ל לאפוקי מהרמ"ע ז"ל, שכתב שתיקון הבא על הגויה ג"כ רי"ו, וכן בזהר לא נמצא שהם שוים. הגהות רבי מאיר פאפיראש על פרי עץ חיים [דפוס אהבת שלום]

צירוף

בענין תיקון בשם ב"ן דהה"ן, מובא בשער רוח הקודש כתי"ק למוהר"ח"ו ע"פ האר"י ז"ל דף ע"ט. ובענין רי"ו, הוא מפורש באותו שער רוח הקודש דף קנ"ג ע"פ רבי משה יונה, במה ששמע מזולתו. ומוהר"ח"ו לא הגה שאינו מהאר"י ז"ל, כפי שנהג להגות בשאר מקומות בנספח מה ששמע מזולתו בשער רוח הקודש.

מקובלים אחרונים ענינים שוים

אמר המחבר: כאן השמטתי תיקוני העבירות של הרי"א זלה"ה לפי ששמעתי מפי המקובלים, שלא יועילו רק לאותם שנתן להם הרב זלה"ה כפי שורש נשמתם וכפי הפגם שעשו ולא יועילו לזולתם, לכן השמטתיים. אמנם נראה לעניות דעתי שעם כל זה יועילו קצת ולפי שכבר נדפסו לא רציתי לכותבם. [רימון כ"ה] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי

ומצאתי כתוב בשם הרב האלה"י מהרי"א זלה"ה, כדי שלא יראה קרי, קודם שישכב יאמר פסוק גד גדוד יגודנו ג' פעמים ישר וג' פעמים הפוך וכו' [רימון כ"ז] מעשה חושב לרבי אברהם אזולאי (והוא מר"י סרוק בתק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו)

אזהרת לא לאכול בשר מנוקר חל על מוהר"ו ולא על האר"י ז"ל, וקצת השתבש הנוסחא בעותקים. ר"י צמח לא דייק בזה. (ח"ד ס' ח' ספר החזיונות כתי"ק מוהר"ו דפוס שובי נפשי)

מקובלים אחרונים

לא היה אוכל בשר מנוקר. וראיתו שאכל פעם לראש ריינידאש [כט] סדר הכונות לרבי משה טרינקי [שובי נפשי]

מקובלים אחרונים עניני חסידות

אמר הרב זלה"ה, הרוצה לילך בדרך חסידות צריך לשמור כל הדברים הנז' כאן, אעפ"י שהם מותרים מן הדין, כי הם מועילים למתעסק בחכמת האמת. [דף רמ"ו] והוא משער המצות וילך לבדוק שם] הגהות ר"י צמח – רנו ליעקב [דפוס אהבת שלום וגם נוסח ת"ר ניירות]

מי שרוצה ללמוד בחכמת האמת צריך לנהוג עצמו בדרך חסידות, ולכן צריך לשמור אלו הדברים אף על פי שיש מהם מותרים מן הדין. [א'] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

בירור

- א. אמנם, יש לבדוק במה הבחינו בין הקדמות מוהר"ו האמיתית, הנמצאת קודם שער כתבי מורי, לבין הוספות הנקראות הקדמות 'סור מרע ועשה טוב'.
- ב. גם עותקים דברי מוהר"ו בשער המצות דפוס אהבת שלום דף קנ"א וז"ל: מי שרוצה להיות חסיד צריך לנהוג בו חומרות יתירות אעפ"י שאינו מחוייב בהן כפי הדין, ואכתוב קצת ממה שהזכירני מורי ז"ל, ויש בהם דברים של חומרא בלבד ודברים שהם כפי הדין. עכ"ל מוהר"ו ז"ל. ואין קשר עם מי שרוצה להשיג בחכמה זאת.

מצאתי בספר אחד הנקרא לחם מן השמים [כ"א] נגיד ומצוה לר"י צמח [דפוס שובי נפשי]

מדברי מוהר"ו עולה שהתחיל פירושו על הזוהר טרם בואו האר"י ז"ל לצפת (ח"ב ס' ז' שנת ש"ל ספר החזיונות כתי"ק מוהר"ו דפוס שובי נפשי)

בענין ספר החזיונות, יומנו האישי של מוהר"ו כתיבת יומנו של מוהר"ו לא נעשתה על מנת להסתיר אותו מעיני הבריות, כפי שעשה עם שאר כתביו שגנו אותם, אלא במפורש כתב על מנת שידעו ויכירו, ודלא כדברי נכדו רבי משה ויטאל. וזה הדבר מפורש בספר החזיונות: "אל תתמה אם אני כותב חלומות וכו'" (ח"ב ס' נ"ב ספר החזיונות כתי"ק מוהר"ו דפוס שובי נפשי). הרי שאם רצון מוהר"ו היה רק תזכורת, לא היה פונה לקורא את דבריו. באפן שאם היה חושק להעלים את הקונטרס הזה (היומן), מוהר"ו ז"ל היה גונז אותו.

מוהר"ו כן התענה פ"ד תעניות לתיקון שז"ל, אף שמשמע בישער רוח הקודש, כי תיקון פ"ד ניתן מהאר"י ז"ל לאיזה איש, ובאותו מעמד היה נוכח מוהר"ו. ומ"מ, מוהר"ו לא קיבל ישירות מרבו האר"י ז"ל, והוא כעין כל המנהגים שראה האר"י ז"ל לנהוג. ועיקר תיקון הברית הוא ק"ש על המיטה, וכמובא ג"פ בכתבי מוהר"ו (וכבר כתבנו על זה). (ח"ד ס' ו' ספר החזיונות כתי"ק מוהר"ו דפוס שובי נפשי)

שו"ת בית אריא"ל בקיצור נמרץ והוא תקציר מכל ספרינו ע"פ דעת האר"י ז"ל רוב המקורות כבר הובאו בפרקים הקודמים

צריך לזכור כי שו"ת האלו בעיקר עוסקות במנהגי האר"י ז"ל, ולא במנהגים של מקובלים קדומים ואחרים. לכן, כל יוזמתנו היתה כי הרוצה לנהוג מנהגי האר"י ז"ל, הרשות בידו, אך לפחות, שינהג מנהגי האר"י ז"ל הנכונים, ולא מנהגים אחרים. באופן כי אין סיבה לבטל שום מנהג, אם לא הוא מנהג טעות, פירושי, מנהג שסולף או עוקם מחמת העתקות לא נכונות וכו'.

1. מי יכול לנהוג מנהגי האר"י ז"ל מפי רבי חיים ויטאל (מוהר"ח ז') ?

כל אחד יכול לנהוג מנהגי האר"י ז"ל, וכך כתב רבי שמואל ויטאל שאין יוהרא' בזה. גם יש לזכור, כי הרבה ממנהגי האר"י ז"ל קשורים לכל אדם, כמובא בלשון מוהר"ח ז', ולא לכת המצניעין.

2. למה מוהר"ח ז' לא תמיד נוהג כרבו האר"י ז"ל ואם יש לנהוג מנהגי האר"י ז"ל שלא נהג מוהר"ח ז' בהם?

כי הבחין בין מנהגי האר"י ז"ל שראה או שמע מעדות מקור אחר, לבין מנהגים ודינים שקיבל ישירות מרבו האר"י ז"ל, ואלו מוכרחים לקיים. אמנם, יש לציין, כי אף פעם בח' שערים (בכל עץ חיים) רבי חיים ויטאל הזכיר את מנהגיו הפרטיים, אלא הוא בנו רבי שמואל שהוסיף את הגהותיו על ספרי אביו. באופן כי לדעת מוהר"ח ז', הוא נתן רשות לכל אחד לקיים את כל מנהגי האר"י ז"ל, ובשום אופן חשק לגלות את דעתו על מנהגי האר"י ז"ל. וזאת עודה נאמנת מצד מוהר"ח ז' הראויה לתלמיד המביא תורת רבו המלאה.

3. סיבת ריבוי מנהגי האר"י ז"ל ואם כל מה שמוכא בשם האר"י ז"ל באמת ממנו ?

לא. רוב המקובלים עד היום השתמשו בעותקים (וספרים) המכילים טעויות בולטות לעומת המקור שבכתבי יד של מוהר"ח ז' ל. ברם, בל נשכח שהם עשו עם מה שהיה להם, בהעדר כתי"ק של מוהר"ח ז'. גם, המקובלים ניסו להשלים בהנהגות ממקורות אחרים את מה שהיה חסר בעותקים שלהם. באופן שאין לשלול שום מנהג שאינו מהאר"י ז"ל, אלא מנהגים שהתעקמו בלבד.

4. איסור מוחלט להמציא מנהג או דין ע"פ סברא או דרשה

כנוסח 'מן כל' במקום 'מכל' בקדיש, המופיע מפורש בנוסח הקדיש ממוהרח"ו, וסמו מדברי האר"י ז"ל רק כדי ליישב את חשבון כ"ח תיבות, או כ"ח אותיות במילה 'לעלמי' עלמיא, שרוב המקובלים גירסו 'לעלמי' כשהמקור בכת"ק למוהרח"ו בנוסח הקדיש הוא 'ולעלמי'. ועוד הרבה כאלו, כלעמוד בחצי הקדיש קודם ברכו הראשון בליל שבת, שבא מסברת ר"י צמח. ועוד כהנה רבות במקובלים אחרונים, שאף התנגדו לדברי האר"י ז"ל, כסדר קריאת התנ"ך בליל שבועות, שאינו מופיע בכתבי מוהרח"ו כפי שקיבל ישירות מהאר"י ז"ל, ולא הכניס מוהרח"ו בעצמו דברי האר"י ז"ל שמצא ולא קיבל, בשער 'שער כתבי מורי'. והראשון ששילב את הדברים האלו באלו הוא בנו מוהרח"ו, רבי שמואל ויטאל.

5. מזה ההבדל בין קיום מנהגי האר"י ז"ל, לבין לימוד תורת האר"י ז"ל ?

א. פגם לימוד קבלה הוא בהיותו בלתי טהור, וכך עשו כת השבתאים שר"י, והגיעו לכופרות לקלקולים ולאיסורים הידועים.

ב. רוב תורת האר"י ז"ל שמסר למוהרח"ו היא במלוא כוונות וייחודים, באופן שלא כל אחד יכול ללמוד בה, אמנם, כל מה שפשט האר"י ז"ל, אין מניעה.

ג. מנהגי האר"י ז"ל הם מנהגי הלכה, באופן שכל יהודי יכול לנהוג בהם ולא יחטא בשום אופן. רק כמה 'קנאים', שהמציאו כי חלק מהמנהגים הם 'למצניעין' וחלק לא, הבחנה שאינה קיימת כלל בתורת האר"י ז"ל כפי שנמסרה לתלמידו המובהק הוא מוהרח"ו (רבי חיים ויטאל) רצו ליצור 'כת' מיוחדת, שונה מהמון העם, וקלקלו את תורת האר"י ז"ל, ודמם בראשם שגרמו בלכול רב במנהגי האר"י ז"ל, ה' יכפר בעדם.

6. חייב ללמוד זוהר או חכמה זאת אינה אלא לצדיקים וחסידים גדולים, מה שנקרא רק 'למצניעין' ?

הקדמת מוהרח"ו לעין חיים' המופיעה ב'שער כתבי מורי' ברורה: כל מי שאינו לומד תורת הסוד הוא ממעכבי הגאולה ואין להם חלק לעולם הבא.

7. הבדל בין לעסוק בתורה לבין לימוד תורה ?

כפי הכתוב ב'שער המצות' כתי"ק למוהרח"ו, עסק התורה הוא קריאה, לימוד תורה הוא לימוד העיון, ההלכה, וגם הקבלה, בעיון רב ועוצמת.

8. יש באמת תנאים ללימוד תורת האר"י ז"ל ?

נכון כי בהקדמת מוהרח"ו ל'עץ חיים' ב'שער כתבי מורי' מופיע כי יש קודם כל ללמוד תנ"ך משנה וגמרא ופוסקים קודם להיכנס בתורת הסוד. אולם, באותה הקדמה, מביא גם עצה למי שקשה לו העיון בש"ס ופוסקים, כדי שלא יפסיד זמן ויצא לבטלה חלילה, והוא לימוד התנ"ך, המדרשים ובפרי התורה, הוא לימוד הקבלה, אף שלא מילא כריסו בש"ס ובפוסקים. וכך שינה ושילש ב'שער המצות' בפרשת 'ואתחנן'. ובוודאי עיקר העיקרים הוא לימוד ולקיים הלכה פסוקה. יש לציין כי הקדמת מוהרח"ו הנקראת 'סור מרע ועשה טוב' אינה במקור בח' שערים.

9. האם רבי ישראל סרוק היה קיים וכתביו ?

עדויות הרמ"ע מפאנו אינן ברורות לאמת. אמנם, עדות ברורה מרבי שלמה שלומל (באיגרותיו איגרת ב') שזכה לשאת בתו של רבי ישראל סרוק, כשהוא התיישב בצפת, וכך גם קיבל כתבי האר"י ז"ל שהיו בידי חותנו רבי ישראל סרוק ז"ל והשאירום לבתו בצפת. אמנם, יש עוד לברר, כי רבי שלמה שלומל מעיד שקיבל בכתבים האלו 'ת"ר ניירות'. ואינם כתבי האר"י ז"ל (או של מוהרח"ו) המקוריים, כידוע, אלא עותקים מעותקים.

10. עיקר הלימוד אינו השגת חידושים או רוח הקודש

עיקר הלימוד התורה הוא לקיים מצותו של קודשא בריך הוא בלי שום מטרה אלא לקיים את מצות התורה (שער המצות פ' ואתחנן).

11. איך אפשר להשיג רוח הקודש?

רבי חיים ויטאל מביא ב' דרכים להגיש רוח הקודש, בהקדמתו לחלק ד' מספרו 'שעי הקדושה':

א. ע"י קדושה ויראת ה'

ב. ע"י ייחודים והוא קרוב לתורת ר"א אבולעפיה ומקובלים קדמונים.

12. ידיעה והשגה בגלגולים

ידיעת הגלגולים אינה ניתנה להשערות ולשבח, אלא היא ידיעה ברורה. ולכן, כל פעם שניתקל בלשון 'בוודאי' 'לשער' כנראה' או 'נראה', יש לפסול את העדות. ידיעה בגלגולים אינה 'הרגשה' או 'השערה'.

13. חייב לטבול במקווה קודם תפילה או לימוד ?

- לפי השמועה ששמע מוהר"ח, האר"י ז"ל היה לומד בליל שבת קודם חצות, משמש מיטתו (בעת הנכון) וקורא ק"ש על מנת להינצל מקרי בתוך שינה.
- א. משמע כי האר"י ז"ל היה קורא ק"ש אחרי תשמיש, פירוש, קודם שיטבול
- ב. משמע כי עדיין בהיותו בטומאת התשמיש (שאינו כטומאת קרי) היה מברך כל ברכות השחר כמנהגו בקודש
- ג. אף בימי חול היה מברכן ברכות השחר ועוד קודם שילך לטבול, ולא מובא שהיה הולך לטבול קודם לעטוף בטלית גדול ולהניח תפילין, ואז יוצא מפתח ביתו
- ד. גם בימי חול, לא מצאנו כי יש ללכת לטבול אחרי חצות לילה למי שקרה לו מקרה בשינה, אף שיש לברך ברכות השחר, ולקרוא סדר תיקון חצות
- ה. ברם, ביום שבת, היה קודם הולך לטבול, והוא הכרחי מדברי מוהר"ח, בין להיטהר מקרי או מתשמיש, בין לקבל קדושת יום השבת
- ו. נראה שאין האר"י ז"ל מחייב לטבול קודם התפילה, ועיין בספר החזיונות מעשה עם מוהר"ח שכל זאת התגלה לו האר"י ז"ל בחלום אחר כך
- ז. אף שרבי שמואל ויטאל מחייב טבילה במקוה למי שקרה לו קרי בליל יום הכפורים ח"ו, מ"מ מפורש בשער התפלה, כי מקווה ורחיצה חד הוא בענין איסור רחיצה שיום הכפורים – באופן שמי שקרה לו קרי בליל יום הכפורים חלילה, יתפלל בטומאתו ולא ילך לטבול, ולדעת רבי שמואל ויטאל כן ילך לטבול, לא מחמת התפילה והלימוד, אלא בגלל חוסר קדושתו

14. מי שנטמא או לא טבל, יכול להתפלל או ללמוד אף שלא טבל, לדעת האר"י ז"ל ?

- א. מדברי מוהר"ח ב'שער התפלה' בענין איסור רחיצה ביום הכפורים, והוא גם איסור טבילה, משמע שאף שנטמא ביוה"כ, לא יטבול אלא יקנח (כפי הב"י והפוסקים איתו) המקום, יתפלל וילמוד.
- ב. גם מהשמועה ששמע מוהר"ח, אף שלא ראה בעצמו את רבו ז"ל לשמש בליל שבת ואח"כ לומר ק"ש, משמע כי אף טומאת התשמיש (שהיא שונה מטומאת הקרי, ודלא כמי שערבב), היה קורא ק"ש אחרי כן. ואף שהביאו מקובלים אחרים כי מן הזוהר יש ליטול ידיים אחרי התשמיש, אינו עדיין טובל. משמע גם ממה שמוהר"ח הביא בספר הפעולות, באיזה משעה שמה בים סוערת, ליטול ידיו אף שנקיות ועולה לו כטבילה. ואף שלא שמענו כי האר"י ז"ל עצמו היה נוטל ידיו אחרי התשמיש, לפחות ע"י נטילה זו אפשר לומר ק"ש על המיטה.

15. מה הוא תיקון האמיתי לעוון חילול הברית [קרי, שז"ל] ?

כבר כתבנו בהרבה מקומות דברי מוהר"ח ע"פ רבו האר"י ז"ל, כי עיקר התיקון הוא ק"ש על המיטה בלי ספק. ומכיוון שעוון זה שכיח חלילה, יש גם לסמוך על תיקון רבי נחמן מברסלב ז"ל הוא 'תיקון הכללי', והם כוחם של צדיקים לתקן לעוון גדול, תיקון קל, והלמדנים וודאי קשה לקבל דבר כזה ויפשפשו במעשיהם. גם כוונת הזוהר הקדוש שאין תשובה לעוון הזה, ביאורו הוא כי תיקון יש, ותשובה קשה היא, כי יש אבר קטן וכו' כמובא בש"ס. ועל זה כיוון הזוהר שאין תשובה לעוון הזה, כי התשובה לעצור היא קשה. ולכן, האר"י ז"ל ורבי נחמן תיקנו תיקון קל לאזן בין התשובה, שהוא הרצון, לבין התיקון עצמו שלא קשה הוא. ובוודאי שהזוהר לא יכחיש ח"ו תשובת אדם הראשון בק"ל שנים, ומה שנעשה במשך שנים האלו, נעשה. אמנם, אדם הראשון הוא עצמו קיבל תשובה על זה. הינך רואה כי כן יש תיקון לעוון הזה כבר מאדם הראשון. וזה מחזק את דברינו.

16. אם מוכרח לומר 'לשם יחוד' ע"פ האר"י ז"ל ומוהר"ח ז"ל קודם כל מצוה, תפילה

וצדקה ?

נוסח 'לייחדא' נמצא בזוהר. הראשית חכמה מביאו. האמת, יש לשאול למה מוהר"ח לא כתב במפורש באחד משעריו שקיבל מהאר"י ז"ל לומר קודם כל תפילה או מצוה או צדקה, נוסח 'לייחדא' (או לשם יחוד) ?

התשובה היא פשוטה: מוהר"ח לא קיבל מרבו האר"י ז"ל.

ועובדה כי לומר 'לייחדא קב"ה ושכינתיה' נמצא בנספח לשער רוח הקודש בשם 'מה ששמעתי מזולתו' ע"פ קונטרס רבי משה יונה, פירוש מה שמוהר"ח לא שמע ישירות מהאר"י ז"ל. בל נשכח כי מטרת הגעת האר"י ז"ל אינה היתה אלא ללמד ולהכין מוהר"ח.

ולכן, תמצא בכל מיני תפילות, כמו כניסה לבית המדרש או קודם כתיבת מזוזה, שאינו מופיע 'לשם יחוד' או 'לייחדא'. וכך הוא בענין ר"ה י"ה וסוכות תזכור של 'לייחדא' בנספח 'שער התפלה' 'מה ששמעתי מזולת', ואף כאן, וכמובא בשאר המקורות בח' שערים (חוץ מ'שער רוח הקודש' דברי רבי משה יונה) אין לאומרו אלא לכוון לייחדא וכו'.

גם יש לציין, כי קונטרס 'כנפי יונה' לרבי משה יונה הוא אחד מקונטריסי תלמידי האר"י ז"ל שזכה בריבוי העתקות ע"י מקובלי צפת ודמשק, טרם הסתלקות האר"י ז"ל. ומה שכתב מוהר"ח בהקדמת 'עץ חיים' ב'שער כתבי מורי' או הקדמה ל'שער המצות' שהוא מגוף הספר ולא הקדמה ממש, והביא לכוון כל פעם לייחד קב"ה ושכינתיה, הוא דבר נפוץ בזוהר הקדוש. ודווקא לכוון, והוא פשוט.

17. שילוב אצבעות הוא איסור או מידת חסידות ?

בסוף 'שער המצות' בחומרות על מנת להיות חסיד, מופיע כי אסור לשלב אצבעותיו. אמנם, אין זה עולה בסגנון הרגיל של עצות וחומרות, שהן הוספות לעבודת ה', אבל לא קובעות את הדין. והרי, כן נמצא בכתבי מוהרח"ו ע"פ האר"י ז"ל, שממש אסור לשלב, ולא רק 'לא ראוי' או 'עדיף'. ושב ואת"ע.

18. יטול ידים סמוך למיטתו, וחל איסור ללכת ד' אמות בלי נטילת ידים ?

קיימת השמטה לזוהר שהיתה בידי ר"מ אבן גבאי ז"ל, וכך מובא ב'ראשית חכמה' וב'סדר היום', וכך מופיעה בכמה כתבי מקובלי דמשק בזמן מוהרח"ו, וכך מיישב ר"א אזולאי בספרו 'אור הלבנה' ומקיים את הגירסה הזאת.

אמנם אינו מופיע בכתבי מוהרח"ו, באף אחד מספריו ! ואינו מהאר"י ז"ל, שלא רק שהיה בקי בכל כתבי וגרסאות הזוהר, המודפס וכתבי יד, אלא גם גילה ברוח קודשו מה הוא מהש"ס ומהזוהר, ומה שאינו מהם אלא הוספות.

בכל זאת, הנזהר לא מפסיד שראינו גדולים לנהוג כן, ומאידך, אין לקטרג על עם ישראל שיש להם ע"מ לסמוך, בראש ובראשונה, מרן האמיתי, הוא רבי יוסף קארו זצוק"ל מרן השו"ע.

19. מקור נטילת ידים בשחרית בסירוגין

עד כה, לא מצאנו, אף במקובלים שהעתיקו מכתבי מוהרח"ו, שיש ליטול ידים בשחרית בדילוג, בסירוגין, ומשמע כי היו נוטלים כנטילת ידים לסעודה. אמנם, להאר"י ז"ל ברור שמוכרח ליטול ג"פ כל יד בסירוגין, בדילוג, וזו שמעביר את רוח הטומאה כמובא מפורש ב'שער התפלה'. והמקור מזוהר חדש על מגילת רות.

20. 'אמר 'כבדו מכובדים' קודם כניסתו לבית הכסא ?

כבר הבאנו כי מקורו בתק"ן ליקוטים להרמ"ע מפאנו ע"פ ר"י סרוק, וממנו העתיק רבי מאיר פאפיראש בספרו 'אור צדיקים' ואינו מהאר"י ז"ל.

21. אם יברך כל ברכות השחר וברכות התורה בלילה ?

מפורש בשער התפלה למוהרח"ו כי יש לברך את כל ברכות השחר, ח"י הברכות מנטילת ידים עד סוף ברכות התורה, בקומו ממיטתו, ואין להבחין בין ברכות התורה לשאר ברכות השחר, שאדרבה כותב מוהרח"ו, כי רבו האר"י ז"ל היה מברך את כולם בלילה. ועובדה גם

כי האר"י ז"ל לא היה מקפיד לקום קודם חצות כדי לומר תיקון חצות, כי הלוא, מציין מוהר"ח"ו, שיש לומר ברכת 'הנותן לשכוי בינה' אף בלילה שהוא אחרי חצות. ואיך יברכה אם קם קודם חצות שעדיין 'ליל' ולא 'לילה'? ומכיון שהאר"י ז"ל היה ממברך את כל ברכות השחר בקומו ממיטתו, הרי על כרחך שהיה אחרי חצות כדי לברך גם 'הנותן לשכוי בינה'. ולא ראינו ולא שמענו כי האר"י ז"ל היה קם ממיטתו קודם חצות ומברך את כל ברכות השחר, ומחכה שיעבור זמן חצות כדי לברך 'הנותן לשכוי בינה' לבדה. ואין לשער ולהמציא חדשות.

22. יברך ברכת 'הנותן לשכוי בינה' קודם אור היום?

בהחלט. ודלא כדברי השו"ע. הסיבה טמונה במטבע הברכה: 'להבחין בין יום ובין לילה'. קודם חצות הוא 'ליל' ואחרי חצות הוא 'לילה', ולכן זמנה לברך ברכה זו כמנהג האר"י ז"ל.

23. מנה הם ח"י ברכות השחר?

צריך לברך ברכות נטילת ידים ואשר יצר רק במקרה שאנו חייבים בהן, בקימה מהמיטה (ונטילה לסעודה) ויציאה מבית הכסא. ולכן, אינן מברכות השחר שאנו צריכים לברך אף שלא התחייבנו בהן, כדברי האר"י ז"ל, ונתקנו במנהגו של עולם. יוצא כי הברכה הראשונה מח"י ברכות היא 'אלהי נשמה' שהי סמוכה לחברתה

1. 'המחזיר נשמות לפגרים מתים'.
2. הנותן לשכוי בינה
3. פוקח עורים
4. מתיר אסורים
5. זוקף כפופים
6. מלביש ערומים
7. הנותן ליעף כח (ומוהר"ח"ו כותב במפורש שהיא מי"ח ברכות)
8. רוקע הארץ על המים
9. המכין מצעדי גבר
10. שעשה לי כל צרכי
11. אזור ישראל בגבורה
12. עוטר ישראל בתפארה
13. שלא עשאני גוי
14. שלא עשאני עבד
15. שלא עשני אשה

16. המעביר חבלי שינה – על דברי תורה (ולכן עונה 'אמן' כי היא ג' ברכות רצופות)

17. המלמד תורה לעמו ישראל

18. נותן התורה

24. מקור ברכת 'הנותן ליעף כח' לספרדים

כבר כתבנו כי הברכה נמצאת ברד"א ברשב"ץ וגם בסידור רפ"ד לספרדים שעליו הגה מוהרר"ו, ונדפס בשנות ה"ז למרן הבית יוסף הוא מרן השו"ע.

25. נוסח 'על דברי תורה' ולא 'לעסוק בתורה'

וכך מופיע בשער התפלה ע"פ האר"י ז"ל.

26. מה עדיף, תיקון חצות או לימוד תורה בלילה ?

מפורש בשער התפלה כי עדיף לתיקון חצות אם צריך לבחור.

27. יקשור תחילה נעל שמאל או נעל ימין?

ענין נעילת וקשירת המנעל בא אחרי ענין לבישת הבגדים, ושמה כותב מוהרר"ו הכלל לכלול תמיד השמאל בימין. באופן כי הלוש בגדו יחזיק קודם בימין, ואח"כ צד השמאל בידו השמאלית, אח"כ מלביש ידו הימנית ובסוף ידו השמאלית. ובאותו משקל יש לנעול נעל ימין, ואח"כ נעל שמאל, ואז לקשור נעל ימין כפי שלבש ידו הימנית קודם ללבוש ידו השמאלית, ובסוף לקשור נעל שמאל, והוא לכלול שמאל בימין, וכך גרס מוהרר"ו בשער התפלה במפורש, לקשור בסוף נעל שמאל, ואינו טעות כתיב (טעות סופר).

28. יתעטף בטלית גדול קודם הברכה ?

מפורש בשער התפלה לעטוף ראשו קודם הברכה, וכך היה עושה בעצמו האר"י ז"ל. והוא פשט השו"ע. וכבר הבאנו רשימה של ראשונים הפוסקים כך.

29. יש לברך גם על טלית קטן או ברכת טלית גדול פוטרת הטלית קטן ?

אף שלא מובא במפורש בדברי מוהרר"ו שיש ללבוש טלית קטן המיועד ללילה ואחר בשחרית, ללבוש טלית קטן שמיועד ליום, כי כותב ברור שאין להוריד בשום אופן את הטלית קטן אלא כשהוא נכנס למקווה או לבית המרחץ, מ"מ, מוהרר"ו משתמש פעמיים שלוש

במילה להניח את טלית קטן בלילה. ובמקום אחר בשער התפלה מזכיר ב' הברכות (א' על טלית קטן וא' על טלית גדול) לברך. ואיך יברך אם אינו לובש טלית קטן מחדש, אלא שימשמש בטליתו הקן באשמורת הבוקר. מ"מ, הרי שברוך כי יש לברך על טלית קטן בשחרית, בין שלובש טלית קטן ליום בין שיממש בה, ואין טלית קטן פטור ע"י ברכת טלית גדול לפי האר"י ז"ל.

30. יברך על טלית קטן גם בלילה ?

לדעת האר"י ז"ל אין זמן טלית בלילה הוא בטלית גדול. אמנם, אף שמצאנו בב"י כי אחד מהראשונים היה מברך בלילה, מפורש בדברי מוהר"ח"ו כי אין לברך על טלית גדול בליל יום הכפורים אחרי השקיעה. נמצא כי אין לברך על טלית קטן או גדול בלילה, ורק מצד המצוה חייב ללבוש טלית קטן בלילה, ואין הברכה מעכבת.

31. יהיה לבוש בטלית קטן גם בבית הכסא ובשעת התשמיש ?

מלשון מוהר"ח"ו, לא נראה שיש להוריד את הטלית קטן בשעת התשמיש. וכך הסיק גם ר"י צמח בספרו ז"ר זהב'. אמנם, אפשר כי יש כן להורידו כשנכנס לבית הכסא, כדברי מוהר"ח"ו:

מורי ז"ל כשהיה לובש טלית קטן ביום כשהיה יוצא מבית הטבילה

ומבית המרחץ וכיוצא בזה [די"ה]

ואולי היא כוונות מוהר"ח"ו בכותבו וכיוצא בזה'. אמנם אין הוכחה מוצקת מדברי מוהר"ח"ו ז"ל, ולכן אין לנו לקבוע הנהגות חדשות ע"פ סברתנו החלושה.

32. גם להמון העם יש ללבוש טלית קטן ?

שמענו כי קצת מחכמי המגרב היו אוסרים אל לבישת טלית קטן אלא לת"ח בלבד. והנה מקור המפריך את טענתם, אף שמובא בשופי בשו"ע ובאר"י ז"ל, כי אינם מבחינים בין ת"ח להמון העם: עיין בהיכל הקודש להרבמ"ם אלבאז ז"ל הדרום מרוקו, בתקופת האר"י ז"ל, הכותב בדיני ציצית שיש חובה, אף להמון העם, ללבוש טלית קטן. עיין שם.

33. מה הוא אופן עשיית כריכות הפתילים בטלית ?

3-3-3-3 (7) / 3-3-2 (8) / 2-3-3-3 (11) / 3-3-3-3-1 (13)

34. ספרדי יעשה ב' נקובים בטלית קטן ?

עד הגהת רבי שמואל ויטאל המעיד כי אביו מוהרר"ו לא היה עושה כמנהג האר"י ז"ל, ב' נקבים בטליתו הקטן כדעת האגור, כל המקובלים שהיו הולכים ע"פ דברי האר"י ז"ל, היו מעתיקים כפשט מוהרר"ו שיש לנקב ב' נקבים בציור 'צירי'. וכן נמצא בקונטרס לרבי יהודה משען, אחד מתלמידי האר"י ז"ל, שהיה יושב לפני רבו ומקבל גם תורתו. מובא שם כי האר"י ז"ל היה נוהג לנקב ב' נקבים בטלית קטן, אך פרט חשוב ביותר, כותב רבי יהודה משען ז"ל, כי 'כך כולנו נוהגים'.

35. יטיל פתיל תכלת בכנף אחד או בד' כנפות הטלית ?

מפורש בדברי מוהרר"ו כי יש להטיל פתיל תכלת בכל ארבעת כנפות הטלית.

36. אם יש לעטוף הטלית גדול בבית הכנסת ?

נמצא כתוב זה בשער התפלה, ואין זו פלא. מנהג האר"י ז"ל לעטוף טלית גדול ולהניח תפילין בביתו ולצאת מעוטר לבית הכנסת. מאידך, מי שנוהג להגיע לבית הכנסת על מנת להיות א' מעשרה הראשונים, בעוד אשמורת הבוקר, יוכל לעטוף טלית גדול ולהניח תפילין כשיאיר היום בבית הכנסת. ועליהם כתב מוהרר"ו.

יש להזכיר שמוהרר"ו בעצמו מעיד שלא היו מתפללים בני החמה אלא אח"כ, ומעיד על האר"י ז"ל, כשהיה מתפלל בני החמה, ומלשונו ברור שהאר"י ז"ל לא היה מתפלל תמיד בני החמה, אם מפאת בריאותו, אם מפאת לצאת מעוטר בטלית ותפילין באור היום.

37. מה הוא שיעור הטלית גדול ?

שיעור שיכסה ראש, חזה והגב העליון.

38. אם מפורש בדברי האר"י ז"ל שאין לכרוך ג' כריכות סביב הקיבורת ?

מהמקורות האלו, ראשוני דורשי רשומות תלמידי האר"י ז"ל, עולה כי כן יש לקשור ג' כריכות סביב הקיבורת (מקום התפילין בזרוע). אמנם, קצת קשה, אחרי שגם מביאים שיש לכרוך סביב הזרוע ט' כריכות, כשבמקור (שער התפלה למוהרר"ו) מובא שיש לכרוך ז' כריכות. גם במקורות אלו מובא כי יש לכרוך באצבע האמה ג' כריכות, אמנם לא הבחינו שיש לקשור כריכה א' בחלק השני של האצבע וב' בחלק התחתון של האצבע הסמוך לכף היד. וכך כותב מוהרר"ו.

ברם, אף שמובא ב'עולת תמיד' (מכתבי הגניזה) שיש לכרוך ג' כריכות סביב הקיבורת, יש מקום לחשוב כי זו הוספה מר"י צמח, או לכל הפחות, מקור לעותקים המביאים שיש לכרוך ג' כריכות סביב הקיבורת. דבר שאינו מופיע ב'שער התפלה' למוהרח"ו. באופן, כי שער התפלה הוא באמת מהדורא בתרא.

מ"מ, לא מובא שיש או שאין לכרוך ג' כריכות בקיבורת, ואפשר שאינו מעכב, ומפשט לשון מוהרח"ו אין איזכור לכרוך ג' כריכות סביב הקיבורת. ומה שהביא ר"י צמח (בזר זהב), קשה לקבל.

א. ר"י צמח מביא עדות מפי רבי שמואל ויטאל כי אין לכרוך ג' כריכות בקיבורת, וכך הנהיג אותו אביו, מוהרח"ו שקיבל מפי האר"י ז"ל, כדברי רבי שמואל ויטאל המובאים ע"י ר"י צמח.

ב. איך לא רבי שמואל ויטאל לא הגיה בשום מקום, ועוד שהוא לכאורה ממנהגי האר"י ז"ל ?

ג. מדוע ר"י צמח לא סמך על עדות רבי שמואל ויטאל, שהוא האז היה המקור היחיד הנאמן לתורת האר"י ז"ל אחרי הסתלקות אביו, מוהרח"ו? הרי, בחר ר"י צמח לשאול שאלת חלום על פני עדות חיה מרבי שמואל ויטאל.

וכבר כתבנו כי מוהרח"ו לא הזכיר בח' שערים, שיש לכרוך ג' כריכות בקיבורת.

39. יכרוך גם ביד להשלים שם שד"י ?

שם שד"י לתפילין המובא בשער התפלה הוא מהדל"ת שבקשר דתפילין של ראש, השי"ן שבתפילין של ראש והיו"ד שבג' כריכות האצבע (האמה). כל הקשרים והכריכות האחרות אינם מן המניין.

40. איך יניח תפילין ?

מפורש בדברי מוהרח"ו שיש להניח תפילין מיושב ולא מעומד. הנה תחלה תניח תפלה של יד מיושב ולא מעומד. וקודם שתברך הברכה תכוין (...) ואח"כ תקשור התפילין ותברך עליהם. (...) ואח"כ בהניחת תפלה של ראש תכוין וכו' [ד"כז]

אמנם, לא כותב שיש להניח תפילין של ראש מעומד דווקא. האם יניח תפילין של יד על הקיבורת ואח"כ יקום לקשור ולברך ? או שמא אחרי הנחת תפילין של יד וברכתה, יניח תפילין של ראש בישיבה ?

דברי מוהרח"ו: והנה אחר שהנחנו תפלה של יד אח"כ צריך להניח תפלה של ראש. [דל"ז]

באופן כי הנחה כוללת הנחת תפילין של יד על הקיבורת, קשירה וברכה. ורק אז מניח תפילין של ראש.

ועוד, מובא סדר חליצת התפילין וז"ל מוהרח"ו [דמ"ב]: אז תסיר בתחלה תפלה של יד מיושב על דרך שהנחת אותה מיושב כנ"ל ואח"כ תסיר תפלה של ראש ואח"כ תסיר הטלית, כי כמו שהנחת הטלית קודם התפילין כך יהיה הטלית בראשך עד אחר שתסלק התפילין. וצריך להסיר ולחלוץ תפלה של יד מיושב על כל פנים כנזכר. עכ"ל מוהרח"ו. והוא מקור הבלבול הרב, ותימה שלא הביאו לשון מוהרח"ו אחריתי שבדרוש נוסח התפלה והוא העיקר והברור ביותר [בד"ה 'עלינו לשבח וכו' על כן נקוה לך וכו' [דע"ה]]:

ואח"כ יסיר תפלה של ראש מעומד ויצניענה בכיס ויסיר תפלה של יד מיושב כמו שהוא בעת הנחתם ויצניענה בכיס ואח"כ יסיר הטלית.

המשך דברי מוהרח"ו: ולפעמים בימי הקיץ והחום, אחר שהסיר תפלה של ראש היה מורי ז"ל מעביר טליתו מעל גב ראשו ומורידה על כתיפיו ואח"כ מסיר תפלה של יד ואח"כ מסיר הטלית לגמרי. עכ"ל מוהרח"ו שהבאנו.

לסיכום:

- א. יש להניח, לקשור ולברך על תפילין של יד מיושב.
- ב. יש להסיר תפילין של יד מיושב על כל פנים כדברי מוהרח"ו, משמע כי הוא עיקרו של דבר, ואין קפידא להסרת תפילין של ראש מיושב או מעומד. אמנם:
- ג. לומדים את סדר הנחת תפילין השלם מסדר חליצת התפילין שבסוף תפילת שחרית דחול, והוא דרוש נוסח התפלה ודרוש סדר הנחת התפילין (שלא הבאנו בדברינו כי מוזכר כבר):

- לעטוף את הטלית גדול
- להוציא תפילין של יד מהכיס
- להניח תפילין של יד על הקיבורת, לקשור ולברך
- מותר להוציא תפילין של ראש מהכיס
- לכרוך ז' כריכות סביב הזרוע
- לעמוד ולהניח תפילין של ראש בלי ברכה כמנהג האר"י ז"ל
- לכרוך ג' כריכות האצבע (האמה) אחרי הנחת תפילין של ראש

- לכרוך ג' הכריכות הללו ב' בפרק אמצע האצבע וא' בפרק תחתון האצבע הסמוך לכף היד
- מדברי מוהר"ח בסדר חליצת התפילין, משמע כי אין קפידא להתיר כריכות האצבע קודם לחלוץ תפילין של ראש. ואולי בזה רצה לרמוז מוהר"ח בסדר חליצת התפילין שבדרוש התפילין, שיתחיל לחלוץ תפילין של יד בהתחלה, פירוש, כריכות האצבע. אמנם אינו מוכרע, והעיקר להתחיל בחליצת תפילין של ראש, ולחלוץ תפילין של יד מיושב.

41. יברך על תפילין בעמידה או בישיבה ?

הבן איש חי כותב כי אין מקור בדברי מוהר"ח או אם יש לעמוד או לשבת בשעת הברכה. והדבר נכון, שאינו מפורש. אמנם, מדברי מוהר"ח בשער התפלה, ברור שיש לברך גם בישיבה, היות שרק בהנחת תפילין לראש יש לעמוד, ולא מוזכר קודם לזה. ומה גם כי מוהר"ח מדויק שיש להניח תפילין של יד מיושב, ואח"כ להניח תפילין של ראש מעומד. ואין הנחת תפילין בלי קשירה. ואין קשירה בלי ברכה. הרי כי צריך לעמוד רק אחרי שהניח תפילין של יד על הקבורת, קשר וברך, ועיין לשונות מוהר"ח שהבאנו קודם לזה מס' 41.

42. רצועות התפילין שחורות פנים וחוץ

כך נראה מהגמרא, ומפורש בב"י בשם הרמב"ם כי זהו נוי התפילין. וכך מפורש בשער התפלה.

43. מותר להשאיר רצועות התפילין על הרצפה ?

לא. זו אזהרת האר"י ז"ל למוהר"ח, כמובא בספר החזיונות כתי"ק, אף שאינו מוזכר במפורש בשער התפלה.

44. מי יניח תפילין של רבינו ת'ם ?

האר"י ז"ל לא מייחס הנחת תפילין של ר"ת למי שהוא חסיד, ואין הניחתם מוגדרת כחומרה, אלא היא ראוייה לכל אדם.

45. יניח תפילין ר"ת ביחד עם תפילין של רש"י או בנפרד ?

יניחם ביחד כמופיע בשער התפלה. ומה שקצת נהגו בשעת חזרת התפלה או בסוף התפילה, אינו מהאר"י ז"ל.

46. האם מותר להתקדם על הציבור בתפילה ?

למרות מה שכתב הר"י צמח ביזר זהב, מוהרח"ו מביא מנהג האר"י ז"ל לענות אמן על ברכות (השחר) המתפללים בית הכנסת אף שהוא בעצמו היה נמצא בפסוקי דזמרה. הלוא, מפורש כי האר"י ז"ל עצמו היה מתקדם בתפילתו בבית הכנסת במנין.

47. לקום בעניית ברכו ?

כך מובא ביכפני יונה' להרמ"ע מפאנו שיש לעמוד בעניית ברכו.

48. המתפלל ביחיד יכפול גם 'ה' אלהיכם אמת' (ג"מ לק"ש על המיטה) ?

יש הרבה מקובלים ופוסקים שהביאו סמך ליחיד לכפול גם כן 'ה' אלהיכם אמת' מדברי מוהרח"ו שהאומר ק"ש על המיטה, ישלים רמ"ח תיבות על ידי אמירת 'אל מלך נאמן' קודם ק"ש או בסופה יאמר 'ה' אלהיכם אמת'. אמנם, מפורש בדברי מוהרח"ו בענין ק"ש של שחרית שכל אחד יאמר 'ה' אלהיכם אמת', בין ביחיד בין בציבור.

49. צריך להתחיל מ'אמת ויציב' או מ'ויציב' ?

יש להתחיל, בין ביחיד בין ברבים מ'אמת', ולא לדלגו, להשלים שמונה תיבות 'אמת' הנמצאות באמת יציב ובעזרת אבותינו, והוא שונה מ'אמת' של 'ה' אלהיכם אמת' שאינו אלא להשלים רמ"ח תיבות של ק"ש.

50. אם יכרע בג' פסיעות בסוף העמידה ?

להאר"י ז"ל יש לכרוע רק כריעה אחת כעבד היוצא מלפני המלך, ולא ג' כריעות כהרמד"ל ע"פ הזוהר.

51. איך לכרוע ב'מודים דרבנן' ?

יש להרכין רק את הראש כשאומר מודים דרבנן, כמובא בשער התפלה, וכך משמע מהשו"ע.

52. יניח ראשו על זרוע שמאל בנפילת אפיים ?

הסכנה היא בלבד להניח ראשו בכף יד השמאלית, מפורש בשער התפלה, ולכן מותר ואף נכון להניח הראש על זרועו השמאלית ואף על גב ידו השמאלית, ואין שום חשש לזה.

53. חצי קדיש אחרי קריאת התורה או אחרי חזרת ס"ת להיכל ?

יש להחזיר את הספר תורה להיכל מיד אחרי קריאת הספר תורה (בימי חול) ואז לומר חצי קדיש, ולא להחזיר הס"ת אחרי קדושת 'זבא לציון', גם לא לומר חצי קדיש אחרי קריאת התורה. יש גם לצייין, כי חצי קדיש אחרי קריאת התורה, בין בימי חול בין בשבת, אינו קשור כלל למי שהוא אבל או שיש לו 'חיוב' (משלים).

54. בשעת ברכות לס"ת, יפתח או יסגור את הספר ?

לדעת האר"י ז"ל יש לסגור את הס"ת בשעת ברכות ראשונות ואחרונות.

55. טעם הגבהת הס"ת ?

להראות כתב הספר תורה, ומשמע כי טוב להסתכל באותיות, אולם העיקר היא בקיעת האור השנייה, אחרי בקיעה ראשונה שהיא בהוצאת ספר תורה מההיכל, ולא בפתחת ההיכל בלבד.

56. יש לומר שיר של יום שהיו שרים הלויים על הדוכן ?

דרוש מזמורי שיר הלויים שהיו אומרים על הדוכן, אינו מכתבי מוהר"ח"ו, ומקורו מא' תלמידי האר"י ז"ל, הוא רבי יהודה רומנו ז"ל, שחיבר פירוש זה, לטובת/בקשת שאר התלמידים, שלא גילה האר"י ז"ל את דעתו. ולכן לא נמצאים בח' שערים למוהר"ח"ו, אף שמקור לומר אותם מזמורים כל יום מצוי גם בראשונים.

57. יחלוץ התפילין אחרי עלינו לשבח' ?

אף שהשו"ע כתב כי מנהג העם לחלוץ אחרי קדושת 'זבא לציון', מפורש בשער התפלה, כי מנהג האר"י ז"ל לחלוץ רק אחרי עלינו לשבח.

58. יתחיל לחלוץ בתפילין של ראש או בתפילין של יד ?

אף שרבי שמואל ויטאל ניסה ליישב דברי אביו מוהרר"ו עם דברי השו"ע, לא הביא רבי שמואל ויטאל דברי המפורשים בשער התפלה, כי יש קודם כל לחלוץ הראש ואח"כ היד, כדרך שהניח. והוא כדעת הפוסקים (אף שלא היה הכרח שהאר"י ז"ל יקבל דברי השו"ע).

59. ילמוד מיד אחרי תפילת שחרית או פת שחרית קודם ?

רבי נתן שפירא הירושלמי מביא כי יש לאכול מיד אחרי התפלה, בטלית ותפילין. אמנם, מפורש בשער המצות כי האר"י ז"ל עצמו היה הולך אחרי תפילת שחרית לאכול פת שחרית בביתו, והיה חוזר לבית המדרש ומניח טלית ותפילין והיה לומד.

60. אם לא אומרים 'אשרי' בתפילת מנחה, היש לומר חצי קדיש בכל זאת ?

כן, וכך מפורש בשער התפלה, כי חצי קדיש קשור לתפילת העמידה, ולא לאמירת 'אשרי' שהוא תהילים. והלוא מפורש בשער התפלה כי אחרי קריאת תהילים יש לומר קדיש 'הא שלמא' ולא חצי קדיש. גם מפורש בדברי מוהרר"ו בשער התפלה, כי אין חיוב לומר 'אשרי' וכל המזמורים שקודם, אף שיש לומר פטום הקטורת. והשעיקר של תפילת מנחה הוא תפילת העמידה.

61. מותר להתפלל ערבית סמוך למנחה, אף שהתפלל מנחה מהפלג ?

- א. בב' מקומות, מוהרר"ו מעיד על מנהג רבו האר"י ז"ל, כי לפעמים היה מתפלל אף סמוך לשקיעה. נכון שלא מובא במפורש שהיה מתפלל מיד אח"כ את תפילת ערבית.
- ב. מובא בשער התפלה, כי האר"י ז"ל היה מקפיד לחזור תפילת י"ח אף סמוך לשקיעה כשאירע בערב שבת. אפשר כי קבלת שבת שמיד אחריה, בשקיעה ממש, נחשבת כהפסק בין תפילת מנחה לתפילת ערבית של שבת, ואין אז תרתי דסתרי לדעת השו"ע.
- ג. שמועה כי ע"פ האר"י ז"ל יש להתפלל תפילת ערבית מיד אחרי מנחה כשעדיין קצת אור, אין לו מקור במוהרר"ו אלא בספר שלמי ציבור שכן סבר ע"פ דרוש ג' אשמורות.
- ד. מאידך, נמצא כמה פעמים בשער התפלה בלשון מפורש כי תפילת ערבית היא דווקא בלילה, בתחילתה שהוא חצי הלילה קודם חצות הנקרא 'לילה'. [דף רפ"ג בדיבור המתחיל ב'ובחצות הלילה' וכו', דף רפ"ד 'והנה בתפלת ערבית אז חוזרת רחל להקטיו עצמה (...)] ואז הוא לילה וחשך ממש, ובעוד כמה מקומות שלדברי מוהרר"ו דעתו של האר"י ז"ל היא להתפלל מנחה סמוך לשקיעה, ותפילת ערבית ממש בלילה בהתחלתה – וכך הוא

בענין ליל שבת, שילך לבית הכנסת בעת שהציבור אומרים 'מזמור שיר ליום השבת'
ומובא שם שזו קדושת שבת ממש כי לילה הוא]

62. יש לומר חצי קדיש קודם ברכת מעריב ערבים

כן, אף שאמרו קודם לכן קדיש דרבנן, כי הקדיש נתקן לעליית העולמות, ולא לצורך פסוקים שאומרים, אף ג' הפסוקים בלבד שלדעת האר"י ז"ל יש לומר (ה' צבאות וכו').

63. אמירת 'יראו ענינו' היא הפסק?

מרחן הב"י מסתפק קצת באמירת 'יראו ענינו', אולם בשו"ע קובע שאין להפסיק בין 'יראו ענינו' לבין חצי קדיש שלפני העמידה, ולא שאמירת 'יראו ענינו' זו הפסק. ואף כי אינו מוזכר בשער התפלה, מ"מ לא כתוב שהוא הפסק, ואל תשכח כי האר"י ז"ל הכריז כי יש לקיים כל אחד ואחד מנהג מבית אביו, כל עוד שאינו מתנגד לתיקוני התפילה שבש"ס ובדרוש תיקוני הנוסח שקיבל מוהר"ח"ו מפי האר"י ז"ל.

64. אפשר לתת צדקה בלילה?

כן. ההבדל בין מצות צדקה לבין מצות לימוד תורה, ששניהם מדאורייתא, הוא כי אין תחליף לצדקה המצילה ממוות מי שמקבל ומי שנותן, ואולם כן יש תחליף ללימוד מקרא בלילה ללימוד תורה אחר. ואיך נפריז כ"כ על המידה לאסור צדקה בלילה למי שהוא צריך רק ע"פ בחינות מסויימות? ודאי הוא כי מצות צדקה היא חלה כל עת, ואף בשבת היא קיימת, דרך נתינת הסעודות בערב שבת מגבאי העיר למי שאין לו או במצות הכנסת אורחים.

65. אם יש איסור לקרוא מקרא (תנ"ך) בלילה?

לפי דברי האר"י ז"ל (שער המצות פ' ואתחנן), אינו ראוי לקרוא מקרא בלילי חול, חוץ מליל ו', כי זה מתגרה בחיצונים. והסיבה היא כי מקרא הוא בעולם העשיה, וכך החיצונים. אמנם, כבר הבאנו ב'שער האמת' רשימה ממקומות משער התפלה ושער המצות, כי תהלים אינם אלא בעולם היצירה, ולכן אין שום התגרות בחיצונים לקראתם בלילה, קודם או אחרי חצות.

66. יברך ברכת המפיל אף אחרי חצות לילה?

ברכת המפיל מטרתה הגנה נגד המזיקין וסגולה מחמת אותו עוון קרי, ואין הבדל בין קודם לאחרי חצות בזה. רק באופן שקם בלילה ולמד וחזר לישון עד קודם אשמורת הבוקר, אינו

צריך לברך ברכת המפיל אלא כן יאמר ק"ש. ועיין גם ברמ"א בענין ליל פסח ליל שימורים הוא שאין צורך בברכת המפיל, כי ליל שימורים מגן מהמזיקין. אבל ק"ש צריך. ונראה שכן נקט האר"י ז"ל ע"פ אותה שמועה ששמע מוהרח"ו מתלמיד אחד, שהיה קורא ק"ש בליל שבת אחרי התשמיש, אחרי חצות לילה. ולא הובא שהיה מברך ברכת המפיל, אולי שעיקר ההגנה היא בק"ש עצמה.

67. יברך ברכת המפיל גם בליל שבת ?

מדברי השמועה שקיבל מוהרח"ו, אף שלא ראה ולא שמע מרבו ז"ל ישירות, כי האר"י ז"ל בליל שבת היה קורא ק"ש על מיטה אחרי התשמיש, לא מוזכר ברכת המפיל. ונראה גם שבהיות אחרי חצות, האר"י ז"ל לא היה מברך ברכת המפיל. אמנם, נראה כי מוהרח"ו מסתפק בשמועה זאת, וכותב בהתחלה ובסוף כי לא שמע ממורו ז"ל הוא האר"י ז"ל.

68. איך יסדר מיטתו ?

אף שרבי שמואל ויטאל הגיה כי דברי אביו, לסדר מיטתו בין מזרח למערב, הוא נגד כל הפוסקים, סגנון מוהרח"ו בכל שעריו, הוא לאשר או לפסול. ומוהרח"ו ע"פ רבו האר"י ז"ל לא פסל נתינת המיטה בין צפון לדרום, ומביא שיהיה הוא, השוכב, ראשו במזרח, רגליו במערב, ידו הימנית בצפון, וידו השמאלית בדרום.

א. איך ישן בתנועה כזאת שאסור לישון על גבו או בטנו מחמת חשש לקרי ?

ב. אם סדר זה בשעת הזיווג, הרי שהסדר הפוך וידו השמאלית לצפון וידו הימנית לדרום

ג. דברי השו"ע ברורים: אין לישון במיטתו בין מזרח למערב עם אשתו בלבד. ואף השוכב לבד יש לו להיזהר, מ"מ לא אסר בשוכב יחידי.

נמצא, כי נתינת המיטה לפי האר"י ז"ל, בין מזרח למערב, אינו אלא בשעת התשמיש.

ד. מוהרח"ו שמר גירסת נתינת המיטה בין צפון לדרום, ולא שינה כהרגלו או תיקן את נוסח הדין.

69. יקרא ק"ש על המיטה קודם או אחרי התשמיש ?

משמועה ששמע מוהרח"ו על האר"י ז"ל היה קורא ק"ש אחרי התשמיש, אף אחרי חצות. אמנם זה היה דווקא בליל שבת, והיה האר"י ז"ל יושן אחרי התשמיש בלבד, כשקודם חצות היה לומד עד שעת התשמיש אחרי חצות.

יוצא: מ"מ, מדברי אותה שמועה יש לקרוא ק"ש אחרי התשמיש.

- א. בליל חול יקרא ק"ש, ישן ויקום בחצות לתשמיש כשהוא חייב בעונה
ב. בליל שבת ילמד עד חצות, ישמש את מיטתו ויקרא ק"ש אחר כך לפני לישון

70. כמה שפיכות על הידיים בנטילה לסעודה ?

מפורש בשער המצות שיש לשפוך ב' שפיכות רצופות בלבד על כל יד. מה שהביא הבן איש חי הוא מסידור הרש"ש, ואינו מנהר שלום אלא מסידור רבי יום טוב אלגאזי, כשסידור האמיתי נמצא בידי בנו הרש"ש ז"ל רבי חזקיה יצחק שערבי שהביא איתו את הסידור לטונים.

71. שיעור נטילת ידים אופן נטילת ידים לשחרית ולסעודה

שיעור הנטילה עד פרק הזרוע. שער המצות. ההבדל בין נטילה לשחרית לבין של סעודה, הוא כי בשחרית נוטלים ג"פ בסירוגין, ובסעודה נוטלין ב"פ ברציפות.

72. מתי יגביה ידיו בנטילת ידים לסעודה ?

בשעת הברכה. שער המצות.

73. ישפשף את ידיו אחרי השפיכות על ידיו ?

כן. ישפשף ידיו אחרי השפיכות קודם שיגביה את ידיו ויברך. שער המצות צ"ו.

74. יגביה הלחם בשעת ברכת 'המוציא' ?

מובא מפורש בשער המצות

ובמלת המוציא תגביה שתי ידיך האוחזות בלחם למעלה מעט. [שער המצות דצ"ז]

ויקה הלחם בין שתי ידיו ויברך ברכת המוציא (...) ויגביה הלחם בין

אצבעותיו למעלה. [שער המצות דק"סג מזולתו]

אף שלא מובא בשער התפלה שיש להגביה את הלחם בתיבת 'המוציא', כן נמצא במפורש בשער המצות, גם ממה שמוהרח"ו קיבל ישירות מהאר"י ז"ל, וגם מזולתו (מקונטרס תלמיד אחר).

75. יטבול ג' פעמים במלח ?

מקור ראשון נמצא במעשה חושב לר"א אזולאי (שגם כן הבין שיש לצייר אות ו' וד' במצות סדר של פסח), ואח"כ באור צדיקים לר"מ פאפיראש. אמנם, במקור, כתוב בשער המצות שיש לכוון בג' הוי"ת בטבילת פרוסת המוציא במלח. ולא מוזכר שם שיש לטבול ג' פ' אלא פעם א'. (וכבר הרחבנו בענין בספרנו 'זכור לטוב')

76. על פרי אדמה או פרי העץ שגדל ע"י אדם, מה יברך ?

בהחלט לדעת האר"י ז"ל יש לברך על כל מין לפי מהותו ולא לפי אופן גידולו, בין שהם תוצאת גידול האדם בין גידול טבעי.

77. מותר או אסור לאכול כבד בהמה או עוף ?

מותר. מה שמובא בשער המצות כת"ק למוהר"ח"ו הוא בענין לב הבהמה ועוף שאין לאוכלם.

78. מה ההבדל בין מילוי בשר למילוי פת ?

מדברי שער המצות, האר"י ז"ל לא היה חושש לבשל מילוי בשר בבשר (או בעוף) שדם בשר המילוי מתערב בדם בשר הממולא, ונחשב כבשר אחד. מה שאין כן בדם בשר המילוי בפת, שהפת סופגת את דם בשר המילוי. [אפילו שדם זה הוא מי דם ולא דם ממש]

79. גם היחיד יאמר 'הב לן ונברך' ?

כן, והם דברי האר"י ז"ל המפורשים: אומרים פסוק 'אברכה את ה' במקום 'הב לן ונברך' (נוסח 'הב לן נברך' הוא מהריטב"א)

א. סוגיית הב לן ונברך מפורש בש"ס כי הוא בין שניים שאוכלים באותה סעודה, וזו הזמנה למים אחרונים, ולא לזימון, כי אין זימון בשני אנשים שאוכלים באותה סעודה.

ב. מפורש בשו"ע שכן 'הב לן ונברך' הוא בב' אנשים האוכלים ביחד והזמנה למים אחרונים, ואם אמר 'הב לן ונברך', אף שנמלך ורוצה להמשיך לאכול, אינו יכול לסעוד עוד, אלא צריך לחזור ולברך (נט"י והמוציא).

ג. 'הב לן ונברך' היא הזמנה למים אחרונים

ד. אם כן, למה לאר"י ז"ל יש לומר 'הב לן ונברך' אחרי מים אחרונים ?

ה. כי אין לאומרו כלל אלא 'אברכה' וכך דייק ובירר האר"י ז"ל מלשון הזוהר פ' בלק.

- ו. מכיוון כי פסוק 'אברכה' הוא מאותם פסוקים שאומרים בין מים אחרונים לבין ברכת המזון, הרי ממוקם אחרי מים אחרונים, וזאת, כי אמירת 'הב לן ונברך' לא אוסר לחלוטין את האכילה. מה שכן מים אחרונים.
- ז. עובדה כי אמירת פסוק 'אברכה' הוא גם ליחיד, מבואר היטב כי אמירת 'הב לן ונברך' אינו חלק מהזימון בג' אנשים, ואינו מופיע בנוסח הזימון במשנה ובגמרא.
- ח. אם יש לומר 'הב לן ונברך' בזימון, הרי שהמברך ביחיד, אינו יכול לאומרו כי פשוט אין זימון ביחיד.
- ט. אמירת הפסוקים (כולל 'אברכה') אחרי מים אחרונים הוא לכל אחד, ואינו תלוי בזימון כלל. הרי כי 'הב לן ונברך' אינו כלול בזימון.

80. 'הב לן ונברך' חלק מהזימון או חלק ממים אחרונים ?

- א. כמו שכתבנו לעיל, 'הב לן ונברך' היא הזמנה למים אחרונים
- ב. אמר 'הב לן ונברך' ולא נטל מים אחרונים, יכול עדיין לחזור לאכול בברכה (שו"ע קע"ט א')
- ג. 'הב לן ונברך' לא היה אף פעם חלק מנוסח הזימון עד שיבוש הנוסחאות ומנהג מעותקים שונים מכתבי מוהרח"ו, כידוע.

81. יברך על הכוס גם כשמברך ביחיד ?

לא. מפורש בשער המצות כי רק בג' עם זימון יברך על כוס יין בברכת המזון.

82. מה הוא נוסח הנכון ב'רצה והחליצנו' בשבת ?

בכל הדפוסים הקודמים, נוסח 'רצה והחליצנו' מסתיים ב'בעל הנחמות', וזאת, כדי לא להזכיר חרבן בית המקדש, ואף בימות החול, אין להזכיר חרבן בברכת המזון אלא בשעת הסעודה. ולכן, התוספת 'והגם שאכלנו ושתינו' או 'אעפ"י שאכלנו ושתינו', הם הוספות גרועות, ובמפורש נגד האר"י ז"ל.

83. יחתום 'האל הזן את הכל' ?

זו שגיאה, כי תוספת תיבת 'האל' היא מהאר"י ז"ל, ואינה נתקנה אלא באמירת 'כי הוא אל זן ומפרנס לכל', לא בהתחלת הברכה [הזן אותנו] ולא בחתימת הברכה [הזן את הכל]. שער התפלה.

84. נוסח מיטיב, יטיב, הטיב לנו

יד לומר הוא מטיב הוא הטיב הוא יטיב לנו. מפורש בשער המצות פרישת עקב דק"י.

85. נוסח על הנסים ?

רוב הראשונים, השו"ע והאר"י ז"ל (עיינ גם בסוף שער התפלה קודם 'מה ששמעתי מזולתו') גורסים במפורש 'על הנסים', ולא הנוסח 'על הנסים', ואין לשנות ממנהגי הקדמונים.

86. נוסח מגדיל ומגדול

מובא בראשית חכמה (תוצאות חיים), וגם תק"ן ליקוטים להרמ"ע. אמנם, אין מקור בחד' שערים למוהרח"ו ז"ל.

87. מתי יקנה קניות שבת ?

ביום ו' בבוקר. שער התפלה

88. קריאת שמו"ת בשבוע היא למטרת סיום הפרשה ?

מכל קריאות השבוע, הנקראים בשם 'עסק התורה', ואף מקריאת ליל ו', אין השלמת הפרשה בשבוע. לכן, לדעת האר"י ז"ל, יש לחזור את הקריאה מהתחלת הפרשה ביום ו' ערב שבת עד סופה.

89. הקורא שמו"ת ביום שבת אחרי מוסף, אם צריך לסיים קודם שיקדש ?

לפי האר"י ז"ל יש לסיים לקרוא שמו"ת ביום שבת, אם אירע לו אונס ואינו יכול להשלימה ערב שבת, קודם סעודת שחרית דיום שבת. אמנם, יזהר שלא יכניס עצמו במצב של תענית בשבת ויקדש קודם חצות היום.

90. מתי יקרא כ"ו פסוקים בליל ו' ?

נוצר שיבוש במזמרת דברי האר"י ז"ל, ובשער התפלה ובשער המצות הענין מבואר היטב, שיש לקרוא כ"ו פסוקי הפרשה בליל ששי, אחרי חצות לילה אחרי שקם מהמיטה. ומי שאינו יכול לקום, יקראם קודם שילך לישון.

91. מאיזה שעה יש לטבול ערב שבת ?

אחרי קריאת שמו"ת, או לכל הפחות, מדהתחלת שעה החמישית.

92. כמה טבילות בערב שבת, יום שבת וחגים ?

- א. בערב שבת יטבול ב' טבילות, א': להוריד בגדי הקליפה שהם בגדי חול – ב': לקבל קדושת תוספת שבת
- ב. ביום שבת בשחרית, א': לקבל קדושת יום השבת
- ג. ערבי יום טוב, אלו ערבי רג"ל, א': להוריד בגדי הקליפה, בגדי חול – ב': לקבל קדושת הרג"ל

93. מה סדר הכנות ערב שבת ?

- א. קריאת שמו"ת אחר תפילת שחרית ערב שבת
- ב. קניית לרכי שצת צבוקר
- ג. טבילות במקוה
- ד. לגלח ראשו קודם חצות היום
- ה. לטעום התבשילים
- ו. להתפלל מנחה
- ז. לערב עירובי חצרות ומבואות
- ח. לקצץ צפורניים
- ט. לרחוץ פניו ידיו ורגליו
- י. ללבוש בגדי שבת
- יא. להכין הנרות
- יב. לערוך השולחן עם י"ב הכיכרות (חלות) והמלח

- יג. לצאת לשדה לקבל שבת
- יד. לחזור הביתה להקיף השולחן
- טו. ללכת לבית הכנסת לתפילת ערבית של שבת

94. מותר ליטול במקום שאין בו עירוב ?

- א. מוהרח"ו מעיד שראה את רבו האר"י ז"ל נושא טלית וחומש מביתו לבית הכנסת
- ב. גם היה מוליכם לבית הטבילה שבחוץ לעיר צפת
- ג. לא היה סומך על עירוב מבואות שאחרים היו עושים גם לבית הטבילה
- ד. רבי שמואל זיטאל כתב [סידור חמדת ישראל כת"י – אהבת שלום] שכנראה האר"י ז"ל היה מקיל מדרבנן

ביאור:

- א. האר"י ז"ל היה נושא בתוך עירוב
- ב. האר"י ז"ל לא היה סומך על עירוב שיתופי מבואות שאחרים היו עושים אלא על עצמו שהיה מערב כל שבת

95. אם לקצוץ ציפורניים כדעת האבודרהם ?

- לא. יש לציין כי לא בב"י ולא בשו"ע מרן הביא את סדר קציצת הציפורניים של רבי דוד אבודרהם ז"ל, אלא מובא בספרו 'מגיד מיישרים'.
- האר"י ז"ל לא היה מקפיד בסדר הרד"א, ומשמע כי היה מתחיל בידים שאין פחות שפלוח מהרגלים, ובסדר ימין ואח"כ שמאל, ככלל האר"י ז"ל, לכלול תמיד השמאל בימין. אמנם, מוהרח"ו לא פסל את דברי הרד"א, מאידך להחמיר על האר"י ז"ל נראה יוהרא גמורה, אחרי שמוהרח"ו הזכיר מנהגו של רבינו האר"י ז"ל.

96. מותר ללבוש בגדים צבעוניים בשבת ?

- לא. כל איש ואיש, בין המון העם בין מקובל מפורסם בחסידותו, חייב ללבוש בגדים לבנים בשבת קודש. ובפרט, שלא ילבש בגדים שחורים כאומות העולם בשעת אבלותם ודלא כהפרנסים וראשי קהילות שהיו חייבים ללבוש שחור בזמן כיבוש האוטומנים.

97. מזה היא הגדרת בגד שבת ?

הרבה שוגים בזה, וחושבים כי בגד שבת הוא בגד נקי. ואין הדבר כן. בגד שבת צריך להיות נקי ונאה, ולא נקי בלבד. וכך מובא בשו"ע שיש ללבוש בגד נאה.

98. הלוש בגדים לבנים בשבת עובר על 'יוהרא' ?

- א. רבי שמואל ויטאל כותב שנראה כי אין יוהרא מי שרוצה לנהוג מנהגי האר"י ז"ל
- ב. לבישת בגדים לבנים לשבת, אינו בדברי מוהר"ח, ומה שראה או שמע מרבו האר"י ז"ל בלבד, אלא חיוב לכל אדם ואדם כמו"ש בשער התפלה.
- ג. ממה שכתבנו לעיל באות א', אין יוהרא בקיום מנהגי האר"י ז"ל, ק"ו דק"ו במנהג לכל אדם.
- ד. תימה על החיד"א שהביא משו"ת פנים מאירות, שבמקום שלובשים שחורים, אין ללבוש בגדים לבנים משום יוהרא.
- ה. אמנם, הכף החיים סופר ס' רס"א מביא כי אין יוהרא בלבישת בגדים לבנים בשבת, והחושש לחלק נפשו בעולם הבא ילבש בגדים לבנים בשבת.

99. זמן השקיעה הוא צאת הכוכבים ?

מבואר כמה פעמים בשער התפלה, ובפרט בענין קבלת שבת, כי יש לקבלה קודם בין השמשות בעת השקיעה ממש. ולכן, האר"י ז"ל (שער התפלה) מבחין בין שקיעה שזוה זמן תוספת שבת, לבין בין השמשות, לבין צאת הכוכבים שהוא לילה ממש והוא זמן קדושת שבת ממש, ולא תוספת קדושה בלבד.

100. מתי יש לקבל את השבת בשדה ?

בשקיעה ממש. שער התפלה

101. כמה הקפות סביב השולחן בקבלת שבת בבית ?

יש להקיף הקפות סביב לשולחן עד סיום הסדר (מזמור לדוד עד סוף ה' מלך גאות לבש), ואין מספר מסויים של הקפות.

102. יאמר 'בשמחה' בנוסח לכה דודי ?

נמצא הנוסח לכה דודי שהיו נוהגים לשיר בזמן מוהרח"ו, ונמצא בסדיר 'חמדת ישראל' לרבי שמואל ויטאל כת"י (הוצאת אהבת שלום). והרי, שאין תוספת 'ובשמחה', שמקורה בר"י צמח בנגיד ומצוה, ואינו בנוסח רבי שלמה הלוי אלקבץ ז"ל בעל הפיוט לכה דודי.

103. יש לשיר 'לכה דודי' בקבלת שבת ?

א. נכון שאין מקור ע"פ האר"י ז"ל לשיר לכה דודי בקבלת שבת, אלא מובא בר"י צמח כי קיבל עדות שמוהרח"ו היה שר הפיוט 'לכה דודי'.
ב. גם בנו רבי שמואל ויטאל, מעיד בסידורו על אביו שכן היה שר 'לכה דודי'. ואם כך, מקובלי ישיבת בית אל החליטו לדלג על פיוט זה אף שמוהרח"ו היה שר אותו, כדי לקיים מנהגי האר"י ז"ל בלבד, ולא של מקובלים אחרים, כולל מוהרח"ו, מה שאמור להיות מבורך סך הכל. יש לעדכן אותם לבדוק כל המנהגים שלהם מה מקורם ולקיים רק מנהגי האר"י ז"ל האמיתיים, אם אין מקפידים בזה.

104. יכרע באומרו 'בואי בשלום ג' פעמים ?

לא, כי אין מקור בשום מקום בכתבי מוהרח"ו, וגם לא בכתבי האר"י ז"ל עצמו, שיש לכרוע בקבלת שבת. ויש לעיין אם לא נקרא מוסיף על כריעות שקבעו חז"ל. יש לציין, כי הכריעה באמירת 'ברוך שמי' בהוצאת הס"ת, באומרו 'דסגידנא קמיה, מקורו מהספר 'שלטי הגיבורים' בן דורו של האר"י ז"ל ומוהרח"ו. אמנם מקור המנהג אינו מהאר"י ז"ל. בענין תוספות כריעה בתפילה, עיין מרן השו"ע הפוסק שאין לכרוע כשאומר 'ואתה אלהינו אנו מודים לך', שאין להוסיף על כריעות שקבעו חז"ל. והרי, אם כן, איך הוסיפו לכרוע בקבלת שבת ובאמירת בריך שמייה וגם בעלינו לשבח ? ועיין בסידור היעב"ץ ז"ל, שהביא כי אביו החכם צבי ע"ה היה כן כורע באומרו 'בואי כלה' ג"פ. ובכל זאת, מכיוון שאנו כאן עוסקים במנהגי האר"י ז"ל, ולא במנהגים השונים דור דור, לפי זה, אין מקור בכתבי מוהרח"ו לכרוע.

105. יפנה פניו קודם לשמאל או לימין ?

מובא בשער התפלה בחלק 'מה ששמעתי מזולתו', כי יפנה פניו לימין ולשמאל ואז קדימה למערב, כשאומר 'בואי כלה בואי כלה בואי שבת מלכתא'.

106. יקום בחצי קדיש ליל שבת ?

לא. מנהג לקום בחצי קדיש קודם ברכו הראשון בליל שבת הוא מנהג טעות. המקור מר"י צמח בנגיד ומצוה, כי על פי סברתו יש להישאר עומד, אחרי סיום קבלת שבת, שע"פ האר"י ז"ל יש לאומרה מעומד.

א. לדעת האר"י ז"ל יש לקבל שבת בשדה ואח"כ בבית. ואז להגיע לבית הכנסת בשעה שהציבור אומר 'מזמור שיר ליום השבת'.

ב. מזמור זה הוא חלק מקבלת שבת להאר"י ז"ל, שהיתה נאמרת בעמידה

ג. אמירת 'מזמור שיר ליום השבת' בציבור כבר מוזכר בשו"ת פאר הדור להרמב"ם, ואין מקור קודם האר"י ז"ל לקום במזמור הזה.

ד. החיד"א הוסיף בסידורו 'תפילת ישרים' (ליוורנו) שקיבל מחכם גדול בחלום שיש לעמוד באמירת 'מזמור שיר ליום השבת' (לאו דווקא בקבל שבת כדעת האר"י ז"ל)

ה. לפי דברי ר"י צמח, משמע כי היו אומרים קבלת שבת בבית הכנסת ומיד חצי קידש וברכו, ולכן לדעתו, אין סיבה היתה לשבת, וכפי דברי האר"י ז"ל שיש להישאר מעומד עד סיום 'אמן יהא שמיה רבא עד בעלמא' אם הוא עומד בעת שהחזן אומר קדיש, או בקדיש שקודם לכן היו עומדים (כאחרי חזרת י"ח בשבת שחרית)

ו. מבואר היטב בדברי מוהרח"ו, כי לדעת האר"י ז"ל, אין לקום בשום קדיש, כי המנהג הזה הוא טעות, היות כי מה שכתוב בירושלמי היא הוספה של ת"ח אחד, ואינו מהירושלמי עצמו

ז. אין שום קבלת תוספת קדושה או קבלת קדושה בשעת חצי קדיש הזה, אלא קבלת 'נפש דנוקבא' היא אך ורק בשעת עניית 'ברכו'. לכל היותר, היה צריך, למי שהיה יושב, לקום בעניית 'ברכו' בלבד ולא בעניית 'חצי הקדיש' שקודם לו

ח. אין יוהרא או לא תתגודדו במנהג טעות, ואפילו שחז"ל לימדו אותנו (מסכת דרץ ארץ וגם הרמב"ם) שאין היחיד יעמוד במקום שהציבור יושב וכן להיפך, מ"מ במנהג טעות אין ללכת אחרי זה (אם לא לשם השלום), וכך פוסק ה'שדי חמד' כשהגיע לירושלים מטורקיה, ואף שבאותו בית כנסת היו יושבים באמירת 'מזמור שיר ליום השבת', בעל ה'שדה חמד' בעצמו היה עומד לבדו (או נשאר מעומד, איני זוכר המילים המדוייקים).

107. יתפלל ערבית בשבת בעיניים פתוחות או סגורות ?

בעיניים סגורות. אף שלא נמצא מפורש כי יש לסגור עיניים בתפילת ערבית של ליל שבת, מ"מ, כן מבואר היטב ב'שער התפלה', כי אין שום הבדל בין ערבית של חול לבין ערבית של

שבת בהנהגות האלו. ומשה נראה כי אין לחדש לנוהג כהאר"י ז"ל, לסגור עיניו בתפילת ליל שבת. וכך הסיק הכף החיים סופר.

108. המפסיד 'ברכו' הראשון בערבית ליל שבת, איך יקבל תוספת רוח דנוקבא ?

כמו שכתבנו לעיל בפרקים הקודמים, קבלת חלק רוח דנוקבא ממשיך בברכת 'המעריב ערבים', באופן כי מי שמתפלל ביחיד, ואינו יכול אפילו לקבל רוח ונשמה ב'ברכו' האחרון קודם עלינו לשבח בליל שבת, יכול לקבל את הרוח דנוקבא גם בברכת 'המעריב ערבים'.

109. המתפלל יחיד איך יקבל ביום שבת תוספת נשמה דכורא שאמור לקבל ב'אי"ה' בקדושת 'כתר' של מוסף ?

ראינו כי אפשר למי שמתפלל ביחיד או שלא הצליח לקבל תוספת רוח ונשמה דנוקבא, בליל שבת, ואף הפסיד עניית 'ברכו' האחרון קודם 'עלינו לשבח', לקבל רוח דנוקבא בברכת 'המעריב ערבים', ששם עדיין נמצאות בחינות עניית 'ברכו' הראשון בליל שבת, והן בחינות קבלת תוספת רוח דנוקבא.

ומה ביום שבת ?

הרי, כי קבלת קדושת נשמה יתירה והוא חלק נפש דדכורא ביום שבת, מקבלים באמירת 'נשמת כל חי'.

חלק רוח דדכורא הוא באמירת 'ה' שפתי תפתח וגו'' שאומרים קודם תפילת עמידה של שחרית. וב' אלו (נפש ורוח) אפשר למתפלל ביחיד לקבל לבד. ברם, א"א לקבל החלק השלישי היא 'נשמה דדכורא' שמקבלים בעת עניית קדושת כתר במוסף. ואין היחיד אומרה. ואפשר כי תשלום עליות תפילת שחרית ומוסף הוא בסעודה שחרית שבה עולה עתיקא קדישא דעולם האצילות עד אותם ההיה"ן אשר שם, כמובא בשער התפלה דף ת"ו [אהבת שלום דפוס שני עם הגהות ר"ש ויטאל]

110. י"ב כיכרות או מספיק ד' כיכרות (חלות של שבת) ?

ברור שע"פ האר"י ז"ל יש לסדר י"ב כיכרות בשולחן לכל הג' סעודות. ואין מקור בכתבי מוהר"ח"ו לבצוע על ב' כיכרות במוצ"ש (מלווה מלכה) והרי השו"ע כותב לחם אחד.

111. כמה הקפות סביב השולחן קודם קידוש ליל שבת ?

ב' הקפות בלחש. בכל סעודות השבת.

112. מי שאין לו הדסים, יברך ברכת הריח על מין אחר ?

וודאי שיש לברך ולהריח קודם כל הסעודות וגם אחרי ברכת המזון, ואף שיש סוד חשוב דווקא בעלי הדס, וגם כך כותב השו"ע שלהבדלה יש לברך על הדסים (ומובא באיגרות רבי שלמה שלומל כי בזמנו, היה גודל הרבה הדסים בעיר צפת תובב"א, עד שאנשים היו תולשים, בהיתר, ובחינם), מ"מ יש מצוה להרבות ולהשלים ברכות בשבת קודש, ולא ימנע את עצמו מלברך על סוגי ריח אחרים אף אם אין לו הדס.

113. מה הוא הסדר שיעשה בכל הסעודות כדברי מוהר"ו ?

קודם הקידוש/הסעודה, יקיף פעמיים בשקט, ובין הקפה ראשונה לשניה, יברך ויריח, וימשיך להקיף פעם שניה בשקט. יכריז קודם כל סעודה דא היא סעודתא (חוץ מסעודה שנייה שיש לומר דא היא סעודתא קודם סברי מרגן בקידוש) ואח"כ יטול ידיו ויגביהם וכו', ובתוך הסעודה יקרא פרק ממסכת שבת, וישיר פיוט של האר"י ז"ל בתוך או בסוף הסעודה.

114. יעמוד או ישב בקידוש ליל שבת ?

מפורש שבער התפלה שיעמוד בקידוש ליל שבת וישב בקידוש היום.

115. איך לאחוז כוס הקידוש, בכל הקידושים ?

תחתית הכוס צריכה לשבת על קצי החמישה אצבעות, שער התפלה.

116. ימזוג הכוס במים קודם הקידוש או בקידוש עצמו ?

ר"י צמח מביא בנגיד ומצוה, כי שמע מחברים בדמשק שמוהר"ו היה מוזג יין קודם הקידוש. ויש מקור לזה בשער התפלה, מ'מה ששמעתי מזולתו. אולם בספר החזיונות, מוהר"ו גורס למזוג את היין במים, קודם ברכת הגפן.

117. ימזוג דווקא ג' טיפות מים ?

כמדומני כי המקור בספר 'עמק הבכה', ואינו מהאר"י ז"ל. ואין שיעור למזיגה כל עוד שהיין נשאר הרוב והמים המעט.

118. מזה הוא מקור לומר 'אזמר בשבחין' קודם קידוש ליל שבת ?

נוסח 'אזמר בשבחין' הופץ משנתיים אחרי הסתלקות האר"י ז"ל בספר 'פה נוף', וכבר היו עותקים שונים מופצים של כתבי מוהרר"ו ושאר החברים. אמנם, נוסח הנכון נמצא בשער התפלה והוא 'אסדר בשבחין' ועוד דיוקים. גם פיסקא 'שביתין ושביקין' וגם 'שכינתא תתעטר' ובפיוט היום 'כלבין חצופין' הם מנוסח השלם של מוהרר"ו בשר התפלה.

119. שירת פיוט 'למבצע על ריפתא' בין נטילת ידים לברכת המוציא

היא טעות גמורה:

א. 'למבצע על ריפתא' הוא חלק בלתי נפרד מפיוט האר"י ז"ל 'אסדר בשבחין', והוא תשלום השם 'שלמ"ה', שהוא שם אביו האר"י ז"ל. ובגלל שעוסק בבציעת המוציא, יש שטעו וחילקו הפיוט לשניים, 'אזמר בשבחין' קודם הקידוש, ו'למבצע על ריפתא' קודם ברכת המוציא. ועוד 'אזמר' ולא כל מיני טעויות במקום הגירסה המקורים והנכונה של מוהרר"ו ז"ל.

ב. האר"י ז"ל תיקן עוד ב' פיוטים, א' לסעודת שנייה ועוד א' לסעודה שלישית. באופן, כי לא תיקן 'אסדר בשבחין' בכל סעודה וסעודה, אלא בלילה.

ג. מפורש בשער התפלה לשיר 'אסדר בשבחין' אחר האכילה.

120. איך יחזיק את החלות בידיו בשעת המוציא ?

להחזיק ביד ימין כיכר א' וביד שמאל כיכר א', ולדבק אותם, באופן שאינו בוצע על התחתונה או על העליונה אלא בכיכר הימין.

121. אם יאמר פסוק ה' מלך פעמיים בין בציעה לאכילה ?

כמו הרבה כוונות שבאר"י ז"ל, יש שהגשימו הכוונה למעשה. ולכן, ג' הויו"ת שבכוונת טבילת פרוסת המוציא במלח, הצטרפו לג' הויו"ת של ה' מלך. ואינו כן באר"י ז"ל.

122. יש לבצוע את הלחם ביד או לחתוך בסכין ?

ביד, ולא לחתוך בסכין.

123. מזה הוא סדר קריאת המשניות בשבת ?

מנהג האר"י ז"ל הוא לקרוא ד' פרקים של מסכת שבת בכל סעודה, וכשהיה טרוד כהכנסת אורחים וכו', היה קורא פרק א' בלבד. ומי שרוצה לקרוא ח' פרקי משנת שבת בכל א' מג' הסעודות, הרשות בידו, ואינו חיוב. שער התפלה

124. מתי יש לומר 'ברוך שמייה' ?

רק בהוצאת ס"ת שבשחרית שבת, וכמופיע בזוהר. וכך היה נוהג האר"י ז"ל. אף שהרבה מקובלים ופוסקים המשיכו אחרי דברי רבי שמואל ויטאל הכותב שאפשר לומר 'ברוך שמייה' גם בשאר הוצאת ס"ת, לנו אין אלא דברי האר"י ז"ל ששמר דברי הזוהר הקדוש. ואין טעם לאומרו בחול ובשאר יום טוב, ואף לא במנחה של שבת. ומחמת זה, הרבה מנהגי האר"י ז"ל התרחבו עד שאיבדו כל טעם מקורי והרבו והכבירו על תפילה תמה.

125. יש לומר 'ברוך שמייה' קודם או אחרי הוצאת ס"ת מהיכל ?

יש לאומרו אחר הוצאת הס"ת מהיכל, ולא כשהס"ת עדיין בתוך ההיכל, וזה נקרא בעיקה הראשונה. באופן שאם היו מקצרים את הוצאת ס"ת בקצת פסוקים ו'ברוך שמייה' בלבד (בשחרית שבת), ובלי כל תוספות סרק למיניהם, לא היו צריכים להשאיר את הס"ת בהיכל.

126. מתי יש להתעטף בטלית במנחה של שבת ?

תיכף קודם אמירת 'ואני תפילתי'.

127. יאמר ויהי נועם ויושב בסתר עליון במוצ"ש בשבוע שחל בו יום טוב ?

לא. והוא מוכרח מדברי מוהר"ח"ו, שיום טוב שחל בשבוע הוא בחינת ערב שבת. ועוד שבערבי יום טוב, יש הגבלה לעשות מלאכה שאינה קשורה ישירה להכנת הרגל. אם כך, איך יאמר 'יושב בסתר' שהוא שיר של פגעים המכוון לימי החול ומלאכתם, כשבשבוע חל איסור (ביום טוב) לעשות מלאכת ימי השבוע ? אפילו ע"פ הפשט מובן שאין לאומרו.

128. יעמוד בפסוק ויהי נועם או גם ביושב בסתר ?

מדברי מוהר"ח"ו, מלכתחילה יש לעמוד עד סוף יושב בסתר עליון. ולכל הפחות יאמר 'ויהי נועם' מעומד.

129. יבדיל על נר ששבת בשבת ?

לא. דברי ר"י צמח שיש להבדיל על נר ששבת בשבת, כמו ביוה"כ להבדיל על נר ששבת. ואינו כן בדברי מוהר"ח בשער התפלה שהאר"י ז"ל היה מבדיל על נר שעווה (אבוקה) המיוחד להבדלה, ולא על נרות שמן זית, שמדליקין ערב שבת.

130. על כמה כיכרות (חלות) יבצע בסעודה רביעית ?

לא מובא בכתבי מוהר"ח. ולכן, בהעדר דעת האר"י ז"ל המפורשת, יש ללכת ע"פ השו"ע. ומרן הביא שם, כי יש לבצוע על כיכר א' בלבד. ולבצוע על ב' כיכרות הוא טעות מעותקים שגויים, שכתבו ח' כיכרות בליל שבת וכו', וב' כיכרות במוצ"ש כדי להגיע למספר מסויים, וכל זה ע"פ דרשות שונות, ואינו כלל ע"פ האר"י ז"ל.

131. אם יש לברך ברכת ההלל בראש חודש ומה הדין בברכת הרב את ריבנו אחרי

קיראת המגילה לדעת הרמב"ם ?

הרי שדעת הרמב"ם היא כי אין לברך על מנהג. מכיון שברכת ההלל בראש חודש הוא מנהג, אז אין לברך, אף בציבור. מרן הב"י מביא כי הוא המנהג לברך בראש חודש ובשו"ע, מביא את המנהג המרווח לברך, ודעת הרמב"ם שאין לברך וכך נוהגין בארץ ישראל, אחרי שהרמב"ם נחשב כ'מרא דאתרא' במצרים ובארץ ישראל.

אמנם, אין לנו דעה ברורה של האר"י ז"ל בנידון. אלא שקצת קשה על הרמב"ם התולה את ברכת 'הרב את ריבנו' במקום שנהגו, אז יברכו. הרי, גם בענין ברכת ההלל בראש חודש היה אפשר לכתוב כן. ומה גם בברכת ההלל בימי חנוכה ?

ובפרק ג' הלכה ה', הרמב"ם פוסק כי כל מה תיקנו אף מדברי סופרים בתורת ודאי, יש לברך. והנה, ברכת הלל בראש חודש היא מתורת ספק כידוע, ולכן לא מברכין. אולם, בענין יום שני של גלויות שכדברי הרמב"ם שהוא מספק, ולא היינו אמורים לברך ברכת ההלל ביום זה מתורת ספק, שמו"מ מברכים הלל ביום שני דגלויות כדי למנוע זלזול במועדים.

והעיר על זה הרמב"ם אלבאז בספרו 'היכל הקודש', כי כבר מאות שנה אין יום שני של גלויות ספק, אלא ממש ודאי, אחרי שהפוסקים החליטו ללכת אחרי לוח שנה מסודר (ע"פ סוד העיבור), ולא על פי ראייה. ומה שונה בזה מברכת הלל בראש חודש ?

ומה הבדל בין ברכת ההלל ביום שני של גלויות לזה של ראש חודש ? גם בראש חודש היה אפשר לומר שמחמת חשש זלזול, יש לברך על ההלל כפי שמברכים על ההלל ביום שני דגלויות. וכבר פסקו הפוסקים שיש ללבוש בגדים יפים ולהוסיף סעודה כדי לא לזלזל בקדושת ראש חודש.

ולכן, כל אחד יעשה כמנהג אבותיו אף בארץ ישראל, שכבר הובאו ב' תשובות באבקת רוכל הנוטים להתיר לכתחילה שכל אחד השייך למנהג מסויים או לעדה מסויימת השוכנת בארץ, ינהג מנהגי קהילתו, עדותו, אבותיו. וכך פוסק האר"י ז"ל לשמור כל מנהג ומנהג וכל דיוקי נוסח סידור תפילת אבותיו, חוץ מאלו שתיקן האר"י ז"ל ומסרם למוהר"ח"ו בפירוש, וחוץ ממנהגים שהאר"י ז"ל תיקן או פיסל והגדרם כטעויות. וכדוגמת ברכת הלבנה שיש לברכה דווקא במוצ"ש ולא יום אחר, וכמובא עניינה בדרוש מוצ"ש ולא בדרוש ראש חודש.

132. מתי יש לברך ברכת הלבנה ?

לא מופיע בכתבי מוהר"ח"ו. אלא שבפרי עין חיים כן מופיע, אלא שכפי שהסברנו, ספר פרי עין חיים הוא ליקוט מהעתקות (כנפי יונה, תק"ן ליקוטים, גליא עמיקתא, הוספות ר"י צמח ועוד) והרבה דברים אינם מדוייקים בלעיל. ולכן אין לסמוך על דברי הפע"ח כלל. אמנם, ר"י צמח מביא עדויות מחברי דמשק, שראו מוהר"ח"ו ז"ל לברך ברכת הלבנה במוצאי ט"ב. הרי, שלא היה מברך, לפחות בחודש אב, קודם ט"ב. גם מקום ענין ברכת הלבנה הוא ב'שער התפלה', ונמצא דווקא בדרוש 'זיהי נועם' והבדלה שבמוצ"ש. ולא בדרוש ראש חודש. נמצא כי:

- א. מוהר"ח"ו היה מברך ברכת הלבנה במוצאי ט"ב ולא בהתחלת החודש
- ב. ענין ברכת הלבנה הוא בדרוש מוצ"ש ולא בדרוש ראש חודש או בדרוש נפרד
- ג. במקרה זה, אין לנו אלא דברי מרן השו"ע ע"פ ר"י גיקטיליה ז"ל לברך בליל בז' מהמולד. ובמוצ"ש דווקא.

133. ינער בגדיו בברכת הלבנה ?

מעותקים ולא מהאר"י ז"ל ומוהר"ח"ו ז"ל

134. ברכת הלבנה במוצ"ש ?

כמובא קודם, ענין ברכת הלבנה בדרוש מוצאי שבת (ויהי נועם והבדלה). לכן כן יש לברך דווקא במוצ"ש ולא בימי החול. וכך הוא בשו"ע ובהרבה ראשונים לברך במוצ"ש בבגדי שבת.

135. " פתיתים בבדיקת חמוץ היה נהוג אצל האר"י ז"ל ?

אין ראייה. אמנם כן מוהר"ח"ו היה נוהג בעשרה פתיתים וכמובא בעדות בנו רבי שמואל ויטאל, בהגותיו לספר הלבוש.

136. מי מחביא את החתיכות אלו ?

לפי עדות רבי שמואל ויטאל על אביו מוהרר"ו ז"ל, זאת אשתו של מוהרר"ו שהיתה מסתירה את י' הפתיתים.

137. אם יש להחמיר בפסח ?

ידוע כי כמה קהילות (ובפרט באלג'יריה) היו מחמירים בפסח, וחלק מהם לא אוכלים אורז וקטניות יבשות ועוף (וכבר עסקנו בזה בכמה ספרים והגדות של פסח שזכינו להדפיס) בחג הפסח. אמנם, לא מובא בכתבי מוהרר"ו שהאר"י ז"ל היה מחמיר, וכבר ראינו בכמה ענינים, כי האר"י ז"ל היה מקיל (כמו אכילת קנה סוכר עם בשר עיין שם). ולכן אין מקור באר"י ז"ל. אמנם, מקובלים מהעותקים הידועים, הוסיפו שהחברים היו מחמירים כמו האשכנזים, ואין סמך לשמועה זו, ועוד שאפשר שהם חברים שבדמשק ולא תלמידי האר"י ז"ל. מ"מ, כל אחד יחזיק חזק במנהגי אביו, ולא יתיר ויבטל מנהגי אבותיו, כל עוד הם לא מנהגים שגויים (פירוש: לבדוק את המנהגים בעומקות).

138. כרפס או גם שאר ירקות ?

מפורש ב'שער התפלה' כי דווקא הכרפס ולא ירקות ארחים.

139. קערת הסדר ע"פ האר"י ז"ל

עסקנו בענין זה בהרחבה. אין מקור אלא בפע"ח בשם רבי חיים הכהן (מדמשק). ואף בכתבי ר"ח הכהן (גם בכת"ק בספר הכוונות) ובדפוסים, אינו נמצא. ומכיוון שאין כן רמז אפילו קל בדברי האר"י ז"ל ומוהרר"ו ושאר התלמידים, אין לתלות בזה, אפילו שלא מעכב. אולם מצאנו מקור קרוב, אף שלהניח המצות ושאר סימני הסדר בקערה כבר מובא בראשונים וגם בשו"ע לפי סדר המצוות.

140. ברכת מעין ז' בליל פסח שחל בשבת ?

ישנה מחלוקת בין המקובלים, ואין דעת מבוארת בכתבי מוהרר"ו ע"פ האר"י ז"ל. לכן כל אחד ינהג כמנהג אבותיו, ובל יבטל מנהגו לטובת מנהג מקובלים אחרונים, היות כי יש כבר ראשונים רבים האומרים שלא לברך ברכת מעין ז' בליל פסח בגלל שליל זה נקרא ליל שימורים.

141. יש להגביה חצי המצה באמירת 'הא לחמא עניא' ?
לא. אין מקור באר"י ז"ל, ואף בסידור 'חמדת ישראל' לרבי שמואל ויטאל מופיע כי יגביה הקערה, ולא המצה ביד.
ברם, יש מקור בראשונים והוא במהרי"ל ז"ל להגביה מצה הפרוסה ב'הא לחמא עניא'.
142. אומרים 'הא' בצירי או בפחת (קמין) ?
מנהג לאמר 'הא' בציר"י או בסגו"ל, אינו אלא ע"פ דרשות ואינו נמצא לא בראשונים ולא בהאר"י ז"ל, ויש לקיים נוסח אבותינו מדור דור לומר 'הא' בפת"ח או בקמ"ץ.
143. יטול ב' מצות או ג' בברכת המוציא בליל הסדר ?
מפשט לשון מוהר"ח נראה שיש ליטול רק ב' מצות, העליונה והחצי פרוסה. אמנם, לדעת השו"ע יש ליטול ג' המצות ביחד.
144. כמה כזיתים יש לאכול בסדר ?
ד'. לא יותר. מפורש בשער התפלה. ולא כמהרי"ל שיש לאכול ה' (ב' באפיקומן).
145. יברך ברכה אחרונה על כל כוס יין בסדר הפסח ?
לא. מפורש בשער התפלה למוהר"ח שיש לברך פעם א' בקידוש ליל פסח ובכוס הרביעי בלבד, והאר"י ז"ל לא הבחין בין מנהג ספרדים או אשכנזים בענין זה. אלא שיש קצת מקובלים (כמו רבי נתן שפירא הירושלמי) ששילבו את מנהגיהם (בדרך כלל מנהגי אשכנז) בדברי האר"י ז"ל, ולכן שינו את תוכן המקור שבכתבי מוהר"ח.
146. מתי יברך על ספירת העומר בחו"ל ?
הרמ"ע מפאנו כתב לברך בליל השני אחרי סדר הפסח, והרש"ש כתב לברך מיד אחרי ערבית ליל שני של פסח, ואין מקור באר"י ז"ל.
147. מה הוא איסור גילוח להאר"י ז"ל ? (רק הראש ולכן גילוח, והזקן אסור ממילא)
אין לגלח הראש בערב פסח עד ערב שבועות שהוא יום מ"ט.

148. יגלח ראשו במ"ח לעומר או במ"ט ?

ביום מ"ט בלבד. שיבוש גדול נפל ויש לבארו:

- א. מוהר"ח מביא דברי רבו הוא האר"י ז"ל, ולא מזכיר את דעתו ומנהגיו בח' שערים (חוץ מביעשר כתבי מורי, כי לא קיבל אותם כתביו מידי האר"י ז"ל, אלא מצאם אחרי הסתלקות רבו ז"ל, ולכן לפעמים מסתפק לא באמיתותם, אלא בתוכן שלהם באיזה תקופה נכתבו ע"י האר"י ז"ל)
- ב. ברור כי דעת האר"י ז"ל כמופיע בכתבי תלמידו המובהק מוהר"ח ז"ל, יש לגלח ראשו אך ורק ביום המ"ט לעומר שהוא ערב שבועות
- ג. לא הבחין האר"י ז"ל בין ר"ח אייר, לבין ל"ג לעומר, לבין מי שהוא חתן או בעל ברית מיילה, בין ערב שבועות שחל בשבת, ולכן אין לגלח בערב שבת שהוא יום מ"ח
- ד. גם לא לגלח ראשו בליל מ"ט כקצת מקובלים, שאין להתגרות בחיצונים, ואף שהוא ערב יום טוב, אינה אותה בחינה שיש ליל ו' בשבוע, שכבר רחמים גמורים כידוע, ולכן מותר לקרוא כ"ו פסוקים של קריאת שמו"ת כמובא בשער המצות
- ה. מכל הסיבות שענה מוהר"ח לבנו על שהיה מגלח ביום מ"ח לעומר, לא נתקרה דעת רבי שמואל ויטאל, וגם לא שאר המקובלים
- ו. לגלח ביום מ"ט הוא ממנהג האישי של מוהר"ח, ואינו מכריע במנהג רבו האר"י ז"ל

149. לעומר או בעומר ?

מנהג האשכנזים לומר בבי"ת, בעומר, ומנהג הספרדים לומר בלמ"ד, לעומר. ואף שמוהר"ח כותב תמיד לעומר עם למ"ד, אינו מוכרח שהאר"י ז"ל היה אומר כך. מ"מ, כך הוא בכתבי מוהר"ח.

150. ימי העומר הם ימי אבילות ?

- א. ימי העומר מתחילים ביום א' דחול המועד חג הפסח. ובכל ימי חול המועד לא תיקנו איסור שמיעת שירים ועוד דברי שמחה, להפך. למה בצאת שביעי של פסח, עם ישראל יכנס באבילות, ועוד שהוא אסרו חג, שיש בו מעט יום טוב ?
- ב. הקובר את מתו (בר מינן) בימי חול המועד, הרי אינו חייב באבילותו עם תום קבורתו, אלא נדחתה למוצאי יום טוב האחרון. עובדה שלא תיקנו לדחות את העומר עד אחרי יום טוב אחרון, מלמד שדין ושמחת חול המועד חשוב מאבילות, וכפי שאני הכותב, חוויתי, במות אימי ע"ה וקבורתה ערב שביעי של פסח, ונדחתה אבילותי עד מוצאי יום

טוב ז' של פסח, ואף, היה צריך לשמוח בסעודות ליל ויום ז' של פסח, אף שחזרנו באותו יום בקבורת אימי מורתני ע"ה.

ג. לדעת האר"י ז"ל אין לגלח את ראשו אלא ערב חג שבועות. משמוע כדעת א' בגמרא, שמיתת תלמידי רבי עקיבא נמשכה עד שבועות.

ד. גם פשוט כי ימי העומר, מחוץ לעניין מיתת תלמידי רבי עקיבא, הם קודם כל קשורים לימי העומר עד הבאת הביכורים ביום שבועות. ולכן, מובן כי לפי האר"י ז"ל אין לגלח עד ערב חג יום הביכורים שהוא חג שבועות, כי ימים אלו אינם דווקא ימי אבילות אלא ימי דין, אף שיום ל"ג לעומר ממתיק הרבה את הגבורות האלו.

151. מזה טעם ל"ג לעומר ?

בענין זה נתקלתי בכמה ת"ח שממש ביזו אחרים, וחבל. דברי מוהר"ח הם פשוטים :

א. שמחת הרשב"י ע"ה בל"ג לעומר היא כי באותו יום נסמך רשב"י על ידי רבי עקיבא ע"ה, וזאת הכוונה של 'שמחתי' המופיעה בשער התפלה, בלשון יחיד.

ב. 'שמועתנו' המופיע גם כן בשער התפלה בענין ל"ג לעומר, פירושו כדברי הש"ס שהיא השמועה, הסמיכה של תלמיד מאת רבו. ולכן בלשון רבים, כי סמיכת ת"ח הוא יום שמחה לשאר ת"ח., ועוד כי 'שמועתנו' בלשון רבים מורה על סמיכה של שאר ארבעת החברים שעם רשב"י הם חמישת תלמידי רבי עקיבא ע"ה שנסמכו וקיבלו את תורתו.

המקורות מבוארים:

א. בכל ח' שערים למוהר"ח, כולל 'שער כתבי מורי' שהוא מכתב יד קודשו של האר"י ז"ל עצמו, ואפילו מכתבי הגניזה (בין גניזת צפת לשל ירושלים, פירוש 'אוצרות חיים, עולת תמיד וכו', אף שנערכו ע"י ר"י צמח וחבריו) לא מצוי זכר להילולת רשב"י בל"ג לעומר.

ב. המקור היחיד הוא בא' בעותקי פע"ח, ואינו כת"י של רבי מאיר פאפיראש

ג. אף בהגהות לפרי עץ חיים מרבי מאיר פאפיראש לא נמצא רמז ליום הילולת (פטירת) רשב"י בל"ג לעומר

ד. גם בעותקים הראשונים של גורי האר"י ז"ל לא נמצא

ה. בעותקים האלו, אף שעוסקים בדרוש הילולת הצדיק, לא רמוז נימה על פטירת רשב"י בל"ג לעומר, ואף לא ענין ל"ג לעומר

- ו. יום פטירת הצדיק הוא יום של צום ובכי, כמובא בשו"ע מפורש. ראייה למעמד הסתלקות רשב"י ע"ה, שאף הוא בעצמו היה צוהל, בכל זאת, לא כך רבי אלעזר ורבי אבא, ורבי אלעזר התעלף כמה פעמים מצער, ועל זה נשמח? גם הרי שאין הילולא ביום פטירת משה רבינו ע"ה, ורשב"י ע"ה ניצוצו.
- ז. אמנם, הרי כי 'שמועה' פירושה גם 'בשורה' כשמועה קרובה או רחוקה (ב"מ). ונראה שעל זה סמכו כי הרשב"י ע"ה אומר להאר"י ז"ל כפי עדות מוהרח"ו ז"ל בשער התפלה, למה אותו חכם [רבי אברהם הלוי ברוכים] מצטער ואומר 'נחם' ביום ל"ג לעומר, 'יום שמועתנו'. משמע, 'יום בשורת פטירתנו'.
- ח. כל אחד יבחר, והאמת כי יום ל"ג לעומר יכול להיות גם יום סמיכת רשב"י וחיבריו ע"י רבי עקיבא ע"ה, וגם יום פטירת רשב"י. וב"ה יקום אדון הרשב"י ע"ה בקרוב עם האר"י ז"ל, ויאירו את עינינו סופית, ולא נצטרך עוד לשמוח רק בל"ג לעומר אלא בכל הימים.

152. מתי יש לקדש ליל שבועות?

אין רמז בדברי האר"י ז"ל ומוהרח"ו (וגם לא בשו"ע) לברך אחרי צאת הכוכבים, כדי להשלים מנין ימי הספירה ליום ה' שהוא חג שבועות. אלא אדברה, מדברי האר"י ז"ל, תשלוס ימי מ"ט הוא דווקא בבוקר חג שבועות, אחרי הטבילה.

153. מה הוא סדר הנכון לליל שבועות לדעת האר"י ז"ל ומוהרח"ו?

- א. מקרא, כמובא בשער התפלה ובלי הוספות של רבי שמואל ויטאל
 - ב. נביאים כסדר הש"ס והפוסקים
 - ג. כתובים כסדר הש"ס והפוסקים
 - ד. כוונת שמות הכ"ד ספרים בב' תיבות מנוקדות קמ"ץ וקובו"ץ מקורה מי'שער כתבי מורי, ומוהרח"ו לא שילב אותם בשערים שלו
 - ה. מוהרח"ו מדייק בלשונו בי'כל נביא ונביא' ואח"כ 'כל כתבו וכתוב מבין הכתובים'
 - ו. באופן שאינו מערב ומקדים כתובים בנביאים
 - ז. מוהרח"ו לא משנה סדר הש"ס והפוסקים לטובת אותן כוונות, השייכות ליום צום (!!)
- המופיעות ב'שער כתבי מורי'

154. יקרא באדרא בלילי שבועות וליל הושענא רבה ?

הוא מנהג ר"א פנצ'ירי, כמובא בנגיד ומצוה. אמנם, לדברי מוהרר"ו האר"י ז"ל לא קבע ספרים או מאמרים מסויימים. גם לימוד תורה שבע"פ כמושנה או ספר המצות להרמב"ם מקורם בעותקים, ולא יצאו מתחת ידי מוהרר"ו. וכנראה שהשל"ה הקדוש גם כן העתיק מאותם עותקים.

155. מתי אי אפשר לברך ברכת שהחיינו בבין המצרים ?

כל ג' השבועות שבין המצרים, בין בחול בין בשבת.

156. הבוכה בחצות יום בבין המצרים, יבכה חצי שעה ?

לא. האר"י ז"ל לא קבע שיעור לבכיה הזאת. וכך הוא בשער התפלה. אלא שעותקים שיבשו בין בכיה בחצות היום בבין המצרים לבין בכיה בתיקון בחצות לילה, שאז יש לבכות כחצי שעה.

157. יקרא סדר תיקון חצות בימי בין המצרים ?

הרשות בידו. העיקר הוא הבכיה. מהרר"ו לא הביא שיש לומר סדר מיוחד.

158. יניח תפילין בשחרית ט"ב או במנחה ?

האמת, שאינינו יודעים דעת האר"י ז"ל, אם כן להניח או לא, ובפרט, אם להניח בבוקר כשאר ימי השבוע או במנחה בלבד, כמנהג העתיק בארץ ישראל, בין בירושלים בין בצפת. יש לציין כי יום ט"ב אינו סדר יום רגיל, בין ברכות השחר, שלא מברכים ברכת 'שעשה לי כל צרכי', בין ברכות הנהנין בין איסור לימוד תורה, חוץ ממה שמותר ע"פ הדין. וצריך קצת סדר:

א. דעת השו"ע: מן הדין יש להניח תפילין ביום ט"ב. המנהג: במנחה.

ב. מנהג ירושלים (קונטרס בין דין דירושלים משנת 1504 (כמדומני) בס"ס שו"ת חיים וחסד מוסאפיא) ומנהג צפת (שו"ע), לא להניח בשחרית אלא במנחה

ג. רבי יצחק אבוהב שהגיע לירושלים, רבי אברהם גלנטי בצפת, הרש"ש מעדות החיד"א, כולם לא חילקו על מנהג העם להניח במנחה, אף שהם בעצמם היו מניחים תפילין בשחרית ט"ב בצנעא בביתם, והיה מצטרפים אח"כ לציבור בלי טלית ותפילין.

159. סדר תפילת הפרנסה בימים נוראים

אינו מהאר"י ז"ל אלא עיין לעיל לשון שהוסיפו מיספר הפעולות או 'תעלומות חכמה', והוא ממוהרח"ו ע"פ חכמים אחרים.

160. צריך לחפש אחר פרי חדש לליל שני של ראש השנה ?

לא. שער תפלה.

161. תחילת סדר ראש השנה

לאכול תפוח בליל ראש השנה אינו מנהג ראשוני אשכנזי אלא מופיע כבר בשם הגאונים. וכבר בעותקים כתוב להתחיל הסדר בתפוח בדבש, וכך הוא בר"א אזולאי (הגהותיו על הלבוש) להתחיל אחרי המוציא בדבש ולברך ברכת פרי העץ. ולכן העתיקו את דבריהם בפרי עץ חיים. אף שאינו מהאר"י ז"ל וגם לא ממוהרח"ו, מ"מ מנהג קדמונים הוא.

162. תשמיש המיטה מותר או אסור בלילי ראש השנה ?

אסור. שער התפלה.

163. ימי איסור תשמיש המיטה

- ליל פסח
- ליל שבועות
- ליל ט"ב
- לילות ראש השנה
- ליל יום הכפורים
- ליל שמחה תורה

164. הציבור יעמוד בשעת ברכת השופר ?

לא מובא בכתבי מוהרח"ו ז"ל. אמנם, כן הוא המנהג.

165. סדר התקיעות וזמנן

א. בתקיעות מיושב: ל' קולות בסדר תשר"ת תר"ת תש"ת

- ב. בתקיעות במוסף בלחש: ל' קולות בסדר תשר"ת תר"ת תש"ת
- ג. בתקיעות בחזרת מוסף: ל' קולות בסדר תשר"ת תר"ת תש"ת
- ד. בקדיש תתקבל אחרי חזרת מוסף: י' קולות תשר"ת תר"ת תש"ת

166. המתווה דווקא בתקיעות דמוישוב או בכל תקיעות ?
יש להתוודות אך ורק בתקיעות במיושב וכך היה נוהג האר"י ז"ל.

167. אם יש לתקוע גם בעמידה של מוסף בלחש ?
כן. והוא קדום להאר"י ז"ל. ספר המנהיג, תוספות (ר"ה ד"ג) בשם הערוך, רשב"א ס' רצ"ה.

168. יקרא ג' פעמים פסוק 'מי אל כמוך' בתשליך ?
לא. יש לקרוא פעם א' בלבד את ג' הפסוקים האלו. והיא טעות מפורסמת, כי המעתיקים כתבו ג'פ, והבינו, ג' פעמים. ובשער התפלה, שרובו אינו מכיל כמעט קיצורי תיבות, כתוב במפורש ג' פסוקים 'כי אל כמוך' וגו'.
גם כל מאמרי הזוהר וכל התפילות אינם קיימים, גם לא במקובלים הראשונים וגם לא בגורי האר"י ז"ל האמיתיים. מה שמחזק כי אף בשבת היו יוצאים מחוץ לעיר לקיים את התשליך, וזאת, כי לא היה צריך שום מחזור ביד, היות שיש רק ג' פסוקים לומר.

169. אם ינער בגדיו בתשליך ?
אינו מהאר"י ז"ל וגם לא ממוהר"ח"ו. כל ההנהגות האלו החדשות מקורן מפירוש דרשות (כמו האזוב, הכתוב בזוהר שדוחה את החיצונים, ומטהר כידוע, וקשרו זה לסעודה להרחיק את החיצונים בזמן אכילתו של האדם. אמנם, אין ענין כזה, לפחות מפורש, בזוהר, ובכלל לא באר"י ז"ל. באופן כי גם פע"ח וגם טעמי המצוות הם ליקוט של מקובלים, ואינם מקוריים ומאוד משובשים) ע"פ הסוד. וכבר כתבנו את חומרת סכנת חידוש מנהג או דין ע"פ דרשות, שאין לו ממשות ומסורת.

170. מה הוא זמן הכפרות והסליחות ערב יום כיפור ?
באשמרות הבוקר. לא בערב ערב יוה"כ, גם לא בלילה, גם לא ביום ערב יום הכיפורים אחרי עלות השחר.

171. יעשה כפרות במטבעות או בעופות ?

יש סמך בפ' כי תישא, כי הכסף הוא לכפרת העוון. ברם, מה שנאמר על מוהרר"ו כי היה עושה פדיון מס' קס"א במטבעות, אין לו סימוכין. הבעיה היא גם ריבוי "עדויות", ויש לברר את שבחי האר"י ז"ל ומוהרר"ו סופית. משמע כי ע"פ האר"י ז"ל יש לקחת תרנגול ממש ולא כסף. אמנם, היום, שזכינו כי הרבה יהודים חזרו לארץ ב"ה, יש לפעמים תקלות ועדיף לנסות לפתור את התקלות מלבטל מנהג מוזכר בגאונים.

172. יברך על טלית גדול אחרי השקיעה בליל כיפור ?

לא. כמו בבין השמשות בערב שבת, מוהרר"ו לא כותב שיש לברך על טלית גדול בסדר קבלת שבת בבית, אלא לעטוף ציצית כהלכתה, פירוש, שהוא פשוט כשר, אבל לא יברך עליו כי מן השקיעה והלאה, לאו זמן ציצית. ומכיון כי בין השמשות הוא זמן ספק בין יום לבין לילה, לכן שב ואל ת"ע.

וכך הוא בערב יוה"כ, שמן השקיעה לא יברך מטעם ספק יום ספק לילה, ובלילה (מצאת הכוכבים), ודאי שאינו זמן ציצית, פירוש, טלית גדול דווקא, כמו שמוזכר בשער התפלה מפי האר"י ז"ל.

אמנם קודם השקיעה, פשוט שיברך.

מ"מ, ע"פ האר"י ז"ל יש להתעטף בלילה ולא יברך.

173. מה הוא זמן 'כל נדרי' ?

יש שנהגו קודם צאת הכוכבים, כי אין התרת נדרים בלילה. ויש שנהגו בלילה, כי 'כל נדרי' אינה התרה ממש.

ונראה שמדברי מוהרר"ו, יש לומר דווקא בלילה.

174. מה טעם החזקת ס"ת בכל נדרי ?

א. הוא תיקון לשז"ל אישי שנתן האר"י ז"ל לאחד מתלמידיו

ב. מאידך, מוהרר"ו מסמיך את המנהג להוציא ס"ת בכל נדרי, משמע, הרשות בכל א' לקנותו

ג. מוהרר"ו הצניע שם התלמיד, ולצערנו אחרים גילוהו

175. מי לא יברך ברכת 'שעשה לי כל צרכי' בט"ב וביום הכפורים ?

מפשט לשון מוהר"ח, לא היו נועלים שום מנעל (וכך הבין רבי נתן שפירא הירושלמי) אפילו מבד או מעץ, והיו יחפים ממש. ולכן אין לברך ברכה זאת. אמנם, מה הדין איתנו, שכן נועלים נעלי בד וכו' ?

לכאורה, יש לנו לברך ברכה זאת, וכדברי הרא"ש המוזכר בב"י, והמברך לא הפסיד. ולכן, בט"ב, יש שנהגו לשים קצת אבנים כדי לבטל את הנוחות, ולכן לא יברכו. אבל אלו שנועלים מנעל בד או אחר, ויש נוחות, הרי שטעם לא לברך מתבטל. וביום הכיפורים, אין להוסיף עינויים שאינם מגזרת חז"ל, ועוד שאיסורים של שבת (כמוזכר בשער התפלה ע"פ האר"י ז"ל על אותו ת"ח שנענש על שנכנס עפר במנעליו בשבת) חלים גם ביוה"כ, והוא יום שמחה כידוע, ואיך יניח אבנים במנעליו, שהוא גם סימן צער וזכר לחרבן ?

ואפשר כי אף נעליים של ימינו בבד או בגומי, אף שהן נוחות, מ"מ, לבישתן הוא ביטול עונג וכבוד שבת ושמחת יום טוב, כי אלו נעליים של חול ואינן ראויות לכבדו שבת ויום טוב, ואם כן, אפשר שיש מקום לא לברך ברכה זו.

176. אסור או מותר לטבול ביום הכפורים ?

אף שבישער האמת נסינו למצוא היתר בחלק מהראשונים לטבול ביום הכפורים, בעקבות הגהת רבי שמואל ויטאל, בענין שהאר"י ז"ל לא היה יושן בליל יוה"כ להימנע מעוון קרי חלילה, נעלם מאיתנו דברי האר"י ז"ל המפורשים בשער התפלה, כי רחיצה ומקווה, חד נינהו הם. וכשם שאסור להתרחץ, כך אסור לטבול.

177. הריח אינו מן חמשת העינויים ביום הכפורים

אין טעם להוסיף בעינויים דאורייתא או מדרבנן. ומותר. ואדרבה, מכיון שיש מחלוקת בראשונים אם להבדיל במוצאי יוה"כ על הריח, נראה שטוב להריח ביוה"כ להשלים ברכות.

178. יאמר בסוף הנעילה 'ה' הוא האלהים' פעם א' או יכפיל ?

אף שנראה כי מהשו"ע ומהב"י ועוד מקורות רבים, יש לומר רק "ה' הוא האלהים" בלבד ז' פעמים, האר"י ז"ל בחר בכפילות, ז"א "ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים" ומבואר בשער התפלה כי הם הז' פעמים, ועוד כי כך הוא הפסוק, ולא "ה' הוא האלהים" בלבד.

179. יבדיל על נר ששבת ביום הכפורים ?

כך הוא בפוסקים, וכך מביא ר"י צמח. אמנם אין זכר בכתבי מוהר"ח"ו. וכבר כתבנו, שבהעדר דעת האר"י ז"ל מפורשת בדין או במנהג, יש ללכת אחרי השו"ע (או מנהג בית אביו).

180. ידליק נרות בסוכה וכמה ?

מנהג זה מובא בשם ר"י סרוק בתק"ן ליקוטים. והוא להדליק ז' נרות בסוכה כנגד ז' אושפיזין. ואינו מהאר"י ז"ל.

181. אם יש לסדר כסא מיוחד בסוכה או לתלותה ?

מנהג זה מובא בספר היכל הקודש' לר"מ אלבאז מדרום מרוקו, אלא אינו יצא מכתב ידו אלא הגהת רבי אהרן הסבעוני, מתלמידי רבי יעקב ששפורטש, המדפיס ספר 'היכל הקודש'. אגב, מדבריו עולה כי זו עצה, ויש לעטר את הכסא ברקימה ועוד, לא מופיע כי יש להניח ספר או לתלות הכסא בסוכה, ואולי יצא מנהג זה החדש מחוסר מקום בסוכה. מ"מ, ודאי שאינו מהזוהר ומהאר"י ז"ל, היות שהאושפיזא, כמובא בזוהר (ועיין בכמה מקומות בשער התפלה בענין ז"א, ואין כאן מקום להאריך) אמור לשבת באותו מקום שהמזמין יושב בסוכה, ולא במקום אחר. וכך הוא בענין אליהו הנביא ז"ל, שחייב לשבת באותו מקום שיושב הסנדק, ולא על כסא אחר המיוחד לו כנהוג מחדש, ואז מובן מה הוא עונש לאליהו הנביא ז"ל, לשבת במקום של סנדק שאינו ראוי או הגון, ומידך, מה קדושת סנדק ראוי והגון.

182. מה הוא נוסח קבלת האושפיזין ?

אין לומר 'עולו' שפירושו הוא 'כנסו', כי הזמנה לאושפיזין היא שישבו 'תיבו', וכך הוא בכל ספרי המקובלים הראשונים, וכך הוא בזוהר מפורש.

183. יקבל האושפיזין מחוץ לסוכה, בפתח או בפנים ?

מפורש בזוהר להזמין את האושפיזא מבפנים, ולא מבחוץ או בפתח הסוכה. ויש שדימו כי כפי אברהם אבינו ע"ה היה בפתח אהלו, ולא בפנים, אז כך צריך לקבל את האושפיזין. ואינו כן, כי רב המנונא סבא ע"ה, היה בעצמו (כמו כל א' וא' מישראל) מחויב לשבת בסוכה, לא כן אברהם אבינו ע"ה שלא היה לו מצוה להישאר באוהלו ולכן היה יושב בפתחו לקבל אורחים. אך, רב המנונא סבא היה מוכרח לקיים מצות ישיבה בסוכה ואז להושיב, להזמין ולקבל, את האושפיזין, ולכן, מפורש בזוהר הקדוש, כי רב המנונא סבא היה בעצמו יושב

ראשון בסוכה, מברך, ואז היה קם ומזמין את האושפיזין בשמחה יתירה. ואפשר להאריך הרבה בדרשות, ואין זאת מטרת ספרנו זה.

184. יקבל האושפיזין קודם ברכת לישיב בסוכה או אחריה ?

מכיון שהאושפיזא אמור לשבת במקום שבו יושב המזמין ו'להתלבש' בו, כפי חלקו וזכותו, איך האושפיזא ישב על כסא ריק ?
ואף כי דרך הראויה היא לקבל אורחים על פני קבלת השכינה כפי שאברהם אבינו ע"ה עשה, שבחר בקבלת אורחים על קבלת השכינה, מ"מ, זאת בחינת חיצונית, שהיה יושב בפתח. לא כן בפנימיות, שגם האדם חייב לשבת בסוכה.
גם הסוכה עצמה היא צילא דמהמנותא, וכולה שכינה בה, ואינו ראוי לעזוב את השכינה לטובת אושפיזין, כי אז גילוי שכינה בסוכה הוא תדיר, וקבלת האושפיזין הוא נדיר, ותדיר ונדיר, תדיר קודם. ולכן יקבל את האושפיזין כדרך רב המנונא סבא ע"ה בהיותו בסוכה כשכבר בירך ברכת 'לישיב בסוכה'. ומשמע מדברי הזוהר, כי רב המנונא סבא ע"ה, הי מברך 'לישיב בסוכה' כל פעם שהיה נכנס בה, או יושב בה, ולא בשעת הסעודה בלבד.

185. מנהג הידור הלולב בסרט משי ?

הידור הלולב אינו עם או בלי קורה, אלא הכנתו בחוט של זהב או משי (מס' סוכה רבי מאיר) מנורת המאור לרבי ישראל אנקוואה הקדמון ע"ה.

186. לקשור ח"י קשרים בלולב

מקור במנהג בעותקים, מכיון שאין לנו דעת האר"י ז"ל בזה. ומ"מ, מדברי השו"ע עולה כי די ב' קשרים והוא נוי הלולב. ועיין בב"י כמה שיטות במספר הקשרים.

187. איך לאגוד הלולב ומיניו ?

- מובא בעותקים (תק"ן ליקוטים וגליא עמיקתא) שיש לסדר את הלולב באופן הבא:
- א. להחזיק את הלולב בצד גבו, ולא שהפנים (הקורה) יהיה כנגד הנוטל
 - ב. לסדר את ג' ההדסים, א' בימין, א' בשמאל, וא' באמצע של הלולב
 - ג. ההדס שבאמצע יטה קצת לימין
 - ד. ההדסים יהיו למעלה קצת מהערבות
 - ה. ערבה א' מימין וערבה א' משמאל

כל הסדר הזה בעותקים והעתיקו אותו בפע"ח ואינו קיים בתורת האר"י ז"ל כפי שקיבל מוהרר"ו ז"ל.

גם מקור סדר הלולב באופן זה מקורו במקובלים הראשונים, בראש ובראשונה, במנורת המאור לרבי ישראל אנקוואה הי"ד אביו של הצדיק המלובן מתלמסאן (אלג'יריה) רבי אפרים אנקוואה ע"ה, המכונה 'רבינו הגדול' מפי מוהרר"ו בשער ד' ל'שערי הקדושה'. כך מובא בקיצור 'מנורת המאור' הוא 'ספר המוסר' לרבי יהודה כלאון, וגם כן ב'היכל הקודש' לר"מ אלבאז.

יש לציין כי השל"ה לא הביא את סדר הזה אלא סדר הפשוט ברוב העם והוא הדסים בימין וערבות בשמאל, כדרשות אבן שועיב ע"ה.

188. מה הם כיוונים הנענועים ?

דרום-צפון-מזרח-מעלה-מטה-מערב. שער התפלה עיין גם בב"י כמה שיטות בזה.

189. ינענע גם בשעת הברכה או רק בהלל ?

רבי שמואל ויטאל הגיה כי בזוהר מובא כמה מאמרים (והאמת, קצת תמוה הוא, כי לרוב, האר"י ז"ל הלך אחרי התיקוני זוהר, ובפרט כשיש מאמרים שונים בזוהר), ומסכים כי לפי דברי אביו בשער התפלה, אין לנענע בשעת הברכה אלא ד' פעמים בהלל. ועיין מה שכתבנו לקמן בבירורים חדשים קצרים.

190. מי שאין לא לולב גם יקיף את התיבה ?

השו"ע פוסק שאף בלי לולב יקיף עם שאר הציבור סביב התיבה בהקפות. ויש שאסרו ע"פ האר"י ז"ל, והיא טעות.

א. מפורש בשער התפלה כמה פעמים, כי יש להקיף עם לולבו ביד

ב. לא מובא בכתבי מוהרר"ו שמי שאין לו לולב לא יקיף

ג. מפורש בשער התפלה כי יש ב' פעולות בהקפה:

- להמשיך החסדים מהמקיף ע"י אדם עצמו שמקיף

- להמשיך החסדים בפנימיות ע"י הלולב

באופן כי אין סיבה להימנע למושך את החסדים מהמקיף ע"י אדם עצמו בלי לולב, שאין זה תלוי בלולב כלל. ולכן, לא רק מותר אלא מצווה למי שאין לו לולב להקיף סביב התיבה על מנת למושך חסדים אלו לפחות.

191. יש לומר 'נשמת כל חי' קודם 'שתבה ביום הושענא רבה או אחרי החבטה ?
יש לומר קודם 'שתבה' ואין חשש, והמקור כבר נמצא בספר 'היכל הקודש'. גם להאר"י ז"ל אין ספק שאינו הפסק, אף שאין איזכור בכתבי מוהרח"ו, כי:
א. נשמת כל חי מתקופת התנאים ואינו מהראשונים שחשש בהם האר"י ז"ל
ב. אין הפסק בפיוטים בתפילה לדעת האר"י ז"ל

192. יחבוט הערבות בכוח או בנחת ?

הכף החיים סופר מביא שיש לחבוט בנחת ולא בכח כדרך עמי הארץ. יש להבין שמדובר באותם אנשים שמתלווצצים ומבזים את המנהג, ולא במי שרוצה להמתיק את הגבורות בחזקה. והמעייין יראה כי מוהרח"ו השתמש בד' לשונות בענין אופן החבטה, ולא נראה כי זה דווקא בנחת.

193. אם יש חיוב לסיים קריאת ספר דברים קודם חצות לילה ?

לא. מומלץ, ואף זה הוא מסברת דברי מוהרח"ו, הכותב שאם סיים לקרוא ספר דברים קודם חצות. לא שיש קפידיא בזה.

194. יקיף וירקוד בשמחה תורה גם בלילה או רק ביום ובמוצ"ש ?

מוהרח"ו מזכיר רק הקפות שחרית, מנחה ומוצאי שמחה תורה. לא הלילה. ונהרא ופשטיה.

195. יברך קודם ההדלקה או בשעת ההדלקה ?

ברור שלדעת מרן השו"ע שיש לברך קודם ולהדליק אח"כ, אך מלשונו נראה כי יש להדליק בברכה, ולא אחרי הברכה.

- א. אבל אם בירך והדליק (ס' תרע"ה ס"ב) [ולכן לא היה צריך לשבש את נוסח השו"ע הכותב בענין הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת 'מדליקין ומברכין' ויש ששינו סדר דברי השו"ע ב'מברכין ומדליקין']
ב. כותרת הסימן הבא (תרע"ה) הוא 'סדר הברכות וההדלקה', הרי הדלקה אחרי הברכות
ג. יתחיל ויברך על הנוסף (תרע"ו ס"ב)
ד. יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה (שם)

מלשונות השו"ע, נראה שיש לסמוך מיד הברכה להדלקה, שהתחלה בנוסף הוא לעומת הדלקת שאר הנרות, וכך גם ברכתו. גם כי אף שגורם בהתחלת הסימן (ס"א) סדר הדלקת נרות הרד"א (כמובא בב"י), אינו כותב אח"כ שיש לברך אלא בנוסף, פירוש, כדברי מהר"י קולון בשורשים (המובא בב"י) שיש לברך את ב' הברכות האחרות (שעשה נסים ושהחיינו) אחרי הדלקת הנר, ודלא כהרד"א.
אמנם, מבואר ב'עולת תמיד' שיש להדליק בשעת הברכה עצמה כשאומר 'להדליק נר חנוכה' וכך משמע מפשט לשון מוהר"ח"ו בשער התפלה, והוא בשעת עשייתו כמובא בירושלמי.

196. מתי יתן מחצית השקל ?

לא מוזכר בשער התפלה ליתן זכר מחצית השקל וגם לא בשו"ע. ומנהג הטוב ליתן בעת ערב פורים, בשעת המנחה ביום תענית אסתר.

197. יתחיל הסעודה בבוקר או אחרי מנחה גדולה ?

מובא בשו"ע שהוא קרוב לשקיעה, אף שבב"י מביא מנהג רבותיו של 'תרומת הדשן' לסעוד סעודת פורים בבוקר. ואין מקור באר"י ז"ל.

198. ישתה יין עד דלא ידע ?

כל הדרשות על להשתכר בפורים 'עד שלא ידע', בשכירות מלאה, אינן מהאר"י ז"ל, אלא הוספות המקובלים האחרונים ועותקים שונים, שהשלימו ע"פ דרשותם, בהעדר דעת האר"י ז"ל בענין זה. וכך בשער הכוונות, הוסיפו דרשה שאינה מהאר"י ז"ל ולא ממוהר"ח"ו בענין 'עד דלא ידע'.

השתלשלות כתבי האר"י ז"ל

השתמשנו גם בדברי ח' יוסף אביבי ועוד מקורות

א. כתבי האר"י ז"ל או כתבי מוהרח"ו ז"ל ?

כתבי האר"י ז"ל – שער כתבי מורי

קיימים חידושים ופירושים מהאר"י ז"ל עצמו, שהתחיל לכתוב בהיותו במצרים, עוד לפני שעלה לצפת בשנת ש"ל (1570).

רובם על הזוהר ומוהרח"ו מצא אותם בבית רבו ז"ל, אחרי הסתלקותו בשנת של"ב (1572). רבי חיים ויטאל אסף אותם וסדרם בשער הנקרא 'שער כתבי מורי'. מתוכם, גם תפילות ובקשות מעטות, שמוהרח"ו מצא במחזורי האר"י ז"ל הפרטיים.

יש לציין שכל כתבי האר"י ז"ל לא נמסרו למוהרח"ו, אלא מצא אותם. פירוש הדבר, האר"י ז"ל לא היה חפץ למסור לתלמידו, וקרוב לוודאי, שאינם עולים בקנה אחד עם שאר תורתו שגילה ומסר לתלמידו המובהק, רבי חיים ויטאל.

דבר נוסף, מוהרח"ו ז"ל לא סידר את אותם כתבי האר"י ז"ל בגוף מאמרי ודרושי שאר שערי, תורת האר"י ז"ל סולת נקייה, אלא ערך שער מיוחד לאותם כתבים בשם 'שער כתבי מורי'. על כרחינו כי מוהרח"ו הפריד אותם כתבי יד קודשו של רבו האר"י ז"ל, משאר תורת האר"י ז"ל שקיבל פה אל פה.

דבר אחרון, הראשון שערבב כתבי יד האר"י ז"ל המלוקטים ב'שער כתבי מורי' לשאר כתבי יד וסדר מוהרח"ו, הם ה' שערים', הוא רבי שמואל ויטאל בן מוהרח"ו. יצא מזה תקלה גדולה.

דוגמא:

כריעות הברכיים בתפילת העמידה.

בכל אורך שער התפלה למוהרח"ו, בין בדרוש העמידה, בין בדרוש על ראש השנה, עשרות מקומות מזכיר בהם מוהרח"ו את הכריכות והזקיפות שיש לעשות. אמנם, אף פעם מזכיר ענין כריעות הברכיים, גם לא מזכיר את מאמר הזוהר ב' עקב, מקור דברי השל"ה והמגן אברהם, לכרוע את הברכיים. אדרבה, כותב מוהרח"ו, כי יש מאמרים שונים הנראים סותרים בזוהר, וכולם אמת, פירוש, האר"י ז"ל בירר וישב אותם. ועיין לשונו שם.

אף שנמצא קטע אחד ב'שער כתבי מורי' דווקא בענין כריעות הברכיים בשעת העמידה, על מאמר הזוהר ב' עקב, בכל זאת, מוהרח"ו לא סידר אותו בספרו 'שער התפלה', היות שאלו

דרשי האר"י ז"ל, עוד לפני שלימד את מוהרר"ו, ואינו חלק מתורת האר"י ז"ל המסורה בידי מוהרר"ו ע"פ אליהו הנביא ז"ל.

הראשון שסידר ענין כריעות הברכיים בעמידה [הנמצא ב'שער כתבי מורי'] בגוף דברי מוהרר"ו [בשער התפלה], היפך סדר ובירור מוהרר"ו, הוא בנו רבי שמואל ויטאל, בשער הכוונות שלו. ולכן, במקום לשמור את בירור האר"י ז"ל וסדר אביו מוהרר"ו, רבי שמואל ערבב ויצר מבוכה, כשברור שאין לכרוע ברכיים בשעת העמידה לדעת האר"י ז"ל, כפי שמסר למוהרר"ו.

עוד דוגמא:

כוונות וסדר לימוד ליל שבועות.

מוהרר"ו מביא ב'שער כתבי מורי' קצת בקשות מהאר"י ז"ל, שערך בעצמו (האר"י ז"ל) או העתיק מספרים (כפי דברי מוהרר"ו) ובתוכם, אותה כוונה בניקוד קובוץ/פתח בב' אותיות, לפי כ"ד ספרי התנ"ך.

יש לציין כי 'שער כתבי מורי' הוא שער הראשון משמונה שערים שערך מוהרר"ו. ובכל זאת, ליתא בשער התפלה, במקום שכותב בו מוהרר"ו, את כל סדר לימוד ליל שבועות. לא די לקורא, כי פשוט מוהרר"ו לא הכניס דברי האר"י ז"ל ש'בשער כתבי מורי' בסדר שאר שמונה שערים, אלא כותב מוהרר"ו במפורש שיש לקרות אחרי סדר המקרא, באותו אופן, "תקרא כל נביא ונביא, וכל כתוב וכתוב מן הכתובים". ומה שמוהרר"ו כותב אה"כ בענין כמה קטעי נ"ך שיש לקרוא יותר פסוקים מהרגיל (ג' פסוקים ראשונים וג' פסוקים אחרונים), הרי לא כיוון כל לסדרם לפי סדר הקריאה, אלא הזכירם בערבוביא.

הרי, מוהרר"ו נתן לנו אות כי סדר קריאת הנ"ך בליל שבועות הוא כפי הסדר המובא בגמרא או בטור, או מה שהיה מקובל. ולא הזכיר נימה מאותה כוונה הנמצאת ב'שער כתבי מורי'. אלא, שגם במקרה זה, רבי שמואל ויטאל סידר וקבע את אותה כוונה שב'שער כתבי מורי' והכניס אותה בדרוש לימוד ליל שבועות, בשער הכוונות שלו. ופשוט גרם כי כולם אימצו סדר לימוד ליל שבועות כפי שער הכוונות, שאינו מותאם לשער התפלה של אביו מוהרר"ו.

'שער כתבי מורי' הוא חלק נפרד משאר ז' שערים למוהרר"ו, כפי שקיבל פה אל פה מרבו האר"י ז"ל, ואף שיש לו חשיבות עליונה, כי הם כתבי יד קודשו של האר"י ז"ל, מ"מ, אינם חשובים כשאר תורת האר"י ז"ל שבירר והחליט למסור לתלמידו המובהק, רבי חיים ויטאל. כי אם כן, היה מוהרר"ו מוסיף דברי 'שער כתבי מורי' לכלל שאר שעריו. מה שלא נעשה.

א. יוצא מהנכתב למעלה, כי מה שנקרא 'מהדורא קמא', אינם כלל סדר כתבי מוהרח"ו, אלא העתקות, בלי אישורו ונגד רצונו, מחלקי ח' שערים שקרא בשם 'עץ חיים'. אלו נקראים ת"ר ניירות, נעתקו ונערכו לאין סוף, ואף חלקם נדפסו [אחד מהם הוא סדר הכוונות לר"מ טרינקלי], והם בעיקר נקראים בשם 'כתבי ארץ ישראל'. גם ר"א פנצ'ירי הסתמך על כתבים האלו, וגם ר"י צמח ושאר המקובלים. בנוסף, נמצאות העתקות של ת"ר ניירות וסדר גורי האר"י ז"ל (שאינם מסדר מוהרח"ו) שנשלחו לארץ אירופה (פולין ואיטליה) ולצפון אפריקה.

ב. מהדורא האמצעית, הם, לטענתם, נערכה ע"י מוהרח"ו עד שנת של"ה. ואין הוכחה לזה. אדרבה, נראה כי ערך העץ חיים [ח' שערים] עד שנת הסתלקותו (ש"ף 1620). מהדורא זו הינה השלמה והמהודרת שערך בעצמו מוהרח"ו. נדפסו חלקם לראשונה (ד' שערים מעצם כתי"ק למוהרח"ו, שער התפלה, המצוות, רוח הקודש, הגלגול) ע"י חברת אהבת שלום ירושלים משנת תשס"ח (2008 למנ').

ג. מהדורא בתרא, אלו כתבי מוהרח"ו (שנכתבו עד שנת שנה 1595) שבעצמו גנו, והם פירושים והרחבות על תורת רבו האר"י ז"ל. הוצאו מהגניזה [ירושלים, צפת וחברון] בחיי מוהרח"ו (שהיה בדמשק), בלי רשותו ורצונו, ונמצאו בידי ר"א אזולאי שערך חלקם, ומסרם לר"י צמח בירושלים שסידר אותם והגיה אותם. קרא להם שמות 'אוצרות חיים', 'אדם ישר', 'קהילת יעקב', 'עולת תמיד', 'זוהר הרקיע'.

סיכום: מכל האמור בג' הנקודות הקצרות הללו, ברור כי רצון מוהרח"ו ז"ל היה לשמור אך ורק פרי עיטו סולת נקייה, ה'עץ חיים' שהם הח' שערים שלו, כפי שהוא סידרם. ולכן, גנו שאר כתביו [מהדורא בתרא: צריך לקרותה 'כתבי הגניזה': ועובדה, כי ר"מ פאפיראש בהקדמת לספרו 'פרי עץ חיים', מכנה כתבי מוהרח"ו ה'עץ חיים' ח' שערים, בשם מהדורא בתרא, כי הם הם העיקר והבחיר שסודרו ונערכו]. גם ספר 'תולדות אדם/מבוא שערים, נגנו ע"י מוהרח"ו, ולא חפץ בו ללומדו. כל הכתבים מהגניזה, העתקות ת"ר ניירות, ושאר כתבי גורי האר"י ז"ל שהופצו בגלילות ישראל, תרמו לבלבול וטעות שלא ניכרו בתולדות ישראל. אמנם, הסיבה היחידה היא, העדר ה'עץ חיים' (ח' שערים) כתבי יד של מוהרח"ו שלא נדפסו כלל עד לשנת התשס"ח.

ראיתי הרבה מחברים הטוענים, בתמימותם, על רצון ה', רצון השמים, שכך התגלגלו המאורעות, באופן שאף כי מוהרח"ו ז"ל לא רצה שילמדו כתבי הגניזה, ושאר העתקות שנעשו ואת שאר ספרי גורי האר"י ז"ל, בין שהם טעו בין שהם משלימים דברי מוהרח"ו (כפי אזהרת מוהרח"ו בהקדמתו), מ"מ משמים הוחלט אחרת, וכל הכתבים האלו התפרסמו.

ואני אברהם הקטן והדל הכותב, אומר, כי אם בתקופתנו נדפסו (חלק) כתבי מוהר"ו האמיתיים כתי"ק, הסיבה ברורה: לתקן את כל מה שלמדנו וחשבנו כאמת גמורה במשך 450 שנה, ואינו כן. ללמוד וללמד ולעשות רק דרך אותם כתבי יד קודשו של מוהר"ו ז"ל, שהם רצון רבו האר"י ז"ל ועיקר תורתו האמיתית והנקייה.

ד. פיוטים של האר"י ז"ל

ראיתי בספר 'קבלת האר"י' [אביבי, ח"א פרק ד', דף 96] המביא עדות כי העתקת פיוטים לשבת נעשתה בשנת שמ"ב [1582], ודפוס ראשון בספר 'פה נוף' אחרי שנת ש"ם [1580]. ומהעתקות ודפוס זה, הופצו את פיוטי האר"י ז"ל, בנוסחים שונים מכת"ק של מוהר"ו בשער התפלה. אולם, אינו דייק, כי ספר 'פה נוף' נדפס לראשונה בשנת של"ה [1575], רק ג' שנים אחרי הסתלקות האר"י ז"ל [של"ב 1572]. באופן שכבר נעתקו קודם שנת ש"ם [1580]. נמצא כי מקור הפצת הפיוטים האלו, אינו מכתבי מוהר"ו ז"ל [ולכן, נוסח הפיוטים שונה מהמקורי שבשער התפלה למוהר"ו] אלא מהחברים. ועוד, מקור נוסח הפיוטים השונה מכתביבת מוהר"ו הוא בקבלת ר"י סרוק שמסר להרמ"ע מפאנו.

אם בדרושים, היה אפשר לטעות בנוסחה, בין תלמיד אחד לשני, קשה יותר היה להחליף מילים בפיוטים אלו. ועוד לא גילינו מקור שינוי הנוסח בין כתיבת מוהר"ו המקורית לשאר נוסחאות הפיוטים שהם הם הופצו לרוב בהעתקות ודפוסים, עד היום.

ה. ספר פרי עץ חיים

כבר הסברנו בספר 'שער האמת' ובספר 'פסקי ודיני האר"י ז"ל' כי ספר פרי עץ חיים אינו בר סמכא. והסיבות מאוד פשוטות:

1. פרי עץ חיים הוא ספר ערוך מרבי מאיר פאפיראש, אחד מתלמידי ר"י צמח. וכמו רבו, רבי מאיר לא קיבל את כתבי מוהר"ו ז"ל המדויקים שהיו אז בידי מוהר"ו עצמו ואח"כ, בידי בנו רבי שמואל ויטאל.
2. מקורות ספר פרי עץ חיים הם שער כוונות הישן [של רבי אפרים פנצ'ירי תלמיד מוהר"ו בדמשק], וכל ספרי הסודרי הכוונות [ת"ר ניירות של רבי יהושוע בן נון שנמסרו אח"כ לרבי בנימין הלוי ורבי אלישע גוואשטלה]. אלו עותקים מאוד מעורבבים, בשגיאות מרובות.
3. גם הוסיפו בדפוס הוספות ממקובלים אחרים [הרמ"ע מפאנו, חברים (קונטרסים לא מדויקים מחברי מוהר"ו), רבי נתן שפירא], אפילו הקודמים לאר"י ז"ל [כסדר איגוד הלולב שאינו מהאר"י ז"ל ולא מתלמידו המובהק רבי חיים ויטאל].
4. גם הוסיף רבי מאיר קצת מכתבי הגניזה [שהם מכנים בשם 'מהדורא בתרא', ואינם כלל בתרא אלא ממהדורא קמא מכתבי מוהר"ו שגנו אותם בבית הקברות – ומצא אותם ר"א אזולאי, בעוד רבי חיים ויטאל חי – וכן כותב ר"א אזולאי עצמו... "נר"י". עובדה כי רבי חיים ויטאל היה עדיין בין החיים].

5. בנוסף, סידר רבי מאיר את ספריו ברוח רבו (ר"י צמח), וכפי שיידפסו אחר כך רוב שער הכוונות ע"פ הבנת ר"י צמח החולקת לפעמים על דברי מוהרח"ו המקוריים. ועיין להלן מה שכתבנו במקובלים החולקים על האר"י ז"ל.

1. ספר הכוונות, סדר הכוונות ושער הכוונות

כל סדרי וספרי כוונות, מקורותם מספר הכוונות לרבי משה טרינקי [שהוא בעצמו הינו עתקה מת"ר ניירות – אלו כתבים שהעתיקו מכתבי מוהרח"ו בהיותו חולה בדמשק, והעתקה זאת נעשתה בלא הסכמת מוהרח"ו, וגם הוסיף ממקובלים אחרים כמו עמק הבכא, תק"ן ליקוטים להרמ"ע ועוד] ולשאר העתקות, לרוב מאוד גרועות וחסרות, ואף לפעמים, בפרשנות מטעית .

שער הכוונות המקורי, לרבי שמואל ויטאל בנו של מוהרח"ו, הינו מהדורא שבה רבי שמואל ערבב כתבי אביו, הוסיף כמה כתבים אחרים שאינם מאביו, ופירק את סדר אביו, מוהרח"ו, סדר המפואר והמסודר ביותר, המעמיד בירוריו ודיבורי רבו האר"י ז"ל שקיבל בגוף הספר, ובסופו, לרוב הפעמים, דברי קונטרסי החברים שהיו נוכחים בזמן גילויי האר"י הקדוש .

באופן, כי רבי שמואל ויטאל הכניס מאמרים, שמקורותם בקונטרסי החברים ובשאר השערים [כשער כתבי מורי בענין כריעות העמידה] בתוך גוף הספר [שער הכוונות]. מה שגרם לבלבול רב, היות שאינו הסדר שאביו התאמץ כל עשרות השנים לברר ולדייק .

שער הכוונות בדפוס שונים מהמקורי, נסדרו וקיבלו השראה חדשה ע"פ רוח הבנת ר"י צמח, ולפעמים ע"פ ספרי מקובלים אחרונים .

2. מחברת הקודש הוא בית מועד, והם ליקוטים ממהדורא קמא, ת"ר ניירות, שער הכוונות ישן עם הוספות הרמ"ע מפאנו, רבי נתן שפירא ועוד, וכנראה מקור ל'פרי עץ חיים', אבל חסר דיוק רב בהשוואה ל'שער התפלה' ו'שער המצות'. יש גם ענין לבדוק מהות המחברים להבין איך השתלשלו אותם כתבים ומה סיבת השינויים שלהם. ואכמ"ל.

לכבוד מלך מלכי המלכים הקב"ה ולהקים שכינתא מעפרא

סעדיני ומנהגי האר"י ז"ל

על פי כתבי יד קודשו של
מוהרח"ו זצוק"ל

והוספנו המובא בספר החזיונות מכת"ק [דפוס שובי מפשי]

- כל ציון דף (לדוגמא) [ד"א : דף אחד] שלא מופיע בו מקור, הוא מ'שער התפלה' דפוס ראשון חברת אהבת שלם
- ציון דף בצבע אפור כזה לדוגמא [דר"ל]: ציון דף מ'שער התפלה' הדפסה שנייה (עם הגהות רבי שמואל ויטאל) - דפוס אהבת שלום, שהוספנו בחיבור הזה ושכחנו ב'שער האמת'
- סימן [] בתוך דברי מוהרח"ו, היא הוספת דברי מוהרח"ו במקום אחר ב'שער התפלה'
- סימן (...) הוא קיצור לשון מוהרח"ו (בעיקר בביאור הכוונות)
- כל ציון דף (לדוגמא) [ד"א : דף אחד] שלא מופיע בו מקור, הוא מ'שער התפלה' דפוס ראשון חברת אהבת שלם
- הכותרת בצבע אפור היא לפעמים חלק מלשון מוהרח"ו
- השארנו דברי האר"י ז"ל נקיים מכל ביאור ובירור

שונות

ט' אותיות בשם ב"ן יו"ד ה"הו"ו ה"ה [שער התפלה ד"ה והמשך] [שער התפלה ד"ו] [שער התפלה דפ"א]

ספר הזוהר מכתובת יד, פירושו : מהזוהר חדש. [די"ב ועוד]

לייחדא קב"ה וקודם שהאדם יעשה המצוה או הצדקה ההיא
יאמר לייחדא קב"ה ושכינתי בדחילו ורחימו בשם כל ישראל, וכיון
לחבר יה שהם דחילו ורחימו עם זה שהם קב"ה ושכינתיה. [שער"הק ד"קנא
מרבני משה יונה - ממה שמוהר"ח"ו שמע מתלמידים ולא מרבו האר"י ז"ל]
(...) וכיון ליחד קב"ה ושכינתיה שהם ו"ה ברחימו ודחילו שהם י"ה.
[שעכתב"מ ד"קסח]

קימה מהמיטה ונט"י

נטיילת שחרית בתהילה והנה בתחלה נוטל האדם ידיו בשחרית (...)
ואח"כ יפנה ויעשה צרכיו. יטול ידיו בבקר אף אם לא עשה צרכיו
וזה לסיבת העביר מהם הזוהמא. [דמ"ג] [דל"ו].

סדר שחרית מחצות לילה אחר שיטהר גופו וינקה עצמו
וירחוץ פניו ידיו ורגליו וילבוש מלבושיו ויסדר ברכותיו על סדר הגמרא
וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהל' תפלה. [דרי"ג]

רוח רעה כי רוח רעה שורה על הידים ולכן צריכים נטילה בכל בוקר
ובכל עת סעודה וכן כשיוצא מבית הכסא וכמו שאמרו רז"ל שהידיים
שניות לטומאה. גם מצאנו כי הקליפות מתדבקות בצפורני הידים
והרגלים. גם מצינו כי כך אחיזת הקליפות הוא בתרין ירכין הנו"ה. [שער
ההקדמות ד"רמג]

סדר הנטיילה בתחלה נוטל הכלי של המים בידו הימנית ונותנה
בידו השמאלית, ואח"כ שופך מים מידו השמאלית אל ידו הימנית,
ואח"כ ישפוך מים מידו הימנית אל ידו השמאלית, הרי פעם א', וחוזר
בסדר הזה פעם שנית ושלישית באופן שתרחוץ כל יד ויד ג"פ. (ד"ו)

נטיילה בסירוגין ולא תרחצם יחד ג"פ כל יד אלא פעם א' ביד זו
ופעם אחרת ביד השנית בסירוגין. (ד"ו)

זקיפת ידים וחיבור זרועות ואנו צריכים להעלותם ולזקקם ולמתק
חמש הגבורות שבהם ע"י מימי החסד שהם ה' חסדים ולפי שאין המים
ניטלין בזרועות אלא בידיים לכן לפחות אנו צריכין לחבר יחד שתי
הזרועות באופן שלא יצאו קשרי הזרועות לאחור בסוד כל אחוריהם
ביתה. (דל"ו)

לפשוט כפיים גם צריך לפשוט כפות הידים כמי שרוצה לקבל
בהם איזה דבר וזה לרמוז קבלת המהרה. (דל"ו)

איפור שזהות נקביו המושהה נקביו, שמושהה המותר
והקליפה ההיא מלדחותה אחר שנגמר בירורה ועיכולה, הנה הוא משקץ
את נפשו ממוש, יותר ממה שמשקץ את גופו (שער המצות שמיני).

לא ללבוש ב' מלבושים ביחד אין טוב לאדם ללבוש שתי
מלבושין ביחד, והעושה כן קשה מאד לשכחה. (ד"לח)

סדר הלבישה כאשר האדם לובש מלבושיו בכל פעם שלובשם
צריך לזהר לקחת שתי צידי הלבוש ביד ימינו מצד ימין ואח"כ ישאיר
צד הימני של המלבוש בצד ימינו
ואח"כ יתן צד השמאלי של המלבוש ביד שמאלו דרך האחור
ואח"כ ילביש צד הימני של המלבוש ביד ימינו
ואח"כ ילביש צד שמאלי של המלבוש ביד שמאלו. [שם]

זרועות בצדדי הגוף צריך האדם בכל יום לפשוט זרועותיו
תמיד כדי שיכניס קשרי הזרועות כלפי הגוף בצדו, בסוד וכל אחוריהם
ביתה הנו' בס' הזוהר פ' ויחי, ולא יהיו כפופים באופן שיצאו הקשרים
לצד אחורי הגוף. [שער רוח הקודש ד"קעט]

לכלול השמאל בימין ותמיד יכוין לכלול הכל בימין ואח"כ
הימין נותנו אל השמאל. ועיין במה שנבאר בענין לבישת המנעלים.
[דל"ח]

נעילת וקשירת נעלים בימין שילבש תחלה מנעל ימין ולא יקשרנו
ואח"כ ילבש נעלו השמאלי ולא יקשרנו, ואח"כ יקשור של ימין ואח"כ
יקשור של שמאל. ואם אין קשרים במנעלים ינעול תחלה של ימין
ואח"כ של שמאל. [דל"ח] כי לכן צריך להשים מנעל ימין תחלה לכפות
את הדינין בתגבורת הרחמים הגוברים עליהם. [שער רוח הקודש ד"קלב]

ברכות השחר מנהגו של עולם כל הי"ח ברכות שיש מן על
נטילת ידים עד סוף ברכות התורה חייב אדם לסדרם ולברכם בכל יום
אעפ"י שלא נתחייב הוא בהם (...). לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו.
(ד"לח)
הנה ע"י הי"ח ברכות דשחרית מן ברכת על נטילת ידים עד פרשת קרבן
התמיד. [דס"ט]

אין נטי"י ואנשי"י בכלל הי"ח ברכות השחר חוץ מברכת
על נטילת ידים ומברכת אשר יצר ששתי ברכות אלו אם לא נתחייב
בהם אין לו לברך עליהם. [דף ל"ה ענין ברכות השחר] הנה כל הברכות הנאמרות
בשחר קודם התפלה לא קיבתלים ולא שמעתים ממורי ז"ל. (ד"לח)

לברך בבית יש לסדר את כל ברכות השחר בביתו בקומו ממיטתו. (ד"ה) וראיתי את מורי ז"ל שהוא לא היה מסדרם (ברכות השחר) בבית הכנסת אלא בביתו בקומו ממיטתו כפי הסדר הנז' בגמרא כנ"ל. [דל"ה]

לברך אף בלילה עד פרשת העקידה ענין מנהג מורי ז"ל בקומו בלילה אף אם היה קודם אור היום, היה מסדר כל הברכות של שחר עד פרשת העקידה ואח"כ היה קורא ועוסק בתורה, ובהאיר היום היה מתעטף בתחלה בציצית ואח"כ היה מניח תפילין, הפך מן המקדימים התפילין אל הטלית, וטעות גמורה היא בידם כמו שיתבאר סודם למטה ב"ה. ואח"כ היה מתחיל תפלתו ואומר מן פרשת העקידה ואילך. [ד"ה]

ברכת הנותן לשכוי בינה מחצות לילה כבר הודעתך, ליל הוא קודם חצות, ולילה הוא אחר חצות, ועל כן אנו מברכין ברכה זו אחר חצות לילה ואילך. [ד"ה]

לענות למברכים ברכות השחר בבית הכנסת אבל כשהיה איזי אדם מברך ומסדר הברכות בבית הכנסת היה עונה אחריהם אמון, ואפילו אם היה באמצע הזמירות היה מפסיק לענות אחריהם אמון אף אם היו המברכים רבים. [דל"ה]

אלהי נשמה ברכה זו סמוכה לחברתה (...) ואומר טהורה, הוא כנגד עולם האצילות אשר משם נשמה לנשמה. [דל"ה]

לברך 'הנותן ליעף כח' ברכת הנותן ליעף כח נכון לאומרה והיא אחת מן י"ח ברכות האלו שתיקנו קודם התפלה. [דל"ז] ואעפ"י שיש מוחין בדבר הזה, עם כל זאת ראוי הוא לאומרה על כל פנים. [דנ"ה] היה הוא ז"ל נוהג לאומרה שלא כדברי בעל ספר שלחן ערוך ז"ל. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

ברכת המעביר בלשון יחיד כי ע"ל עפעפי בגימ' ת"י. [שער רוח הקודש ד"סה]

המעביר שינה, בלי תיבת 'חבלי' בברכת המעביר שינה מעיני וכו' תכוין הפך ממה שביארנו בכוונת ברכת המפיל חבלי שינה על עיני. [דס"ב]

לענות אמן אחרי ברכת 'על דברי תורה' גם ראיתיו עונה אמן
באמצע שתי ברכות של אשר קדשנו על דברי תורה ובין ברכת והערב
נא ה' אלהינו וכו' [דק"פ נוסח התפלה]

והערב היא ברכה בפני עצמה כנראה שהם שתי ברכות וכמו
שכתב בעל הטורים כי והערב נא היא ברכה שניה בפני עצמה ואינה
סיום ברכה ראשונה. [דק"פ נוסח התפלה]

כל פסוק בטעמים גם כשיקרא איוו פרשה או איוו פסוק מן
התורה או נביאים או כתובים היה אומרו כפי ניגון טעמי המקרא ממש
כאילו הוא קוראם בספר תורה. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

תיקון הצות

אין קינה ופביה קודם הצות אין ראוי לומר שום קינה ולא לעורר שום
בכיה על חרבן הבית רק אחר הצות לילה כנו' בזוהר בפ' ויקהל וגם
פעמים הרבה כי בחצות הלילה אז מתעוררות הבכיה למעלה על חרבן
בית המקדש ואז זמנה האמיתית. [דקצ"ד]

חיוב תיקון הצות סוד חיוב האדם לקום בכל הצות הלילה
להורות ענין חזרת המוחין וצריך להזדרז בכל יכלתו לקום בחצות לילה
ממש. [דקצ"ז]

מנהגי התיקון ולכן צריך שתלך ותשב אצל הפתח סמוך אל
המזוזה (...) ותסיר מנעליך ותשאר יחף רגלים ותעטף ראשך כאבל
ותרבה בכיה כפי כחך, ותקח אפר מקלה ותשים על מצחך במקום הנחת
תפלין, גם תכוף ראשך ותחבק פניך בקרקע ממש, ותכוין בזה על
שריפת התורה שנעשית אפר. [דקצ"ז] [שער רוח הקודש ד"פא]

בכיה בחצות לילה וכשיקום בחצות לילה (...) תעשה שני
דברים. הראשון הוא ענין הבכיה בעת הצות ממש על חרבן הבית (...) וישתף עצמו בצער השכינה.

חצי שעה בכיה בלילה וישתף עצמו בצער השכינה שהיא זו הנקודה השרשית של רחל שירדה למטה ויבכה כמו חצי שעה או יותר על טירוד רחל וגירושיה וגלותיה ועל חרבן בית המקדש כי כל זה נעשה ע"י עונותינו.

ולכן צריך שיכוין באופן זה כי הנה ע"י עונותינו גרמנו שהנשמות יפלו למטה בקליפות ונתערבו טוב ברע כנודע (...) ולכן צריך האדם לבכות ולהשתתף בצערה זה (של רחל). [ד"ר]

סדר תיקון רחל [דרי"ג/ר"ד] ותאמר בתחלה מזמור על נהרות בבל וכו' כולו ותכוין לבכות על חרבן הבית.

- ואח"כ מזמור לאסף אלהי"ם באו גוים בנחלתך וכו' כולו ויכוין לבכות על הריגת הצדיקים.

- ואח"כ תאמר כל אותם הפסוקים מן זכור ה' מה היה לנו וכו' עד סיום מגילת איכה ותכפול בסופו פסוק השיבנו ה' אליך וכו' כנודע.

- (...) ואח"כ יאמר פסוקי ישעיה שבס"ג והם מן הבט משמים וראה וכו' כי אתה אבינו וכו' למה תתענו וכו' למצער ירשו עם קדשך וכו'.

- ואח"כ פסוקים שבס"ד והם ועתה ה' אבינו אתה אנחנו החומר וכו' אל תקצוף וכו' ערי קדשך וכו' בית קדשנו וכו' העל אלה תתאפק וכו'.

- ואח"כ הפסוקים דנחמה שבס"ב והם על חומותיך ירושלים וכו' ואל תתנו דומי לי וכו' נשבע ה' בימינו וכו' כי מאספיו יאכלוהו וכו'.

- ואח"כ יאמר ג' פסוקים אלו אתה תקום תרחם ציון וכו' כי רצו עבדיך את אבניה וכו' בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס. והרי נשלם ענין רחל.

סדר תיקון לאה ואח"כ יתחיל בזווג לאה ויאמר מזמור של לה' הארץ ומלואה וכו' כל המזמור.

- אז תאמר מן שאו שערים ראשיכם הראשון עד סוף המזמור, ויכוין כי עתה הב"ה נכנס בג"ע להשתעשע עם נשמות הצדיקים כנ"ל וז"א שאו שערים ראשיכם וכו'.

- ואח"כ מזמור כאיל תערוג על אפיקי מים וכו'

- ומזמור שפטני אלהי"ם וריבה ריבי וכו'

- ואח"כ מזמור יענך ה' ביום צרה וכו' כלו.

- ואח"כ מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' כלו.

- תאמר אח"כ מזמור הללויה (אודה) ה' בכל לבב וכו' כל המזמור כולו.

ודע כי פעם אחרת שמעתי אח"כ ממורי ז"ל סדר המזמורים הנ"ל באופן זה:

כי מזמור לה' הארץ ומלואה אין לאומרו אלא אחר מזמור של יענך ה' ביום צרה וכו'.

והנה סימן של אלו המזמורים הוא כך: כי בלילי החול סימנם כאי"ל תערוג, שהם כאיל תערוג, יענך ה' ביום צרה, לה' הארץ ומלואה.

בביה על עונות גם צריך שתדע כי אחר שכבר גמרת כל המזמורים של הללויה אודה ה' בכל לבב וכו' צריך שתבכה בכל לילה על עונותיך ותבקש מחילה מלפניו ית'.

מזמור בבוא אלי ולכן אחר שתאמר מזמור הללויה וכו' תאמר מזמור של בבוא אליו נתן הנביא כאשר בא אל בת שבע וכו' כל המזמור בבביה ותחנה ובקשה.

פסוק עד אנא ואח"כ תאמר עד אנה בביה בציון מספד בירושלים תקום תרחם ציון תבנה חומות ירושלים.

לקום ללכת ללמוד ואח"כ תקום ממוקומך ותלך למקום אחר לעסוק בתורה עד עלות השחר כנ"ל [דרט"ו]

תיקון לאה בימי העומר ואח"כ מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' כלו. והענין כי אחר אשר השכינה תערוג כאיל ואח"כ ענה אותה במזמור יענך ה' ביום צרה, אז אנו שואלים על עצמנו אלהי"ם יחננו ויברכנו לנו אנחנו ישראל התחתונים. ודע כי אם הוא באיזי לילה שבין פסח לעצרת שהם ימי הספירה תכוין בכל תיבה ותיבה ובכל אות ואות מן הנוגעים ומיחדים לאותה הלילה במספר ימי העומר כנו' שם בדרוש ספירת העומר וע"ש. [דרוש תיקון חצות דרי"ד]

אחרי תיקון חצות ילמד עד הבוקר ואחר שעשה הבביה הזו אז יקום ויעסוק בתורה עד אור הבקר (...) וזה הוא סוד דוד הע"ה שהיה עוסק בתורה ובשירות וזמירות כל חצות לילה לתת עזר וסיוע אל השכינה היא רחל הנז'. [שם]

ללמוד עד עלות השחר ודע כי העיקר הוא שצריך להשתדל
מאד בכל כחו לעסוק בתורה כל חצות לילה עד שיעלה עמוד השחר
וילך להתפלל ולא יפסיק בשינה כלל, ודבר זה אין למעלה ממנו. [שם]

סדר אדם הלש אבל אם אין באדם כח ויכולת להיותו
ניעור כל חצות הלילה כנוכר, אז תקום ממש בחצות לילה ותבכה על
החרבן כמו חצי שעה כנ"ל. ואח"כ תעסוק בתורה שעה אחרת (...)
ואח"כ תחזור ליישן. והזהר בעצמך לחזור ולקום כמו חצי שעה קודם
עלות השחר ותחזור לעסוק בתורה באופן שקודם שיעלה השחר תהיה
מתקשר עם השינה (...). וזהו סוד אעירה שחר אני מעורר השחר כי
העיקר הוא שיהיה ניעור בעמוד השחר. [דר"ה]

בימי הקיץ והנה אם הוא בלילי הקיץ הקצרים
אפילו אם קם מזמנתו קרוב לעמוד השחר אל תחוש לעסוק בתורה רק
תעשה סדר הבכיה כנוכר ואח"כ אם ישאר זמן תעסוק בתורה והזהר
מאד שלא תבטל מזה אפילו לילה אחד כי הוא ענין רב התועלת.
[ד"ר/ד"א]

ציצית

נשים בציצית

נשים פטורות מן הציצית. [ד"ג]

ציצית קודם לתפילין צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף, היפך סברת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול, אחר שהניחו ציצית קטן, ומכ"ש (ומ' כ"ל ש"כ) שאין לעשות כדברי האחרים האומרים שהתפילין קודמין לכל בחינות הציצית. [ד"ז-י]

ציציות הן תשמיש מצוה אין קדושה חלה על הטלית כמו התפילין אבל הציציות הנמשכין ויוצאין מן הטלית הזה יש לנו בהם יותר השגה ולכך נקרא תשמישי מצוה שאינן נורקין כמשו"ל (ד"ה)

מיקום הפלת הציציות אין להטיל ציציות בטלית עד שירחיק ג' אצבעות בלבד מסיום שפת הטלית כלפי מעלה (ד"ז)

קשר גודל ושיעורו גם ארז"ל שלא ירחיק מקשר גודל והוא שיעור חצי אצבע של הגודל (...) ולכן לא ירחיק אלא כמלא קשר גודל שהוא חציו של גודל כי הגודל אין לו אלא ב' קשרים (...) ולכן ארז"ל כי לא ירחיק מקשר גודל כלפי מעלה ולא יקרב כלפי מטה פחות מג' אצבעות (...) והנה הם אמה וקמיצה ורת. [ד"ז]

שיעור ג' אצבעות אלו הג' אצבעות נמדדות ברחבן ולא באורכן ומלא קשר גודל הוא לאורכו (...) ולכך משערין ג' האצבעות ברחבן זו ע"ג זו להורות מיתוקן שבדרך ירידה. [ד"ז]

שיעור באורך זקוף ולא לרחבו. [ד"ז]

כיפול ושיזור החושים צריך שיהיו החושים כפולים ושיזורים ודבר זה הוא חובה לעיכובא [ד"ב] הוצרכו להיותם כפולים ושיזורים יחד. [ד"ב]

ג' חוליות במנהג האר"י ז"ל הנה הציצית צריך לעשותו שלישי א'
גדיל ושני שלישי ענף (...) והגדיל יעשה על דרך זה: שיעשנו חוליות
חוליות כל חוליא מן ג' כריכות [ד"ד]

י"ג חוליות ט"ל כריכין דציצית שהם י"ג חולייין. [די"ז]

ב' קשרים בהתחלה ובתחלה יקשור שני קשרים סמוך אל
הכנף [ד"ד]

מספר אריגות וקשרים ביניהם ובאריגה הראשונה הסמוכה
אל כנף הטלית יעשה ז' כריכות, ויקשור שני קשרים אחרים. ויעשה
אריגה שנית מן ח' כריכות ויקשור שני קשרים. וארוג בשלישית י"א
כריכות ויקשור שני קשרים. וארוג ברביעית י"ג כריכות, ויקשור שני
קשרים. והרי הם ט"ל כריכות כמנין ט"ל אותיות דאהי"ה דההי"ן כנ"ל
וכמספר ה' אח"ד. [די"ד] ענין ה' קשרים וד' אוירים שיש בכל כנף וכנף.
[ד"ד]

קשירת ראשים כל חוט וחוט של הציצית כדי שלא
יתקלקלו ויתפרדו משזירתם, ראיתי למוורי ע"ה שלא היה מוחה בזה אף
כי יש מפקפקים ואדרבה נ"ל שהוא היה חפץ בקשירת ראשיהם. עכ"ל.
[ד"ד]

ציצית לבן צריך שהציציות יהיו לבנים כנודע בסוד
התכלת והלבן [די"ז] ודע כי שני מיני ציציות הם התכלת והלבן ר"ל כי
בזמן בית המקדש קיים היה הציצית לבן ובו חוט תכלת כנודע אבל עתה
בזמנינו (אחר החרבן והוא לשון מוהר"ו בהמשך) הציציות כולם לבן ואין בהם
תכלת. [די"א] אבל הציצית שכולו לבן שאנו נוהגין עתה אחר החרבן הוא
מוד' מוחין הכלולין בבינה דאימא שהיא עצמה בינה דאימא בתחלה וזהו
הטעם שאין לנו תכלת בזמן הזה. [די"א]

אין עיכוב בתכלת בזמן הזה שאין לנו תכלת אין התכלת
מעכב את הלבן כנו' במשנה, והלבן לבדו הוא מצוה גמורה מן התורה
[די"ב] ולכן התכלת אינו מעכב הלבן והלבן אינו מעכב התכלת ואילו הכל
היה בחינה א' היה ראוי שהלבן יעכב לתכלת והתכלת ללבן [די"ב]

פתיל תכלת לד' ציציות ענין ציציות שהיו נוהגין בזמן
בית המקדש קיים (...) ד' שמוות יה"ו וכנגדם הם ד' ציציות בד' כנפות הטלית

(...) כנגד ה' חוטים שבכל כנף (...) ולכן היו ז' חוטי לבן והתכלת היה מושלים לח' חוטיין. (...) וכדי להשלים חשבון הל"ב חוטיין אנו לוקחים את המלכות שהיא התכלת עמהם כדי להשלימין אבל כפי זה לא היה צריך להיות תכלת אלא בחוט השמיני שבציצית הרביעי ולא בכל ציצית מן הד'. [ד"ה] **אלא שגם בשאר ג' הציציות אנו מניחין בהם התכלת.** [ד"י]

ב' נקבים בציצית קטן גם ראיתי למורי ז"ל שבציצית קטן היה עושה שני נקבים סמוכים זה לזה כעין נקודת צירי בכל כנף וכנף מוד' כנפות הטלית, והיה מוציא חוטי הציציות דרך שתי הנקבים ההם באופן שהיו שתי קצוות חוטי הציציות מתגלים בצד א' החיצון, וסברא זו נמצאת בספר האגור, אבל לא היה מורי ז"ל עושה כן אלא בציצית קטן ולא בגדול. [ד"ה]

ציציות בחוץ בטלית קטן גם יוציא הציציות החוצה כדרך השלכתם. [ד"ד ע"ב] והנה, כיוון שאלו האורות של הציציות עוברים דרך היסוד דאימא כנ"ל, ויוצאין לחוץ בגילוי לכן נקרא הציציות בלשון כנף. [דכ"ג ע"ב]

הסתכלות בציצית ב' פעמים ודע כי האדם צריך להסתכל בציציות בכל שעה ורגע וכמ"ש וראיתם אותו וכו' והוא תועלת גדול של הנשמה שלא תזדמן חטא לידה אם יזהר בכך וגם ישיג תועלת גדול (...) המסתכל בהם באמצע היום שלא בזמן הנו'. [ק"ש] (...) דע כי צריך להסתכל בהם שתי פעמים זו אחר זו. [דט"ו] שתי פעמים רצופות. [דכ"ג]

לבישת הטלית קטן ביום ובלילה צריך לזהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה ובשוכבו על מטתו יניח הטלית קטן וישכב עמו במטה ואין שום זמן להסירו מעליו אלא בכניסתו לבית המרחץ. [ד"קצד] טלית קטן נכון להיות על האדם תמיד ביום ובלילה וליישן עמו. [דקפ"ה] הציצית קטן (...) נוהג אפילו בלילה. [דקצ"ג]

טלית קטן תחת בגדיו על החלוק הטלית הקטן היה (האר"י ז"ל) לובשו למטה משאר מלבושיו על גם חלוקו שלא כדעת המתיהרים ללובשו על כל בגדיו וטעות גמור בידם הפך האמת. [ד"ד] ולכן הוא נלבש על החלוק מתחת המלבושים שלא כאותם הנוהגים ללובשו על המלבושים וטעות הוא בידם. [ד"מג]

טלית גדול על כל בגדיו והטלית הגדול הוא כנגד חיצוניותם ולכן נלבש על כל המלבושים. [דמ"ג]

ברכת 'להתעטף' על טלית קטן גם ראיתי שהיה מברך ברכת
להתעטף בציצית בהיותו בבית הטבילה כנו'. [ד"ד]

אופן לבישת טלית קטן מורי ז"ל כשהיה לובש טלית קטן ביום
כשהיה יוצא מבית הטבילה ומבית המרחץ וכיוצא בזה היה נוהג לעטף
בו את ראשו ממש ומברך להתעטף בציצית ואח"כ היה שומטו מעל
ראשו ומכניס ראשו בתוכו ומורידו על שני כתיפיו למטה על גופו כדרך
לבישתו. [ד"ד]

אין עיטוף ראש בטלית קטן ובענין הטלית הגדול נודע ענין עטיפת
הראש משי"כ (מיה שיאין כין) בטלית קטן. [ד"ד] הציצית קטן שאין מעטפין
בו לא הראש ולא הזרועות. אבל הציצית הגדול המעטף את הראש.
[ד"ד]

ברכה על כל א' ע"י שתי ברכותיהם נתקן אור מקיף
שלהם [דמ"ג] הנחת טלית קטן ועיטוף טלית גדול. [דמ"ט]

זמן טלית גדול דע כי לילה לאו זמן ציצית הוא כנו'
בגמרא אמנם אין זה אלא בענין טלית גדולה שבו מתעטף אדם ראשו
[דקפ"ה]

שיעור טלית גדול שיעור זה הטלית שיכסה ראשו ורובו
ולא יותר ושיעור זה הוא עד מקום החזה (...) ואין אנו חוששין אל הטלית
שיכסה למטה מן החזה פנים ואחור. (ד"ו) והנה זה הטלית אינינו מגיע רק
החזה שהוא רובו של גוף האדם. [ד"ג] צריך להקפיד בשיעור רוחב הטלית
שיקיף כל ראשו וגם כל גופו עד החזה פנים ואחור. [ד"ו]

סדר עטיפת טלית גדול הצריכו הגאונים להתעטף עטיפת
ישמעאלים [צריך שיאחוז בצד הימני של הטלית בשתי הציציות שבו
וישליכם לצד שמאל סביב גרונו על הכתף השמאלי לאחור ושתי
הציציות האחרים השמאלים ישארו תלויים דרך פניו של אדם ולא
באחור. [דף י] ומחזרים ב' הציציות שבצד ימין אל צד שמאל, באופן
שיתחברו שם בצד השמאל מאחוריו כל הד' ציציות, ויהיו תלויין
מאחוריו בצד שמאל (...) מאחורי החזה, וטוב ונכון לעשות כך. (שער התפלה
ד"ג)

עִיטוֹף רֹאשׁ בְּדֵי אֲמוֹת וּלְפָחוֹת יִתְעַטֵּף כֵּךְ כְּדֵי שִׁיעוֹר הַלִּיכָת
אַרְבַּע אֲמוֹת בַּעַת שְׁמֹתֵעַטֵּף בְּצִיצִית, וְאַחֲ"כּ יִסִּיר הָעִיטוֹף מֵעַל צוּאָרוֹ,
וְכֵךְ הִיָּה מְנַהֲגוֹ שֶׁל מוֹרֵי ז"ל. (שַׁעַר הַתְּפִלָּה ד"ג)

אֵינְי חַיִּיב מְלִית גְּדוֹל שְׂאָר הַיּוֹם וְלִכֵּן בְּהִיּוֹת הָאָדָם שְׁלֹא בְּשַׁעַת
הַתְּפִלָּה בְּשְׂאָר הַיּוֹם אֵינְי חַיִּיב בְּעִיטוֹף צִיצִית הַגְּדוֹל רַק בְּצִיצִית קָטָן
דִּי לוֹ. (שַׁעַר הַתְּפִלָּה ד"ג)

סִימָן וְעִמְרַת בְּצַד הַמְּלִית גְּדוֹל הָעֲלִיּוֹן אֵינְי לְהַקְפִּיד לְהַנִּיחַ סִימָן
בְּמְלִית לְשִׁים תְּמוּד צַד א' שֶׁל הַמְּלִית עַל הָרֹאשׁ כְּמוֹ שְׁנוֹהֲגִין
הָאֲשַׁכְּנִיּוֹם, וּמְנַהֵג זֶה הוּא טְעוּת [ד"ה]

צורת האותיות

(ד"טז עד דף כ"ו)

צורת האותיות ושאלתי למורי ז"ל בענין צורת האותיות אשר
כמה חילוקים ושינויים יש בין כתיבת הספרדים לכתיבת האשכנזים.
והיה אומר מורי ז"ל כי לכולן יש סוד נרמז למעלה כי לכמה צירופים
וצירורים משתנים צורת האותיות. [ד"טז]

א' כְּמִנְהַג הָאֲשַׁכְּנִיּוֹם וְאָמַר לִי כִּי בִּפְרֹט בְּעִנְיִן צוּרַת הָאֵל"ף
שְׁכוּתֵבִין הָאֲשַׁכְּנִיּוֹם שְׁעוֹשִׂין יו"ד רֵאשׁוֹנָה שְׁבָאוֹת הָאֵל"ף כְּעִין זִי"ן
שִׁישׁ בְּזֶה רְמִז בְּסִפְר הַתִּקּוּנִין.

א' - צורת כל האלפ"ן שבתפילין הם בצורת י' ו' ד' משי"כ בשאר כל
האותיות כגון השינ"ן והעיינ"ן והצד"י וכיוצא בהם כי כולם הם בחינת
יודי"ן ולא צורת זיינ"ן. [ד"כ]

א' - ענין צורת יו"ד תתאה שבאות האל"ף שכותבין בתפילין כולן
צריך שיכתבו בצירור דלתי"ן כנ"ל בדף שקדמה. [דכ"ט]

ד' של אח"ד (בק"ש) - וכן היה אומר מורי ז"ל שצריך לכתוב בתפילין
ובמזוזה שיעור ד' זו דאחד גדולה ועבה כשיעור עובי ד' דלתי"ן קטנות.
[דק"ם]

ה' - כל צורת ההיהי"ן הראשונות של שם ההוי"ה יהיה להם כעין קוין
א' קטן מאוד למטה בסיום רגל, ו' זעירא שבתוך אות הה"א.

ו' - וכל צורת יודי"ן יהיה בה ג' קוצין א' למעלה וא' למטה וא' באמצע
גופה.

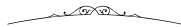
ז' - וכל צורת הטיתי"ן יהיה קו שמאלי שבה כעין ז'.

ח' - וכל צורת העייני"ן יהיו שני הקוים שבה, כעין שני ווי"ן, ולא כעין
זייני"ן.

צ' - וכל צורת הצד"י יהיו שני יודי"ן בשני ראשיה הימני יהיה כעין
יו"ד הפוכה לאחוריה והשמאלי כעין ג' כפופה למטה ויו"ד ישרה על
ראש הנו"ן הכפופה

והנה אות **צ'** (...) ולכן צורתה היא ב' יודי"ן, ונו"ן פשוטה תחת היו"ד
הב', ולא כמו שכותבים קצת סופרים צורת י' א' ונו"ן א', גם לא כמו
שכותבים צורת זי"ן ונו"ן (...) ונמצא כי ב' יודי"ן יהיו הופכות פניהם זו
מזו. [שער המאמרים ד"ה/ה]

ש' - ענין השיני"ן שבתפילין של ראש שהם שי"ן דתלת רישין ושי"ן
דד' רישין הם ז' ראשין. [דכ"א] וכל השיני"ן יהיו ג' קוים שבה כעין ג' ווי"ן,
ולא כעין זייני"ן. [די"ה/י"ט]

ץ' - אות הצד"י פשוטה מורכבת משתי אותיות י' ון' פשוטה כזה ין
[שער הפסוקים דרע"ה מזולתו]

כתיבת תפילין

בקשה קודם כתיבת התפילין קודם שיתחיל לכתוב יתפלל ויאמר ירמיו'א"א שתשרה שכינתך במעשה ידי ותצילחני בכתיבתי זאת שאני כותב תפילין אלו לשם קדושת מצוה תפילין שציוונו ה' אלהינו ותצילני מטעות הכתיבה ומטעות הכוונה אמון וכו' הי"רצון. [ד"ה]

קידוש שם הוי"ה גם כשכותב שם ההוי"ה שתהיה מכולם יקדש את השם בראשונה כדת וכהלכה גם בצורת האותיות של כתיבת התפילין. [דכ"ז]

של ראש קודם של יד תחלה צריך שיכתוב התפילין של ראש ויתקנם לגמרי ויתפרם וישחירם, ואח"כ יכתוב התפילין של יד ויתקנם וישחירם. [ד"ה]

כתיבה רצופה גם צריך לזיזת לכתוב כל הדי' פרשיות של ראש או כל הדי' פרשיות של היד רצופים יחד ולא פסיק ביניהם בשום דיבור כלל ועיקר ומכ"ש באמצעם. [ד"ה]

זקן או חולה ואם הוא זקן או חולה, ואינו יכול לכתוב כל הדי' פרשיות ביחד יכתוב שלש פרשיות ראשונות ואח"כ יכתוב הרביעית לבדה. ואם גם זה קשה לו יכתוב על כל פנים שתי הפרשיות הראשונות יחד ולא יפסיק ביניהם בשום אופן ואח"כ יכתוב שתי הפרשיות האחרונות ביחד. [ד"ה]

אם הפסיק בכתיבה והנה, אם כתב שתי פרשיות הראשונות בלבד יחד והפסיק אח"כ ובא לכתוב פרשת שמע צריך שבתחלה יעביר הקולמוס בדיו ויכתב על תיבת 'ידבר' של פרשת קודש ועל תיבת והיה של פרשה שניה, ואח"כ יכתב מ'שמע' ואילך, וע"י כך נק' קצת חיבור. ואם כבר כתב בתחלה כל הג' פרשיות אז יעביר הקולמוס גם על תיבת שמע שבפרשה השלישית ואח"כ יכתב פרשה רביעית כולה יחד. [ד"ה]

פרשיות של ראש כבר ידעת שהפרשיות של ראש נכתבים ד' ד' שורות בכל פרשה ופרשה [ד"טז]

פרשת קדש ז' שורותיה הם כזה: וידבר, מזה, בחדש, בצאתי.
פרשת והיה כי יביאך : שורותיה הם כזה: והיה, וכל פטר, ה' ממצרים,
פטר רחם.

פרשת שמע שורותיה: שמע, נפשך, לבניך, לאות.
פרשת והיה אם שמוע שורותיה: והיה, ונתתי, יבולה, בשבתך.

פרשיות של יד
פרשה ופרשה. [דט"ז]

פרשת קדש ז' שורותיה: וידבר, את היום, בחדש, זבת, את שבעת, ה' לי
בצאתי, ה' ממצרים.

פרשה שניה: והיה, רחם, ואם לא, זאת, לשלחנו, לה' כל, עיניך.
פרשה ג': שמע, את, מאודך, היום, בביתך, לאות, על מזוזת.
פרשה ד': והיה, ובכל נפשכם, ואכלת, ה' בכם, אשר ה', בין עיניכם,
ביתך ובשעריך.

קיפול הפרשיות
בעשיית התפילין יש ד' קלפים לבנים
חלקים בלתי כתיבה לכרוך בהם ד' פרשיות התפילין כל קלף מקיף
לפרשה אחת ואח"כ כולן נתונים תוך הבית עצמו שך תפלה של ראש.
[תקי"א] וענין הד' קלפים לבנים שכורכין בהם הפרשיות נתבאר בברכת
אבות דראש השנה וע"ש. [ד"כ]

הכנת התפילין

קשר הראש קשר הראש בצורת דל"ת גדולה [ד"כג]
ושם (בראש) עושים קשר אחד. [דל"ה]

שם שד"י בתפילין הוא בחינת שם שד"י שבתפילין שהם
ש' של בית תפלה של ראש - וד' דקשר תפלה של ראש - ויו"ד דקשר
תפלה של יד. [תקכ"א]

ציבוד הצעות ענין הרצועות נודע כי צריך שיעבדם
לשם קדושה. וטוב שתעבד שתי עורות א' לרצועת הראש וא' לרצועות
היד, ובשל ראש תאמר שהוא לשם ראש ותכוין לשם ההוי"ה ובשל יד
תזכיר שהוא לשם יד ותכוין לשם אהנ"י. [דכ"ב]

צבע הרצועות צריך להשחיר את הרצועות פנים ואחור
שחורות כעורב [דכ"ב]

אורך הרצועות תבין כי רצועה ארוכה בימינו והקצרה
בשמאלו [שער המאמרים ד"א] וזהו הטעם של רצועה הימנית שתהיה קצרה
ושיעורה עד החזה בלבד. [שער המאמרים ד"קנה]

תפילין שמושא רבא (האר"י ז"ל) עשה זוג של תפילין דרש"י
כפי סברת שמושא רבא שהם אצבעים על אצבעים והריציהם שקועים
עד מקום המעברתא באופן שיהיה כל בית ובית חלוק ונפרד מחבירו.
ובעת התפירה היו חוטי הגידין מפסיקים ועוברים בתוך החריצים ממש
מעבר לעבר מצד זה לצד זה. [דכ"ח]

הנחת התפילין

נשים בתפילין אין הנשים חייבות בתפילין. [דל"ז]

אין להניח תפילין בלי טלית קודם לכן צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו הטלית הגדול של העיטוף לסיבה הנז' היפך מסברת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול אחר שהניחו ציצית קטן. שאין לעשות כדברי האחרים האומרים שהתפילין קודמין לכל בחינות הציצית. [ד"ו]

תפילין קודם התפילה ולכן אנו מקדימין להניח התפילין קודם התפילה כי התפילין הם מן רשימו דאתמול שנעשה בחינת תפילין ובתפילה באים אח"כ מוחין חדשים פנימים. [דכ"ג]

עיקר מצות התפילין בבוקר הוא בבוקר בעת התפילה (...)
אבל בשאר היום שאינן אלא מכה רשימו בלבד, לכן אינה כל כך מצויה וחובה כמו בזמן התפילה. [דכ"ג]
מנהג הראשונים בתפילין הראשונים שהיו התפילין בראשם כל היום. [דכ"ב] גם זהו סוד ענין אותם החכמים שהיו נוהגים להניח תפילין בראשיהם כל היום כלו. [דקצ"ז]

הנחת תפילין של יד מיושב הנה תחלה תניח תפילה של יד מיושב ולא מעומד. [ד"כז]

כיסוי הזרוע בתחלה יקשור תפילה של יד בזרועו השמאלי במקום הקבורת, ויכסה זרועו עם הטלית כדי שתהיה הנחת תפילין בהצנע. [ד"כז]

כיוון תפילין של יד במקום הקבורת שהוא מכוון כנגד הלב ממש. [דל"ו]

הנחה קשירה וברכה וקודם שתברך הברכה [בעת שתניח ותקשור התפילין תכוין כל המונות הנז' [דכ"ח]] (...) ואח"כ תקשור התפילין ותברך עליהם. [ד"כז]

הוצאת תפלת הראש אחרי קשירת היד ומורי ז"ל היה נזהר שלא להוציא התפילין של ראש מן כיסם עד שיניח תפלה של יד ויקשרנה למעלה במקום הקבורת ואח"כ לא היה חושש מלהוציאם אעפ"י שלא כרך עדין ז' הכריכות סביב הזרוע הנ"ל [ד"כ]

ז' כריכות קודם הנחת הראש אבל ודאי שצריך לכוון ז' כריכות האלו קודם שיניח תפילין של ראש בראשו. [ד"כ] ואח"כ יכוון הרצועה סביב זרועו ז' כריכות (...) אז יניח תפילין של ראש ולא קודם שיכוון הז' כריכות. [ד"כ]

הנחת תפילין של ראש ואין התפלה של ראש צריכה לכוון עליה [ד"מ] אבל סברת חכמי אשכנז המברכין גם על תפילין של ראש. (שם)

כריכות האצבע אחרי הנחת הראש ואח"כ שהניח תפילין של ראש [ד"כ]

ג' כריכות באצבע האמה כריכת הרצועה סביב האצבע האמצעי הנקרא אמה כדרך הטבעת העגול של הקידושין הניתן באצבע. וצריך לכוון שם ג' כריכות והכריכה העליונה תהיה בפרק האמצעי של האצבע הזה ושתי כריכות תחתונות בפרק התחתון המחובר אל כף היד, שלא כדברי המתיהרים לכוון כל ג' הכריכות בפרק התחתון ושיבוש הוא בידם. [ד"כ]

כיסוי תפילין של ראש בטלית גם צריך לכסות תפילין שבראש עם הטלית כנז' אצלנו טעם הדבר בענין שנהגו להתעטף בטלית גדול בליל יום הכיפורים [ד"ד]

הרצועות באבנט ובענין הרצועות, ראיתי מקפידים להניחם תלויות ולא להניחם באבנט כדי שלא יגיעו בארץ אם הם ארוכות, ומורי ז"ל אמר לי כי אדרבה ראוי הוא להניחם באבנט ולהשים שם קצות הרצועות כדי שלא יגיעו בקרקע: [ד"כ] גם הזהירני (האר"י ז"ל למוהר"ח"ו) עוד לזה (...) שלא יגעו הרצועות של התפילין בקרקע. (ספר החזיונות ח"ד דת"ח)

תפילין דר"ת

דרש"י ור"ת בשחרית דע כי מורי ז"ל בתחלה היה מניח תפילין דרש"י ודר"ת ביחד בשחרית ומתפלל בהם תפלתו כמ"ש בפ' הקומץ רבה יש בראש להניח בו שני זוגות תפילין ר"ל ביחד דאילו בזה אחר זה יש מקום לאלף זוגות. [דכ"ח] והיה משים בבוקר שתי זוגות תפילין דרש"י ודר"ת. [דכ"ח]

הגהת היד דרש"י ור"ת ביחד כי תחלה יבנים בזרועו תפלה דידי כסברת רש"י, ואח"כ יבנים תפלה של יד כסברת ר"ת, ושניהם יניח במקום הנקרא קבורת של פרק העליון שבזרוע השמאלי, ואותו של רש"י יהיה יותר למעלה סמוך כלפי צד הכתף, ושל ר"ת יהיה יותר למטה ממנו סמוך אל פרק האמצעי. [דכ"ח]

הגהת הראש דרש"י ור"ת ביחד וכן בתפלה של ראש, יניח תחלה תפילין דרש"י ואח"כ יניח תפילין דר"ת למעלה מתפילין דרש"י, וכן ג"כ הקשר של תפילין דרש"י יניח יותר למטה בעורף, והקשר דר"ת יהיה למעלה ממנו בעורף עצמו. [דכ"ח]

רצועות רש"י ור"ת כאשר אתה כורך הרצועות סביב הזרוע תשים הרצועה של ר"ת תחת הרצועה של רש"י ותתכסה בה ולא תתגלה רק הרצועה של רש"י והאחרת תהיה מכוסה תחתיה. עכ"ל. [דכ"ח]

הסיה דעת מן התפילין בתפילה והנה נודע מ"ש רז"ל שאסור להסיה דעת מן התפילין אפילו בהיותו מתפלל ובכל רגע צריך לחזור ולכוין בהם

אין הסיה דעת התפילין בעיסוק התורה ועמידה זולתי בעת שאתה עוסק בתורה באמצע היום או בעת שמתפלל תפלת שמונה עשרה, אבל בכל שאר התפלה צריך לכוין בהם בכל רגע. [דכ"ח] יזהר מאד שלא להסיה דעתו מן התפילין בעודן עליו אלא בעת שמתפלל תפלת העמידה ובשעה שעוסק בתורה כי בשתי זמנים אין חשש. [שער המצות דקנ"ג]

זמן חליצת התפילין גם לא היה מסיר לא התפילין ולא הטלית עד
שהיה גומר כל התפלה ועלינו לשבח ועל כן נקוה לך וכו' (ד"ד)

אופן החליצה ואחר שתגמור עלינו לשבח וכו' ועל כן נקוה לך
וכו', אז תסיר בתחילה תפלה של יד מיושב על דרך שהנחת אותה
מיושב כנ"ל ואח"כ תסיר תפלה של ראש, ואח"כ תסיר הטלית, כי כמו
שהנחת הטלית קודם התפילין, כך יהיה הטלית בראשך עד אחר
שתסלק התפילין. [דף כ"ח]

ואח"כ יסיר תפלה של ראש מעומד ויצניענה בכיס ויסיר תפלה של יד
מיושב כמו שהוא בעת הנחתם ויצניענה בכיס ואח"כ יסיר הטלית. [נוסח
תפילה למהרח"ן]

חליצת יד מיושב וצריך להסיר ולחלוץ תפלה של יד מיושב על כל
פנים כנז'. [דכ"ח]

בימי החום ולפעמים בימי הקיץ והחום אחר שהסיר תפלה של ראש
היה מורי ז"ל מעביר טליתו מע"ג ראשו ומורידה על כתיפיו ואח"כ מסיר
תפלה של יד ואח"כ מסיר הטלית לגמרי.

מפרשת העקידה ואילך בתפילין בלבד צריך להתפלל כל התפלה
אחר שתניח התפילין. [דמ"ב]

גיל חינוך

בן

גיל חינוך מתחילת עשר שנים ואילך
ודע כי ענין המוחין
דז"א (...) שמתחילין ליכנס בו מט' שנים ויום א' [שער המאמרים ד"קסב]

מתחלת עשר שנים ואילך, מתחילין להנך את הקטן בקצת מצות
מדרבנן, כגון אכילה ביום הכיפורים וכיוצא, אמנם עדין אינו ראוי למצות
מן התורה כי אינו איש גמור. [שער ההקדמות ד"רמז]

בר מצוה בי"ג שנים ויום אחד
עד תשלום י"ג שנים ויום א', ד'
שנים לד' מוחין ואז נשלם ונעשה איש גמור. ואח"כ צריך ז' שנים אחרים
עד שיהיה בן כ' שנה כדי להשלים ולתקן וכו'. [שער המאמרים ד"קסב]

בת

קפגה
גם נודע כי עד שיהיה לבת י"ב שנים ויום א' נקראת קטנה
[שער ההקדמות ד"רפג]

נערה
ואח"כ נקראת נערה [לפי שאינה נקראת נערה בה"א עד
תשלום י"ב שנים ויום א'] עד שתהיה בת י"ב שנים וששה חדשים ויום
א' [שער ההקדמות ד"רפג]

בוגרת
ואח"כ נקראת בוגרת. כי אין בין נערות לבגרות אלא ששה
חדשים בלבד. [שער ההקדמות ד"רפג]

סדר בית הכנסת

מעשרה הראשונים בבהכ"נ צריך שאחר שיבא לבה"כ אחד מעשרה ראשונים לא יצא משם עד שישלים שם תפילתו. ואותם הנוהגים להיות מעשרה ראשונים בבהכ"נ זה ואח"כ יוצאים והולכים להתפלל בבהכ"נ אחר שלא היו שם מעשרה ראשונים, טעות גמורה הוא בידם ולא תחשב למצוה כלל. [דל"ב]

לצאת באור היום בטלית ותפילין וראיתי למורי ז"ל שלא היה נוהג ללכת לבית הכנסת מעשרה הראשונים, ואמר לי הטעם מפני שהיה חולני והיה צריך לשהות בביתו ולפנות נקביו, ועוד לסיבה אחרת, לפי שהיה הולך אח"כ מעוטף בטליתו ומוכתר בתפיליו מביתו עד בית הכנסת והיה מוכרח לעשות כן ביום כי לילה לאו זמן תפילין הוא, והעשרה ראשונים היו מקדימים לבוא באשמורת טרם אור היום, ולכן לא היה יכול לקיים מצוה זו לסבות אלו. (ד"ל"ב):

כניסה לבית הכנסת בכל התפילות והענין הוא שצריך לומר כשנכנס פסוק ואני ברוב חסדך אבא ביתך וכו' [דל"ג] ולכן בכל הימים וגם בכל תפלה מוג' תפלות ערב ובוקר וצהריים שאתה נכנס בבי"הכנ (...) ואחר שאמרת פסוק זה בפתח בי"הכנ אז תיכנס אחר כך בבי"הכנ. [דף ל"ב]

פסוק קודם הכניסה ולא תאמר הפסוק הזה [ואני ברוב חסדך אבא ביתך וכו'] אחר שנכנסת [אלא בפתח בית הכנסת], כי מנהג זה הוא טעות ביד הנוהגין אותו (ד"ל"ג): הנכנס לבה"כ צריך ליזהר מאד מאד להתעכב מעט בפתח קודם שיכנס ולהראות עצמו ירא וחרד ומזדעזע ליכנס בהיכל מלכו של עולם וענין זה מועיל מאד אל השלימות של האדם ואל ההשגה. [דף ל"ב]

להשתחוות אחרי כניסתו ואחר שנכנס לבה"כ שמעתי בשם מורי ז"ל שבכניסתו ישתחוה כנגד ההיכל [דף ל"ב]

מזמור כנגד ז' הקפות ואחר כך יאמר מזמור אלה"ם יחנו
ויברכנו וכו' אשר יש בו ז' פסוקים וכנגדם יקיף ז' הקפות סביב התיבה
שבאמצע בה"כ (...)[דף ל"ב]

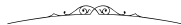
האר"י ז"ל לא היה מקיף אבל אני ראיתיו שהיה בא לבה"כ ולא
היה מקיף שום הקפה ואיפשר כי בשביל שלא בא מן עשרה ראשונים
לפי שהיה מתאחר לבא כנ"ל ולכן לא היה מקיף מפני הרואים שנראה
כיוהרא כנלע"ד (בין גראה לעניות דיעתי). [שם]

זהירות בבי"הכנ ראיתי מורי ז"ל נזהר בתכלית הזהירות שלא
לדבר כלל בבית הכנסת אף שלא בשעת התפלה וכמעט שאפילו בדברי
מוסר ותוכחה לא היה רוצה לדבר כדי שלא ימשך מזה אל איזו
דיבור של חול [ד"לד]

פסולת בבי"הכנ הזהירני מורי ז"ל מאד שלא אכניס אצבע לתוך
האזנים כדי לנקות הזוהמא שבהם בתוך התפלה כלל מהתחלת
הברכות עד גמר עלינו לשבח, ואם עשה צריך נטילת ידים (ד"לד)

רוק בבי"הכ גם ראיתיו נזהר מלרוק בבית הכנסת כלל, ואם
נודמן לו רוק היה מבליעו בטליתו או בולעו בגרונו (ד"לד)

קדושת בית המדרש ואמנם קדושת בית המדרש המורה מקדושת
בית הכנסת. [שער המצות ואתחנן דפ"ד]

ד"ת במקום מטונף וזהו איסור הזכרת דברי תורה במבואות
המטונפות כי הוא גורם להכניס קדש בחול וכל המזכיר עניינים אלו
יגרום למעלה לגביר הקליפה והטומאה על הקדושה. ואמר לו ר' עזריה
שלא יחוש לכך ויאמר מזה שירצה כפי מה שהיה בלבו דכיון שהם דברי
תורה אינם מקבלים טומאה ולא יגרמו להכניס קדש בחול כמו שהיה
הוא חושב. [שער כתבי מורי דקע"א]

עניני תפילה

(שייך לדרוש נוסח התפלה)

י"ב שערי התפילה בשמים אמר לי מורי ז"ל שיש ברקיע שנים עשר שערים כמנין י"ב שבטים וכל שבט ושבט תפלתו עולה דרך שער א' מיוחד לו והם סוד הי"ב שערים הנז' בסוף ספר יחזקאל. והנה אין ספק כי אם תפלות כל השבטים שוות לא היו צריכות אל י"ב שערים וכל שער ושער יש לו דרך בפני עצמו אלא ודאי מוכרח הוא שכיון שתפלותיהם משונות לכן צריכות שערים מיוחדים לכל א' וא, כי כפי מקור ושורש נשמות השבט ההוא כך צריך להיות סדר תפלתו.

סדר תפילת אבותיו ולכן ראוי כל א' וא' להחזיק במנהג סדר תפלתו כמנהג אבותיו לפי שאין אתנו יודע מי הוא משבט זה ומי הוא משבט זה.

אין לבטל מנהגי אבותיו וכיון שאבותינו החזיקו במנהג ההוא, אולי הוא מן השבט ההוא הראוי לו אותו המנהג, ועתה בא לבטלו, ואין תפלתו עולה למעלה אם לא בדרך הסדר ההוא. אבל צריך שתדע כי אין זה אלא בענין תיבות משונות באמצע התפלה וכיוצא בזה כמו להקדים הודו קודם ברוך שאמר או אח"כ וכיוצא בכל זה.

דין המפורש בתלמוד אבל מה שמיוסד על פי הדין המפורש בתלמוד זה הוא שוה לכל נפש ואין חילוק ביניהם כלל בכל השבטים.

פזמוני ושירי הראשונים דע לך כי מורי ז"ל לא היה אומר שום פזמון ושום פיוט ושום בקשה שאלו שסידרו האחרונים כמו ר' שלמה בן גבירול וכיוצא בו, לפי שאלו האחרונים לא ידעו דרכי הקבלה ואינם יודעים מה שהם אומרים וטועים בסדר דיבורם בלי ידיעה כלל. ובפרט פזמון יגדל אלהים חי וכו', ויודוי אשמונו באומר ובפועל וכו' ושאר הוידוים של יום הכיפורים של רבינו נסים ורש"ט בן ארדוטיל ור' יצחק בן ישראל שתיקנו בערבית בשחרית במוסף במנחה בנעילה, לא היה אומרם כלל.

פזמונים ובקשות התנאים אבל היה אומר התפלות והבקשות והפזמונים שתיקנו הראשונים כמו תפלת ר' עקיבא ותפלת ר' אלעזר בן

ערך ותפלת ר' נחוניא בן הקנא וכל הפזמונים והפיוטים שתיקן ר' אלעזר
הקליר במחזור האשכנזים, לפי שכל אלו הראשונים תיקנו דבריהם על
פי חכמת האמת והיו יודעים מה שתיקנו.

רבי אלעזר הקליר ושמעתי בשם מורי ז"ל כי הקליר שיסדר קרובין
דמחזור אשכנזים הוא ר' אלעזר בן שמעון כנז' במדרש על פסוק מכל
אבקת רובל, זה רבי אלעזר בן רבי שמעון שהוא קראי ותנא ופייטן
וקרובין, אבל אני לא שמעתי ממורי ז"ל.

סדר תפילת שחרית

פרשיות המן ועשרת הדברות הייתי [דברי מוהר"ו ז"ל] נוהג לומר בכל בקר קודם התפלה פרשת המן ועשרת הדברות וכיוצא בזה בפרשיות אחרות ומנעני מורי ז"ל שלא לאומרם ובפרט בעשרת הדברות הזכיר לי טעמו של דבר כי הרי בימי הראשונים קבעום בתפלה ומפני המינין שלא יאמרו שאין עוד תורה ה"ו מן השמים אלא עשרת הדברות לכן ביטלום ומי זה יערב אל לבו לחזק את המינין ולנהוג מה שביטלו רז"ל בגמרא. (דל"ה)

קבלת מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך קודם שהאדם יסדר תפילתו בבית הכנסת מפרשת העקידה ואילך צריך שיקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך ויכוין לאהוב כל אחד מבני ישראל כנפשו כי עי"ז תעלה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי ובפרט אהבת החברים העוסקים בתורה ביחד צריך כל אחד ואחד לכלול עצמו כאלו הוא אבר אחד מן החברים שלו ובפרט אם יש להאדם ידיעה והשגה לדעת ולהכיר את חברו בבחינת הנשמה ואם יש איזה חבר מהם בצרה צריכים כולם לשתף עצמם בצערו או מחמת חולי או מחמת בנים ה"ו ויתפלל עליו וכן בכל תפילותיו וצרכיו ודבריו ישתף את חבריו עמו ומאד הזהירנו מורי ז"ל בענין אהבת החברים האלה שלנו של חברתנו. [דל"ד/ל"ה]

סיבת התפילה לא יתפלל לסיבת עצמו שצריך לשאול אותה השאלה אלא לקיים מצותו ית' שנצטוונו שנתפלל אליו בעת צרתינו להורות כי הוא אלהינו ואנחנו עמו ועבדיו, ואילו עינינו תלויות כעיני עבדים אל יד אדוניהם, ואין לנו שום עזר אם לא ממנו ית' וישים כל בטחוננו עליו. [שער המצות ד"ב]

איסור תפילה בעצבות אסור לאדם להתפלל תפלתו בעצבון ואם עושה כך אין נפשו יכולה לקבל האור העליון הנמשך אליו בעת התפלה. אמנם בעת שמתוודה הוידוי ובפרט חטאיו אז טוב להתעצב בלבד אבל בשאר התפלה נמשך לו נזק נפלא גדול ע"י עצבותו. אבל

צריך להראות לפניו ית' הכנעה גדולה באימה ובריאה אמנם תהיה
בשמחה יתירה וגדולה ככל האיפשר. [דל"ד]

תפילה בלחש בחול גם מעולם לא התפלל תפלתו בקול רם
אפילו סדר התפלה של מיושב כגון הזמירות וכיוצא בהם להורות
הכנעה ואימה ויראה לפני השי"ת. (ד"לד)

אמירת זמירות וקרבנות בסידור גם כל הזמירות והקרבנות
והק"ש היה נוהג מורי ז"ל לאומרו מתוך סידור תפילות שבידו [דל"ד]

תפילת העמידה בעינים סגורות אבל בתפילת העמידה דלחש
היה עוצם עיניו ואומרה על פה. גם בחזרת התפלה היה עוצם עיניו
ושומע ומתכוון דברי השי"ת. [דל"ד]

תיקון תפילה בקרבנות ולא היה נוהג לומר ביום שבת פסוק
וביום השבת שני כבשים בני שנה כו' כמנהג ספרדים לפי שאלו הם
קרבו מוסף שבת ואין עתה זמנם עד אחר תפלת שחרית כולה. [דקפ"א]

דיוקים בקרבנות רבש"ע כמו שכבש אברהם אבינו רחמיו וכו'
במידת החסד ובמידת הרחמים ותכנס לנו לפני משורת הדין ובטובך
הגדול ישוב חרון אפיך וכו' נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

ופקדנו בפקודת וכו': דל"ת בפקודת תהיה דגושה ולא רפויה. נוסח
(דק"פ-דקפ"ה)

ועת צרה היא ליעקב וממנה יושיע ונאמר בכל צרתם לו צר נוסח (דק"פ-
דקפ"ה)

מפירותיהן בעולם הזה נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

ברוך המקדש שמו ברבים נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

אבינו שבשמים חי וקיים עשה עימנו חסד וכו' נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

ברייתות גם צריך לומר כל הבריתות הכתובות בסידורים שלנו עד
כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' [דמ"ט]

פרשת התמיד קודם הקטורת אחר פרשת התמיד וקודם פסוק וערבה לה' יאמר פטום הקטורת וכו' ואח"כ פסוק וערבה לה' נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

פטום הקטורת תיבף אחר פרשת התמיד אנו אומרים סדר פטום הקטורת קודם פסוק וערבה לה' מנחת וכו' (...) לא כאותם הנוהגים לאומרו קודם פרשת התמיד וטעות הוא בידם. [דמ"ו]
אומרים פטום הקטורת הוזה בשחרית קודם התפלה אחר קרבן התמיד כנ"ל וגם בתפלת המנחה קודם העמידה (...) שלא יתאחוזו הקליפות ויעלו בעליית העולמות, ולכן נאמר קודם שתי התפלות הנז'. [דמ"ח]

פטום הקטורת גם בסוף התפילה וכן בסוף תפלת שחרית אנו חוזרים ואומרים אותו כנודע, והטעם הוא כדי שלא ינקו הקליפות מן השפע היורד ונשפע העולמות כנ"ל. אבל בתפלת ערבית אין בנו כח לעשות כך. [דמ"ח]

דיוקים בקטורת ונוטל מהם מלא חפניו נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

לא היה מוסיף פסוק והקטרת אשר תעשה במתכונתה בקריאת פטום הקטורת נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

ושבלת נרד ביחד כי שתיהן דבר אחד נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

קילופה שלשה נוסח (דק"פ-דקפ"ה)
יין קפריסין נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

אין צריך להזכיר רובע הקב נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

אף מכיפת הירדן כל שהיא ולא כל שהוא נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

כדי לשפות בה את הצפורן נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזה נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

תניא רבי נתן אומר נוסח (דק"פ-דקפ"ה)
תני בר קפרא נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

ועוד תני בר קפרא נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

מפני שהקול יפה לְבָשִׁמִּים נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

ג' פסוקים בלבד אחרי הקטורת ואז תאמר אח"כ ג' פסוקים
אלו ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי וכו' ה' הושיעה וכו' כי הם
מוסוגלים מאד לאומרים אחר פטום הקטורת וכן היה מנהג מורי ז"ל
לאומרים בכל פעם שהיה אומר פטום הקטורת קודם התפלה או אחריה
או בתפלת מנחה ובין בשעת התפלה ובין בזמן מנחה ח"ו. [דמ"ט] ועתה
יאמר בכאן ג' פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה'
הושיעה וכו'. ובכל פעם שאומרים פטום הקטורת כנ"ל צריך לומר
אחריו שלוש פסוקים אלו. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

יש לומר פסוק יזערבה בלבד אחרי ג' הפוסקים ולא יאמר שום פסוק
אחר חוץ מזערבה לה', אפילו בזמן המגיפה נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

בזמן המגיפה טוב לומר פטום הקטורת בזמן המנחה (...) ולכן
טוב מאד בזמן המנחה ב"מ שבעת שאומר פטום הקטורת בתפלת
שחרית ובמנחה שיכוין בה באותה הכונה (...) וג"כ כאשר האדם קם אחר
הצות לילה לעסוק בתורה, אחר [הסדר] הכתוב אצלנו בשער התפלה,
בעת קומו אחר הצות לילה (...) תאמר פטום הקטורת וכו'. [שער רוח הקודש
ד"צג]

דיוקים באביי אביי הוה מסדר וכו' ובהגיע אל וקטרת קודמת
לאיברים, אין להקפיד מכאן ואילך להזכיר מלת קודם רק וקטרת
לאברים ואיברים למנחה וכו' עד הבזיכין (...) ואז צריך לומר ובזיכין
קודמין לתמיד נוסח (דק"פ-דקפ"ה) עליה השלם כל הקרבנות כולם נוסח
(דק"פ-דקפ"ה)

אנא בכה אחר הקטורת וזהו סוד שתיקנו לומר אנא בכה גדולת
ימינך אחר פטום הקטורת. [דמ"ו]

ב' תיבות **אנא בכח גדולת ימינך כו' ויאמר כל שני תיבות**
ביחד כגון **אנא בכח ויפסיק ויאמר גדולת ימינך ויפסיק ויאמר תתיר**
צרורה וכן על דרך זה הכל. [דקפ"א] ויאמר כל ב' תיבות ביחד כגון **אנא**
בכח ויפסיק ויאמר גדולת ימינך ויפסיק ויאמר תתיר צרורה וכן ע"ד זה
הכל. גם היה אומר שבה זה בניגון ובנעימה. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

אנא בכח בניגון ונעימה **גם היה אומר שבה זה בניגון ובנעימה**
ואחר סיומו יאמר בשכמל"ו בלחש. [דמ"ו]

בשכמל"ו בלחש **ואחר סיומו [אנא בכח] יאמר ברוך שם כבוד**
מלכותו לעולם ועד בלחש. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

פסוק עורי צפון **לא היה נוהג לומר פסוקים עורי צפון וכואי תימן**
כו' באתי לגני כו' קודם איזהו מקומן אלא תכף היה אומר פרק איזהו
מקומן של זבחים וכו' ולא היה אומר אותם פסוקים הנז'. [דמ"ו] נוסח
(דק"פ-דקפ"ה)

משנה איזהו מקומן **מה שנהגו לומר פרק זה דאיזהו מקומן של**
זבחים וכו', מפני שאין שום פרק בכל המשניות בלתי מחלוקת נזכר
בתוכו חוץ מפרק זה ונקרא הלכה פסוקה. והנה עתה בעליית העולמות
אנו צריכין אל השלום, לא אל המחלוקת, ולכן בחרו בפרק הזה כנז'.
[דמ"ז]

רבון העולמים אתה צויתנו להקריב וכו' נוסח (דק"פ-דקפ"ה)
שיהא שיח שפתותינו זה חשוב ומקובל ומרוצה לפניך וכו' נוסח (דק"פ-
דקפ"ה) **וכאן שני כתובים, ולא רבן** נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

קדיש על ישראל **ואומר קדיש דעל ישראל ועל רבנן** נוסח (דק"פ-
דקפ"ה)

סדר מהודו עד ישתבח

פיוטים בתפילה אינם הפסק ואף אם הם באמצע ברכות יוצר וישתבח היה אומרם לפי שהם (המחברים) היו תנאים, והיו יודעים מזה שהיו מתקנים וכל דבריהם היו מיוסדים על פי דרך האמת. [דק"ף]

קדיש הראשון הקדיש הראשון הוא הקדיש שקודם הודו לה' קראו בשמו. [דע"ה]

הודו קודם ברוך שאמר אנו אומרים מזמור לה' קראו בשמו וכו'. (...) ואמנם מנהג אשכנז הוא לאומרו אחר ברוך שאמר (...) ולכן אין לאומרו רק בין העשיה אל היצירה שהוא אחר קדיש העשיה וקודם ברוך שאמר שהוא תיקון היצירה. ומורי ז"ל נהג בזה כמנהג הספרדים. [דנ"ט] מופתיו ומשפטי פיהו, ולא פיו נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

ה' מלך מעומד ופעמיים ה' מלך וכו' מעומד שני פעמים. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) ב' פסוקים אלו של ה' מלך וכו' ויאמר אח"כ פסוק היה ה' למלך וכו' צריך לאומרם מעומד [דס"א] ואח"כ ישב ויאמר הושיענו וכו' עד הללויה. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

לעמוד עם כל הקהל ואף גם אם האדם הוא אומר פסוקים אחרים או סדר הקרבנות ושומע את הקהל אומרים ה' מלך וכו', צריך גם הוא לקום מעומד עמהם בעוד הציבור אומרים אותו אעפ"י שעדיין הוא עומד בסדר הקרבנות וכיוצא והוא אומר במקום שהוא עומד, ואין צריך לומר עמהם ה' מלך אבל צריך לקום עמהם. [דס"א]

דיוקים מילת ימלך חסר וא"ו [דס"א]. מלך בב' פתחי"ן – ימלך בו"ו. [דצ"ה]

מזמור למנצח בימי החול יאמר מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' [דס"א] נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

עניית אמן בפסוקי דזמרה בביה"כ היה עונה אחריהם אמן ואפילו אם היה באמצע הזמירות היה מפסיק לענות אחריהם אמן אף אם היו המברכים רבים. יש לענות אמן אפילו אם הוא נמצא בפסוקי דזמרא (ד"ל)ה

לקום בברוך שאמר ברוך שאמר צריך לקום מעומד כדי לומר אותו עד סיום הברכה מלך מהולל בתשבחות. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

ציציות בברוך שאמר ובהגיעו לברוך שאמר ימשמש בב' הציציות אשר מלפניו ויאחזם בידו עד גמר הברכה. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

ציציות ביד ימין בהגיעך אל ברוך שאמר תקום מעומד כמושי"ת ב"ה וגם תאחוז בידך הימנית השני הציציות הטלית אותם שהם כנגד פניך. [ד"ס"א]

דיוקים ברוך שאמר יש בו פ"ו תיבות. [דקפ"ב] הבריות נוסח (דק"פ-דקפ"ה) המהולל בפה עמו ולא בפי נוסח (דק"פ-דקפ"ה) בתשבחות בחיריק, ולא בתשבחות בשוריק. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

מזמור לתודה בישיבה ואח"כ יושב ואומר מזמור לתודה מיושב. [נוסח דקפ"ב]

יהי כבוד יהי כבוד ה' וכו' והוא רחום יכפר עון וכו' נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

אשרי יושבי ביתך פותח את ידיך. הנה המזמור הזה נתקן בכל יום ג"פ, א' בזמירות השחר, וא' קודם ובא לציון דתפלת שחרית, וא' קודם תפלת מנחה. ובכל זמן מן הג' הנז' יש לו כוונה בפני עצמה עם היותם בדרך א'.

דיוקים ואנחנו נברך י"ה וכו' מורי ז"ל היה נוהג לומר פסוק זה אחר סיומו מזמור תהלה לדוד וכו' [ד"ס"ד]

לעמוד בוברך דוד ויברך דוד את ה' וכו' צריך לקום מעומד מן ויברך דוד עד א'תה ה'וא י'הו"ה ה'אלהים אשר בחרת באברם ועד בכלל. [ד"ס"ד] ויברך דוד את ה' וכו' יאמר אותו מעומד עד שיאמר ד' תיבות

א'תה ה'וא ה' ה'אלהים וכו' ובמלת אשר בחרת באברם תשב. נוסח
(דק"פ-דקפ"ה)

לתת צדקה בתיבת "בכל" וצריך לתת תחלה ביד הגבאי
ב' פרוטות ביחד (...) ואח"כ נותן עוד ביד הגבאי פרוטה שלישית (...) ופעם אחרת שמעתי ממורי ז"ל שיתננה בעת שאומר ואתה מושל
בכ"ל: (ד"ס-סח)

לעמוד בצדקה צריך לתת צדקה זו עתה מעומד, והטעם הוא לפי
שהצדקה היא מצות עשה וראוי הוא לעשות המצות מעומד. [דס"ד] גם
צריך ליתן צדקה בכל בקר בסוד אני בצדק אחזה פניך קודם שיתפלל
תפלת שמנה עשרה. [דס"ד]

אז ישיר משה אז ישיר משה וכו' ה' ימלוך לעולם ועד, פסוק זה
יכפלנו שתי פעמים בלשון הקדש ופעם שלישית בלשון תרגום ה'
מלכותיה קאים לעולם ולעלמי עלמיא. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

דיוקים ב'ישתבח' אין לומר ובכן ישתבח אלא בשבת כי אומר קודם
נשמת כל חי נוסח (דק"פ-דקפ"ה)
יקדים גדולה לגבורה. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) בתשבחות בחיריק, ולא
בתשבחות בשוריק. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי
העולמים אמן. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

סדר הקדיש

נוסח הקדיש יתגדל ויתקדש שמייה רבא. בעלמא די ברא [דנ"ז] כרעותיה וימליך מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה. בחייכון וביומכון ובחיי דכל בית ישראל בעגליא ובזמן קריב ואמרו. אמון יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא יתברך וישתבח ויתפאר ויתרום ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמייה דקודשא בריך הוא לעילא מכל ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמון. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) ונוסח קדיש זה היה נוהג בכל הקדישים אף בקדישי שאומרים היתומים על מיתת אביהם. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) אותם האומרים ישתבח ויתפאר יתרום וכו' בידו"ן, הם טועים [דנ"ב]. תשבחתא בחיריק נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

נוסח קדיש בתרא והיה בנוסח הקדיש של בני ספרד אשר העתקנוהו אחר כל תפלת שחרית, ולא כמנהג נוסח המסתערבים שמוסיפין בו ע"ד מ"ש בהרמב"ם ז"ל בספרו. [דנ"ג]

לא לקום בקדיש מורי ז"ל לא היה קם מעומד בעניית אמון יהא שמייה רבא של הקדיש, ואמר לי כי אותו הלשון שהוזכר בירושלמי דמשמע ממנו שצריך לקום מעומד הנה הוא טעות ואיננו מן התלמוד ירושלמי עצמו אלא הגהת איזי חכם שהגיהו, והאחרונים [פוסקים ראשונים לדין] הטפסוהו אח"כ בתוך דברי הירושלמי. [דנ"ח].

קדיש בעמידה אמנם כשהיה בקדיש שלאחר העמידה דשחרית או דמנחה או דערבית וכן בקדיש שתקבל של אחר חזרת ס"ת להיכל אז היה נשאר מעומד וגומר עניית הקדיש ואח"כ יושב. [דנ"ח]

לשבת אחרי בעלמא גם מורי ז"ל היה נוהג בזה הקדיש או בשאר קדישים הנאמרים אחר העמידה או אחר חזרת ספר תורה למקומו, שאז כל העם עומדין, ואז היה נוהג שלא לישוב עד שיענה אמון יהא שמייה רבא וכו' מעומד עד דאמירן בעלמא ואח"כ היה יושב, מכל שכן בשאר קדישים שלא היה קם מעומד לענות אמון יהא שמייה רבא וכו' [דף קפ"ד]

עוננים 'אמן יהא שמיה' וג' אמנים אלו הם זולת אמן יהא שמיה רבא וכו', ואם העונה מסיים עד דאמירן בעלמא קודם שהחזן יאמר שמיה דקודשא בריך הוא, צריך לענות כאן אמן פעם אחרת באופן שהם חמושה אמנים. [דנ"ד]

איין לומר פסוק יגדל נא גם מה שרגילין העולם לומר פסוק ועתה יגדל נא כח ה' וכו' בעת שהשליח ציבור אומר הקדיש וכוז' בספר התיקונין, הנה מורי ז"ל מנעני שלא לאומרו ולא רצה לגלות לי טעמו של דבר, ובאולי שגם זה אינינו מכלל דברי ס' התיקונין עצמו כנ"ל. [דנ"ח]

כ"ח אותיות הם כ"ח אותיות שיש מן יהא שמיה רבא וכו' עד מלת עלמא שהם ז' תיבות ובהם כ"ח אותיות והמ"ב האותיות הם ז' ווי"ן שיש בר"ת של וישתבח ויתפאר ויתרומם וכו' עד ויתהלל. [דמ"ט] צריך לכלול כל ז' תיבות שיש מן אמן עד עלמא [דנ"ו]. ותכוין כי יש כ"ח אותיות בז' תיבות האלו של יהא שמיה רבא מברך וכו' ובז' שמות הנז' יש כ"ט אותיות, כ"ח כנגד כ"ח אותיות ואות היתירה כנגד מלת אמין. [דר"ו]

כ"ח תיבות אח"כ יש כ"ח תיבות מן "יהא שמיה רבא מברך וכו' עד דאמירן בעלמא" (...) ואז צריך לחזור ולענות עוד אמן. [דנ"ד] דף נ"א/נ"ו [דקפ"ד] תכוין עוד בכ"ח תיבות שהם כ"ח תיבות שיש מן יהא שמיה רבא וכו' עד דאמירן בעלמא. [דע"ז]

ואמנם אלו הי"ד צריך לחלקם לשנים ותחלה תעורר את הארבע אותיות הפשוטות של ההוי"ה שהם ד' תיבות יתגדל ויתקדש שמיה רבא ואח"כ תעורר את עשר אותיות שבמילוי ההוי"ה בעשר תיבות שיש מן בעלמא עד משיחיה כפי נוסח הספרדים. [דפ"ט]

איין חשש בגימטריות ותכוין כי עם שלשים אותיות שיש בברכו את ה' המבורך ובברוך ה' המבורך הרי רמ"ח כמנין אברה"ם. ואל תמנה אותיות לעול"ם וע"ד כי הם יתירים על החשבון הנז'. [דרנ"ו]. ועיין ב'שער האמת' בהרחבה.

ברכות השמע

הקהל עונה 'ברכו' ברכו את ה' המבורך. ויענו הקהל ברוך ה' המבורך לעולם ועד. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

פסוקים בלחש ב'ברכו' ובעוד שהשליח ציבור אומר ברכו יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים וכו' ככתוב בסידורים הדפוסים. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) (ד"סה)

למשמש תפילין של יד בברכת היוצר בהתחילך ברכה זו [יוצר אור] תמשמש בתפלה של יד (ד"ס)

דיוקים ביוצר ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. בן צריך לומר ובטובו באות בי"ת ולא וטובו בלי בי"ת. [דס"ו] בקול דברי אלהי"ם חיים, ולא קול דברי נוסח (דק"פ-דקפ"ה) צריך להפסיק בין מלת ובנעימה למלת קדושה נוסח (דק"פ-דקפ"ה) קדושה בשוריק ולא בחולם, וכן כתב אבודרהם וגם רש"י ז"ל. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעומת שרפים ולעומתם משבחים ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו, וכן הוא מנהג נוסח האשכנזים. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

לאל ברוך בקמין נוסח (דק"פ-דקפ"ה) למלך אל חי וקיים בקמין נוסח (דק"פ-דקפ"ה) ותשבחות נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

יוצר משרתים ואשר משרתיו: צריך לומר ואשר באות ו' שלא כאותם הטועים לומר אשר משרתיו בלתי וא"ו. [דס"ז] צריך לומר המחדש בטובו באות בי"ת שלא כאותם האומרים המחדש טובו, כי מעשה בראשית מתחדש ע"י טובו שהוא החסד בסוד חדשים לבקרים כנ"ל. [דס"ז]

גם אין לומר כמנהג האשכנזים והתקין מאורות וכו' קודם התימת הברכה אלא כמנהג הספרדים נוסח (דק"פ-דקפ"ה) אין ראוי לומר אהבה רבה אלא אהבת עולם. [דס"ז] אהבת עולם וכו' והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך וכו' נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

להרים צדדי הטלית על הכתפות בהגיעך אל מהר והבא עלינו ברכה ושלוש וכו' תקוה שתי צידי הטלית על שתי כתפותיך באופן שישארו שתי ציציות מאחור ושתי ציציות לפנים [ד"צז]

קיבוץ ציציות ביד שמאל ואח"כ תקבצם יחד שרשי ארבעתם בידך השמאלית ותניחם על לבך [כל זמן קרית שמע] עד [ודבריו חיים וקיימים כמבואר במקומו]. כנזכר בהגהות מיימוניות בשם המדרש על הפסוק כל עצמותי תאמרנה וכו'. נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל [דק"פ-דקפ"ה [ד"צז] [ד"ח] [דס"ז]

ציציות ביד שמאל ותניח יד השמאלית בהיותה אוהזת ד' הציציות בצד שמאל כנגד הלב שהוא בשמאל כי משם מקבלת המלכות תמיד, ותעשה כך עד שתאמר ודבריו חיים וקיימים ונאמנים וכו' אחר אמת ויציב כמו שיתבאר שם. [דס"ז] וכך קודם שיאמר שמע ישראל צריך שבידו השמאלית יאחוז הד' ציציות ויהיו מונחין על לבך (ד"עז).

דיוקים יאמר מהר והבא עלינו ברכה ושלוש מהרה וכו' בלשון כפול מהר ומהרה. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) לייחדך ליראה ולאהבה את שמך וכו' נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

זמן קריאת שמע דשחרית ומנהג ותיקין

מנהג הותיקין ברשב"י ורבינו הקדוש ולכן כשאומרים ק"ש של הבקר קודם הנץ החמה אין טורח להחזיר המוחין כי כמעט שלא עבר רגע קטון שנסתלקו ולכן בקלות אפשר להחזירם. וזהו הטעם שהיו הוותיקים גומרין אותה קודם הנץ החמה וע"י כן לא היו צריכין לקרות הק"ש שתי פעמים בתפלת השחר. [דע"א]

הנהג בותיקין צריך להיות חסיד גמור והטעם הוא לפי שגם לזה צריך תנאי אחר והוא שאותם שמתפללין תפלת הותיקין וקורין ק"ש עם הנץ החמה צריך שיהיו חסידים גמורים שתועיל כונתם ומחשבתם לקיים אותם המוחים שלאחר הצות לילה שיחזרו מעצמן. [דע"א]

אפילו בותיקין יקרא גם ק"ש בקרבנות והנה אין כל אדם ראוי לכך בזמנינו זה, ולכן אפי' המתפללים תפלת הותיקין צריך שיקראו ק"ש ב"פ בתפלת השחר. [דע"א]

האר"י ז"ל היה לפעמים מתפלל בותיקין האמנם אני ראיתי למורי ז"ל שאפי' כשהיה מתפלל כמנהג הותיקין ולומר ק"ש קודם הנץ החמה אפי' היה אומר ק"ש ב"פ. [דע"א]

ק"ש עד אחר נץ החמה אבל אנו כללות העולם שאין אומרים הק"ש קודם הנץ החמה אלא עד אחר הנץ החמה ממש [דע"א]

ק"ש בקרבנות למי שאינו נוהג בותיקין וזהו הטעם שתיקנו לומר אות' הפ' דשמע ישראל ובשכמל"ו דסדר הקרבנות למי שאינו נוהג כמנהג הותיקין [דע"א]

קריאת שמע

ק"ש ביישיבה ומן הראוי היה לקום מעומד בעת הק"ש (...) אבל להיותנו עתה עדין בעולם הבריאה אין אנו חייבים לאומרה מעומד כמו בתפלת שמונה עשרה לפי שאז אנחנו בעולם האצילות (...) לכן אין אנו צריכים לקרות ק"ש בעמידה, וזהו טעם סברת בית הלל כל אדם קורין בדרך שלא כסברת בית שמאי בבקר כל אדם יעמדו ובערב יטו ויקראו. [דע"ט]

לסגור העינים ביד ימין קודם שתאמר שמע ישראל תסגור שתי עיניך ביד ימיןך [עד שישלים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (...)] ובידך השמאלית תאחז הד' ציציות והיו מונחין על לבך. [דע"ז] נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

אמירת בשכמל"ו בלחש כי בשכמל"ו איננו כתוב בתורה ולכן אנו אומרים אותו בלחש, אבל ייחוד הת"ת הוא בפסוק שמע ישראל שנכתב בתורה אשר לכן נאמר בקול רם. [דע"ח]

ישמיע ק"ש לאוזניו ולכן, בק"ש תקנו שישמיע לאוזניו. [דקל"ט ודקפ"ב.]

פרשת ואהבת' ו-והיה' בפסוק ואהבת תמוין לקיים מצות עשה שנצטוינו לאהוב את הב"ה והיא מכלל מצות עשה. [דצ"ו] ובאומרך וקשרתם לאות וכו' תחזור ותמשמש בתפלה של יד ושל ראש [ביד ימינו]. על דרך מ"ש לעיל. [דצ"ז] וכן כשיגיע אל וקשרתם וכו' שבפ' והיה אם שמוע. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

בויאמר דפרשת הציצית יאחז ראשי החושים ביד ימין ובהגיעך אל פרשת ציצית, תקף בתחילה תקח כל הד' (...) ענפי הציציות בידך הימנית, ושרשיהם יהיו בידך השמאלית, ותביט ותסתכל בהם בכל פרשת ציצית. [ד"צז] תקח ראשי חוטי ד' הציציות ביד ימין ושרשם הנאחזים בכנפות הטלית יהיו ביד שמאל בהיותה נתונה עדין ממש ע"ג הלב לצד שמאל. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

הנהגות בפ' ציצית ובכל זמן אמירתך פרשת ציצית תהיה מביט ומסתכל בציציות ההם נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

וראיתם אותו וכשתגיע אל וראיתם אותו וכו' תעבירם ע"ג עיניך ותנשק אותם כמובא בשו"ת הגאונים ובסמ"ק נוסח (דק"פ-דקפ"ה) ובהגיעך אל פסוק וראיתם אותו וזכרתם וכו' (...) תסתכל בהם בפסוק זה שתי פעמים זו אחר זו ובכל פעם תכוין בהם אל שם ק"ל שהוא בגימט' עי"ן. [דצ"ז]

צריך להסתכל בציצית ולכוין כאילו יש שם בו בחינת התכלת ואז תסתכל בו באומרו וראיתם אותו. [דצ"ז]

ולא תתורו ובהגיעך אל ולא תתורו אחרי ללבכם ואחרי עיניכם אז תנשק הציציות בפיך ותשימום על גב העינים שלך (ד"צ"ז):

וזהו הטעם שאין ציצית נוהגת אלא ביום לפי שאז יש כח בדינו להמשיך אליו הראיה העליונה מה שאין כן בלילה שהדינין גוברין ואין כח בדינו להמשיך שם ראייה עליונה. [דצ"ז]

כפילות ה' אלהיכם אמת צריך לכפול פעם שנית, ג' תיבות של ה' אלהיכם אמת שע"י כן יושלמו כל הרמ"ח איברים דו"א. [דצ"ה]

ולכן חוזר השליח ציבור וכופל ג' תיבות אלו של ה' אלהיכם אמת. [דצ"ו]

אנו כופלים ב' פעמים ה' אלהיכם אמת (...) ואח"כ ע"י השליח ציבור (...) הנה על ידו נכפלים ונעשין גם הם ג' מוחין אל הנקבה ע"י חזרתו לכופלם פעם שנית. [דקנ"ב]

ו' שמות של אלהי"ם דקטנות עם הרמ"ח, הרי גמט' רומ"ח עם ד' כללות ההוויות דע"ב ס"ג מ"ה וב"ן, ועם הכולל, גמט' גרו"ן. [דקי"ח]

כוונת ק"ש ותכוין כי הנה ענין הגרון כבר נתבאר אצלנו כי הוא ג"פ יב"ק שהוא בחינת המוחין דקטנות שהם שם אלהי"ם ובהינת מוחין גדלות הקר' שם הוי"ה. [דקי"ט] (טור א' שורה ראשונה) וביאור הענין הוא כי הנה המלכות נק' ש"ם. [דקכ"ט]

הנהגות באמת ויציב והנה אחר שאמרת ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לע"ד (...) ולכן בהגיעך פה תנשק הציציות בפוך ותשימם בעיניך ותתירם ותניחם מידך יורדין ומשולשלים מאליהם ואל תאחזם ותקחם עוד בידך (ד"ק)

להשליך הציציות ב'לעד' במלת לעד תנשקם ותעבירם ע"ג עיניך ותניחם מידך שישתלשו למטה כדרכן. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

דיוקים יוצרנו צור ישועתנו, ולא יאמר צורנו נוסח (דק"פ-דקפ"ה) לְמַלְךְ אֵל חַי וְקַיִּים בְּקִמְצֵי נוסח (דק"פ-דקפ"ה) רם ונשא גדול ונורא וכו', ולא יאמר גדול גבור ונורא נוסח (דק"פ-דקפ"ה) תהלות לאל עליון בלשון רבים, ולא תהלה בלשון יחיד נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

הזכחה מזוהרה"ז ב'נוסח המזכרה' בעת שאומרים ישראל תהלה לאל עליון גואלם כמו שיתבאר לקמן. [דקנ"ז] ובאומרך תהלה לאל עליון גואלם צריך להגיה ולומר תהלות בלשון רבים כמו שנבאר ב"ה והוא מנהג אשכנז. [דקנ"ו] (סוף טור ב) **לקום ב'תהלות'** גם צריך לקום מעומד כשמתחיל לומר תהלות לאל עליון (ד"קא): עד סיום תפלת שמנה עשרה נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

שחרית עוד יש שינוי אחר בג' התפלות הנז' והוא זה כי בתפלת שחרית בעת העמידה בלבד, שאתה מתפלל תפלת י"ח בלחש, אתה צריך לחבק שתי ידיך ולאוסרם יחד ולקשרם ולהניח יד ימינך על יד שמאלך פני כף ימין ע"ג אחורי כף שמאלית

מנחה בתפלת המנחה בעת העמידה בלבד תאסור ותחבק שתי ידיך זו ע"ג זו כנו' כי כבר הודעתך כי עיקר תפלת המנחה אינה אלא העמידה בלבד וכל אותם המזמורים שאומרים קודם תפלת המנחה אינם אלא מנהג בעלמא.

ערבית אבל בתפלת ערבית תאסור ותחבק ידיך מתחלה ועד סוף, פירוש משעה שתתחיל לברך ברכת אשר בדברו מעריב ערבים עד שתשלים כל העמידה.

סגירת עינים כי תעצום וסגור עיניך בשחרית ובמנחה בעת
העמידה בלבד, ובתפלת ערבית תסתום עיניך בכל התפלה, בין בברכות
ק"ש ובין בתפלת העמידה. [דקפ"ז]

תנועת הראש בתיבת "מלכותו" צריך להשפיל
ולהרכין ראש ממעלה למטה להורות שממשיך ומוריד הארה הנז'
למטה עד רחל בנו'. [דשצ"ד בשם זולתו]

סדר העמידה

העמידה בלחש וטעמה גם היה מורי ז"ל נוהר מאד בתכלית
שלא לאומרה בקול רם, אלא בלחש בתחלה, ואחר כן בקול רם, כמו
בתפילת שחרית. ומכל שכן בתפלת שחרית ומוסף. [דקצ"א] אבל
התפילה (העמידה) צריכה להיות בלחש היפך סברת מהרי"ק בבית יוסף,
שפסק שיותר טוב הוא להשמיע לאוזניו. [דקל"ט ודקפ"ב].

כריעות העמידה

ב' פריעות וכבר נתבאר כי ע"י שתי הכריעות עלתה המלכות עד נצח והוד דזעיר אפין אהור באהור - ועתה בשתי זקיפות אלו עולה עד הת"ת דזעיר מאהוריו. [דקס"ז]

ב' זקיפות והנה שתי הזקיפות הם הראשונה זקיפת הגוף והשנית זקיפת הראש. [דק"ט]

פריעת הגוף ברוך: בכאן תכרע גופך בלבד ותכוין להוריד ו' לגבי ה' (...) צריך לכרוע הגוף בלבד ולא הראש [דק"י]

פריעת הראש אתה: תכרע כריעה שניה בסוד ו' לגבי ה' (...) ולכן צריך לכרוע עתה בחינת הראש [דק"י]

זקיפת הגוף והראש יהו"ה: הנה עתה צריך לזקוף שתי זקיפות חילוף שתי הכריעות הנז'. וזהו סוד משז"ל כל הכורע כורע בברוך וכל הזוקף זוקף בשם, רמזו בדבריהם אל שתי הכריעות ואל שתי הזקיפות, ולא אמרו צריך לכרוע בברוך לזקוף בשם.

כריעה אחת ב' מודים' זו הכריעה של תחלת ברכת מודים וגם הזקיפה שלה איננם כפולות רק קריעה א' וזקיפה א' לבד לפי שאנו עתידין לומר אח"כ מודים דרבנן בחזרת התפלה מפי השליח ציבור ושם יש קריעה שנית וזקיפה שנית.

כריעת הגוף במודים הנה באומרך מודים אנהנו לך תכרע כריעה אחת בלבד

זקיפת הגוף בהוי"ה ואח"כ תזקוף זקיפה א' ג"כ בלבד בשם ההוי"ה. [דק"ל] ואח"כ תזקוף זקיפה א' ג"כ בלבד בשם ההוי"ה ותכוין לזקוף ה' לגבי י'. [דקצ"ה]

'מודים דרבנן' פריעת זקיפת הראש בלבד באומרך 'מודים אנהנו לך' תכרע הראש בלבד ואח"ך תזקוף זקיפה א' של הראש ג"כ בלבד בשם ההוי"ה.

ברכת הודאה, פריעות זקיפות כפרות הראשונות באומ' בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות אז תכרע ב' כריעות הראשונה (...) ותזקוף שתי זקיפות. [דק"ל/קל"א]

סדר העמידה

שם אגל"א נרמז בר"ת א'תה ג'בור ל'עולם א'דני.

אגל"א
[דקפ"ט]

ברכת אתה חונן ותכוין שע"י המשכת הטל הוזה במלכות יושפע גם לך
מן השם הנז' חכמה ובינה ודעת להבין כל התורה. [דקכ"ז]

ברכת השנים בקיץ יאמר ברכנו וכו' ובחורף ברך עלינו וכו' שלא כאותם
שנהגו לומר ברך עלינו בין בקיץ בין בחורף (ד"קפד)

תקע בשופר תקע וכו' בהוד שבה והחתימה מנוקדת בחיריק. [דקכ"ז]

ברכת למשומדים – נוסח השו"ע דפוס ראשון [שער התפלה דקכ"ז]

על הצדיקים וכו' ועל שארית עמך בית ישראל ועל פליטת בית
סופריהם וכו' נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

תשכון בתוך ירושלם עירך וכסא דוד עבדך כו' כצ"ל שלא כאותם
שמדלגים וכסא דוד עבדך ואומרים שאינה מעין ברכה זו אלא מעין
ברכת את צמח דוד עבדך כו' ופעם א' נסתכל מוז"ל [מורי ז"ל] במצח אדם
א' וא"ל שכל ימיך לא התפללת תפלת י"ח שלימה, והיה זה בשביל
שהיה מדלג וכסא דוד עבדך והודה לו האיש ההוא שכך היה נוהג.
[דקפ"ד]

וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין צריך לכוין כונה זו אשר
פירשוה שמועיה ואבטליון למורי זל"ה (...) במלות אלו בג' תפלות
שבכל יום ויום, לכוין להתפלל לשי"ת על משיח בן יוסף שיחיה, ולא
ימות ע"י ארמילוס, ועליו אנו מתפללין וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה
תכין. [דקכ"ט]

כי לישועתך קוינו כל היום
בכל יום ויום לישועתו ית' כדי שלא תתבייש בעת פטירתך כשיעמידוך
לדין וישאלוך צפית לישועה כמ"ש רז"ל במס' שבת פ"ב: [דקכ"ט]

שמע קולינו ה' אלהינו אב הרחמן רחם עלינו וכו' (דק"פ-דקפ"ה)

וידידי ב'שמע קולינו' וראוי מאד אל האדם שבאומרו תפלה בלהש' יאמר וידוי בשומע תפלה אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי לפניך וכו' כנו' בספר הזוהר בפ' בלק דף קצ"ה ע"ב (דק"ל)

בקשה קודם 'ומלפניך מלכנו' וכשיגיע אל ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו וכו' אומר וידוי על חטאיו או בדרך קצרה רבש"ע חטאתי עויתי פשעתי לפניך יהי רצון מלפניך שתמחול ותסלח ותכפר לי על כל מה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום שנבראתי ועד היום הזה, ואם ירצה יתודה באריכות בפרטות כרצונו. ואח"כ יאמר ומלפניך מלכנו וכו' (דק"פ-דקפ"ה)

שאלת מזונות גם ראוי אל האדם לשאול על מזונותיו ופרנסתו בברכת שומע תפלה להורות שהוא בוטח בו ית' אשר בידו מזון לכל חי ע"ד תפלת רב ייסא סבא בכל יום קודם אכילתו כנו' בפ' בשלח: [דק"ל]

אחרי הידידי קודם 'ומלפניך מלכנו' גם צריך לשאול מזונותיו מן ה' ית' דרך קצרה במקום הזה קודם שיאמר ומלפניך מלכנו וכו' [דקפ"ה]

פסוק למען יחלצון אחרי שתאמר אלהי נצור לשוני מרע וכו' קודם שתאמר פסוק יהיו לרצון אמרי פי וכו' אמור פסוק למען יחלצון ידיך הושיעה ימינך וענני. [דקל"ג]

ג' פסיעות אהורניות אח"כ תפסוע ג' פסיעות לאהריך ויהיו פסיעה אצל פסיעה ממש ולא תרחיב רגליך יותר מכדי שיעור פסיעה ממש (ד"קלד)

חזרת הש"ץ

ג' פסיעות לחזרת הש"ץ ובהגיע הש"ץ אל נקדישך וכו' צריך האדם לחזור ולפסוע ג' פסיעות לפניו במקום שהיה עומד התחלה בהיותו מתפלל בלחש ויסתום עיניו בכונה גמורה. [דקמ"א] כשמויע השליח ציבור אל נקדישך וכו' יכול האדם לחזור למקומו הראשון במקום שהתפלל ונשאר שם עד ברכת כהנים או עד נפילת אפים נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

ליזהר לכוון רגלים גם תזהר בתכלית הזהירות לכוין הרגלים בעת הקדושה של נקדישך ונעריצך וכו' בסוד ורגליהם רגל ישרה, ששני הרגלים יהיו כדמות רגל אחד בלבד. [דקמ"א]

עניית ברוך הוא וברוך שמו ענין עניית הקהל השומעים הברכות מפי שליח ציבור ברוך הוא וברוך שמו בעת שמזכיר שם הוי"ה של הברכה. (ד"קמ"ט)

ענין כוונת אמן אמון שעונים הקהל אחר חתימת כל ברכה מפי השליח ציבור. ואמת הוא כי ג' מדרגות יש של עניית אמן, אם אמון של ברכת המצות והנהנין, ואם אמון של ברכות התפלה והעמידה, ואם אמון של הקדישים. ובתחילה נבאר ענין מולל לכולם ואח"כ נבאר החילוקים שיש בהם. [דקמ"ט]

סדר נקדישך ונעריצך בחזרת התפלה של השליח ציבור, יאמר נקדישך ונעריצך וכו' כסדר בני ספרד, ולא יאמר נקדש את שמך וכו' כמנהג אשכנז. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) (ד"קמ"א והמושך) גם צריך שתאמר מלה במלה עם השליח ציבור כל סדר הקדושה מן נקדישך ונעריצך עד סיום כל הקדושה כולה. [דקמ"א]

בקול רם ואז בלחש אמנם צריך ששתי תיבות אלו של נקדישך ונעריצך תאמר אותם בקול רם, ושאר התיבות עד עניית קדוש קדוש תאמר בלחש עם השליח צבור. [דקמ"א]

לענות בקול רם ואח"כ כשתענה קדוש קדוש קדוש וכו' יהיה בקול רם ובעינים סגורות ובדילוג כלפי מעלה כמו שנבאר [כנו' בתנחומא

וכנו בפוסקים בשם פרקי היכלות. דף קמ"ג]. והנה ענין הנז' שהוא לומר נקדישך ונעריצך בלבד בקול רם והשאר בלחש זה נזכר בתוספתא אחת של מסכת פיאה וע"ש. [דקמ"א]

אין לפסוע אחרי החזרה גם בענין מה שנוהגין קצת בני אדם לפסוע לאחוריהם ג' פסיעות אחר הקדושה ולומר שלום, [לימינם ולשמאלם וכל זה מנהג בטעות] נוסח (דק"פ-דקפ"ה) לא היה מורי ז"ל נוהג כך כלל, אמנם היה נשאר ועומד במקומו עד נפילת אפים, וגם היה שותק ולא היה אומר שלום. [דקמ"א]

ברכת כהנים

גיל לעלות לדוכן הנה נודע שאין הכהן עולה לדוכן לישא את כפיו יחידי אלא עד שיתמלא זקנו או עד שיהיה גדול מבן עשרים שנה ומעלה (ד"קמ"ז)

להרים ידיים עד הראש מה שצריך הכהן לישא את כפיו כנגד ראשיהם ממש למעלה כנוכר במשנה וצריך להזהר בזה להגביהם ממש כנגד ראשו (ד"קמה): נמצאים ראשי אצבעותיו מכוונות משתי צדדי ראשו בשני צדדי מוח הדעת שבו. [דרי"ח]

הכהנים מתחילים לבד ב"ברכך" כי צריך אל כל העם והקהל שכאשר הכהנים יברכו ברכת כהנים שהיא ברוך אתה ה' אקב"ו וכו' קודם שיאמרו מילת "ברכך" [דקמ"ז] ואחר אשר סיימו ברכת כהנים (...) אין צורך להשאיר כפיהם זקופות יוד עד ויעבר (...) ולכן מורידים הידים כדרכם למטה. [דרי"ח]

תפילת הטבת הלום בברכת כהנים כשמגיעים אל וישם לך שלום, יאמר רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך וכו' ככתוב בסידור ספרד וישלים לאומרו גם גמר סיום הכהנים מלת שלום כדי שיענו הקהל אח"כ אמנ ותתקיים תפלתו זו של רבש"ע. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

יודוי שאחרי העמידה

איסור הפסק בין חזרת התפלה אל נפילת אפים אין להפסיק כלל ועיקר זולתי בוידי א' של אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל תתעלם וכו' אשמנו בגדנו גזלנו וכו'. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) ענין היודוי שנהגו לומר אחר חזרת התפלה דש"צ קודם נפילת אפים. [דר"ל] ולכן מוכרח להקדים היודוי אל הי"ג מדות לסיבה הנוכרת. [דר"א]

יודוי עם כל הקהל דע כי אעפ"י שכבר האדם התודה על חטאיו בשומע תפלה כנ"ל עכ"ז צריך שיחזור עתה ויתודה על חטאיו ויפרט אותם בכלל היודוי שמתודים כל עם הקהל, ואחר היודוי יאמר ויעבור וי"ג מידות ואח"כ יאמר נפילת אפים. [דקנ"ג]

להכות ביד ימין כפוף בעת שאתה מתודה היודוי תכה ביד ימינך כפוף כמו אגרוף על לבך שבצד שמאלך הכאה אחר הכאה בנחת בעוד שאתה מתודה אותו, בין בשחר בין במנחה, על כל תיבה ותיבה של אשמנו בגדנו וכו' הכאה אחת. [דקנ"ג]

להכות על החזה בוידי דשחרית שתכה באגרוףך על החזה בכל תיבה ותיבה מן היודוי [דקצ"א]

יודוי בלשון רבים וגם על חבריו גם צריך האדם לומר כל פרטי היודוי כולם אשמנו בגדנו גזלנו וכו' אעפ"י שירגיש האדם בעצמו שאין בו כל הדברים ההם ונראה כדובר שקרים אין חשש בזה ואדרבה מוכרח הוא לעשות כן, ובזה תבין טעם נכון למה נתקן היודוי הזה בלשון רבים אשמנו בגדנו וכו' ולא בלשון יחיד אשמתי בגדתי וכו', והענין הוא כי הנה מלבד מה שהאדם נענש על חטאיו גם הוא נענש על חבריו בסוד כל ישראל ערבים זה לזה, כי כל ישראל הם גוף א' כלול מאיברים רבים, א"כ ראוי שהאדם יתודה בלשון רבים כדי שיתודה גם על חבריו, ולכן אף אם יש עבירות שהוא לא חטא בהם הנה איפשר שחבירו חטא בהם וצריך להתודות עליו בלשון רבים אעפ"י שהוא לא עשה אותה עבירה. [דקנ"ד]

י"ג מידות אחרי היודוי אח"כ יאמר פעם א' בלבד שלש עשרה מדות של ויעבור ותכף יעשה נפילת אפים. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

דיוקים ב"ג מידות אל מלך יושב על כסא ריחמים ומתנהג
ב'חסידות וכו' ולא יאמר מתנהג בלתי אות ו'. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

אופן נפילת אפיים נופל על פניו וישים ראשו בין ברכיו ופניו טוחות
בקרקע כמו שכתב הרמב"ם ז"ל. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

לשים פניו על זרוע השמאלית ודע כי פעם א' אמר לי מורי ז"ל
שאמר לאחד מן החבירים סוד אחד בענין נפילת אפים ושלא רצה
לגלותו לי לפי שיש ח"ו סכנה בדבר (...) שיוהר כשנופל על פניו שלא
ישים פניו דבוקות תוך ידו השמאלית ממש אמנם ישים פניו על זרועו
השמאלי (ד"קעא)

לזקוף הראש אחרי ג"א ואח"כ זוקף ראשו ונשאר מיושב ואומר
אבינו מלכנו אבינו אתה וכו' עד עזרנו אלהי ישענו וכו' למען שמך. נוסח
(דק"פ-דקפ"ה)

אין להרבות בוידוים ו"ג מידות גם לא ירבה בויעבור פעמים
רבות או בוידוים רבים ואדרבה הכופל וידויו נק' ככלב שב על קיאו וכו'.
נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

סדר תחנון ביום ב' ו-ה' ואם הוא ביום שני או ביום חמישי יקום
עתה מעומד אחר פסוק עזרנו אלהי ישענו וכו' הגז' ויאמר סדר אל מלך
יושב וכו' ויעבור וכו' אנשי אמונה וכו' ויעבור וכו' תמהנו מרעות וכו'
ויעבור וכו' או"א אל תעש עמנו כלה וכו' ואח"כ אומר כל סדר והוא
רחום הנדפס בסידור בני ספרד ולא יאמר אותו בין חזרת התפלה ובין
נפילת אפים, ואח"כ יושב ואומר קדיש עד דאמירן בעלמא. נוסח (דק"פ-
דקפ"ה) והיה אומר מורי ז"ל כי אעפ"י שעתה אומרין ב' או ג"פ ויעבור
אין בזה חשיש. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

להשמיט ע"ב פסוקים אמנם, הע"ב פסוקים שמתחילין ואתה
ה' מגן בעדי וכו' הנדפסים בסידורי ספרד אין לאומרם כלל לא אז ולא
אח"כ כלל ועיקר. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

סדר קריאת ס"ת

קריאה כל פרשה בקול רם גם ראיתי למורי ז"ל כשהיינו מתפללין בבית מדרשו ביום שבת שעלה ביום שבועות וקרא עשרת הדברות בפיו בקול רם כדרך שנהגין חכמי הקהלות כמנהג ספרד, וכן בפרשת בחוקותי ראיתיו שעלה ביום שבת ההוא וקרא בפיו בקול רם סדר הקללות. (ד"רסז)

רק אחד קורא בס"ת וכך גם בקריאת ס"ת, שאחד קורא והשני שותקים. [דקל"ט ודקפ"ב]

אין חשש להתפלל במניין בלי ס"ת וזמן הרבה התפלל מורי בביתו עם מנין עשרה ולא חשש שיהיה שם ספר תורה לקרא בו בין בחול בין בשבת. (ד"קעב)

נישוק וליזוי ס"ת מנהגו של מורי ז"ל שהיה נוהג לנשקו וללוותו ולילך אחרי הס"ת כשמוליכין אותו מן ההיכל אל התיבה לקרות בו. (ד"קעא)

הגבהת ופתיחת ס"ת אחרי בתיבה ואח"כ היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין הס"ת ומראין אותו לעם הקהל כנודע ואז היה מסתכל ומביט באותיותיו של הס"ת ממש, והיה אומר כי ע"י הסתכלות האדם תוך הספר תורה מקרוב באופן שיוכל לקרוא האותיות היטב, ע"י זה נמשך אור גדול אל האדם המסתכל בו. ונמצא כי פתיחת ההיכל הוא נעשה בתחלה (...) ופתיחת הספר תורה עצמו נעשה אח"כ. [דקע"ב]

לשבת בעת קריאת התורה ואח"כ היה חוזר הוא למקומו הראשון ויושב שם מיושב עד סיום קריאת הפרשה ולא היה נזקף מעומד כמו שיש נוהגים כן. (ד"קעב)

פתיחת הס"ת קודם הקריאה ועתה נבאר ענין האדם עצמו כשעולה לקרוא בספר תורה. צריך לזיזר שבעלותו [לס"ת] יפתח מקום הקריאה ויסתכל בפסוק אשר עתיד לקרוא ולהתחיל בו

סתימת הכתיבה בעת ברכות ראשונות ואחרונות ואח"כ תסתום הכתיבה ע"י המפה של הס"ת כמו שנוהגים כדי שלא יהיה פתוח לבטלה משום כבוד התורה, ואז תברך ברכת התורה שלפניה ואח"כ תפתח ותקרא ואח"כ תחזור ותסתום הכתיבה ואז תברך ברכת התורה שלאחריה, ואעפ"י שיש פוסקים שכתבו שאין צורך לכל זה כנו" בס"ת בית יוסף ועיין שם באורך (ד"קעגד)

ל'אחוז במפת הס"ת גם צריך לזיז בעלותו לקרוא בס"ת שיאחו בב' ידיו בס"ת עצמו ולא בתיק שלו אלא ביריעה עצמה של הס"ת, יד אחת מצד זה ויד השנית מצד זה. אבל תאחו אותו ע"י המפה של הס"ת ולא בידך ממש כי הנוגע בידו ממש בס"ת בלתי היותו ע"י מפה או דבר אחר, עליו ארז"ל כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום וכו' ה"ו. (ד"קעד)

אחיזה ביד ימין בלבד בשעת הקריאה ואחר שאחזת אותו בשתי ידיך ונתכוונת בכוונה הנז' אז תכוין לכלול יד השמאל ביד הימין כנודע ואז תסלק משם יד שמאלך ותשאיר יד ימין לבדה אוחזת בס"ת כל זמן קריאתך בו כנו". [דקע"ד]

חצי קדיש אחר חזרת ס"ת להיכל תקף אחר הקריאה סוגרין ס"ת ומחזירין אותו למקומו תוך ההיכל (דקע"ג) ענין הקדיש שאומרים אחר קריאת הס"ת הוא ממש ע"ד כוונת הקדיש שלאחר נפילת אפים (ד"קעד)

גם מורי ז"ל היה נוהג בזה הקדיש או בשאר הקדישים הנאמרים אחר העמידה או אחר חזרת ספר תורה למקומו שאז כל העם עומדין ואז היה נוהג שלא לישב עד שיענה אמן יהא שמיה רבא וכו' מעומד עד דאמירן בעלמא ואח"כ היה יושב, מכל שכן בשאר קדישים שלא היה קם מעומד לענות אמן יהא שמיה רבא וכו'. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

סדר מאשרי עד סוף התפילה אשרי יושבי וכו' ויענך וכו' ובא לציון וכו'. וקדיש תתקבל. תפלה לדוד וכו'. קדיש יהא שלמא וכו'. קוה אל ה', אין כאלהינו וכו' פטום הקטרת וכו' הכל נוסחו כמו פטום הקטרת שאומרים בסדר הקרבנות כנ"ל ויאמר אחריו ג' פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות וכו' ה' הושיעה וכו' תנא דבי אליהו וכו' אמר ר' אלעזר וכו' וקדיש על ישראל. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

והנה ג"כ אני מסופק כי בימים שאין בהם ויעבור היכן נרמזו שתי הזיווגים האלו של לאה ושל רחל לרוחות ולנפשות. ואמנם בימים שיש בהם הלל כבר ביארנו כי זיווג לאה הוא בקריאת ההלל. עד כאן לשון הקונטרס שלי שמצאתי כתוב כששמעתיו מפי מורי ז"ל. [דרל"ז]

תרגום ב'ובא לציין' בקול רם והנה ראיתי מדקדקים שלא לומר מלות אלו של התרגום בקול רם אלא בלחש והם 'ומקבלין דין מן דין ואמרין' וכן 'ונטלתני רוחא' ויש שאינן חוששין בזה ואומרים אלו המלות הנז' בקול רם עם שאר קדושת לשון הקדש. ומורי ז"ל נהג לאומרם בקול רם ולא היה מקפיד בדבר זה. [דקע"ו]

פסוקים נוספים בקטורת בזמן מגיפה ב"מ אבל מה שכתוב בסידורים רבש"ע גלוי וידוע לפני כסא כבודך שמדת הדין מתוחה וכו' אפילו בזמן מגפה ח"ו אין לאומרו כלל ולא שאר פסוקים שנוהגים לומר בכאן בימי המגפה ח"ו. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

קדיש יתום הקדיש של אחר פטום הקטורת (...) הוא נקרא קדיש יתמא. [דקע"ז] עיין בדניי אבילות

עלינו לשבח

אמירת עלינו לשבח שבת הזו [עלינו לשבח] צריך לאומרו אחר סיום כל תפלה מוג' תפלות שחרית מנחה וערבית ולא כמו מי שיש נוהגין לאומרו בשחרית בלבד ולא במנחה או ערבית. [דקע"ז]

דיוקים עלינו לשבח וכו' על כן נקוה לך וכו' נוסח (דק"פ-דקפ"ה) ואנו כורעים בכריעה ואומרים ואנו משתחוים לפני מו"ה הב"ה וכו'. [דקע"ח]

על כן, ולא זעל כן על כן נקוה לך וכו', גם שבת הזו צריך לאומרו אחר שבת של עלינו לשבח בשחרית ובמנחה ובערבית ע"ד שאומרין עלינו לשבח. [דקע"ט]

פסוק והיה גם טוב הוא מאד ויועיל אל האדם תועלת גדולה להזוהר ולומר אחר סיום שני השבחים הנז' של עלינו לשבח וכו' ושל על כל נקוה לך וכו' פסוק והיה ה' למלך על כל הארץ וכו'. [דקע"ט]

חליצת תפילין ואח"כ יסיר תפלה של ראש מעומד ויצניענה בכיס ויסיר תפלה של יד מיושב כמו שהוא בעת הנחתם ויצניענה בכיס ואח"כ יסיר הטלית. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

נוסח התפלה כאשר קבלתי ממורי ז"ל

(דק"פ-דקפ"ה)

- א. הגה כל הברכות הנאמרות בשחר קודם התפלה לא קיבלתיים ולא שמעתיים ממורי ז"ל.
- ב. ברכת הנותן ליעף כח היה הוא ז"ל נוהג לאומרה שלא כדברי בעל ספר שלחן ערוך ז"ל.
- ג. גם ראיתיו עונה אמן באמצע ב' ברכות של אשר קידשנו על דברי תורה ובין ברכת והערב נא ה' וכו'
- ד. רבש"ע כמו שכבש אברהם אבינו רחמיו וכו' במידת החסד ובמידת הרחמים ותכנס לנו לפני משורת הדין ובטובך הגדול ישוב חרון אפיך וכו'
- ה. ופקדנו בפקודת וכו': דל"ת בפקודת תהיה דגושה ולא רפויה.
- ו. ועת צרה היא ליעקב וממנה יושיע ונאמר בכל צרתם לו צר
- ז. מפירותיהן בעולם הזה
- ח. לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי
- ט. ברוך המקדש שמו ברבים
- י. אבינו שבשמים חי וקיים עשה עימנו חסד וכו'
- יא. אחר פרשת התמיד וקודם פסוק וערבה לה' יאמר פטום הקטורת וכו' ואח"כ פסוק וערבה לה'
- יב. ונוטל מהם מלא הפניו
- יג. לא היה מוסיף פסוק והקטרת אשר תעשה במתכונתה בקריאת פטום הקטורת
- יד. ושבלת נרד ביחד כי שתיהן דבר אחד
- טו. קילופה שלשה
- טז. יין קפריסין אין צריך להזכיר רובע הקב
- יז. אף מכיפת הירדן כל שהיא ולא כל שהוא
- יח. כדי לשפות בה את הצפורן
- יט. יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזיה
- כ. תניא רבי נתן אומר תני בר קפרא
- כא. ועוד תני בר קפרא
- כב. מפני שהקול יפה לְבָשָׁמִים

- כג. כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'
- כד. ועתה יאמר בכאן ג' פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה' הושיעה וכו' . ובכל פעם שאומרין פטום הקטורת כנ"ל צריך לומר אחריו שלוש פסוקים אלו.
- כה. ולא יאמר שום פסוק אחר חוץ מוערבה לה', אפילו בזמן המגיפה
- כו. לא היה נוהג לומר פסוקי השבת שבקטורת ביום שבת כמנהג הספרדים לפי שאלו הם קרבן מוסף שבת ואין עתה זמנם
- כז. אביי הוה מסדר וכו' ובהגיעך אל וקטרת קודמת לאיברים, אין להקפיד מכאן ואילך להזכיר מלת קודם רק וקטרת לאיברים ואיברים למנחה וכו' עד הבזיכין (...) ואז צריך לומר ובזיכין קודמין לתמיד
- כח. עליה השלם כל הקרבנות כולם
- כט. ויאמר כל ב' תיבות ביחד כגון אנא בכח ויפסיק ויאמר גדולת ימינך ויפסיק ויאמר תתיר צרורה וכן ע"ד זה הכלל. גם היה אומר שבה זה בניגון ובנעימה.
- ל. ואחר סיומו [אנא בכח] יאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בלחש.
- לא. רבון העולמים אתה צויתנו להקריב וכו'
- לב. שיהא שיח שפתותינו זה חשוב ומקובל ומרוצה לפניך וכו' גם כשיקרא איזו פרשה או איזי פסוק מן התורה או נביאים או כתובים היה אומר כפי ניגון טעמי המקרא ממש כאילו הוא קוראם בספר תורה.
- לג. לא היה נוהג לומר פסוקים עורי צפון וכו' באתי לגני וכו' קודם פרק איזהו מקומן אלא תכף היה אומר פרק איזהו מקומן של זבחים וכו' ולא היה אומר אותם הפסוקים הנז'.
- לד. וכאן שני כתובים, ולא וכן
- לה. ואומר קדיש דעל ישראל ועל רבנן
- לו. הודו לה' קראו בשמו וכו'
- לז. מופתיו ומשפטי פיהו, ולא פיו
- לח. ה' מלך וכו' מעומד שני פעמים
- לט. יאמר אח"כ פסוק והיה ה' למלך וכו' ואח"כ ישב ויאמר הושיענו וכו' עד הללויה.
- מ. בחול אומר מזמור אלהים יחננו ויברכנו וכו'
- מא. בשבת יאמר מזמור השמים מספרים וכו' ואח"כ סדר המזמורים הנוספים שהם רננו צדיקים וכו' עד סיום הלל הגדול כנודע.

- מב. ובהגיע לברוך שאמר ימושמש בשתי הציציות אשר מלפניו ויאחזם בידו עד גמר הברכה.
- מג. ברוך שאמר צריך לקום מעומד כדי לומר אותו עד סיום הברכה מלך מהולל בתושבחות.
- מד. יש בו פ"ז תיבות.
- מה. הקריות
- מו. המהולל בפה עמו ולא בפי
- מז. בתשבחות בחיריק, ולא בתשבחות בשוריק.
- מח. ואח"כ יושב ואומר מזמור לתודה מיושב
- מט. יהי כבוד ה' וכו' והוא רחום יכפר עון וכו' ויאמר פסוק זה אף אם הוא בשבת
- נ. ויברך דוד את ה' וכו' יאמר אותו מעומד עד שיאמר ד' תיבות א'תה ה'וא ה' האלהים וכו'
- נא. ובמלת אשר בחרת באברם תשב.
- נב. אז ישיר משה וכו' ה' ימלוך לעולם ועד, פסוק זה יכפלנו שתי פעמים בלשון הקדש ופעם שלישית בלשון תרגום ה' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמיא.
- נג. אין לומר ובכן ישתבח אלא בשבת כי אומר קודם נשמת כל חי
- נד. יקדים גדולה לגבורה.
- נה. בתשבחות בחיריק, ולא בתשבחות בשוריק .
- נו. הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים אמן.
- נז. נוסח הקדיש: יתגדל ויתקדש שמייה רבא בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה בחייכון וביומכון ובחיי דכל בית ישראל בעגליא ובזמן קריב ואמרו אמן יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא יתברך וישתבח ויתפאר ויתרום ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמייה דקודשא בריך הוא לעילא מכל ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא דאמירין בעלמא ואמרו אמן.
- נח. די ברא, ולא דברא
- נט. מן וישתבח עד ויתהלל, כל תיבה מתחילה באות ו'
- ס. תשבחתא בחיריק ונוסח קדיש זה היה נוהג בכל הקדישים אף בקדיש שאומרים היתומים על מיתת אביהם.
- סא. ברכו את ה' המבורך. ויענו הקהל ברוך ה' המבורך לעולם ועד.

- סב. ובעוד שהשליח ציבור אומר ברכו יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים וכו' ככתוב בסידורים הדפוסים.
- סג. יוצר אור ובורא חשך, בהתחיל הברכה הזו ימשמש בתפלה של יד
- סד. ובטובו מחדש, ולא בטובו
- סה. בקול דברי אלהי"ם חיים, ולא קול דברי
- סו. צריך להפסיק בין מלת ובנעימה למלת קדושה
- סז. גם צריך לומר קדושה בשוריק ולא בחולם, וכן כתב אבודרהם וגם רש"י ז"ל.
- סח. והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעומת שרפים ולעומתם משבחים ואומרים בכי"מ, וכן הוא מנהג נוסח האשכנזים.
- סט. לאל ברוך בקמוץ
- ע. למלך אל חי וקיים בקמוץ
- עא. ותשבחות
- עב. המחודש בטובו ולא המחודש טובו
- עג. גם אין לומר כמנהג האשכנזים והתקין מאורות וכו' קודם חתימת הברכה אלא כמנהג הספרדים
- עד. אהבת עולם וכו' והאר עיינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך וכו'
- עה. באומרו מהר והבא עלינו וכו' ישים שתי צדדי הטלית על גבי שתי כתפותיו ואח"כ יקבץ ארבע הציציות ביד שמאלו ויהזיקם בשמאלו ויניחם על לבו כל זמן קרית שמע עד ודבריו חיים וקיימים כמבואר במקומו.
- עו. יאמר מהר והבא עלינו ברכה ושלוש מהרה וכו' בלשון כפול מהר ומהרה.
- עז. לייחדך ליראה ולאהבה את שמך וכו'
- עה. שמע ישראל וכו' ויסגור עיניו ביד ימינו עד שישלים בשכמ"ל.
- עט. כשיגיע אל וקשרתם לאות וכו' ימשמש בתפלה של יד ואח"כ בשל ראש ביד ימינו. וכן כשיגיע אל וקשרתם וכו' שבפ' והיה אם שמוע.
- פ. בוֹיאמר דפרשת ציצית, תקח ראשי חוטי ד' הציציות ביד ימין ושרשם הנאחזים בכנפות הטלית יהיו ביד שמאל בהיותה נתונה עדין ממש ע"ג הלב לצד שמאל.

- פא. ובכל זמן אמירתך פרשת ציצית תהיה מביט ומסתכל בציציות ההם וכשתגיע אל וראיתם אותו וכו' תעבירם ע"ג עיניך ותנשק אותם כמובא בשו"ת הגאונים ובסמ"ק
- פב. במלת לעד תנשקם ותעבירם ע"ג עיניך ותניחם מידך שישתלשו למטה כדרך.
- פג. יוצרנו צור ישועתנו, ולא יאמר צורנו
- פד. לְמֹלֵךְ אֵל חַי וְקַיִים בְּקִמּוּץ
- פה. רם ונשא גדול ונורא וכו', ולא יאמר גדול גבור ונורא
- פו. תהלות לאל עליון בלשון רבים, ולא תהלה בלשון יחיד
- פז. ובאומרו תהלות וכו' יקום מעומד עד סיום תפלת שמנה עשרה
- פח. בקיץ יאמר ברכנו וכו' ובחורף ברך עלינו וכו' שלא כאותם שנהגו לומר ברך עלינו בין בקיץ בין בחורף
- פט. וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין ובנה אותה וכו', פאם א' נסתכל מורי ז"ל במצח אדם א' ואמר לו כי כל ימיו לא התפלל תפלה שלימה של שמנה עשרה והיה זה בשביל שהיה מדלג וכסא דוד עבדך וכו' כנו' והודה לו האיש ההוא שכך היה נוהג.
- צ. על הצדיקים וכו' ועל שארית עמך בית ישראל ועל פליטת בית סופריהם וכו'
- צא. שמע קולינו ה' אלהינו אב הרחמן רחם עלינו וכו'
- צב. וכשיגיע אל ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו וכו' אומר וידוי על הטאיו או בדרך קצרה רבש"ע הטאתי עויתי פשעתי לפניך יהי רצון מלפניך שתמחול ותסלח ותכפר לי על כל מה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום שנבראתי ועד היום הזה, ואם ירצה יתודה באריכות בפרטות כרצונו. ואח"כ יאמר ומלפניך מלכנו וכו'
- צג. גם צריך לשאול מזונותיו מן השי"ת דרך קצרה במקום הזה קודם שיאמר ומלפניך מלכנו וכו'.
- צד. בחזרת התפלה של השליח ציבור, יאמר נקדישך ונעריצך וכו' כסדר בני ספרד, ולא יאמר נקדש את שמך וכו' כמנהג אשכנז.
- צה. בקדושת מוסף דשבת או דר"ח או דיום טוב יאמר כתר יתנו לך שלא כמנהג אשכנז שאומרין נקדישך ונעריצך
- צו. כשמגיע השליח ציבור אל נקדישך וכו' יכול האדם לחזור למקומו הראשון במקום שהתפלל ונשאר שם עד ברכת כהנים או עד נפילת אפים

- צז. ולא כמנהג קצת יחידים שאחר הקדושה פוסעים ג' פסיעות לאחריהם כמו שעשה בסיום העמידה ונותנין שלום לימינם ולשמאלם וכל זה מנהג בטעות
- צח. בברכת כהנים כשמויעים אל וישם לך שלום, יאמר רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך וכו' ככתוב בסידור ספרד וישלים לאומרו גם גמר סיום הכהנים מלת שלום כדי שיענו הקהל אח"כ אמן ותתקיים תפלתו זו של רבש"ע.
- צט. בין חזרת התפלה אל נפילת אפים אין להפסיק כלל ועיקר זולתי בוידוי א' של אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל תתעלם וכו' אשמנו בגדנו גזלנו וכו'.
- ק. אח"כ יאמר פעם א' בלבד שלש עשרה מדות של ויעבור ותכף יעשה נפילת אפים.
- קא. אמנם, הע"ב פסוקים שמתחילין ואתה ה' מגן בעדי וכו' הנדפסים בסידורי ספרד אין לאומרם כלל א אז ולא אח"כ כלל ועיקר.
- קב. גם לא ירבה בויעבור פעמים רבות או בוידוים רבים ואדרבה הכופל וידויו נק' ככלב שב על קיאו וכו'.
- קג. אל מלך יושב על כסא ר'חמים ו'מתנהג ב'חסידות וכו' ולא יומר מתנהג בלתי אותי ו'.
- קד. נופל על פניו וישים ראשו בין ברכיו ופניו טוחות בקרקע כמו שכתב הרמב"ם ז"ל.
- קה. ואח"כ זוקף ראשו ונשאר מיושב ואומר אבינו מלכנו אבינו אתה וכו' עד עזרנו אלהי ישענו וכו' למען שמך.
- קו. ואם הוא ביום שני או ביום חמישי יקום עתה מעומד אחר פסוק עזרנו אלהי ישענו וכו' הנז' ויאמר סדר אל מלך יושב וכו' ויעבור וכו' אנשי אמונה וכו' ויעבור וכו' תמהנו מרעות וכו' ויעבור וכו' או"א אל תעש עמנו כלה וכו' ואח"כ אומר כל סדר והוא רחום הנדפס בסידור בני ספרד ולא יאמר אותו בין חזרת התפלה ובן נפילת אפים, ואח"כ יושב ואומרין קדיש עד דאמירן בעלמא.
- קז. והיה אומר מורי ז"ל כי אעפ"י שעתה אומרין ב' או ג"פ ויעבור אין בזה חשש.
- קח. גם מורי ז"ל היה נוהג בזה הקדיש או בשאר הקדישים הנאמירן אחר העמידה או אחר חזרת ספר תורה למקומו שאז כל העם עומדין ואז היה נוהג שלא לישב עד שיענה אמן יהא שמייה רבא וכו' מעומד עד דאמירן

- בעלמא ואח"כ היה יושב, מכל שכן בשאר קדישים שלא היה קם מעומד לענות אמן יהא שמייה רבא וכו'.
- קט. אשרי יושבי וכו' ויענך וכו' ובא לציון וכו'. וקדיש תתקבל. תפלה לדוד וכו'. קדיש יהא שלמא וכו'. קוה אל ה', אין כאלהינו וכו' פטום הקטרת וכו' הכל נוסחו כמו פטום הקטרת שאומרין בסדר הקרבנות כנ"ל ויאמר אחריו ג' פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות וכו' ה' נושיעה וכו' תנא דבי אליהו וכו' אמר ר' אלעזר וכו' וקדיש על ישראל.
- קי. אבל מזה שכתוב בסידורים רבש"ע גלוי וידוע לפני כסא כבודך שמדת הדין מתוחה וכו' אפילו בזמן מגפה ח"ו אין לאומרו כלל ולא שאר פסוקים שנוהגים לומר בכאן בימי המגפה ח"ו.
- קיא. עלינו לשבח וכו' על בן נקוה לך וכו'
- קיב. ואח"כ יסיר תפלה של ראש מעומד ויצניענה בכיס ויסיר תפלה של יד מיושב כמו שהוא בעת הנחתם ויצניענה בכיס ואח"כ יסיר הטלית.
- קיג. ולפעמים בימי הקיץ והחום אחר שהסיר תפלה של ראש היה מורי ז"ל מעביר טליתו מע"ג ראשו ומורידה על כתיפיו ואח"כ מסיר תפלה של יד ואח"כ מסיר הטלית לגמרי.
- קיד. אבל בתפלת המנחה אם נאמרה סמוך לשקיעת החמה כשהיה רואה ששקעה כבר החמה היה תקף מסיר תפלה של ראש ואח"כ מוריד הטלית שעל ראשו על בין כתיפיו לפי שאין ציצית בלילה ודי לו בהסירו מעל ראשו, אבל בין כתיפיו אין חשש אם הוא לילה כמו שנבאר בסדר המנהגים של מורי ז"ל.
- קטו. גם ית' לקמן בסדר הלילה כי טלית קטן נכון להיות על האדם תמיד ביום ובלילה וליישן עמו.
- קטז. בתפלת ערבית, יאמר כך: אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה ויפסיק ואח"כ יאמר פותח שערים בתבונה ויפסיק ואח"כ יאמר משנה עתים וכו'
- קיז. שבת, אל אדון על כל המעשים וכו', דעת ותבונה סובבים הודו, ולא יאמר אותו.
- קיח. שרפים וחיות ואופני קדש, ככתוב בתיקונים, ולא יאמר שרפים ואופנים וחיות הקדש כי שרפים בבריאה וחיות ביצירה ואופנים בעשיה.
- קיט. אחר תפלת מוסף דשבתות וי"ט יאמר אין קדוש וכו' וסדר פטום הקטרת כמו בחול.
- קכ. ענין האלפא ביתא ושירי המעלות שנוהגין לומר במוצאי שבתות לא היה נוהג לאומרם כלל ועיקר ולא היה חושש לאומרם כלל.

סדר הסעודה

שתיית מים קודם הסעודה פחות מרביעית כבר ידעת מחלוקת הפוסקים וגם הוא מחלוקת האמוראים אם צריך לברך על המים שבתוך הסעודה, לכן טוב לנהוג לצאת ידי ספק, שקודם שיטול ידיו ישתה מים פחות משיעור רביעית, ויברך עליהם ברכה ראשונה ולא יברך לבסוף, ויכוין לפטור עצמו בברכה זו כשישתה מים בתוך המזון.

ברכה אחרונה אחרי רביעית פעם א' שתיתי יותר מרביעית והסתכל מורי במצחי ואמר לי, הנה שתית מים ולא ברכת אחריהן ברכה אחרונה.

יין פוטר משקה ואם יש יין בתוך המזון, אין צריך לכל זה כי ברכת היין פוטר כל מיני משקין. [שער המצות דצ"ד]

ברכת הטוב והמטיב כשבא להם יין בתוך המזון, וזהו הטוב לדידיה שהם החסדים, והמטיב לאחריני וכו'. [שעה"מז דקי"א]

נוסח בורא נפשות וצריך לדייק ולומר על כל מה שבראת להחיות וכו' ולא תאמר על כל מה שברא דרך נסתר. [שער המצות דק"ד]

מים ממעינות ולכן היה מורי ז"ל מזהיר אותנו מאד שלא נשתה המים ההם בפה ר"ל שלא יניח האדם בפיו על המעיין עצמו וישתה. אבל בלכתו למעיין ישאא מעט כל שהו ואח"כ יקה המים בידיו ובחפניו וישים בפיו. ואמנם אחר שכבר נעקרו המים מן המעיין או הבור, והובאו לבית אין חשש כלל לשתות מהם, ועכ"ז טוב הוא לשפוך מעט מים קודם שישתה וכו' במס' פסחים בשם רב יוסף ורב פפא בהוא עובדא דיוסף שידא. [שער המצות דק"ד]

שיעור נטילת ידים נטילת ידים שיעורה כל היד שהוא ה' האצבעות והכף עצמה עד פרק הזרוע. [שער המצות דצ"ד]

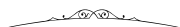
סדר נטילת ידים הנה בתחלה תרחוץ ידך, ובתחלה תשפוך המים על יד ימינך שתי פעמים זו אחר זו (...) תרחוץ ירך שמאלית ותערה עליה שתי פעמים אחרות רצופות (...) ואח"כ תשפשף שתי ידך זו בזו (...) אז

תגביה ידיך למעלה כנגד פניך (...) ואז תברך ברכת על נטילת ידים. [שער המצות דצ"ו]

מספר שפיכות ואח"כ כשתחזור שנית לרחוץ יד ימין
(...) ואח"כ תרחוץ שמאלך ע"ד הכוונה הנזכרת ממש. (שער המצוות פ"ר עקב.)

להגביה ידים עד הראש ענין נטילת הידים שהוא לשון נשיאות כמו וינטלם וינשאם, אשר ביאורו הוא שבעת רחיצתם יגביהם למעלה עד כנגד ראשו ולפחות עד כנגד שתי הפנים שבו (...) ולכן צריך עתה בנטילת הידים להגביהם למעלה כנגד הראש להעלותם אל מדרגתם הראשונה שהיו בבחינת רישא כנו'. (...) ואח"כ היא נטילת הידים והגבהתן למעלה אחר הרחיצה כדי שלא יחזרו הקליפות להתאחו בהם כבראשונה (...) ולכן צריך להעלותם עד כנגד הראש ממש. [שער המצות דצ"ה]

קשרי הזרועות לפנים והנה כאשר תגביה ידיך תכוין להכניס קשרי הזרועות לפנים ולא יהיו יוצאין ובולטין כמנהגם לאחורי הגוף והם נקראים קובדו"ש בלשון לע"ז בסוד וכל אחוריהם ביתה. [שער המצות דצ"ה]

מזיגת היין במים גם כשתמזוג היין במים תכוין להמתיק הגבורה שהיא יין עם המים שהם החסד. [שער המצות דק"סא מוזלתו] עוד שמעתי (מזהר"ו) כוונה אחרת מאדס אחר, והיא זו, כי קודם שימזוג היין במים וכו'. [שער המצות דק"סא מוזלתו]

שפשוף אחרי רחיצה כבר הודעתך כי צריך ליטול שני פעמים בכל יד ויד ואח"כ יחזור לשפשוף שניהם יחד לחברם. [שער המצות דקנ"ט מוזלתו]

בציעת הפת

לאחוז הלחם בין ב' ידין ואח"כ תיקח הלחם בן שתי ידיך מזה ומזה ותברך המוציא וכו' [שער המצות דצ"ו]

ההגביה הלחם בתיבת 'המוציא' ובמלת המוציא תגביה שתי ידיך האוחזות בלחם למעלה מעט. [שער המצות דצ"ו]

שיעור המוציא הוא כזית כשאתה אוכל אותה הפרוסה של כזית של המוציא אשר ברכת עליו ברכת המוציא. [שער המצות דק"ה]

שבוע המלח המלח נעשה מן המים ולכן נקרא גם הוא צומח. [שער הגלגול ד"קא]

זכירת החרבן באכילתו עוד צריך שתדע, שצריך האדם להיות זוכר בתוך אכילתו, חורבן הבית, כנוכר פרשת תרומה [דקנ"ז] ויהיה עצב ודואג בלבו, כי בזמן בית המקדש, הייתה אכילת השכינה באופן אחר יותר מעולה ומשובה, ממנה שהוא עתה אחר החרבן, והיו נתקנים העולמות, בתיקון יותר משובח מאוד. [שער המצות דק"ז]

זכירת החרבן רק בימי חול גם צריך שתדע (...) שבתוך הסעודה אם הוא בחול יתעצב אל לבו על החרבן כנ"ל בשם הזוהר [שער המצות ק"ט]

שיעור הפאה בזמנו גם בענין שיעור הפיאה מן התבשיל שבקערה, אין חשש בזה בזמן הזה. לפי שטעם שיעור הפיאה הוא מפני איזי עני שיבוא בתוך הסעודה או ג"כ להשאיר חלק השמש המשרת בסעודה ולכן כיון שמושייר בקדרה אחר שנתנו לו לבעל הבית חלקו בקערה שלו ומשיירין בקדרה חלק אשתו ובני ביתו, די לו בשיעור פאה זו, ובפרט כי אין נוהג אצלנו ענין העניים הבאים בתוך הסעודה ולא ענין השמש ולכן אין דין זה נוהג עתה כלל. [שער המצות דק"ז]

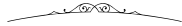
ברכת עשבי דברא עשבי דברא כתבו הפוסקים האחרונים [ראשונים לדין] שכיון שלא נזרעו בידי אדם, יברך עליהם שהכל. ומורי זלה"ה לא היה חושש לסברא זו.

ברכת על העיץ אמנם אף אם הם מדבריות, אם היו פרי העיץ היה מברך עליהם בורא פרי העיץ.

ברכת על האדמה ואם הם עשבים מדבריות היה מברך בורא פרי האדמה. [שער המצות דק"א]

קוצים ודרדרים גם היה נוהג מורי ז"ל פעמים רבות היה מצוה לבני ביתו, שיביאו לפניו מאותם עשבי דדברא, שאינן נזרעים בידי אדם, או קוצים ודרדרים שדרך בני אדם לאוכלן, והיה אוכל אותם, כדי לקיים בו קללת אדם הראשון, שנתקלל ואמרו לו וקוץ ודרדר וכו', ואכלת וכו'. [שעה"מ מצ דק"ז]

יעסוק בתורה בסעודה ואם הוא רוצה לעסוק בדברי תורה כמ"ש ז"ל, יעסוק בתורה קודם שיטול ידיו מים אחרונים. [שעה"מ מצ ק"ח]

טיבילת המוציא במלח אחר שתבצע הלחם צריך לטבול אותו במלח (...) ותכוין למתק הגבורות ע"י החסדים ע"י טיבול זה כי כל מלח הוא קצת מרירות ודין. [שער המצות דק"ס **מזולתו**]

סדר מים אחרונים

איין להפסיק בין מים אחרונים לברכ"המו והנה אין להפסיק כלל בין מים אחרונים לברכת המזון. ופעם א' היינו לפני מורי ז"ל ובא לפניו אדם אחד ואמר לו כי זה לו יום או יומיים שאירע לו כאב חזק בכתפו, ונסתכל בו מורי ז"ל, ואמר לו כי זה בא לו מפני שהפסיק בין מים אחרונים לברכת המזון, בקריאת פרק א' של משנה, ועבר על מה שאמרו חז"ל תכף לנטילה ברכה ר"ל תכף לנטילת מים אחרונים, ולכן תכ"ף נהפכך לכת"ף, והרגיש בו כאב. ולכן צריך לזיזוהר שלא להפסיק בין מים אחרונים לברכת המזון כלל, אפילו בדברי תורה. [שעה"מצ ק"ח]

הסרת הסכין מהשולחן גם צוה לי בענין הסרת הסכין מעל השולחן להזהר מאד להסיר אותו לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד. [שער הגלגול ד"קמט] גם אמר לי שמי שהוא משורש קין, צריך לזיזוהר להסיר הסכין מעל השולחן בעת ברכת המזון לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד כי כלי הזיין הם בקין כנודע. [שער רוח הקודש דנ"ה אזהרות לשורש קין]

אופן החיבור והשפלת האצבעות כי תחבר ד' האצבעות יד ימינך לבד והגודל לבד (...) וכסדר הזה תכוין בה' אצבעות יד שמאלך (...) וב' כוונות אלו תכוין בהיות אצבעות ידיך כפופות כלפי מטה כנודע כי במים אחרונים צריך להשפיל אצבעותיו כלפי מטה. (שער המצות עקב דק"ח)

פסוקים אחרי מים אחרונים אמנם אלו הפסוקים צריך לאומרם אחר מים אחרונים קודם ברכת המזון מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' כל המזמור ואח"כ פסוק אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי (...) וכדי לסלקו משם צריך למיזמר הב לן ונברוך כמ"ש בינוקא דפ' בלק. תחלה תאמר המזמור והפסוקים כנז' עד סוף הפסוק ואנחנו נברך יה וכו' [שער המצות דק"ט]

'אברכה' במקום 'הב לן' אף ביחיד ולכן אומרים זה הפסוק אברכה את ה' וכו' תמורת הב לן ונברך ואח"כ פסוק סוף דבר הקול נשמע וכו' ואח"כ תהילת ה' ידבר פי וכו' ואח"כ פסוק ואנחנו נברך יה וכו'

פסוק 'ידבר אלי' ואח"כ יאמר וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה'

ואח"כ יאמר ברכת המזון. [שער המצות דק"ח]

ברכת הזימון ופוס יין אם יש עמו ג' אנשים שאכלו כאחת, ואין שם יין, יברכו ברכת זימון, ואע"פ שאין יין, ואח"כ יברכו ברכת המזון. [שער המצות דק"ט]

להעמיד הפוס על ה' אצבעותיו ואח"כ יטול הכוס בימינו ותעמידנו על ה' אצבעותיך הימנים ממש על גביהם ויתן עיניו בכוס בכל ברכת המזון [שער המצות דק"ט] [שער כתבי מורי ד"כה] וא"ל מורי ז"ל, כי מלשון ההוא ינוקא דפרשת בלק משמע, שאוחז הכוס בב' ידיו, עד שיגמור ברכה ראשונה. וכשמתחיל ברכה שנית, כדין יתיישב כסא על תיקוניה כנו' שם ר"ל שיעמידנו על ה' אצבעות יד ימינו. ועכ"ז לא נהג כן מורי ז"ל, אלא כמו שכתבתי לעיל. [שם ק"ט]

הגבהת הפוס אמרו בגמ' שצריך להגביהו טפה ובזהר אמרו זרת, וב' שיעורים אלו כולם עולים למקום אחד כי שיעור טפה הוא שיעור ה' אצבעות (...). ואמנם שיעור זרת הוא ב' טפחים. [שער כתבי מורי ד"לה]

להסתכל בפוס וכמו שכוס של ברכה צריך להסתכל בו כמ"ש נותן עיניו בו (...) וכמו שצריך לכוין שיתברך כוס של ברכה מהמקור העליון וכמו שאנו אומרים נברך שאכלנו משלו, כן צריך לברכא ליה. [שער כתבי מורי ד"לה]

אופן הברכה עם פוס ויתן עיניו בכוס בכל ברכת המזון. [שער המצות דק"ט]

אין פוס ביחיד הנה אם הוא יחיד, לא יברך ברכת זימון ולא ברכת המזון על הכוס, כנזכר בפרשת תרומה. [שער המצות דק"ט]

אם אין פוס ואם אין שם כוס יסגור עיניו ויברך ברכת המזון בכוונה וישים ידו השמאלית על לבו כנגד החזה ויד ימינו על שמאלו ויברך ברכת המזון בכוונה גמורה. [שער המצות דק"ט] לפי שם"א קאי תמן לקטרגא עליו, ובפרט אם הוא ביחיד. [שער המצות דק"ט]

סדר ברכת המזון

לברך בשמחה בברכת המזון צריך אדרבה להראות שמחה
יתירה בלבנו וכמ"ש בס' הזוהר פ' תרומה על בועז וכו'.. [שער המצות דק"ט]

לברך בעין טובה צריך לברך ברהמ"ז בעין טובה, ובשמחה גדולה
להראות לפנינו כנדיבים בעין טובה, ולא צרי עין. ואז גם היא נותנת לנו
מזונותינו בשמחה ובטוב עין. [שער המצות ק"ט]

דיוקי נוסח ברכת המזון באומרך כי הוא זן ומפרנס לכל, צריך
להגיה ולומר כי הוא אל זן ומפרנס לכל. [שם ק"י] בא"י הזן את הכל.

ובברכה רביעית תכוין באומרך ג' ההטבות הוא מטיב הוא הטיב הוא
טיב לנו וכו'. [שער המצות פ' עקב דק"י]

מזיגת הכוס בתיבה 'את' בברכה ג', בהגיעך אל תיבת 'את' אשר
בפסוק "ואכלת ושבעת וברכת את" וכו', אז תמוזג היין ותשליך המים
לתוך הכוס כנודע. כי מילת את היא המלכות הנקראת כוס. ותביט
ותסתכל במים ההם בעת שתתנם בכוס. [שם ק"י]

פסוק עושה שלום בסיום ברכת המזון יאמר פסוק עושה שלום
במרומו וכו'. [שער המצות דק"י]

סדר הנהגות היום ולימוד תורה

שינה ביום ביום, השינה רעה אל הצדיקים וטובה אל הרשעים זולתי ביום שבת כמו שית' ענינה בסדר היום וגם גבי ענין השבת וע"ש. [אין ראוי לאדם ליישן וכו' – דף קצ"ז]

מזירת לימוד התורה ואף גם בעסק התורה אל יחשוב שעוסק בה כדי שידע את התורה אלא שעוסק בה כשור לעול וכחמור למשאוי לקיים מצות בוראו ולייחדא קב"ה בשכינתיה ע"י מצות עסקו בתורה. [שער המצות ד"ג]

גודל הייחודים על לימוד התורה והשיב שעם כל זה לא אמנע מלעשות ייחודים ההם בכל יום כי הוא גדול מן עסק התורה כי הוא מייחד העולמות העליונים והוא עסק התורה ויחוד הכל ביחד. [שער הגלגול ד"קמח]

פשיט המדרש ויש מוצאין הדברים מפשטן, אבל מהם הוא ריק שאינם יודעים לדרוש, אבל דע שורשו של דבר כי ממש הוא כפשוטו. [שער המצות ד"ק]

הגדרת עסק התורה עסק התורה ממש אינו העיון רק קריאת התורה בעצמה בד' דרכיה שהם ר"ת פרד"ס [שער המצות דפ"ה]

לימוד העיון וכמו שמי שרוצה לאכול האגוז צריך תחלה לשבר קליפותיה כן צריך להקדים העיון בתחילה. [שער המצות דפ"ה]

תכלית העיון גם בענין פלפול ועיון ההלכה, היה אומר מורי ז"ל כי תכלית העיון הוא לשבר הקליפות שהם הקושיות. [שער המצות דפ"ה]

לא להתמיד כל היום בעיון אבל מי שהוא קל העיון ואינו צריך טורח רב צריך שיטרח שעה או שתיים בכל יום בעיון ואח"כ יעסוק בתורה כנו' בשאר היום, אבל לא יתמיד כל היום בעיון. [שער רוח הקודש ד"מא]

שיעור זמן לימוד העיון ביום אך אמנם כל מי שהוא קל העיון מחויב הוא לתת חלק שעה או כ' שעות ביום בעיון ההלכה ולכוין ולתרוץ

הקושיות הנופלות בפשט ההלכה. [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ו שער כתבי מורי ד"ה]

דרך השגת החכמה באופן שהת"ח העוסק בתורה לשמה ולא לשמו לעשות לו שם, צריך שיעסוק בתחלה במקרא ובמשנה ובתלמוד כפי מה שיוכל שכלו לסבול ואח"כ יחזור לדעת את קונו בחכמת האמת [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ו שער כתבי מורי ד"ה]

מי שקשה לו העיון ואמנם א"ל מורי ז"ל שהאדם שאינו קל העיון וצריך לטרוח מאד בעיון עד שיפיק מבוקשו, אין ראוי לו לבטל מעסק התורה בשביל העיון, ויותר טוב לו שיעסוק בדינין ובמדרשי חז"ל וכיוצא. [שער רוח הקודש ד"מא]

לימוד הקבלה למי שקשה לו עסק התלמוד ואם האיש הזה יהיה כבד וקשה בעיון עסק התלמוד, מוטב לו שייניח את ידו ממנו אחר שבחן מזלו בתלמוד, ויעסוק בחכמת האמת, וזה שאמרו כל ת"ח שאינו רואה סימן יפה במשנתו בחמשה שנים שוב אינו רואה. [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ו שער כתבי מורי ד"ה] מי שמכיר בעצמו שהוא קשה העיון וטורח בו זמן הרבה כשיעיין ההלכה, לא טוב הוא עושה (...) ויותר טוב לו שיעסוק בתורה עצמה בדינין ובמדרשים ובסודות. [שער המצות דפ"ה]

לטרוח בלימוד הסוד באופן שהאדם צריך ע"י טרוחו להשיג בחכמה הזאת עד שידע שרשו ואחזיתו בגוף אדם העליון היכן, וכן ברוחו ונפשו ונשמתו, וכן אחזיתו במצות התורה בפרטות היכן עיקר אחזיתו. [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ו שער כתבי מורי ד"ג]

תנאי ללימוד חכמת האמת הנה לא כל הרוצה ליטול את השם יטול, כי רזי התורה וסתריה לא יתגלו לבני אדם בכח עיונם החומרי, לולי ע"י שפע אלהי המושפע ממרום קדשו ע"י שלוחיו ומלאכיו או ע"י אליהו ז"ל. [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ו שער כתבי מורי ד"יד]

אופן מסודרת החכמה ונחזור לעיל שבלי ספק שדברים אלו לא יובנו בעיון אנושי חומרי, אלא בקבלה מפה אל פה או מפי אליהו ז"ל או מפי הנשמות המתגלים בכל דור ודור אל הראוים אליהם. [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ו שער כתבי מורי ד"טו]

טעות עיון שכלי בקבלה ולמען אל ישט לבך אל אשר תמצא בקצת ספרי המקובלים האחרונים [ראשונים לידון] על פי עיון שכלם האנושי, אכין לך הדרך ואשכילך ואורך בדרך זו תלך באורה מישור. [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שער כתבי מורי ד"יז]

שורש נשמות הרמב"ם והרמב"ן גם הרמב"ם ז"ל שחיבר ספר היד הנקרא משנה תורה והרמב"ן ז"ל שרשם הוא בשתי פיאות זעיר אפין בדיקא דילה בתיקון הראשון הנקרא א"ל (...) ולכן שני הפוסקים האלה נק' משה. אמנם הרמב"ם הוא מן פאה השמאלית ולכן לא זכה לידע חכמת הזוהר, אבל הרמב"ן ז"ל הוא מן פאה הימנית ולכן זכה אליה כנודע. (...) ולכן אפילו הרמב"ן ז"ל שהוא מפיאה הימנית לא זכה לחכמה זו אלא בזקנותו כנז' בספרים כי בבחרותו לא היה מאמין בה עד אשר רבו ר' עזריאל גרם לו שילמדה על ידי אותה הפעולה שעשה שבא אצלו בקפיצת הדרך כנודע. [שער הגלגול ד"פט]

השגת האר"י ז"ל והביאתו לידי אליהו ז"ל שהיה נגלה אליו [להאר"י ז"ל] תמיד ומדבר עמו פה אל פה ולימדו חכמה זאת (...) [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שער כתבי מורי ד"יז]

רוח הקודש קיים ואף אם פסקה נבואה, רוח הקדש ע"י אליהו ז"ל לא פסק מעולם כנ"ל (...) הכל לפי מעשיו, מיד רוח הקדש שורה עליו. [הקדמת ספר עץ חיים למוהרח"ו שער כתבי מורי ד"יז]

גמטריות במספר קטן אין ראוי לו למנות ולחשוב מספר קטן שבאותיות, אלא כל הגימטריות יהיו במספר גדול של האותיות (...) וכל מי שנפשו אינה נתקנת בא לדעתו תמיד ענין חשבון מספר קטן. [שער המצות דפ"ד]

חידושי תורה בהלכתן כי המחדש חדושי כהלכתן נוטע שמים ויוסד ארץ החדשים, אבל אם הם שלא כהלכתן, נוטע שמים וארץ של תוהו ושוא של הקליפות ח"ו הנרמזים בר"ת כנזכר (בישיעה נ"א ט"ו): לנטוע שמים וליסוד ארץ, ר"ת לשוא). [שער הפסוקים דרע"ו, מוולתו]

ב' דרכים לידע את ה' ואומרו עדות ה' נאמנה וכו', ירצה כי מציאות הידיעה התקיים בשתי בחינות: או על פי החקירה ע"י שכל אנושי, לחקור בענין אלהותו ית' ואחדותו וכיוצא, או על פי אמונה, בקבלה מפה אל פה.

והנה, כאשר הידיעה היא על צד החקירה, האדם מחדד שכלו ומתפקח ונעשה חריף, אבל כשהוא על פי האמונה, אין אדם מתפקח ומתחדד. ואמר כי תורתנו הנקראת עדות ה', כי הב"ה העיד בה היותה אמיתית, עם היות שאנו מאמינים בה מצד האמונה והיא נאמנה אצלנו ולא מצד החקירה, עכ"ז היא מחכימת פתי. [שער הפסוקים דרפ"א. מזולתו].

בענין התבודדות

צריך האדם המתעסק בהתבודדות כנ"ל שיכוין בכל יום מזו' ימי השבוע בשם א' מזו' שמות וכו' [שער רוח הקודש השמטות ממה ששמעתי אני ממורי ז"ל ד"קצח]

בכל יום להתבודד חצי שעה לחשוב באהבת השי"ת ובפרט ביום ראשון שבשבוע. [שער רוח הקודש מהר"מ יונה ד"קפג]

תפילת הנכנס והיוצא מבית המדרש ובענין התפלה הנז' במס' ברכות פ"ד ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה וכו', ראיתי למורי ז"ל לעולם כשהיה מתחיל לעסוק בהלכה של תלמוד בעיון עם חבירי הישיבה אפי' שהיו לומדים בביתו היה מתפלל טרם שיתחיל זו התפלה, ירמיואו"א שלא נכשל בדבר הלכה ולא נאמר על טמא טהור ולא על טהור טמא ולא על אסור מותר ולא על מותר אסור, ואל יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמוח אני בהם ולא יכשל אני וישמחו הם, כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ואח"כ היה עוסק בתורה.

ואמנם תפלה אחרונה ביציאתו מבית המדרש לא שמעתי ממנו לעולם. [שער המצות דפ"ד]

סדר לימוד היום

אכילה קודם סדר הלימוד וזהו מנהג מורי ז"ל אחר שהיה יוצא מבהכ"נ ואוכל אכילתו, היה מתעטף בציצית ואח"כ לובש תפילין. ואח"כ קורא את הקריאה הזאת. (שעה"מצ ואתחנן דפ"ז)

קביעות התורה ועתה נבאר סדר עסק התורה שיעסוק האדם בכל יום. והנה אין אנו מדברים בכל עסק התורה שאדם קורא. רק בקריאה קבועה שצריך לקרוא בכל יום בקביעות בסוד קבעת עתים לתורה. [שם]

סדר הקביעות רק ביום והנה בלילות אין צריך לקרוא קביעות הזוהר. [שער המצות ואתחנן דפ"ז]

אופן שמו"ת ודע כי צריך לקרות כל אלו הפסוקים בדרך שקוראין הפרשה בערב שבת, כל פסוק מהם שני פעמים מקרא ופעם השלישית תרגום. [שם]

שמו"ת גם בימי השבוע דע, כי בכל פעם שתקרא איזי מקרא אפי' בשאר ימי השבוע צריך לקרותו ב' מקרא וא' תרגום. [שער המצות ד"צ]

דילג יום אחד גם דע כי אם לא קרא מקרא ביום א' של השבוע יש לו תקנה שיקרא ביום שני, שתי הקריאות שהם של יום ההוא שלא קרא, וקריאת היום ההוא עצמו. אבל אין זה מועיל רק לצורך היום השני שצריך שיקרא תחלה קריאת יום שלפניו שדילג ואח"כ יקרא קריאת היום ההוא. אבל לצורך היום שלא קרא אין לו תיקון כלל ועליו נאמר מועות לא יוכל לתקון. [שם]

סדר הקריאה היומית תחלה יקרא מקרא של תורה ואח"כ נביאים, ואח"כ כתובים, ואח"כ קבלה, ואח"כ משנה, ואח"כ תלמוד. וטוב הוא שיקרא ג' בחינות שיש בתלמוד והם בריתא ותוספתא ומימרא. [שם]

תחום בעולמות כי המקרא היא תורה שבכתב, והמשנה והתלמוד והקבלה הם תורה שבע"פ. [שער המצות דפ"ח] והמשנה והמדרשים וההגדות [והרמזים] ביצירה. [שם]

מקרא תחלה יקרא מקרא של תורה פר' השבוע ההיא, ואם הוא יום ראשון של השבוע יקרא ששה פסוקים הראשונים שבאותה פרשה. וביום שני יקרא ד' פסוקים שלאחריהם. ביום ג', ה' פסוקים שלאחריהם. וביום ד', ששה פסוקים שלאחריהם. וביום ה', המשה פסוקים שלאחריהם. וככלות כולם הם כ"ו פסוקים. [שער המצות ואתחנן דפ"ז]

גם נביאים עם תרגום ואח"כ יקרא נביאים (...) ומצאתי כתוב בקונטרסי שכל פסוק מהם יקרא פעם א' מקרא ופעם א' תרגום [שם]

גם כתובים עם תרגום ואח"כ יקרא כתובים עם התרגום שלהם ואח"כ יקרא על סדר הנ"ל משנה, תלמוד וכו' [שער המצות ואתחנן דפ"ז]

הגדרת התלמוד ודע כי מ"ש שהתלמוד הוא בבריאה הוא פירושן של המשניות עצמן שהם נק' תלמוד, אבל כל המימרות של התלמוד ושאר הדינין שבתלמוד שאינן ביאור ופירוש המשניות עצמן אלו אינן בכלל התלמוד, והם למטה ביצירה עם שאר ההגדות והמדרשים כנ"ל. [שם]

תלמוד בבלי לאור הזוהר בלבד זה תלמוד בבלי אשר איננו מאיר אלא ע"י ספר הזוהר הן הן רזי התורה וסתריה אשר עליהם כתוב ותורה אור. [הקדמת ספר עץ חיים למוהר"ח"ו שער כתבי מורי ד"ג]

קבלה ונלע"ד שהקבלה תהיה אחרונה מכולם לפי שסדר המדרגות מומטה למעלה, הם מתחילין מן המקרא ומסימין בקבלה כמו שית' בענין הכוונות, והרי זה דרך כלל. [שער המצות דפ"ח]

פרקי היכלות אותם השבעה היכלות הנז' בס' פרקי היכלות של רבי ישמעאל הם בעולם היצירה [שער המאמרים ד"ח]

סדר תפילת מנחה

זמן לגלח ראשו גם היה מורי ז"ל נוהר מאוד שלא לגלח ראשו אחר שעת המנחה גדולה (שער המצות קדושים דנ"ט)

זמן תפילת מנחה סמוך לשקיעה גם היה נוהר מאוד שלא לאומרה [חזרת הש"ץ] אלא סמוך לשקיעת החמה [בימי חול] כנזכר בגמרא על פסוק ייראוך עם שמוש (שם)

נתינת צדקה קודם תפילת מנחה ענין הצדקה עיקר ניתנה הוא בשחרית כשאומרים ויברך דוד וכו' כנ"ל אבל עתה במנחה הוא זמן הדנין ואינו כ"כ מוכרח נתינת הצדקה עתה כמו בשחרית. אבל עכ"ז מורי ז"ל היה נוהג לתת גם במנחה קודם שיתחיל היה נותן ג' פרוטות ע"ד מה שנת' בשחרית. [דקצ"א]

טלית ותפילין במנחה גם היה נוהר מאוד שלא לאומרה אלא עם טלית ותפילין (...) כי בראשונה היה נוהג להניח במנחה תפילין דסברת ר"ת, ואח"כ עשה זוג תפילין ע"ד שימושא רבא והיה מניחם בתפלת המנחה. [דקצ"א] [דכ"ח]

תפילין שמושא רבא ובמנחה היה מניח זוג זה של שימושא רבא והיה אומר כי אלו התפילין כפי שימושא רבא הם עולין במקום שתי הסברות דרש"י ודר"ת ביחד. [דכ"ח]

חליצת תפילין בשקיעה תפלת מנחה אם נאמרה סמוך לשקיעת החמה כשהיה רואה ששקעה כבר החמה היה תכף מסיר תפלה של ראש ואח"כ מוריד הטלית מעל ראשו על בין כתפיו לפי שאין ציצית בלילה ודי לו בהסירו מעל ראשו, אבל בין כתפיו אין חשש אם הוא לילה כמו שנבאר בסדר המנהגים של מורי ז"ל (ד"קפה): והיה נוהר בתכלית שלא להיות מעוטף בטלית ולא בתפילין אחר שקיעת החמה ותכף היה מסירם מעל ראשו בעת שקיעת החמה והיה חושש מאוד בדבר הזה. [דקצ"א]

מזמורים קודם העמידה מנהג בעלמא כי כבר הודעתך כי עיקר תפלת המנחה אינה אלא העמידה בלבד וכל אותם המזמורים שאומרים קודם תפלת המנחה אינם אלא מנהג בעלמא. [דס"ח]

העמידה עיקר תפילת מנחה עיקר תפלת מנחה הוא העמידה [דקפ"ז] [דק"ז]

חצי קדיש אף בלי מזמורים גם במנחה אומרים קדיש קודם העמידה, לפי שלא זכרנו כלל ענין הבריאה כנודע, כי אין חיוב בתפלת המנחה רק לומר תפלת שמנה עשרה לבד [דנ"ו]

אופן התפילה גם צריך לזוהר שבעת העמידה של תפלת מנחה בלבד תאסור ותחבק שתי ידיך זו ע"ג זו יד ימנית על השמאלית. גם צריך שתסגור עיניך ותעצים אותם בעת עמידת תפלת מנחה בלבד. [דקצ"א]

חזרת העמידה גם היה נזהר מורי ז"ל בתכלית שלא לאומרה [עמידה דמנחה] בקול רם אלא בלחש בתחלה ואח"כ בקול רם כמו בתפלת שחרית ומש"כ בתפלת שחרית ומוסף. [דקצ"א]

חזרת העמידה אף קרוב לשקיעה ואפילו אם היה קרוב לשקיעת החמה (...) היה אומרה בלחש ואח"כ בקול רם. [דקצ"א]

יודוי במנחה של אחר תפלת המנחה גם הוא ע"ד שביארנו בוידוי דשחרית שתכה באגרוףך על החזה בכל תיבה ותיבה מן הוידוי, ובאותה המונה עצמה שביארתי בתפלת שחרית. [דקצ"א]

סדר תפילת ערבית

בתפלת ערבית עדין הוא התחלת הלילה. [דקט"ו]

חיבוק ידיים ופירת עינים מהתחלה בתפלת המנחה ליוהר לאסור ולחבק שתי הידים זו ע"ג זו וכן לסגור ולעצום שתי עיניך בעת התפלה כל זה צריך לעשות ג"כ בתפלת ערבית. אבל יש כאן יתרון א' והוא כי עתה בתפלת ערבית צריך לעשות שתי דברים אלו משעה שתתחיל ברכת אשר בדברו מעריב ערבים וכו' עד שתשלים כל העמידה כולה. [דקצ"ב]

א"א מזמורים קודם ערבית ענין המזמורים שנהגו לומר קודם תפלת ערבית לא היה מורי ז"ל נוהג לומר שום מזמור כלל זולתי ג' פסוקים של ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה' הושיעה וכו'

גם כן במוצ"ש וכן ע"ד זה בליל מוצאי שבת לא היה נוהג לומר אותה האלפא ביתא ואותם מזמורים כלל. [דקצ"א]

חצי קדיש קודם ערבית ואח"כ אומר קדיש וברכו ותפלת ערבית. [דקצ"א]

דיוקים בערבית בתפלת ערבית, יאמר כך: אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה ויפסיק ואח"כ יאמר פותח שערים בתבונה ויפסיק ואח"כ יאמר משנה עתים וכו' נוסח (דק"פ-דקפ"ה) ולכן פסוק זה (אדניי שפתי תפתח וגו') נאמר מעומד כי כל עניני דמורא הם בעמידה. אבל ברכת השכיבנו היא בהיכל קדש הקדשים דנוקבא דבריאה, ולכן אין בו עמידה כי כל עניני הנוקבא הוא ביושב. [דר"ץ]

קריאת מקרא בלילה אבל בשאר לילות השבוע אין ראוי לקרוא מקרא לפי שהמקרא היא בעשיה, ולילה עצמה היא בחינת עשיה והכל הוא דינין ואין ראוי לעורר דינין. [שער המצות דפ"ט]

קריאת מקרא בליל ששי אבל בליל ששי יען כי יום הששי מוכין לשבת והרחמים מתעוררין בו לכן יכול לקרוא מקרא אף בלילו. [שער המצות דפ"ט]

סדר הלילה

לילי וילילה' וזהו סוד ליל ולילה הנז' בפ' בא בספר הזוהר בפסוק ליל שמורים וכו' הוא הלילה הזה וכו' כי קודם חצות נקרא לאה ליל, אבל אחר חצות לילה או לאה נק' לילה. [דקפ"ט]

דינים תקיפים עד חצות לילה עדין [במנחה] הוא נקרא בחינת יום והדינין הם אז מתוקים ואינם חזקים כמו בערבית (...). וענין החשך והדינין התקיפים האלו נמשך עד חצות לילה. [דקפ"ט]

איסור סליחות וידי' לפני חצות לילה גם דע כי בחצות הראשונה של הלילה אין ראוי כלל לומר שום סליחות ולא להזכיר שלוש עשרה מידות של ויעבר בשום אופן שבעולם זולתי בלילי יום הכיפורים בלבד. [דקצ"ד]

עסק בתורה קודם שיישן ענין עסק התורה בלילה קודם שיישן. (...) ומורי ז"ל היה מסתכל במצח האדם אחר שקיעת החמה והיה מכיר בו באיזו קריאה היתה עתידה נשמתו לעסוק בלילה בעלותה למעלה או בספר הזוהר או במשנה או באיזי ספר מספרי רז"ל, והיה מצוה לאדם ההוא שטרם שיישן יקרא הקריאה ההיא, וכן לכל איש ואיש. אבל בעניני שאר עסק קריאות התורה לא היה חושש לקרות בתחלת הלילה כי עיקר הקריאה בתורה היא אחר חצות הלילה בקומו ממטנתו.

אין זמן טלית גדול בלילה דע כי לילה לאו זמן ציצית הוא כנו' בגמרא אמנם אין זה אלא בענין טלית גדולה שבו מתעטף אדם ראשו [שם].

טלית קטן גם בלילה אבל הציצית קטן (...) נוהג אפילו בלילה. [דקצ"ג] טלית קטן נכון להיות על האדם תמיד ביום ובלילה וליישן עמו. [דקפ"ה] ולכן צריך ליהרר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה ובשוכבו על מטתו יניח הטלית קטן וישכב עמו במטה ואין שום זמן להסירו מעליו אלא בכניסתו לבית המרחץ. [ד"קצד]

זמן שינת האדם בלילה זמן השינה הוא בלילה ואז טובה היא מאד לאדם כמו שית'. [אין ראוי לאדם ליישן וכו' - דף קצ"ז]

מועד השינה ואמנם דע כי טוב הוא ליהרר שלא יישן האדם תקף אחר תפלת ערבית אמנם ימתין וישהא עד שיעברו ג' שעות מן הלילה ואח"כ יישן. [דקצ"ו]

סדר קריאת שמע על המיטה

לילה גמור והנה להיות כי עתה [בק"ש על המיטה] הוא ממש לילה יותר מבשעת תפלת ערבית. [דע"ב]

ק"ש על המיטה אחרי תשמיש ושמעתי כי מורי ז"ל היה נוהג בכל ליל טבילת מצוה להיות נעור עד חצי הלילה ועוסק בתורה ואח"כ משמש מטתו ואח"כ קורא ק"ש ויישן. וטעמו של דבר כדי שלא יבא לידי הרהור כלל על מיטתו ואולי יבא לידי קרי ח"ו אבל לא שמעתי ממונו ז"ל. [שער המצות בראשית]

עליית הנשמה בלילה יש קצת מצוות שאעפ"י שלא יהיה האדם שלם יש בהם סגולה להעלות נשמתו למעלה בלילה ואין צריך שיעשה כלן רק אם יעשה א' מהם בלבד: א' שבאותו היום נתכוון בתפלתו כונה שלימה באופן שגורם בעת נפילת אפים דתפלת שחרית זווג העליון – ב', הוא אם נתן ביום ההוא צדקה כתיקנה והוא שלא ידע למי נותנה וגם המקבלה לא ידע ממי נוטלה, וגם צריך שיתן הצדקה ההיא לאדם הגון וראוי ליתן לו צדקה – ג', אם היו עליו כל היום ההוא תפילין בלי היסח הדעת כלל מהם, ויכוין בהם הכונה הקצרה המבוארת אצלנו [שעהת"פ ע"כ ח"ח] – ד', (...) שבאותו היום מנע אל איזו רשע מן איזו עבירה והחזירו בתשובה מעון ההוא בלבד או אם מדבר על לב הרשע דברי תשובה ועשו פירות והם מועילים – ה', שבעת שכיבתו יתן אל לבו לזכור כל החטאים שחטא ביום ההוא בלבד (...) ויתודה עליהם בפיו (...) וצריך שלא יחסר אפילו חטא וכו' [שער רוח הקודש ד"מג]

סדר ק"ש בקצרה

ק"ש אחרי ברכת המפיל תתחיל ותאמר ברכת המפיל חבלי שינה
וכו' ואח"כ תקרא ג' פרשיות שמע והיה ויאמר. [דר"א]

נוסח ברכת המפיל תתחיל ותאמר ברכת המפיל חבלי
שינה וכו' [דר"א]

להשלים רמ"ה תיבות בק"ש וכדי להשלים מספר רמ"ה תיבין צריך
שטרם שתתחיל הק"ש תאמר אל מלך נאמן או אחר שתסיים הק"ש
תכפול שנית ה' אלהיכם אמת כנודע כי אין בק"ש רק רמ"ה תיבין. [שם]

ג' פרשיות השמע והנה החסידים הראשונים לא היו צריכין רק לומר
פסוק הראשון שהוא שמע ישראל כנו' בגמ' במס' ברכות דסגי להו בחד
פסוקא דרחמי אבל עתה אנחנו דורות האחרונים הלואי שנפרט כל
פרטי הייחוד כדי שנוכל לגרום זוג העליון של אחר הצות הלילה כדי
להדש את הנשמות הישנות. [דקצ"ד]

סדר הפסוקים ודע כי פעם אחרת שמעתי ממורי ז"ל שאחר
הק"ש תאמר שני פסוקים אלו יעלו חסידים וכו' רוממות אל בגרונם
וכו' ואח"כ תאמר פסוק הנה מטתו וכו'. [דר"ד]

ולכן תאמר אח"כ פסוקי הנה מטתו שלשלמה וכו' כולם אחוזי חרב וכו'
שלש פעמים כי כל פעם יש בהם עשרים תיבין ובג' הפעמים יש ששים
תיבין. והם סוד הששים גבורים עצמן הנזכרים באלו הפסוקים. [דר"א]

ברכת כהנים ויושב בסתר ואח"כ צריך לקרות פרשת ברכת כהנים
(...) ואח"כ תאמר יושב בסתר עליון וכו' עד כי אתה ה' מחסי, ויש בהם
ששים תיבין. [שם]

כל סדר ק"ש על המיטה בעמידה אמנם כל שאר הסדר הזה אם
תאמר אותו כולו מעומד ודאי שהוא טוב מאוד

סדר הוידוי בעמידה אח"כ יתודה סדר הוידוי על עונותיו
ותעמוד מעומד באומרך אותו כנודע כי הוידוי צריך לאומרו מעומד.

ולכן צריך שתחשוב בעצמך כאילו עתה אתה נפטר מן העולם ורצונך להעלות נפשך למעלה כנו, והנה בהיות החטאים מצויים בנפש, הקליפות דביקים בה ואינן מניחין אותה לעלות, ולכן באומרך וידוי בלב שלם מתפרדין הקליפות מנפשך אשר בעולם העשיה ואז ע"י כן תוכל לעלות לעולמות העליונים.

על קידוש ה' ותכוין בלב שלם כאילו אתה עומד לפני ב"ד ונידון לפניהם ונתחייבת מיתה ואתה מוסר עצמך לקבל מיתה בסבר פנים יפות ע"י ב"ד לכפר עונותיך ותכוין כאילו אתה מקבל ד' מיתות ב"ד סקילה וכו' ותשים נגד עיניך ב' שמות יהו"ה ואדג"י בחיבור יאהדונה"י.

אותיות הוי"ה ותאמר בלב שלם ירמיו"א שאם חטאתי לפניך באות י' של ההוי"ה וכו' [דר"ב עיין שם ההמשך] (...) אח"כ תכוין כאילו נפטרת מן העולם דעשיה ונפשך עולה מן העשיה אל היצירה ותכוין כאילו ממש נפשך פורחת ועולה בעת הזה מן עולם העשיה אל עולם היצירה. [דר"ב]

אנא בכח ולכן אחר הוידוי עם הכוונות הנזכרות תאמר תפלת אנא בכח וכו' [דר"ב]

שם מ"ב בכוונה בלבד ואל תזכיר שם בן מ"ב ממש בפך ח"ו אבל תכוין איך נרמז בר"ת תפלה זו של אנא בכח וכו'. [דר"ב]

חזרת הפסוק לכל יום ואח"כ יש לחזור פסוק המתאים לאותו לילה ג' פעמים [נפש-רוח-נשמה] [קיצור דיבורו של מוהר"ח"ו דר"ג]

בשכמל"ו בלחש ואחר שהשלמת כל שם בן מ"ב האלו שלשתם כנוי אז תאמר אח"כ בשכמל"ו [בלחש. דף ר"ד] כנודע. [דר"ג]

אח"כ ישים נגד עיניו שם ההוי"ה ויצירנה בג"פ רי"ו. [דר"ד]

ואמנם האדם היודע בעצמו שהשלים בחינת נפשו נכון הוא לו שיאמר פסוק נפשי אויטיך בלילה וגו' בכל הכוונה הנז' כשישכב על מטתו וע"י כן ישיג אל סוד הרוח וכן אל הנשמה ולא יצטרך עוד לגלגולים אחרים, והבן זה הסוד הנעלם והזהר בו. [שער הגלגול ד"יא]

פסוק בידך אפקיד ותאמר אח"כ בידך אפקיד רוחי. [שם]

סיום ק"ש על המיטה בפסוק בידך וזה הפסוק [בידך אפקיד רוחי] יהיה
סיום כל דבריך ותישן מתוך כוונות אלו ומחשבה זו. [דרי"ג]

לישון מיד אחרי פסוק בידך אפקיד רוחי ודע כי צריך ליישן
תבא אחר הפסוק הזה ולא תהרהר בנתיים בהרהור אחר כלל. ואם אינך
יכול ליישן תבא, צריך שתכוין במחשבתך ותעסוק באיזי דרוש הנוגע
לבחינת נוקבא דזעיר אפין לפי ששם היא עליית נשמתך עתה כנ"ל.
[שם].

פסוק בידך אפקיד רוחי שצריך לאומרו בשנת הלילה אחר שתאמר זה
הפסוק תכוין בשם אלו"ה. [דתי"ז]

אופן סדר השינה

סדר השכיבה בתחלת הלילה ישכב על צד שמאל כנו'
בהרמב"ם ז"ל ואחר חצות הלילה אם ירצה ליישן יתהפך לצד ימינו
ומועיל מאוד לבטל כחות החיצונים. [ד"קצג]

כיוון המיטה ענין נתינת המיטה בין צפון לדרום הוא יהיה
דוגמת אדם הראשון כשנברא וכדוגמא שיעור קומה העליונה ראשו
למזרח כנגד הדעת הנקרא מזרח ממזרח אביא זרעך ורגליו למערב יסוד
ומלכות כנו' אצלינו בענין נטילת הלולב וידו הימנית בדרום שהוא החסד
ויד השמאלית בצפון שהיא הגבורה. (שער המצות בראשית ד"י)

ענייני צניעות

איסור תשמיש לת"ח ות"ח אסור לשמש מטתו בלילי החול
אפי' אחר חצות (ד"רסד)

תשמישי לעם הארץ ולעמי הארץ עונתן בימי חול אחר חצות לילה.
[דקפ"ט]

מי שאינו ת"ח מי שאינו ת"ח מותר לשמש מטתו בלילי החול
ולא ביום, ואפי' בלילה אינו מותר לו אלא אחר חצות לילה. [שער המצות
ד"י]

טבילת מצוה אחר חצות וכן בליל טבילת מצוה אעפ"י שהיא
בלילי חול. [שער המצות ד"י]

חיוב עונה בימי העיבור והיניקה ענין הזווג בחודשי העיבור
והיניקה. ודאי כי בזמנים האלה חייב האדם לקיים מצות עונה, ואין לומר
כי אדרבה נראה שהוא לבטלה ח"ו. [שער המצות ד"ט] (...) אבל אני
שמעתי מאחרים שכפי הסימון שהכירו במורי ז"ל שלא היה מקיים
מצות עונה בזמנים הנז' דעיבור ויניקה, אבל נלע"ד שאינו כן, כפי מה
שאני ראיתי בו סימנים אחרים. [שער המצות ד"ט]

ביטול מצות עונה בימי העיבור והיניקה בהסכמת האישה
כי בזווג התדירי שאינו להוליד נשמות אם האיש רוצה למנוע עצמו
מזנו מותר, והרשות בידו, לפי שזווג הזה למעלה נעשה מאליו בתלי
מעשים התחתונים, אבל גם זה הוא בתנאי שגם אשתו לא תקפיד בדבר
הזה ותמחול לו על ככה, אבל אם מקפדת בדבר צריך לקיים מצות עונה
זו. [שער המצות ד"ט]

איסור ביטול עונה בימים רגילים אבל בזווג שאינו תדירי שהוא
להוליד נשמות כיון שאינו נעשה מאליו אלא ע"י מעשה התחתונים,
אינו יכול ליפטר כלל אפי' אם אשתו מוחלת בדבר. [שער המצות ד"ט]

לשהות על הבטן צריך האדם לזיזר מאד לשהות על הבטן עד
שיכלו טיפי הזרע לגמרי. [שער המצות ד"ב]

קודם התשמיש וכן יזהר קודם שישימש מטתו אפילו מאותם טיפות דיהות כמו מים ואינן קשורות כלובן ביצה, כי כל זה בכלל השחתת זרע. [שער המצות ד"יב]

איסור תשמיש לאור הנר המשמש מטתו לאור הנר דבניו נכפים, אינו בדיוק בזווג הראשון שממנו נוצר טיפת הוולד ההוא, אלא אף גם אם שימש מטתו לאור הנר בתוך ימי העיבור גם בזה הויין בניו נכפים וצריך לזהר. [שער המצות ד"י]

איסור אור הנר גם אינו מספיק בנתינת מחיצות סדינים של בגד פשתן סביב המטה אלא צריך יהיה אור הנר מאיר בתוך המטה כלל ועיקר. [שער המצות ד"י]

סגולת הטבילה ואחד מן החברים [הר"י סאגיס שער רוח הקודש] העיד לי בשם מורי ז"ל, ששמע ממנו, שאין דבר מועיל כ"כ להשגת האדם בידיעה הזאת, כמו בהיותו נוהר להיות תמיד טהור, מטומאת קרי ושכבת זרע ע"י הטבילה. [שעה"הקד נ"א מנהגים איסורים] וא"ל הר"י סאגיס ז"ל בשם מורי ז"ל ששמע ממנו אין דבר יותר מוכרח וצריך אל האדם לענין ההשגה כמו הטבילה, שצריך שיהיה האדם טהור בכל עת. [שער רוח הקודש ד"מא]

טבילה במקוה ענין הטבילה הנו' בגמ' לבעל קרי או לשמש מטתו, ראיתי למורי ז"ל מקפיד בכל כחו ונוהר לקיימה ואף שהיה בגופו חולי קשה הנק' שבירה, שנקרע הכרס שיוצאין בני מעיים לתוך כיס הביצים וכיוצא בזה, הטבילה מוסיקה מאד לחולי זה, עכ"ז לא היה מבטלה כלל. ופעם א' גזרה עליו אמו שלא יטבול בחורף ההוא ולא טבל על כורחו אבל לא נסתלקה ממנו השגתו בכל הזמן ההוא. [שער המצות דק"נא]

גלוי הטומאה ובענין טומאת הקרי א"ל מורי ז"ל כי כל אותם היום מתגלית אותה הטומאה וניכרת במצחו אף אם טבל אלא שהוא דבר מועט, אבל אם הוא לא טבל הוא נגלה שם תמיד כל זמן שלא טבל. [שער רוח הקודש ד"נד]

סדר ערב שבת קודש

מקרא בליל ששי אבל בליל ששי יען כי יום הששי מכין לשבת והרחמים מתעוררין בו לכן יכול לקרוא מקרא אף בלילו. [שער המצות דפ"ט]

כ"ו פסוקי ליל ששי ובליל ששי תקרא כ"ו פסוקים אשר בפרשה עצמה אשר אחרי כ"ו פסוקים הראשונים (...) ואם בענין הדיבור והלימוד בתורה כבר ביארנו בסדר המקרא שנוהג בכל יום ויום שצריך לקרות בכל ליל ששי כ"ו פסוקים מפרשת השבוע באותה הכוונה שנתבאר שם בשער המצות בפ' ואתחנן במצות ת"ת. [שער המצות דפ"ט]

כ"ו פסוקים אחרי הצות לילה בליל ששי תקרא בקומך מומטך אחר הצות לילה ואם לא תוכל לקום תקראם קודם שתישן ששה ועשרים פסוקים אחרים, שלאחריה כ"ו פסוקים שקראת בה ימים הראשונים של השבוע כנו', ואח"כ תקרא מה שתראה כמנהגך. [שער המצות דפ"ז]

מלאכת בורר והנה כיון שביום שבת אין שום בירור נעשה, לכן כל המלאכות אפי' של אוכל נפש נאסרו בשבת כי כל ענינו הוא דבר חדש. (...) וזהו סוד מלאכת הבירור בשבת לפי שאין בירור אוכל מתוך פסולת אשר בו המלכים נעשה ביום שבת כי הכל אוכל גמור בלי פסולת והם הנשמות החדשות כנו' ונמצא כי העושה מלאכה למטה הוא ח"ו כמטיל פגם למעלה שאף ביום השבת צריכין למעשה התחתונים ויש גרעון ח"ו בהם. [שער המצות ד"סד]

העושה מלאכה בזמן תוספת שבת אינו חייב מיתה (...) אבל העושה מלאכה ביום שבת עצמו חייב מיתה. [דרכי"א]

כעס בערב שבת בבית והמסתעף

תיקון הכעס הכועס. היה רוצה מורי ז"ל קודם שנפטר להיי
העה"ב לתת לכל החבירים תיקון על הכעס ולא זכינו לעשותו בעו"ה
ונשכח ענינו ממוני. [שער רוח הקודש ד"עג]

מקור השפחה עיקר השכחה היא באה בעבור הכעס ובעבור
שימוש בשמותיו ית'. [שער רוח הקודש ד"קמד]

סגולה על הכעס להסיר הכעס טוב הוא שבשעת הכעס יכוין בשם
אהיה דמילוי ההי"ן שהוא בגימ' כע"ס. [שער רוח הקודש ד"קמד]

פעם אחת בערב שבת במנחה, ראה (האר"י ז"ל) כתוב במצחי (להמורח"ו)
בלשון הזה: הכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה, להורות שנגלה בי נפשו
בסוד תוספת שבת. ואחר כך באותו יום עצמו, נתכעסתי בביתי ונסתלק
מומני. ואחר כך עשיתי תשובה באותה השבוע ובערב שבת השני, ראה
מורי ז"ל שהיו נדבקים בי בסוד תוספת שבת, רוחו של חזקיהו ורוחו של
רבי עקיבא. וחזרתי להתכעס באותו יום בביתי, ואמר לי שנסתלקו.
ואח"כ בו ביום עשיתי תשובה לכל הכעס ההוא, ואמר לי כי בא אלי
רוחו של בן עזאי בלבד, אע"פ שאינו מן השורש שלי, וזה לפי שהיה
חותנו של רבי עקיבא, ואמר לי כי בבקר ערב שבת, ראה כתוב עקיבא
בה"א. [שער הגלגול ד"קנה]

האר"י ז"ל [במראה] לרבי חיים ויטאל: והנה אשתך [הראשונה של מהרח"ו ז"ל]
כעסנית וגורמת לך שתכעוס, והנה גורמת קלקול גדול בזה לך ולכל העולם. והנה
שלשה דיוקנאות של אביה ואמה ואבי אביה באו פה בזה המראה כדי להזהירה מזה
ולא תאבד חלקה בעולם הבא, לפי שגרמה רע לכל העולם, ואפילו לאלו השלשה
קרוביה גורמת רעה, כי הם יושבים במדרגה אחת טובה, וכשמכעיסתו מורידין אותם
למדרגה אחרת שפלה. [ספר החיונות דנ"ט/ס]

מועד קניית צרכי שבת צריך האדם ליהרר לקנות כל צרכי שבת
ביום השישי ולא ביום חמישי (...). ובכל מה שיקנה יזכיר ויאמר לכבוד
שבת (ד"רכה)

בכל אגודה ג' הדסים כשרים תזהר כאשר תקנה אותם שיהיו בתוכם
ג' הדסים משולשים כשרים. (...) ויהיו ג' הדסים אלו נקשרים קשר א'
ואגודה אחת (ד"ר"ט)

תענית בערב שבת גם לסיבה זו לא היה אנשי משמור מתעניין ביום
ששי מפני כבוד השבת פירוש, כדי לקבל תוספת נשמת השבת [דרכ"א]

טעימת התבשילין ראוי לאדם לטעום כל התבשילין שמבשל בע"ש
לכבוד השבת (...) וזה סוד טועמיה חיים וכו שתיקנו בתפלת מוסף וכו'
(ד"ר"כו)

מצוות הדלקה על האישה גם תזהר בתיקון הנרות של שבת, אמנם
הדלקת נר שבת היא מצוה על האשה בעלת הבית כנודע (ד"ר"כה)

מספר הנרות וזהו סוד חיוב האדם להדליק בכל ליל שבת שתי
נרות [שער רוח הקודש ד"סז]

ענין יום ששי

ביום ששי לקרוא הפרשה כולה וביום ששי או תקרא כל הפרשה כלה מתחלתה ועד סופה שנים מקרא וא' תרגום כנודע. [שער המצות ד"צ]
גם ביום ששי עצמו צריך לקרות כל הפרשה כולה במקרא ותרגום באותה הכונה שנתבאר שם. [שעה"תפ דרכ"ה]

כל פסוק פעמיים ואז תרגומו ולא היה עושה כמו שיש מתייירים לקרוא כל הפרשה כולה מקרא פעם אחת ולשנותה מקרא פעם שנית, ואח"כ קוראין כולה ביחד פעם שלישית אבל כל פסוק ופסוק בפני עצמו היה קורא שמו"ת. [דרכ"ה ובש"ה המצ דפ"ו]

קריאת שמו"ת מיד אחרי שחרית מנהג מורי ז"ל תקף בסיימו תפלת שחרית דיום ששי היה הולך לבית הכנסת או לבית מדרשו אם היה שם ספר תורה כשר והיה מוציא וקורא בו הפרשה שנים מקרא וא' תרגום והוא היה קורא המקרא מתוך הספר תורה והיה לו תלמיד א' שהיה מקרא לו התרגום מתוך ספר תרגום והוא אומר אחריו וכן היה עושה בכל פסוק ופסוק עד שמשלים הפרשה (ד"רכה)

ניגון וטעמים גם דע כי כשתקרא המקרא צריך לקרותו עם ניגון הטעמים אשר בפסוקים ההם

קריאת התרגום בלי טעמים אבל כשתקראנו תרגום אין צורך לקרותו בניגון הטעמים, כי אין טעמים אלא במקרא לשון הקדש, שלא כדברי הנהגים לקרוא אף התרגום בניגון הטעמים, של הפסוק ההוא (שער המצות פר' ואתחנן דפ"ו)

לקרוא שמו"ת דווקא בערב שבת והיה דוחק עצמו לקרותה ביום ששי והיה אומר כי זה סוד והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. (ד"רכה)

לסיים שמו"ת קודם סעודה שחרית דשבת זולתי אם אירע לו איזהי אונס גדול מאוד אז היה קורא הפרשה שמו"ת אחר סיום תפלת

שחרית דיום שבת קודם סעודת שחרית כמו שצווה רבינו הקדוש לבניו
ולא כאותם הקורין אותה באמצע תפלת שחרית דשבת (ד"רכה)

לכפול פסוק אחרון ודע, כי בכל ערב שבת אחר שתסיים הפרשה
ההיא שנים מקרא וא' תרגום, תכפול פסוק אחרון של הפרשה מקרא
ולא תרגום. [שער המצות דפ"ז]

טבילה בערב שבת

טבילה אחרי שמו"ת והיה אומר מורי ז"ל כי כיוון שכבר קרא
הפרשה כבר יש באדם כח לקבל תוספת קדושת השבת (...) ואחר
קריאת הפרשה היה טובל הטבילה של ערב שבת (...) ולא היה טובל
קודם שיקרא הפרשה זולתי דרך מקרא (ד"רכה)

טבילה משעה חמישית ואף גם במקרה זה לא היה טובל רק אחר
שהתחילה שעה חמישית מיום שישי (ד"רכה)

גלוי תוספת שבת והיה אומר מורי ז"ל כי תוספת שבת היא
ניכר ומתגלה במצח האדם תכף אחר הטבילה הנז'.

עיקר תוספת שבת אבל עיקר הגלוי היה רק חצי היום ודוקא
אם טבל כבר והסיר ממנו קליפין דחול ע"י כונתו כנודע שקליפין דחול
הם בגדי החול של נפש האדם. [דרכ"ה]

מספר הטבילות דע כי צריך האדם לטבול שתי טבילות זו אחר זו.
והראשונה היא להפשיט בגדי החול של הנפש והשנית היא לכבוד שבת
לקבל התוספת (ד"רכו)

מקומות הטבילה הנה אחר שנכנסת תוך מי הים או הנהר או המקוה
קודם שתטבול וכו'. [דרכ"ה]

אחרי הטבילה ובשתעלה מן המים תאמר אם תשיב משבת
רְגִלְיָךְ: [דרכ"ה]

בלי ניגוב הגוף ובשתעלה מן הטבילה אל תנגב עצמך במטפחת
כי מימי שבת צריך שהגוף ישאב אותם (ד"רכו)

חזרת תפילת מנחה אף באיחור ואפילו אם היה קרוב לשקיעת
החמה ולא עוד אלא אפילו אם היה בערב שבת קרוב לשקיעת החמה
היה אומרה [עמידה של מנחה] בלחש ואח"כ בקול רם (ד"קצא)

היתר טלטול והנה ראיתי למורי ז"ל שבשחרית יום שבת היה
מוליך עמו הטלית והחומש מביתו לבית הכנסת, וגם היה מוליכו בבית
הטבילה אשר מוהין לעיר צפת תוב"ב, אותה הנודעת, ולא היה מקפיד
וחושש לחקור בענין העירוב הנעשה בשיתופי כל מבואות צפת תוב"ב
או אשר נעשה לבית הטבילה ההיא אם היו נעשין כהלכתן או לאו
(ד"רכו)

עירוב חצרות אמנם עירובי חצרות הוא יותר למעלה והוא
במקום של יישוב ואינו שדה אמנם יש בו בתים וחצרות ומבואות וישוב,
ושם צריך בחינת עירוב אחר. [שעה"מז דקנ"ח]

סדר העירוב ואמנם בענין סדר העירוב, בתחילה היה מברך על
הפת ברכת העירוב ואומר בדין ערובא יהא שרי לן וכו' ואח"כ היה מוכה
הלחם ההוא לבני החצר על ידי אדם אחד גדול כי תחילה צריך שיערב
לעצמו ואח"כ יוכהו לאחרים. [דרכ"ז]

מצות עירוב אחר תפילת המנחה כל ערב שבת ענין העירוב היה נזהר
מורי ז"ל לקיים מצוה זו בכל ע"ש שלא כאותם הנוהגים לעשותה משנה
לשנה וכיוצא בזה והיה מערב בכל ערב שבת.
אחר תפילת מנחה היה מקיים מצות עירוב כמו שיתבאר. [דשמ"ב]

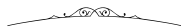
ב' ערובים שני מיני ערובין עירובי חצרות על לחם אחד
ושיתופי מבואות על לחם שני

סעודות שבת בסעודת ליל שבת היה אומר המוציא בפת של שיתופי מבואות, ובסעודת שחרית דשבת היה אומר המוציא בפת של עירובי הצירות.

עירוב תחומין והנה במקום החלל הזה צריך לערב עירובי תחומין כי הוא מקום שדה של תפוחים כנ"ל [שעה"מצ דקנ"ח]

אינן איסור תחומין בהפלגה בשבת ענין הספינה ההולכת בים שאין שם איסור תחומין, ובגמ' ביארו טעמו של דבר לפי שאין תחומין למעלה מעשרה, והנה המים שעליהם מהלכת הספינה גובה יותר מעשרה ולכן מותר. [שער המצות ד"סה]

איסור אוהל העיד לי הרב גדליה נר"ו כי הוא שמע מפי שאני אמרתי לו שמוזרי ז"ל לא היה משים על ראשו ביום שבת אותו הכובע של לבדים הנקרא קאפיליוו שרגילים ליתנו על הראש מפני הגשמים והטעם הוא כי יש בחללו בין החלל לראש עצמו אוהל שיעור טפח ובפרט חוץ למדינה לא היה יוצא בו משום שהוא משא ואני לא זכרתי אם אמרתי לו הדבר: (ד"רעא)

ל"א שעות של שבת ונמצא כי ז' שעות אחרונות של יום ששי בכל כ"ד שעות יום שבת, הב"ה יושב בהם על כסא רחמים מפני כבוד השבת והנה הם א"ל שעות וזהו אל מלך יושב וכו' כי שיעור הא"ל שעות בלבד בכל השבועות אזו הב"ה נקרא מלך יושב על כסא רחמים. ושאר ימי החול יושב על כסא דין. [דשצ"ט מזולתו]

מציאות הערוב בעצמו מה ענינו למעלה בשיתופי מבואות (...) ומשם יתבאר עירובי הצרות ועירובי תחומין שהוא בתחום שבת החלל, הנה עירו"ב הם אותיות ע"ב רי"ו והכוונה היא לעשות באופן שהקב האמצעי (...) יכריע אל שני הקוים (...) ששניהם יתערבו ויתחברו יחד בקו האמצעי (...) וכל זה ע"י חיבורם בקו האמצעי כי הוא המכריעם לחברם שיתמתקו זה בזה. וע"י כך יתבטל כח הדינין ויבוטל אחיות הקליפות ויוכל האדם להוציא חוץ ממקומו בהצירות או במבואות או בתחומין בלי פחד מהקליפות. [שער המצות דקנ"ח מזולתו]

איסור תחומין רק מחוץ לעיר אין איסור תחומין נוהג במדינה במקום שיש בו יישוב בני אדם ובתים, רק בשדות כי אפילו עיר גדולה כאנטוכיא מהלך את כולה. [דקנ"ד מה ששמע מזולתו בשם האר"י ז"ל]

תספורת וגילוח בערב שבת

לגלח הראש קודם חצות בערב שבת לא היה מגלח ראשו אלא קודם חצות היום. (שער המצות קדושים דנ"ט)

לא לגעת בזקן גם היה אומר מורי ז"ל, שבכל פעם שהאדם מורז שלא ליגע בזקנו לטעם הזכר, יכון כוונה הנז', שבזקן נרמז שם אל שדי. (שער המצות פ"ד קדושים דנ"ט)

וזהו סוד ענין קציצת הצפרנים בערב שבת ולרחוץ אח"כ הרגלים במים חמים. [דשמ"ג]

סדר קציצת צפרניים אח"כ [אחרי העירוב]. היה חותך וקוצץ צפרניו לכבוד שבת מידי ומרגליו. והיה קוצצם כסדרן ולא היה חושש ולא מקפיד אל אותו הסדר הנז' בספר אבודרהם (ד"רכז)

חציצת צפרנים ובוה תבין עונש הגדול של המגדל צפרניו יותר מדאי, גם תבין למה הצפורן העודף על הבשר חוצץ בנטילה וידיו טמאות. [שער ההקדמות ד"רמד]

רחיצת הפנים והגוף אח"כ היו מביאין לפניו עריבת מים חמין ורוחץ בהם תחלה פניו ואח"כ ידיו והיה מנגב אותם במטפחת ואח"כ רוחץ רגליו במים חמין הנז' ומנגב אותם (ד"רכז)

לבישת בגדי שבת אח"כ [רחיצת פניו ורגליו] צריך ללבוש בגדי שבת (ד"רכט)

לבישת בגדי שבת לכל אדם ודע כי מורי ז"ל הזהירני בענין זה שנאמר ונעל"ד שגם לכל בני אדם הוא צריך לעשות כן.

אין ללבוש בגדי חול והוא שאזהר ששום מין מלבוש וכיוצא בו מכל מה שלבש האדם בימי חול אין ראוי ללבושו ביום השבת ואפילו החלוק של שבת אין ראוי ללבושו בימי החול כלל.

כפונה בלבישת החלוק כך הזהירני שבעת שילבש החלוק של שבת בערב שבת שיכוון בשם קדוש הנקרא זהרריאל וזה השם של החלוק של ה' ית' כנו' בסר פרקי היכלות דרבי ישמעאל, וכונה זו מועילה מאוד אל האדם כדי שימשיך את הקדושה עליו. [דרכ"ט]

דוקא בגדים לבנים גם צריך האדם ללבוש בגדי לבן ולא של צבעים אחרים. וקבלתי ממורי ז"ל שכפי צבע וגוון המלבושים שלובש האדם ביום השבת בעולם הזה כך ממש יתלבש בעולם הבא אחר פטירתו תמיד בימי השבת. ואמר לי כי בקבלת שבת פעם אחת נתגלה אליו נשמת חכם שנפטר בימיו וראהו לבוש שחורים ואמר לו כי לפי שבעולם הזה היה לובש שחורים ביום השבת שלכך היו מענישין אותו שם להלבישו אחר פטירתו בגדים שחורים אף בימי השבת. [דרכ"ט]

ד' בגדי לבן ודע כי אין לפחות מן ארבעה בגדי לבן והם המלבוש העליון והתחתון והאזור אשר על לבוש התחתון והחלוק אשר על בשרו [דרכ"ט]

צבע תחת מלבוש העליון וכן ראיתי למורי ז"ל בימי החורף היה לובש ביום שבת מפני הצינה מלבוש א' של בגד ארגמן תחת המלבוש הלבן העליון ולא היה חושש רק לשיהיו לו ארבעה בגדי לבן שהם לבוש העליון והתחתון והאזור והחלוק כנ"ל וכן כיוצא בזה. [דרכ"ט]

ענין קבלת שבת בשדה

בין השמשות היא שבת גמורה אבל כשיתקדש השבת עצמו ויהיה ממש ליל שבת גמורה אז אינו נק' תוספת רק קדושת שבת ממש עצמה. [דרמ"ד]

ועתה נפרש ההפרש שיש בין הקדושה הנמשכת הנק' תוספת שבת שהוא בעת קבלת שבת ועדין לא קדש היום כי אחר שקדש היום והוא ליל שבת גמורה אז הוא קדושת שבת ממש ואינה נק' תוספת. (...) ואחר בין השמשות שכבר הוא ליל שבת גמורה [דרמ"ה]

יציאה לשדה ובמס' בבא קמא פ' הפרה ואם היה רץ בערב שבת מפני שהוא רץ ברשות ושם אמרו בגמרא דרבי ינאי וכו' הוה אמרי בואו ונצא לקראת שבת מלכתא וכו' ואין ספק כי אם הוא קצת סברת קלי עולם החושבים כי די בקבלת שבת תוך הצרו של אדם לא היו אומרים בא ונצא, כנראה כי היו תוך לעיר והיו מתחברין לצאת לשדה לקראת השבת אורח הנכבד. וגם שא"כ למה יפטרו את הרץ בערב שבת תוך רשות הרבים מן הנזקים כיוון שאין ריצתו לתכלית יציאתו מחוץ לעיר ובפרט כי עלה דההיא קאמר ההוא עובדא דרבי ינאי וכו'.

סדר קבלת שבת הנה קיצור סדר קבלת שבת הוא שתצא לשדה ותאמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא לחק"ל תפוחין קדישין. ובכלל דברינו ובפרט בענין הקדוש של ליל שבת ית' לך כוונת תיבות אלו שהם חקל תפוחין קדישין. [דרל"ג] וזה סוד הדבר לצאת ממש בשדה להקביל פני השבת. [דרל"ד]

קבלת שבת בעמידה ותעמוד מעומד במקום א' בשדה ואם יהיה ע"ג הר אחד גבוה הוא יותר טוב.

מקום נקי ויהיה המקום נקי כפי מה שצריך מלפניו כמלא עיניו ומאחריו ד' אמות וכו'.

לפנות למערב ותחזיר פניך כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת

זמן קבלת שבת בשקיעה לצאת לשדה ולהחזיר פניו כנגד רוח מערב ששם החמה שוקעת ובעת שקיעתה ממש (...) קודם שיהיה ליל שבת(ד"רלה) [דרמ"א]

לסגור עינים אז תסגור עיניך ותשים ירך השמאלית על החזה ויד ימנך ע"ג יד שמאלך ותכוין באימה ביראה כעומד לפני המלך לקבל תוספת קדושת השבת.

מזמור 'הבן' ותתחיל ותאמר מזמור הבן לה' בני אלי"ם וכו' כלו בנעימה.

נוסח בואי שבת מלכתא ואח"כ תאמר ג"פ בואי כלה בואי כלה בואי שבת מלכתא. אז [אחרי מזמור לדוד הבן לה'] תאמר אח"כ בואי כלה בואי כלה – בואי שבת מלכתא. [דרמ"א]

בואי שבת מלכתא בלחש וצריך לומר ב' פעמים בואי כלה בואי כלה הראשונים בקול רם לפי שהם כנגד חכמה ובינה דיצירה העולים, אבל בואי שבת מלכתא, צריך לאומרו בלחש ולא בקול רם. ובוה תבין למה בס' התיקונין דף ס"ט ע"א לא נזכר רק שאומרים תרין זמנין בואי כלה בואי כלה ולא הזכיר הפעם השלישית (...) והטעם (...) לא הזכיר את השלישית הנאמרת בלחש שהיא כנגד הדעת שאינו מכלל הי"ס. [דרמ"א]

המשך קבלת שבת בעמידה ואח"כ תאמר מזמור שיר ליום השבת וכו' כלו ה' מלך גאות לבש וכו' עד ה' לאורך ימים. [דרמ"א] וזהו מזמור שיר ליום השבת כלומר ראוי לשורר ולזמר על יום השבת. [דשס"ד]

קבלת שבת בעינים סגורות ואז תפתח עיניך ותבא לביתך כמו שנבאר ב"ה. [דרל"ה]

כיוון בואי כלה ויאמר בואי כלה מימין בואי כלה משמאל בואי מן האמצע, שבת מלכתא [דת"ט מה ששמע מזולתו]

סדר קבלת שבת בבית

לעשות פילית בבית ואח"כ תלך לביתך ותכנס ותתעטף בטלית
מוציאת בציציות כהלכתה ותתעטף בו ראשך כנודע סביב גרונך ונז'
במסכת שבת פ"ב ופי"ו ובהרמב"ם ז"ל בהל' שבת פ' ל' (ד"רמד)

איך מספר הקפות לשלחן ותקיף השולחן המסודר עם הלחם
לסעודת שבת, ותקפיהו כמה פעמים עד שתחזור לומר כל מזה שאמרת
בהיותך בשדה (ד"רמד)

שלחן ד' רגלים ראיתי למורי ז"ל שהיה חושש ומקפיד מאוד
וזהיר לאכול בשלחן של ארבע רגלים בשבתות וימים טובים כדוגמת
שולחן שבבית המקדש (ד"רסא)

י"ב לחמים גם בענין הלחם המסודר עליו צריך לזהר לשים
בכל סעודה י"ב לחמים על השלחן כנגד י"ב חלות לחם הפנים

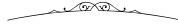
סדר הי"ב לחמים ותסדרם כסדר זה ו' מצד ימין השלחן וז' מצד
שמאל והשישה של הימני יהיו ג' על גב ג', וכן בצד שמאל והג' שבצד
ימין התחתונים יהיו מונחים כעין סגול וג' העליונים מונחים עליהם וכן
בצד שמאל. וזה סדרן נמצא כי בצד ימין השלחן יש ד' לחמים ב' על גב
ב' וכן בצד שמאל ובאמצעם יש ד' לחמים אחרים ב' ע"ג ב' אלא
שהשנים מופסקים משנים האחרים וריוח ואויר ביניהם כי הב' אמצעים
שהם זו ע"ג זו הם קרובים לד' חלות הימנים והב' האמצעים האחרים
קרובים אל ד' חלות השמאלים. [דרס"א]

סדר הלחמים בכל סעודה [דרס"א]

ד' פרקי משנה שבת ואח"כ [אחרי סדר והקפות בבית] תקרא
ארבעה פרקים ראשונים ממשניות מסכת שבת ותכוין שהם כנגד ד'
אותיות ההוי"ה כי הם סוד תכשיטי הכלה העליונה. [דרמ"ד]

הסתכלות בגרות שבת ואח"כ [אחרי קיראת פרקי משנת שבת]
תסתכל באור הנר אשר ברכו עליו להדליק נר שבת (ד"רמד)

ערבית ליל שבת בציבור אחר שעשית כל הסדר הנז' תלך לבית
הכנסת ובעוד שהעם אומרין מזמור שיר ליום השבת או קודם שיאמרו
הקדיש של קודם ערבית אז תכוין בתוספת שבת יותר מעולה (ד"רמט)

אח"ך תבא לביתך ותתעטף בציצית ותקיף השלחן כמבואר אצלנו ע"ש.
והנה תסדר השלחן בי"ב ככרות (...) ותסבבנו שהוא דוגמת הבריאה
ותסבבנו באור המקיף לכל המידות ויאמר מזמור שיר ליום השבת.
ואח"כ יקרא ד' פרקים הראשונים ממש' שבת שיש כ"ד פרקים כנגד
כ"ד קישוטי הכלה ולמחרת וגם לערב במנחה ישלים כ"ד פרקים קודם
סעודה שלשית. [דת"ט מזולתו]

סדר ערבית דליל שבת

פסוקים בלחש ב'ברכו' ובעוד שהשליח ציבור אומר ברכו יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים וכו' ככתוב בסידורים הדפוסים [דס"ה/דקפ"ג]

ערבית דחול ודליל שבת ואין הפרש בין יוצר זה דערבית דשבת לערבית דחול וזלתי בענין מזה שאנו מוסיפין לומר ופרוס עלינו סוכת שלום וכו'. [דשע"ח]

תוספת קודשה בליל שבת ואמנם אין שום תוספת קדושה בכל אלו ההיכלות של ערבית רק בהיכל קדש הקדשים דבריאה הכולל ג' ראשונות אשר הוא רמוז בברכת השכיבנו כמבואר בתפלת ערבית דחול. [דשע"ח]

ק"ש בקול נעים בשבת אבל עכ"ז להורות כי יש תוספת קדושה עתה בליל בשת מבילילי החול לכן נהגו לומר ברכות ק"ש בטעם ובחן טוב ובקול נעים לרמוז אל נועם הנמשך עתה מן הבינה הנק' נועם ה' כנודע. [דרנ"א]

תוספות קדושת שבת כי בלילה יש לאדם ג' מיני תוספת שבת

הא' תוספת נפש וזה נעשה בעת קבלת שבת בשדה כנ"ל
הב' תוספת רוח וזה נעשה בעת שאומרין ברכו
והג' תוספת נשמה וזה נעשה כשאומרין [במלת. דרנ"א בהמשך – באומרנו ופרוס עלינו סוכת שלום וכו' ונגמרין ליכנס בויכולו של העמידה. דרנ"א/רנ"ב] ופרוס עלינו סוכת שלום. [דרנ"א]

"ושמרו" קודם עמידת ליל שבת פסוק ושמרו בני ישראל וכו' שנוהגין לומר קודם הקדיש הנז' [אחרי העמידה] הוא לפי שהלילה היא בחינת שמור. [דרנ"ד]

נוסף ופרוס עלינו באומרנו ופרוס עלינו סוכת שלום וכו' (...) לכן תכוון עתה לקבל תוספת נשמה כנו' [דרנ"ג]

ויכולו אחר העמידה אומר אחר העמידה ויכולו (ד"רנו) כי
בליל שבת אומרים שני פעמים ויכולו הראשון בתפלת שמונה עשרה
של ערבית והשני הוא אחר העמידה שאומרים כל הקהל ביחד. [ד"ן]

מזמור לדוד ואח"כ תאמר מזמור לדוד ה' רועי וכו' [דרנ"ו]

לקבל רוח ונשמה דנוקבה באיחור והנה אם שכחת לקבל תוס'
חלק הרוח דקדושת שבת בברכו הראשון או אם לא שמעת אותו תכוין
עתה בזה הברכו האחרון לקבל ביחד תוספת הרוח ותוספת הנשמה לפי
שאם לא קבלת תוספת הרוח בברכו הראשון אי אפשר שקבלת תוספת
הנשמה בפרוס עלינו סוכת שלום כנ"ל ולכן עתה תכוין לקבל שניהם
ביחד תוספת הרוח והנשמה. [דרנ"ו]

איין לומר יגדל' לפי שאלו האחרונים לא ידעו דרכי
הקבלה ואינם יודעים מה שהם אומרים וטועים בסדר דיבורם בלי ידיעה
כלל, ובפרט פזמון יגדל אלהים חי. [דק"פ]

סדר ליל שבת

שבת שלום בקול רם אח"כ תלך לביתך. ובכניסתך לבית
תאמר בקול רם ובשמחה יתירה שבת שלום כי הוא כחתן המקבל את
הכלה בשמחה גדולה ובסבר פנים יפות (ד"רנו)

נשיקת ידי אימו ואם אמך קיימת בחיים חייתה, תלך ותנשק ידיה
(...) ענין הנשיקה שנוהגין לנשק ע"ג הידים (ד"רנו)

הפרזות בג' הסעודות הנה סוד הג' סעודות כך הם. ראשונה
שהיא של לילה היא כנגד חקל תפוחין קדישין, והשנית של הבקר
סעודת עתיקא קדישא, והשלישית היא סעודת דעיר אפין. [שער כתבי
מורי ד"עא]

מקום ונוסח ההכרזה

- בליל שבת כשעומד במקומו לקדש: דא היא סעודתא דחקל תפוחין
קדישין [דרנ"ז]

- ביום שבת בקידוש קודם לומר סברי מרנן: דא היא סעודתא
דעתיקא קדישא [דע"ר]

- בסעודה שלישית קודם הסעודה: דא היא סעודתא דזעיר אפין
[דער"ה]

להכריז בקול רם וצריך לומר בקול רם זו סעודת חקל תפוחין
קדישין, וכן כולם וזהו ביום קדישין וקראת ל'שבת ר"ת בקול, ולפיכך
היו תוקעים גם כן בערב שבת. [שער כתבי מורי ד"קלט]

הקפת ראשונה בשולחן הקידוש והכרזה ואח"כ תעמוד מעומד
בשולחן המסודר לפניך ותעמוד במקומך אשר תשב בו ואמור בפין "דא
היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין" (...) ואח"כ תקיף השולחן פעם
אחת דרך צד ימין בשתיקה (ד"רנו)

ענין ריח הדס

ב' אגודות לשבת ואמנם מן אותם שתי אגודות הדס שיש לך מוכנים מן שבת כגודע (ד"ריט)

ב' אגודות הדס ואח"כ קח בידיך שתי אגודות הדס (...) וקחם בין שתי ידיך ימנית ושמאלית ותחברם יחד ותברך עליהם בורא עצי בשמים אח"כ תריח בהם (ד"רנו/ח)

זכור ושמור בריח ולכן אחר שתריח בהם תאמר תכף "זכור ושמור בדיבור א' נאמרו" (...) כמו"ש במס' שבת שטעם שתי האגודות הן א' כנגד זכור וא' כנגד שמור. [דרנ"ח]

הקפת שניה בשולחן הקידוש ואח"כ תחזור להקיף בהם את השולחן פעם שנית בשתיקה (...) ולכן הקפה זו השנית היא בהדס כי ההדס רומז בג' האבות כגודע (ד"רנו/ח):
ואח"כ תחזור להקיף בהם את השולחן פעם שנית בשתיקה (ד"רנו)

בחינת לילה ויום וזה סוד ענין זכור ביום ושמור בלילה כי לילה היא סוד הנקבה לפי שאז זמן עלייתה והיום הוא בחינת הזכר שאז עיקר עלייתה. [דרל"ג]

כוונת הריח בכל פעם שתריח איזי ריח טוב בכל זמן מהזמנים תכוין כוונה זו ואף אם הוא מיני בשמים אחרים שאינם ענין הדס. וזו ענינה. והנה היסוד של הכוונה הזו מיוסד על ד' תיבות אשה ריח ניהוח לה: אבל סדרן כפי הכוונה הזו הוא באופן זה ריח ניהוח אשה לה: [דרס"ג]

סדר קידוש ליל שבת

קבלת הכוס בב' ידין בתחלה תקבל הכוס מיד זולתך משתי ידין אל שתי ידיך ותחזיקהו בתחלה בשתי ידיך גם שניהם (ד"רנט)

להגביה הכוס עד החזה ולכן טוב הוא להשים הכוס כנגד מקום החזה ותכוין שאתה מאיר בו בשתי ידיך האוחזות בו וגם מן החזה שלך ואז תחזיק הכוס בידך הימנית לבדה מבלי סיוע ירך השמאלית (...) אנו מניחין הכוס ביד הימין (ד"רנט)

קידוש ליל שבת בעמידה אח"כ תאמר הקידוש מעומד [דרנ"ח]

תיבות 'יום הששי' וטעם מה שמקדימין לומר שתי תיבות יום הששי קודם ויכולו כבר נודע לכאורה כי נרמזו אותיות ההוי"ה בר"ת יום הששי ויכולו השמים (...) ויכולו שבו ל"ה תיבות והקדוש שבו ל"ה תיבות אחרות והם סוד תרין מוחין חכמה ובינה. [דר"ס]

נוסח וסדר קידוש ליל שבת וזה סדר הקידוש. תחלה תאמר יום הששי ויכולו השמים והארץ וכו' ואח"כ תאמר סברי מרנן בא"י אמ"ה בורא פרי נגפן. ואח"כ תאמר נוסח הקדוש הזה, בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו בא"י מקדש השבת. [דר"ס]

שיבוש נוסח הקידוש ולכן אותם הנוהגים לומר אחר תיבות זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ושבת קדשך וכו' הם טועים טעות גמורה כי הם מוסיפים בחשבון התיבות, ואין לומר סדר גרסא זו אלא בקידוש של ימים טובים בלבד, והטועים העתיקהו משם בסדר קידוש השבת. [דר"ס]

המקדש שותה את הכוס אח"כ תשתה כוס היין (ד"רסא) ולכן צריך שהאדם (...) ישתה הוא עצמו היין הזה. [דשצ"ב]

נטילת ידים אה"כ תטול ידיך. וצריך שבעת שתנגב ידיך
ובשעה שתברך ברכת על נטילת ידים, תגביה שתי ידיך זקופות למעלה
כנגד ראשך משתי צדדי ראשך. גם יהיה כל זה מעומד (ד"רסא)

נטילת ידים בשבת גם בכל נטילת ידים בג' סעודות דשבת צריך
לקיים שני הדברים הנז' שיהיה מעומד ושיגביה ידיו עד כנגד ראשו.
[דשצ"ב]

בציעת הפת וברצותך לומר ברכת המוציא אז תקח ב' לחמים
העליונים שבד' אמצעים ותחבר שניהם בב' ידיך. [דרס"ב]

לדבק ב' לחמים עליונים וב' שולי הלחמים יהיו דבוקים זה בזה
וב' פנים שלהם יהיו פן זה מצד ימין ופן זה מצד שמאל. ואז יתראה
כאלו שני לחמים נעשו לחם א' ובו שתי פנים מב' צדדיו ויהיה כדמיון
לחם הפנים שבמקדש. [דרס"ב] ואז תברך ברכת המוציא.

בציעה בלחם הימני ואח"כ תבצע מן הלחם הימני שהוא כנגד אות י'
של ההוי"ה כנו' (ד"רסב)

סדר הבציעה ואח"כ תבצע תחלה ממונו [מן הלחם] שיעור כזית
ותאכלנו אתה (...) ואח"כ תבצע בציעה שנית כשיעור כביצה ותתן
לאשתך (...) ואח"כ תבצע ותתן לשאר בני הסעודה היושבים שם.
(דרס"ב)

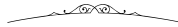
פזמון אסדר בשבחין בסעודה ואחר האכילה היה נוהג מורי
ז"ל לומר פזמון אחד בקול נעים. והוא ז"ל תיקן ג' פזמונים מיוסדים ע"ד
חכמת האמת בכל פרטי כוונות שבת פזמון א' לסעודת הלילה ופזמון
א' לסעודת השחר ופזמון א' לסעודת מנחה (ד"רסב)

מסכת שבת בשלחן אחר הפזמון יקרא כמה פרקי משנה
ממסכת שבת.

רשות בידו ואם תרצה תקרא שמונה פרקים הראשונים בליל
שבת וח' אמצעים בסעודת שחרית וח' אחרונים בסעודת מנחה. [דרס"ג]

סדר המזבח אבל רוב הפעמים מה שהיה נוהג מורי ז"ל הוא
לומר ד' פרקים הראשונים ממס' שבת בלילה, וד' פרקים השניים
בשחרית, וד' פרקים השלישיים במנחה [דרס"ג]

בשעת הדחק ולפעמים כשהיה מורי ז"ל טרוד בעסק התורה על
השולחן עם בני אדם לא היה קורא רק פרק אחד בלבד בכל סעודה.
[דרס"ג]

מזיגת הכוס ובקונטריס אדם אחר מצאתי (...) וכשתמזוג הכוס
עם המים. [דתי"א **מזולתו** בענין קידוש השבת דשחרית]

הסתכלות בכוס גם הזהירני עוד לזה (...) ולהסתכל בכוס של ברכה
ולכוין במים שאתה נותן בתוך היין שהוא בגמט' ט' יודי"ן שיש בד'
שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. עד כאן הוא מה שאמר [האר"י ז"ל] לי [מהרח"ן] ביום
הנ"ל שלשה ימים קודם שחלה מורי ז"ל. [ספר **חזיונות** דת"ט]

בין ב' ידיו ויקח הלחם בין שתי ידיו ויברך ברכת המוציא (...) ויגביה
הלחם בין אצבעותיו למעלה. [שער המצות דק"סג **מזולתו**]

תפילת רעווא קודם ג' הסעודות וקודם התפלה (יהא רעווא)
יאמר אתקינו סעודתי וכו'. [דתרכ"ו **מזולתו**]

תפילת יהא רעווא אימה מהאר"י ז"ל מצאתי כתוב בקונטרס א'
ונלע"ד שאינו משם מורי ז"ל, וזהו. זאת התפלה טוב לאומרה קודם כל
סעודה מן ג' סעודות של שבת וזה סדרה, יהא רעוה וכו'. [דתי"א מה
ששמעתי **מזולתי**]

שאר דיני ליל שבת

כוס על השלחן מורי ז"ל היה נוהג להניח השולחן במקומו בליל שבת והמפה פרוסה על השולחן וכוס של הקידוש ושל ברכת המזון מונח עליו. והיה מניח כלשהו טיפות יין בכוס ההוא כדי להשאיר שם ברכת ליל שבת בסוד אסוך שמן הנז' באלישע כנז' בזוהר. (ד"רסד)

שיירות על השלחן גם היה משייר בשולחן תחת המפה הפרוסה קצת פתיתין ופירורין של פת לסיבה הנז' אבל לא לחם שלם משום העורכים לגד שלחן ח"ו ולא איקרי הכי אלא בלחם שלם (ד"רסד)

מסכת ערובין מנהג טוב לקרות בכל ליל שבת אחר ברכת המזון כל מסכת ערובין (ד"רסד): גם צוני שאקרא בכל ליל שבת אחר הסעודה וברכת המזון קודם הצות מסכת עירובין בסוד הערוב ובסוד ע"ב רי"ו. [שער הגלגול ד"קמח]

עניני צניעות בליל שבת

עיין בסוף פרק ק"ש דחול

בליל שבת עונתן של תלמידי חכמים [מצוה] בליל שבת הוא דוקא אחר הצות לילה, [דקפ"ט] (ד"רסד)

איסור זיווג קודם הצות והטעם לפי שקודם הצות לילה אפי' בלילי שבתות אפי' לעמי הארץ נאסר הזווג. [דקפ"ט]

א"א פסוקים קודם התשמיש בליל שבת ענין אותם הפסוקים שנכתבו בס' זוהר פ' בלק בכתיבת יד שיאמר אותם האדם בקומו בחצות ליל שבת קודם שישמש מטתו והם ה' אלהי אתה ארוממך אודה שמך וכו' אודך על כי נוראות נפלאתי וכו' לא הניחני לנהוג לאומרם וכמעט שהיה מגמגם שאינם מדברי ס' זוהר עצמו. [דרס"ד]

סדר שחרית דשבת

טבילת קרי ותשמי"ה הנה אם נטמא בקרי או בתשמיש המטה
אין צורך להזכיר כי הטבילה או מוכרחת [דרס"ה]

טבילת שחרית בשבת אבל אף אם לא הוצרך לטבול לסיבה
הנז' צריך לטבול בבוקר יום שבת והוא כי כדמיון מה שביארנו לעיל
שצריך לטבול בכל ערב שבת להפריש מן החול ולהתדבק בקדושת
שבת, כן צריך עתה טבילה אחרת כי הפרש גדול יש בין קדושת ליל
שבת לקדושת יום שבת שהיא קדושה יתירה.

אבל החילוק הוא כי בע"ש הוצרך לב' טבילות הא' להפשיט בגדי החול
מעל נפשו והב' להתדבק ולהמשיך בו קדושת שבת אבל עתה בבוקר
יום שבת די לו בטבילה אחת להמשיך עליו קדושה עליונה של יום
השבת ואיננו מפשיט ח"ו מעליו קדושת ליל שבת. (...) אבל עתה
בטבילה הזו תכוין כוונה זו קודם שתטבול ותכוף ראשך בתוך המים.
[דרס"ה]

הקפת התיבה אחת ואמנם ביום שבת אין צורך להקיף אלא
הקפה אחת בלבד (...) ע"כ שמעתי בשם מורי ז"ל. אבל אני ראיתי
שהיה בא לבית הכנסת ולא היה מקיף שום הקפה, ואפשר כי בשביל
שלא היה הוא מן העשרה ראשונים, לפי שהיה מתאחר לבוא כנ"ל
ולכן לא היה מקיף מפני הרואים שנראה כיוהרא כנלע"ד. [שער התפלה
(ענין בית הכנסת דף ל"ד)]

הגבהת הקול בשבת בתפילה ביום השבת היה מרים ומגביה
קולו בנעימה בתפלה דמיושב יותר מעט ממה שהיה עושה בחול, ואף
זה לא היה עושה אלא מפני כבוד השבת (ד"ד)

שיר האדרת והאמונה נוסח האדרת והאמונה לחי
העולמים וכו' עולם שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים [דר"ל/דרמ"ג]

הוספה בשבת לא היה נוהג לומר פסוקי השבת שבקמורת ביום
שבת כמנהג הספרדים לפי שאלו הם קרבן מוסף שבת ואין עתה זמנם
נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

יאמר פסוק 'והוא רחום' גם בשבת יהי כבוד ה' וכו' והוא רחום
כפר עון וכו' ויאמר פסוק זה אף אם הוא בשבת נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

הוספת מזמורים בשבת בשבת יאמר מזמור השמים מספרים
וכו' ואח"כ סדר המזמורים הנוספים שהם רננו צדיקים וכו' עד סיום הלל
הגדול כנודע. נוסח (דק"פ-דקפ"ה) [דס"א]

דיוקים ב'ישתבח' בשבת אין לומר "ובכן ישתבח" אלא בשבת כי
אומר קודם נשמת כל חי נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

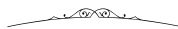
קבלת נפש ביום שבת אבל אח"כ שמעתי ממורי ז"ל באופן
אחר (...) ולכן תכוין עתה באומרו נשמת כל חי לקבל חלק תוספת נפש
דכורא שבך מבחינת יום שבת דכורא כנ"ל. [דרס"ה]

קבלת רוח ביום שבת הנה אחר שתאמר פסוק אדני שפתי
תפתח וכו' קודם שתתחיל ברכת אבות תכוין לקבל תוס' הרוח דכורא
ממדת יום שבת כנ"ל. [דרס"ו]

קבלת נשמה ביום שבת ובמוסף באיה מקום כבודו להעריצו יכוין
לקבל תוספת נשמה. [דרס"ה]

דיוקים ביצור אל אדון על כל המעשים וכו', דעת ותבונה
סובבים הודו, ולא יאמר אותו. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)
שרפים וחיות ואופני קדש, ככתוב בתיקונין, ולא יאמר שרפים ואופנים
וחיות הקדש כי שרפים בבריאה וחיות ביצירה ואופנים בעשיה. נוסח
(דק"פ-דקפ"ה)

ברוך שמייה בשחרית שבת בלבד מורי ז"ל היה נוהג ונוהג בכל
יום שבת בשחרית בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל לומר אותו הנוסח
הכתוב בס' הזוהר פ' ויקהל בריך שמייה דמארי עלמא וכו'. [דרס"ז]

וכשתאמר ברוך הוא ומבורך בפי כל הנשמה. [שער המצות דקנ"ז מזולתו]

קריאת התורה בשבת

קריאה כל פרשה בכל רם גם ראיתי למורי ז"ל כשהיינו מתפללים בבית מדרשו ביום שבת שעלה ביום שבועות וקרא עשרת הדברות בפיו בקול רם כדרך שנוהגים חכמי הקהילות כמנהג ספרד, וכן בפ' בחוקותי ראיתיו שעלה ביום השבת ההוא וקרא בפיו בקו"ר סדר הקללות של פרשת בחוקתי כמנהג חכמי הקהילות של ספרד. [רס"ז]

מספר העולים לתורה ולכן מספר העולים בס"ת דיום שבת הם ז' כסדר ז' הספירות כהן כחסד לוי בגבורה ישראל שלישי בת"ת, רביעי וחמישי בנצח והוד, ששי ביסוד, שביעי במלכות. [שם]

רמת העליות בשבת ובענין ס"ת דשחרית דשבת שעולין שבעה אנשים ביארנו שם כי לסיבה זו עיקר מעלת העולין הוא השלישי והשני (...). הם המשובחים ומעולים מכל ז' העולים. (...) אמנם יש חילוק ביניהם כי השני מעולה מן השלישי (...) כי השני גדול ומעולה מכל השבעה העולין בשבת. (...) ונראה מזה כי יותר חשובים הם הכהן והלוי מן הישראל שהוא השלישי. [דקע"ג]

עליית ג' ו-ו' אבל השלישי והשני הם המשובחים ומעולים מכל ז' העולים לפי שהאורות אשר שם מגולים לגמרי מפאת עצמם כי שם הוא מקום הגילוי בקו האמצעי בדוקא. אמנם יש חילוק ביניהם כי השני מעולה מן השלישי [קע"ג]. גם נמצא שהשני והשביעי (יש לגרום והשלישי) אעפ"י שאינן עושין שום תיקון בידם כמו שעושין הכהן והלוי שמגלים מקום הסתום כנו' עם כל זאת צריכין שיהיו אנשים היותר חשובים במעלה שבכל העולים אז כדי שיהיו ראויים לקבל האורות הגדולים המגולים ההם כנו'. [דקע"ג]

עלייה בששי גם ראיתיו שבכל ימי השבת לא היה עולה לס"ת אלא ששי כמ"ש בע"ה בשם ס"ה על ר' כרוספדאי. [רס"ז]

עליית הז' כי השביעי הוא גרוע מכולם כי הוא סוד העטרה ובו יצדק שם אישה ועבד וקטן. [דרס"ח] ונמצא כי היותר גרועים במעלה מן הז' העולים הם הרביעי והחמישי.

שמיעת הפרשה וביום השבת, אין צורך לקרות הפרשה, רק לשומעה כולה מפי השליח ציבור הקורא בס"ת. [שער המצות דפ"ח]

קריאת ההפטר אבל ההפטר של יום השבת, תקראנה בפ"ך, ולא תסמוך על המפטיר, זולתי אל הברכות שמברך לפנייה ולאחרייה, שצריך שתיכוון אוניך לשמעם, ולענות אחריהם אמן. [שער המצות דפ"ח]

תפילת מוסף

קדושת בתר בקדושת מוסף דשבת או דר"ח או דיום טוב יאמר בתר יתנו לך שלא כמנהג אשכנז שאומרין נקדישך ונעריצך נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

דילוג רגלים בתר והנה צריך לדלוג האדם על רגליו כלפי מעלה בעת שאומר קדוש קדוש וכו' ובעת שאומר אי"ה מקום כבודו וכו' לרמוז אל שתי דילוגים. [רס"ט]

קבלת תוספת נשמה דכורא וכבר הודעתך כי עתה במילה אי"ה מקום כבודו וכו' תכוון לקבל בעצמך תוספת נשמה דכורא ממדת יום השבת כנ"ל. [שם]

תכנת שבת דע כי צריך לומר כמנהג בני אשכנז שהוא סדר תכנת שבת וכו' הנתקן על פי סדר אלפא ביתא דתשר"ק ובאחרונה מוסיפין ה' אותיות מנצפ"ך והם מסיני נצטוו צווי פעליה כראוי. יהרמ"י או"א שתעלינו כו'. [רס"ח]

דיוקים במוסף יהי רצון מלפניך יאו"א שתעלינו בשמחה בארצנו. [דת"ג] והם בגימ' רי"א כמנין ר"ת ב'ראשית א'להינו ו'אלהי א'בותינו ר'צה וכו'. [דרס"ח]

סוף מוסף אחר תפלת מוסף דשבתות וי"ט יאמר אין קדוש וכו' וסדר פטום הקטרת כמו בחול. נוסח (דק"פ-דקפ"ה)

סדר קידושא רבה ויום שבת

הקפת השולחן הראשונה ולבאר הסדר שתעשה. הנה תבוא ותעמוד לפני השולחן במקום שאתה עתיד לישוב בו ותקיף השולחן דרך 'מין פעם א' ותמיון להמשיך עתה בחינת אור המקיף של ג' תחתונות דאבא אשר שם עלה ז"א בתפילת עמידה דלחש דשחרית אלא שאז היה בבחינת אור פנימי שלהם ועתה הוא באור המקיף אשר להם. [דע"ר]

הקפת השולחן הראשונה עם הדס בידיים ואח"כ קח ב' אגודות ההדס בידך ותחזור להקיף השולחן פעם שנית. [דע"ר]

גם ביום אין הקפה שלישית והנה כמו שבסעודת הלילה לא עשינו הקפה שלישית (...) לכן גם עתה בסעודת שחרית אין אנו עושים הקפה שלישית כנגד עליית זעיר באור פנימי דג' ראשונות דאבא בתפלת מוסף דלחש ודחזרה לפי שהוא בחי' מוחין והוא מקום עליון ובפרט שהם מוחין מקיפין דאבא ואין בנו יכולת להמשיכם בסוד אור מקיף שלהם והדבר נעשה מאליו. [דע"ר]

קידוש בישיבה ואחר הקפה הב' תשב מיושב במקומך ותקבל הכוס בב' ידיך ע"ד מה שנ"ל בקידוש דליל שבת מומש. [דע"ר]

סעודה זו [של שחרית דשבת] נקראת סעודה דעתיקא קדישא. [רס"ט]

סדר קידושא רבה ואח"כ תאמר מזמור לדוד ה' רועי וכו' (...) ואח"כ תאמר ושמרו בני ישראל את השבת וכו' עד וביום השביעי שבת וינפש (...) ואח"כ תאמר פסוק אז תתענג על ה' וכו' [דע"ר]

הכרזה בעת הקידוש (המשך) ואח"כ אמור בקול רם "דא היא סעודתא דעתיקא קדישא". ואח"כ תאמר ברכת בפה"ג (...) ואח"כ תטול ידיך מעומד כנ"ל בסעודת הלילה וע"ש: [דע"ר]

ב' לחמים ענין הלחם שבסעודה זו הוא ממש ע"ד הלחם שבסעודת הלילה ויהיו י"ב לחמים מסודרים בסדר הנ"ל בסעודת הלילה מומש. [דע"ר]

סדר הסעודה כל שאר פרטי סעודה זו יהיו על דרך מה שביארנו
בסעודת הלילה. [דע"ר]

פזמון האר"י ז"ל ואכתוב עתה נוסח פזמון סעודת שחרית. והוא
ג"כ לחן מתי יבושר עם כמו פזמון הלילה. אסדר לסעודתא וכו' [רע"א]

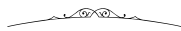
הנהגות שבת קודש

שיחה בטלה היה נזהר שלא לדבר שיחה בטילה או דיבור של
חול אפילו בלשון הקדש. [ד"רעא]

לשון הקודש בשבת היה מורי ז"ל נזהר מאוד שלא לדבר
בלשון לעז ביום השבת לא בלילה ולא ביום זולתי כשהיה אומר לנו איזי
דרוש והיה צריך לאומרו בלשון לעז כדי שיבינוהו השומעים. [ד"רעא]

השינה ביום שבת השינה ביום השבת היא טובה אל
הצדיקים, כי אין דבר רע שולט ביום השבת, ואין חשש שיפסיד איזה
עיבור נשמת איזה צדיק ע"י השינה, ואדרבא אפשר שירויה וימשיך עמו
איזה עיבור נשמת צדיק. [רע"א]

שינה אחרי אכילה ולכן נכון הדבר לישן ביום שבת אחר
האכילה וכך היה נוהג מורי ז"ל לישן ביום שבת אחר האכילה שיעור
ב' וג' שעות כי אדרבא זהו מכלל עונג השבת. [רע"א]

לימוד בשבת גם ירמוז למ"ש בספר הזהר פרשת
שלה, כי כשהאדם מחדש דברי תורה בעוה"ז ביום השבת, מעטרים
לאביו כמה עטרות בעוה"ב, וזהו זכור את יום השבת לחדש בו דברי
תורה, ועי"כ תגרום להעטיר עטרות לאביך בעוה"ב ולכבודו, ולכן סמך
ליה כבוד את אביך וכו'. [שער הפסוקים דרנ"ג מזולתו]
ולכן סמך פה איש אמו ואביו תיראו, לכבדם ביום השבת על ידי חדושי
תורה, וזהו ואת שבתותי תשמורו. [שער הפסוקים דרנ"ט מזולתו]

סדר מנחה של שבת וסעודה שלישית

סדר מנחת שבת קדושת ובא לציון שנהגו לאומרה אחר אשרי
ביתך קודם הוצאת ס"ת [ער"ב]

ובא לציון קודם ס"ת ולכן אנו מקדימין קודם הוצאת הס"ת
לומר קדושת ובא לציון (...) ואחר שקבלה קדושת ובא לציון תוכל לקבל
אור הס"ת כמו שיתבאר. [ער"ב]

זמן פלית גדול הוא אחר קדיש קדושת ובא לציון קודם שיאמר
השליח ציבור פסוק ואני תפלתי וכו' כדי שתתעטף בציצית בעת רצון
(ד"רעב)

דיוק ואני תפלתי וי"ש לך ה' עת רצון וכו' [דל"ג]

ואני תפלתי קודם ס"ת ואני תפלתי שנהגו לומר קודם הוצאת
ס"ת. [דער"ב]

מנחת שבת היא רחמים גמורים והנה בימי החול בעת המנחה
הוא עת צרה שכל הדינין מתגלין אז אבל במנחת שבת נקרא עת רצון
כנו' שם באדרת האזינו ולכן אומרים פסוק ואני תפלתי לך ה' עת רצון
להורות כי אעפ"י שזמן המנחה בימי החול היא דינין קשים, אמנם עתה
בשבת הוא עת רצון רחמים גמורים. (דער"ב)

דיוק בעמידה כעמך כישראל. [דתי"ג] כעמך כישראל גוי אחד
בארץ. [דתי"ד. דתט"ו]

סדר ג' פסוקים צדקתך דע כי סדרן הם כמנהג בני ספרד צדקתך
כהררי אל וכו' וצדקתך אלקים עד מרום וכו' וצדקתך צדק וכו' שלא
כמנהג בני איטלייא שמהפכים אותם למפרע ממטה למעלה. [ער"ה]

אין קידוש בסעודה ג' ולכן אין בחינת קידוש על היין בסעודה
זו כמו בסעודת הלילה ובשחרית שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שפסק
לקדש על היין בכל השלש סעודות. [ער"ה/רע"ו]

לשתות יין אמנם עם כל זאת באמצע אכילת
הסעודה זו צריך לשתות יין ולברך עליו ברכת בורא פרי הגפן, אבל לא
לקדש עליו קידוש היום בתחילת הסעודה כבשאר הסעודות. [ער"ה/רע"ו]

סדר וריח בג' הסעודות וכל הפרטים אחרים שביארנו בב'
סעודות הראשונות תעשה אותם ג"כ עתה בסעודה זו. גם יהיו לפניך ב'
אגודות ההדס ותברך ותריח עליהם בתוך הסעודה [רע"ו]

פזמון האר"י ז"ל פזמון סעודת המנחה לחן אלהי עוז
תהלתי רפאני וארפא וכו' בני היכלא דכסיפין וכו' [דרע"ו]

סדר ערבית דמוצאי שבת

שירים ותהלים במוצ"ש קודם ערבית כבר ביארתי כי מה שנהגו לומר בכל מוצאי שבת סדר האלפא ביתא קודם תפלת ערבית לא היה מורי ז"ל נוהג לאומרה ולא כל אותם השירים והמעלות והמזמורים כלל ועיקר וכ"מ שנת' בסדר נוסח תפלת שחרית באותיותיה לעיל: [ר"ט] ענין האלפא ביתא ושירי המעלות שנוהגין לומר במוצאי שבתות לא היה נוהג לאומרם כלל ועיקר ולא היה חושש לאומרם כלל [קפ"ה]

ויהי נועם רק לימי חול ואמנם מה שצריך לעשות בששת ימי החול יתבאר לקמן בע"ה. ונתחיל בתחילה לבאר כוונה של ויהי נועם בליל מוצ"ש שהיא שורש ועיקר לשאר הכוונות של ששת ימי החול כמו שנב' בע"ה. [רכ"א]

ויהי נועם כל שבת ענין ויהי נועם שנהגו לומר בכל מ"ש ובזה יתבאר ענין נפלא להמשיך תוס' קדושת שבת לכל ימי השבוע הבאה עד שבת האחרת [ר"ד]

בויהי נועם בעצמיה הנה מזמור זה של ויהי נועם צריך לאומרו כולו מעומד ועל הפחות תאמר פסוק זה לבדו מעומד ואח"כ תשב והטעם הדבר הוא כי הכוונה עתה היא לקבל אור החזון מן הבינה הנק' נועם ה' מסוד תוס' שבת ולכן צריך שיהיה מעומד. [ר"ד]

אין בכייה ואבל במוצאי שבת גם דע כי במו"ש קודם חצות הלילה אסור להתאבל ולבכות על החורבן שלא כדברי אותם נוהגים היפך מזה לומר קינות אחר תפלת ערבית דמ"ש ונותנים טעם לדבריהם מפני שאז נחרב בית המקדש בעת מו"ש כנודע. אבל דע לך כי הוא אסור גדול לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ההיא כמו"ש למטה בע"ה וראיה לזה ענין סעודה ד' וכמ"ש ענינה בע"ה ואפי' בבחי' תוס' הנשמה יש המושך קדושה בליל זה כמו"ש בע"ה ולא עוד אלא שאפילו אחר חצות לילה של מו"ש לא היה מורי ז"ל מרבה בבכיה על החורבן משאר לילות אף עפ"י שנחרב הבית בליל מו"ש כנו' אלא היה בוכה ומתאבל כבשאר הלילות. [ר"ט]

סדר הבדלה

מנהג הבדלה בבית"כ וענין ההבדלה שמבדילין בבית הכנסת מנהג טוב הוא ומורי ז"ל נתן ד' זהובים לצדקה כדי שיניחוהו אנשי הקהל להביא יין משלו להבדיל עליו בב"ה. [רי"ט] ונתן [האר"י ז"ל] ד' פרחים זהב לצדקה כדי שיניחו לו להביא יין להבדלה הגז' משלו [שער המצות דקנ"א]

קניית המצות ברווח גם כשהיה קונה איזו מצוה כמו תפילין או אתרוג לא היה מקפיד לדעת כמה יתן במצוה ההיא, אלא היה פורע כל מה שהיו שואלין לו בפעם ראשונה והיה אומר למוכר הרי המעות לפניך, קח כמה שתרצה. [שער המצות דקנ"א]

זיתן לך בבית הכתוב במחזורים בסדר ההבדלה במוצאי שבת היה נוהג מורי ז"ל לאומרם בכל מוצאי שבת בעת שמבדיל על הכוס בביתו. (דרי"ט)

איין למזוג בוס הבדלה ודע כי אין להטיל מים בכוס של הבדלה בשום אופן וכמ"ש בס' בית יוסף בשם מהר"י גיקאטלייא ז"ל (דרי"ט)

הדסים

רק אגודה א' להבדלה ואמנם מן אותם שתי אגודות הדס שיש לך מוכנים מן שבת כנודע (...) ועתה בליל מוצאי שבת, בעת ברכת עצי בשמים תקח ג' הדסים הנוכ' [ביום שבת, משולשים כשרים] בידך הם לבדם, ותריח בהם, ויהיו ג' הדסים אלו נקשרים קשר א' ואגודה אחת (דרי"ט)

נר הבדלה

נר שצוה היה מדליק נר של שעה ומברך עליו בורא מאורי האש ולא היה מבדיל על הנר אשר בבית רק באבוקה מיוחדת. [דרי"ט]

כפיפת אצבעות ובענין ברכת בורא מאור האש, היה נוהג לכפוף ראשי ד' אצבעותיו הימנים אל תוך כפו הימנית והגודל מכוסה תחתיהם ויהיו נכפפים כנגד פניו של האדם המברך. וגם יהיו נכפפים לפני הנר.

אלא צריך לזקוף ירך הימנית ואצבעותיך כלפי מעלה ופני האצבעות כנגד פניך ואח"כ תכוף ראשי אצבעותיך אל תוך כף היד ותשאיר אחורי אצבעותיך כנגד מעלה נגד הנר אמנם אצבעותיך יהיו כפופות למטה ע"ג הגודל כנו'. [דר"כ]

שלא כדברי הנוהגים להסתכל באחורי האצבעות בהיותם פשוטים בלתי כפופים.
גם שלא כאותם הנוהגים לשים פני האצבעות וקופות כנגד הנר ואח"כ כופפים אותם כנגד הנר.
גם שלא כאותם הנוהגים לכפוף אותם כנו' אלא שמהפכין פני הכף כלפי מטה כלפי הקרקע ואחורי האצבעות שהם מקום הצפרנים כלפי מעלה לשימיו. [דר"כ]

הסתכלות בצפרנים ויסתכל בצפרניו בלבד ולא בתוך פני האצבעות.
וכנו' בזו' פ' ויקהל ובפ' בראשית בדכ"א ע"א. [דר"כ]

זמן סעודה רביעית לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ההיא [מוצ"ש] כמו שנבאר למטה ב"ה, וראיה לזה ענין סעודה רביעית. (ד"ריט):
אנו עושין סעודה רביעית במוצ"ש וכוונתה היא לכון להמשיך אור קדושת סעודות שבת לכל סעודות ימי החול. [רכ"א] וכנגד אור החזור מפאת סעודות השבת אנו עושים סעודה בכל ליל מוצאי שבת והבן זה. [דשל"ה]

תיקון הצות ליל מוצ"ש גם דע כי במו"ש קודם הצות הלילה אסור להתאבל ולבכות על החורבן שלא כדברי אותם נוהגים היפך מזה לומר קינות אחר תפלת ערבית דמו"ש ונותנים טעם לדבריהם מפני שאז נחרב בית המקדש בעת מו"ש כנודע. אבל דע לך כי הוא אסור גדול לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ההיא כמו"ש למטה בע"ה וראיה לזה ענין סעודה ד' וכו"ש ענינה בע"ה ואפי' בבחי' תוס' הנשמה יש המושך קדושה בליל זה כמו"ש בע"ה ולא עוד אלא שאפילו אחר הצות לילה של מו"ש לא היה מורי ז"ל מרבה בבכיה על החורבן משאר לילות אף עפ"י שנחרב הבית בליל מו"ש כנו' אלא היה בוכה ומתאבל כבשאר הלילות: [רי"ט]

סדר ראש חודש וברכת הלבנה

נשים במלאכה
ובזה תבין טעם למה הנשים אסורות
בעשיית מלאכה בר"ח ולא האנשים. [דתי"ח]

תיקון הצות בליל ר"ח וימים שאין נ"א
ובלילי ר"ח סימנם
כלא"ה שהם כ"איל תערוג, ל"ה הארץ ומלואה, א"להים יחננו וכו',
ה'ללויה אודה ה' בכל לבב. והענין הוא כי אם הם לילי ראשי חדשים או
ימים שאין בהם נפילת אפים, אין לבכות ולהתאבל על החרבן ה"ו וגם
אין לומר כל המזמורים והפסוקים הנ"ל, זולתי יתחיל ויאמר אלו
המזמורים שסימנם כלא"ה [כ"איל תערוג, ל"ה הארץ ומלואה, א"להים יחננו,
ה'ללויה אודה ה' בכל לבב] בלבד ולא עוד, ואח"כ יעסוק בתורה. [דרי"ד]

תשמייש בלילי יו"ט ור"ח
גם בלילי ימים טובים וראשי חדשים
דינם כלילי שבתות, ואף ת"ח מותר בהם אחר הצות לילה, אעפ"י שאין
בהם כ"כ קדושה כמו בליל שבת. [שער המצות ד"י] עיין אחרי פרק ק"ש על
המיטה בימי חול.

חליצת תפילין לפני מוסף אחרי קדיש
גם זהו ענין שנהגו
להסיר התפילין קודם תפלת מוסף בר"ח קודם שיתחיל עמידת מוסף
אחר קדיש שאומרין אחר חזרת ס"ת להיכל (ד"רעח)

כפילות פסוקי ההלל — עיין חלק חג הסוכות

בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה. בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:
בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה. בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:
אֵל יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵיכֶם. עַד קָרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ:
אֵל יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵיכֶם. עַד קָרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ:
אֵלֵי אֲתָה וְאוֹדֶךָ. אֱלֹהֵי אֲרוֹמְךָ:
אֵלֵי אֲתָה וְאוֹדֶךָ. אֱלֹהֵי אֲרוֹמְךָ:
הוֹדוּ לַיהוָה בִּי טוֹב. בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ: הוֹדוּ לַיהוָה בִּי טוֹב. בִּי
לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:

שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם ג"פ אחר שאומרים ברכת הלבנה צריך האדם לומר
ג"פ שלום עליכם שלום עליכם שלום עליכם (...) בלשון תפלה שלא
יהיה עוד קטרוג בעולם [ד"ר ט]

מנחת שבת ר"ח או ערב ר"ח ובוה יתבאר טעם למה אין אומרין
צדקתך בראש חודש שחל להיות בשבת, לפי שביום השבת היא מפילה
אליו. [דער"ה]

מועדים

סדר חג הפסח

הגזהר מחמץ בפסח כי כל מונות ליל פסח היא בבחינת רחל ולא בלאה לפי שלא מתבטלת בפסח ונכנסת בפנים כדי שלא יינקו החצונים ממונה. והנה כיון שנעשה השימור הזה בשבעת ימי הפסח ונתבטלה אחיזת החיצונים בלאה, הנה הם נשמרת מאליה מוכאן ואילך כל ימות השנה ואין חשש בעומדה בחוץ כנודע. [ד"שיג]

ליבון הכלים ראוי לזהר שלא ללבן הכלים של נחשת עם בדיל מהותך כדרך העולם להשתמש בהם מצה עד שיגעילם תחלה, לפי שזה הבדיל שחותך עליו נעשה קליפה על הנחשת ומונע פליטת החמץ מתוכו אם יגעילוהו אח"כ, והליבון בבדיל עצמו אינו מועיל לפי שהליבון נתנו לו חכמים ז"ל שיעור שיתזו ממנו הניצוצות וליבון הבדיל לולא הנישאדי"ר לא הותך הבדיל, וע"י הנישאדי"ר יספיק חום האש בלבד אף אם לא יתלבן שיעור נתיזת ניצוצות, ולכן יותר טוב להגעילו בתחלה לפלוט החמץ ואח"כ ילבנהו הגוי לפניו בבדיל, ויזהר שלא יכבה הכלי אח"כ במים שלפני האומן שבהם מכבה הכלים של החמץ. [שער המצות דק"סד]

החרוסת

החרוסת זכר בעלמא ולהיות כי אין זווג בלאה בליל פסח לכן לא הוזכרה רק דרך עראי ענין החרוסת שאינו אלא זכר בעלמא מדברי סופרים ואינו מצוה כמו היין והמצה וכו'. [דרצ"ט/ד"ש]

הכנת החרוסת להאר"י ז"ל כי הנה הקרתי את פיו אמו של מורי ז"ל (האר"י"ל) מזה מיני פירות היה מניח בחרוסת, ואמרה לי כי אלו הם הדברים שהיה רגיל תמיד מורי להניח בחרוסת ג' מיני תבלין והם שבולת נרד וזינגביל, וקנילה הנקרא קנמון. וז' מיני פירות והם ענבים, ותאנים, ורימונים, ותמרים, ואגוזים, ותפוחים, ופיראס.

מנהג האשכנזים בחרוסת אבל האשכנזים נוהגין לשים עיקר החרוסת מן ג' דברים אלו, ואלו הם היותר מוכרחים והם ר"ת אב"ן בלשון אשכנז והם אגוזים, ותפוחים, ופיראס. כי בלשון אשכנז ר"ת ג' פרות אלו הם נוטריקון אב"ן ונותנים סימן: ובחרוש"ת אב"ן למלאות. (ד"ש)

קידוש ליל פסח

הכוס מונח על האצבעות וזה סדר כוונת כוס ראשון. תכוין בתחלה אל קטנות השני והוא בענין הכוס בעצמו והיד האוחזת בו שהוא בחינת מעשה ותכוין כי ה' אצבעות יד ימינך אשר עליהם יושם הכוס הזה הם בחינת קטנות השני וכו' (ד"רצו): והנה כוס של ברכה צריך להגביהו (...) והם ה' אצבעות היד הימנית (...) וכוס של ברכה בהדבקם בימין למתקם. [שער כתבי מוריוז ד"כה]

הסתכלות בכוס וכמו שכוס של ברכה צריך להסתכל בו כמו"ש נותן עיניו בו (...) וכמו שצריך לכוין שיתברך כוס של ברכה מהמקור העליון וכמו שאנו אומרים נברך שאכלנו משלו, כן צריך לברכא ליה. [שער כתבי מוריוז ד"לה]

הגבהת הכוס אמרו בגמ' שצריך להגביהו טפה ובזוהר אמרו זרת, וב' שיעורים אלו כולם עולים למקום אחד כי שיעור טפה הוא שיעור ה' אצבעות (...) ואמנם שיעור זרת הוא ב' טפחים. [שער כתבי מורי ד"לה]

סדר ליל פסח

ענין הכרפס וזהו סוד משו"ל בענן הכרפס שמביאין אותו כדי שישאלו התינוקות ויאמרו עדין לא אכלנו לחם ואיך אנו אוכלין עתה ירקות בתחלת הסעודה [דרח"ן]

סוג הכרפס תבין כי לקיחת הכרפס בליל פסח אינה בהזדמון כמ"ש הפוסקים שלוקח ירק אחר במקומו אם ירצה, ואין הענין כך, כי דברי חכמים ומנהג שלהם תורה היא, וצריך לדייק ולהזהר לאכול כרפס בדוקא ולא ירק אחר. [דרח"ן]

ג' מצות הסדר ועתה נבאר ג' מיני ציורים אלו איך מצטיירים בג' המצות (...). המצה הראשונה אינה נחלקת ונפרסת לשתי פרוסות (...). והיא אות אחת שלמה.

מצה הפרוסה אבל המצה השנייה נחלקת ונפרסת לשתי פרוסות כנודע, חציה לאכילת מצה וחציה לאפיקומן. (...) ולכן נחלקת לשנים וחציה הראשונה שצורתה ו' מניחין לאפיקומן, וחציה השני שצורתה ד' (...) אנו מזהבין אותה עם (...) מצה הראשונה השלמה ומברכין עליהם המוציא ואכילת מצה, המוציא כנגד השלימה ואכילת מצה כנגד הפרוסה. [דרצ"ט]

הא לחמא עניא ועל זו הפרוסה השנית שהיא כנגד ד' של אות הה"א, אנו אומרים הא לחמא עניא וכמ"ש ז"ל מה דרכו של עני בפרוסה. [דרצ"ט]

דיוקים בנוסח ההגדה מה נשתנה הלילה הזה וכי שבבל הלילות אין אנו מטבלין וכו'. [דרח"ן] שאינו יודע לשאול [דשט"ו]

פסוק 'ואעבור עליך' ולסיבה זו תיקנו המסדרים ההגדה פסוק זה באמצע סדר הגדת ליל פסח. [דרצ"א]

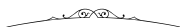
פסוק 'ותרבי ותגדלי' וענין זה נרמז בפסוק א' שסידרוהו מסדרי ההגדה דליל פסח לאומרו בתוך סדר ההגדה והוא פסוק 'ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים' וכו' [דרצ"ה]

טעם המרור וזהו הטעם שצריך שירגיש טעם חרוסת [שעל המרור] ואם בלעו לא יצא ידי חובתו עד שילעסנו בשיניו כי ע"י טחינת השינים מתמתקים ומתדקקים כחות הדין אשר בה כמבואר אצלנו בכוונת האכילה ע"י ל"ב שיניים וע"ש. [דרצ"ט/ד"ש]

אין לשתיית בין כוס ג' לד' ולכן אלו השתי הכוסות [האחרונים] אין ראוי להפריד ביניהם לשתות כוס אחר של רשות (...). ולכן בין שלישי לרביעי לא ישתה כנו' במשנה.

ל'מוד ל'ל פסח ודע כי ראיתי אנשי מעשה נוהגים לעסוק בד"ת כל ליל פסח עד הבקר וכמ"ש מעשה ברבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה וכו' שהיו מספרין ביציאת מצרים כל אותה הלילה וכו'. [דרצ"ה]

איסור הזיווג בל'ל פסח תבין ענין איסור הזווג בליל פסח מש"כ בשאר לילי ימים טובים שהותר הזווג אלינו ואדרבה יש חיוב מצות עונה יען כי על ידי התחתונים נעשה אז זווג העליון אבל בליל פסח שאין הזווג העליון נעשה על ידינו נאסר לנו זווג התחתון. (ד"רצה)

חלק גדול לאפיקומן אנו בוצעין מצה האמצעית לשתים וצריך שהחלק הא' יהיה יותר גדול כנגד ו' והחלק הב' יהיה קטן כנגד ד' (ד"תיב מזולתו)

ב' כזיתים מוציא מצה אנו בוצעין המצה העליונה להמוציא שיעור כזית (...). וכזית מן המצה הפרוסה [דתרכ"ט מזולתו]

ל'מחון ול'לעוס המרור ענין המרור הוא בגימ' מו"ת והוא בחחינת הדינין הקשים שצריך לטוחנו וללועסו בשיניים כדי למתק המרירות שבם כנודע בסוד השחקים הטוחנים מן הצדיקים לעתיד לבוא. וזהו סוד מ"ש רז"ל בלע מרור לא יצא כי צריך ללועסו ולטוחנו כדי למתק הדינין שבו. [דתי"ג מזולתו]

זכר ל'מקדש וכנגד ציור ו"ו אנו עושין זכר ל'מקדש כהלל במצה השלישית (...). שיהיה כורך ג' דברים ביחד שהם בשר הפסח ומצה ומרור. [דתרכ"ט מזולתו]

עניני יום טוב, ז' של פסח ואסרו חג

י"ט בשבוע בערב שבת דע כי כשחל י"ט באמצע השבוע בתוך ששת ימי החול אז הוא דומה לערב שבת אבל כשחל י"ט במוצאי שבת אז כבר זעיר ונוקביה ביום השבת שהוא ערב י"ט היו שלימים (...) ועתה במוצאי שבת שהוא י"ט נגרע הארתו כי אז יורד למטה באימא כנ"ל. [דתכ"ו]

טבילת ערב י"ט ענין הטבילה בערב ימים טובים כמו בערבי שבתות כי כך ארז"ל חייב אדם ליטהר עצמו ברגל. ואמנם שינו את לשונם באומרם ברגל ולא אמרו ביום טוב. לרמוז כי צריך לטבול פעם ראשונה להפשיט מעל נפשו בגדי קליפת החול, וטבילה שנייה יכוין להמשיך עליו קדושת הרגל שהוא סוד שם יהו"ה במילוי יודי"ן ועולה ע"ב ושם אהי"ה במילוי יודי"ן העולה קס"א ושניהם בגימט' רג"ל. טבילת המקווה בערב ימים טובים כמו בערבי שבתות [ב' טבילות, להוריד בגדי חול ולהמשיך עליו קדושת הרגל] (ד"רפב\רפג)

בחגות י"ט בשבוע דע כי כשחל י"ט באמצע השבוע בתוך ששת ימי החול אז הוא דומה לערב שבת. [דרפ"ב]

בין שבת ליו"ט קדושת שבת חמורה מאד על קדושת הי"ט [דרפ"ב]

תשמיש בלילי י"ט ור"ח גם בלילי ימים טובים וראשי חדשים דינם כלילי שבתות, ואף ת"ח מותר בהם אחר חצות לילה אעפ"י שאין בהם כ"כ קדושה כמו בליל שבת. [שער המצות ד"י] עיין אחרי פרק ק"ש על המיטה בימי חול.

לילי איסור הזיווג איסור הזיווג בליל פסח ובליל שבועות (ד"רצה): ליל שמחה תורה (ד"שסה) ואעפ"י שבשאר הימים שבין ראש השנה לשמיני עצרת מותרים בתשמיש המטה. (ד"שסה)

שמחת י"ט שמחת י"ט אל זעיר המקבלם יתירה על שמחתו בשבת, שבי"ט מרבין בסעודה ובבשר ויין, אבל בערך הקדושה של המוחין בעצמן קדושתם בשבת יתירה על קדושתם בי"ט. [דרפ"ב]

שולחן ד' רגלים ראתי למורי ז"ל שהיה חושש ומקפיד מאוד
וזהיר לאכול בשולחן של ארבע רגלים בשבתות וימים טובים כדוגמת
שולחן שבבית המקדש (ד"רסא)

לשון הקודש ביום טוב וכן היה נוהג בכל ימים טובים כמו
בשבת (ד"רעא)

מנחה של י"ט אין אומרים ביום טוב במנחה פסוק ואני תפילתי.
וגם לסיבה זו אין מוצאים ס"ת במנחת יום טוב כי אינו עת רצון כמו
במנחת שבת (דר"פ)

זיווג בליל ז' של פסח לכן ביום השביעי של פסח יש חיוב זווג.
[דש"ט] ולכן ליל שביעי של פסח הותר זווג תחתון. [דש"ב] ולכן הוא יום
טוב וראוי לזווג. [דתס"ז]

קדושת אסרו חג אבל יום שביעי לעומר שהוא יום שמיני של פסח
נק' אסרו חג (...) אבל אינו י"ט ממש כיון שכבר הרשימו נכנס בליל
שביעי של פסח ואין נק' י"ט אלא על שם חידוש הנעשה מחדש אבל
זה [אסרו חג] אינו חדש כי כבר נכנס ליל שלפניו. [דש"ב] ולכן יש בו [באסרו
חג] קצת קדושה [דש"ה]. ואינו חול גמור [דש"ט].

סדר ספירת העומר

איין לגלח במ"ט ימים אלו במ"ט ימים אלו לא היה מורי ז"ל מגלח
ראשו אלא בערב הפסח ובערב חג השבועות, ולא היה מגלח לא ביום
ר"ה אייר ולא ביום ל"ג לעומר בשום אופן. (ד"שיב)

מצוות העומר באנשים בלבד ובה תבין טעם למה מצות ספירת
העומר תלויה באנשים ולא בנשים וכו' [דש"ו]

נוסח לעומר ובאומרו היום כך וכך לעומר. [דש"ז] ובאומרו
המספר יום כך וכך לעומר. [דתס"ג] כי בליל ראשון תאמר היום יום א'
לעומר. [דתס"ג]

נוסח הרחמן הוא ולכן עתה שנחרב בעו"ה ואין בנו כח להמשיכו
לכן אנו אומרים אחר ברכת העומר (...) הרחמן הוא יחזיר עבודת בית
המקדש למקומה במהרה בימינו. [דש"ו]

מזמור למנצח בגינות וראיתי למורי ז"ל מקפיד וזהיר מאד
לומר אחר ספירת העומר מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' כולו מעומד
[דש"ט]

אנא בכה במונה בלבד גם יכוין כוונה אחרת והיא בשם בן מ"ב
הרמוזה בר"ת תפלת אנא ב'כח וכו'. [דתס"ה]

יום ל"ג לעומר

ענין ל"ג לעומר שאסור בהספד ותענית ובנפילת אפים. [דתס"ט] ביום ל"ג לעומר. [דתע"א]

פסקה מיתתם ביום ל"ג לעומר ובוזה ית' ענין טעם מיתת כ"ד אלף תלמידי ר' עקיבא בימים האלו וגם טעם למה פסקו למות בל"ג לעומר (...) ולסיבת היותם ממוחזין דקטנות לכן היו מבחינת הדינין הקשים והיו קנטרנין ושונאין זה לזה כמ"ש ז"ל שלא היו נוהגין כבוד זה לזה. [דשי"א/ש"ב].

סמיכת ה' תלמידי ר' עקיבא ולכן סמך אח"כ (אחרי שפסקו למות) ר' עקיבא את חמשה תלמידיו הגדולים מבחינת ה' גבורות דגדלות (...) ואלו נתקיימו בעולם והרביצו תורה ברבים והם ר' מאיר ור' יהודה ור' אלעזר בן שמעון ור' שמעון ור' נחמיה. [דתע"א]

יום שמחת הסמכת הרשב"י ובפרט כי רשב"י הוא א' מחמשה תלמידיו הגדולים של ר' עקיבא ולכן זמן שמחתו הוא ביום ל"ג לעומר כפי מזה שביארנו לעיל בענין יום ל"ג לעומר. [דשי"ב]

עליה למירון בל"ג לעומר ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי רשב"י ור' אלעזר בנו, אשר קבורים בעיר מירון כנודע, ואוכלים ושותים ושמים שם. אני ראיתי למורי ז"ל שהלך שם פעם א' ביום ל"ג לעומר הוא וכל אנשי ביתו וישב שם ג' ימים ראשונים של השבוע ההיא וזה היה בפעם הראשונה שבא ממצרים. אבל איני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו שהשיג אח"כ. [דשי"ב]

אין להתאבל בל"ג לעומר גם העיד לי הה"ר אברהם הלוי יצ"ו כי בשנה הנו' הלך גם הוא שם והיה נוהג לומר בכל יום ויום בברכת תשכון נחם ה' אלהינו את אבילי ציון וכו' וגם בהיותו שם אמר נחם וכו' ואחר שגמר העמידה א"ל מורי ז"ל כי ראה בהקיץ את רשב"י עומד על קברו ואמר לו אמור לאיש הזה אברהם הלוי כי למה אמר נחם ביום שמועתנו. והנה לכן הוא יהיה בנחמה בקרוב. ולא יצא חדש ימים עד

שמת לו בן א' וקבל עליו תנחומין. וכתבתי כל זה להורות כי יש שורש
במנהג הנז'. [דשי"ב]

תגלחת הקטנים בל"ג בעומר במירון והה"ר יונתן סאגיש ז"ל העיד
לי שבשנה הראשונה קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל
שהולך את בנו הקטן שם עם כל בני ביתו ושם גילחו את ראשו כמנהג
הידוע ועשה שם יום משתה ושמחה. [דשי"ב]

ללכת במירון בשאר ימות השנה אין ראוי לילך למירון ולא לטבריא,
וליונתן בן עוזיאל טוב מאד, וכבר נגזרה הגזרה. [שער כתבי מורי ד"קסב
ליקוטים]

סכנת לשבת יחידי במירון דע כי צריך האדם ליוזר שלא ישב
במקום שאין בו ישוב לפי שכל מקום שאין בו ישוב שולט שם שד אחד
(...) והיושב שם אעפ"י שהוא עוסק בתורה, מתגבר עליו השד ההוא
להזיקו או להחטיאו, ואין כח באדם ההוא העומד שם לשלוט עליו לולא
אם הוא צדיק גמור, ומורי הזהירו לאדם א' שלא ילך על קברי רשב"י
ור"א בנו ללמוד שם יחידי אפילו בימים שרגילים בני אדם לילך שם,
ומכל שכן בשאר מקומות שאין בהם ישוב. [שער המצות דקנ"ט]

סדר חג השבועות

תשלום מ"ט ימים ביום שבועות בכל שאר המועדים כתיב מלת 'תמימים' למעלה, כמ"ש ושבעה כבשים בני שנה תמימים וכו', אבל בחג השבועות לא כתיב מלת 'תמימים' עד לבסוף, מלבד עולת התמיד ומנחתו תעשו תמימים וכו'. לפי שאינן עדין בבחינת תמימים ושלמים עד אחר שאנו מתקנין המטרוניתא, ותטבול בבקר, ואח"כ יהיו תמימים בתיקונייהם, ולכן כתיב בתחלה "תעשו", ואח"כ "תמימים". [שער הפסוקים דקס"ב]

איסור זווג בליל שבועות ולכן הזווג התחתון נאסר בליל שבועות כי גם למעלה לא יש זווג עד היום כנו. [דשט"ז]

ציעור כל הלילה צריך האדם שלא ליישן בלילה הזאת כלל ולהיות כל הלילה נעורים ועוסקים בתורה כנו באורך בהק' ספר הזוהר בפ' בראשית ובפ' אמור. [דשט"ז]

סגולת ליל שבועות ודע כי כל מי שלא יישן כלל אפילו רגע בלילה הזה ויהיה עוסק בתורה כל הלילה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק בשנה ההיא וכמ"ש הרשב"י בהקדמו' בראשית וז"ל דיפוק ההוא שתא בשלם כו' ע"ש. ולא עוד אלא שהוראת חיי האדם בשנה ההיא תלויה בענין זה כי אם לא יישן כלל ודאי שלא ימות בשנה ההיא ודי בזה.

טעם לליל שבועות ולכן פשט המנהג הזה בישראל לעסוק בתורה כל ליל חג השבועות ואמנם הענין הוא זה כי ע"י היותם עוסקים בתורה כל הלילה הם מומשיכים את הכתר הנו' בזעיר אפין שהוא בחינת דיקנא דאריך אפין שזעיר אפין עולה עד שם כנו':

סדר לימוד המקרא וזה הוא הסדר של המקרא המוכרח שתעסוק בו בלילה הזה כדי להמשיך הכתר הנו'.

ספר בראשית תתחיל מן פרשת בראשית עד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם וכו' ואח"כ תדלג ותקרא ג' פסוקים האחרונים של בראשית.

שאר המקרא ומשם ואילך תקרא ג' פסוקים ראשונים וג' פסוקים האחרונים מכל פרשה ופרשה משאר הפרשיות.

פרשה קטנה ואם נזדמנה פרשה קטנה של ד' או ה' פסוקים הן בתחלת איזו פרשה הן בסופה, תקראנה כולה.

פרשת יתרו וכשתגיע לפרשת יתרו אז תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג ותקרא מן בחדש השלישי לצאת בני ישראל וכו' עד סוף פרשת יתרו.

פרשת משפטים וכשתגיע לפרשת משפטים תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג ותקרא מן ואל משה אמר עלה אל ה' וכו' עד תשלום הפרשה.

פרשת ואתחנן וכשתגיע לפרשת ואתחנן תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג ותקרא עשרת הדברות שניות שהם מן ויקרא משה אל כל ישראל וכו' עד סיום פרשת שמע ישראל שהוא עד ובשעריך, ומשם תדלג ותקרא ג' פסוקים האחרונים.

פרשת ראה וכשתגיע אל פרשת ראה תקרא ג' פסוקים ראשונים ותדלג ותקרא מן שבעה שבועות תספור לך עד סוף הפרשה.

סדר הנ"ך ברגיל וכשתסיים לקרות כל הפרשיות על הסדר הנז', תקרא כל נביא ונביא וכל כתוב וכתוב מן הכתובים ע"ד הנז' ג' פסוקים ראשונים וג' אחרונים שבכל א' וא' מהם עד שתסיים כל הארבעה ועשרים ספרים.

מגילת איכה והפסוקים של מגלת איכה תקראם בלחש מפני שהוא יום טוב.

מגילת רות ומגלת רות תקראנה כולה.

יחזקאל ובהגיעך אל יחזקאל תקרא הפטרת יום ראשון של שבועות כולה שהיא מן ויהי בשלשים שנה וכו' עד תשלומה ותדלג אל פסוק ותישאני רוח וכו' ומשם תדלג אל ג' הפסוקים האחרונים שבו.

חבקוק ובעגיעך אל חבקוק, תקרא ג' פסוקים הראשונים ותדלג אל ו' בהיכל קדשו וכו' תפלה לחבקוק הנביא וכו' עד סוף חבקוק, כי זאת היא הפטרת יום שני דשבועות. וזהו הסדר המוכרח בענין המקרא.

סדר ג"ך הפוך רק בר"ה ונמצאו כתובים על גבי נביאים, לפיכך קודמין בתפלת מוסף של ראש השנה כתובים קודם לנביאים, מושא"כ בשום מקום. [שער כתבי מורי ד"קכא]

סודות התורה וזוהר ואח"כ תעסוק כל שאר הלילה בסודות התורה ובס' הזוהר כפי השגת שכלך. [דשט"ז]

טבילה באשמורה ובהגיע אשמורת הבוקר מעט קודם עלות עמוד השחר בעת שמושחירין פני הרקיע בצד מזרח אשר אז נק' איילת השחר כנודע. אז צריך שתטבול במקוה ותכוין אל המקוה העליון שהוא כתר עליון דזעיר הנמשך לו בלילה הזה והוא נקרא שער החמשים כמו שנבאר ועליו נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים כו'.

סדר בין המיצרים

בין המיצרים והם כ"א ימים שבין י"ז לתמוז עד תשעה באב.

לְבָכוֹת אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם מְנַהֵג טוֹב וְכֹשֶׁר הוּא מְאֹד לְכָל בַּעַל נֶפֶשׁ לְשִׁבֹת בְּאֲבִילוֹת אַחַר חֲצֵי הַיּוֹם בְּכָל אֱלוֹ הַיָּמִים וּלְבָכוֹת בְּכִיָּה מִמוֹשׁ שֶׁל חֶרֶב הַבַּיִת. [דף ש"ז] וְטַעַם הַיּוֹת זֶה אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם הוּא כִּי אִזּוֹ הוּא הַתְּעוֹרְרוֹת הַדֵּינִין בְּסוּד כִּי יִנְטוּ צִלְלֵי עָרֵב אֲשֶׁר לְסִיבָה זֶה נִשְׂרָף הַחֵיכַל אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם. וְדָבָר זֶה עוֹשֶׂה תוֹעֵלֶת גְּדוּלָּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם. [דף ש"ז]

לְהִתְאַבֵּל בְּחֲצוֹת לַיְלָה וְעִנִּין חֲצוֹת לַיְלָה אִין צוֹרֵךְ לְהִזְכִּירָה כִּי אֲפִילוֹ בְּכָל שָׂאֵר הַלֵּילוֹת צָרִיךְ לְהִתְאַבֵּל עַל הַחֶרֶב וּמִכ"ש בְּלֵילוֹת אֱלוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹסִיף בְּכִיָּה וְעָלִיו נֹאמַר שְׂמַחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְכוּ' כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ. [דף ש"ז]

בְּרַכַּת שְׁהַחֲיֵינוּ גַם צָרִיךְ לִיזְהַר וּלְיִמְנַע מִלֵּאכּוֹל בִּימֵי הַחֵם שׁוֹם פְּרֵי חֹדֶשׁ וּשְׂלָא לְלַבּוֹשׁ שׁוֹם לְבוֹשׁ חֹדֶשׁ כְּדֵי שְׂלָא יִצְטָרֵךְ לְבָרֵךְ עָלָיו בְּרַכַּת שְׁהַחֲיֵינוּ (...). וְעִנִּין זֶה נּוֹהֵג אַף בְּשִׁבְתוֹת וּבִר"ח אַב (ד"ש"ח)

אִין לֹמַר שְׁעֵשֶׂה לִּי כָּל צָרָכִי בִּט"ב צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּכָל יוֹם כּוֹלֵן [בְּרַכּוֹת הַשַּׁחַר] אַעֲפ"י שְׂלָא נִתְחַיֵּיב בְּהֵם לְפִי שְׁעַל מְנַהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם נִתְקַנּוּ, חוּץ מִבְּרַכַּת שְׁעֵשֶׂה לִּי כָּל צָרָכִי בְּיוֹם תְּשַׁעָּה בָּאָב וְיוֹם הַכַּפּוּרִים שְׂאִז כָּל הָעוֹלָם יַחֲפִים. (ד"ל"ה)

מְנַהֵגֵי מְנַחָה מַה שְׁנַהֵגוּ בְּיוֹם ט"ב בְּמְנַחָה לֹמַר פְּסוּקִים שֶׁל נַחֲמוֹת, וְלִקּוֹם וּלְשִׁבֹת עַל הַסְּפָסָלִים לְמַעַלָּה, וְאֶדְרַבָּה נֵר' מִן הַתְּלַמּוּד בְּבִלִּי כִּי לַעַת עָרֵב דִּתְשַׁעָּה בָּאָב הַצִּיּוֹתוֹ הָאוֹר בְּהֵיכַל וְנִשְׂרָף בַּעַת הַמְּנַחָה וְכִפִּי זֶה הִיָּה רְאוּי לְהַחֲמִיר בְּמְנַחָה יוֹתֵר מִבְּשַׁחַר. (...) וְנִמְצָא כִּי לַעַת מְנַחַת הָעָרֵב שֶׁהַצִּיּוֹתוֹ הָאֵשׁ בְּהֵיכַל אִזּוֹ אֲמָרוּ יִשְׂרָאֵל מִזְמוּר וּקְבִלוּ נַחֲמָה עַל צָרָתָם. א"כ, הַמְּנַהֵג הֵנּוּ טוֹב וְנִכּוֹן הוּא. [דף ש"ח] וְנִלְע"ד שֶׁשְׂמַעְתִּי ג"כ מִמּוֹרֵי ז"ל טַעַם אַחַר ג"כ וְהוּא כִּי אִזּוֹ בְּמְנַחַת ט"ב נּוֹלֵד הַמּוֹשִׁיחַ הַנִּקְרָא מְנַחֵם כְּנֹז' בְּמִדְרַשׁ אֵיכָא רַבְתִּי. [דף ש"ח]

ראש השנה

סליחות בציבור בחודש אלול ענין סדר הסליחות של בני ספרד באשמורות לילי חדש אלול העיד לי הר"י סאגיש ז"ל שהוא ראה למורי ז"ל אומרם מלה במלה עם הצבור. (ד"שיח שער התפלה)

א"א סליחות קודם חצות גם דע כי החצות הראשונה של הלילה אין ראוי כלל לומר שום סליחות ולא להזכיר שלש עשרה מדות של ויעבור בשום אופן שבעולם זולתי בלילי יום הכיפורים בלבד. [דקצ"ד]

קידוש ליל שני הלילה השני של ראש השנה צריך לברך ברכת שהחינו בקדוש הלילה ואין צורך לחפש אחר פרי חדש כלל (ד"שיח)

מסכת ראש השנה בליל ר"ה בליל ראש השנה טוב לקרוא על השלחן קודם שיטול ידיו למים אחרונים של ברכת המזון מסכת ראש השנה שהם ד' פרקים של משנה. ותכוין כי הם ד' פרקים כנגד ד' אותיות ההוי"ה (...) ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שאלו הד' בחינות הם סוד ד' אותיות שם אדני". (שער התפלה ד"שיח)

בכיות בימים נוראים גם היה נוהג מורי ז"ל לבכות הרבה בתפלות ראש השנה אעפ"י שהוא יום טוב ומכל שכן בתפלות יום הכיפורים (ד"שיט)

מי שאינו בוכה והיה אומר מורי ז"ל כי מי שאין בכיה נופלת עליו בימים האלו הוא הוראה שנשמתו אינה הגונה ושלומה. (ד"שיט) גם היה אומר כי יש בני אדם נדונין ביום ראשון ואז הם דינא קשיא ויש נדונין ביום שני דר"ה שהוא דינא רפיא ורוצה הב"ה לרחם עליהם ודן אותם ביום שני. ואמר כי האדם שנופלת עליו בכיה רבה מאליו בימים האלו (בתפלתו הוספת מוהרח"ו ז"ל) הוא הוראה שנידון באותה שעה למעלה אם ביום ראשון ואם ביום שני. (ד"שיט)

סדר התקיעות הנה הם ל' תקיעות תשר"ת תש"ת תר"ת ג"פ מיושב בעת ברכת השופר אחר קריאת ס"ת.

ול' תקיעות מעומד במוסף בלחש במלכויות זכרונות שופרות.
ומ' תקיעות בקדיש תתקבל שלאחר תפלת מוסף דהורה באופן זה:
בתחילה יתקע תשר"ת ג"פ תש"ת ג"פ ותר"ת ג"פ הרי ל' תקיעות.
ויחזור לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת פ"א הרי מ' קולות. (ד"שיט)

תקיעות דמיושב, בלחש ובחזרת מוסף ומה ששמעתי הוא כי
תשר"ת תש"ת תר"ת דמיושב (...) ושל מוסף בלחש (...) ושל החזרה.
[דתקל"א] [דתקל"ב]

צורת השופר ולכן צריך שפיו הקצר והמצר יהיה למעלה בפיו
של התוקע ופה הרחב יהיה למטה. [דתקכ"ו]

בחיצות התקיעות כי התקיעה היא באברהם. [דתקכ"ט]
השברים הם ביצחק. [דתק"ל]

וידוי בלחש בעת התקיעות דמיושב ומורי ז"ל היה נוהג להתוודות
על חטאיו בלחש שלא ישמעו הדברים לאזניו. והיה אומר כי המאמר האחר
שבס' הזוהר לא אסר אלא בקול רם ולא בלחש. ואמנם אפילו בלחש לא היה
נוהג להתוודות אלא בעת תקיעת שופר דמיושב לפי שאז מתערבב
השטן ואינו משגיח לקטרג ואז דברי הודוי ההוא עולין למעלה
בהתחברות קול השופר העולה למעלה: (ד"שיט)

מותר לישון ביום ר"ה נלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שאין לישון
ביום ר"ה (...) האמנם נלענ"ד כי שמעתי ג"כ ממורי ז"ל שאין זה אלא עד
חצי היום ומאז ואילך יכולין לישון (...) ואני זוכר שראיתי למורי ז"ל
שאחר חצי היום שכב על מטתו וישן (ד"שיט)

מנהג התשליך

תשליך ביום א' דר"ה
ענין המנהג שנהגו האשכנזים לילך ביום
ראשון דר"ה (ד"שיט)

זמן התשליך
אחר תפלת המנחה מעט קודם שקיעת החמה
(ד"שיט)

מקום התשליך
אצל הים הגדול או אצל מעיין או באר מים חיים
וקורים אותו תשליך. הנה הוא מנהג יפה ויותר טוב הוא אם יהיה חוץ
לעיר ועמוד על שפת הים או על שפת הבאר או אצל המעיין (ד"שיט)
רק ג' פסוקים פעם א' ויקרא שם ג' פסוקים של מי אל כמוך
וכו' ישוב ירחמנו וכו' תתן אמת ליעקב וכו' שבסוף מיכה המורשת
שאלו הם בחינת י"ג תיקוני דיקנא עלאה דא"א. (ד"שיט)

להשליך בכוונה
וכשתאמר 'ותשליך במצולות ים כל חטאתם'
תכוין שיושלכו כל חטאתיך ועונותיך וגם המקטרג העליון יושלך
במצולות הים העליון כי לסיבה זו צריך לאומרו על הים או על מים חיים.
(ד"שיט): (...) וע"י בן ותשליך במצולות ים כל חטאתם (...) כי ממש
נבראים מלאכים רעים וקטירוגים ע"י אותם החטאות כנודע, ואלו
הקיטגורים הנק' חטאתם יורדין ונשלכים במצולות ים דסמא"ל ונחש
ואינן עולין משם לפי שכבר נמתק שרשם

מנהגי תפילות ימים נוראים

מזמור ממצמקים בכל עשרת ימי תשובה טוב ונכון מאד לומר בין ישתבה ליוצר מזמור ממצמקים קראתיך ה' כי בכל יום מן אלו העשרה ימים מתעורר אחד מעשרה עומקים הנז' בס' יצירה שהם עומק ראשית עומק אחרית עומק טוב וכו' ונודע כי כלם הם בחינת רי"ו שהם גבורות כי רי"ו בגמט' גבור"ה וכן עומק בגימט' רי"ו. (ד"שיח)

עושה השלום בכל עשרת ימי תשובה צריך לומר אחר העמידה עושה השלום במרומוי בה"א יתירה ולכוין כי השלו"ם הוא בגימט' ספריא"ל המלאך שהוא הסופר הכותב בספר החיים את כל בני אדם בעשרת ימי תשובה מש"כ בכל שאר תפלת השנה שאין אומרים אלא עושה שלום במרומוי חסר ה' (ד"שיח)

אבינו מלכנו ענין אבינו מלכנו שאומרים בעשרת ימי התשובה אחר העמידה.
אבינו מלכנו שנתקן אחר העמידה שכל עשרת ימי תשובה. (ד"שיח)

אבינו מלכנו בשבת ויז"ט מורי ז"ל לא רצה שיאמרו בשבת שבין ר"ה לז"ה ולא בשני י"ט של ר"ה אבינו מלכנו הטאנו לפניך או אבינו מלכנו מחול וסלח לכל עונותינו וכיוצא בזה בשאר אבינו מלכנו שנוכר בהם בחינת הטאים ועונות ויודים. (ד"שיט)

ענין ונוסח התפלה דר"ה ויו"ה

(ד"שימ/ש"ך)

זכרנו לחיים זכרנו לחיים הם אחד עשר תיבות ומ"ח אותיות, ואלו הן:
זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים.
(ד"שמוג)

אין להוסיף אל' ה' וכפי הכוונה הזאת היה כ"ג צודק לומר כאן מלות
'אל' ח' כמו שיש גורסין, אבל אין לומר אותו לפי שאין צורך להזכירו
כיון שכבר הזכירו בלשון התחברות 'אלהים חיים' כנו. ועוד כי אין
להוסיף בזכרנו יותר מאחד עשר תיבין כנ"ל. (ד"שמוג)

מי כמוך מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו ברחמים לחיים. הם ה'
תיבות אלא שבתפלת ערבית ושחרית ומנחה תאמר אב הרחמן, וגם זה
נוהג בתפלות יום הכפורים

אב הרחמים ודע כי בכל עשרת ימי תשובה צריך
לומר אב הרחמן שהוא בזעיר אפי' אבל בתפלת המוספין דר"ה ויום
הכפורים ושבת בנתיים צריך לומר אב הרחמים. [דתק"ט]

אב הרחמים בתפילות יוה"כ ובתפלת המוסף [שלה"ה וי"ה ושבת בנתיים]
תאמר אב הרחמים וגם זה נוהג בתפלות יום הכפורים (ד"שדמ)

וכתוב לחיים וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך [דשמ"ו]

ה' מלך הקדוש בא"י המלך הקדוש. צריך לומר המלך הקדוש
בשני ההי"ן. [דתקכ"ג]

ד' פעמים 'ובכן' ד' פעמים צריך לומר ובכן, ואלו הן ובכן יתקדש
שמך וכו', ובכן תן פחדך וכו', ובכן תן כבוד וכו', ובכן תן צדיקים וכו'.

ובכן יתקדש ובכן יתקדש שמך וכו' יש בו ח' תיבות (ד"שמה)

ובכן תן פחדך ובכן תן פחדך וכו',

דיוקים צריך להגיה מלת 'כמו' שידענו ולהסיר מלת 'כמו' שנודע (ד"שמה) על כל מעשיך ואימתך על כל שבראת גם אומר ויראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים וכו'. [דתקב"ב]

ובכן תן כבוד ובכן תן כבוד לעמך יש בו כ"ז תיבות (ד"שמה) ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל כי בזה ובכן השלישי יש בו כ"ז תיבות חוץ מומלת ובכ"ן (...) גם נלע"ד שאני הוא שאמרתני ענין זה למורי ז"ל ולא הודה בו. ואני מסופק. [דתקב"ב]

דיוקים ובכן תן כבוד לעמך צריך לומר ותקוה טובה לדורשיך, ולא תקוה בלשון סתם. ועקדת יצחק היום לזרעו תזכור שאומרים בתפלת המוסף, שמעתי בשם מורי ז"ל שזהו הנוסחא האמיתית לומר לזרעו, ולא כדברי הנוסחא האחרת לזרע יעקב. מי לא נפקד כיום הזה (ד"שדמ):

וצמיחת קרן לדוד עבדך [דשמ"ה]

ועריכת נר לבן ישי [דשמ"ו]

קדוש אתה ונורא שמך וכו' נלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל במו"ש ויגבה ה' צבאות במשפט [דשמ"ו]

כעשן והרשעה כעשן תכלה [שער המצות ד"סב] וכעשן יכלו. [שער הגלגול ד"נד]

מוסף והיום יעמיד במשפט כל יצורי עולם וכו'. [דתקב"ד]

כתבנו התמנו (בלי ו"ו) ולכן בר"ה אומרים כתבנו וכתוב נכתב וביום הכפורים בניעילה התמנו וחתום ונחתם. [דתקמ"ה] התמנו להיים וכיוצא בזה. [דתקמ"ו]

יום הכפורים

מנהג הכפרות המנהג הנז' בספרי הגאונים היה מורי ז"ל נזהר בו מאוד לקיימו והיה לוקח תרנגול א' לבן לכל א' מבני הבית הזכרים, ותרנגולת א' לבנה לכל אחד מבני הבית הנקבות. ואפילו לאשה מעוברת ישחוט עליה מספק שנים א' תרנגול זכר וא' נקבה מספק אולי הוולד זכר או נקבה, ועוד תרנגולת אחרת בשביל האשה עצמה, נמצא שהם ג' תרנגולים ב' נקבות וא' זכר לכל אשה מעוברת. (ד"שנב)

זמן הכפרות זמן שחיטתו הוא בליל יום הכיפורים באשמורת קודם עלות השחר אחר הסליחות. (ד"שנב) ואפילו הכי אינם נמתקים אלא באשמורת הבקר שהוא עת רצון והרחמים גוברין אז. [דתקל"ב]

סדר מלקות הוא להכות הכאה א' בכתף הימני והכאה שנית כתף השמאלי כנגד שתי החסדים המכוסים שם הנק' חסד וגבורה והכאה שלישית על החזה בשליש עליון דת"ת המכוסה. [שער המצות דק"מה]

מספר מלקות בזמן שהיה לוקה היה מקבל ד' מלקויות כנגד מה שחטא בד' אותיות ההוי"ה ולא היה לוקה לא פחות, ולא יותר. (שער המצות כי תצא דקמ"ו)

איך להקפיד במלקויות וראיתי למורי ז"ל שלא היה כ"כ מקפיד ונזהר ללקות מלקויות כמו בענין התענית. והטעם הוא כי אין בדור הזה דינים סמוכין ומומחין ואין המלקות בזה"ז רק קבלת צער בלבד ולכן לא היה מקפיד בו ונזהר כ"כ. (שער המצות כי תצא דקמ"ו)

רחיצה ומקוה רחיצה (ליוה"כ) כי אהי"ה דהיהי"ן הוא בגימט' מקו"ה כנ"ל ושם אהי"ה דהיהי"ן הם המים הנקוים בתוך המקוה כי כל בחינת מים הם ממילוי יודי"ן כנ"ל ושניהם בגימט' רחיצ"ה גם רחיצ"ה בגימט' שד"י עם הכללות. [דתקמ"ג]

פְּלִיט גְדוּל בְּלִיל יוֹה"כ
המנהג שנהגו להתעטף בציצית ליל יום
הכפורים הוא מנהג נכון. ועיין לקמן בדרושים ששמעתי מזולתי בשם
מורי ז"ל. (ד"שנב)

הוצאת ס"ת בכל נדרי
מנהג שנוהגין להוציא ספר תורה או ג'
ספרי תורה בליל יום הכפורים ואומרים עליו התרת נדרים שהוא כל נדרי
וכו' (...) אבל בענין הוצאת הספר תורה, שמעתי מחבר א' שציווהו מורי
ז"ל ליל יום הכפורים פעם אחת שיקנה המצוה ההיא של הוצאת הספר
תורה בלילה ההיא בכל מה שיוכל לקנותו כי היה אז צריך לתקן איזו
ענין והודיע לו כונה גדולה שיוכין בעת שיוציא הס"ת, ונראה מזה כי יש
סמך במנהג הזה להוציא הס"ת. (ד"שנב)

בשכמל"ו בכל רם
אומרים בשכמל"ו ביום הכפורים בקול רם .
(ד"שנב) [שער כתבי מורי ד"קנד]

ניעור בליל יוה"כ
גם היה נוהג מורי ז"ל להיות ניעור כל ליל יוה"כ
ועוסק בתורה (דשנ"ג)

ברכת שעשה לי כל צרכי
צריך לברכן בכל יום כולן
[ברכות השחר] אעפ"י שלא נתחייב בהם לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו,
הוין מברכת שעשה לי כל צרכי ביום תשעה באב ויום הכפורים שאז כל
העולם יחפים. (ד"לה)

החתימה בנעילה
ענין החתימה שאנו מזכירין בתפלת נעילה. ובו
יתבאר מאמר רז"ל ג' ספרים נפתחין בר"ה של וכו' ובינונים נכתבין
בר"ה ונחתמין בי"ה ולכן בר"ה אומרים כתבנו וכתוב נכתב ובי"ה
בנעילה חתמנו וחתום נזכר ונחתם. [דשס"א]

ז"פ ה' הוא האלהים אחרי הנעילה
מה שנהגו לומר אחר תפלת
הנעילה שבעה פעמים ה' הוא האלהים והשליח ציבור אומר פעם א'
והקהל עונים אחריו וכן עד ז' פעמים (ד"שס)

כפילות ה' הוא האלהים
ואעפ"י שאנו כופלים בכל פעם
ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים לפעם א' תחשב כמו שנבאר.
[דתקמ"ה] ונמצא כי אעפ"י שאנו כופלין אותו בכל פעם עכ"ז לפעם א'
יחשב. ונמצא כי י"ד פעמים ה' הוא האלהים אינם רק ז' פעמים בלבד.
[דתקמ"ה]

אחרי חזרת הנעילה ונעל"ד שכפי זה היה ראוי לאומרו אחר תפלת לחש דנעילה ולא אחר החזרה. ואיפשר כי הטעם הוא שלא להפסיק בין הלחש והחזרה (...) לכן אומרים ה' הוא האלהים אחר חזרת הנעילה (ד"שסא)

אין ברכת טלית גדול בליל כיפור ליל יום הכפורים (...) ולא הוצרך אל תפלותינו כמבואר אצלנו לכן אין צורך שנברך עליו ברכת להתעטף בציצית. (ד"תז ממה שישמע מוהר"ח"ו מזולתו)

כל נדרי בלילה גם זהו סוד מזה שנהגו הקדמונים ונזכר בזוהר בר"מ פ' פנחס, בענין התרת כל נדרי בליל יום הכפורים לפי שביום הכפורים אנו עולים עד אימא עילאה כנודע ויש לנו זה יכולת להתיר הנדרים אשר שם מקומם. [ד"שנט מזולתו]

חג סוכות

כשירת דפנות הסופה והנה הנקבה עומדת בין שתי הדפנות העשויות כמבוי מפולש ולכן צריך שיביא פס טפח ומשהו ויעמידנו בדופן השלישית המזרחית בפחות משלשה אל הדופן הימנית ואל הדופן השמאלית, באופן שהפס הזה יהיה ממש מכוון בשוה באמצע שתי הדפנות הימנית ושמאלית, וע"י נכשרת סוכה זו שהרי אינה מבוי מפולש. (...) ונמצא כי שיעור הפס הזה הוא טפח. [דש"ע]

שיעור טפח שיעור טפח שהם ה' אצבעות היד לבדם ועל זה אמרו ודופן שלישית אפילו טפח. [דתקנ"ה]

כוכבים דרך הסכך ונבאר מ"ש במושג המעובה כמין בית אעפ"י שאין הככבים נראים מתוכה כשירה בדיעבד אבל לכתחילה בעיני שיהיו נראין הככבים מתוכו של הסכך. [דתק"ס]

ודרך אותם נקבי הסכך והמוסך ההוא יורד הארותיהם והראים למטה דרך נקבי המוסך בעין ככבים שברקיע. [שם]

נטילת לולב

נטילה בסוכה והנה טוב הוא שאחר עלות השחר שהוא כבר יום קודם שתתפלל תטול הלולב בתוך הסוכה ותברך עליו (ד"שסה)

זמן הנטילה ומה טוב היה אם היית מתפלל בסוכה כדי שתטול הלולב בברכתו בשעה הראויה אליו שהוא אחר תפלת שחרית קודם ההלל (ד"שסה) ולכן ענין נטילת הלולב ניטל אחר תפלת שחרית קודם תפלת מוסף. [דתק"ס]

נענועים בהלל בבית כנסת ואח"כ הד' נענועים של ההלל יהיו בבית הכנסת. (ד"שסה)

חיבור ד' המינים ביהד מקום חיבור האתרוג עם הלולב כנ"ל הוא בסיומו במקום אחיזתו מלמטה. (דשע"ב) וזהו טעם איסור הפרשת האתרוג מן הלולב בעת נטילתו וצריך לחברם יחד כי הלולב הוא היסוד והאתרוג היא עטרתו הדבוקה עמו בלי פירוד. (ד"ששא) גם צריך שלא להפריד כלל את האתרוג מן הלולב אלא שתי ידי סמוכות זו לזו ומתדבקין יחד הלולב והאתרוג. (ד"שסה) וזהו הסוד שנו' בס' הריקאנטי על ענין אותן החלום שחלם שראה אותו החכם שהיה מפריד ה' אחרונה משאר ג' אותיות ההוי"ה והיה זה על שהיה מפריד האתרוג מן הלולב. [דשע"א/שע"ב]

ג' הדסים משולשים וג' בדי הדס רומזים לג' אבות (...) ולכן צריכין להיות עבות משולשים כל ענף וענף לבדו. [דתקס"ב]

אין לנענע בהקפות בעת נטילת הלולב שלא ע"י זמן הקפה צריך לנענע הלולב הנענועים הנודעים להמשיך החסדים מן מקורם ושרשם (...) אבל בזמן ההקפה אין צורך לנענע הלולב כי הוא בסוד אור המקיף הנגלה ואין צורך נענוע. (ד"שסה)

אופן הנענועים

סדר נענוע הלולב, הוא להולך הלולב למרחוק ולהחזירו להביאו פעם א', וכן פעם שנית, וכן פעם שלישית, הרי הם ג' הולכות וג' הובאות בכל קצה מן הששה קצבות. (ד"שסה) בעת הנענוע תכוין בעת הובאת הלולב שתביאהו כנגד החזה שבגופך. (ד"שסה)

ולכן צריך לבוין להביא סוף קצה הלולב עד החזה שבך ותגיעהו שם
(ד"שעב) ובשער התפלה האר"י ז"ל מגלה סוד ההכאה על החזה ע"י הלולב. עיין שם.

שלא כאותם הנוהגים לעשות ג' נענועים בהולכה א' וג' נענועים
בהובאה א' ומוליכין הלולב מעט מעט ג' פעמים בהולכה א' וכן
בהובאה. (ד"שסה)

שלא כדברי הנוהגים לעשות ג' הולכות רצופות בפעם א' שמוליכין
הלולב קצת וחוזרין ומרחיקין אותו יותר וחוזרין ומרחיקין אותו יותר
ואח"כ מקרבין אותו בג' קירובים. [דשע"ג]

אחיזה בלולב גם תזהר שלעולם תקח הלולב ותנענעהו כדרך
גדילתו שהוא שורשו למטה וראשו כלפי מעלה אפילו בעת שתנענע
כנגד מטה שלא כאותם הנוהגין אז לכוף ראש הלולב כלפי מטה
והשורש בידיהם כלפי מעלה, אבל תניח הלולב כמו שהוא ראשו
למעלה וסופו למטה אלא שתשפיל ידיך יותר למטה ממקומם ושם
תנענע הלולב ג"פ ראשו למעלה וסופו למטה. (ד"שסה)

כיוון הנענועים ולכן נענוע הראשון לצד דרום כנגד החסד, ואח"כ
נענוע השני כנגן הצפון שהיא הגבורה, והשלישי כמזרח שהוא הת"ת,
והד' והה' מעלה ומטה שהם שהקים נצח והוד זה ע"ג זה, והששי כמערב
שהוא היסוד שעליו אמרו שכינה כמערב. גם סדר שש קצוות אלו נו'
בס' התקונין. (ד"שסה)

מספר נטילות הלולב סך מספר הפעמים של נטילת לולב הם
פעם ראשונה בעת הברכה, ואח"כ ד' פעמים אחרות באמצע סדר
ההלל. והם:

בהודו לה' כי טוב הראשון פעם א'
ובאנא ה' הושיעה נא כפול שני פעמים
ובהודו לה' כי טוב האחרון פעם א' [דשס"ה]
שצריך לנענע ד' נענועים בקריאת ההלל ונוכרו בס' התיקונין דף מ"ח
תיקון כ'.

נטילה בברכה ובנענועים
כי גם ענין ההלל הוא נעשה עם נטילת לולב. [דתקס"א]

נענועים בעת ההלל והנה ד' נענועי הלולב של נענוע יש בו ח"י זמנין שהם ג"פ בכל קצה משיש קצוות. [דתקס"א]

כפילות פסוקי ההלל ענין ההלל צריך לכפול כל הפסוקים שני פעמים מן פסוק אודך כי עניתני וכו' עד סוף ההלל שהוא פסוק הודו לה' כי טוב האחרון ואפילו הפסוקים שלאחר אנה ה' הצליחה נא שהם ברוך הבא וכו' כל א' וא' מהם תכפלנו שני פעמים. (ד"שסה)

זמן ההקפות ולכן אחר נטילת לולב ונענועיו בברכה ובהלל אז עושין הקפות. [דתקס"א]

הקפת התיבה בלולב ואח"כ מקיפין את המזבחה או את התיבה פעם אחת בכל יום עם הלולב ומיניו (...) לכן אין מנענעין את הלולב בזמן ההקפות (ד"שעא) והמקיפים ע"י הקפת המזבחה או הס"ת בזמנינו זה של הגלות ע"י הקפת הלולב ומיניו. (ד"שסח) וזה ע"י נטילת הלולב וע"י הקפת המזבחה בלולב. (ד"שע"ח) אות מ' היא המעשה והוא הולכת הלולב בידו בעת ההקפה. (ד"שעט) גם בזמן הזה אנו אומרים פזמונים ובהם מזכירין זכות ז' אבות בז' ההקפות.

פעולת הקפת האדם ונמצא כי צריך לכוין כי ע"י הקפת האדם בעצמו נמשכין המקיפין של החסדים התחתונים. [דתק"ס]

פעולת הקפה עם הלולב וע"י הלולב שבו מקיפין המזבחה או התיבה הוא ממשיך המקיפים של חסדים העליונים. [דתק"ס]

ליל הושענא רבה וצריך להיות ניעור כל הלילה הזה כי בו נידונין כל הנבראים (ד"שסה)

סדר ליל הוש"ר הנה בחצי הראשונה של הלילה תקרא ספר ואלה הדברים כולו עד סוף פרשת וזאת הברכה. וזה הספר נקרא משנה תורה כנודע. ואם תשלים קריאתו קודם שיהיה חצות לילה תעסוק בתורה ובסתרי קבלה אם תרצה ולא בדבר אחר. (ד"שסה)

א"א י"ג מידות ביום הוש"ר גם ביום הושענא רבה בתפלת שחרית יאמר ע"ד הגז' חוץ מן שלש עשרה מדות של ויעבור וכיוצא בזה. [דשס"ה]

הבטחה בה' ערבות ואח"כ ביום הושענא רבה ע"י חמישה בדי
הערבה שאנו מחבטין אותם על הקרקע אנו מעוררין את הגבורות האלו
עצמן (ד"שפא\ב)

הבטחה אחרי קדיש תתקבל אחר שאמרו קדיש תתקבל לאחר סדר
ז' ההקפות, קח ה' בדים של ערבה כשירות כמו אותם שבלולב, ולא
תקחם קודם עם הלולב כמנהג קצת עמי הארץ כי אין ראוי לעורר
הגבורות והדינין בזמן כניסת החסדים (...) ואח"כ תחבוט בהם על
הקרקע. (ד"שפא\ב)

ה' הבטחות ולכן צריך שתחבוט ה' הבטחות כנגד ה' גבורות. וכוונת
החבטה בעצמה הוא הכאת הדינין וירידתם במלכות שבה הנקרא קרקע
עולם כנודע . וגם ענינה הוא להכות ולשבר ולהחליש כח הגבורות כדי
שיתמתקו ויתבסמו (ד"שפא\ב)

ענין שמחה תורה

שמו"ת ערב ש"ת בערב שמחה תורה, אעפ"י שאינו יום שבת, תקרא פרשת וזאת הברכה שנים מקרא וא' תרגום. [שער המצות דפ"ז]

להקיף עם ס"ת מה שנהגו להוציא הספרים מחוץ להיכל וגם להקיף עמהם התיבה בשחר ומנחה ובערבית במוצאי יום טוב מנהג אמיתי הוא (...) וז"ל [הזוהר] ונהגין ישראל למעבד וכו' (ד"שסו)

ז' הקפות גם בזמן הזה אנו אומרים פזמונים ובהם מזכירין זכות ז' אבות בז' ההקפות כמו שתיקנו מסדרי התפלות כל א' כפי מנהגו (ד"שעט) והיה מקפיד מאוד לעשות אז שבעה הקפות שלימות זולת ההקפות של יום שמחה תורה (ד"שסו) הקפה ששית יסוד. [דתקע"ג]

דרך הקפות וריקודים וראיתי למורי ז"ל נוהר מאד בדבר זה להקיף אחרי הס"ת או לפניו או לאחוריו ולרקד ולשורר לפניו בכל יכלתו בליל מוצאי י"ט אחר תפלת ערבית (ד"שסו)

הקפות גם ביום שמחה תורה זולת ההקפות של יום שמחה תורה (ד"שסו): בשחר ומנחה ובערבית במוצאי יום טוב מנהג אמיתי הוא (...) וז"ל [הזוהר] ונהגין ישראל למעבד וכו' (ד"שסו)

הקפות ליל מוצאי יו"ט אבל בענין ההקפות שביום לא נמצאתי עמו ולא ראיתיו. גם ראיתיו בליל מוצאי י"ט שהלך לבית הכנסת א' והקיף ז' הקפות והלך לדרכו ומצא בית הכנסת אחר שנתאחרו בהקפות וחזר להקיף עמהם. (ד"שסו) וראיתי למורי ז"ל (...) בליל מוצאי י"ט אחר תפלת ערבית והיה מקפיד מאוד לעשות אז שבעה הקפות שלימות זולת ההקפות של יום שמחה תורה (ד"שסו)

איסור תשמיש ליל שמחה תורה אסור בתשמיש המטה (...) ואעפ"י שבשאר הימים שבין ר"ה לשמיני עצרת מותרים בתשמיש המטה.

הזכרת גשמים בתפילת מוסף ולכן מזכירין את הגשמים
בתפלת מוסף שביום הזה (שמיני עצרת) ואומרין משיב הרוח ומוריד
הגשם. [דתקע"ז]
והנה ענין הזכרת הגשמים בתפלת מוסף ביום זה. [דתקע"ז]

סדר הנוכה

סדר הדלקת נרות כב"י והשן"ע היה נוהג כנוסח הכתוב בבית
יוסף על הטורים ובספר שלהן ערוך.

והוא כי בלילה הראשונה ידליק הנר שבצד ימינו שהוא היותר רחוק מן
הפתח מכל שבעת הנרות. ובלילה ב' ידליק נר השני לו שהוא יותר סמוך
אל הפתח יותר מן הראשון, ואח"כ יפנה לימין וידליק הנר הראשון. וכן
ע"ד זה כל שאר הלילות עד שנמצא כי בלילה האחרון מדליק הנר
שבצד שמאל שהוא הנר היותר קורב וסמוך אל הפתח ומתחיל בו ונפנה
לצד ימינו הקרוב קודם,
ונמצא כי הנר הראשון מכולם שהוא בצד ימין והמדליק הוא גדלק
אחרון בלילה האחרונה. [דשפ"ג]

נוסח הברכה והנה בברכה ראשונה שהיא להדליק נר הנוכה
נרמזו שלשתם. [דשפ"ג]

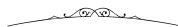
סדר פורים

לפשוט המגילה זהו סוד קריאת המגילה התפשטותה בעת קריאתה לטעם פירסום הנס. [דשפ"ה] ולכן נקרא מגילה לשון גילוי וצריך לגלותה ולפרסמה. [דתקפ"ב]

ברכות המגילה נוסח ברכה אחרונה של המגילה היא ה' מטבעות, הרב את ריבנו, והדן את דיננו וכו', והם כנגד חמשה גבורות הנודעות אשר ע"י יריב את ריבנו וידין דיננו וכו' כי בהם תלוי הדין ונקמה. [דשפ"ד]

משתה וענין זה תלוי בקיום מצוה אחרת והיא לעשות סעודת פורים משתה ושמחה וזהו ענין אכילה ושתייה כמבואר אצלנו. [דשפ"ו]

עיקר היא האכילה כי השתיה טפילה בכלל האכילה והאכילה היא העקרית. [דרוש ליום כיפור דתקמ"א] כי עם היות ששתיהן באות ממקור א' עם כל זאת האכילה היא גבוהה במדרגתה מן השתיה. [דרוש ליום כיפור דתקמ"א]

ט"ו אדר שמעתי מר"י הכהן שראה למוריניו ז"ל [האר"י ז"ל] בבית הכנסת של אשכנזים ביום ט"ו לאדר שהוא יום השני של פורים בהיותו בצפת תוב"ב ולא היה אומר על הנסים (מה ששמע מזולתו ד"תיח)

סדר דינים אבן העזר, יורה דעה וח"מ מפורדים

צורת טבעת הנישואין כריכת הרצועה סביב האצבע האמצעי
הנקרא אמה כדרך הטבעת העגול של הקידושין הניתן באצבע. [ד"כו]

דיני מזהרה לבן, כנגדם ושלישים יום ושלושת ימים תשב על
דמי מזהרה אחר שבע ימים הראשונים של דמי טומאה כנו'. [שער המצות
ד"נב] כי הנה ענין הטומאה הזו היא נמשכת מאותם המשה דמים של
טומאה. [דרצ"ה]

שביעית ענין השביעית, כי הנה עליית העולמות יש גם בכל שנת
השביעית כמו שנבאר אח"כ כי לכן נק' שבת, אבל זו העלייה היא עלייה
מועטת והיא קרובה למדרגת ימי החול, ולכן כל המלאכות הותרו
בשביעית זולתי מלאכת עבודת הקרקע בלבד כמו זריעה וחרישה וכו'.
[שער המצות ד"סה]

ספיחי שביעית ספיחי שביעית מותרים להיותם עולים מאליהם
שלא ע"י מעשה האדם, וכן כל שאר מלאכת עבודת הקרקע. [שער המצות
ד"סה]

שמירת עיניים מהרגלים דע כי הסתכלות עיני האדם באנשים
הנהרגים ע"י תלייה וכיוצא בה, פוגם מאד בנפשו של אדם, ואפילו אם
מסתכל בהם מרחוק מאה אמה או יותר. [שער רוח הקודש ד"מג]

ריח רע גם בחוש הריח אם יריח האדם באיזו נבילה או
ריח רע, פוגם מאד בנפשו וגורם שתתרחק ממנו. [שער רוח הקודש ד"מג]

איסור להשהות נקביו שאסור לאדם לשהות את נקביו וכו' (...)
ולכן המושהה המותר והקליפה היא מלדחותה אחר שנגמר בירורה
ועוכלה הנה הוא משקץ את נפשו ממש, יותר ממה שמשקץ את גופו.
ונודע כי בכל דרכי דעהו, ולכן צריך שיכוין האדם כוונה זו בלכתו לבית
הכסא לפנות נקביו טרם שיכנס בו כי שם ההרהור אסור. [שער המצות
ד"נב]

איסור שילוב ידיים אסור לאדם לחבר ולשלב אצבעות יד ימינו עם אצבעות שמאלו כמו שנוהגין בני אדם לעשות לפי תומם דרך מקרה, והטעם הוא לפי שהם כוחות עליונים ימניים ושמואלים, ואין לערבבן ואמנם, טוב הוא אל האדם שיסתכל בכל שעה ויביט באצבעותיו ויכוין בהם כי הנה בשתי ידיו יש עשר אצבעות וכל אצבע מהם הוא שם. [שער המצות דק"מט]

בית עם חלונות לשמים טוב לאדם לדור בבית שיש בו חלונות פתוחות נגד הרקיע, כדי שתמיד בכל עת ורגע יגביה עיניו לשמים ויביט בכל נפלאותיו בבריאת שמים וארץ (...) וענין זה מחכים אל האדם ומכניס בלבו יראת ה' וטהרת הקדושה אם יתמיד וירגיל עצמו בזה. [שער המצות דצ"ב]

סגולת הסתכלות בשמים גם היה אומר מורי ז"ל (...) ולכן טוב לאדם שיסתכל בכל רגע אל השמים כי דבר זה מחכים את האדם ונותן בו יראה וקדושה. [שער רוח הקודש ד"מא]

גידול הזקן והפאות

צורך בפאות הראש ולכן צריך להניח פאה של הראש והיא בחינת המלכות אשר בהם הנקרא אלהי"ם כנו' כדי להשאיר שורש הדינין כמבואר אצלנו בענין מצות פאות הראש. [שע"התפ דקס"ב]

שיעור פאות הראש ואמנם בענין שיעור הפאה היה נזהר מאוד לשייר כל השערות אשר בצדדים שהוא כל השערות שיש בין האזן לאותו מקום החלק שאין בו שער מכאן ומכאן כב' צידי הראש, וכמ"ש בית יוסף על הטורים [שער המצות ד"נח]

גובה הפאות וגובה הפאות שיעורן עד מקום שיגביהו האזן למעלה ועד מקום שיגיע שם ראש האזן נר' פאה בבחינת הגובה [שער המצות ד"נח]

פיאות הראש עד מקום הרחבת הזקן דע כי משתי שמות אלהי"ם אלהי"ם אשר בשתי פאתי הראש משם נמשכים תרין רשין דיקנא כנ"ל (...) ולמטה בתיקון השישי אשר שם מתחיל הזקן להתרחב. [דקס"ה] [דקס"ג]

פיאות הראש אחורי האזניים ודע כי שערות הראש הם מבויעי הדינים התחתונים ובהם תלויים (...) משא"כ בשערות הראש שהם שיעיני (...) כי הם מושכין השפע כסדר מלמעלה למטה ולפיכך האי שיערא סליק בתר אודנין, שהוא מקום תליית הדינין ואין ראוי שיכסו על האזניים לעכב התפלה העולה עד שם. [שער כתבי מורי ד"צח]

נאות פיאות הראש גם שערות הזקן קשישי ואלו [של הראש] שיעיני וזהו יאה וגם שערות הראש ארוכים וזהו יופיים, משא"כ בשערות הזקן וכו'. [שער כתבי מורי ד"קח]

קיצוץ פיאות הראש ואף אם היו שערות הפיאות גדלים מאד וארוכין, לא היה חותכם במספרים רק עד יגדלו ויתארכו ויתדלדלו וירדו ויכנסו למטה בגבול שערות הזקן, ואז היה חותכו וקוצרו במספרים, לפי שמה שמשלתשל משם ולמטה אינו נק' פיאת הראש. [שער המצות ד"נח]

איסור חיתוך הזקן והיה מורי ז"ל נוהר מאד שלא לחתוך שער הזקן כלל, לא בתער ולא במספרים, לא למעלה ולא למטה, ולא בשום מקום מן הזקן, אפילו למטה תחת הזקן באותם שערות קטנים החופפים על הגרון ממש. [שער המצות ד"נח]

איסור עקירת ותלישת שער הזקן ולא עוד שהיה אומר שאסור גדול הוא לעקור או לתלוש בידו אפילו שער א' בלבד מכל מקום זקנו כי הם צנורות של שפע. ולכן צריך האדם ליזהר שלא ישים ידו בזקנו למשמש בה כדי לשא יעקור ויתלוש איזי שיער. [שער המצות ד"נח]

כוונה לשומר זקנו גם היה אומר מורי ז"ל שבכל פעם שאדם מורז עצמו שלא ליגע בזקנו למעם הנז' יכוין כוונה הנז' בזקן נרמז שם אל שדי. [שער המצות ד"נט]

מותר לקוצץ השפם אבל השיער שבשפה העליונה המעכב את האכילה היה קוצצו במספרים. [שער המצות ד"נח]

דיני מאכלים

בענין חשש הדם ענין סברת הרמב"ם ז"ל בענין בישול תרנגולת שמליהו הממלאים בתוך חלל התרנגולת בטפילה של בשר מחותך דק מעורב בביצים ופלפלין וכיוצא בזה, וכן חתיכות בשר עצמו כמו הצלעות או הפלדא"ש שממלאין אותו בטפילה הנז', וכן בני מעיים שמחתכין אותן ע"ד הנז' יש מחמירין לבשל הבשר שבתוכם בתחלה קודם שיתנוהו במילוי הנז' משום חשש דם. ואני ראיתי למורי ז"ל שלא היה חושש לסברה זו. [שער המצות ד"נו]

אבל אם היו עושין אותו כך, ודאי שהוא יותר הגון.

לבשל בשר קודם להיות ממולא אבל בענין הפאשטילי"ש שעושין מין עיסה ובתוכה בשר מחותך עם בצלים מחותכין כנודע בזה, חקרתי לאמו של מורי ז"ל ואמרה לי שמורי ז"ל היה מזהיר לאשתו שיבשל הבשר ההוא בתחלה מרם יתנהו בתוך העיסה. [שער המצות ד"נו]

מותר לגמוע ביצה חיה או צלוייה ראיתי למורי ז"ל פעמים שהיה גומעה כשהיא צלוייה בלתי שישגיח בתוכה אם יש בה דם ולא היה חושש כלל לסברת המחמירין שלא לגמוע ביצה צלוייה והביא ראיה מן התלמוד בהרבה מקומות בענין גמיעת הביצה כמו שהיא חיה או צלוייה וכמעשה דרבי עקיבא שהיה בתענית בערב שבת והביאו לו ביצה מגולגלת וגמעה חיה והרבה כאלה. והטעם כי הוא ספק ספיקא ובדרבנן. [שער המצות אחרי מות ד"ו]

איין לאכול בשר לב צריך לזהר במאד מאד שלא לאכול שום לב בהמה חיה ועוף. [שעה"מצ דקנ"ג]

איסור שרץ העוף ענין אותם העופות הגדלים מן האילן וניתלין בו בחרטומיהם כנז' בהגהות סמ"ק כנז' בדברי המפרשים שהאוכלם עובר משום שרץ העוף [שער המאמרים ד"כ]

בין בשר לגבינה מורי ז"ל נהג באותו היום שאכל גבינה לא היה אוכל בשר עד הלילה. [שער המצות ל"ח]

קום החלב אין לשתות קום החלב אחר שנקפא החלב ונבדלו המים ממנו וכמ"ש הרב אליעזר מזמ"ץ (שער המצות חומרות למי שרוצה להיות חסיד דקנ"ג)

קנה סוכר ממוצק וראיתי מחמירין שלא אכלו האסוכר הנעשה מן הקנים המתוקים עם בשר, לפי שהגויים היו מלבינין אותו ע"י שמערבבין בו חלב עזים כגודע, ולכן אינם אוכלין אותו עם הבשר. ואני ראיתי למורי ז"ל שאכל אותו עם הבשר ביחד. [שער המצות ל"ח]

בענין הדבס הנעשה מתירוש המבושל של הענבים לא היה מורי ז"ל נמנע מלאוכלו אף אם העושיין אותו היו חשודים עליו ונלע"ד כי היה מיקל בו לפי שאין ניסוך באומת הישמעאלים ודי לו להחמיר שלא לאוכלו בהיותו ודאי שלהם אך בספיקו היה מתיר. (שער המצות עקב דקי"א)

נובלות התמרה ענין נובלות התמרה הנז' במס' ברכות ומס' דמאי וכמ"ש על החומץ ועל הנובלות ועל החלב אומר שהכל (...) וטעם נפילתם שם הוא לפי שלא נגמר אז בישולם ותיקונם לסיבת מרידות הדינין הקשים אשר בהם כי הם בחינת אחורים, ולכן נקרא נובלות התמרה. [שער המצות דק"יא]

פורמוסין צריך להזהר שלא לאכול התרומוסין הנשלקין ע"י הגויים כדי למתקן ושלא לאכל אפונים של הגויים שישלקו אותם כעין קלויות ובלע"ז נקראים קודאמא"ש. והנה התרומוסין אעפ"י שמן הדין מותרין הם לפי שלא מעלין אותם על שולחן מלכים עכ"ז לא גרעי מההוא גברא דלא אתחזי ליה אליהו ז"ל משום דשתה מים דאחים להו קפילא ארמאי.

גם התרומוסין המרים המתמתקים ע"י ישראל חייבין כפי הדין המוסכם בכל הפוסקים. [שער המצות דקנ"ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

אפונים קלויות האפונים אסורים מן הדין מפני שאלו הקלויות שלהם עולין על שולחן המלכים והשרים של המקומות שעושים אותם קלויות. ולא דוקא שולחן מלכים אלא כיון שעולין על שולחן השרים אסורין. [שער המצות דקנ"א/ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

מעשר שומשמן יזהר שלא לאכול שומשמן כמו שהם בשום אופן עד שיוציא מהם מעשר, וזה הוא דין גמור כסברת כל הפוסקים, לפי שגמר מלאכתן הוא כשמוציאין שמן מהם אז הוא פטור ממעשר לפי דעת הרמב"ם ז"ל, לפי שגמר מלאכתן בהוצאת שמן הוא ביד גוי אבל כשאוכלן כמו שהן גמר מלאכתן הוא ע"י עצמו ונתחייב במעשר אפי' לסברת הרמב"ם ז"ל. [שער המצות דקנ"ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

מעשר זיתים מרים גם בענין הזתים המרים שממתקין אותם בבית ע"י ישראל, הם גמר מלאכתן ע"י ישראל ע"ד הנז' בשומשמן, וחייבין במעשר לדברי הכל.

זיתים שחורים אבל הזיתים השחורים המתוקים וקנאן מן הגוי וכבר היו ראויין לאכילה כמו שהן ע"י הדחק, פטורין מן המעשר אף אם מיתקן אח"כ הישראל בביתו.

מעשר ביין יש מקומות שעושין יין מכל מיני הענבים שבארץ החיא, ויש מקומות שאינן עושין יין רק מן הענבים המיוחדים לעשות מהן יין והגויים הנוטעים הכרמים והגפנים ההם כוונתם אינה רק למוכרם לעשות מהן יין, ולכן באלו המקומות שהענבים שלהם מיוחדים לעשות מהן יין כגון הענבים השחורים שבא"י שאינן ראויין אלא ליין, אזלינן בתר דעת הנוטע אותן ונמצא שגמר מלאכתן אינה אלא כשעושין מהן יין.

ולכן היין ההוא חייב במעשר לדברי הכל כנודע. ונמצא כפי זה כי אין לאכול מאותן הענבים כלל עד שיוציא מהן מעשר כי אכילתן הוא גמור מלאכתן והוי ביד ישראל. אבל בשאר המקומות אעפ"י שעושין יין מן הענבים רוב הנוטעים אותן לאכילה הוי ולא ליין שלהם. [שער המצות דקנ"ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

גם יזהר להוציא תרומות ומעשרות מן היין שקונה מן החנוני בעל היין, לפי שרוב הדור הזה אינן בקיאים במעשרות וכעמי הארץ הם השובים בענין המעשרות והוי כמו יין של דמאי. [שער המצות דקנ"ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

מעשר בירקות גם ההולך בגינת הגוי לקנות ירקות, יזהר שלא יתלשם בידו, כי הירקות גמור מלאכתן הוא בעת תלישתן ונגמרו ביד ישראל ונתחייבו במעשר אותן שתלש בידו. [שער המצות דקנ"ב חומרות שאינם ע"פ הדין]

כל הקמח הוא בכלל חיוב הפרשת חלה גם צריך להזהר כאשר עושין העיסה רכה מאוד וכשעורכין אותה על הלוח עורכין אותה עם מעט קמח כדי שלא תדבק העיסה בלוח ובידים, ולכן צריך לבוין כשמפריש החלה שדעתו גם על הקמח שהוא הנדבק בעיסה וכמ"ש הר"ן ז"ל במס' קדושין פרק האומר (שער המצות פ' שלח דע"ד)

להפריש חלה על פת בלולה מוכנה באופן שיותר טוב הוא שלא יפריש החלה עד שיערוך הלחם על הלוח ואח"כ ישרוף החלה כי אם הפרישה מקודם ושרפה אינו מועילה אל הקמח. (שער המצות פ' שלח דע"ד)

חיוב הפרשת חלה בבלילה קשה גם צריך לזהר כשעושין עיסה לצורך פת הבאה בכיסנין שהם כעין כיסין של עיסה מלאין מדבש ואגוזים וכיוצא, וכן כשעושין מן העיסה צפיחית בדבש או מיני לביבות המתבשלות במים וכל כיוצא בזה, צריך להפריש מהם חלה כיון שתחלת בלילתן היתה קשה ולא רכה כעין תבשיל. [שער המצות דע"ה]

להפריש חלה גם בספק כשרות גם טוב לזהר כשאוכל פת של מי שאינו מוחזק בכשרות שיפריש ממנו חלה קודם שיאכלנו ובפרט בפת של פלטר שרוב פעמים אינן זהירין להפריש חלה. [שם]

חומרה לחסיד בפת של גוי ומן הפלטר גם יזהר שלא לאכול פת של גוים אפילו מן הפלטר כלל, ואפילו בספק צריך לזהר לבדוק אם הפת שמוכר החנוני ישראל אם הוא של פלטר גוי כדרך שנוהגין בארץ ישראל שיש חנוני ישראל שמוכר פת של פלטר גוי. [שער המצות דף קנ"ב בחומרות למי שרוצה להיות חסיד]

שיעור הפרשת חלה ולכן שיעורה של החלה היא חלק א' ממ"ח חלקים. דע כי אעפ"י שבזמן הזה נשרפת, אין ראוי לסמוך על דברי המקילין להפריש כל שהו. אבל צריך להזהר להפרישה כשיעורה האמתי ע"פ הסוד, אחד ממ"ח חלקים כנוכר. (שער המצות שלח לך דע"ד)

סדר הפרשת תרומה ובתחלה מפרישין התרומה תרי ממאה (...) ואח"כ מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי (...) אח"כ מפריש מעשר שני וצריך להעלותו לירושלים. [שער המצות דע"ו]

שחיטה כוונה אחת לימוד מורי ז"ל לשוחט א' ת"ח מכלל החברים והיה הוא ז"ל אוכל משחיטתו. [שער המצות דק"ב]

שמות וקבלה מעשית

הגיית השם כתיב זה שמי לעולם, לעולם כתיב כמו שדרשו רז"ל, ואמר לי מורי ז"ל באמיתות פירוש דבר הזה הוא שלא יקרא ד' אותיות ההוי"ה ככתבם בלי מילוי. אבל גם אם יקראנו במילוי כזה יו"ה ה"י וי"ו ה"י גם זה בכלל הוגה את השם באותיותיו. [שער המצות ד"לא]

איסור שמות הקודש ומלאכים בפה גם היה מורי ז"ל נזהר מלהוציא בשפתיו שום שם משמות הקודש או של מלאכים אפילו הכתובים בספרים, ולא היה קורא אותם באמצע הדרוש אלא בדרך זה, אם היה מטטרו"ן היה אומר מ"ם ט"ת, ואם היה סמא"ל היה אומר סמ"ך מ"ם וכיוצא בזה. [שער המצות ל"א]

שמות הקב"ה אינם מקבלים טומאה ופעם אחת שאלתי למורי ז"ל כי הרי שמות אדני"י ואלהי"ם וכיוצא אנו מזכירין אותם תמיד ולמה לא להזכיר שמות המלאכים הנבראים. והשיב לי בסוד ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך וכו', ופירשו בספר הזוהר לפי שארץ מצרים היתה מלאה גילולים ואם ירד המלאך שם יתלבש באותה הזוהמא, אבל הוא ית' אש אוכלה הוא ואין דבר עומד לפניו ואינו מקבל טומאה ח"ו. ולכן, בהזכרת שם המלאך המתלבש הקול זה באויר העולם אשר יש בו בחינות חומר וקליפה כנודע, אבל שמותיו ית' אינם מקבלים טומאה ומותר להזכירן. [שער המצות ל"א]

שם הוי"ה אבל שם ההוי"ה אף כי גדול על כל השמות, צריך להעלימו לרוב קודשתו ומעלתו.

שמות המלאכים הניתנין לבני אדם אמנם שמות המלאכים שהם נמצאין בבני אדם הנקראים בשמותם, כגון מיכאל גבריאל וכו' מותר לאדם להזכירן ואין חשש. [שער המצות ד"לא/ל"ב]

איסור הזכרת שם ס"מ בפני אף בלע"ז גם צריך לזהר מאד לזהר האדם שלא להזכיר בפיו שם סמא"ל וזהו סוד ושם אלהים אחרים לא תזכירו. ובפרט בלילה שהוא זמן שליטתו וממשלתו. ולא עוד אלא גם הוא אסור להזכיר מעין דברים הללו כגון בני אדם הרגילים לומר בלשון לע"ז אי"ל דיאבל"ו וכיוצא בדברים אלו אין להזכירם כלל לפי שגם השדים הם בחלקו ומגביר כחו כשמוזכר אותם. (...) זה לשון אזהרת מורי ז"ל אותי. [דקצ"ד] דע כי עיקר איסור זהו שלא יזכיר שמו סמא"ל הנקרא אלהים אחרים כנודע ובפרט בלילה לפי שאז ממשלת החיצונים. וכל המזכיר שמו מגביר כחו היפך בכל המקום אשר אזכיר את שמי וכו'.. ולא עוד אלא אפילו להזכיר שם השדים כגון אלו האומרים בלשון לע"ז איל דיאבלו וכיוצא בזה אשר ביאורו הוא לשון שדים, אין להזכירם כי מגביר כוחו, וכשהיה מזכירו מורי ז"ל היה אומר סמ"ך מ"ם שהם שתי אותיות הראשונות שבו, ולא עוד.

ופעם א' הייתי עם בני אדם בלילה והזכרתי באמצע הדיבור שהייתי מדבר עמהם הזכרתי שם סמא"ל ואח"כ בבקר הלכתי לבית מורי ז"ל ונסתכל בי ואמר לי הרי בלילה הזו עברת על לאו ושם אלהים אחרים לא תזכירו והזהר כל ימך שלא תזכירנו לא את שמו ולא את כיוצא בו ובפרט בלילה כי אז ניתן לו כח להתגבר עליך ועל אחרים בסבתך אם תזכיר את שמו. זה לשון אזהרת מורי ז"ל אותי. [דקצ"ד]

ופעם א' הזכרתי בפני בהיותי מדבר עם בני אדם לסמא"ל, והיה בלילה, ואח"כ בבקר הלכתי לבית מורי ז"ל והסתכל במצחי ואמר לי הגה בלילה הזה עברת על לאו של ושם אלהים אחרים לא תזכירו, והזהירני מאד שבשום אופן לא ביום ולא בלילה, לא אזכיר שמו ולא כיוצא בזה. ובפרט בלילה, כי אז יכול להתגבר על המזכירו להחטיאו ולהענישו וגם על בני אדם אחרים בסיבת האיש המזכירו. [שער המצות ל"ח]

בענין קבלה מעשית ודע כי המשתמש בשמות הקדש רעתו גדלה מאד ואותם המלאכים שהוא מכריחם בכח השבעותיו לעשות רצונו באים ומחטיאים אותו לאבדו מן העולם ומזמינין תמיד בפיו ברכות לבטלה כי עבירה גוררת עבירה. [שער רוח הקודש ד"עד]

השבעות מלאכים כל העושה השבעות אלו גורם שיבואו תמיד בפיו ברכות לבטלה. כי עבירה גוררת עבירה ואותם המלאכים שהוא משיביע בעל כורחהם מתגרים בו ומביאין אותו לידי ברכות לבטלה.

שימוש בשמות בימי הראשונים (תנאים) ושאלתי למורי ז"ל
שהרי ראינו דורות הראשונים שהיו מתשמישין בשמות כנודע, ובפרט
כפי שהנמצא בספר פרקי היכלות שהיו משתמישין רבי ישמעאל ורבי
עקיבא לענין פתיחת הלב, ולענין זכירה, והשיב לי כי הם היו נטהרין
באפר פרה כנודע בענין ר' טרפון שהיה מטהר הטמאים באפר פרה
אעפ"י שהיה חרבן שני. אבל עתה אנו טמאים לנפש מת ואין לנו רשות
להשתמש בהם.

למי מותר שימוש בשמות ושמעתי בשם מורי ז"ל (...) ור"ל כי כל
מי שאפילו המקטרגים אוהבים אותו מפני שאין בו שום הטא שיוכלו
לקטרג עליו, ואפילו מלאך המות נעשה אוהבו, מותר וראוי לו שישתמש
בשמותיו ית' הקדושים.

אסור למי שחטא אבל מי שיוכלו לקטרג עליו למעלה לומר רבש"ע
ראה איש פלוני עבר עבירה פלונית והוא משתמש בשמותיך הקדושים,
הנה אדם זה ודאי הוא שיענישוהו למעלה אבל אם ישתמש בשמות
הקודש.

שגיאות שמות וקמיעין עוד שמעתי בשם מורי ז"ל תשובה
אחרת, והיא כי כל השמות והקמיעין אשר בזמננו הם המוטעים אפילו
אותם הפועלים בנסיון אמיתי ולכן אדם המשתמש בהם נענש. אבל אם
היינו יודעים אותם על מתכונתם היינו יכולים להשתמש בהם. [שער
המצות ל"א]

כבוד אב ואם כי כשאבותיהם קלקלו צינור המים בהתחלתו
צריכין בניהם לתקן את כל הצינור ממקום אבותיהם ואילך. אבל
כשהבנים מקלקלין הצינור אין אבותיהן צריכין לתקן מקום בניהם כי
כבר נמשך המים במקומם. (...) והרי נתבאר טעם כיבוד אב ואם כי אין
שפע האדם נמשך לו מלמעלה על פי דרכם ובאמצעותם כי הוא עלול
מהם כנו' (...) באופן כי בכל מה שיעשה האדם בעה"ז יש חלק לאביו
ואמו בו, כי הם מסייעים אותו ומדריכים אותו בעה"ז ע"י זה הלבוש
שהליבוהו כנו' ואפילו כל השפע שמשפיעין עליו מלמעלה אינו נמשך
אלא ע"י הלבוש הזה. [שער המצות ד"ד]

כבוד הבכור ונמצא כי האח הגדול כל אחיו משועבדים לו מטעם עצמו
שנת' בענין אביו ואמו כי הבנים משועבדים אליהם. אמנם כבוד אביהם

ואמם, עדיף, כי הוא למעלה מכולם, ואפילו הבן הבכור משועבד אליהם. והבן השני משועבד לאביו ואמו ולבן הראשון בלבד, והשלישי מחויב גם לשני, והרביעי גם לשלישי, וע"ד זה הולך סדר המדרגות עד שנמצא כי הקטן שבבנים משועבד לכל הקודמים אליו. [שער המצות ד"ה]

הדר פני זקן מי שהוא זקן משישים שנה ומעלה אפילו אם אינו ת"ח צריך לקום מפניו אבל מי שהוא פחות משישים שנה אין צריך לקום מפניו אא"כ הוא חכם שקנה חכמה (...). ובזקן נאמר בו הידור בלבד, ובאשה נאמר ויראת מאלהיך יראה בלב, ואין צריך לא קימה ולא הידור. [שער המצות ד"נו]

נחת הבריות גם פעם א' הייתי מזהלך בדרך עם מורי ז"ל ובא ת"ח א' והלך לפניו במתכוון, וכראות מורי זה, היה מתכוון גם הוא ללכת תמיד אחריו אף אחר שהת"ח הלך לצד אחר. ואמרתי לו כי ח"ו זה נר' כנותן מכשול לפני עור, כי אותו הת"ח לא היה מכיר ערך חכמת מורי ז"ל. והשיב לי כי כיוון שהת"ח היה מתכבד בזה היה מחויב לחלוק כבוד ולעשות רצונו בכך, ע"ד הלל הזקן שרץ לפני אותו עני בן טובים ג' מילין כי גם זה בכלל כיבוד ת"ח. [שער המצות ד"נו]

איסור שבועה יזהר לקיים מצות עשה כפי סברת הרמב"ן ז"ל שלא לישבע בחיי אביו או אמו אפי' באמת, וזה בכלל מצות עשה כבוד את אביך וכו'. [שער המצות דקנ"ג] גם יזהר שלא ישבע בחיי נפשו אפי' באמת וכמו"ש אשר לא נשא לשוא נפשו וקרין נפשי. [שער המצות דקנ"ג]

תיקון מזהרה"ז ע"פ רבו האר"י ז"ל גם עשיתי תיקון ותענית ע"י מורי ז"ל על עון שאירע לי בימי חופתי אחר שנקשרתי והזרעתי לבטלה ועל עון כבוד אב ואם ועל יין נסך ששתיתי עם ישראל אחד שנשתמד והטעה אותי ואמר לי שהיה אז בא לעיר צפת תוב"ב לחזור לדת ישראל ולא היה אלא לפנים ואח"כ חזר לסורו הרע, ועל עון הגאווה ועל הליצנות והשפיכות דמים הנז' לעיל שידעת, ועל ביטול קריאת שמע ותפילין. [שער הגלגול ד"קנא]

ימי שובבי"ם ואח"כ אמר לו ענין השובבי"ם הנודעים, ר"ל שיש מנהג קדום בכל ישראל להתענות מ' יום רצופין שיש מן יום ראשון של פרשת שמות עד כל פרשת תרומה וקצת תצוה (...). וימים אלו הם

מסוגלים להתענות בהם על הקרי יותר מבכל השנה, וכו' [שער רוח הקודש ד"סא] טוב הוא שיתענה מ' ימים אלו הנק' שובבי"ם ואח"כ יתענה עוד מ"ד ימים אחרים להשלים הפ"ד הנו'. [שער רוח הקודש ד"סא]

הנהגות נוספות המוציא שכבת זרע לבטלה כבר נת' לעיל. ודע כי צריך ג"כ שיוזהר משם ואילך שלא לשמש מטתו אלא אחר הצות לילה ולשהות על הבטן עד יכלו טיפות הזרע, ושלא להשיח עם האשה דברי בטלה בעת הזווג. [שער רוח הקודש ד"עב]

תענית פ"ד לאיש א' ואתחיל בענין תיקון עון ש"ז לבטלה מה שאמר לאדם אחד בפני, ולפי שהוא תיקון גדול וארוך ושלם, על כן אכתבנו ראשון לכולם. [שער רוח הקודש ד"סא] תחלה אמר לו שיתענה פ"ד ימים רצופים (...). גם שיתן א' פרוטה לצדקה קודם התפלה [שער רוח הקודש ד"סא]

תענית פ"ד להינצל מגיהנום ולמחול עוונות ואעפ"י שכבר ביארנו תיקונו בשער הנק' שער רוח הקדש והוא תיקון המוציא ש"ז לבטלה הנה התיקון הוא יועיל לנקות לו עונו שלא יכנס לגהנם ושימחלו לו עונותיו אלו. [דר"ז]

תיקון שלם הוא כוונת ק"ש על המיטה אבל עדין צריך תיקון אחר גדול וחזק ממנו כמו שית' עתה בכוונת ק"ש זו והיא לתקן ולהחיות אותם הטיפות בעצמן שיצאו לבטלה ונכנסו בקליפות ולהחזירן אל הקדושה. [דר"ז]

עיקר תיקון שז"ל בק"ש על המיטה וענין עון שכבת זרע לבטלה ומה ענינו ומה כוונתו בקריאת שמע על המטה, וע"ש כי הוא תיקון גדול מאוד והוא עיקר תיקון עון הקרי וע"ש היטב. [שער רוח הקודש ד"סא]

עיקר התיקון להמית הקליפות ונמצא כי עיקר התיקון הוא שיכוין להמית ע"י הק"ש שעל מטתו אותם גופים של המזיקין וע"י כן יוכל האיש הזה להעלות עם נפשו אותם הנשמות למעלה אל הקדושה לתקנם בכל לילה (...). ואמנם ענין מיתת הגופות הנו' [של הקליפות מעוון שז"ל] הוא בכוונת שמות העולים בגימ' כמנין וחר"ב פיפיות בידם וכו' [דר"ז]

תיקון וכפרת עון שז"ל אבל צריך שתדע כי עיקר כוונה זו [ק"ש על המיטה] היא כדי לתקן ולכפר עון אחד חמור מאד אשר הוא המונע עליית הנשמה בלילה לאדוניה וע"י כוונה זו נתקן האדם מאד מאד ממה שחטא בזה [דר"ז]

בענין שז"ל לאישה ודע כי כמו שיוצאין מוזיקין אלו מן האדם המוציא ש"ו לבטלה בהיותו בלי אישה, כך האישה בוראה מוזיקין בלתי איש [דר"ז]

נטילת נשמה כי שום בריה לא נבראת לבטלה ואסור להרוג אותה ללא צורך.

ומורי ז"ל היה נוהר שלא להרוג שום רמש מן הרמשים אפילו מן הקטנים והפחותים כגון פרעושים וכנים וזבובים וכיוצא בזה, ואף אם הם מצערים אותו, כבד נודע מ"ש רז"ל על גם אויביו ישלים אתו, זה הכלב ויש אומרים זה הנחש, ויש אומרים זה הפרעושים. [שער המצות ד"א] גם מורי ז"ל לא היה הורג פרעושים וכנים ושום רמש חי כלל ועיקר. [שער הגלגול ד"ק]

גם בענין הכנים הנולדים ונבראים מן הזיעה אין ראוי להורגם ולא לקוץ בהם, ובפרט לאנשים הכשרים אשר אלו הם מותרים האדם והסיגים שלו שמהם נבראים הכנים, א"כ תיקון ותועלת הוא לאדם כשאלו הכנים נבראים מוזיעת גופו, כי יוצאין סיגיו ומותריו וקלפותיו לחוץ ואין לקוץ בהם. [שער המצות ד"א]

א"א פסוקים 'במה אקדם בברית מילה ענין הנוהגים לומר אלו הפסוקים של במה אקדם וכו' בעת שמקריבים בניהם למעלה, שמעתי בשם מורי ז"ל שהיה מוחה ביד האומר אותם, כדי שלא יפתח פיו לשיטן באומרו האתן כבודי פשעי פרי בטני חטאת נפשי, ואפשר כי יקטרגו עליו מלמעלה וימות הבן החוא בחטאת נפשו ופשעיו. [שער המצות ד"ב]

פדין הבן וצריך שבעת שיתן המתנות הנז' אל הכהן שיאמר הפסוק ונתן לכהן הזרוע וכו'. [שער המצות דק"כ]

מקח וממכר והוא כי הגה המוכר הוא השליש העליון אשר דרך בו יורד החסד ומתחפשת למטה והוא המוכר והמה הלוקחים מידו שהם ב' השלישים והתחתונים, ולפעמים המוכר מהנה את הלוקח כי הוא

לוקח לעצמו ט' חלקים והי"ז חלקים נותנם להם. כי כיון שהב' שלישים תחתונים הם בחינה א' בגילוי, אין צורך שיחלקו ביניהם בשווה ח' חלקים ומחצה, וח' חלקים ומחצה, מש"כ אם מעיקרא יהיו מחלקים בשווה שאי אפשר שיתחלק חלק א' לחציין, ויהיה בו שתי בחינות כיסוי וגלוי ויהיו ח' ושני שלישי חלק במכוסה וי"ז ושליש חלק במגולה. ולכן בהיות כל הי"ז שלמים למטה אין קפידא כי אין צורך להם להתחלק שם כנז'. ולפעמים הלוקח שהם ב' שלישים התחתונים מונין את המוכר ונאשר למוכר ח' חלקים והם לוקים ח"י חלקים. והרי נת' אונאת הלוקח

ואונאת המוכר. [שער המצות ד"טו]

ולכן נפסק הדין בתלמוד, כי כל דבר שבמידה ושבמשקל ושבמנין אפילו ככל שהו, חוזר לפי שהשלישים הם שווין ויכול להתחלק לחלקים שווים בלי הונאה כלל. [שער המצות ד"טז].

וזה ענין ג' חלוקות אלו, כי אם שלישי העליון שהוא המוכר כנ"ל יקח ח' חלקים ב' שלישים התחתונים שהם הלוקח יקחו י"ח חלקים, נמצא כי נתאנה המוכר, אבל הוא פחות משתות כנ"ל. אם העליון יקח ט' חלקים והתחתונים יקחו י"ז נמצא כי נתאנה הלוקח וגם זה הוא פחות משתות. ואם יקח העליון עשרה חלקים והתחתונים י"ו חלקים גם זה הונאת הלוקח והוא פחות משתות. אבל חלוקת השתות היא בסוד המילה וגנבת יוסף כמו שית', ולכן קנה ומחזיר הונאה כנז'. אבל ביותר על שתות אין למעלה חלוקה זו נעשית בשום זמן ולכן בהדיוט בטל מקח. [שער המצות ד"יז] כי שני שלישים התחתונים להיותם רבים, הולכין אחר הרוב כנודע. [שער המצות ד"יח]

לפרוע החוב בזמן מורי ז"ל היה נוהר לקיים מצוה זו בתכלית וכאשר לא היו בידו מעות לפורעו היה מתעכב מלהתפלל תפלת המנחה עד שקיעת החמה כדי לבקש מעות לפרוע אל השכיר והיה לוקח בהלוואה ואח"כ היה מתפלל במרוצה תפלת המנחה והיה אומר איך אתפלל לשי"ת תפלת מנחה ובא לידי מצוה גדולה כזו ולא קיימתיה. [שער המצות דק"מה]

דיני סת"ם מצות ספר תורה. יש נמנעים מלקיים מצוה זו מפני שני דברים. א' שאינם יודעים לכתוב וחושבין שיעקר המצוה לכתובו בידו, והב' הוא לפי שאין בזמנינו יודעים ובקיאים בחסרות ויתרות ופתוחות וסתומות כנז' בגמ'. והנה ראיתי למורי ז"ל שצוה לסופר א' שיכתוב לו ס"ת א' כמנהג ס"ת שלנו ולא חשש אל מיעוט בקיאותינו בהם גם לענין

הכתיבה צוהו שיכתוב כל הס"ת ויניח גליון חלק בכל מקום ההוי"ת
שיש בס"ת והיתה כוונתו לכתובם בידו. [שער המצות דק"מו]

קביעת המזוזה הנה מקום נתינת המזוזה אמרו בגמרא שהוא
מתחלת שלישי העליון, ר"ל כי תחלק גובה מזוזות הבית לג' חלקים
ובתחלת שלישי העליון מלמטה למעלה שבו שם תניח המזוזה. (שער
המצות ואתחנן דצ"ג) ובזה נבא לטעם מצות המזוזה. הנה המזוזה ניתנת
בשלישי העליון של הפתח (...) וזהו סוד המזוזה הניתנת בפתח להבריה
המזיקין הם הקליפות הגו' הנקראות מו"ת בסוד מזוז"ת ז"ז מו"ת. [שער
ההקדמות ד"שעא]

דינים וחומרות ואינם ע"פ הדין מי שרוצה להיות חסיד לנהוג
בו חומרות יתירות אעפ"י שאינו מחויב בהם כפי הדין ואכתוב קצת
ממה שהזהירני מורי ז"ל ויש בהם דברים של חומרא בלבד ודברים
שהם כפי הדין. עיין בסוף פרק מאכלות אסורות אחרי פרק הסעודה לעיל. [משמע
שהדברים אחרים כן ע"פ הדין]

דיני אבילות

שיעור הלוייה ותמיד צריך להיות רחוק ד' אמות מן הקברות כדי שלא יתאחו עמו אותם הרוחות הנמצאים שם הנעשין מן טיפות בעלי קריין הנק' נגעי בני אדם כנודע. [שער רוח הקודש ד"עט]

מקור מנהג ז' ימי אבילות בבית הנפטר הנה הנפש הפנימית משתתפת מיד עם הגוף בקבר כמ"ש ונפשו עליו תאבל, אבל ז' המקיפים של הנפש נשארים עדין בבית במקום שנפטר בו כי קשה עליהם עזיבת מקומם בחיים. [שער המצות ד"כד] שהוא לסיבת פטירת המת עצמו אשר נשארו ז' המקיפים בבית ובעודם שם ראוי להתאבל עליהם. [שער המצות ד"כה]

כסוי הפה לאבל ענין העטיפה לכסות פיו (...) ועתה אין הבל אור המקיף יוצא דרך פיו, ולהורות זה, סותם ועוטף את פיו. [שער המצות ד"כו]

איסור נעילת הסנדל ולכן אסור בנעילת הסנדל. ונעילת הסנדל כבר נודע בברכת בא"י שעשה לי כל צרכי בתפלת שחרית דחול, ענין נעילת המנעלים (...) [שער המצות ד"כו]

הסבת הראש והטעם הוא כי בהיות החסדים מתפשטים בשש קצוותיו היו יונקים ממנו בניו ובנותיו ואשתו וקרוביו, ועתה שאינם מתפשטים הוא לוקח כל הארוותיהם לבדו, ודומה למלך. לכן מייסב ראשו. [שער המצות ד"כז]

לימוד התורה באבילות וענין עסק התורה בדיני אבילות על דרך הסוד היה מזמגם בהם לפי שהם משמחי לב. וע"י ההפצר שהיינו מפצירין בו היה מתחיל להתעסק בהם והיה פוסק באמצע הדרוש. [שער המצות ויחי דכ"ז]

איסור הנחת תפילין ביום א' טעם למה יום ראשון חלוק משאר הימים כי אז נק' אונן ומשם ואילך נק' אבל (...) ולכן אסור להניח תפילין ביום ראשון (...) ולכן מותר בתפילין כל אותם הימים משני ואילך. [שער

המצות ד"כו] (...) ואז נקרא אוני גמור. ולכן אסור להניח תפילין ביום הראשון [של אבלותו] (...) ומיום השני ואילך, מתחילין ליכנס המוחין דגדלות מדרגה אחר דרגה עד תשלום ז' ימי האבלות. ולכן מותר בתפילין כל אותן הימים משם [מיום השני] ואילך. (שם)

השכבות שאומרין על הנפשות של הנפטרים כמנהג שלוחי ציבורי
קהילות ספרד מנוחה נכונה, היה מורי ז"ל מלעיג מאוד עליהם והיה אומר שלא היו מעלין אבל לפעמים מורדין אם אין נפש המת ההוא ראוי לכך. [שער המצות ד"כה]

קדיש יתום בכל שנת האבילות ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל שטוב לומר הקדיש הזה [קדיש יתום] מי שהוא יתום כל השנה כולה אפילו בר"ח ובימים טובים ובשבתות (ד"נג): גם בענין מה שנהגו האבילים לומר קדיש על אביהם ואמם שנפטרו בשנה ההיא, טוב לאומרו אפילו בשבתות וי"ט ור"ח לפי שאין טעם הדבר כדי להציל את אביו מדינה של גהנם בלבד, אמנם גם הוא מועיל להעלותו בג"ע עצמו ממודרגה אל מדרגה [דנ"ח]

קדיש יתום בשנת האבילות גם בשבת יו"ט ור"ח ולכן נכון לאומרו אף בשבתות וי"ט ור"ח אעפ"י שאין בהם דינה של גהנם. וכבר נתבאר זה למעלה וע"ש. [דנ"ח]

קדיש יתום ביום ההסגר וגם בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בג' תפלות היום ההוא לפי שאין הטעם כמו שחושבין המון העם שהוא מועיל להציל את אביו מדינה של גהנם לבד, כי הגה עוד בו תועלת אחר והוא להכניסו בג"ע ולהעלותו ממודרגה אל מדרגה, וא"כ גם בשבתות וי"ט צריך לאומרו. (ד"נג) ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה אומר זה הקדיש בתרא בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בג' תפלות היום ההוא (ד"נג)

מקור המנהג לדלג קדיש יתום בשבוע האחרון של י"ב חודש אבילות
ענין הנשמות שאמרו רז"ל כל שנים עשר עולה ויורדת, ולאחר י"ב חודש, עולה ואינה יורדת. שמעתי משמו של מורי ז"ל כי בשבוע האחרונה של הי"ב חודש, אע"פ שהאדם נפטר באמצע ימי השבוע בימי החול, ואז הוא תשלום הי"ב חודש. עכ"ז בשבת שלפני אותו השבוע, אז עולה ואינה יורדת עוד. ואעפ"י שעדיין חסרים כמה ימי השבוע להשלים הי"ב חודש, לפי שביום שבת, כל הנשמות עולות בגן

עדן העליון כנודע אפילו בתוך הי"ב חודש, וכיון שעלה לא ירד בשביל אותם הג' או הד' ימים שחסרים מחשבון הי"ב חודש. [שער המצות פר' וחי דכ"ח]

סגולת הנקבר בערב שבת אמר לי מורי ז"ל שקיבל מחכם א' גדול הדור שאמר לו שקבלה היתה בידו מרבתי שכל מי שנקבר בערב שבת אחר שעה חמישית מן היום שאין לו חיבוט הקבר לפי שמן שעה החמישית מתחיל תוספת קדושת השבת ויש לו דין כאילו נקבר ביום שבת עצמו. ואמר לו כי זהו סוד ה"א יתירה של יום השישי כי בכל הימים לא נזכר בהם ה"א כמו יום אחד יום שני וכו'. אבל כאן נאמר השישי לרמוז כי בחמש שעות מיום שישי תקף סמך אליו ויכולו השמים וכו' ותקף נחשב כאילו הוא יום השבת. ולכן, סמך ה' שישי ויכולו השמים וכו'. ומורי ז"ל הודה לדבריו והסכים אליהם. [רכ"ה] ושמעתי ממורי ז"ל כי שמע מחכם א' כי כל הנקבר ביום שישי אחר ה' שעות ביום ועד ה' בכלל שאינו רואה דין חבוט הקבר לפי שמאותה שעה ואילך מתחיל תוספת קדושת שבת וכמבואר אצלנו בסוד ה' יתירה דיום השישי, כי מאז ומעלה כבר הוא ע"ש ממש, וקדושת שבת מפריד הקליפה מעליו בנקל בלי טורח וצער, ומורי ז"ל הודה בזה. [שער המאמרים ליקוטי מוהר"ח ד"שיב]

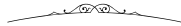
אבילות בשבת וענין המקום, נהג מורי ז"ל שלא לשנות מקומו בשבת משום דהוו דברים שבפיהרסיא אבל לא יצא לשדה לקבל שבת לפי שעדין אינו שבת ממש ואפילו דברים שבפיהרסיא נוהגין אז. [שער המצות ד"כו]

מנהג אשכנז בבניית הציון ולכן מנהג אשכנז הוא שלא לבנות ציון על הקבר עד אחר ז' ימי אבלות לפי שטעם בנין הציון הוא כעין כסא במושב להשרות עליו האור המקיף של הנפש (... כדמיון מי שבונה בית ואינו מזכיר עליו שם שרוח הטומאה שורה עליו ואינו נעקר משם לעולם כנז' פ' תזריע ומצורע על פסוק הוי בונה ביתו בלא צדק וכו', ולכן צריך להמתין להתעכב לבנותו עד תשלום ז' ימי האבילות [שער המצות ד"כה])

לבנות הציון מיד אחרי ז' הימים ואז אדרבה הוא מצוה לעשות ולבנות ציון על הקבר תקף אחר האבילות להכין כסא ומושב אל האור המקיף כנז'. [שער המצות ד"כה]

כתב בולט על הקבר משכה ובענין מ"ש רז"ל הקורא כתב
שע"ג הקבר משכה, אין זה אלא בכתיבה בולטת ולא בשוקעת. [שער
המצות דפ"ד]

איסור שחוק פיו בזמן החרבן וזהו סוד מ"ש רז"ל משחרב
בית המקדש שהיא רחל שיש לה שתי אורות כמנין בי"ת אסור שימלא
האדם שחוק פיו לפי שאין שחוק אלא בזמן שיש בית המקדש כי שחוק
ובית שווין בגימ'. [שער המצות ד"נג]

שיעור הלוויה - הוא מיל (...) ולפי שהאדם בלכתו בדרך, צריך שתלוהו
השכינה בסוד צדק לפניו יהלך, ולכן האדם המלווה אותו צריך
שימשיך עליו את השכינה שתלך עמו וזה ע"י לוייתו שיעור מיל, שהוא
שיעור השכינה כנו'. [שער המצות דק"סג/ד מזולתו]

חסד לא רצוי לרוב אחיו

חלק מיהודים טובים חוצים את קו ההמתקה עד לפסול את הכשר, ולהכשיר את הפסול. התופעה לא חדשה, ונובעת מעוקממיות וקציניות עבודת המידות. אם דוד המלך ע"ה היה רחמן גדול, בכל זאת הוא נלחם מלחמות ה'. זו הרחמים האמיתיים והנכונים, לשקול בין חסד לדין והם הרחמים, מילה שנבנית בלשון רבים, כי נובעת מהרבה בירורים כדי להגיע לסוף דעתה. מה שאין כן מידת החסד והדין.

הרי, הקושי לרחמים היא שאינה מידה בפני עצמה אלא מיזוג ב' המידות הנזכרות (חסד ודין), והיא תוצאה של שיקול. ראינו כי קיים צורך במתינות הדין ובריבוי החסד. אך לא ראינו אזהרת חז"ל כל כך חריפה כאזהרת בשיקול הרחמים: המרחם על אכזרים סופו להתאכזר על רחמנים. למשל, אדם עושה חסד עם עמיתו. והמקבל אינו מודה לו או מחזיר לו את החסד הזה כי אינו מסתפק במה שהוא קיבל, או פשוט גוער בו.

התגובה האנושית הראשונה, ואינה כלל דעת תורה, היא להיפגע, ולדון את המקבל כאיש בליעל ואכזרי, שלא רק מקבל את החסד שעושים לו, אלא גם כועס או מחזיר את מתנת החסד שקיבל, ואינו מסתפק במועט, אף פעם לא יכיר באלו שרוצים לעזור לו ובוועט בהם. זה הסטיגמה.

והאמת, כי האדם העושה חסד עם חבירו, טועה הוא, כי אף שרצון ליבו הוא לעשות חסד, מצוי בחסד שלו נימה של כבוד או שליטה. והסימן הוא פשוט: החסד שנעשה, לא מתאים כלל למקבל, וגם מצפים ממנו שיסתפק בזה ולא יערער. איזה מין חסד זה ?

חסד לאומים חטאת הוא. לאומים הוא מה שמזדהים איתו, מקור הלאום הוא באם, ל-אום, ל-אם. החסד הזה אינו חינום וגם לא מתאים לחבירו או למי שנזקק. לא רק שהחסד פגום כי לא יעיל, אלא גם מותנה בחובת חסדנות הצפוי מהמקבל. ולכן, הוא חסד נפול כי הוא מותנה בתגובה "הנכונה והצפויה" של הנזקק, פירוש, להגיד תודה בהכנעה ובושה גמורה, לספק את אישיות הנותן, המשפיע, קריא, ניצול צ'יני של הנזקק לטובת השראת קיום מצות החסד ומעמדו.

לכן, מובן עכשיו מהפירוש גמילות חסדים, שהנותן צריך קודם כל להיגמל מכל אור חוזר, מכל מטרה גאוה וסיפוק, מכל נטייה, ומכל צפייה מצד המקבל, ואז מרבה חסד להטיב, לזולת, וזה סיפוקו היחיד והטהור של מתנת חסד, לקיים את המצוה בלי קבלת סיפוק כל שהוא, ונקרא חסד חינום. ה' יזכנו להיבדל מקטני אמנה. בקיצור נמרץ.

ספרים שנדפסו

- אריה שאג – עניינים שונים ואמיתות מסורת התורה
נקמת ישראל ויהודה – ברשעת הספר חמדת ימים
יד אברהם – בירור מנהגי האר"י ז"ל
עזה כמוות
שער הנחמות – ענייני אבלות
ברית אברם – סדר וענייני ברית מילה
פרי עץ נהדר – סדר ט"ו בשבט הנקי
איש יהודי – ברור הלכות פורים
פחד מרדכי – הלכות ופירוש מגילת אסתר
הגדת פסח הוא לה' – ע"פ השו"ע והאר"י ז"ל
הגדת אצבע אלהים היא – ע"פ השו"ע והאר"י ז"ל
נגדת גלוי שכינה – עם הגהות מוהר"ן מברסלב
בחירי סגולה – סדר וענייני ראש השנה והלכות ש"ץ
בית אברהם – סדר ראש השנה לפי קהילות ספרדים ועדות המזרח
זית"א דכ"א – על חגים
לבי לבי – עניינים שונים
שער הגאולה – בקשות לגאולת ישראל
ממעל ל"ו – סדר חנוכה והלכותיה
על הנסים – חנוכה
לטב עביד – סדר של חנוכה
קריאי מועד – סדר ליל שבועות
קיצור שבת וינפש – סדר ג' הסעודות של שבת
זכור לטוב – ברור מנהגי האר"י ז"ל
בית אחיה – מנהגי רבי ישראל בעש"ט
סגולתא – סגולות
זכור לאברהם – מנהגי חג פסח לפי מנהגי קונסטנצין (אלג'יריה)
דרך אר"י – על חגים
ינון וההראל – סדר קרבנות
הגדת פסח עין זיתון – מנהג קונסטנצין, אלג'יריה
שער האמת – בירור פסקי ומנהגי האר"י ז"ל להלכה
גושפנקא דפרזלא – אמיתות תורת האר"י ז"ל ע"פ לשון מוהר"ח ז"ל
שו"ת בית אריאל – על פסקי ומנהגי האר"י ז"ל
פסקי ודיני האר"י ז"ל – דיני האר"י ז"ל ע"פ כתי"ק של מוהר"ח ומנהגי מוהר"ח לחוד
סידור משה זית"א – לחול ולשבת, נוסח ודיני האר"י ז"ל והשו"ע עם תוספות ע"פ הבעש"ט
בית אברהם החדש – סדרי ראש השנה, דיני ומנהגי כל חגי תשרי לק"ק אלג'יריה

בְּמִי יִתֵּן בְּמִצִּיּוֹן
יִשְׁוּעוֹת יִשְׂרָאֵל
בְּנֶשׁוּב יְהוָה שְׁבוֹת עַמּוֹ
יֵלֵךְ יַעֲקֹב יִשְׁמֹחַ יִשְׂרָאֵל.
וְתִשְׁוּעוֹת צְדִיקִים בְּמִי
בְּמַעֲוָה בְּעַת צָרָה.
וַיַּעֲזְרֵם יְיָ וַיַּפְּלֵם
יַפְּלֵם מִרְשָׁעִים וַיּוֹשִׁיעֵם
כִּי זָסוּ בּוֹ.

תק"ז

תוכן

- 8 מסירת מודעה על כבוד הראב"ד
יש לשמור אך לתקן כללי הפסיקה
בענין סידור רפ"ד דפוס ונציה לק"ק הספרדים
9 כללים

- שער הדין
13 כללי השו"ע והב"י מתוך הקדמות מרן ז"ל
תעלומת העלמות הקדמת בעל השו"ע
14 הקדמת מרן השו"ע
15 כללי השו"ע לפי הקדמת מרן השו"ע
16 כללי השו"ע והקדמת מרן
17 כלל יש ויש בתרא
20 ביטול מנהגים עתיקים לטובת מנהגים חדשים
26 סוגיית 'תורה לא בשמים היא'
30 גילוי אליהו הנביא ז"ל להאר"י ז"ל
32 הפצת מנהגים ע"פ הסוד
34 מנהגי האר"י ז"ל מיועדים לכל עם ישראל
36 דחיית דברי הקדמת ספר 'שלמי ציבור'
44 הגהות על ספר 'עין יצחק' ח"ג
49 הערות על ספר 'מיוסף עד יוסף'
54 דברי הרש"ש על ספרי המקובלים

- שער השלום
58 קדמות הזוהר לתלמוד ומסורת הזוהר
59 מקור כללי הפוסקים נגד הזוהר בשו"ת הרדב"ז
60 דעת מרן הב"י בענין כלל זה [ש"ס זוהר]
62 א. כשאין הדין ערוך ומבואר בתלמוד
63 ב. במחלוקת בין הפוסקים
ג. מותר לבטל מנהג הפוסקים
64 ד. מנהגי הזוהר שקיבלום קהל
ה. במחלוקת בין הפוסקים, הזוהר מכריע

אין מחלוקת בין הזוהר לתלמוד

- 67 א. נטילת ידים שחרית בכלי
- ב. ברכה אחת בהנחת תפילין
- 68 ג. טלית גדול בבית הכנסת
- 69 ד. אסור להניח תפילין בחול המועד
- 70 ה. אין לומר מזמור השמים מספרים בחול
 - ו. יחיד אומר קדושה דיוצר
 - ז. נוסח 'ה' אלהיכם אמת'
 - 71 ח. עניית אמן אחר גאל ישראל
 - 72 ט. תפילת העמידה בלחש
 - 74 י. נטילת ידי הכהנים ע"י לויים
 - יא. להגביה יד ימין על יד שמאל בברכת כהנים
 - 75 יב. נפילת אפיים בישיבה
 - 76 יג. קריאה בס"ת: אחד קורא ושני שותק
 - 77 יד. לבצוע על כיכר העליון
 - 78 טו. להתענות מיד ביום למחרת השבת
 - 79 טז. אכילת בשר אחרי חלב
 - 81 יז. הנאה בגיד הנשה
 - 82 יח. לרדוף אחרי מצות שילוח הקן

אין מחלוקת בין השו"ע להאר"י ז"ל

- 171 תפילות ומנהגים משער כתבי מורי'
- 173 עניינים שהובאו בשם האר"י ז"ל
- 175 תיקוני האר"י ז"ל לתפילה
- 176 מנהגי טעות שגילה האר"י ז"ל

בירורים חדשים קצרים

- 178 הגהות על ספרי מקובלים האחרונים
- 179 אמירת לייחדא - לשם יחוד
- 181 קימה מהמיטה
- 183 נטילת ידים סמוך למיטתו
- 184 תיקון חצות
- 193 ציצית
- 194 בענין ב' חורים בטלית קטן
- 195 צורת האותיות
- 199 כתיבת תפילין
- 200 הכנת התפילין

	הנחת התפילין
202	כריכה אחת בלבד בקיבורת
205	ג' כריכות האצבע מעומד
206	חליצת התפילין
208	סדר בית הכנסת
209	היוצא מפתח ביתו
210	הנהגות בית הכנסת
212	סדר תפילת שחרית
216	סדר מהודו עד ישתבח
217	סדר הקדיש
220	ענין ברכו
223	זמן קריאת שמע דשחרית ומנהג ותיקין
225	כריעות העמידה
229	ברכת כהנים
231	סדר קריאת ס"ת
235	בציעת הפת
238	סדר ברכת המזון
	סדר הנהגות היום ולימוד תורה
239	סדר לימוד היום
	סדר תפילת מנחה
240	סדר תפילת ערבית
244	סדר ערב שבת קודש
254	סדר ערבית דליל שבת
262	סעודת ליל שבת
267	שאר דיני ליל שבת
271	סדר שחרית דשבת
272	'ברוך שמויה' בחול ובמנחה של שבת
275	מוסף של שבת
276	הנהגות שבת קודש
277	מנחה של שבת
278	סעודה שלישית
	הבדלה
280	ראש חודש וברכת הלבנה
285	סדר חג הפסח
291	עניני יום טוב, ז' של פסח ואסרו חג
292	יום ל"ג לעומר
295	סדר חג השבועות
299	בין המצרים
300	ראש השנה
302	פיוטי ראשונים בימים נוראים
303	יום הכפורים
306	נטילת לולב
314	ענין הושענא רבה

	שמחה תורה
315	חנוכה
316	סדר פורים
	שתייה עד דלא ידע
318	דיני מאכלים

קיצור שו"ת בית אריא"ל

324

1. מי יכול לנהוג מנהגי האר"י ז"ל מפי רבי חיים ויטאל (מוהרח"ו) ?
2. אם יש לנהוג מנהגי האר"י ז"ל שלא נהג מוהרח"ו בהם?
3. סיבת ריבוי מנהגי האר"י ז"ל ואם כל מה שמובא בשם האר"י ז"ל באמת מומנו ?
4. איסור מוחלט להמציא מנהג או דין ע"פ סברא או דרשה
5. מה ההבדל בין קיום מנהגי האר"י ז"ל, לבין לימוד תורת האר"י ז"ל ?
6. חייב ללמוד זוהר או חכמה ?
7. הבדל בין לעסוק בתורה לבין לימוד תורה ?
8. יש באמת תנאים ללימוד תורת האר"י ז"ל ?
9. האם רבי ישראל סרוק היה קיים וכתביו ?
10. עיקר הלימוד אינו השגת חידושים או רוח הקודש
11. איך אפשר להשיג רוח הקודש?
12. ידיעה והשגה בגלגולים
13. חייב לטבול במקווה קודם תפילה או לימוד ?
14. מי שנטמא או לא טבל, יכול להתפלל או ללמוד אף שלא טבל, לדעת האר"י ז"ל ?
15. מה הוא תיקון האמיתי לעוון חילול הברית [קרי, שז"ל] ?
16. 'לשם יחוד' ע"פ האר"י ז"ל ומוהרח"ו ז"ל קודם כל מצוה, תפילה וצדקה ?
17. שילוב אצבעות הוא איסור או מידת חסידות ?
18. יטול ידים סמוך למוטתו, וחל איסור ללכת ד' אמות בלי נטילת ידים ?
19. מקור נטילת ידים בשחרית בסרוגין
20. יאמר 'כבדו מכובדים' קודם כניסתו לבית הכסא ?
21. אם יברך כל ברכות השחר וברכות התורה בלילה ?
22. יברך ברכת 'הנותן לשכוי בינה' קודם אור היום ?
23. מה הם ח"י ברכות השחר ?
24. מקור ברכת 'הנותן ליעף כח' לספרדים
25. נוסח 'על דברי תורה' ולא 'לעסוק בתורה'?
26. מה עדיף, תיקון חצות או לימוד תורה בלילה ?
27. יקשור תחילה נעל שמאל או נעל ימין?
28. יתעטף בטלית גדול קודם הברכה ?
29. יש לברך גם על טלית קטן או ברכת טלית גדול פוטרת הטלית קטן ?
30. יברך על טלית קטן גם בלילה ?
31. יהיה לבוש בטלית קטן גם בבית הכסא ובשעת התשמיש ?

32. גם להמון העם יש ללבוש טלית קטן ?
33. מה הוא אופן עשיית כריכות הפתילים בטלית ?
34. ספרדי יעשה ב' נקובים בטלית קטן ?
35. יטיל פתיל תכלת בכנף אחד או בד' כנפות הטלית ?
36. אם יש לעטוף הטלית גדול בבית הכנסת ?
37. מה הוא שיעור הטלית גדול ?
38. אם מפורש בדברי האר"י ז"ל שאין לכורך ג' כריכות סביב הקיבורת ?
39. יכרוך גם ביד להשלים שם שד"י ?
40. איך יניח תפילין ?
41. יברך על תפילין בעמידה או בישיבה ?
42. רצועות התפילין שחורות פנים וחזן ?
43. מותר להשאיר רצועות התפילין על הרצפה ?
44. מי יניח תפילין של רבינו ת"ם ?
45. יניח תפילין ר"ת ביחד עם תפילין של רש"י או בנפרד ?
46. האם מותר להתקדם על הציבור בתפילה ?
47. לקום בעניית ברכו ?
48. המתפלל ביחיד יכפול גם ה' אלהיכם אמת' (נ"מ לק"ש על המיטה) ?
49. צריך להתחיל מ'אמת ויציב' או מ'ויציב' ?
50. אם יכרע בג' פסיעות בסוף העמידה ?
51. איך לכרוע בימודים דרבנן ?
52. יניח ראשו על זרוע שמאל בנפילת אפיים ?
53. חצי קדיש אחרי קריאת התורה או אחרי הזרת ס"ת להיכל ?
54. בשעת ברכות לס"ת, יפתח או יסגור את הספר ?
55. טעם הגבהת הס"ת ?
56. יש לומר שיר של יום שהיו שרים הלויים על הדוכן ?
57. יחלוץ התפילין אחרי 'עלינו לשבח' ?
58. יתחיל לחלוץ בתפילין של ראש או בתפילין של יד ?
59. ילמד מיד אחרי תפילת שחרית או פת שחרית קודם ?
60. אם לא אומרים 'אשרי' בתפילת מנחה, היש לומר חצי קדיש בכל זאת ?
61. מותר להתפלל ערבית סמוך למנחה, אף שהתפלל מנחה מהפלג ?
62. יש לומר חצי קדיש קודם ברכת מעריב ערבים ?
63. אמירת 'יראו ענינו' היא הפסק ?
64. אפשר לתת צדקה בלילה ?
65. אם יש איסור לקרוא מקרא (תנ"ך) בלילה ?
66. יברך ברכת המפיל אף אחרי חצות לילה ?
67. יברך ברכת המפיל גם בליל שבת ?
68. איך יסדר מיטתו ?
69. יקרא ק"ש על המיטה קודם או אחרי התשמיש ?

70. כמה שפיות על הידיים בנטילה לסעודה ?
71. שיעור נטילת ידיים אופן נטילת ידיים לשחרית ולסעודה
72. מתי יגביה ידיו בנטילת ידיים לסעודה ?
73. ישפשף את ידיו אחרי השפיות על ידיו ?
74. יגביה הלחם בשעת ברכת 'המוציא' ?
75. יטבול ג' פעמים במלח ?
76. על פרי אדמה או פרי העץ שגדל ע"י אדם, מה יברך ?
77. מותר או אסור לאכול כבוד בהמה או עוף?
78. מה ההבדל בין מילוי בשר למילוי פת ?
79. גם היחיד יאמר 'הב לן ונברך' ?
80. 'הב לן ונברך' חלק מהזימון או חלק ממים אחרונים ?
81. יברך על הכוס גם כשמברך ביחיד ?
82. מה הוא נוסח הנכון ב'רצה והחליצנו' בשבת ?
83. יחתום 'האל הזן את הכל' ?
84. נוסח מיטיב, יטיב, הטיב לנו
85. נוסח על הנסים ?
86. נוסח מגדיל ומגדול
87. מתי יקנה קניות שבת ?
88. קריאת שמו"ת בשבוע היא למטרת סיום הפרשה ?
89. הקורא שמו"ת ביום שבת אחרי מוסף, אם צריך לסיים קודם שיקדש ?
90. מתי יקרא כ"ו פסוקים בליל ו' ?
91. מאיזה שעה יש לטבול ערב שבת ?
92. כמה טבילות בערב שבת, יום שבת וחגים ?
93. מה סדר הכנות ערב שבת ?
94. מותר ליטול במקום שאין בו עירוב ?
95. אם לקצוץ ציפורניים כדעת האבודרהם ?
96. מותר ללבוש בגדים צבעוניים בשבת ?
97. מה היא הגדרת בגד שבת ?
98. הלבוש בגדים לבנים בשבת עובר על 'יוהרא' ?
99. זמן השקיעה הוא צאת הכוכבים ?
100. מתי יש לקבל את השבת בשדה ?
101. כמה הקפות סביב השולחן בקבלת שבת בבית ?
102. יאמר 'בשמחה' בנוסח לכה דודי ?
103. יש לשיר 'לכה דודי' בקבלת שבת ?
104. יכרע באומרו 'בואי בשלום ג' פעמים ?
105. יפנה פניו קודם לשמאל או לימין ?
106. יקום בחצי קדיש ליל שבת ?
107. יתפלל ערבית בשבת בעיניים פתוחות או סגורות ?

108. המפסיד 'ברכו' הראשון בערבית ליל שבת, איך יקבל תוספת רוח דנוקבא ?
109. המתפלל יחיד בתוספת נשמה דכורא
110. י"ב כיכרות או מספיק ד' כיכרות (חלות של שבת) ?
111. כמה הקפות סביב השולחן קודם קידוש ליל שבת ?
112. מי שאין לו הדסים, יברך ברכת הריח על מין אחר ?
113. מה הוא הסדר שיעשה בכל הסעודות כדברי מוהר"ח' ?
114. יעמוד או ישב בקידוש ליל שבת ?
115. איך לאחוז כוס הקידוש, בכל הקידושים ?
116. ימוזג הכוס במים קודם הקידוש או בקידוש עצמו ?
117. ימוזג דווקא ג' טיפות מים ?
118. מה הוא מקור לומר 'אזמר בשבחין' קודם קידוש ליל שבת ?
119. שירת פיוט 'למבצע על ריפתא' בין נטילת ידים לברכת המוציא
120. איך יחזיק את החלות בידיו בשעת המוציא ?
121. אם יאמר פסוק ה' מלך פעמיים בין בציעה לאכילה ?
122. יש לבצוע את הלחם ביד או לחתוך בסכין ?
123. מה הוא סדר קריאת המשניות בשבת ?
124. מתי יש לומר 'ברוך שמיא' ?
125. יש לומר 'ברוך שמיא' קודם או אחרי הוצאת ס"ת מהיכל ?
126. מתי יש להתעטף בטלית במנחה של שבת ?
127. יאמר ויהי נועם ויושב בסתר עליון במוצ"ש בשבוע שחל בו יום טוב ?
128. יעמוד בפסוק ויהי נועם או גם ביושב בסתר ?
129. יבדיל על נר ששבת בשבת ?
130. על כמה כיכרות (חלות) יבצע בסעודה רביעית ?
131. אם יש לברך ברכת ההלל בראש חודש ?
132. מתי יש לברך ברכת הלבנה ?
133. ינער בגדיו בברכת הלבנה ?
134. ברכת הלבנה במוצ"ש ?
135. י' פתיתים בבדיקת חמין היה נהוג אצל האר"י ז"ל ?
136. מי מחביא את החתיכות אלו ?
137. אם יש להחמיר בפסח ?
138. כרפס או גם שאר ירקות ?
139. קערת הסדר ע"פ האר"י ז"ל
140. ברכת מעין ז' בליל פסח שחל בשבת ?
141. יש להגביה חצי המצה באמירת 'הא לחמא עניא' ?
142. אומרים 'הא' בצירי או בפחת (קמין) ?
143. יטול ב' מצות או ג' בברכת המוציא בליל הסדר ?
144. כמה כזיתים יש לאכול בסדר ?
145. יברך ברכה אחרונה על כל כוס יין בסדר הפסח ?

146. מתי יברך על ספירת העומר בחו"ל ?
147. מה הוא איסור גילוח להאר"י ז"ל ? (רק הראש ולכן גילוח, והזקן אסור ממילא)
148. יגלח ראשו במ"ח לעומר או במ"ט ?
149. לעומר או בעומר ?
150. ימי העומר הם ימי אבילות ?
151. מה טעם ל"ג לעומר ?
152. מתי יש לקדש בליל שבועות ?
153. מה הוא סדר הנכון לליל שבועות לדעת האר"י ז"ל ומוהר"ו ?
154. יקרא באדרא בלילי שבועות וליל הושענא רבה ?
155. מתי אי אפשר לברך ברכת שהחיינו בבין המצרים ?
156. הבוכה בחצות יום בבין המצרים, יבכה חצי שעה ?
157. יקרא סדר תיקון חצות בימי בין המצרים ?
158. יניח תפילין בשחרית ט"ב או במנחה ?
159. סדר תפילת הפרנסה בימים נוראים
160. צריך לחפש אחר פרי חדש לליל שני של ראש השנה ?
161. תחילת סדר ראש השנה
162. תשמיש המיטה מותר או אסור בלילי ראש השנה ?
163. ימי איסור תשמיש המיטה
164. הציבור יעמוד בשעת ברכת השופר ?
165. סדר התקיעות וזמנן
166. המתווה דווקא בתקיעות דמוי שב או בכל תקיעות ?
167. אם יש לתקוע גם בעמידה של מוסף בלחש ?
168. יקרא ג' פעמים פסוק 'מי אל כמוך' בתשליך ?
169. אם ינער בגדיו בתשליך ?
170. מה הוא זמן הכפרות והסליחות ערב יום כיפור ?
171. יעשה כפרות במטבעות או בעופות ?
172. יברך על טלית גדול אחרי השקיעה בליל כיפור ?
173. מה הוא זמן 'כל נדרי' ?
174. מה טעם החזקת ס"ת בכל נדרי ?
175. מי לא יברך ברכת 'שעשה לי כל צרכי' בט"ב וביום הכפורים ?
176. אסור או מותר לטבול ביום הכפורים ?
177. הריח אינו מן חמשת העינויים ביום הכפורים
178. יאמר בסוף הנעילה 'ה' הוא האלהים' פעם א' או יכפיל ?
179. יבדיל על נר ששבת ביום הכפורים ?
180. ידליק נרות בסוכה וכמה ?
181. אם יש לסדר כסא מיוחד בסוכה או לתלותה ?
182. מה הוא נוסח קבלת האושפיזין ?
183. יקבל האושפיזין מחוץ לסוכה, בפתח או בפנים ?

184. יקבל האושפיזין קודם ברכת לישב בסוכה או אחריה ?
185. מנהג הידור הלולב בסרט משי ?
186. לקשור ח"י קשרים בלולב
187. איך לאגוד הלולב ומיניו ?
188. מה הם כיוונים הנענועים ?
189. ינענע גם בשעת הברכה או רק בהלל ?
190. מי שאין לא לולב גם יקיף את התיבה ?
191. נשמת כל חי' קודם ישתבח ביום הושענא רבה?
192. יחבוט הערבובת בכוח או בנחת ?
193. אם יש חיוב לסיים קריאת ספר דברים קודם חצות לילה ?
194. יקיף וירקוד בשמחה תורה גם בלילה?
195. יברך קודם ההדלקה או בשעת ההדלקה ?
196. מתי יתן מחצית השקל ?
197. יתחיל הסעודה בבוקר או אחרי מנחה גדולה ?
198. ישתה יין עד דלא ידע ?

372

380

השתלשלות כתבי האר"י ז"ל
דיני ומנהגי האר"י ז"ל מכת"ק מוהרח"ו ז"ל

לכבוד מלך מלכי המלכים הקב"ה ולהקים שכינתא מעפרא